c
[illegible]
—
front.
8 plts

ANNO PACIS 1678.
HOLLANTSCHE MERCURIUS
tot HAERLEM
By Abraham Casteleyn

HOLLANTSE
MERCURIUS,

Verhalende van

OORLOG en VREDE,

't Geen in en omtrent de

Vereenigde Nederlanden,

En elders in EUROPA,

In het Jaer 1678

Is voorgevallen.

Het Negen-en-twintigste Deel.

Voorsien met kopere Platen.

TOT HAERLEM,
Gedruckt by *Abraham Casteleyn*, Stadts Drucker, op de Marckt, in de Blye Druck. Anno 1679.

Vreed'lievende Lezer.

N mijne voorgaende ſprack ick van hoope tot Vrede; nu vertel ick U E op wat wijſe wy die hebben gekregen. De beroemde Dichter Maro, ſpeelende in ſijn Harders Kouten op de geluckige Vrede-tijdt, die hy onder de ruſtige Regeeringe van den Keyſer Auguſtus genoot, ſongh onder de naem van Tijter:

Deus nobis hæc otia fecit. *Een Godt gaf ons dees ruſt.*

Siende waerſchijnelijck op den gedachten Keyſer, maer wy mogen die woorden met meerder recht op heden toepaſſen op den Eenigen, Goeden en Grooten God, die ons na ſoo ſwaren en gevaerlijcken Oorlogh genadelijck met de Vrede heeft beſchoncken; een goet, ſoo groot, dat ick achte, dat het by weynige na ſijn waerde werdt geſchat, en daerom noch te grooter, om dat deſe, die in 't voorleden Jaer alleen tuſſchen Vranckrijck, Spangien en deſen Staet is gemaeckt, nu van dit Jaer van de generale Vrede ſtaet gevolgt te werden, ſoo de hoop my niet en miſleyt. Wy zijn in 't beſchrijven op de voet van het voorledene Jaer voortgegaen, de ſaecken eenvoudiglijck verhaelt nae onſe beſte kenniſſe, ende veel met de

Au-

Authentijckste Bescheyden, die wy hebben konnen bekomen. De Stoffe heeft ons overweldigt, want zelden eenigh Jaer als dit sal gevonden worden met soo veel bysondere voorvallen, ende geslingert, onder de onseeckerheyt van Oorlogh of Vrede, van soo veel verscheydene Intresten. Soo wy ergens gefeylt hebben, wy versoecken geen verschooninge als met beter onderrechtinge, om namaels de fouten te verbeteren; maer wy beklagen ons, dat niet tegenstaende wy 't selve voorledene Jaer al hebben versocht, echter niemant voor den dagh is gekomen: daer wy nochtans ons verbeelden, dat soodanigen Werck niet sonder fouten is te doen; wy versoecken dan nochmaels, indien yemant ons beter kan informeren, dat de selve die goetheyt belieft te hebben, en sullen dat danckbaerlijck opnemen, in den staet van

U E. toegenegene Dienaer,

A. Casteleyn.

CHRISTIANUS DE V.
Coning van Deenemarcken.

CAROLUS, DE XI
Coning van Sweeden etc.

FRIDERIK WILHELM,
Churvorst van Brandenburgh.

CHRISTOF BERNHARD VAN GALEN
Bisschop van Munster.

Het Negen-en-twintigste Deel

Van den

HOLLANDTSE MERCURIUS

Van den Jare 1678.

En ongemeen en onverwacht voorval (gelijck ordinaris alle uytsteeckende dingen eerst gesien werden) doet my alle binnelantse affaires soo lange laten rusten / tot ick dit eerst verhaeldt hebbe: Het is het weder-innemen van 't Eylandt Rugen door de Sweden / dat te opmerckelijcker is geweest om den toestandt / daer in sigh doemaels deselve bevonden: De Heer Keurvorst van Brandenburgh hadde Stettijn verovert / en de Deenen / op de nieuwe Veer-schans na / waren t'eenemael Meester van 't voorsz. Eylant / en absoluyt van de Zee; de Grave Koningsmarck lagh met de overige Sweedtse Troupen seer benaeuwt in en om Straelsont / alwaer hy eyndelijck soude hebben moeten consumeren; soo dat de noot hem dede resolveren / om de Deenen van 't meergemelde Eylandt te verdrijven / 't geen die van de Regeeringe van Straelsont (vindende haer aen de eene zijde met soo swaren last op den Hals / en aen de andere gepriveert van de Toevoer uyt het selve Eylant / van waer zy gewoonlijck veelerhande Levens-middelen plachten te ontfangen) den Grave seer ernstelijck aenraden / als sonder 't welcke de Sweedtse saecke aldaer toch seeckerlijck moste tot niet loopen; en seer wijsselijck acht men voor haer selven / vermits / soo de Sweden de zegen bequamen / zy als dan weder de oude Toevoer souden bekomen / en / indien die ondervielen / soo souden zy haer met eenen van de selve ontslagen hebben gevonden; dan om te toonen / dat zy 't met Sweden wel meenden / presenteerden verscheydene Borgers uyt de Stadt mede na Rugen over te gaen / om hen / nevens de Sweden / te hazarderen / gelijck dan oock waerlijck gevolgt is: De Sweden geven voor / dat de Grave Coningsmarck

al verſcheyde mael dat voornemen / terwijl noch de Belegeringh van Stettijn duurde / had gemeynt te executeren / maer dat hy door 't onbequame Weder t'elckens daer in verhindert was/ tot op den 15 Januarij / als wanneer Wint en Weder goet zijnde / ſijn Excellentie gereſolveert heeft ſijn Deſſeyn in het werck te ſtellen / en daer toe ſoude hy de navolgende Reden aen de ſijne hebben gedaen: Wy vinden die ſoo by haer uytgegeven / maer twijffelen of niet het grootſte gedeelte Poëſye is/doch ſoo zijn de meeſte Oratien/die wy al-om in de Hiſtorien uytgedruckt vinden ; voor ons/ wy ſtellen deſe gelijck wy die vinden:

GEtrouwe Spitsbroeders: Daer noch onlangs den dapperen Scepter van onſen Leeu-moedigen Koningh niet alleen, nevens ſijne Erf-Koninckrijcken, een goet gedeelte van het Denemarckſe Gebiet, maer oock de machtige Hertogdommen Bremen, Veerden en Pomeren onderdanigh waren, ſoo is 't heden door het tegenloopend' geval,dat wy van deſe heerlijcke Landen by na geheelijck weder berooft zijn, van onſe Vyanden omringt, en in ſoodanigen engte gedreven, dat wy gedrongen zijn het uytterſte te tenteren: Laten wy echter getrooſt het eens wagen, dewijl de Vyandt ſigh verſeeckert hout, en van ons in 't minſte niet verwacht; wy moeten op heden niet uyt eer en roem, maer om ons leven en vryheydt te behouden, de Wapenen in de handt nemen; onſe koene dapperheydt moet op heden betoonen, dat wy niet gewoon zijn, om onder een vreemt Jock te buygen, en of men ſchoon wat ſtruyckelt, dat men daerom niet voort ter Aerde wil vallen; ja of men ſchoon ſomwijlen de Aerde kuſt, dat men echter weder geſwindelijck op de voeten ſpringen kan: Gy ſiet, dat ons dit voorhebben de meeſte nootwendigheydt raet, alſoo ons het gantſche Roomſſe Rijck tegen is, en 't Eylandt Rugen als een dwerſſe Balck voor de neus leyt, ſoo dat wy nergens van daen eenige hulp konnen bekomen, maer dus in de engte zijn gedreven en beſet, dat wy t'eenemael vergaen moeten: Waegt het dan noch eens met my, en volgt my, als uwen getrouwen Leytsman, nae, op dat wy ons door onſe Wapenen redden; zijn wy tot noch toe ongeluckigh geweeſt, ſoo is doch het geluck wanckelbaer en ront, en draeyt ſigh in 't kort van ſijne Kinderen af, als zy die alreede op 't hooghſt gevoert heeft; gelijck het oock gemeenlijck geleyt de dappere en koene Harten: en gy, ô dappere Duytſen, die tot tot noch toe onder de Sweetſe Vaendelen den roem onſer grootmoedige naem ſoo dickmael geholpen hebt, betoont het noch dit mael, en geeft door uwe onvermoeyde Armen te kennen, dat gy Duytſen zijt; ick verlate my oock ſeer op uw, als wiens dapperheyt en trouw my van lange tijt bekent zy, gy, die oock niet te vluchten, maer of te zegepralen of te ſterven, zijt gewoon, erinnert uw voor deſe mael oock de ver verſpreyde roem uwer groote Voorvaderen, op dat gy niet in de handen van uwe vyantlijcke Lantluyden moogt vallen, welcke, om die aen onſe Kroon beweſene ſtantvaſtigheyt en trouw, uw een barbaris loon geven, en ſmadelijck van Eer en Leven beroven ſouden: gy weet, dat de Sweden, als onſe Coninghs Onderdanen, voor haer Vaderlandt, Huys en Hof, ja ten deele voor hare Vrouwen en Kinderen zijn genootſaeckt te ſtryden; deſwegen ick haer geene trouloosheyt toevertrouwe, want ſoo ſulckx geſchiede, ſoude ick de ſelve, uyt krachte van het

hooge

hooge Krijgs-recht, als Eer- Eed- en Troulosen, doen straffen; aen uw, als vrye Luyden, wil ick soodanigen gewelt niet gebruycken, of gy my schoon by Krijgs-Eed verplicht zijt; ick dreyge uw oock niet met schimpelijcke smaet-woorden, alsoo ick my de minste vreesachtigheyt noch schandelijcke vlucht van uw niet en verbeelde. Eyndelijck keer ick my oock tot uw, gy getrouwe Burgers deser Stadt, als die uw oock niet ontsien hebt Vrouw en Kinderen te verlaten, en uw Bloet en Leven voor de Eere uwes Coninckl. Opperhoofts te wagen; bewijst de dapperheyt der strijtbare Pomereynen; neemt tot exempel de dapperheyt van de wackere Burgers van Stettijn, en gaet een deel met my moedigh te Velde; het overige gedeelte bewaer de Stadt en de Schantse, bescherm het selve voor alle over en inval, en bedenckt insonderheyt, dat onder onse Vyanden eenige Vaendelen met dubbelde Adelaers zijn geteyckent, die voor ongevaer 50 Jaren veel 100 voor uwe Stadt geplant stonden; gedenckt met wat furie gy doenmaels van de Keyserse aengegrepen en bestormt zijt geworden, maer erinnert uw daer by de dappere volstandigheyt, die uwe Lantsluyden en Voorvaderen in soodanige sware Belegeringe hebben bewesen, en wreeckt het Bloet van uwe doenmaels geblevene Mede-burgers, op dat de oude roem van uwe geluckige dapperheydt weder vernieuwt werde: staet dan alle voor een Man, en veroorsaeckt door uwe gesamentlijcke moedigheydt, dat wy desen dagh zegen, en daer door eere, roem en goede buyt, mogen bekomen: maer, soo 't anders uytvalt, laet ons liever eene roemlijcke Doot op het Bedt van Eere, dat is in 't opene Velt, van onse Vyanden wel gewroocken, sterven, als beleven, dat wy, door langdurige Belegeringe benaeuwt, van Honger vergaen, of ons schandelijck overgeven moeten: uyt kracht van 't welcke is dit de naeste wegh, die wy ons voorgestelt hebben: Hier door moeten wy ons lucht en een vrye Pas maecken, oock door de geluckige veroveringh van het voor ons leggende Eylandt voor onse Lantlieden de wegh openen, dat zy ons spoedigh hulpe geven, en ons dervoegen mogen verstercken, dat wy het aenstaende Voor-Jaer de ons afgenomen Plaetsen weder mogen aentasten, en onder de voorige gehoorsaemheyt van onsen Coningh doen buygen: Volgt my dan na, als uwen Aenvoerder, gemoedigt en getroost: slaet uwe oogen oock op my, en let op mijne daden, also ick op heden voor hebbe, of roemlijck te zegenpralen, of ridderlijck te sterven.

Na dat dan sijn Excellentie den Oversten Mackelier met eenige weynigh Soldaten de bewaringh van Straelsondt had bevolen/ heeft hy sijn werck aengevangen; hy liet een Caper met eenige Schepen na de Gellen zeylen/ om de Deenen te doen geloven/ dat de meeninge was op Schapperode ofte Wittow te landen/ alsoo gedachten had/ dat zy hem en de sijne in alle manieren het overkomen souden soecken te verhinderen; maer de Deenen voor hem niet vertsaeght zijnde/ als leggende in haer voordeel geplaetst/ en veel stercker van Volck/ scheenen van die verbeeldinge als de Sweden op 't Eylant Funen/ wanneer in voorgaende tijt onse Troupen daer lieten landen en met de Keyserse conjungeren/ als haer achtende machtig genoeg tegens beyde te wesen/ maer het is toen gebeurt/ dat zy daer/ gelijck de Deenen hier/ de Neder-

laegh kregen: De Grave Koningsmarck dan ging den 15 / als geseyt / scheep met de Infanterye / en lande / sonder verhinderingh / aen de nieuwe Veerschans / welcke van de Cavallerye wiert gevolgt / maer het daer te kleyn vindende voor 3500 Man / te weten 2000 Ruyters en 1500 Man te Voet / resolveerde te versoecken door de enge Wegh / waer langs men dito nieuwe Veerschans van 't Lant maer kan naderen / of sijne Troupen niet te Lande in het vlacke Velt soude konnen logeren / 't welck hy als vooren giste / dat de Deenen souden hebben willen verhinderen / maer bevont / tot sijn verwonderinge / dat zy hem het Velt open lieten; dus op den 18 deser alle sijn Macht / tot omtrent 5000 Man / te samen gebracht hebbende / resolveerde de Deenen te gaen attacqueren; de marsch vingh ten 7 uren 's morgens aen / en zy vonden de Deensse Macht / die haer te Velde gevolght was / omtrent een half mijl van haer af / op een voordeelige Hooghte staen / waer op de Grave de sijne de naeste Hoogte daer-tegen over dede innemen / en stelde haer insgelijckx in Battaillie; aen yder kant posteerde hy 7 Esquadrons en in 't midden 4 Battaillons / en 5 Esquadrons en een Esquadron van Dragonders tot reserve: De rechter Vleugel commandeerde de Generael Major Buchwalt / de lincker de Overste Live en Overste Staelhamer / het Corps de Battaillie wierdt gevoert by de Heer Generael Majoor Groothuysen / nevens de Heer Overste de Grave Caerlsoon en de Overste Swerin / over de reserve had de Heer Overste Mellin het commando; het woordt / aen haer gegeven / was: Help Godt.

Hier tegen hadden de Deenen in front 6 groote Esquadrons aen yder Vleugel / en 4 Battaillons in 't midden / de Reserve bestont uyt 9 Esquadrons en 2 Battaillons; hare gantse Macht schatte men op omtrent 7000 Man / daer van de rechter Vleugel de Overste Lt. Meyer / de lincker de Overste Hulsen / ende 't Corps de Battaillie de Overste Wallis / Nezow en Offen-keller voerde / en de Reserve de Overste Keller van des Koninghs Lijf-Regiment / en over alles commandeerde de Generael Major Kunnor / welcke sigh wel moedigh vertoonde / maer / soo men oordeelt / buyten noot sigh in gelijck voordeel in een Battaillie met de Sweden engageerde; de Sweden hadden daer by schoon Geschut / veel beter als de Deenen / die echter eerst met het hare begonden te schieten / maer de Sweden / daer op antwoordende / hadden 't geluck niet alleen de Deensse rechter Vleugel merckelijck te beschadigen / maer oock den Generael Major Kunnor self met de tweede schoot de lincker Elleboogh en een gedeelte van de Buyck wegh te schieten / soo dat doot ter Aerde storte / waer mede de Deensse saecken strackx in confusie geraeckten / alsoo de andere Officiers malkanderen niet en wilden cederen; de rechter Vleugel / die door 't Sweetse Canon de meeste schade leet / retireerde sigh achter een Hoogte / om daer van bevrijt te zijn; hier op passeerden de Sweden een lage Wegh / die tusschen beyde Legers lagh / en met Water gevult was / met soo weynigh verhinderingh / dat zy haer aen de andere zijde tegens de Deenen weder in Battaillie rengeerden / sonder dat die het selve pooghden te verhinderen / en 4 Stucken van de Hooghte / daer die eerst geplant waren / hebbende laten afvoeren / begonden daer mede de Deensse lincker Vleugel / die

noch

noch op de Hoogte stont / te begroeten / en die / siende dat zy daer door seer beschadight wiert / resolveerde de rechter Vleugel van de Sweden te attacqueren / gelijck zy dede / vallende met 5 wackere Esquadrons op die van de Guarde / 3 Esquadrons tasten den Oversten Tisenhausen en den Oversten Lt. Raden / en eene den Oversten Gyldener aen ; de Overste Lt. Raden met de zijne most in confusie wijcken / maer wierdt door den Oversten Mellin van de Sweedtse Reserve met 2 Esquadrons dapper gesecondeert / soo dat doen wierden gerepousseert / en te rugge tot haer andere Troupen gedreven / welcke na een kleyn Gevecht voort in confusie geraeckten / en gedwongen wierden te vluchten ; dan eenige Schlibitse Dragonders / die by een Moeras van haer Paerden waren gestegen / gaven op 't aennaderen der Sweden noch dapper vuur / maer te veel Macht op haer afkomende / wierden of nedergehouwen of gedrongen haer in de Bosschen te retireren / en vervolgens wierden de Sweden so geheel Meester van de Hoogte / daer de Deensse Armee te voren had gestaen / en dit de rechter Vleugel der Deenen siende / die anders haer lincker Vleugel meynde te komen seconderen / is de Ruyterye deurgegaen / latende de Infanterye en Stucken onder 't gewelt van de Sweden ; want of de selve noch wel eenige schooten dede / soo nochtans / siende alle de Sweetse Infantery en vordere Macht op haer aenkomen / wierp het Geweer neder / en gaf sigh op discretie over : de Finnen des ongeacht maeckten ettelijcke ter neer / maer de Sweetse Officiers verhinderden het vervolgh / so dra het haer mogelijck was / en alsoo kregen de Sweden tusschen 1 en 2 uren des na-middags de volkomen Victorie / hebbende tot noch toe by na niemant / als de Sweetse rechter Vleugel / te recht in 't Gevecht geweest ; de Grave Coningsmarck / om sijn Victorie te vervolgen / ruckte noch dien avont met de zijne tot op een mijl na by Bergen / ten eynde de 2000 Deensse Ruyters / die vast voor uyt vluchten na Wittaw / te vervolgen : Den 19 toog hy met de Cavallery en eenige Battaillons door Bergen / en arriveerde den 20 door diepe en quade Wegen na den Spijker / maer omtrent Sagart quam een Trompetter van den Oversten Nezow / met een Brief / waer by hy wegens de voorsz. Ruyterye aenbood te accorderen / daer toe oock eenige Deensse Officiers by den Grave quamen / maer sijn Excellentie wilde van geen Accoort hooren / als wel wetende / dat zy het niet ontvluchten konden / derhalven begeerde hy nergens anders toe te verstaen als op genade en ongenade ; doch den volgenden dagh liet hy haer weten / als zy haer Monteringe en Wapenen overgaven / dat haer aen Lijf en Goet geen leet en soude geschieden / 't welck zy aen-namen / en daer op wiert van den Grave den Generael Major Buchwalt / den Oversten Mellin en den Oversten Lt. van Raden geordonneert / haer 't Geweer en Monteringe af te nemen / de Officiers van de gemeene te scheyden / en die voor af by de Sweetse Armee gevangen te brengen : De Sweden reeckenden / dat zy by de 5000 Gevangenen hadden gekregen / alsoo seer weynigh waren ontkomen / als eenige Officiers na Rostock en Coppenhagen ; onder de eerste was de Coninckliycke Deensse Commissaris / die 't meeste Gelt noch salveerde / en betuygde / dat voor het Gevecht tegens den Oversten Rumor hadde geprotesteert / om dat sigh uyt sijn

 voor-

deel sonder noot had begeven/ maer dat den andere soude geseyt hebben/dat sig niet konde laten braveren: Van de Deenen zijn tusschen de 3 en 400 op de plaets van 't Gevecht/ en van de Sweden omtrent 200 gebleven: De Sweden hebben namaels een Lijst van haer veroverde Buyt en Gevangenen uytgegeven / volgens welcke zy hadden bekomen:

Een paer Brandenburghse Herpaucken, die de Overste Hulsen had gevoert. 27 Vaendelen van de Keyserse, Deense en Brandenburghse Regimenten. 14 Standaerden van de Brandenburghse en Hessise Regimenten, als hebbende de Deenen geene by sigh gehad. 5 Keyserlijcke, 5 Brandenburghse en 2 Munsterse Dragonders Vaentjes. 5 Vier-Mortieren. 4 acht-pondige Metale Stucken. 12 Regiment-Stucken. Verscheyde Spits-Wagens. Een groote quantiteyt Kogels tot Stucken en Musquetten. Granaden, Schoppen, Spaden, &c. Een tamelijcke Voorraet van Meel. 3 Conincklijcke Magasijnen, als tot Prorow, Bergen en Grabow, voorsien met alderhande Eetwaren. 2400 Paerden, voorsien met hare volle Monteringe.

Van de Keyserlijcke Officiers 57.

Als, de Overste Wachtmeester van Reithoffen. 6 Hooft-lieden. 2 Capiteyns Lt. Een Regiments Quartier-meester. 9 Luytenants. 7 Vaendrichs. Een Capiteyn des Armes.

Van de Conincklijcke Deense 74 Officiers.

2 Overste Luytenants. 2 Overste Wachtmeesters. 6 Ritmeesters. 3 Hooftluyden. 2 Capiteyn Luytenants. 1 Regiments Quartiermeester. 15 Luytenants. 1 Cornet. 8 Vendrigs. 11 Quartier- en Wachtmeesters. 2 Veldt-scheerders. 1 Monster-schrijver. 1 Proviant-schrijver. 2 Velt-Trompetters. 15 Corporaels. 1 Capiteyn des Armes.

Van de Keur-Brandenburgse 65 Officiers.

Als, een Overste Luytenant. 3 Ritmeesters. 1 Hooftman. 9 Luytenanten. 6 Cornetten. 3 Vaendrichs. 9 Quartier- en Wachtmeesters. 1 Velt-scheerder. 1 Monster-schryver. 2 Velt-Trompetters. 27 Corporaels. 3 Tambours. 1 Capiteyn des Armes.

Van de Furstelijcke Hessise 50 Officiers.

2 Overste Luytenants. 1 Overste Wachtmeester. 2 Ritmeesters. 6 Hooftluyden. 1 Capiteyn Luytenant. 1 Regiments Quartier-meester. 7 Luytenants. 4 Cornets. 10 Vendrigs. 5 Quartier-meesters. 3 Velt-scheerders. 3 Velt-trompetters. 5 Corporaels.

Bisschoppelijcke Munsterse.

1 Overste. 1 Overste Wachtmeester. 1 Ritmeester. 2 Hooft-luyden. 2 Capiteyn Luytenants. 2 Regiments Quartiermeesters. 12 Luytenants. 1 Cornet. 10 Vendrigs. 1 Regiments Adjutant. 1 Velt-Trompetter. 9 Corporaels.

Van de Sweden self / seyden zy / maer dese volgende op de plaets van het Gevecht gebleven te zijn: De Cornet Steenhuysen, Quartiermeester Barnekow, Adjutant Kahlder, twee Corporaels, en de Quartiermeester Smit.

Onder de Gequetsten was: De Generael Adjutant Holmer, de Ritmeester Eszdorf, de Ritmeester Zoge, Ritmeester Walter, Capiteyn Owsteyn, die van

zijn

sijn wonden stierf, Capiteyn de Atzie, Regiments Quartiermeester Pucherdt, Lt. Peterswald, Lt. Stubbe, Lt. Leesten, Cornet Rosenstedt, Cornet Primis, Corporael Feldhuysen en andere.

Dese Victorie herstelde de Sweetse saecken dervoegen / dat zy zedert van die kant noch eenige invasien in Pomeren en Meckelenburgh hebben gedaen/ en vervolgens haer in staet bevonden / om te konnen subsisteren ; dan haer namaels noch Koorn gebrekende/ hebben door Kapers/die tot Straelsont waren toegerust / verscheyde Hollandtse Schepen / komende uyt Pruyssen / aen-gehaelt / en 't in-geladen Graen tot haer gebruyck genomen ; waer van hier nae meer te seggen sal vallen.

Wy keeren na Huys/ alwaer wy 't voorledene Jaer de swevende Differenten / tusschen de Stadt Groeningen en de Ommelanden / onvoltrocken hebben gelaten ; want of wel Partyen / om de saecke vorder te perfecteren / tegen den 24 Novemb. laetst weder in den Hage waren bescheyden/ so heeft het echter geduurt tot in 't begin van dit Jaer / dat de Gedeputeerden van Groeningen / eerst aengekomen zijnde / en die van de Ommelanden / na eenige dagen wachtens / niet vernemende / haer aen haer Hoogh Mog. hebben geaddresseert / ten eynde die mochten aengeschreven werden / haer ten bewusten eynde / sonder een moment versuym / mede na den Hage te begeven / gelijck oock gevolgt is ; waer mede de Besoignes over hare affaires weder zijn aengevangen / en alsoo is eyndelingh de navolgende Resolutie by haer Hoogh Mog: genomen :

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoogh Mog: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Mercurii den 26 January, 1678.

IS gehoort het rapport van de Heeren van Heukelom en andere haer Hoogh Mog. Gedeputeerden tot de differenten, ontstaen tusschen de Heeren Burgermeesteren ende Raet der Stadt Groningen ter eenre, ende de Jonckeren, Hovelingen ende Eygen-Erfden tusschen de Eems en Lauwers ter andere zijde: hebbende ingevolge ende tot voldoeninge van der selver Resolutien Commissoriael van den 25 Aug. des verleden Jaers 1677. en den 19 deser Maent January, getracht de voorsz. differenten te assopieren, en uyt de weegh te leggen, oock geëxamineert en nagesien de retroacta, tot de voorsz. materie dienende, en namentlijck mede de voorsz. Resolutie van den voorsz. 25 October: Waer op gedelibereert en reguart genomen zijnde op 't gunt in de jonghste Conferentie by de voorsz. partyen over en weder is geallegueert en bygebracht: hebben haer Hoogh Mog: nochmaels verstaen en verklaert, verstaen en verklaren by desen, dar de gemelde Heeren van de Ommelandeu, der selver Ministers en Bedienden sullen hebben en genieten vry acces en reces, soo wanneer en soo lange zy binnen de voorsz. Stadt Groningen ten Lantsdagh moeten compareren en verschijnen of aldaer moeten bekleden of waernemen eenige Provinciale Charges, Bedieningen, Ampten of Employen, en binnen de voorsz. Stadt woonen, resideren of verschijnen moeten, dat oock alle de Ingesetenen der voorsz. Ommelanden, die aldaer moeten komen om te verrichten de affaires, die zy voor de Hooftmannen Ka-

mer uytstaende hebben, gelijck vry acces en reces genieten sullen, en dat zy luyden mits dien binnen de voorsz. Stadt, noch met woorden, noch met wercken sullen mogen werden beledight, of by wegen van Feyten of van Rechten geincommodeert, gedetineert of aengehouden, en veel minder de Jurisdictie van gemelde Heeren Burgermeesteren en Raedt, subject gemaeckt sullen mogen werden, ten ware zyluyden binnen de voorsz. Stadt mochten komen te begaen eenig crimen of delict, en op de heete daet van 't selve crimen of delict, gemeenlijck geseyt in flagranti delicto, geapprehendeert en vast gehouden, of aenstonts vervolgt, en daer over ingedaegt mochten worden, en dat de gemelde Heeren Burgermeesteren en Raedt, der selver Ministers en Bedienden, en de andere Burgeren en Ingesetenen der voorsz. Stadt gelijcke vryheydt sullen genieten in de gemelte Ommelanden, soo wanneer zy aldaer wegens de Regeeringe souden mogen werden verschreven of eenige Provinciale Commmissien moeten waernemen ofte bekleden.

Dat voorts Jr. Osebrant Johan Rengers by de gemelte Heeren Burgermeesteren en Raet der voorsz. Stadt sal werden ontslagen uyt de detentie, daer inne hy tot noch toe is geweest, en op vrye voeten gestelt.

Dat de voorn. Jr. Osebrant Johan Rengers volkomentlijck sal werden herstelt, gelijck hy herstelt werdt mits desen in sijn Eere, Ampten, goede naem en faem, even en in sulcker voegen, als hy was voor date van de Capturen, Proceduren en Sententie, by de gemelde Burgermeesteren en Raedt ten sijnen laste gewesen en geëxecuteert.

Dat de gemelde Heeren Burgermeesteren en Raet aen de voorsz. Jr. Osebrant Johan Rengers sullen moeten restitueren alle Goederen en Effecten, mitsgaders Chartres en Papieren, den selven Rengers toebehoorende of concernerende en aengaende, voor soo veel en voor soo verre die of eenige van dien onder haer souden mogen zijn.

En wat belanght de kosten, ter saecke van de voorsz. Capture, Proceduren, Sententie en Detentie, en om daer van redres te bekomen, soo wel aen d'eene als aen d'andere zijde gesupporteert, hebben haer Hoogh Mog. goet gevonden en verstaen, dat de voorsz. Heeren Burgermeesteren en Raedt ter eenre, en de gemelde Heeren van de Ommelanden ter andere zijde, met den anderen daer over nader sullen verdragen, en dat by faute van dien haer Hoogh Mog. dien aengaende nader sullen disponeren, soo als de selve sullen oordeelen te behooren.

En dat onder benefitie van 't gunt voorsz. is, noch by de gemelde Heeren van de Ommelanden, of yemandt van de selve in het particulier, noch oock by de voorsz. Jr. Osebrant Johan Rengers, of yemant van sijnen 't wegen oyt of oyt eenigh verder recht, actie of pretensie sal mogen werden gemaeckt, geinstitueert of gemoveert, directelijck of indirectelijck in eeniger manieren, tegens de gemelte Heeren Burgermeesteren en Raet der voorsz. Stadt of yemant van de selve in het particulier, onder wat naem, titul of voorgeven sulckx soude mogen zijn, over en ter saecke van de Capture, Proceduren, Sententie en Detentie van den voorn. Jr. Osebrant Johan Rengers, en dat alle soodanigh verder recht, actien en pretensien sullen zijn en blyven gemortificeert en vernietigt, gelijck haer Hoogh Mog. de selve mortificeren en vernietigen mits desen.

Dat

Dat ſoo haeſt de voorſz. Jr. Oſebrant Johan Rengers ſal weſen gerelaxeert en op ſijn vrye voeten geſtelt, oock ſal ceſſeren de ſeparate Regeeringh, daer toe de gemelde Heeren van de Ommelanden by ſecreete Reſolutie van haer Hoog Mo. in dato den 1 Julij des verleden Jaers waren geauthoriſeert.

En dat de Heer Stadthouder van de Provintie van Stadt en Landen ſal werden verſocht, ſoo haeſt de voorſz. relaxatie ſal zijn gedaen, de Heeren Staten van de ſelve Provintie by den anderen te beſchrijven, en dat beyde de Leden van hooggemelde Provintie op de voorſz. beſchryvinge by den anderen ſullen moeten komen, en de Regeeringe beſtellen als van outs.

Dat van 't gunt voorſz. is by Miſſive kenniſſe ſal werden gegeven aen de gem: Heeren Burgermeeſteren en Raet der voorſz. Stadt Groningen ter eenre, en de gemelde Heeren van de Ommelanden ter andere zijde, ten eynde de ſelve de goede meeninge en intentie van haer Hoogh Mog: deſen aengaende promptelijck mogen opvolgen en na-komen, en dat den gemelden Heer Stadthouder noch mede ſal werden verſocht de hant daer aen te houden, ten eynde deſe haer Hoogh Mog: Reſolutie haer effect magh ſorteren, en reſcriberen wat de ſelve daer in ſal weſen ontmoet en voorgekomen. De Heeren aenweſende Gedeputeerden van de Provintie van Vrieſlandt hebben geinhereert de Reſolutie by de Heeren Staten van hoogh-gemelde Provincie, hare Principalen, op 't voorſz. ſubject genomen.

Hier mede zijn de Gedeputeerden wederſijts nae Huys vertrocken / en den Heer Oſebrant Johan Rengers is / volgens deſe haer Hoogh Mog. Reſolutie / uyt ſijn ſes-jarige Gevangenis door die van Groeningen ontſlagen / oock in ſijn Eer / Ampten / Naem en Faem herſtelt; en op den 15 Februarij is de Lantdagh binnen Groeningen weder aengevangen / en de Regeeringe herſteldt als voorheen.

Weynigh tijdt hier nae addreſſeerden haer eenige Edellieden / Eygen-Erfden / &c. in Vrieſlant aen haer Hoogh Mog: / met het navolgende Requeſt:

Aen de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden en Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange, &c.

REmonſtreren ſeer ootmoedigh de ondergeſchreven Edellieden, Eygen-erfden en andere wel-meenende gequalificeerde Ingeſetenen in de Provintie van Frieſlant, dat de abuſen, ingekropen in de Regeeringe van hoogh-gemelde Provintie, t'zedert eenige Jaren herwaerts, en eyndelijck in de Jaren 1672 ende 1673 tot publijcke differenten en oneenigheden uytgeborſten, occaſie hebben gegeven aen uw Hoog Mog. en ſijn Hoogheyt eenige Heeren derwaerts te committeren, om de groote differenten en diſſentien, aldaer gereſen, ter neder te leggen en te accomoderen; welcke aengewende devoiren van ſoo veel ſucces zijn geweeſt, dat de Mediatie over de doenmaels ſwevende differenten zijn gedefereert geworden aen welgemelte Heeren uw Hoogh Mog. Gedeputeerden, ſijn Furſtelijcke Doorluchtigheydt den Heer Stadthouder en de Raden van den Hove Provinciael van Frieſlant, die daer op hebben ter neder geſtelt ſeecker Re-

glement of Ordonnantie Reformatoir, dat soude strecken voor een vaste en altijt durende Wet, die by alle Ingesetenen in Frieslandt precijselijck en punctuelijck soude worden geobserveert, dat by de Remonstranten te gemoet gesien zijnde, zy tot haer leetwesen hebben ondervonden, dat het voorsz. Reglement en ordre in veele deelen, en wel de meeste essentieelste wort tegen gegaen en gecontraveniëert, tot een onvermijdelijcke ruine van de Provincie en van de goede en welmeenende Ingesetenen van dien, soo als uw Hoogh Mog: en sijn Hoogheyt met veele particulariteyten soude konnen worden aengewesen; en waer van dat maer alleenigh sullen worden aengetrocken de bekende publijcke disordre en verloop van Finantien, gecauseert door conniventie in het practiseren van de wel-beraemde ordres, en het niet mesnageren en behoorlijck doen verreeckenen van de publijcke middelen, beneffens het stremmen van de cours van Justitie, door de authoriteyt van de Heeren Gedeputeerde Staten, causerende by den ondervoegde ontallijcke ongeregeltheden, daer uyt dat den innerlijcken toestant van meer-hoogh-gemelde Provincie in erger conditie wort gebracht, dan de selve in de vorige Jaren 1672 en 1673 is geweest, en niet alleenigh wort geruineert voor de Remonstranten in desen, maer oock voor de gemeene Unie, voor soo verre door het onvermogen en ongenoegen van de gesamentlijcke wel-menende Ingesetenen, benevens de andere Provintien niet en sal konnen continueren in de lasten van den Oorlogh, en sulckx de voornoemde Remonstranten niet langer konnende stille staen, met de voornoemde disordres aen te sien, sonder door behoorlijcke en vredelievende middelen, als goede en getrouwe Ingesetenen, te trachten om die te redresseren, en daer door (onder Godes zegen) hooghgemelte Provintie te brengen in sijn voorige florissanten staet en welvaren, tot ontlastinge van de algemeene Ingesetenen, en securiteyt van hare Persoonen, in hare possessien van rechten en gerechtigheden, gelijck als de salutaire intentie van uw Hoog Mog: en sijn Hoogheyt in den Jare 1673, ten tijde van 't decerneren van de voorgeroerde commissie is geweest, en uyt de observantie van 't voorsz. Reglement en Ordonnantie was te hoopen; dat geen apparentie en sien, om by de Regeeringe van de meer hooghgemelte Provintie, ten aensien van de Persoonen, daer uyt die jegenwoordigh is geconstitueert, door haer simpel versoeck met gemoede te sullen konnen effectuëren; maer dat zy bidden en verhopen, uw Hoogh Mog. en sijn Hoogheyt sullen continueren in die goetheydt, die ten voorsz. tijde hebben gehad, welcker respect (onder reverentie) mogen seggen daer inne geengageert te wesen, dat het meergeseyde Reglement of Ordonnantie worde geobserveert; en dat uw Hoogh Mog. en sijn Hoogheyt voor het gants ootmoedig versoeck van de Remonstranten die consideratie gelieve te hebben, dat wederom als in den Jare 1673 eenige Heeren uyt het midden van uw Hoogh Mog. Vergaderinge en wegens sijn Hoogheyt mogen werden gecommitteert, en in het begin van dese loopende Maent na de Provintie van Frieslant gesonden, om benevens sijn Furstelijcke Doorluchtigheydt de Heer Stadthouder en Raden 's Hofs van Frieslandt de Remonstranten haer welgefondeerde klachten te hooren, en in te nemen de berichten en informatien, die aen sijn Furstelijcke Doorluchtigheydt en hare Ed. Mog. sullen suppediteren over de jegenwoordige disordres en nieuwe-

welijckx ingekropene abuysen, tot indracht van de Rechten en Privilegien van de Ingesetenen, ruine van de Finantien en non-observantie van een goede Justitie, om daer door meerder verwijderinge in hooghgemelde Provincie, tot prejuditie van de goede Ingesetenen voor te komen, en als onpartydige en disgeinteresseerde Rechters te termineren alle questien daer over geresulteert, en uyt de voorsz. berichten en informatien noch te resulteren, mitsgaders specialijck de visitatie van procuratie der Volmachten te helpen visiteren, en na rechte decideren; om alsoo de vervallene Staets Regeeringe te reformeren, (soo verre by nader ondersoeck buyten het voorsz. Reglement en Ordonnantie nodig gevonden mocht werden) en te beramen een vaste voet en wet, soodanigh, als nae de jegenwoordige constitutie van tijt applicabelijck en in 't toekomende tot algemene welstant van de Provintie nodigh bevonden sal worden, en dat sulckx mocht worden geeffectueert en ter executie gestelt voor de groote aenstaende Lantsdagh, om volgens die te beramen ordres de Comparanten aldaer te admitteren, en alle deliberatien en resolutien te reguleren op den voet en ordres daer toe te arresteren; 't welck doende, &c. En was verteeckent als volgt:

Oene van Grovestins.
D. van Walta.
Sybrant van Wigara.
. . . . Grovestins.
Fred. van Inthiema.
I. van Glins.
D. van Roorda.
Reyn Lolles.
Claes Annes Gosliga.
Pieter Annes Andela.
Wybe Ulbes Foekema.
Focke Hoytes Dorprechter tot Isbrechtum.
Gerben Dirckx Potma.
I. Hardenbergh.
Duco Martua van Burmania.
Edz. tot Grovestins.
S. Æbinga Humalda.
Homme van Camstra.
O. v. Ieltinga.
Andries van Aelst.
Ate Claessen Ipma.
Albert Reyns.
Aette Gerbens.
Ielle Ielles.
Ioannes Iuus Beard.
Sioerd Anskes Boockma.
I. v. Lijcklama.
Hendrick Jans.
Gerrit Hendricks.
Boëtius Siema.
A. v. Hettinga.
S. Abbema, N. P.

Accordeert met d'Originele, ter griffie van haer Ho. Mo. berustende,

I. Spronssen.

Welck Request by den Heer Gedeputeerde van de voorsz. Provintie van Vrieslant wiert overgenomen / om in de sijne breeder gecommuniceert te werden; en des onvermindert wiert by haer Hoogh Mog. goet gevonden en verstaen / dat de voorsz. Remonstrantie mede coppelijcken gesonden soude worden aen de Heeren Staten of Gedeputeerde Staten van de hoogh-gemelde Provinie / en aen den Heer Stadthouder van de selve / met versoeck / dat na haer be-

bekende wijsheyt en voorsichtigheyt de saeck daer heen wilden doen beleyden / dat het gedachte Reglement mocht werden geobserveert en na-gekomen / om de Provintie in rust te houden ; maer dese conclusie heeft de voorsz. aenwesende Heer van die Provintie gecontradiceert : De Missive / hier over na Vrieslant gesonden / luyde als volgt :

Edele Mogende Heeren,

EEnige Edelluyden, Eygen-erfden en andere wel-meenende gequalificeerde Ingesetenen in de Provintie van Vrieslandt, huyden aen ons hebben overgegeven seeckere Remonstrantie, houdende in effect klachten, dat het Reglement, of Ordonnantie Reformatoir, jongst gemaeckt, in veele deelen en wel de meeste en essentieelste wierdt tegen gegaen en gecontravenieert: Hebben wy goet gevonden en nodigh geacht U Ed: Mog: Copye van de voorsz. Remonstrantie hier nevens toe te senden, met vrundelijck versoeck, dat de selve nae hare bekende wijsheyt en voorsichtigheyt, de saecken daer heenen willen doen beleyden, dat het voorsz. Reglement geobserveert en nae-gekomen moge werden, op dat de Provintie in ruste gehouden, aen de Supplianten alle rechtveerdige reden van klachten benomen mogen werden, en wy dien-aengaende ongemolesteert blyven; en desen in die verwachtingh eyndigende, bidden Godt Almachtigh, Ed. Mog. Heeren, U Ed. Mog. te willen nemen in sijn H. protectie, in den Hage den 4 Febr. 1678. U Ed. Mog. goede Vrunden,

De Staten Generael der Vereenigde Nederlanden,

H. VAN DER MEER, vt.

Ter Ordonnantie van de selve,

H. FAGEL.

De opschrift was, *Ed. Mo. Heeren, de Staten van Frieslant, of haer Ed. Mo. Gedeputeerden, onse besondre goede Vrundẽ.*

Waer by eene soo genoemde Remonstrantie en respective Insinuatie door Dr. Bolsma en de Notaris Schoonhoven aen de Heeren Gedeputeerde Staten van Vrieslant wiert overgelevert / maer soo qualijck by de selve opgenomen / dat zy resolveerden / den voorsz. Dr. en Notaris daer over vast te houden / alles breeder uytgedruckt in 't na-volgende :

Extract uyt het Resolutie-boeck der Ed. Mogende Heeren Gedeputeerde Staten van Frieslant.

Donderdagh den 7 Februarij, 1678.

TEr Vergaderinge zijnde bekent gemaeckt en vertoont een Geschrifte, geintituleert met de woorden, Remonstrantie en respective Insinuatie, door Dr. Bolsma en de Notaris Schoonhoven overgegeven, luydende als volgt:

Ed: Mog: Heeren,

ALsoo het haer Hoogh Mog: de Heeren Staten Generael, op onse aen haer Hoogh Mog. overgegevene Remonstrantie, ter herten nemende de eenigheyt en het gemeene welvaren des Lants, gelieft heeft aen sijn Vorstelijcke Doorluchtigheyt Prins Henrick Casimir, Stadtholder deser Provintie, &c. gelijck oock aen de algemeene Staten des Lants, mitsgaders de Heeren Gedeputeerden,

(soo

(soo zy die gelieven te noemen) serieuslijck te recommanderen en aen te schrijven, omme haer in alle deelen te reguleren na de laetst gemaeckte en vastgestelde fondamentele Reglementen en respective reformatoire Poincten van de Jaren 1672 en 1673: Soo is 't dat wy ondergesz. geinteresseerde Edelen en Eygen-erfden als prætendenten op den aenstaende Lantsdagh deses Jaers 1678 sampt andere wel-meenende Ingesetenen deser Provintie, in conformité van voorsz. Remonstrantie, gelijck oock reformatoire poincten en 's Lants Wet, mitsgaders serieuse recommandatie van haer Hoogh Mog: de Heeren Staten Generael, wenschende dat doch die selve Reglementen niet mogen gevilipendeert en met voeten getreden worden, uyt een goeden yver en wel-genegentheyt tot het gemeene best, versoecken de weet en kennisse te mogen hebben, of niet U Ed. Mog. intentie en meyninge is, haer (gelijck wy verhoopen) na de meergedachte fondamentele en geratificeerde Reglementen des Lants poinctueel te reguleren, ten eynde wy ondergesz. prætendenten, in gevolge van dien, als Volmachten, ten aenstaende Lantsdagh in het Quartier van Westergoo mogen weten, waer na ons sullen hebben te gedragen, het welck wy by desen ernstelijck versoecken, dat ons voor het overleveren der procuratien worde bekent gemaeckt; andersints en by afslagh van sulckx, of mancquement van antwoort, protesteren wy expresselijck tegens alle het geene, het welck tegens de voorsz. meergenoemde fondamentele Reglementen des Lants (als zijnde de ware bevorderinge van 't gemeene best, en gerust-stellinge der gemoederen van de gesamentlijcke Ingesetenen deser Provintie) mitsgaders de serieuse aenschryvinge van haer Hoogh Mog: de Heeren Staten Generael mocht worden getenteert of ondernomen, dat ons het selve tot allen tijden sal zijn onschadelijck, gelijck oock vervolgens wy onschuldigh willen wesen en blijven aen alle onheylen en verwijderingen, die daer door ('t welck Godt verhoede) souden konnen ontrijsen, sullende ons andersints genootdrongen vinden te addresseren soo des behoort tot ons mainctien; en op dat uw Ed. Mog. hier af geen ignorantie sullen hebben te prætenderen, hebben wy prætendenten aen uw Ed: Mog. gelijckluydende Remonstrantie en Extract uyt de Resolutie by haer Hoogh Mog. de Heeren Staten Generael daer op gevolght laten toekomen en overgelevert.

Oene van Growestins.
S. Æbinga Humalda.
T. Homme van Camstra.
R. van Dambits.

Frid. van Inthiema.
Duco Martna van Burmania.
E. v. Burmania.
W. Gutberleth.
A. Sprong.

Hebbende dit Geschrifte tot Bylage gehad seeckere gedruckte Remonstrantie, die voorgegeven wort aen haer Hoog Mog: te zijn gepresenteert.

Waer op rypelijck gedelibereert, en in serieuse achtinge zijnde genomen, dat 't voorgaende Geschrifte en de gedachte Remonstrantie zijn vervult met gantsch onware positien, en notoire valsche præsuppoosten, en daer nevens oock geconsidereert zijnde, dat de Subscribenten van 't voorsz. Geschrift en annexe Remonstrantie, voor soo veel in haer is, hebben getracht de Privilegien, Hoogheyt en

Souverainiteyt aen de Wettige Overheyt te ontrecken, en in de essentieelste deelen aen een andere macht over te brengen, oock aen de selve macht te defereren een legislative authoriteyt, om voor 't toekomende te beramen fundamentele Wetten van Regeringe.

Voorts gelet, dat de voorsz. Remonstrantie door den druck gemeen gemaeckt, en alomme onder de Gemeente is uytgestroyt, om daer deur, was 't mogelijck, de goede Ingesetenen tot seditie te bewegen, besonderlijck by dese sware en bekommerlijcke tijden.

En gemerckt, dat al 't selve zijn saecken van seer gevaerlijck gevolgh, en nergens anders toe streckende, als om de fondamentele ordre en wettige forme van Regeringe te renverseren, en alles in de Provintie in de uytterste confusie te brengen.

Is goet gevonden en verstaen, aengesien Oene van Grovestins, Duco Martna van Burmania en Homme van Camstra zijn geweest de voornaemste Aenleyders, vervolgers en uytwerckers van 't geene vooren is verhaelt, dat hare Persoonen in confinatie sullen worden getrocken, door een Onder-Officier met eenige Soldaten, om vervolgens in hare respective Logementen te worden bewaert, tot nader ordre.

Dat oock de Advocaet Bolsma en Notaris Schoonhoven haer in re illicitâ hebbende laten gebruycken, vergetende alsoo de eer en 't respect, soo de selve aen de Regeeringe, volgens Eed en Ampt, schuldigh waren, sullen van gelijcken geapprehendeert, en op 't gedemolieerde Blockhuys werden gebracht.

Dat wyders de Heer Procureur Generael Kann sal ontboden, 't geene voorsz. hem bekent gemaeckt, en geordonneert worden, gelijck sulckx geschiet by desen, en dat op 't ernstighste, om criminaliter te procederen tegens alle de voornoemde Persoonen, als Perturbateurs van de gemeene ruste, en vertreders van de Rechten, Hoogheyt en Souverainiteyt van de Provintie.

Dat hier af mede Extract by Missive aen de Heeren Raden van den Hove Provinciael sal worden gesonden, met instandigh versoeck, tot bevorderingh van de gemeene rust, en tot mainctien van 't gezagh van de vryheydt en Privilegien van 't Landt, de goede handt daer aen sulckx te willen houden, ten eynde tegens de voornoemde Persoonen spoedige expeditie van Recht en Justitie moge werden gedaen. En dat haer Ed. Mog. vorder tot verseeckeringe van de selve soodanigh willen disponeren, als na merite van de saken wort bevonden te behooren.

Dat eyndelijck dese Resolutie aen de Ed. Mog. Heeren Volmachten van het Lant, altans Staets-gewyse tot de ordinaris gemeenen Lantsdagh by-een-komende, sal worden ge-extradeert, tot haer Ed. Mog. kennisse, en der selver hooghwijse deliberatien.

En is dese Resolutie genomen met eenparigheyt van stemmen, behalven dat de Heer Burmania heeft gedifficulteert te adviseren over een saecke, rakende de Persoonen van de Heeren Duco Martna van Burmania en Homme van Camstra.

Accordeert met 't voorsz. Resolutie-boeck.

In kennisse van my,

G. Kutsch.

Welcke

Welcke Resolutie by de Heeren Staten van Vrieslant is geapprobeert als volgt:

DE Staten van Frieslandt, geopent en geëxamineert hebbende haer Hoogh Mog. Missive van den 4 deses, secunderende der selver Resolutie, genomen op seeckere Remonstrantie, by eenige Ingesetenen deser Provintie ter Generaliteyt ingedient, en daer op gelesen de Resolutie der Heeren Gedeputeerden van den 7 deses, hebben nae voorgaende serieuse deliberatie met eenparigh advijs van alle de Leden goet gevonden den inhout van voorsz. Resolutie der Heeren Gedeputeerden te approberen, sulckx doende mits desen in alle haer deelen. Ende vorders verstaen, dat over 't nemen van voorsz. haer Hoogh Mog. Resolutie een geraisonneerde Missive in serieuse termes aen de selve sal worden geschreven, mitsgaders aen de Heeren Staten van Hollandt, onder welcker præsidie de selve Resolutie is genomen.

Dat mede alle die geene, die in eenige dienst en eedt van 't Landt zijn Tractament treckende, en voorsz. Remonstrantie hebben geteeckent, by provisie van alle hare Functien sullen worden gesuspendeert, oock niet tot den Lantsdagh admissibel zijn, ter tijdt en soo lange zy haer aen de Regeeringe behoorlijck sullen hebben gepurgeert, of de Proceduren neffens de drie mede-teeckenaers, als namentlijck Oene van Grovestins, Duco Martna van Burmania en Homme van Camstra aengestelt, zijn getermineert. Het welck haer Ed. Mog. willen verhopen, dat door de gewoonlijcke goede vigilantie van de Heeren van den Hove ten spoedighsten magh geschieden, met serieuse recommandatie aen de selve, kort en onvertogen recht aen voorsz. Persoonen te willen doen, soodanigh als zy nae merite van saecken in goede Justitie verstaen sullen te behooren: Sullende tot dien eynde oock de Procureur Generael in 't Mindergetal werden ontboden, en de selve op 't serieuste gelast en geordonneert, omme de drie voorsz. teyckenaers en aenleyders ten spoedigsten haer Proces te maecken, en het selve binnen drie of vier Maenden ten uyttersten in staet van wiesen te brengen.

Reserverende haer Ed. Mo. aen haer de vordere actie neffens de andere mede-teyckenaers, soo en als zy namaels bevinden sullen te behoren.

Aldus geresolveert op 't Lantschaps-Huys den 14. Februarij 1678.

Getekent,

Voor Oostergo.
Ernst van Aylva.
Isbrant Offes.
Voor Westergo.
Douwe van Sixma.
R. Haarsma.

Voor de Seven-wolden.
T. v. Andringa.
H. Ylst.
Voor de Steden.
Sierck Gerbens Monsma.
B. Zericus.

Accordeert met de principale Resolutie deses.

In kennisse van my,

J. H. v. Drogenham.

De

De Missive / welcke van de Staten van Vrieslandt aen haer Hoogh Mog. wierdt gesonden / diende speciael om dis te informeren van de geschapentheyt der saecke / wordende daer in geseyt / Dat het maer weynige Ingesetenen dier Provintie waren, die, soo 't scheen, hare reeckeninge by de tegenwoordige Regeeringe niet konnende vinden, liever alles in de uytterste confusie en ruine sagen, als dat zy hare ambitie en opiniatriteyt souden na-laten, en daer over zy hare Hoog Mo. en sijn Hoogheyt den Heer Prince van Oangie waren komen inquieteren met hare ongefondeerde en opgeraepte klachten, sonder aen de Staten self te vooren daer van eenige kennisse gegeven te hebben, 't welck strydende tegens de Souverainiteyt van hare Provintie, sy seyden verwacht te hebben, dat haer Hoogh Mog: sigh soo verre in die saecke niet ingewickelt souden hebben, voor dat van haer self eerst nader hadden geinformeert geweest, meynende voorts dat op die wyse in alle Provintien by de onderleggende Partye moeyten souden konnen aengerecht werden; derhalven seyden te verwachten, dat haer Hoogh Mog. sigh niet souden laten induceren, om in faveur van eenige weynige Persoonen yets te doen, 't geen zy oordeelden dat tegens de Authoriteyt, Vry- en Gerechtigheyt van hare Provintie quam te strijden, gemerckt de Regeeringe nu meer eendrachtigh was als te vooren, en dat dese saecke domestijcq was; dat haer Ho: Mog. daerom versochten, dat de genomen Resolutie weder geliefden in te trecken, ende de Remonstranten, in cas van vordere poursuites, aen haer wettige en souveraine Overigheyt renvoyeren.

De Missive aen de Heeren Staten van Hollandt was meest om te betonen / Dat zy Heeren Staten van Frieslant verwondert waren, dat de voorsz. Resolutie van haerHoog Mo: mede geteyckent was van de Gedeputeerden van haer Ed.Gr. Mog. Provintie, welcke nochtans voor haer Vryheyt en Souverainiteyt noyt hadden ontsien Goet en Bloet te wagen; dan of 't selve soude mogen zijn geschiet sonder der selver kennisse, dat om de consequentie in 't toekomende daer in souden willen voorsien. Maer alsoo tot noch toe weynig anders op dit begonnen werck is gevolght / soo sullen wy dat daer laten / en eenmael iets meerder seggen van de Vrede-handel.

Hier van hadden wy gemeent nu in 't breede te spreecken / maer 't Toneel is soodanigh verandert / dat het Verhael van dingen / die nu niet te passe en komen / niet als seer tedieus soude vallen / dieshalven sullen maer in 't korte seggen wat Pretentien van de een en de andere kant zijn gemaeckt / en wat een yder voor redenen van sijn gepretendeerde heeft gegeven; waer tegens men hier na sal konnen sien het geene by den Coningh van Vranckrijck is opgestelt geworden.

De Pretentien van den Keyser tegens Vranckrijck en Sweden zijn:

Restitutie van 't geene Vranckrijck aen sijn Majesteyt en het Rijck afgenomen heeft; reparatie van de schade aen de selve gecauseert, en het uytvinden van middelen, om alle verschillen in 't toekomende wegh te nemen.

Contra-Pretentien van Vranckrijck.

De observatie en herstellinge van de Westfaelsse Vrede; maer gereserveert 't geen

't geen in faveur van ſijne Geallieerde naderhant ſoude billijck vinden te proponeren.

Pretentien van Sweden tegens den Keyſer en het Rijck.

1. Een generale Amneſtie en vergetelheyt van alles. 2. De conſervatie van de Weſtfaelſſe Vrede. 3. Alle de Plaetſen in den ſtaet, ſoo als die voor den Oorlogh waren, te reſtitueren. 4. Reparatie van de geledene ſchade te geven.

Pretentien van Vranckrijck tegens Spangien.

Alles te laten in den ſtaet, ſoo die door den Oorlogh zijn gebracht.

Pretentien van Spangien tegens Vranckrijck.

1. Alles te reſtitueren, dat zedert den 17 September 1675. genomen is, in den ſtaet ſoo als 't ſelve op den 3 Martij 1677 is geweeſt, Sicilien mede daer onder begrepen. 2. Reparatie van alle gedane onkoſten en geleden ſchade, ſoo te Water als te Lande, in de Oorlogen, die zedert den Jare 1665 zijn gevoert. 3. Alle Confiſcatien, zedert den 25 September gedaen, geannulleert, met reſtitutie aen de Eygenaers van de Vruchten, zedert den dagh van de Confiſcatie ende reparatie van de ſchade, die ſy geleden hebben. 4. Reparatie van de Caſteelen, Boſſchen, Hoven en Boomen, in deſen Oorlogh geruineert, ſoo Capitael als Intereſſen. 5. Reſerveert ſigh de macht, om de gemelde Pretentien te ampliëren of reſtringeren. 6. Volkomen ſatisfactie aen de Geallieerde.

Pretentien van Vranckrijck tegens Denemarcken.

Preſentatie van den Oorlogh tegens die Kroon af te ſtaen, mits dat de Tractaten van Coppenhagen en Munſter in haer geheel werden herſtelt.

Pretentien van Denemarcken tegens Vranckrijck.

1. Volkomene en redelijcke ſatisfactie aen ſijne Geallieerde. 2. Vergoedinge van alle ſchaden en koſten, ſoo door ſijne Majeſteyt als des ſelfs Onderdanen in deſen Oorlog gedaen en geleden. 3. Reſervatie om deſe pretentien volgens ordre van den Coningh te ampliëren.

Pretentien van Spangien tegens Sweden.

Reparatie van alle gedane onkoſten en geleden ſchade in deſen Oorlogh, ſoo te Water als te Lande, als mede van de Rechten, de Kroon Spangien by Contracten geſtipuleert, competerende: Reſerveert ſigh de macht, om de gemelde Pretentien te ampliëren, reſtringeren of daer by te voegen: Volkomene ſatisfactie aen de Geallieerden.

Pretentien van Denemarcken tegens Sweden.

Alles in den ſtaet als voor den Oorlogh, en volgens de Tractaten van Bromſebroe, Rotſchild en Coppenhagen, te herſtellen, en dienvolgende van wederzyden reſtituëren wat 'er genomen is, en de gemelde Tractaten, voor ſoo veel als de ſelve deſe volkomene reſtitutie ſouden mogen contrarie zijn, af te ſchaffen: Dat Sweden, als de Weſtfaelſſe Vrede door ſijn ſchielijcke invaſie tegens de Landen van Brandenburgh gebroken hebbende, en ongehoorſaem tegens den Keyſer en het Rijck zijnde, van al 't geene hy by de geſeyde Vrede heeft geprofiteert, voor altijt ſal werden berooft, en al 't geene hy in Pomeren beſit aen Keur-Brandenburgh geven, uytgeſondert het Eylant Rugen en Wiſmar, de welcke Dene-

marcken voor ſigh pretendeert: Aengaende het Sticht van Bremen, dat ſal onder de Geallieerde na alle billijckheyt en rechtmatigheyt werden gedeelt: Alle Monopolien van Sweden, aengaende de Commercie, af te ſchaffen: Alle de Frontier-Plaetſen van Sweden, die aen Denemarcken grenſen, hem in handen te leveren, om alle onrechtvaerdige invaſien in 't toekomende daer door te weeren, mits aen Sweden de Inkomſten latende behouden: Volkomene ſatisfactie aen alle de Geallieerden: Reſerveert aen ſigh d'interpretatie en extenſe van al het bovenſtaende.

Pretentien van Sweden tegens Denemarcken.

1. Een generale Amneſtie en vergetelheyt van alles. 2. Herſtellinge van den Coppenhaegſen en Weſtfaelſſen Vrede. 3. Reſtitutie van alle de ingenomene Plaetſen als voor den Oorlogh. 4. Vergoedinge van alle gedane onkoſten en geleden ſchade in deſen Oorlogh. 5. Behoorlijcke Guarantie voor het toekomende.

Pretentien van Keur-Brandenburgh tegens Vranckrijck.

1. Reparatie van de ſchade in Cleefs-lant en Marck-Brandenburgh gedaen. 2. Een ſuffiſante Guarantie, dat ſulckx in 't toekomende niet meer geſchieden ſal. 3. Dat de Vrede generael ſal zijn, en alle de Geallieerde van ſijn Keurvorſtelijcke Doorluchtigheyt comprehenderen.

Pretentien van Keur-Brandenburgh tegens Sweden.

Reparatie van de ſchade, door de gedane invaſie gecauſeert, en behoorlijcke ordre ofte ſuffiſante Guarantie in 't toekomende daer tegens te ſtellen.

Pretentien van Sweden tegens Keur-Brandenburgh.

1. Een generale Amneſtie en vergetelheyt van alles. 2. De herſtellinge en obſervatie van de Weſtfaelſſe Vrede. 3. Reſtitutie van alle de ingenomene Plaetſen als voor den Oorlogh 4. Vergoedinge van alle geledene ſchade.

Pretentien van den Hertogh van Lotthairingen tegens Vranckrijck.

Herſtellinge in alle ſijne Staten, geen uytgeſondert, ſoo als die door ſijn Voorſaten zijn beſeten geweeſt.

Die van Vranckrijck tegens desen Staet / en desen Staet tegens Vranckrijck hebbe op 't laetst gespaert / om die geheel en woordelijck te stellen gelijck die leggen:

Pretentien van Vranckrijck tegens haer Hoogh Mog.

NA dat de Coningh uyt al ſijn macht beſorght heeft, om het Tractaet van Vrede te bevorderen, en dat ſijn Majeſt. ten dien eynde alle de ſatisfactien, die men aengaende het Pouvoir van ſijn Miniſters in de Vergaderinge van Nimwegen begeert heeft, heeft laten geven, alſchoon de eerſte, die aen haer geëxpedieert is geweeſt, ſeer ampel en in goede forme was, ſoo hebben de Plenipotentiariſſen van Vranckrijck geoordeelt, datſe geen vaſter bewyſen van de oprechtigheyt der intentien van ſijn Majeſteyt tot de gemeene ruſt konden geven, als door gerechtige en redelijcke Propoſitien de middelen, om die te herſtellen, en promptelijck een goede en ſeeckere Vrede te ſluyten, te faciliteren.

Ten dien eynde verklaren gedachte Ambaſſadeurs extraordinaris en Plenipoten-

tentiarisen, dat, gelijck als de vaste vrientschap, die 'er gedurigh tusschen Vranckrijck en de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden heeft geweest, zedert eenige Jaren niet als door subjecten van misnoegen, die men tegenwoordigh lichtelijck kan doen ophouden, en selfs verhinderen, dat die in 't toekomende niet meer te voorschijn komen, is gebroken geworden, sijn Majesteyt aen de gedachte Staten Generael sijn eerste vrientschap wel wil wedergeven, en gunstighlijck aenhooren alle de Propositien, die hem van haer kant sullen gedaen worden, selfs raeckende een Tractaet van Commercie; waer toe de gedachte Plenipotentiarisen van Vranckrijck, het tegenwoordige belangende, sich renfermeren; reserverende echter, hier namaels in faveur van haer Geallieerde soodanige andere instantien te doen, als zy gerechtigh en redelijck sullen oordeelen. Gedaen te Nimwegen den 3 Maert 1677.

Marech. d'Estrades. Colbert. d'Avaux.

Accordeert met het Origineel, getekent

Jo. Berkelay. W. Temple. L. Jenkins.

Pretentien van haer Hoogh Mog. tegens Vranckrijck.

MYN HEEREN. Om aen uw Excellentien te betuygen, hoe seer mijn Heeren de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden verlangen te sien dat de Vrede in de Christenheydt weder herstelt werde, en bysonderlijck oock tusschen den Coningh van Vranckrijck en haer Hoogh Mog: en dat zy van haer zyde alle soorten van faciliteyt tot het geen dat tot bevorderingh van een so groot Werck kan dienen, willen bybrengen, soo begeeren zy voor haer particulier Interest niets als de restitutie van de Stad Maestricht met het Graefschap van Vroonhove, en 't geen haer behoort van de Graefschappen en Landen van Valckenburgh, Daelhem en 's Hertogenrade over de Mase, met de Dorpen van redemptie, de Bancken van St. Servaes en al 't geene aen de geseyde Stadt behoort; benevens een volle satisfactie van de particuliere Pretentien van sijn Hoogheyt mijn Heer den Prince van Orangien, dewelcke specifique sullen werden verklaert; zijnde voor de rest van voornemen, schoon datse onvergoedelijcke verliesen hebben gehad, en onwaerdeerlijcke onkosten en schaden geleden, ter gelegentheyt en gedurende den tijt van desen doodelijcken Oorlogh (waer van zy met gerechtige reden reparatie en vergoedinge van schade konden eysschen) alles voor de gemeene rust op te offeren; mits dat haer Hoogh Mog. Geallieerden ter selver tijt oock een volle satisfactie, van 't geene haer toekomt, krijgen.

En om het Tractaet, 't geen door Godts genade gesloten sal worden, vaster te maecken en te doen subsisteren, soo houden mijn Heeren de Staten Generael voor seer nootsaeckelijck, dat het in-houde een particuliere en generale renunciatie van alle soorten van Pretentien, soo van den voorleden als tegenwoordigen tijt, hoedanigh die oock souden mogen wesen, welcke de eene partye tegens de andere soude mogen ondernemen, om in 't toekomende alle gelegentheden, van nieuwe dissentien op te wecken en te voorschijn te doen komen, te vermyden.

Gelijck oock ten tweeden, dat het Tractaet in-houde een Reglement, waer

door men de ongemacken, die gemeenlijck ter ſaecke van de onderlinge Commercie en Negotie, ſo van de kant der Souverainen, als wederzijts Onderdanen, te voorſchijn komen en voorvallen, kan voorkomen: En wy wenſchen uyt al ons hart, dat uwe Excell. door hare wijſe tuſſchenkomingh ons de Vrede op deſe beginſelen ſullen beſorgen: Wy blijven, &c.

Op welcke gemelde Pretentien de Hooge Partyen daer nae weder hebben geantwoort in ſubſtantie als hier na volgt:

Antwoort van den Keyſer op de Pretentien van Vranckrijck.

Dat alſoo Vranckrijck den eerſten Aggreſſeur is, en den Oorlogh ſonder eenige reden begonnen heeft, hy over ſulckx tot reſtitutie van alles dat hy gedurende de ſelve het Rijck afgenomen heeft, met de koſten en ſchaden, daerom gedaen en geleden, met recht gehouden is, en dat die Kroon daerom oock van alle voordeelen, door de Weſtphaelſſe Vrede aen de ſelve verkregen, is vervallen. Vorders perſiſteert by ſijne Pretentien en ſatisfactie voor de Geallieerden, als mede reſerveert ſigh de macht, om de ſelve nae ſijn welgevallen, en ſoo als 't gemeene beſt vereyſſchen ſal, te veranderen en extenderen.

Antwoort van Spangien op de Pretentien van Vranckrijck.

Behelſt in ſubſtantie het ſelve als die van den Keyſer.

Wyders op de Memorie, door de Geallieerde aen de Mediateurs gepreſenteert, om conform hare Pretentien reſtitutie van alles, indemniſatie en ſecuriteyt in 't toekomende tegens de aggreſſien van Vrankrijck te hebben, ſo hebben de geſeyde Mediateurs uyt den naem van de Franſſe Ambaſſadeurs daer op geantwoort, dat, ſo men tot Vrede ſoude komen, daer nieuwe voorſlagen dienden te werden gedaen, alſo zy van alle de gepretendeerde reſtitutie, indemniſatie, &c. niet wilden weten. En wat aenging de Hertog van Lottaringen, dat alſo zy Franſſe Ambaſſadeurs of den Coning, haer Meeſter, een Miniſter van ged. Hertog tot de Tractaten had geadmitteert, zy pretendeerden dat'er oock een van wegen den Biſſchop van Straetſburgh ſoude werden aengenomen. Hier op hebben de Geallieerde gerepliceert, dat het abſurd was, dat men nieuwe voorſlagen van haer vorderde, alſoo ſulckx in infinitum ſoude gaen, en dat zy haer aengaende hare Pretentien genoegſaem hadden geëxpliceert, ſoo dat dit hier geen plaets en hadde. Aengaende het ſenden van een Miniſter tot Nimwegen door den Hertogh van Lottharingen, dat de Franſſe over langh belooft hadden op de Pretentien van gedachte Hertogh te antwoorden, ſonder een woort van den Biſſchop van Straetsburgh te reppen, en dat zy derhalven gehouden waren de gemelde antwoordt te doen, ſonder dat deſe opgeworpene nieuwigheydt haer daer van konde diſpenſeren: Wijders ſoo moſt ged. Hertogh niet als een ſimpel Geallieerde, maer als een Hooft-Partye, werden geconſidereert, daer den Biſſchop van Straetsburgh noch in de eene noch in de andere qualiteyt konde werden geadmitteert, ſoo dat die twee ſaecken gants niet gemeens met malkander hadden, en perſiſteerden ſy over ſulckx by hare gedane eyſſchen, om daer over met de Franſſe Ambaſſadeurs te tracteren.

Antwoort van den Keyſer op de Pretentien van Sweden.

Behelſt dat alſoo Sweden in plaets van Mediateur, die hy van te vooren was,

tot Vyandt van den Keyser en het Rijck, door de invasie van de Keur-Brandenburgse Landen, en het aenhangen aen Vranckrijck, geworden was, sijn Keyserl. Majesteyt over sulckx pretendeerde, dat alle Heerlijckheden, Prinsdommen, en generalijck alle Leenen, die die Kroon van sijn Majesteyt pleegh te ontfangen, 't zy die noch door Sweden beseten wierden, of hem door de Geallieerde ontnomen waren, weder aen hoogh-gemelde sijne Majesteyt waren vervallen; sigh vorders reserverende d'extensie van sijn voorgaende Pretentien, en de satisfactie en indemnisatie der Geallieerde urgerende.

Antwoort van Denemarcken op de Pretentien van Vranckrijck.

Bestaet in een Verantwoordinge dat sijn Majesteyt uyt loutere noot, om sijne en der Geallieerden defensie, tot den Oorlogh is gekomen, en dat Vranckrijck over sulckx, als Guarandeur van de Coppenhaeghse Vrede, het verbreecken van die ten onrechte aen sijn Majesteyt imputeert, en dienvolgende met alsoo grooten onrecht om de herstellinge, soo van de geseyde als van de Westfaelsse Vrede aenhout, als zijnde self de eerste Verbreker van de publijcke Vrede, en van wien met meerder recht vergoedinge van alles soude konnen werden geëysccht, persisterende over sulckx by sijne gedane eysschen en pretentien, tegens de gemelde Kroon van Vranckrijck gedaen.

Antwoort van Spangien op de Pretentien van Sweden.

Dat alsoo Sweden de Brandenburgse Landen soo onvoorsiens heeft overvallen, terwijl sijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheydt, volgens het Tractaet met Spangien en de Geallieerden gemaeckt, sigh tegens Vranckrijck stelde, soo heeft Spangien, volgens het gemelde Tractaet, niet konnen na-laten hoogh-gemelde sijne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt te hulpe te komen, en dieshalven persisteert by sijne Pretentien, hoopende dat Sweden sigh daer na, als rechtmatigh en billijck zijnde, sal schicken.

Antwoort van Denemarcken op de Pretentien van Sweden.

Werpt t'eenemael de schult van den Oorlogh op de Sweden, alsoo dese sonder eenige voorgaende reden of oorsaeck een anders Landen heeft geinvadeert, waer door Denemarcken, mede pericul loopende, sigh in postuur heeft gestelt, om sijn eygene Landen te beschermen, en sijn Geallieerde te hulpe te komen; weshalven die Kroon by sijne voorgaende Pretentien gantschelijck persisteert, als zijnde t'eenemael billijck en rechtmatigh.

Antwoort van Keur-Brandenburgh op de Pretentien van Vranckrijck.

Behelst een Protestatie, dat hy by sijne uytgegevene Pretentien vastelijck persisteert, als zijnde rechtmatigh en billijck, en dat hy over sulckx verhoopt, dat den Coningh van Vranckrijck geen swarigheydt sal maecken de selve in te gaen; doch wat belangt de Westfaelsse Vrede, daer Vranckrijck soo seer op staet, ende die door die Kroon self, in 't voeren van desen Oorlogh, overtreden is, of die de geattacqueerde Partye mede verbindt, dien aengaende gedraeght hem sijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt aen 't Recht der Volckeren, 't welck die saeck volkomen decideert.

Antwoort van Keur-Brandenburgh op de Pretentien van Sweden.

Wijst aen, dat alsoo Sweden door het invaderen van sijne Landen notoirlijck

den eersten Aggressieur is, hem over sulckx satisfactie moet werden gedaen, en geheel Pomeren gecedeert, alsoo dat Lant, voor desen door hem aen Sweden gecedeert, nergens anders toe heeft gedient, als om hem Keurvorst gestadigh daer uyt te infesteren, en persisterende vorders by sijn voorgaende Pretentien.

De Sweetse Ambassadeurs klaeghden, dat zy gelijck de andere geen vryheydt hadden om aen haren Principael te communiceren 't geen dat 'er passeerde, en by gevolge niet en konden hebben die precise ordre van de selve in 't Antwoordt, gelijck wel de andere, waer om dan alleen bleven by haer gedane Propositie, als waer toe zy ordre hadden, doch dat zy voor haer reserveerden de vryheyt van te antwoorden soo wel op de bereyts overgegeven Geschriften van hare Party, als die namaels noch overgelevert souden werden.

Dus waren en bleven de hoogh-strijdende Partyen noch verre van malkanderen/stekende vorder by na alles op 't Antwoort/dat men van de Fransse Ambassadeurs begeerde op de Propositien van de Ministers van den Hertog van Lottharingen/ en de admissie/ welcke de Franssen daer tegens begeerden voor de geene/ die den Bisschop van Straetsburgh mede op de Vredehandel soude willen senden; en om daer van eenigh beschept te geven/ dient de navolgende Remonstrantie van den Lottharingsen Minister Canon aen de H. Mediateurs overgelevert/ welcke ten dien eynde hier alleen gestelt wert:

Vertoogh van den Heer Resident Canon, Minister en Plenipotentiaris van de Heer Hertog van Lottharingen op de Vredens-Tractaten tot Nimwegen.

HEt seggen van de Heeren Ambassadeurs van Vranckrijck op voorleden Maendagh den 23 deser, door de Heeren Mediateurs aen uwe Excell. gebracht, zijnde niets minder als de Antwoordt, die zy op de Propositie van Lottharingen verwachteden, maer veel eer een elusie van die rechtvaerdige eysch en van uwe Instructien, en eygentlijck een teecken van de kleyne dispositie, die 'er van die kant noch tot de Vrede is, soo is 't mijn voornemen niet iets by die gevoelens, (die in der daet de uwe eerst geweest zijn, en insgelijckx van alle de Werelt, aen wie die manier van doen bekent sullen zijn) als mede niet by alle de andere reflexien, die uwe Excell. volgens haer groote wijsheydt daer op sullen konnen doen, te voegen; maer mijn oogmerck is alleen, om het geene de selve van my versocht hebben te voldoen, haer doende, of om beter te seggen haer biddende een kleyne recollectie in haer selven te doen van 't geene zy alreede en veel beter weten als ick, dat in dese By-een-komst van den beginne af tot nu toe omtrent die saeck voorgevallen is, op dat zy in de deliberatien, die zy op heden dien aengaende in hare Vergaderingh van meyningh zijn te houden, soo veel te lichter en na alle behoorlijckheyt en redelijckheyt konnen resolveren. Het sal haer sonder twijffel noch wel indachtigh zijn, dat soo dra als dese Stadt van Nimwegen tot het handelen van de Vrede uytgekoren en voor goet gekeurt was, de eerste aenleydingh, om aldaer te verschijnen, zijnde de nodige seeckerheyt voor de Ministers der geinteresseerde Machten, daer een groote strijdigheyt wegens de Vrygeleyden of Paspoorten voor die van Lottharingen ontstont; de Fransse weygerden die niet, gelijck zy in de voorgaende By-een-komst tot Ceulen gedaen hadden,

om dat zy de kracht uwer Alliantien in 't doordringen tot de admissie der geseyde Ministers, en 't kleyn genoegen der Coninckl. Mediateurs, en insonderheyt van den Coningh van Groot Brittangien daer over al te wel beproeft hadden. Doch, even al of het bloedigh Treurspel, 't welck op het Tooneel van Europa vertoont wert, door het afsterven van den overleden Hertogh geheel van wesen verandert was, soo namen zy die gelegentheyt waer, om den Titul aen desen te betwisten, en het besit der Lottharinghse Landen, de welcke, volgens alle de Rechten van een natuurlijcke en wettelijcke Erffenisse, op hem verstorven waren, aen haer te houden. In die selve tijt wierdt hy door alle de andere Potentaten van Europa in die qualiteyt van Hertogh erkent, en gelijck de Hertogen, sijn Voorsaten, met Brieven van Rou-beklagh, over 't afsterven van sijn Oom, en geluckwenschingen, op het intreden van sijne Hertogdommen, allenthalven bejegent; sijn Brittannise Majesteyt dede hem die Eere, insonderheyt van hem als Hertogh ende Broeder aen te nemen, en bracht soo door sijn voorbeelt als door sijn groote vlijt by sijn Alderchristel. Majesteyt soo veel te weegh, dat hy hem op die selve wyse in sijn Paspoorten te gemoet soude komen: De geseyde Paspoorten wierden dan met de qualiteyt van Hertogh en Broeder aen sijn Doorluchtige Hoogheyt, doch niet met den Titul van Ambassadeur voor sijn Ministers, (schoon sijn Minister in den Hage sulckx wel ernstelijck versocht hadde) afgevaerdight. Hier op verweckten de Fransen een nieuwe brabbelingh in 't spel, en seyden wel niet dat dat Voorrecht, 't welck een toebehoren van d'Oppermacht is, hem niet toe en quam, om dat'er geen Potentaet ter Werelt beter van de Mogentheyt en Oppermacht van 't Huys van Lottharingen overtuygt is als Vranckrijck self; doch om de saeck te verydelen en langh sleepende te houden, seyden zy, dat'er bewesen most werden, dat de voorgaende Hertogen van Lottharingen t'eeniger tijdt Ministers met dien Titul afgesonden hadden; en dit soude voorwaer een seer bequame middel zijn, indien alle de Werelt niet en wist, dat zy de Bescheyden tot het bewijs van dit Recht en van alle andere, die zy al mede in twijffel souden konnen trecken, in handen hebben, vermits het geweldigh wegh-nemen van alle de Titulen, Papieren en Bescheyden der Thesauryen, Chartres of Canceleryen en Reken-kamers van de Hertogdommen van Lottharingen en Bar, 4 dagen nae haer inbreuck in 't Lant, sonder eenigen Officier van den Hertogh daer by te roepen, en sonder eenigen Inventaris daer van te maecken, hebbende de selve t'eenemael overhoop en door malkander, gelijck een deel Hoy of Stroo op Wagens geladen, soo dat de wichtighste Bescheyden tot Peper-Huysjes by de Cruydeniers binnen Nancy, en selfs tot Mets, daer de selve gebracht wierden, aen de Soldaten, om haer Vier mede aen te stoken, mosten dienen. Dit zijn de middelen, die zy overgelaten hebben, om het geene hier vooren gesegt is, te bewijsen; en echter is dit noch al op een wijse, daer zy niet op verdacht waren, volbracht, want schoon men van de Brieven van Credentie en Recredentie, Commissien, Volmachten en diergelijcke andere Actens door dit haer gewelt berooft was, so heeft men haer echter andere ontwijffelbare Bescheyden vertoont, als namentlijck het Tractaet in de volle Rijckxvergaderinge op den 26 Augusti 1542 tusschen den Keyser Carolus V. en Ferdinandus, Roomsen Coningh, die aldaer nevens ver-
scheyde

ſcheyde Keur- en Rijckx-Vorſten, en voorts alle de Stenden van dat doorluchtig Lichaem tegenwoordigh waren, ter eenre, en Antonius, Hertogh van Lottharingen, de welcke 4 Miniſters met den Titul van Ambaſſadeurs aldaer hadde, ſolemnelijck opgerecht. Het ſelve is mede te ſien in de Huwelijckſe Voorwaerden, kort daer aen tuſſchen den Hertogh Francois, Soon van Antony, met Chriſtina, Dochter van Chriſtianus den tweeden, en Margarita van Ooſtenrijck, Suſter van den Keyſer Carolus V. geſloten; hy ſelf met 4 Ambaſſadeurs van den Hertogh voor die Princeſſe, die altijt ſijn beminde Nicht is geweeſt, contracterende. Die Titulen konnen voor ſolemneel gehouden werden, alſoo het eerſte voorval d'independentie van den Hertogh van Lottharingen, ende daer nevens noch de protectie, die de Keyſer en het Rijck haer ſchuldigh zijn, genoeghſaem juſtificeert; en het ander een doorluchtigh Huwelijckx-Verbont, 't welck echter doenmaels in 't Huys van Lottharingen niet nieu was, alſoo ſonder die ſaeck nader te onderſoecken, Simon, eerſte van die Naem, Adeleyde, Suſter van den Keyſer Lotharie, in 't Jaer 1129 getrout hadde; oock heeft Mathieu, inſgelijckx eerſte van die Naem, Bertha, Suſter van den Keyſer Fredericus, Fredericus IV. Iſabella, Dochter van den Keyſer Albertus, en Carel de I. Margarita, Dochter des Keyſers Robertus, getrout; onder welcke Alliantien en die geene, die zedert gevolgt zijn, by nae niet als Conincklijcke en van 't Huys ſelf zijn geweeſt. En konnen nu ſo veele Scepters en Kroonen, die in dat aeloude en doorluchtige Huys gekomen zijn, het Recht van Legatie niet genoegſaem en ten vollen aenduyden? Doch de Actens, of anders het oeffenen van dat Recht zijn in Vranckrijck, en men heeft de ſelve by Datums en by de Namen der Perſoonen, gedurende de Regeeringe van den overleden Coningh Louis den XIII. aengeweſen. Daer by is het ſeecker, dat de Franſſen dien Titul en Rangh in verſcheyde Huyſen, die haer ſelven niet beter als dat van Lottharingen achten, admitteren, waer in zy niet meer doen, als zy ſchuldigh zijn, ſoo dat de vyandtſchap en wederwilligheyt, die zy nu tot dit Huys hebben, haer alleen daer van af-hout. Weshalven na dat ſijn Sereniſſime Hoogheyt de nodige Paſpoorten van haer Keyſerl. en Catholijcke Majeſteyten, als mede van haer Hoogh Mog. de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, ſijne Geallieerde, met den Titul van Ambaſſadeurs voor ſijne Miniſters bekomen hadde, ſo heeft hy die hinderpael voorſichtelijck over 't Hooft geſien, en ſigh door een moderatie, die reets haren lof van Vrienden en Vyanden ſelf ontfangen heeft, vergenoeght eenige Perſoonen met de qualiteyt van Miniſters en Plenipotentiariſen by proviſie herwaerts te ſenden. Het ſtaet u, mijn Heeren, ongetwijffelt noch wel te voren, hoe dat ſijn Sereniſſime Hoogheyt, om het Vrede-werck in geenen deelen op te houden, ſijne Propoſitie aen uwe Excellentien, voor het gemelde affenden, over-ſondt, om de ſelve nevens de hare aen de Heeren Mediateurs over te geven, 't welck uwe Excellentien doenmaels ('t welck my zedert bericht is in 't begin van Maert geweeſt te zijn) getrouwelijck beſchickten. De hooghgemelde Heeren Mediateurs de ſelve ontfangen hebbende, overreyckten haer aenſtonts, en volgens haer gewonelijcke naerſtigheyt aen de Heeren Franſſe Ambaſſadeurs, de welcke weygerden de ſelve aen te nemen, onder pretext dat alhier geen Miniſter van den Her-

Hertogh was, om mede te tracteren. Dit was doenmaels haer seggen, gelijck uwe Excellentien sulckx aen sijn Serenissime Hoogheyt in 't begin van May bericht hebben. Hier op ben ick binnen dese Stadt gekomen, en hebbe de Commissie van hoogh-gemelde sijn Hoogheydt, inhoudende mijn Vollemacht, met die van den Baron van Serainchamps, mijn Amptgenoot, met toestaen van uwe Excellentien, in handen van de Heeren Mediateurs afgeleyt. Ick sal hier van de hoffelijckheden en plichtplegingen, die daer omtrent gevallen zijn, niets melden, alsoo sulckx van alle kanten, tot volkomen genoegen van sijn Hoogheydt, mijn Meester, en van my is toe-gegaen: De Heeren Fransse Ambassadeurs zijn oock dien-aengaende van haer zyde in geen gebreecke gebleven, alsoo zy sulckx seer beleefdelijck en minsaem verricht hebben. Alle dese plichten nu afgeleyt zijnde, om vervolgens in handelinge te treden, en de Heeren Mediateurs de bewuste Vollemacht aen de Heeren Fransse Ambassadeurs overgegeven hebbende, soo lieten dese daer op weten, dat zy eenige saecken daer in gevonden hadden, daer van zy nodigh oordeelden kennisse aen den Coningh, haer Meester, te geven. Ick sal nu van my niet spreken, doch uwe Excellentien hebben het gedult gehad van langer als 6 Weecken te wachten, na welcken tijdt de Heeren Fransse Ambassadeurs tegens de Heeren Mediateurs (volgens haer rapport aen de Vergaderingh gedaen) verklaert hebben, dat zy de geseyde Vollemacht aen-namen, doch voegden daer by een seer onnuttelijcke Protestatie, slaende op de Acte, den 4 Februarij lestleden alhier in de Vergaderingh gesloten, in-houdende, dat d'aengenome of achtergelatene qualiteyten aen niemant eenigh nadeel souden mogen toebrengen: Die Protestatie was, gelijck ick segh, seer onnodigh, want yder een weet wel, dat den Hertogh van Lottharingen het recht heeft om de naem en de qualiteyt daer van aen te nemen, dewijl hy het in der daet is, en dat sijn Alder-Christelijckste Majesteyt geen ander recht tot des selfs onthoudinge als de macht sijner Wapens heeft. Boven dien was 'er noch een of twee woorden in de expressie van die Protestatie ontvallen, de welcke wel niet verdraeglijck kosten wesen, doch alsoo de selve door den Coningh en Mediateur geimprobeert zijn, gelijck uwe Excellentien wel weten, als strijdende tegens 't geene met hem bestemt was, van den Hertogh van Lottharingen in die qualiteyt van Hertogh te erkennen, soo sal het hier mede genoegh wesen, en ick sal 'er niet meer van spreecken, na de aenneminge van die Vollemacht door de Heeren Fransse Ambassadeurs; doch alsoo zy de hare ondertusschen niet te voorschijn brachten, om die saeck van Lottharingen te verhandelen, soo wiert door uwe Excellentien goet gevonden haer het selve door de Heeren Mediateurs te doen voordragen, gelijck zyluyden en uwe Excellentien mede sulckx tot verscheyde reysen gedaen hebben, dan hebben geen ander antwoort van de selve konnen verwerven, als dat den Coningh, nae het geven van sijn Volmacht, om met den Keurvorst van Brandenburgh te tracteren, hy geseyt hadde, dat hy 'er geen meer soude geven, en dat zy mits dien dien-aengaende aen sijn Majesteyt niet konden schryven, en dat het derhalven aen den Hertogh van Lottharingen vry stont, soo hy wilde, op de Volmacht van yemant van sijn Geallieerde te tracteren, soo dat die nodige, indispensable en in alle Negotiatien voor afgaende Volmacht niet te voorschijn gekomen

is. De gemelde Heeren Franſſe Ambaſſadeurs, hebbende ondertuſſchen haer Antwoort aen uwe Excellentien op hare Propoſitien, en niet op die van ſijn Sereniſſime Hoogheyt, doen geven, ſoo vonden uwe Excellentien goet, de ſelve van haer te vorderen, alſoo ick de Eer hebbende van in de ſelve ſaeck met haer te ſteecken, en wenſchende dat in de ſelve form daer omtrent, en ſonder het bevorderen der Paſpoorten en Volmacht, tot genoegen van ſijn Sereniſſime Hoogheyt, te laten ſteecken, wierdt geprocedeert, ſoo oordeelden uwe Excellentien geraden, de gemelde Antwoort ernſtelijck te vorderen, tot welcken eynde in 't overgeven der Propoſitien geſtemt wierdt; doch nae dat de gemelde Heeren Franſſe Ambaſſadeurs de ſelve een geheele Maendt langh onder handen gehad hadden, ſoo ſeyden zy, in plaets van daer op te antwoorden, dat de ſelve met de ſaeck in queſtie niet over-een quamen, alſoo daer inne gemelt wiert, dat de Hertogh ſijne Miniſters, by gebreck van Paſpoorten, tot die tijt toe niet hadde konnen ſenden, en dat 'er nu eene was, welckers Volmacht voor goet was aengenomen, en die door de gedane Viſites daer voor was erkent; dat 'er over ſulckx nulliteyt was, en dat ſoo wanneer ſijn Miniſter ſijne Propoſitien door hem onderteкent ſoude hebben overgegeven, zy de ſelve gaerne ſouden aen-nemen, en daer op antwoorden: Uwe Excellentien namen dit ten eerſten op als een geaffecteert uytſtel, en een onwilligheyt, om voor als noch van de Vrede te handelen; want in der daet een pretext te nemen van het Geſchrift van de Meeſter te verwerpen, om die van de Dienaer aen te nemen, dat komt geheel niet te pas, en is het over ſulckx klaer, dat zy de ſaeck alleen trachten ſleepende te houden: Een van uwe Excellentien heeft ſulckx ſeer wel in acht genomen, en de ſin van die woorden in twee woorden begrepen, gelijck het uwe Excellentien ſonder twijffel noch wel ſal voorſtaen. De Heeren Franſſe Ambaſſadeurs hebben, gelijck als ick ſeg, op de Propoſitien van Lottharingen voor deſen niet willen antwoorden, om dat doenmaels geen Miniſter van den Hertogh alhier was, en jegenwoordigh willen zy ſulckx niet doen, om dat 'er een is. Vorders heb ick op de gepretendeerde nulliteyt en forme aen uwe Excellentien gevraegt, of 'er een ſtijl van formaliteyt vaſt geſtelt was: my dunckt, dat zy my van neen geſegt hebben, en het is in der daet oock ſoo; want ſoo zy wegen een form, contrarie deſe Propoſitien, over-een gekomen waren, ſoo ſouden zy niet aengenomen hebben de ſelve over te leveren, en ſoo dickwils om Antwoort daer op aengehouden, dat om de validiteyt van de Vrede, die de een of de andere tijdt ſal werden getroffen, te bevorderen, de Miniſter de Propoſitien ſoude moeten ondertekenen, en dat het anders een nulliteyt in 't Tractaet ſoude zijn. Of de Meeſter ſulckx gedaen heeft, en weet ick niet, maer dit weet ick, dat de Geſchriften van de Principael altijt voor die van de Miniſter zijn te prefereren; men ſoude hondert redenen daer op konnen te voorſchijn brengen, die door uwe Excellentien aengemerckt zijn, daer zy echter over heen geſtapt hebben, om de maet aen de Heeren Franſſe Ambaſſadeurs vol te meten, ſoo dat ick op U E. aenhouden de Propoſitie en Eyſſchen van ſijn Sereniſſime Hoogheyt, mijn Meeſter, overgegeven hebbe, zijnde in ſubſtantie de ſelve, doch aengaende de form, door my onderteeckent, en met mijn Signet gezegelt, gelijck zyluyden konden wenſchen; het was den 2 deſer, doen

doen ick de selve alsoo in uw presentie, onder het houden van de Conferentie, expedieerde, op de gereïtereerde verseeckeringh, die de Heeren Mediateurs soo even uyt de naem van de Heeren Fransse Ambassadeurs gegeven hadden, dat mits dat de Propositien op die wyse waren, gelijck zy begeerden, zy daer op souden antwoorden, en dat zy self macht daer toe hadden; doch zy hebben apparentelijck de selve niet willen gebruycken, want zy drie Weecken langh daer nae hebben doen wachten; en alsoo zy echter door de Heeren Mediateurs, op de instantien der Geallieerden, van haer Woort gesommeert wierden, soo hebben zy eyndelijck niet anders geantwoort, als dat zy niet gedacht hadden, dat hare Excell. de H. Ambassadeurs der Geallieerden om een Antwoordt op de saecken van Lottharingen so sterck souden aengehouden hebben, en dat zy meenden wel bevoegt te zijn, om eenige andere Propositien, die na haer gevoelen beter met den Vrede over-een quamen, als die geene die zy reets ontfangen hadden, te vorderen. Dat den Heer President Canon en sijne Eysschen door de Heeren Fransse Ambassadeurs aengenomen zijnde, schoon den selven laetst in dese Vergadering gekomen is, sijne saecken echter alsoo seer als die van de eerste, en insonderheyt als die van Vranckrijck, zijn geavanceert, door dien men van wedersyden tot noch toe by de eerste Propositien gebleven is. Dat soo wanneer de Heeren presente en alle andere Geallieerden eenige bequamer Propositien, so voor Vranckrijk als voor sijn Geallieerden, sullen willen doen, de Heeren Fransse Ambassadeurs door haer Antwoort sullen doen blijcken, dat de Alder-Christelijckste Coningh niets ter Werelt meer ter harten heeft, als het zijne tot de rust van 't Christenrijck vlytigh by te brengen. Dat ondertusschen zy Heeren Fransse Ambassadeurs betuygen, dat zy niet begrijpen konnen op wat fondament men weygert den Minister van den Heer Bisschop van Straetsburgh aen te nemen, nae dat sijn Keyserl. Majesteyt self en de Geallieerde Coningen en Princen hem Paspoorten gegeven hebben, om veyligh tot Nimwegen te konnen komen; sustinerende zy Heeren Ambassadeurs, dat wel-gemelde Heer Bisschop, als immediate Rijckx Furst en Geallieerde van Vranckrijck bevoegt is, om in dese By-een-komst te konnen ageren, en sijn Minister daer in te hebben, als mede des selfs Propositien, die hy voor te stellen heeft, gelijck als die van alle andere Geallieerde Partyen, te werden aengenomen: Doch alsoo diergelijcke sustenuen verscheyde saecken in sigh begrijpen, die eygentlijck andere aengaen, soo sal ick de selve geensints aenroeren of daer inne treden, maer sal my alleenlijck houden aen 't geen sijn Serenissime Hoogheyt, mijn Meester, voornamentlijck is raeckende, en uwe Excellentien over sulckx te gemoet voeren, dat zedert den 19 Februarij, als wanneer desselfs Propositien gedateert en overgesonden zijn, en zedert de Maent Martius, als wanneer de selve zijn overgelevert, op heden den 26 Augusti, zijnde ses geheele Maenden, noch geen Antwoordt daer op gevolght is. Wat sal men derhalven van de toegenegentheydt van Vranckrijck tot den Vrede seggen, want die Kroon weet wel, dat de wedergevingh van Lottharingen een voorwaerde is, sonder de welcke den Vrede noyt ten vollen sal konnen werden getroffen; doch het is soo verre, dat zy de selve soude toestemmen, dat zy self weygert daer op te antwoorden. 'tIs wel waer dat zy sulckx belooft heeft te doen,

doch ſal men ſulckx ſoo ſolemnelijcken, door het tuſſchen-komen van ſulcke Mediateurs, en aen ſulcke Mogentheden, als die geene zijn, die door uwe Excellentien werden verbeelt, verſpreecken, gelijck de Heeren Franſſe Ambaſſadeurs gedaen hebben, ſonder 't ſelve in 't eynde na te komen? en ſal men ſien dat ſulcke verbinteniſſen vruchteloos uytvallen tuſſchen Luyden, die na hare Meeſters (alſoo zy de ſelve verbeelden) van de hoogſte glans en luyſter zijn, en die de opentlijcke trouw alhier gelijck als tot een onderpant in handen geſtelt is, om een eynde van dat groote Werck, 't welck de ruſt aen Europa wedergeven en vaſt ſtellen moet, te maken? De Propoſitie of Eyſch van ſijn Sereniſſime Hoogheyt van Lottharingen is al-om bekent; alle de Werelt heeft genoegſaem konnen bevroeden, wat de ſelve in-hielt, want het zijn ſijn eygen Landen, die hy wedereyſcht; het is ſijn Vaderlijck Erfdeel, en de nalatenſchap ſijner Voor-ouders, die door 65 achter-een-volgende Hertogen, waer uyt hy de Eere heeft geſproten te zijn, beſeten is. Moet men nu niet verwondert ſtaen, dat zedert 6 Maenden, dat dien Eyſch alhier op 't Papier is gebracht, en dat de Antwoordt daer op met ſoo grooten ernſt gevordert is; dat mede zedert 3 Maenden, die men de ſelve heeft doen hopen, en ten minſten zedert 6 Weecken, dat de ſelve ſoo ſolemnelijck is belooft, die echter in alle die tijt noch niet en is gevolgt? maer wie ſal nu weder dencken, als men die antwoort ſiet, dat de ſelve eenighſints ſlaet op den bovengemelden eyſch van de reſtitutie van Lottharingen, daer de ſelve niet een eenigh woort inhout, waer uyt men ſoude konnen beſluyten, of men dat Landt wil wedergeven of niet? doch het ſchijnt veel eer, dat zy met alle Man ſpotten, vermits de nieuwe apparentie van een goede fortuyn, die ſigh voor haer wel van pas op-doet, als zy ſeggen dat mijne ſaecken alſoo als de hare zijn, op de preſuppoſitie, die zy doen, dat vermits uwe Excellentien haer door hare antwoort de overgroote Eyſſchen, die zy formeren, en die haer, ſoo zy roemen, het lot der Wapenen in handen geſtelt heeft, niet toe-ſtaen, ſy ſoodanigh beſcheyt voor geen antwoort op en nemen, daer de ſelve nochtans volgens de ordre van alhier te procederen voor ſoodanigh overgelevert, en oock daer voor aengenomen zijn. Weshalven, mijn Heeren, alſoo die ordre ſoodanigh is, ſoo bid ick ſeer ootmoedigh uwe Excellentien, hare inſtantien by de Heeren Mediateurs ſonder ophouden te willen vernieuwen, om de behoorlijcke ſatisfactie van de Heeren Franſſe Ambaſſadeurs ernſtelijck daer op te vorderen, en te weegh te brengen, dat ſulckx in der daet nae-gekomen werde, 't welck zy ſoo veel te minder in 't geſicht van de gantſche Werelt konnen af-ſeggen, dat zy overvloedigh tijdt gehad hebben, om ſulckx te doen, dat zy het belooft, aengenomen en verklaert hebben, dat zy Volmacht daer toe hadden, die haer niet gegeven was, om de ſelve niet te gebruycken, maer ter contrarie dat den Coningh, haer Meeſter, ſonder twijffel ſal begeren, dat zy ſulck een rechtmatige ſaeck ſullen volbrengen, gelijck ſijn Sereniſſime Hoogheyt de reſtitutie van ſijn Hertogdommen en Landen van ſijn Majeſteyts rechtvaerdigheyt verhoopt, als mede de protectie der Machten, die uwe Excellentien hier verbeelden, waer aen hy de Eere hebbende ſoo door den Bloede, als by wege van Tractaten verbonden te zijn, en vermits dien Prins noch ſijn ſorge, noch ſijn arbeyt, noch ſijn Bloet, noch ſijn Leven tot haer dienſt en de
wel-

welstant van de gemeene saeck, daer hy sigh in bevint, ontsiet, soo is't, dat hy sigh t'eenemael daer op betrout, en dat, om tot de geseyde restitutie te komen, de macht om te tracteren, die een Geallieerde aen sijn Mede-Geallieerde schuldigh is, en die hem belooft is, en hy niet derven kan, hem sal werden aen de hant gegeven en verschaft. En dit is het eynde van dit Vertoogh, 't welck den ondergeschreven Minister en Plenipotentiaris aen uwe Excellentien presenteert.

Hier tegens hebben de Franssen weder het hare geseyt: Maer de Coningh van Engelandt, bevindende dat de Tractaten tot Nimwegen te langhsaem voort gingen, om den loop der Fransse Conquesten te doen stremmen, als die alreede ruym verre genoegh gekomen waren, heeft sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, zijnde doenmaels omtrent Charleroy, doen versoecken, om in Engelant over te komen, alwaer, nevens het Huwelijck van sijn Hoogheyt, eenige Besoignes zijn gevallen tot vorderinge van de Vrede, voornamentlijck voor soo veel den Coningh van Spangien en desen Staet met Vranckrijck aen-gingh, ten eynde daer door de overige Spaensse Nederlanden niet alleen te conserveren, maer oock om die in soodanige postuur te brengen, dat de selve, als in een bequaem Lichaem geformeert, souden konnen bestaen: Waer toe dan sijn Majesteyt van Groot Brittannien Monsr. Duras, Grave van Feversham, al het voorleden Jaer aen den Coningh van Vranckrijck heeft gesonden, die aen sijn Majesteyt een Project van Vrede, in Engelant ontworpen, heeft gepresenteert, volgens 't welcke de Steden en Plaetsen Charleroy, Aeth, Audenaerde, Cortrijck, Doornick, Condee, Valencijn en St. Gilain aen den Coningh van Spangien souden hebben moeten gerestitueert werden, als mede Sicilien, doch dat Vranckrijck daer voor Bourgondien soude behouden: Maer de Coning van Vranckrijk wilde daer niet toe resolveren, en scheen gants niet genegen, om 't voorsz. Project aen te nemen, gelijck als het lagh, maer dede door sijn Ambassadeur Barillon in Engelant aenpresenteren, om daer over te handelen, aen-biedende namaels in de plaets van 8 ses Plaetsen te restitueren, sluytende daer uyt Doornick en Valencijn; doch sijn Majesteyt van Engelant verstont tot geen veranderingh, en terwijl aldus in twijffel bleef, wat van de saecke soude werden, heeft sijn hoogst-gedachte Majesteyt het nae-volgende Tractaet in den Hage door sijn Ambassadeur den Heer Hyde met desen Staet laten oprechten:

Alliantie, gesloten tusschen de Koning van Groot Brittannien en de H. Staten Generael der Vereen: Nederlanden, op den 31 Decemb. en 10 Januarij 1678.

DEn seer Doorluchtige en Hoogmachtige Heer en Prins d'Heer Karel, den tweeden van dien name, Koningh van Groot Brittannien, ernstelijk overwegende den seer beschreyelijcken staet van 't Christenrijck, en den seer hogen noot, die nu dwingt, om haestelijck goeden raet by der hant te nemen, waer door den verderen voortgangh van den Oorloge, die wijt en breet haer plage is verspreydende, en hedendaegs by na geheel Europa in vier en vlam set, mocht gedempt worden, en by sijn selven overdenckende van hoe weynigh kracht sijne

betrachtinge van Mediatie (die hy nu byna drie Jaren langh met de uytterste sorg en kommer heeft aengewent) tot noch toe zijn geweest, om een generale Vrede te bevorderen; soo heeft hy eyndelijck geoordeelt nootsaeckelijck te zijn, sigh tot middelen van grooter kracht te begeven, en tot dien eynde met de Hooge en Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden een naeu Verbont te maecken, op dat de twee nabuurige Koningen met meerder force ende macht mogen gepermoveert werden, om tot Vrede in der daet te bewilligen, op soodanige Conditien en Voorwaerden, die tot nut van gants Christenrijck soude konnen strecken, en voornamentlijck tot herstellinge en bevestinge van Nederlant, aen welckers behoudenisse soo wel sijn Majesteyt als de voorgemelde Staten seer veel gelegen is; tot welcken eynde wy ondergeschreven na de middelen ons in desen aenbevolen (welckers uytcontrefeytselen in 't eynde van dit tegenwoordige sullen gestelt worden)uyt de naem en van wegen de voornoemde Heer Koningh en voorgemelte Heeren Staten Generael respective Gedeputeerden, in dese navolgende Articulen over een gekomen zijn.

Eerstelijck: Dat de meergenoemde Coningh van Groot Brittannien, en de gedachte Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden malkanderen sullen byspringen en beschermen met al haer macht en vermogen, soo veel als 't mogelijck is, en soo verre het de maet en reden om yets goets uyt te wercken toestaet, waer over zy naderhant sullen hebben te verdragen in 't particulier, waer door de naburige Coningen tot een generale Vrede mogen bewilligen, op dese navolgende Voorwaerden: Wat Vranckrijck en Spangien is belangende, so sullen de Steden en Plaetsen Charleroy, Aeth, Audenaerde, Cortrijck, Doornick, Condé, Valencijn en St. Gilain aen den Catholijken Coningh gerestitueert werden, te gelijck met andere Plaetsen, die de Franssen op nieuw, wanneer het oock soude mogen wesen, na de veroveringh van St. Gilain, in Nederlant souden komen in te nemen; het Graefschap van Bourgondien sal by de Franssen blyven; oock sullen zy herstellen alle de Steden en Plaetsen, die zy Franssen nu of naderhant in 't Coninckrijck van Sicilien ingenomen hebben, of sullen in-nemen; Wat Vranckrijck en 't Vereenighde Nederlant aengaet, daer sullen alle Plaetsen aen elckander gerestitueert werden, en nademael die dingen, die de Heer extraordinaris Ambassadeur van den Coningh van Groot Brittannien zijn aenbevolen over de Conditien van Vrede, ten reguarde van de Keyser en 't Rijck, die zijn noch soo klaer niet uytgedruckt, datse op dese tijt finalijck konnen afgehandelt werden, noch oock van sulcken grooten belangh,dat zy dit Tractaet souden konnen of mogen verhinderen, de voorgemelde Heer Ambassadeur heeft op hem genomen, en neemt op hem by desen, des Conings intentie over dese saeck nader te ondersoecken, en de ondergeschreven hebben belooft, en beloven by desen, dat de voornoemde Heer Coningh en de voorgemelde Heeren Staten (in consideratie genomen hebbende de Alliantie, die over dit subject tusschen sijne Majesteyt en de geseyde Heeren Staten is getroffen) alles sullen in 't werck stellen als op gefondeerde reden, recht en billijckheyt sal geoordeelt worden.

Wat aengaet't Hertogdom van Lottaringen dat sal moeten gerestitueert werdẽ.

Wat Sweden is belangende, daer sal een Stilstant van Wapenen zijn, tot dat over yders Vredens-Articul sal verdragen zijn.

2. Tot

2. Tot welcken eynde sal den voorsz. Coningh van Groot Brittannien terstont alle sijn kracht en naerstigheyt in Spangien en by den Aller-Christelijckften Coningh in 't werck stellen, op de beste en wettigste maniere aen hem sal promitteren en beloven, dat hy buyten alle exceptie en dispensatie, onder wat pretext of om wat reden het soude mogen wesen, tot een Vrede sal consenteren en over-een komen op de voorn. Conditien, by aldien den Catholijcken Coningh kan gepermoveert en bewogen werden door den voorgemelten Coningh van Groot Brittannien, om van sijn zyde te gelijck de voornoemde Conditien te amplecteren.

3. Daer na sal de voorgemelte Coning van Groot Brittannien met gelijcke arbeyt en vlijt den Alder-Christelijckften Coningh aen-houden, ten eynde hy tot een Stilstandt van Wapenen voor 3 Maenden wil consenteren, op dat ondertusschen den voornoemden Coningh van Groot Brittannien sorgvuldelijck, en dat met alle neerstigheyt, by den Catholijcken Coningh sijn best magh doen, dat hy de voornoemde Conditien wil aen-nemen.

4. Maer om dat den Alder-Christelijckften Coningh om geen rechtvaerdige reden een Stilstant van Wapenen magh komen te refuseren, soo sal de Coningh van Groot Brittannien sigh met het selve Tractaet obstringeren, dat hy dit te wege sal brengen, dat den Catholijcken Coningh insgelijckx de voorgemelte Conditien van Vrede sal komen te omhelsen.

5. Dat den Alder-Christelijkften Coning van de voorgen. Coning van Groot Brittannien sal geinduceert en bewogen werden, om aen de voorsz. beloften t'eenemael geloof en vertrouwen te defereren, en dat hy dien volgende sijn Wapenen in Nederlant sal gelieven te laten rusten, ja soodanig dat by aldien den Coningh van Groot Brittannien, buyten hoop en verwachtinge, door al sijn aenporringe en betuyginge, niet sal konnen permoveren den meergem. Catholijcken Coning voor den tijdt van de voorn. drie Maenden de meerverhaelde Conditien te amplecteren, dat men als dan daer over middelen van grooter vigeur soude genootsaeckt zijn by der hant te nemen, soo sal dies niet tegenstaende den Alder-Christelijckften Coningh niet vermogen sijne Wapenen te gebruycken in en binnen de Palen van Nederlant voornoemt, maer de Coning van Groot Brittannien sal sigh verbinden, en op sigh nemen, dat hy suppleren sal dat nodig sal zijn, om den Catholijcken Coningh daer toe te obligeren, dat hy de Vrede op de voorgemelte Conditien acceptere; derhalven sal den Alder-Christelijckften Coning niet geoorloft zijn eenige hostile actien in de voorn. Lantschappen in 't werck te stellen of eenige Steden te occuperen, al was 't schoon dat zy haer van selfs in sijn handen wilden overleveren, ten ware den Coningh van Groot Brittannien cesseerde en achterwegen liet dat geene uyt te voeren, 't welck hy belooft heeft.

6. Daer en boven is 'er geaccordeert en besloten, dat in 't Tractaet, 't welck tusschen den Coningh van Groot Brittannien en den Alder-Christelijckften Coningh, op de maniere als gesegt is, staet gecelebreert te werden, de voorn. Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, gesamentlijk en te gelijck met den voorgemelten Heer Coning, haer sterck maken voor al het geene, dat van den voorn. Coningh van Groot Brittannien aen den Alderchristelijckften Coningh, op wat maniere het oock soude mogen wesen, belooft is, gelijck zy haer seggen verbonden

den te zijn, mits desen, op de selfde wyse, al ware zy in 't selve Tractaet selfs expressselijck besloten, en al of zy het selfs ondertekent hadden.

7. In gelijcker voegen soo sullen haer den voorsz. Heer Coningh en de Heeren Staten Generael op den selfden tijdt, 't zy separaet, 't zy gesamentlijck, haer vervoegen soo als 't best gelegen sal komen, om de grootste instantien en krachten by den Catholijcken Coning aen te wenden, ten eynde de voorsz. Conditien van Vrede gesamentlijck omhelse.

8. En by aldien den Alder-Christelijckften Coning de voorgewende Conditien finalijck weygert te gehoorsamen, soo is uyt kracht van dit Verbont tusschen sijn Majesteyt en de Heeren Staten Generael besloten, dat zy aenstonts en buyten eenigh dilay, haer best sullen doen, met gelijcke Machten, soo groot als het mogelijck is, op de been te brengen, waer door zy den Alder-Christelijckften Coningh souden konnen nootsaken, om de selve Conditien te aenvaerden, achtervolgens sulcken raet en maniere, als onder haer besloten is.

9. Dat de voorsz. Staten Generael, wel bewust en versekert zijnde, dat de Catholijcke Majesteyt de voorn. Conditien sal omhelssen, derhalven nemen zy op haer en verbinden haer te gelijck met den Coningh van Groot Brittannien, dat sy op alle manieren en met alle krachten in der daet en waerheyt dit sullen trachten te effectueren, waer door den meergedachten Catholijcken Coning de voorseyde Conditien soude komen te accepteren, en dat 'et dieshalven aen sijn Majest. niet mancqueren en sou, om de Vrede te amplecteren.

10. De Vrede tusschen dese twee Coningen getroffen zijnde, sullender om de selve te onderhouden Bevestigers en Wreeckers zijn, op de beste, simpelste en sekerste manieren, en dit sal niet alleen zijn den Koningh van Groot Brittannien en de generale Staten, maer oock alle de Naburige Coningen en Princen, die haer sullen oordeelen aen de saeck gelegen te zijn, op dat het Christenrijck in een onwanckelbare ruste blijft, en dat Nederlandt wederom magh keeren tot sijne vreedsaemheyt en daer in gestadig leven, ten welcken eynde sal een getal van militaire Troupen beschreven werden, en andere middelen, welcke men in 't werck sal stellen, tegens een van beyde de Partyen, die of een hinderpael van de Vrede is geweest, of de selve sal geschonden hebben, om soo 't ongelijck wegh te nemen en te herstellen, dat d'eene of d'andere mocht ontnomen zijn.

11. Maer indien quam te geschieden, dat yemant van de Geconfedereerde dit voor qualijck en onbillijck (dat Godt verhoede) quam op te nemen, en dat hier uyt misschien een ontijdige Wrake of Oorloge, al ware het oock van de tegenwoordige strijdende Partyen, of van die geene, die het met haer mochten houden, of uyt andere gesteltenissen des Geconfedereerdens quame te spruyten, soo sullen de voorn. Heer Koningh en de meergemelte Heeren Staten Generael gehouden zijn malkanderen op 't uyterste getrouw te zijn, om alsoo alle geweldt tegen te gaen, en gelijck malkanders Koninckrijcken, Provincien en onderhorige Landen, Rechten en Vryheden, soo te Water als te Lande, op 't vigoureuste beschermen, en van dese alternative hulpe niet afwijcken, voor en al eer zy malkanderen voor 't pericul bevrijt, en onderlinge satisfactie en securiteyt sullen verkregen hebben.

12. Dese gemaeckte Alliantie en al dat daer in begrepen is, sal van den voorn.

Heer

Heer Koningh van Groot Brittannien en van de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden door wederſijts opene Brieven met hare Zegels beveſtigt, en in behoorlijcke authentijcke forme binnen de 4 naeſtvolgende Maenden, of indien 't eer ſal konnen geſchieden, geconfirmeert en geratificeert worden, en de onderlinge Inſtrumenten van Ratificatie ſullen elckanderen overgelevert worden. Aldus gedaen in 's Gravenhage den 31 December 1677 en 10 January 1678. Was getekent en gezegelt,

(L. S.) *A. Heyde.*

W. van Heuckelom. *D. van Wijngaerden.*
Caſpar Fagel. *J. de Marignault.*

(L. S.) *Johan, Baron de Reede, Vryheer van Renswoude.* *C. van Bootsma.*

(L. S.) *Baron de Pallant.* *G. Grays.*

(N. B.)

Nademael in het eerſte Articul van 't Tractaet, op heden opgericht tuſſchen den Heer Extraordinaris Ambaſſadeur van den Heer Koningh van Groot Brittannien en tuſſchen de Heeren Gedeputeerde Staten der Vereenigde Nederlanden niet expreſſelijck is uytgedruckt, dat Baljuwſchappen, gemuurde Vlecken, Territorien, Regimenten, Lantvoogdyen met haer toebehoorſelen, aenklevingen en aenhangſelen en al de gevolgen, Steden die door kracht van den eerſten Articul aen den Catholijcken Coningh moeten herſtelt worden, gelijck mede in het eerſte Articul niet voorſien is in 't Hertogdom Limburgh en 't Stedeken Binche, ſoo verklaren wy Gedeputeerden der gemelte Heeren Staten Generael hier ondergeſchreven mits deſen, dat het oogmerck van de voorn. Staten Generael, dit is, dat de Baljuwſchappen, gemuurde Vleckjes, Territorien, Regimenten, Lantvoogdyen met haer toebehoorſelen, aenklevingen en aenhangſelen, en al de gevolgen, Steden die door kracht van het eerſte Articul aen de voornoemde Catholijcke Coningh moeten herſtelt worden, gelijck oock geſchreven ſtaet in 't Vredens-Tractaet in 't Jaer 1668 tuſſchen de 2 Kroonen opgerecht, en onder andere Plaetſen, die overgelevert ſullen moeten werden, is oock ingeſloten het voorn. Hertogdom van Limburgh en 't Stedeken Binche, met alle de aenkleven van dien, en dat wy ondergeſchreven ondertekent hebben, met dat vertrouwen, dat den Koningh van Groot Brittannien in 't ſelve gevoelen met de Heeren Staten Generael ſal over-een komen, en dat den voorn. Heer extraordinaris Ambaſſadeur ons te kennen gegeven heeft, dat hy dies aengaende geene laſt en hadde, en dat hy den voorgenoemden Heer ſoude aendienen, dat dit der meergemeldens Gedeputeerdens meyninge was, en dat hy al ſijn plichten ſoude in 't werck ſtellen, dat ſijne Majeſteyt van Groot Brittannien ſoude gelieven in 't ſelve gevoelen te treden. Aldus gedaen in 's Gravenhage den 31 December 1677 en den 10 January 1678. Was ondertekent,

W. van Heuckelom. D. van Wijngaerden. Caſpar Fagel. J. de Marignault. Johan Baron de Reede, Vryheer van Renſwoude. C. van Bootsma. Baron de Pallant. G. Grays.

Een afgescheyden ARTICUL.

Alsoo in 't eerste Articul van 't Tractaet, op heden gesloten, behelst is, dat het Hertogdom van Lotteringen soude gerestitueert werden, en wat Sweden is aengaende, dat daer een Stilstant van Wapenen soude wesen, ter tijdt en wijle men over de Vredens-Articulen over-een gekomen was. Wy ondergeschreven door kracht van dit tegenwoordige Tractaet verklaren, dat dit is de intentie van den Koningh van Groot Brittannien en de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, dat den voorn. Heer Coningh daer geheelijck op uyt sal zijn, dat het Hertogdom van Lotteringen aen den Hr. Hertog gerestitueert werde, met die Bolwerken, die het tegenwoordigh heeft, by aldien het van den Alder-Christel. Coningh niet kan verkregen werden in soodanigen staet als 't geweest is, doen 't ingenomen wiert; en wat Sweden belangt, dat den Alder-Christelijckstén Koningh die Steden, die hy in Sicilien in heeft, of 't zy wat anders, als 't maer bewesen kan worden buyten Nederlant te zijn, sal inhouden, by manier van Pant en toesicht, tot de Vredens-Conditien ten opsicht van Sweden konnen by-gelegt en geaccordeert werden. Aldus gedaen in 's Gravenhage den 31 December 1677 en 10 January 1678. Ende was ondertekent,

A. Heyde.
W. van Heuckelom. *D. van Wijngaerden.*
Caspar Fagel. *J. de Marignault.*
Johan, Baron de Reede, Vryheer van Renswoude. *C. van Bootsma.*
Baron de Pallant. *G. Grays.*

Ondertusschen had den Coningh van Engelant Mylord Montagu in Ambassade na Vranckrijck gesonden/ om dien Coningh noch krachtiger als voorheen tot het aenvaerden van 't voorsz. Vredens-Project te bewegen; en had ten dien eynde voor 't eyndigen van 't voorgaende Jaer Audientie by hoog-gedachten Coningh/ en namaels eenige Conferentien/ maer sijn Majesteyt bleef by de voorsz. 6 Steden/ of 't aengaen van een Stilstandt van Wapenen voor een gants Jaer/ ten eynde om inmiddels de Vredens-Conditien af te handelen/ maer sijn Majesteyt van Groot Brittannien verstont tot geene langer als voor 3 Maenden/ 't geen die van Vranckrijck/ als dien tijdt voordeeligst voor sijn Conquesten/ niet genegen was in te gaen; hier over quam echter de jonge Rubigny in Engelant/ en terwijl dat het tracteren sleepende/ en den uytslagh onseecker bleef/ liet sijn meer-hooghgedachte Majesteyt van Engelant het Parlement/ diens Vergaderingh 't voorgaende Jaer/ als doenmaels is gemelt/ was verbroegt tot den 25 January/ nu weder adjourneren tot den 7 February naestvolgende; de Bootschap hier van wiert gedaen door een van de Secretarissen van Staet/ en luyde als volgt:

CHARLES R.

SYn Majesteyt heeft saecken van seer groote importantie aen beyde de Huysen te communiceren, dienende tot satisfactie van haer laetste Addressen voor de pre-

preservatie van Vlaenderen; maer zijnde die saecken noch soo rijp niet, als de selve binnen weynigh dagen sullen wesen, soo is derhalven sijn Majesteyts believen, dat de Huysen immediatelijck adjourneren tot Maendagh den 28 van dese Maent January, Oude Stijl.

En om te meerder kracht aen de aenmaninge tot Vrede te geven/ begon men in Engelandt opentlijck te werven/ ten eynde om 24 Compagnien voor eerst op de Been te brengen/ waer toe den toeloop seer groot was/ als zijnde de Engelsse Natie doorgaens seer gemoedigt tegens de Franssen: Men sprack oock van 48 Schepen van Oorlogh toe te maecken/ en dat daer toe d'Engelsse Oost-Indische Compagnie 20000 Ponden Sterlings en 700 Tonnen Salpeter aen den Coningh verstrecken soude. Korts hier nae/ dewijl het scheen dat Engelandt gedrongen soude werden/ om Vranckrijck tot den Vrede te brengen/ sigh in Oorlogh nevens de Geallieerden tegens de selve Kroon in te wickelen/ wiert het voornemen van de Lant-Militie vers waert en gebracht op 27000 Man te Voet/ 4000 te Paerde en 2000 Dragonders/ welcke van den Hertogh van Jorck als Generalissimus souden werden gecommandeert/ en onder hem den Hertogh van Mommouth Generael van de Cavallery/ den Marquis van Worchester/ Lord Gerard/ Lord Douglas en Collonel Russel Luytenanten Generael zijn/ en Sr. Samuel Clarcke Major Generael: Te Water soude Prins Robbert 't Opper-bewint als Admirael/ en den Grave d'Ossery als Vice-Admirael waer-nemen; maer den laetsten is zedert in Hollandt overgekomen/ om 't Commando over de Engelsse Troupen/ die in deses Staets dienst waren/ waer te nemen. Doch het Fransse Hof bleef echter by sijn voorgaende Resolutie/ en dede aen alle kanten/ voornamentlijck in de Fransse Conquesten in Nederlant/ ongemeene groote Krijgs-preparatien maecken/ 't geen dan den Coningh van Engelandt obligeerde sijne Troupen uyt den Franssen Dienst thuys te ontbieden/ doch hoe in Vranckrijck daer mede gehandelt is/ sal hier na te sien zijn.

Den tijdt/ dat het Parlement weder soude sitten/ quam ondertusschen te verschijnen/ namentlijck den 7 Februarij/ als wanneer de Leden talrijcker als na gewoonte/ tot bewijs van haren yver/ by malkanderen gekomen zijnde/ heeft den Coningh beyde de Huysen des selfs aen-gesproken als volgt:

Mijn Heeren ende Edelen.

ALs wy laetst scheyden, berichte ick U, dat, eer wy weder souden vergaderen, ick soude doen 't geen tot uwe satisfactie soude wesen: Ick hebbe dienvolgende soodanige Alliantien met Hollant gemaeckt, als dienen mogen tot de preservatie van de Spaensse Nederlanden, welcke niet konnen mancqueren van dat eynde, ten zy by gebreck van de behoorlijcke Assistentien tot onderhoudinge van dese Alliantien, of by slechte waernemingh, die de Spangiaerden voor haer self mochten hebben tot haer eygen preservatie; het eerste van dese kan ick niet verwachten, uyt reden van uw herhaelde Engagementen, om de selve te maintineren; en ick weet, dat gy wel soo wijs zijt, om te considereren, dat een Oorlogh,

logh, welcke de nootſakelijcke conſequentie van dien is, niet ten halven magh werden gevoert, noch gebreecken ſoodanige verſeeckeringen van volhardinge, als my mogen aenmoedigen, om die te vervolgen; behalven dat het niet minder nootſaeckelijck zy aen onſe Vyanden ſoodanigen proſpect van onſe Reſolutien te doen hebben, als hen ſeeckerlijck mogen doen ſien, dat wy niet afgemat ſullen zijn van onſe Wapenen, tot de Chriſtenheyt in ſodanigen Vrede ſal zijn herſtelt, dat het niet in de macht van eenigh Prince ſal weſen, om die te verſtoren: Ick maeck U bekent, dat ick alle mogelijcke middelen by een Mediatie hebbe gebruyckt, om te procureren een eerlijcke ende verſeeckerde Vrede voor de Chriſtenheyt, als wetende hoe ver ſoodanigen Vrede voor eenigen Oorlogh te prefereren zy, en ſpecialijck voor dit Coninckrijck, het welcke ſigh nootſaeckelijck moſt eygen maecken de ſeeckere Beneficien, die het van de Vrede ontfingh, terwijl de Naburen alleen de ongemacken van den Oorlogh hadden; maer vindende, dat ſulckx niet langer by ſachte middelen te verhopen zy, ſoo ſal 't aen my niet gebreecken, indien 't niet door harde middelen kan werden geobtineert, 't geen men door andere wegen niet hebben kan: om deſe reden heb ick mijne Troupen uyt Vranckrijck thuys geroepen, en hebbe geconſidereert, dat alſchoon de Hollanders het hare doen, dat wy niet minder mogen hebben dan 90 capitale Schepen, volkomen gemant, noch minder als 30 of 40000 Man te Lande met hare Dependentien, om ſoo op de Vlooten als elders gebruyckt te werden; en op dat 'er geen vreeſe magh weſen van qualijck geëmployeert te werden 't geene gy tot dit gebruyck ſult geven, ſoo ben ick te vreden, dat ſoodanigh Gelt ſo ſtrictelijck, als gy begeert, tot deſe eynden geapproprieert ſal werden: Ick hebbe getuygeniſſe genoegh van mijn ſorge hier in gegeven, met de vorderingh, die ick heb gemaeckt in 't bouwen der nieuwe Schepen, deswegen, om die bequamer te doen zijn, ick die ſoo veel grooter hebbe beſtelt, dat het my meer als hondert duyſent Ponden ſal koſten, boven 't geen by de Acte is geconſenteert: Ick hebbe ſoo veel gedaen in 't repareren van de oude Vloot, als ick konde, en in 't inkopen van de nootwendige Voorraet voor Schepen als Stucken; en tot deſe en andere proviſien, tot te meerder verſeeckeringh beyde voor mijn ver af zijnde Plantagien, als de Eylanden, die nader by gelegen zijn, hebbe een groot gedeelte meer geſpendeert als de 200000 Ponden, die gy my hadde bequaem gemaeckt, om op den Excijs te borgen; hoewel ick ſoodanigh credijt niet en hebbe gevonden, als ick op die verſeeckeringh had verwacht: Ick hebbe de laſt gedragen beyde van eene Rebellie in de Virginien en een nieuwen Oorlogh met die van Algiers: Ick heb my geëngageert aen den Prince van Orangien voor mijn Nichts Portie: Ick ſal niet bequaem weſen, om de tegenwoordige nootſaeckelijcke opſtellingen te maintineren, ten zy de Impoſt van den Wijn, &c. voor my gecontinueert wert, welcke anderſints ſoude komen tot profijt van de geene, die wy 't minſt meenen: Ick hoope deſe dingen weynigh recommandatie aen U van noden hebben, wanneer gy conſidereert uwe beloften tot eenige, en de nootwendigheyt van de reſt: En om U te laten ſien, dat ick niet alleenlijck mijn tijt en Gelt heb geëmployeert tot uwe verſeeckertheyt, maer oock alles heb gedaen wat ick konde, om alle ſoorten van jalouſyen wegh te nemen, ſoo heb ick mijn Nicht getrout aen den Prince

van

van Orangien, waer mede ick hoope, dat ick volkomene verseeckertheyt hebbe gegeven, dat ick noyt sal lijden, dat sijn Intrest sal werden geruineert, indien ick geassisteert werde, als ick van noden hebbe, om hem te preserveren: Hebbende dit alles gedaen, soo verwacht ick van U een volkomen Suppliment, over-een komende aen soo groote occasien, waer aen niet alleen dependeert de Eere, maer (voor soo veel ick begrijpe) het wesen van de Engelsse Natie, welcke niet gesalveert sal werden by 't vinden van fouten na desen; maer kan voorgekomen werden met het mijden van de hooft-foute, van slappelijck en half te doen, dat alleenlijck kan verhoopt werden van een vigoureuse en dappere vervolginge van 't geen wy ondernemen: Dese consideratien zijn van de grootste importantie, die oyt dit Coninckrijck aengegaen hebben, en derhalven wilde ick wel, dat gy immediatelijck die aenvatte, sonder te lijden, dat eenige andere affaire, hoedanigh die magh wesen, U diverteerde, van dese tot goede Resolutien te brengen.

Dit was een Oratie / die 't Huys van de Gemeente wel aen-stont; echter waren sommige van opinie / dat het veel meer vrucht soude gedaen hebben / indien dit Werck eerder ondernomen was / en daerom toonden sigh eenige seer geanimeert tegens den Spreecker / als welcke zy oordeelden / dat het Parlement voormaels niet wettigh had doen adjourneren / om dat / sonder te recht omvraegh te hebben gedaen / was op-gestaen; maer 't selve was gepasseert / en men resolveeerde den volgenden dagh een Addres aen den Coningh te presenteren / om de selve te bedancken voor het expresseren van sijn groote sorge voor de Protestantse Religie / in 't uyt-trouwen van sijn Nicht aen een Protestants Prins / en daer nevens ootmoedelijck te bidden / dat sijn Majesteyt geen Tractaet van Vrede soude believen toe te staen / als 't geen den Coningh van Vranckrijck in geen beter staet en conditie soude stellen / als hy was geweest by het Pirineesse Tractaet; en om dat te verkrijgen / dat men alle nodige assistentie soude presenteren: 't selve is den 12 daer na by 't voorsz. Lagerhuys / apart sonder 't Hogerhuys / aen den Coning gepresenteert / luydende als volgt:

Met believen van uwe Majesteyt.

WY, uwe Majesteyts ootmoedige en getrouwe Onderdanen, de Gemeente in dit Parlement vergadert, bedancken uwe Majesteyt met alle schuldigheyt en danckbaerheyt gants ootmoedelijck, voor de groote sorge, die de selve heeft geëxpresseert voor de preservatie en de encourageringe van de Protestantse Religie, door het concluderen van een Huwelijck tusschen Vrouw Mary, uwe Majesteyts Nichte, en den Prince van Orangie, zijnde een Prince, die van de selve Religie professie maeckt met ons, en in den Oorlogh voor de gemeene saecke van de Christenheyt geëngageert is: En tot meerder voortsettinge van 't selve, soo bidden wy uwe Majesteyt seer ootmoedigh en met den hoogsten yver voor uwe Majesteyts Eer, en de behoudenisse van des selfs Volck, dat de selve geen Tractaet van Vrede wil admitteren, in het welcke den Fransen Coning in possessie soude mogen werden gelaten van eenige vorder Dominien of Territorien, of in eenige meerder macht, als wat hy by het Pireneesse Tractaet heeft be-

houden. Minder als het selve oordeelen wy, dat uwe Majesteyts Coninckrijken en de rest van Europe niet en soude konnen verseeckeren van den Aenwas ende Macht van den voorsz. Coningh, maer dat hy alleen soude capabel wesen den Vrede van de selve te disturberen, t'eeniger tijdt als 't hem soude gelieven sulckx te attenteren; zijnde het sulckx, dat de Plaetsen, by het selve Tractaet aen den Coningh van Spangien gereserveert in de Nederlanden, avantagieus zijn, so wel tot de eenigheyt van eenige importante Steden en Guarnisoenen van 'tConinckrijck van Vranckrijck, als voor uwe Majesteyts Territorien. En wy moeten uwe Majesteyt gants ootmoedighlijck versoecken, dat het de selve mochte believen (om tot sulcken eynde te geraecken) in alle Tractaten en Confederatien te voorsien, dat niemant van de Partyen, die sigh met uwe Majesteyt sullen voegen tot het maecken van Oorlogh, om sulck een oogmerck te obtineren, hare Wapenen mogen nederleggen, of uyt hare Alliantien scheyden, tot 'er tijt toe dat den voorsz. Coningh ten alderminsten tot het selve Tractaet gereduceert is. En wy versoecken noch vorder, als een van de efficacieuste middelen, om tot sulck een oogmerck te komen, dat tusschen uwe Majesteyt en de Geallieerden magh geconditioneert werden, dat noch wy, noch yemant van haer, eenige Commercie of Negotie met den Franssen Coningh of des selfs Subjecten sullen houden, gedurende alsulcken Oorlogh, en dat geene Waren van Gewas, Productie of Manufacturen van Vranckrijck, of van eenige van de Dominien van den Franssen Coningh, sullen geadmitteert zijn, om gebracht te werden in uwe Majesteyts Coninckrijcken, of eenige van haer Landen of Dominien, het zy te Lant of ter Zee, of binnen de selve verkocht sullen mogen werden; maer dat de selve sullen werden gesaiseert en gedestrueert, wanneerse souden mogen bevonden werden, en dat eenige dagen tot sulcken eynde werden gelimiteert voor sulcken tijt, als de natuur van sulcke saecken sal permitteren. En dat in alle Tractaten, Articulen en Confederatien, die dienvolgende, of tot prosecutie van soodanigen Oorlogh sullen gemaeckt worden, magh werden gedeclareert en geconditioneert, dat geen Schip van eenige Natie, wie het zy, gepermitteert sal wesen, in eenige Haven van Vranckrijck in te lopen of uyt te komen; maer dat de Schepen en het Volck sal werden gesaiseert, en de Goederen gedestrueert. Wy versoecken daerom uwe Majesteyt gants ootmoedigh, om voort te procederen tot het maecken van sulcke Alliantien en Confederatien, als nodigh sullen wesen, om tot sulcken eynde te geraecken: En alhoewel wy vertrouwen, dat uwe Majesteyt nimmermeer kan twijffelen aen de affectie van sijn Volck, soo doen wy nochtans by dese occasie met alle vreughde en een eenparigh consent onse voorgaende beloften en engagementen vernieuwen: Uwe Majesteyt biddende, van confidentelijck gerust te wesen van wegen onse perseverantie tot prosecutie van den selven Oorlog. En als uwe Majesteyt sal believen alsulcke Alliantien en Confederatien in 't Parlement bekent te maecken, soo sullen wy by alle gelegentheydt uwe Majesteyt sulcke prompte assistentie en supporten geven, de welcke onder Godes zegen den voorsz. Oorlogh tot een geluckige conclusie sullen konnen brengen.

De Coningh beloofde de Addresse te examineren / en haer Antwoordt te laten

ten toe-komen. Het Lager-huys resolveerde ondertusschen 70000 Ponden Sterlings te verstrecken / tot het begraven van den voorgaenden Coningh / en 't oprechten van een Mausoleum. Op den 14 liet de Coningh aen 't Parlement dit Antwoort toekomen:

CHARLES R.

SYne Majesteyt, hebbende ontfangen en gesien 't laetste Addres van dit Huys, heeft daer op dit Antwoordt begeven: Hy is niet weynigh gesurpreneert soo meenigmael in 't selve geinsereert te vinden, 't geen niet behoorde, en soo weynigh 't geen behoorde te wesen; In 't begin was sijn Majesteyts Aenspraeck aen beyde de Huysen des Parlements gesamentlijck, en de materie zijnde van so gemeen belangh, soo had het seer wel gevoegt, dat het Antwoort op de Aenspraeck oock gesamentlijck geschiet waer; want te ontfangen verscheyde Addressen, en mogelijck seer different, kan niet als materie van distractie in sijne raetplegingh verschaffen, en consequentelijck in de affaires van de Natie: 't is oock niet redelijck, dat het Hogerhuys voorby gegaen wert, in 't doen van dese dingen, die in 't laetste nootsaeckelijck by haer sullen moeten passeeren. Ten andere observere in de Addresse van dit Huys, van den 20. 30 Mey laetst, dat gy sijn Majesteyt nodight tot een Ligue offensive en defensive met Hollant, tegen den Aenwas ende Macht van Vranckrijck, en tot preservatie van de Spaensse Nederlanden, en op de verklaringe van soodanige Alliantie verseeckert gy sijn Majesteyt van sodanige spoedige Assistentien en Supplementen, als volkomen en overvloedigh tot dese occasien mogen dienen: Sijn Majesteyt heeft vervolgens eene offensive en defensive Alliantie met Hollandt gemaeckt, en dat verklaert aen U in 't Parlement, soo dat sijn gedeelte is voltrocken: maer aengaende dat van 't Huys tot de Supplementen, die hy begeerde in sijn Aenspraeck, geeft gy hem geen antwoordt, noch het alderminste bescheyt van het toestaen van eenigh dingh, tot support van de Tractaten, die hy gemaeckt heeft, alleen de oude beloften gestelt op nieuwe Conditien, en soo soude men konnen doen in eeuwigheydt, soo hy te vrede scheen met soodanige proceduren. Gy hoeft niet te dencken, dat of sijn Majest. of de Staten Generael, sullende haer begeven tot soo grooten Desseyn, haer selve willen beroven van de andere soo considerabele Alliantien: Sommige Ministers van de Princen, die 't meest aengaet, hebben kennisse en geapprobeert 't Tractaet met de Staten Generael; en dat niet eerder met haer heeft gesloten, is uyt reden, dat de distantie der Plaetsen van de Residentie der Princen geen tijdt en geeft, om soo veele Tractaten te voltrecken in Plaetsen soo verre afgelegen; en de gronden wel gelegt zijnde in Hollandt, daer is niet veel twijffel aen diens consent te slaen, voor wiens Intrest het Tractaet is gemaekt; maer niets kan delayeren of in der daet frustreren dese Tractaten, meer dan het gebreck van dit Huys, in 't supporteren van die sijn Majesteyt alreede heeft gemaeckt: hy moet sijn credrijt daer bevryen, en sien dat sijn Woordt sal werden gemaintineert, eer hy het elders weer op nieuw kan engageren. In sijn Majesteyts Antwoort op de geseyde Addresse van 't Huys van den 20. 30 Mey laetst, bericht hy U, hoe hooglijck hy geoffendeert was met de grote invasie van sijn Prerogativen, maer gy neemt geen

ken-

kennisse daer van; want in tegendeel voeght gy by uwe voorgaende quade conduite nieuwe invasien, soo wel offensive aen sijn Majesteyts Authoriteyt, als contrarie aen sijn opinie, en soo hy meent, aen de oordeelen van meest alle andere Lieden. Dit Huys begeert sijn Majesteyt te obligeren, sijne Geconfedereerde noyt te consenteren een Vrede, dan op Conditie, dat den Alder-Christelijckten Koningh sal zijn gebracht ten minsten tot de Pireneesse Tractaten; een determinatie, die alleen Godt Almachtigh voegt, alsoo niemant kan seggen, wat bequame Conditien tot een Vrede zijn, als die voorweten kan de uytvallen van den Oorlogh. Gy adviseert sijn Majesteyt niet alleenlijck aen sijn Geallieerde, maer oock aen alle de Werelt te gebieden, niet eene van hare Schepen te laten gaen of komen van Vranckrijck, op pœne van verbeurte van de Goederen, en 't nemen van de Schepen en 't Volck, excipiërende noch Geallieerde Princen of Ambassadeurs onder haer: Hy gelooft niet, dat eenige Vergaderingh van Volck aen de gantse Werelt oyt grooter provocatie heeft gedaen, sonder sigh te hebben voorsien, ja soo veel als geconsidereert hoe te voorsien een Schip, een Regiment ofte eenige Penningh, om dat staende te houden: Ten laetste, soo verre gy hem bekent hebt gemaeckt, hoe gy t'elckens hebt gesien, dat sijn Majesteyt williger was, om aen dit Huys een redelijcke satisfactie te geven, hoe t'elckens de Propositien, aen hem gedaen, onredelijcker zijn geweest: hy repliceert voor U weder 't gene, 't welck den 28 passato heeft geseyt, en soo hy met uwe Assistentie genoeghsaem tot soodanigen werck magh in Wapenen zijn, soo sal sijn Majesteyt die niet neder leggen tot de Christenheyt sal zijn herstelt in soodanigen Vrede, als niet in de Macht van een Prince alleen sal zijn te disturberen: dit is omme de consequentie soo veel als een Prince, die sijn Woordt sal houden, U kan seggen; maer te seggen, dat hy geen andere Vrede sal maecken, dan soodanige particuliere, 't zy des machtigh of niet, of met abandonneringe van de Geallieerde of niet, kan met geen solemnele Engagementen geseyt werden, ter oorsaecke, dat het niet sekerlijck kan werden nagekomen. Edelen, het recht van 't maecken ende bestieren van Oorlogh en Vrede staet aen sijne Majesteyt, en soo gy meynt, dat hy een gedeelte van dat Recht soude willen afstaen, soo mist gy: het Bestier van 't Gouvernement is in sijn handen, en hy heeft de selve resolutie en belangh, om hem daer in te preserveren, als hy heeft in 't preserveren van sijn eygen Persoon: hy bewaert beyde voor sijn Volckx protectie en versekertheyt, en wil die employeren, soo verre als hy kan. Indien dit Huys sijn Majesteyt encourageert, om verder te gaen in Alliantien, met Supplimenten tot maintineringe van die alreede heeft gemaeckt, soo sal sijn sorge en meeste vlijt voor U geëmployeert werden. Indien het Huys van dese intentie is, soo moet het haestigh zijn; dese tijt en conjuncture lijt geen uytstel om langh te beraetslagen, en derhalven begeert sijn Majesteyt, dat sonder eenigh verder verlies van tijt gy U selven appliceert tot de consideratie van dat Suppliment, waer na hy sijne mesures moet nemen.

Hier op heeft het selve Huys den 16 gedelibereert / of nader Remonstrantien aen den Coningh souden doen / of dat men tot de Consenten soude treden / en wiert eyndelingh geresolveert tot een Equipagie van 90 Oorlogh-schepen te

te Water / te weten / 4 van de eerste Rang / 5 van de tweede / 16 van de derde / 47 van de vierde / 12 van de vijfde / en 6 van de sesde Rangh / en bemant met 25562 Man ; en te Lande te werven 26 Regimenten te Voet / yder van 1000 Man / 4 Regimenten Cavallerye / yder van 490 Man / en 2 Regimenten Dragonders / yder van 900 Man / te samen tot 29870 Man ; en om de onkosten hier toe te vinden / wierden aenstonts Commissarisen geordonneert / die de selve begrooten op 157971 Ponden 18 en een derde Schellingh ter Maent ; maer hoe men dat soude vinden / of by een Hooft-gelt / Taxatie op de Ampten of andersints / was men soo dra niet eens.

Uyt alle welcke Krijghs-bereytselen had men gemeynt / dat Vranckrijck eyndelingh soude om-gesien hebben / en de Vrede geamplecteert / volgens het eerst-gemelde Vrede-Project ; maer 't was 'er soo verre van daen / dat den Coningh self onder dese Besoignes van 't Parlement is te Velde getogen / en gerückt voor Gent ; waer van wy hier nae perfecter sullen spreecken : ende voor eerst noch sien 't geene van dese en andere kanten is aengewent / omme de Fransse Progressen / indien de Vrede niet quam te volgen / te stuyten.

De Reyse en 't trouwen van sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangien in Engelandt had het formeren van den Staet van Oorloge / 't geen in voorgaende tijden in November voor de volgende Jaren plagh te geschieden / nu doen traineren tot den 10 Januarij / als wanneer die na gewoonte wiert overgelevert / zijnde gedresseert gelijck in de voorgaende Jaren / welcke oock eenparigh by de Provintien soo is geconsenteert ; alleen zijn namaels daer over eenige Besoignes gehouden / en een Besendinge nae sijn Hoogheydt / als tot Antwerpen was / gedaen / maer van eenige verminderinge / Cassatie of Reductie is niet gevallen / als na het teyckenen van de Vrede tot Nimwegen / om dat men uyt alle de bewegingen van Vranckrijck wel sagh / dat die gesint bleef voor eerst noch den Oorlogh te continueren / en in 't Voor-Jaer sijn ordinaris voordeelen te bejagen tegens de Geallieerde / die / uyt veele Hoofden bestaende / daer van sommige te verre afgelegen waren / om soo vroegh als de Franssen in de Nederlanden by der hant te zijn / ordinairlijck d'eerste aenstoot / alsoo de Spaenssen self seer weynigh te Velde konden brengen / de Troupen van desen Staet lieten uytstaen ; daer wiert echter op den 22 Januarij in den Hage een Conferentie met de Ministers der Geallieerden gehouden / in welcke verscheenen sijn Hoogheydt en de Heeren haer Hoogh Mog. Gedeputeerde tot de Buytenlantse Saken, wegens den Keyser den Heer Crampricht / van Spangien den Baron de Lira / van Denemarcken den Heer Meyerkroon / van Keur-Brandenburgh den Heer Vice-Cancelier Romswinckel / van den Bisschop van Munster den Heer Termeulen / van den Hertogh van Zel den Heer Plenipotentiaris Muller / van den Bisschop van Osnabrugh den Heer Raets-heer Smits / van den Hertogh van Nieuburgh den Heer Baron van Hoogkirch en den Heer Jansson / en van den Hertogh van Lottharingen den Baron van Serainchamp : En alsoo voorgenomen was in de selve te overleggen / op wat wijse men dese Somer tegens den Coningh van Vranckrijck soude ageren / soo wierden twee Projecten voortgebracht / zijnde het eene opge-

gestelt door den Hertogh van Villa Hermosa/ Gouverneur der Spaensse Nederlanden / en aen de Keyserlijcke Ambassadeurs tot Nimwegen gesonden/ en by sijn Keyserlijcke Majesteyt geapprobeert: het andere was op Papier gebracht tot Weerden / in seeckere Conferentie tusschen den Bisschop van Munster / den Hertogh van Nieuburgh en den Baron van Himsbroeck / als Gedeputeerde van den voorsz. Gouverneur; beyde van malkanderen niet veel verschillende / als 't een soo wel als 't ander voorstellende / dat men met drie Legers tegens de Franssen soude ageren / als het eene van Keyserssen boven aen den Rijn/'t ander van Lunenburgsen/Munsterssen en Lottaringsen aen de Moesel / en 't derde van de Troupen van desen Staet / geconjungeert met de Spaenssen / in de Nederlanden / terwijl de Brandenburgsen en Nieuburgsen noch een vliegent Leger omtrent de Mase souden houden; maer beyde wierden verworpen / als niet gemaeckt zijnde nae de constitutie van saecken/ vermits Vranckrijck sijn meeste Macht tegens de Spaensse Nederlandien stont te gebruycken / en met twee Armeen aldaer te ageren / soo dat men voornamentlijck most verdacht zijn / hoe men den Vyandt aldaer soude stuyten/ daer toe van dese kant boven de Guarnisoenen / die desen Staet bereyts in de Spaensse Steden hadde / gepresenteert wierdt noch een Leger van 30000 Man te Velde te brengen / waer by de Spaenssen geen 10000 Man komende voegen / daer nochtans niet minder als 60000 Man van noden was / soo oordeelde men / dat de Geallieerde ten minsten noch 20000 Man daer by mosten senden; maer als daer op vorder geinsisteert wiert / hebben de Ministers derselver defectum Mandatis geallegeert; alleen die van Munster presenteerde 9000 Man te senden / en de rest / spreeckende van Subsidien / beloofden aen hare Principalen daer over te schrijven / dan die van Denemarcken versocht self assistentie van Volck en Schepen: Ende alsoo was sijn Hoogheydt gedrongen met de Spaenssen weder het eerste spits der Fransse Wapenen af te bijten: Engelant toonde sigh wel genegen / om desen Staet en Spangien by te springen/maer was noch in geen postuur/om eenige Macht van gewicht by te brengen. Den Grave d'Ossery quam noch in de Maendt van Januarij over / om de Engelsse Troupen / in dienst van desen Staet zijnde / als Generael Lt. te commanderen / doende den laetsten van die Maent in die qualiteyt den Eed aen den Raet van Staten / dan keerde/ om sigh te gaen uyt te rusten/ weder na Engelant. Zedert wierden noch verscheyde Conferentien met de Ministers der Geallieerde gehouden / daer by den Engelssen Ambassadeur Hyde oock veelmaels present was / sonder dat 'er echter iets als nae de eerste Actien der Franssen / van te verwachten scheen. Sijn Hoogheydt ondertusschen / wetende dat de Coningh van Vranckrijck al den 7 Februari van Parijs was vertrocken / is den 1 Maert mede na Brabant verreyst/ werdende in 't korte van den Graef van Ossery / die weder uyt Engelandt was gekomen/ gevolgt; maer sijn Hoogheyt was naeulijckx tot Mechelen gearriveert/ of ontfingh bericht / dat de Franssen met een Macht / verre overwegende die onder sijn Hoogheydt en de Spaenssen / waren gekomen voor Gent / en die Stad met ernst wilden attacqueren/waer op wel Krijgsraet met de Spaensse

wiert

wiert gehouden / maer die konden self niet resolveren / om hare Guarnisoenen uyt de andere hare Steden te lichten; en alsoo sonder 't selve de Macht veel te kleyn was / soo konde sijn Hoogheyt niets tot het Ontset ondernemen / maer men trachte de Stadt noch Secours toe te brengen / dat echter weynigh succes had / doch men droeg ondertusschen soo veel sorge voor de andere Plaetsen / die noch Spaens waren / en daer de perplexiteyt soo groot in was / dat zy self scheenen te twijffelen / wat uytslagh hare saecke soude nemen / als eenighsints doenelijck was. Dan eer wy 't Belegh self verhalen / sullen wy noch sien wat conduite de Coning van Vrankrijck / voor het daer toe quam / heeft gehouden.

De Tractaten door Engelant tot Vrede stonden op schroeven / en men bleef uyt de schijnbaerheden even onseecker of van Oorlogh of van Vrede / als dat die voor den Oorlogh de baerblijckelijckste waren / want men had kennis van de groote Krijgs-rustingen / die de Coningh van Vranckrijck al-om dede doen / ende dat oock met het tracteren van den Cardinael d'Estree / eerst aen 't Savoysse Hof / tot een Italiaenssen Krijgh / en naderhant aen 't Beyersse / tot het formeren van een stercker party in Duytslant / geen Vrede voor en had / en daer by komende / dat de Coningh self den 7 Februarij van St. Germain na de kant van Lottharingen quam te vertrecken / soo achten veele / dat men voor eerst noch niet anders als de continuatie van den Oorlog had te verwachten / hoewel 'er noch dit tegen liep / dat sijn Majesteyt de Wegh na Lottharingen / en seer veel Dames by sigh nam / dat de Reyse oock seer langsaem wiert voortgeset / en alsoo genoegsaem te kennen gaf / dat daer onder yets verborgen lagh / 't welck men hier te Lande giste te wesen 't afwachten van de uytterste Resolutie van Engelant: maer 't heeft sig eyndelijck getoont / dat dese Reyse soo is aengeleyt geweest / om de Geallieerde al-om in onseeckerheydt te brengen / en daer by voordeel te doen / want sijn Majesteyt in Lottharingen zijnde / was 't onseecker / wat Wegh soude kiesen / of na der Elsas / of na de Moesel / of na beneden in de Nederlanden; en hoe 't daer gestelt was / hebben wy hier voren geseyt / maer in Duytslandt was 't in geen beter postuur; de Hertogh van Lottharingen was nae Neustadt / om sijn Huwelijck met des Keysers Suster / de Coninginne Weduwe van Poolen / te voltrecken / en had het Commando over de Keyserse Troupen / die ten deel omtrent Offenburgh noch te samen / doch anders in de Winter-quartieren verdeelt waren / aen den Marckgraef Herman van Baden gegeven / en omtrent de Moesel was nauwelijckx eenige Macht als in de vaste Plaetsen; Keur-Ments begaf sigh na Asschaffenburgh: De Coningh / om sijn Vyanden noch in te meerder onsekerheyt te voeren / dede den Mareschal de Crequi met de Troupen / die in der Elsas hadde / nae het Brisgow marcheren; verscheyde andere Benden vergaderden onder den Heer Calvo langst de Mase; de Stadt Luxemburgh wiert door den Marquis de Choiseul / Lt. Generael / beset: De Coningh was ondertusschen self tot Metz en Diedenhoven gekomen / alwaer men alle Krijgs-preparatien heen voerde; Yperen / Bergen / Namen ende Charlemont wierden rontsom van de Fransse Troupen beset gehouden / soo dat het niemant te recht konde gissen / waer het soude gelden: Duc de Villa Hermo-

sa/ hebbende groote reden voor Yperen te vreesen / dede een gedeelte van het Guarnisoen uyt *Gent* derwaerts trecken / 't welck de Franssen in haer Desseyn seer wel toe-viel / want Monsr. d'Humieres quam op den eersten Maert de meer-gemelde Stadt van * Gent met 10000 Ruyters berennen/ besettende aenstonts de voornaemste Advennen / op dat 'er geen Secours mocht binnen komen / alsoo daer aen het meeste succes dependeerde / want 'er niet boven 4 a 500 Soldaten binnen waren / dat na de groothеyt van 't begrijp der selver Stadt niet waert is om te noemen: De Mareschal d'Humieres dede aenstonts arbeyden / om Bruggen over de drie Rivieren en Canalen te slaen. Den 2 en 3 quam de rest van 't Fransse Leger/dat by sommige op 70 a 80000 Man en meer wiert begroot / doch by de Franssen geseyt wert bestaen te hebben uyt 72 Battaillons en 95 Esquadrons / voort aen / en men begonde de Schop in de Aerde te steecken / dat die van binnen / welcke tot die tijdt noch twijffelden / of 't op haer gemunt was / seeckerlijck dede besluyten / dat het haer soude gelden ; deswegen Don Francisco Pardo / haren Gouverneur/ op den 4 dito de Sluysen liet openen / daer door de Canalen soodanigh overvloeyden / dat het Veldt onder Water geraeckte / en de Franssen met hare Tenten mosten retireren ; alle de Huysen in de Voorborghten van de Brugse/ Pucelle en Dam-poort wierden oock in brant gesteecken / en men nam Keurlingen aen tegens 15 en 18 stuyvers daegs: Den Mareschal d'Humieres dede tegens het eerste Dijcken opwerpen / om de communicatie tusschen de Quartieren te maecken/ en liet het Water/so veel mogelijk/ na de Schelde afleyden/en inmiddels waren de Franssen den nacht te voren also besigh geweest met een Loopgraef te maken tusschen de Hever en Pucelle-Poort / en daer in soodanigh geavanceert / dat zy / als 't dagh was / de Keurlingen / welcke by die van de Stadt waren aengenomen / en aen die zijde in de halve Maen lagen / met Musketten konden bereycken / en hadden een Batterye van 7 stucken / schietende Kogels van 26 pont/ tegens de Hever-Poort opgerecht/ waer mede zy beginnende te schieten / geraeckte de gantse Burgery op de been / en men worf wel 2000 Keurlingen: De Coningh van Vranckrijck was / als geseyt / den 7 Februarij van St. Germain vertrocken / en had sijn Wegh op Vitry le France genomen/ alwaer tot den 16 dito verbleef/ en als doen vertrock na ter Maise / den 17 na Bar / en den 18 na Commorijn / en quam den 19 tot Toul / van waer men meynde / dat sijn Majesteyt na Nancy soude hebben gegaen / maer keerde den 19 van daer na Pont a Mousson / en quam den 22 tot Metz / alwaer die van Straetsburgh hare Gedeputeerde sonden / als soo onseecker zijnde als andere / waer 't gelden soude ; de Coningh vertrock vorder na Stenay / van waer op de kennisse van het aenstaende Belegh van Gent op den laetsten dito op-brack / en spoede soodanigh / dat op den 4 Maert in

* Gent is de Hooft-Stadt van Vlaenderen , zijnde bysonder groot van omringh , als houdende 45640 Antwerpse Voeten in sijn binnenste omkringh , maer van buyten is zy ongelijck grooter : Julius Cæsar willen sommige , dat haer met Muren heeft voorsien ; immer dit hout men seecker, dat zy ten zijnen tijde al geweest is. Keyser Karel de V. is daer geboren , en het plagh voor desen een Gemeente uyt te leveren, die seer considerabel is geweest, en selfs haer eygen Vorsten heeft dexren te keer gaen.

GENT
Soo als t by de
Coningh van
Vranckryck
is gewonnen
op den 9 Maert
1678.

in sijn Leger voor Gent arriveerde / dien selven dagh die Stadt noch gingh recognosceren / en liet opeyssen ; maer de Gouverneur antwoorde / dat hy gesint was de selve te defenderen : De Coningh nam sijn Quartier tusschen de twee Schelden ; het Quartier van den Mareschal Duc de Luxemburgh was tusschen de Durme en het Canael van 't Sas van Gent ; dat van den Mareschal de Schombergh tusschen de Schelde en de Durme ; van den Mareschal de Lorge tusschen 't Canael van Brugge en de Lye ; den Grave van Maulebrier-Colbert commandeerde een Quartier tusschen de Lye en de Schelde ; den Marquis van Rannes was geposteert tusschen het Sas van Gent en 't Canael van Brugge / en de Mareschal d'Humieres had de generale conduite van de Belegeringe ; Sr. Dumer / Veldt-Marschalck / commandeerde de Artillery / en Sr. de Vauban / mede Velt-Marschalck / de Wercken. De Trencheen wierden geopent tusschen den 5 en 6 's nachts ; den Duc de Lude / Groot-meester van de Artillery / Lt. Generael / gingh de eerste/ om die te beschermen / met 3 Battaillons van Fransse Guardes aen de rechter / en 't Battaillon van Navarre en een Battaillon van Bourgondien aen de lincker hant ; de Keurlingen / leggende op 't Segel-Fort / dat de Grave van Monterey te voren aen de Pucelle-Poort had doen opwerpen / siende dat de Franssen bereytschap maeckten / om haer te attacqueren / verlieten 't sonder eenige weer te bieden ; dan die van de Stadt schoten dapper op de Franssen/ welcke niet eens en antwoorden / maer in 't stille met haer Wercken voortgingen / en wierden oock maer 3 Soldaten doot geschoten / en Sr. de Rubantel / Veldt-Marschalck / commanderende het Fransse Regiment Guardes/ aen de Wange gequetst ; dien nacht hadden de Franssen 2 groote en 2 kleyne Batteryen opgerecht / daer mede zy den 6 dapper aen-vingen te schieten / attacquerende de Stad maer op een Post / tusschen de Hever en Pucelle-Poort/ waer tegens die van binnen weder met haer Canon antwoorden / dan hadde weynigh te beduyden ; maer door de Franssen wiert de Hever-Poort soodanigh beschoten / dat daer groote brocken af-vielen ; en vreesende die van de Regeeringe van binnen / dat de Franssen den volgenden nacht souden willen stormen / soo deden zy onder Trompetten-geklanck uyt-roepen / dat alle die 24 uren tusschen de Hever en Pucelle-Poort in de halve Maen soude willen leggen / dat die 4 Jaren van Wacht / Accijs en alle andere Stadts Lasten soude vry zijn : Dien dagh wierdt het Bolwerck tusschen de voorsz. Poorten/ genaemt de Catte / voor het meestendeel geruineert. Tusschen den 6 en 7 was het des Nachts soo grooten Onwe'er / dat 'er aen wederzijden niet ondernomen wiert : Des daeghs wierdt binnen de Stadt uyt-getrompet / dat alle de Borgers op haer Posten souden blijven / en alle hare Winckels laten toesluyten : Inmiddels wierdt aldaer eene Brief uyt-gegeven / als geschreven van Duc de Villa Hermosa / belovende haer te komen secoureren / om het Volck soo veel meer aen te moedigen / want was anders gefingeert / alsoo / als voren is geseyt / niet raetsaem was gevonden / sigh met so veel minder Macht tegens een meerder te hazarderen : De Raet / de Cooplieden / de Brouwers en Been-hackers namen doen Keurlingen aen / tot 12 Schellingen de Man/

 om

om 24 uren in de Buytenwercken te leggen: Inmiddels avanceerden de Belegeraers tot aen noch een andere halve Maen / en een Batterp met 16 Stucken had van die morgen aengevangen te schieten / hebbende die van binnen wel getracht een Uytval te doen / maer quam niet van. Tusschen den 7 en 8 wiert 'er seer op malkander geschoten / blijvende al eenige van binnen / en werpende de Franssen veel Vier-ballen in de Stadt / en canonneerden onophoudelijck; en de Coningh ordonneerde aen Duc de Villeroy / Lt. Generael / dat hy alle bereytschap soude maken / om den volgenden Nacht de halve Manen en Buytenwercken voort te vermeesteren / waer toe 500 Granadiers wierden uytgekosen / en ten elf uren 's Nachts wierden veele Bomben ende Granaten binnen de Stadt geworpen / welcke op ettelijcke Plaetsen Brandt veroorsaeckten / en groote disordre en schrick in de Stadt brachten; en daer op een weynigh na middernacht liet Duc de Villeroy 7 Canon-schoten doen / zijnde het teecken / om op de halve Manen / daer toe zy geavanceert waren / aen te vallen; Sr. de Saint Georges / Brigadier van de Infanterp / en Velt-Meester van 't Regiment van den Coning / maeckte een valsse Allarm / met het in-werpen van een groot getal van Granaden; die van binnen schoten dapper daer op / maer gedachten Brigadier met de zijne naderende / verlieten zy de halve Maen / die aen die kant was / zijnde niet boven 10 a 12 Fransse Soldaten doot gebleven / en Sr. de Pelastron / Ayde Major van het Regiment van den Coningh / en een Capiteyn van 't Regiment van Navarre gequetst: Den Duc de Villeroy quam in de selve tijt uyt de Trenchee / en dede de voornaemste halve Maen / die gefraiseert en gepalissadeert was / met den Degen in de Vuyst attacqueren / werpende gruwelijck met Granaden / maer zy Franssen wierden echter lang afgewesen / tot dat zy eyndeling tot in de halve Maen deurgedrongen zijnde / eenige van die van binnen nedermaeckten / en 4 Vaendels met 200 Gevangens bequamen / en aldus wierden de Franssen aen dese zijde Meester van alle de Buytenwercken; daer by quam / dat tusschen 12 en 1 uren 's nachts op 2 a 3 plaetsen op St. Peters Brandt ontstont / 't geen een groote allarm binnen de Stadt veroorsaeckte. De Hoogh-Bailliuw met andere Officiers als doen meynende / dat het langh genoegh gehouden hadden / heeft den 9 dito de Chamade doen slaen / en versocht te capituleren; daer waren sommige / die dit mishaegden / als geresolveert zijnde haer noch langer te defenderen / soo dat veele Burgers uyt spijt haer Geweer aen stucken braecken en wegh wierpen / dan 't selve belette niet / dat wederzijts Ostagiers wierden gesonden / om inmiddels te tracteren; die van binnen sloegen eerst voor een Stilstandt van Wapenen voor drie dagen / om te sien of zy ondertusschen niet ontset souden worden / doch de Coningh weygerde sulckx; maer wanneer zy / uyt den name van de Geestelijcken / Coninckl. Raet en die van de Magistraet / aen sijn Majesteyt voorstellingen deden tot Overgave / wierden de meeste Poincten geconsenteert / gelijck uyt het navolgende is te sien:

Ar-

Articulen en Voorstellingen, geaccordeert door den Alder-Christelijckšten Coningh aen de Gedeputeerde van de Stadt en het Distriĉt van Gent.

IN den eersten, dat alle Vyantlijcke Acten, voor desen of na het Belegh begaen, souden geheel vergeten ende gepardonneert zijn. *Geaccordeert.*

2. Dat alle Inwoonders van de Stadt en District van Gent, de welcke zijn onder het Gebiet van den Coning van Vranckrijck, sullen ontfangen worden in Sauveguarde van sijn Majesteyt met hunne Familien, Leenen, roerende en onroerende Goederen, Actien en Crediten, daer zy gelegen zijn, sonder eenige exceptie. *Geaccordeert.*

3. Dat de Liberteyt van Conscientie nimmermeer sal toegelaten worden in dese Stadt en het District van Gent, maer het Catholijck, Apostolijck en Rooms Geloof gemaintineert en geconserveert sal worden: Sijne Majesteyt wordt tot dien eynde ootmoedelijck gebeden geenen Gouverneur van andere Religie te stellen. *Geaccordeert.*

4. Dat de Stad van Gent en des selfs Magistraet sal gemaintineert worden als den eersten Staet van de Provintie van Vlaenderen, en sullen hebben de selfste Privilegien, Rechten, Authoriteyt en Administratie over alle de Steden, Landen en Cancelleryen Subalterne van haer District, zijnde onder het Gouvernement van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, gelijck als zy geweest zijn voor het Jaer 1667. *Geaccordeert voor het Lant en Casselrye, de welcke de Stadt van Gent onderwerpt aen de gehoorsaemheydt van den Coningh.*

5. Dat alle de Privilegien en Costuymen, soo in't generael als in 't particulier, de welcke genieten de Magistraet en Borgers van de Stadt van Gent, sullen van point tot point gemaintineert en bewaert worden in 't toekomende, gelijck als zy hebben gedaen voor desen, en onder andere het Lieutenantschap Civile, en Ordonnantie Caroline. *Geaccordeert gelijck als voor desen geschiet is.*

6. Dat den Bisschop, Capittelen van St. Baefs en St. Pharailde, Abten, Prelaten en andere Persoonen, soo Geestelijcke als Wereltlijcke Edeldom, van wat staet, conditie, digniteyt, qualiteyt, ordre of bedieninge, daer zy in zijn, soo Geestelijcken, Religieusen, met hunne Suppoosten en Officiers, Gebeneficeerde, Reguliers, Pastoors, Collegien van de Societeyt, Cloosters, Hospitalen, Seminarien, Fundatien der Armen, sonder eenige uytgenomen (selfs die van Fransse Patronagie, voorsien soo te vooren als zedert desen tegenwoordigen Oorlogh door sijn Catholijcke Majesteyt of sijne Voorsaten door recht van Oorlogh of andersints) sullen blyven en zijn gemaintineert in geruste possessie van alle hunne roerende en onroerende Goederen, Leenen en andere Sta- *Geaccordeert mits door sijne Majesteyt daer in niet voorsien en is.*

ten, Rechten, en exercitien van hunne Jurisdictie, soo Geestelijcke als Wereltlijcke, als mede hunne Renten, Inkomen, digniteyten, Privilegien, vrydom, liberteyt, exemptie van Logimenten der Leger-Volckeren, gelijck sy voor desen en tot nu toe hebben genoten, Collatien van Prebenden, Beneficien, Officien, Fonctien, Administratien, alderleye usantien sonder exceptie, en gelijck yder en een yegelijck die selve voor desen tot heden toe heeft gehouden, beseten, en in gebruyck gehad, sonder aen yemanden in de selve te doen eenig obstakel, schade of beletsel.

Geaccordeert mits den Eed doende van getrouwigheyt.

7. En by aldien eenige der voorseyde Goederen, vermelt Articulo præcedenti, hier voren zijnde aengetekent of geconfisqueert ter oorsaken des Oorlogs, die selve sullen mogen door de eygenaers worden aengenomen, en geadministreert uyt krachte deser gelijck voor die voorseyde aenteeckeninge ofte Confiscatie.

Dit sal onderhouden worden ten regarde van desen, gelijck gepractiqueert wordt tot Rijssel en Doornijck, t'zedert dat zy zijn onder de Heerschappye van sijn Majesteyt.

8. Dat het Concilie van Trenten, gepubliceert en aengenomen in de Nederlanden, voortaen sal in die voorseyde Stad, Cancelrye en Steden subalterne van haer District onder de gehoorsaemheyt van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, als het gepractiqueert wordt tot den dagh van dit tegenwoordigh Tractaet, onderhouden worden.

Geaccordeert.

9. Dat de Borgers en Inwoonders der voorseyde Stadt en de Subalterne Cancelryen voorseyt sullen hebben 't Privilegie van Neutraliteyt, uyt welcker kracht zy sullen gehouden worden in alles en over al capabel te bekomen, te hebben, te genieten en te behouden hunne Officien.

Geweygert.

10. Maer dat die voorseyde Stadt en alle haer District, in consideratie van de groote gesupporteerde Lasten, onkosten, miserien, brant en ruinen der Goederen ten platten Landen gedurende desen Oorlogh, sullen bevrijt wesen en exempt in 't Accoort van de Beden en Subsidien en andere Schattingen en Imposten van sijn Majesteyt, voor den tijt van ses Jaren, en die van de acht Parochien van 't Auwerburgse voor tien Jaren, noch oock dat zy niet en sullen gequelt worden voor het gene zy mochten schuldigh wesen, of daer men soude mogen Contributie eysschen.

Geaccordeert mits voldoende de Officieren van de Artillerye.

11. Dat alle Reliquien, Ornamenten, Schilderyen, Klocken, soo der Kercken als van het publijck der voorseyde Stad, en het Quartier van sijn District, als alle soorten der Metalen van Gout, Silver, Tin, Koper, Yser, Loot, gewerckt of ongewerckt, sullen blyven ten profijte van de Eygenaers, 't zy Kercke, Stadt of particuliere, sonder elders te verdragen, en son-

ſonder dat de Generaels, Meeſters van de Artillery of andere en ſullen mogen daer van pretenderen eenigen uytkoop ofte vergeldinge.

12. Dat alle de Borgers en Inwoonders der Stede en voorſeyde Quartieren, tegenwoordigh en abſent, als mede de gevluchte en ingeſloten der voorſeyde Stede, van wat qualiteyt of conditie zy mogen weſen, Geeſtelijck of andere Officiers, Preſident en Raets-Heeren, Greffiers en hunne Suppooſten van den Raet van Vlaenderen ſullen mogen contiuueren hun Woon-ſtede in de voorſeyde Stadt den tijdt van twee na-komende Jaren, ſonder vervolgt of geſtoort te worden, om wat oorſaecke dat het zy, mits zy leven in alle ſtilte en getrouwigheyt, om hun te reſolveren, die twee Jaren gedurende, of zy willen vervolgen hun Woonſtee, of uyt te gaen, en in cas van vertreck ſullen mogen vryelijck doen als het hun ſal goet dunken, als mede te blyven, mits doende den Eed van getrouwigheyt. *Geaccordeert alleenlijck voor drie Maenden.*

13. Dat ingevalle van vertreck hun ſal toe-gelaten worden den eygendom en geniet van alle hun Goet, om daer af te diſponeren, tranſporteren, geven, verkopen of alieneren, mangelen en belaſten, gelijck zy ſullen geraden vinden, of wel de ſelve te doen ontfangen, en adminiſtreren door alſulcke als ſy ſullen willen ordonneren, ſonder dat die voorſeyde verkopinge, donatien, belaſtingen, ceſſien, tranſporten en adminiſtratien hier na mochten worden gedebatteert van nulliteyt of colluſie, noch onderworpen aen de Confiſcatie, onder wat pretext dat het zy, en komende te ſterven uyt of in die voorſeyde Stadt ſonder Teſtament gemaeckt te hebben, of andere diſpoſitie, als het mochte weſen, in dit cas hunne Goederen ſullen volgen aen die ſullen weſen hunne Erfgenamen of Succeſſeurs volgens Rechten Coſtume ten tyde van Peys. *Geaccordeert voor ſes Maenden, te beginnen van date van de tegenwoordige Capitulatie.*

14. Dat de Gedeputeerde der Provintie, Steden en Landt van Brugge, Yperen en Vrye, ſoo Geeſtelijcke als Wereldtlijcke, mitſgaders alle andere Vreemdelingen, beſloten in Gent, gedurende het Belegh, van wat ſtaet of conditie dat die zijn, ſullen mogen uytgaen en hun liberlijck tranſporteren tot in de geſloten Steden en Fortreſſen onder de gehoorſaemheyt van ſijn Catholijcke Majeſteyt en Vereenighde Provintien, ſulckx als hun belieft, met hunne Familien, Wapenen, Papieren, Meubelen en Bagagie, ſonder te zijn onderſocht, alles ſoo Perſonen als Goederen, exempt van Repreſalien, en hun ſal gegeven worden Paſpoort gratis, dienſtigh voor den tijt van veertien dagen, en Sauvegarde, ingevalle zy de ſelve vragen. *Geaccordeert.*

Geaccordeert voor den tijdt gespecificeert door de voorgaende Articulen.

15. Wat belangt de absente Geestelijcke, Borgers en Inwoonders, en elders residerende, is gejont de liberteyt van de wederkomste in de voorseyde Stadt met hun Vrouwen, Kinders, Familie, en Meubelen binnen 3 Maenden, te beginnen van den dagh van heden, om naderhant te delibereren van hunne Woonstee, dispositie van hunne Goederen, of vertrecken binnen 2 Jaren.

Sal geuseert worden als van ten tijde van de Heerschappye van Spangien.

16. Dat de Borgers en Inwoonders der voorsz. Stede en Districk sullen exempt zijn van de belastinge van 't Sout, en niet en sal geset worden eenige Impositien als door convocatie, consent en vergaderinge der Edele, en notabele genaemt de Collatie, volgens hunne Privilegien en Usantien, ende de middelen genaemt Impositien, Impost, Maelgelt gepracticqueeert voor de voorleden Oorlogen sullen gegeven worden in Pacht onder het voorsz. subalterne Quartier onder de Heerschappye van sijne Alder-Christelijckste Majesteyt, door de Commissarisen der voorsz. Stede, met last van te betalen de Beden en Subsidien aen sijne Majesteyt, en de schulden en de lasten van de Provintie, en daer af Rekeninge te doen, alles op den voet en forme als te voren des Jaers 1667.

Sijne Majesteyt sal doen examineren het surplus van dit Articul, en sal sijne intentie laten weten.

Geaccordeert.

17. Dat de Edele en andere besittende Leenen in de voorsz. Stadt en Districk van Gent sullen ontlast wesen van den Ban en Arriere-Ban, of grooten en kleynen Standaert.

Geaccordeert.

18. Dat de Prelaturen en Abdyen, de welcke zijn in de voorsz. Stadt en haer Districk, niet en sullen geconfereert worden aen eenige Commandatairen, maer in Titulum aen Religieusen van de selve Ordre of van eenigh Clooster in Vlaenderen.

Geaccordeert.

19. Dat den Souverainen Bailliuw sal gemaintineert worden in sijnen staet, Privilegien, Authoriteyten en andere Rechten, vermelt in sijne Patenten en Instructien, daer toe dienende, gelijck hy voor desen heeft gebruyckt.

Geaccordeert.

20. Dat alle de Raets-Heeren, Pensionarissen, Secretarissen en alle andere Officieren der voorsz. Stede, wesende in tegenwoordigen dienste, sullen worden geconserveert, en gemaintineert in hunne Staten en Officien, hunne respective Levens gedurende, met alle de selve Rechten, Gagien, Emolumenten, Eeren en Prerogativen, als zy voor desen hebben genoten, en tegenwoordiglijck genieten.

Geaccordeert mits zy het verdienen door hun beleyt.

21. Dat alle de Commisen en Ontfangers der voorsz. Stede en Districk van Gent sullen genieten de bedieninge van hun Officien als van alle tyden, en dat den Tresorier en Commis der Ontfangerye van't recht des gesegelt Papier sullen worden gemaintineert en gecontinueert in hunne voorseyde Officien, in

in conformiteyt van hunne Patenten en Commissien, en sullen worden geindemneert van de Penningen, door hun gelicht ten profijte van de Generaliteyt, in gevolge hunne Patenten en Acten van Authorisatie, daer in begrepen de Commis van den ontfangh van den twintigsten Penningh van het Huys-Geldt, en de Penningen door hem gelicht op Interest.

22. Dat 'er geen ondersoeck en sal gedaen worden, noch eenige swarigheyt (soo in hunne Persoonen als Goederen) aen de Edellieden en andere, de welcke, gedurende dese Belegeringh, in qualiteyt van Keurlingh of Militair als andersints mochten de Wapens gedragen en besoldinge getrocken hebben, door den Raedt en sijne Suppoosten, Magistraet, Ambachten, Kooplieden of andere tot de verdediginge der voorseyde Stede. *Geaccordeert.*

23. Dat de Ambachten en Gemeente der voorseyde Stede sullen worden gemaintineert en geconserveert in hunne oude Privilegien en Usantien. *Geaccordeert.*

24. Dat de Renten en Schulden, schuldigh door de Stadt, District en Staten van Vlaenderen sullen geconserveert worden voor de Eygenaren, en tot betalinge der selver gecontinueert worden de Impoften en andere middelen der voorseyde Stede en haer District en subalterne Steden onder de Heerschappye van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, in de forme en maniere, als is gepractiqueert geweest voor 't Jaer 1667, en ten desen effecte en sullen worden geconfisqueert of gediverteert eenige Middelen en Pachten der Provintie van Vlaenderen, so generale als particuliere, gelijck voren so als na. *Sijne Majesteyt sal doen examineren dit Artijckel, en beantwoorden op 't favorabelste als sijnen dienst sal mogen toelaten, ten regarde de middelen van de Stadt: Sijn Majesteyt accordeert het geene gevraegt is.*

25. Alle Schulden en Renten gecontracteert, soo gedurende het Belegh, als voor het selve, onder den naem van sijn Catholijcke Majesteyt tot tegenwoordigh toe, sullen betaelt en ontlast werden door sijn Domeynen, en door de Beden en Subsidien geaccordeert aen de selve, volgens dat de voorsz. Renten en Schulden respectivelijck sullen geassigneert wesen in de Quartieren van Brugge, Yperen en 't Vrye, op 't Recht van 't Mael-gelt, en de Impost toekomende de Inwoonders deser Stede, sullen betaelt worden in de selve gedurende desen Oorlogh. *Hier voren is geantwoort op desen Artijckel.*

26. Dat insgelijckx alle de Schulden en Renten gecontracteert door die voorsz. Stadt en door de Subalterne van haer District sullen blyven, en betaelt worden volgens den inhout van de Obligatie, tot het volkomen rembourfement van de selve. *Geaccordeert.*

27. Dat den Commis der Impositien van de voorseyde Stadt en der subalterne Steden en Cancelryen des selfs District *Geaccordeert voor de Rekeningen, al-*

 ea

reede gesloten en gearresteert door den geenen, die recht heeft gehad het selve te doen, en ten regarde van die noch niet en zijn gesloten, sullen worden geexamineert.

en sal mogen geinquieteert noch ondersocht worden voor de Penningen van sijn bewint of Administratie, om wat oorsake dat het zy, noch sijn reeckeninge onderworpen tot eenige oversieninge der Officieren van sijne Majest. en dat den voorseyden Commis sal geindemneert worden van de Obligatien, die hy in sijnen privé naem gepasseert heeft ten dienste van den Catholijcken Coningh door Ordonnantie der Staten, die hem hebben gegeven in betalinge en versekeringe de lopende middelen en subsidien, die hy sal profiteren tot het rembour-sement, en dat hy sal continueren in sijn Charge, gedurende den termijn, aen hem gejont door die van de Magistraet, geapprobeert door den Catholijcken Coningh, gedragen door de Commissien en Patenten.

Desen Articul sal ge-examineert worden, en voorsien volgens dat sijne Majesteyt sal geradigh vinden in Justitie en reden.

28. Als oock den Rentmeester Generael van de Domeynen en Confiscatien van sijne Majesteyt, de Ontfangers der Licenten, Rechten van inkomen en uytgaen, Paspoorten, Tollen en andere, geen uytgenomen, de welcke hebben gehad eenige Coninckl ijcke Administratien, en betaelt met de Penningen gedurende dit Belegh ten dienste van sijn Majest. selver, dat sy sullen hun mogen doen betalen het geene hun schuldigh is, so ter cause van hun Ontfangeryen als andersints.

Hier vooren is voorsien geweest aen dit Articul.

29. Dat alle Personen indifferentelijck, soo Coninckl. Officiers, Militaire als andere, hebbende roerende of onroerende Goederen in de voorsz. Stadt of District van Gent sullen mogen verkopen, geven, belasten, cederen en transporteren, gelijck oock Philippe de la Fuente en Castille, en Gabriël de Tolledo, Commissarisen van de Vivres, met hun Familien en Goederen, of ten deele doen regeeren en administreren door andere, in alsulcke forme en maniere, als hun sal goet duncken, en dat binnen 2 Jaren, sonder dat die voorsz. Verkopingen, Donatien en Belastingen, Cessien, Transporten en Administratien mogen hier na gedebatteert worden door nulliteyt of onderworpen zijn de Confiscatie, om wat pretext het oock zy.

In dit sal geuseert worden als te Rijssel en Doornijck.

30. Dat geenen Bergh van Bermhertigheyt, Juweelen, kostelijcke Gesteenten, Silverwerck en Meubelen, daer in geengageert, soo voor Intrest als gratis, en die geene toebehorende aen de Raets-Heeren, Assesseurs, Sur-Intendent ende Officiers des selven Bergs, sullen genomen worden onder de protectie des Conings, en die selve Raets-Heeren, Sur-Intendent en Officiers sullen gemaintineert worden in hun Privilegien en Prerogativen, aen hun geaccordeert, soo door den Erts-Hertogh Albertus en Isabella, zalig. memorie, als door den overleden Coningh Philippus den vierden, in de confor-mi-

miteyt van hun intentie, sonder eenige vernieuwinge, so ten regarde van hun Personen, Renten en andersints, en dat geenen anderen Bergh noch Sur-Intendant van de Heerschappye des Conings en sal hebben Jurisdictie op den selven Berg van Gent, en dat de Magistraet van Gent daer van sal hebben de Super-Intendentie, met authoriteyt van te stellen den Super-Intendent, Raets-Heeren en Officiers.

31. Dat de voorseyde Magistraet oock sal hebben de Super-Intendentien van de Gods-huysen van St. Jacobus, Poort-Ackere en andere, met de dispositie der Plaetsen vacant wesende. *Idem.*

32. Dat de Geestelijcke Confrerien, en die van St. Joris, St. Sebastiaen, St. Anthonius en St. Michiel sullen genieten en gemaintineert worden in hun Privilegien, Usantien ende Costuymen. *Geaccordeert.*

33. Dat de gemeyne Brieven, Registers, Tituls, Rekeningen en aenwysingen, concernerende dese Stadt, de Heerschappye des Conings, Raet, Staten en 't Lant van Vlaenderen, sullen blyven in haer Archiven, ende en sullen hier naemaels elders niet getransporteert worden buyten de voorseyde Stadt van Gent. *Geaccordeert.*

34. Dat alle de Edellieden en Coninckl. Officiers deser Stede en andere sullen blyven in possessie van Wapenen te dragen, over-een-komende met hun qualiteyt, als mede dienstigh tot hun versekeringe op de reysen, op 't Lant, in de selve maniere als zy hebben genoten onder de Heerschappye van den Catholijcken Coningh, en dat sullen onderhouden worden aen de voorsz. Geestelijcke, Edellieden en andere alle sulcke Rechten en Privilegien als zy hebben genoten, soo in als buyten de voorseyde Stadt. *Geaccordeert, soo zy verdienen dese gratie door hun beleyt.*

35. Dat geene Huysen nochte Goederen van alle de Personen, die wonen binnen de selve Stadt, nochte van die gene die daer uyt sullen trecken, sullen vermogen te worden gevisiteert op eenigh fatsoen, onder wat pretext dat het soude mogen wesen. *Geaccordeert voor soo veel als de sekerheyt van de Stadt en dienst van syn Majest. kan toelaten.*

36. Sijn Majesteyt sal insgelijcken gesupplieert wesen van niet te doen vertrecken uyt de selve Stadt, nochte uyt des selfs District eenige Personen, van wat conditie dat de selve souden konnen wesen, hebbende Vrienden, voerende de Wapenen ten dienst van sijn Catholijcke Majesteyt of van eenig ander Geallieert Prins, of te doen confisqueren hun Goet. *'t Sal in dit regard geuseert worden gelijck tot Valencijn en Camerijck.*

37. Item dat alle die geene, besitttende eenige Landen, Parochien, Heerlijckheden, Leenen, Huysen en Erven, voor desen van ons gekocht of van onse Voorsaten, den Catholijc- *Geaccordeert.*

 ken

ken Coningh, en van de Voorsaten van onse Onderdanen van Vranckrijck, des Lants en Steden gecedeert of geconquesteert, sullen blyven in geruste besittinge, om te profiteren en te genieten, als zy tot noch toe hebben gedaen.

In dit regard en sal sijn M. jest. niet anders doen als volgens de Rechten, voor desen toekomende aen sijn Catholijcke Majesteyt.

38. Dat sijne Majesteyt gedient zy van niet te maken in de selve Stadt een andere Citadelle, of soo de selve oordeelde anders t'sijnen dienste te behoren, dat het selve geschiede buyten de onkosten van dese Stadt en hare Inwoonders, die sullen geindemniseert zijn van de schaden en interesten, die zy souden komen te lijden door het afbreecken van hunne Huysen, 't in-nemen van hunne Erven als andersints.

Geaccordeert voor soo veel als 't welvaren van de Onderdanen dat kan toelaten.

39. Dat sijn Alder-Christelijckste Majesteyt gebeden zy van te willen accorderen, dat de Cooplieden en de Negotianten van de Provintie van Vlaenderen sullen zijn gemaintineert in de possessie van de Privilegien, die zy tot noch toe hebben genoten, en dat sijn Majesteyt sal hebben de goetheyt de selve meer in faveur en vermeerderinge van Commercie te benificeren.

Hier in sal ten desen regarde geuseert worden als voor desen.

40. Dat de Inwoonders van dese Stadt van Gent voortaen sullen zijn exempt van de Tollen door geheel Nederlant, dat niet alleenlijck ten regarde van de Consumptie van dese Stadt, maer oock voor al 't geene dat de selve Inwoonders sullen bedryven voor hun Rekeninge in 't particulier, selfs voor hun part, in Compagnie doende met yder een, die niet soude zijn exempt van de voorseyde Tollen.

Sijne Majest. sal ten desen regarde useren, gelijck de selve sal oordeelen te behoren.

41. De voorseyde Majesteyt sal oock hebben de goetheydt van te accorderen, dat door de geheele Provintie van Vlaenderen noyt en sullen gegeven worden in Pachte de Rechten van 't inkomen en uytgaen, maer dat de selve sullen gecollecteert worden van wegens sijn Majesteyt.

Idem.

42. Dat de selve Rechten sullen ontfangen worden met alle moderatie, goet en avancement van de Commercie.

Idem.

43. En in gevalle dat men jugeerde te zijn begaen eenigh bedrogh in de professie of Stijl van de Coopmans of Facteurs, dat de straffe, Boete of Confiscatie niet en sal mogen excederen de waerde van het deel van 't geheel, of van de partye van de Coopmanschappen, waer van men bevinden sal, dat de Rechten niet en sullen zijn betaelt, inder voegen dat de Koopmanschap voor soo veel sal vry zijn, als de Rechten daer van sullen zijn betaelt en voldaen.

Idem.

44. Dat de Cooplieden of Facteurs niet en sullen zijn subject te betalen de Rechten van 't Hout of andere Packingen der Koopmanschappen, soodanigh dat zy sullen passeren met te voldoen het gewicht van de enckele Koopmanschap.

45. Maer

45. Maer gelijck dese Stadt is in possessie van te genieten het derde deel van de voorsz. Tollen van Biervliet, dat de selve aldaer sal zijn gemaintineert, in der voegen dat sijn Majesteyt alleenelijck sal genieten in regard van de vremde de andere twee deelen. *Hier in sal geuseert werden gelijck als van te voren.*

46. Dat den Stapel van de Granen sal zijn gemaintineert en geobserveert in de selve Stad in de selve forme en maniere, gelijck zy van te voren is geaccordeert geweest. *Idem.*

47. Dat de Lijnwaetten, Garen, Legaturen en alle andere Koopmanschappen en Manufacturen van dese Stadt, en gefabriqueert rontom de selve, sullen mogen vry inkomen en uytgaen, ontlast van alle Rechten, Schattingen en eenigerhande Impositien. *Idem.*

48. Dat de Chargien van de Commissarissen, op-gerecht door sijne Majesteyt in te vernieuwen de Wetten en Auditie van de Stadts Rekeningen en de Cancelryen van de Provintie van Vlaenderen, de welcke zy hebben bekomen onder Titel van belastinge, de selve Commissarissen in cas dat sy blyven onder de gehoorsaemheydt van sijn Majesteyt, en dat het aen den selven niet beliefde hun te laten doen hun Functie, sullen weder bekomen hun Penningen, vervolgens den inhout van hun Patenten, aen welcke sal geaccordeert werden een Termijn van twee Jaren, om sigh te resolveren, of te blyven of te verlaten hunlieder woonstede, mitsgaders de dispositie van al haer Goederen en Effecten. *Neant.*

49. Dat alle Kooplieden en Negotianten, woonachtigh in dese Stede, sullen vryelijck mogen traficqueren en negotieren met de Onderdanen van sijn Catholijcke Majesteyt, niet tegenstaende desen tegenwoordigen Oorlogh. *Geaccordeert.*

50. Dat ten desen effecte de Boden, Voerlieden en Schippers sullen liber gaen en komen met hun Paerden, Wagens, Schepen en Koopmanschappen. *Geaccordeert mits zy geene Brieven dragen.*

51. Dat in dese conjuncture van Oorloge met Spangien de Effecten, Goederen ende Koopmanschappen, die sullen gevonden worden in dese Stede, toebehorende aen de Ondersaten van sijn Catholijcke Majesteyt, niet en sullen mogen aengeslagen worden, noch aengetekent ter oorsaeck van de voorseyde Oorlogh. *Geaccordeert.*

52. Dat't selve sal onderhouden worden ten regarde van de Ondersaten van andere Princen ende Staten, met de geene de welcke sijn Majesteyt mocht in't toekomende in Oorlogh geraecken. *Idem.*

53. Sijn Alder-Christelijckste Majesteyt is seer ootmoedelijck gebeden te sweeren de observatie der Rechten, Stijlen, *Geaccordeert.*

Usan-

Usancien en oude Privilegien der voorsz. Stede, en dat die Borgers, Inwoonders en hunlieden Goederen niet en sullen tractabel zijn, als door Wet en Schependom als hier boven, soo als alle Voorsaten, Princen en Souverainen van dese Landen hebben gepleegt.

Geaccordeert.

54. Dat den eygendom en de woonstede van het Stadthuys sal geconserveert zijn aen de voorsz. Stadt en Magistraet, in de forme en maniere als het selve nu wordt geoccupeert, sonder dat het selve sal mogen verandert worden in de besittinge des selfs in 't geheel of in deel, om wat oorsaecke dat het soude mogen wesen.

Geaccordeert.

55. Dat sal toe-gelaten worden aen de Inwoonders te gaen en komen, als 't hun sal best duncken in Vranckrijck, geconquesteerde Steden en ten platten Lande der selve, en dat zy ten dien eynde sullen mogen Paspoorten nemen van sijn Catholijcke Majesteyt, om niet te vervallen van te worden gevangenen van Oorlogh, ende alsoo onderworpen aen eenigh Rantsoen.

Geaccordeert.

56. Dat sijne Alder-Christelijcke Majesteyt onder pretext van eenigen publijcken noot of ander en sal mogen lichten, noch hem begeven of te pressen eenige Penningen der voorsz Steden, van Huysen of Geestelijcke Fundatien, of genamptiseerde Penningen, of gedeposeert in Justitie, of om te namptiseren of te depositeren ter oorsaeck van Proces of andersints, alwaer 't die voorsz. Penningen hadden genamptiseert geweest dertigh Jaren of meer, maer sullen die Penningen blyven in handen der Depositarissen, om uytgereyckt te worden ter Ordonnantie van den Rechter of Magistraten, die het mocht raecken.

Geaccordeert mits zy het selve verdienen door hun beleyt.

57. Dat het Officie van Controlleur van des Conings Werken, van het Princen-Hof, als mede 't Officie van Castelleyn, en Conciergerye der voorseyde Hof sal gemaintineert worden aen de Personen, die Patenten van sijn Cathol. Maj. hebben.

Geaccordeert gelijck zy hebben genoten voor desen.

58. Dat den Edeldom van Vlaenderen sal genieten de selve Privilegien, Vrydommen en Immuniteyten, als die van Wals-Vlaenderen, en particulierlijck van de Cancelrye van Rijssel.

Geaccordeert mits te leveren Huysen of Casernen, gemeubeleert tot het Logement van de Troupen.

59. Dat niet alleenlijck de Geestelijcke, Edele, die van de Magistraet, en dependentie van dien, maer oock alle andere Borgers en Inwoonders der voorsz. Stede sullen wesen exempt en vry van alle Logementen van Soldaten, van Service en alle andere saecken daer toe dienende, alsoo zy hebben geweest tot tegenwoordigh toe.

Geaccordeert voor drie Maenden.

60. Dat den Commissaris van de Monsteringe sal mogen blyven met sijn Vrouw en Familie in de voorseyde Stadt den tijt

tijt van twee Jaren, om gedurende de selve te mogen delibereren of hy wil verblijven of sigh vertransporteren, alsoo hy sal geradigh vinden.

61. Dat alle Staten, Officien en Rechten of Domainen, die in Leen hebben geweest, of geëngageert door sijn Catholijcke Majesteyt, als die van den Hoogh-Bailliuw der voorsz. Stede, die van het Auwerburgse van Gent, en van den Rentmeester Generael van de Beden en Subsidien des Conings in de Provintie van Vlaenderen (ingevalle) dat gedurende den Termijn van twee Jaren, hy verklaerde te willen verblijven in Gent, en de vierde plaetse des Schependoms van de Keure, sullen blyven aen de Eygenaers van het Leen, of engageren volgens den inhout van de Brieven-Patenten, daer toe gedepescheert van de engageringe.

Geaccordeert by aldien tusschen dit en 3 Maenden zy declareren te willen blijven binnen Gent.

62. Dat van gelijcken alle Conincklijcke Officiers der voorseyde Stede, als Officier principael der Justitie, Onder-Bailliu en andere sullen gecontinueert en gemaintineert worden in hunlieder voorseyde Officie.

Idem.

63. Dat de Vry-Schippers der voorseyde Stede sullen continueren in hun Recht en Privilegien, raeckende hun Ambacht, en exercitie des selfs, met het selve Recht ende Privilegie voor hun Kinderen, Nakomelingen ende Erfgenamen, gelijck zy hebben genoten, soo door de Privilegien der Alder-Christelijckten Coningh, als van den Catholijcken Coningh.

Geaccordeert om te blijven in 't geene hun eygentlijck is raeckende door de Jugementen ende Arresten, by hun geobtineert.

64. Ende in gevalle dat sijn Majesteyt gedient waere te doen cesseren de Functien der Bedieninge van de twee Sergeant-Majors ende Adjutant van de Borgerlijcke Wacht (welcke Officien zijn dependerende van het Magistraet) sullen genieten hun Leven geduurende de helft van hunne Gagien.

Geaccordeert.

65. Dat de Militaire gequetste Officiers, en namentlijck den Heer Baron de Courieres, en de Soldaten sullen mogen resteren in de Stadt, met hunne gantse Familie, tot hun volkomen genesinge.

Geaccordeert.

66. Zijnde van gelijcken sijne Majesteyt seer ootmoedelijck gebeden te willen laten attacqueren de Citadelle van alsulcken zijde als het alderminste de Inwoonders soude konnen incommoderen.

Sijne Majesteyt sal hier in doen het welck sijnen dienst sal vereysschen.

67. Sijne Majesteyt is gebeden alle het geene hier vooren gemelt voor den Abt, Abdye en Inwoonders van de Jurisdictie van St. Peter neffens Gent te accorderen.

Geaccordeert.

68. En generalijck hun te accorderen alle voordeelen, die sijne Alder-Christelijckste Majesteyt heeft gedient te wesen te consenteren aen die van Arras, Douay en Rijssel. Gedaen

Geaccordeert mits zy het verdienen door hun beleyt.

tot Gent desen 9 Maert 1678. My present den eersten Secretaris der Stede van Gent. Getekent,

Schoorman.

Gedaen in 't Leger voor Gent desen 9 Maert des Jaers 1678.

Getekent, *L O U Y S.*

't Regiment Fransse Guardes en eenige andere Troupen namen 's namiddags ten 3 uren de Poorten in Besettinge/ nevens alle de Posten/ daer 't de Coning nodigh oordeelde: Sijn Maj. hadde aen den Gouverneur geaccordeert een Treves voor dien dagh tot den volgenden morgen ten 10 uren/ om hem tijt te geven/ dat hy met het Guarnisoen soude mogen retireren in 't Casteel; 't selve bestont uyt de Regimenten van Vaudemont/ van Goyal/ van Pardo en van drie Compagnien Dragonders. Tot noch toe hadden de Franssen niemant van hooge conditie verloren/ den Prince van Harcourt/ den Marquis de Chamilly en Sr. de Rubantel waren gequetst/ maer van weynigh belang; 't getal van Dooden en Gequetsten gaven zy voor/ dat oock seer gering was/ en alsoo weynig als van die van binnen. Soo dra den Treves ten eynde was/ dede den Coningh het Casteel/ dat vier Bolwercken heeft/ by den klaren dag attacqueren/ doch niet van de kant van de Stadt/ om de Kercken en Gebouwen te sparen: De Trenchee wierdt geopent/ en men schoot den gantschen dagh en volgenden nacht met een Batterye van 6 Stucken/ daer door men een gedeelte van de Wercken raseerde. Den 11 wierden de Approchien geadvanceert tot aen het Contrescarp; waer op Monsr. d'Humieres den 12 des morgens den Gouverneur dede sommeren/ maer die weygerde het overgeven; waer op 8 Stucken op nieuw op een Batterye wierden gevoert/ en alles verbaerdigt/ om de Contrescarpen te vermeesteren/ de Gracht te passeren/ en de Mineur aen de Wal den volgenden nacht te hechten; 't welck den Gouverneur bemerckende/ versocht te capituleren/ waer in hy begeerde/ dat hy met het Guarnisoen/ bestaende uyt 1000 Man/ Wapenen/ Bagagie ende 2 Stucken Canon na Antwerpen mocht werden geconvoyeert; 't welck hem wierdt geconsenteert/ en oock soo getrouwelijck na-gekomen. Sijn Majesteyt gaf het Gouvernement van de Stadt aen den Grave van Monbron/ Luytenant Generael.

't En is met de Penne niet wel uyt te drucken wat ontsteltenisse de Belegeringh van Gent in Engelant causeerde/ alsoo men sigh daer niet ingebeelt had/ dat Vranckrijck soo ombragieusen voornemen/ terwijl het Parlement vergadert was/ soude hebben onderstaen: De Hertogh van Villa Hermosa sont aenstonts een Expressen met seer bekommerlijcke Brieven aen den Coningh van Engelant/ doende seer ernstige instantien/ om sijn Majesteyt te bewegen tot spoedige assistentie/ alsoo sonder dat den toestant van de Spaensse Nederlanden genoegsaem desperaet was; de Coningh toonde/ dat hem ten hooghsten aen 't behout van de selve liet gelegen zijn/ en beval op 't aenhouden van den Marquis van Borgomainero/ Spaenssen Minister/ aen den Heer Howard/ Collonel Lt. van de Guardes/ met 12 a 1300 Man aenstonts over te varen

na

na Oostende; maer dat by dese toestandt wat ontijdigh scheen / was dat de Spaenssen swarigheyt maeckten / om soo veel Machts van een vreemt Heer / sonder expresse ordre uyt Spangien / daer binnen te ontfangen / als zijnde een Zee-Haven van de uytterste aengelegentheyt voor de Spaensse Nederlanden / doch presenteerden die en meer Volck te ontfangen binnen Brugge en Nieuport; maer terwyl men over dese saeck handelde / quam 'er tijdinge dat de Franssen van de eerste Plaets genoegsaem Meester waren geworden / ende recht op Oostende aen-trocken / als wanneer de Marquis consenteerde / dat men 800 Man binnen Oostende soude ontfangen en noch wel meer / maer dat de Coningh van Engelant sigh eerst voor Vyandt tegens die van Vranckrijck most verklaren / doch daer toe konde sijn Majesteyt voor als noch niet resolveren / maer socht eerst en alvoren een quadriple Alliantie met den Keyser / Spangien en desen Staet te sluyten / waer van hier na misschien meer te seggen sal vallen; dan de tijdingen aldus verswarende / eer de Lt. Collonel Howard met sijne Troupen noch vertrocken was / soo heeft sijn Majesteyt aen den Hertogh van Monmouth belast / sigh aenstonts met verscheyde Grooten mede na Oostende te begeven; Howard met sijne Troupen gingh echter voor uyt / maer most met de selve wel 3 dagen voor Oostende blijven leggen / eer de Gouverneur hem begeerde in te nemen / also hy alvoren om bescheyt aen Duc de Villa Hermosa wilde senden; hy wiert echter eyndelingh ingelaten / en in 't korte gevolght van den Hertogh van Monmouth / die verselt was van den Hertogh van Albemarle / den Grave van Feversham en andere Grooten / met twee Battaillions van de Guarde / yder van 800 Man / en dan noch 100 Man uyt de Guarde du Corps / welcke tot Oostende gekomen zijnde / meest na Brugge marcheerden / also de noot daer wel grootst scheen / doch dit diende alleen / om 't werck dragende te houden / ter tijdt toe in Engelandt meerder Macht op de been soude gebracht zijn / als wanneer den Heer Hertogh van Yorck genegentheyt toonde / om self over te gaen: Het Parlement / hebbende te vooren 1000000 Ponden aen den Coningh geconsenteert / was niet minder yverigh / om sijn Majesteyt in staet te stellen / ten eynde de Franssen krachtiglijck te konnen tegen gaen; waerom dan tot het vinden van de voorsz. Somme een Hooft-Gelt in-willigde / en om te toonen / dat zy weynigh ontzag voor Vranckrijck hadden / resolveerde een Verbodt voor 3 Jaren te doen tegens 't inkomen van alle Fransse Waren en Manufacturen / als oock van eenige Correspondentie met de Inwoonders van 't selve Rijk; maer boven al was de begeerte van 't Parlement / dat de Coning den Oorlog tegens die van Vranckrijck soude verklaren / en dede ten dien eynde het volgende Addres ontwerpen:

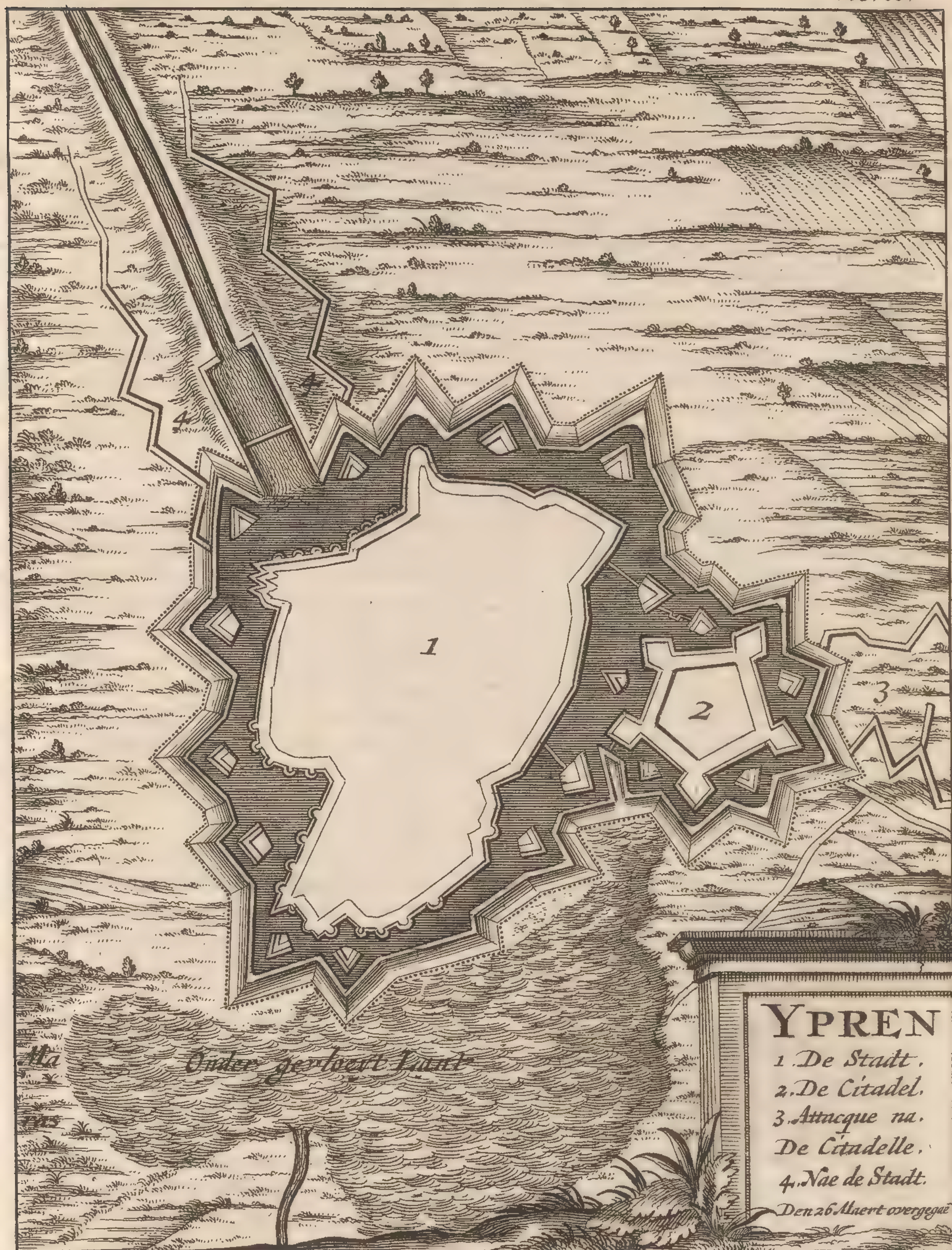
WY uwe Majesteyts getrouste en gehoorsaemste Onderdanen, de Gemeente in dit tegenwoordige Parlement vergadert, komen in alle gehoorsaemheyt en getrouwigheyt, tot uwe Majesteyts dienst, uwe Majesteyt met dit Advijs versoecken, dat, tot voldoeninge van de meyninge van u goede Onderdanen, welke seer bedroeft zijn over de apparentien van de gevaren, die ontstaen door den aenwasch en macht van den Franssen Coningh, het uwe Majesteyt magh believen,

om de Princen en geconfedereerde Staten tegens hem aen te moedigen, immediatelijck te declareren en proclameren, en te treden in een actuëlen Oorlogh tegen den selven Coningh: tot vervolgingh van welcke hebben wy alreede gepasseert een Bil van Subsidie, waer aen alleen uw Conincklijck Consent ontbreeckt: wy versoecken, dat uw Majesteyt daer vertrouwelijck op wilt rusten, verseeckerende, dat wy van tijt tot tijt uwe Majesteyt sullen bystaen en helpen met soo volkomen Subsidien en Assistentien, als uwe Majesteyts occasien (tot soo Conincklijcke onderneminge) sullen vereysschen; en ter oorsaecke uwe Majesteyts devoiren by wegen van Mediatie niet en hebben voortgebracht die goede effecten, welcke uwe Majesteyt voor had, soo versoecken wy uwe Majesteyt ootmoediglijck, dat uwe Majesteyt gonstelijk magh believen uwe Ambassadeurs van Nimwegen en uyt Vranckrijck thuys te roepen, en te maecken, dat de Fransse Ambassadeurs, die hier zijn, van hier vertrecken, ten eynde dat blijcken magh, dat uwe Majesteyt is ontbonden,om als Mediateur te continueren op sulcke Termen en Conditien, als hem waren gepresenteert, en dat in Oorlogh vermagh te treden; dan tot geen ander eynde, als om den geseyden Coningh te brengen tot sulcken Conditie, dat hy niet meer ontsachelijck magh zijn voor uwe Majesteyts Onderdanen, en de Christenheyt herstelt werde in soodanigen Vrede, als in de Macht van den Franssen Coningh niet en sal zijn, om die te verstoren.

Maer hier over en de rest van de bereytselen in Engelandt is noch soo veel te doen geweest / dat wy ondertusschen tijdt sullen hebben / den Coningh van Vranckrijck in sijne Conquesten te volgen.

Gent met het Casteel was laetst van hoogh-gedachten Coningh vermeestert / en daer door waren onse Steden in Vlaenderen in groote onseeckerheyt / als alle dagen van de Franssen komende geattacqueert werden / waerom men dan al-om de Dijcken had doorgesteecken / en gedachte Plaetsen soo veel met Volck voorsien als mogelijck was: Sijn Hoogheyt lagh met het gros van de Armee omtrent de Schelde / hebbende sijn Hooft-quartier tot Boom / alwaer of tot Antwerpen sigh dese tijdt meest onthieldt / om een waeckent ooge op de Franssen te houden: Men wist niet seker waer het de Coningh van Vranckrijck had gemunt / niet tegenstaende * Yperen al een wijl van verre was beset gehouden / maer men had gesien / dat de Franssen / met sulckx te veynsen / om dat het haer seer dienstigh was / verscheyde andere dingen hadden ondernomen / die de Spaenssen minder behaegden als 't verlies van Yperen selfs / en der-

* Yperen, de naem ontleenende van de Vloet d'Yper, die daer door loopt, soude eerst van Graef Balduinus omtrent het Jaer 960 zijn gebout, zijnde gelegen in Vlaenderen, 9 mijlen van Brugge, en 13 van Gent; hare sterckte was niet ongemeen, maer de Spaenssen hadden die met een Casteel doen voorsien, doch de Franssen hebben 't selve namaels voor ondienstigh geoordeelt; zy is redelijck wel behuyst en betimmert; haer Hooft-Kerck is St. Maerten toegeëygent; daer is een bysondere groote en ruyme Marckt, met een schoon Stadthuys, dat 270 Voeten langh en 50 breet is: De Stadt is in 't ronde gemeten, ende bevonden groot 1173 Roeden, hebbende 9 Poorten; hare Castellanye begrijpt 33 Dorpen, boven welcke daer noch een Rechtbanck is, genaemt de Zael van Yperen, die onder haer bewint 7 Casselryen heeft, en onder de selve is mede die van Cassel, die wel 24 Recht-Bancken heeft; voorts is Yperen het derde Lit van Vlaenderen, met een Borggraefschap en voert groot Gebiet; haer Wapen is een dobbel Kruys, onder een gevoerde Mantel.

4
4
1
2
3
Ma
ras
Onder gevloeyt Lant
YPREN
1. De Stadt.
2. De Citadel.
3. Attacque na.
De Citadelle.
4. Nae de Stadt.
Den 26 Maert overgegaē

derhalven meer vreese voor Brugge vertoonden / dat men op heden noch niet en kan dencken / waerom den Coningh niet en liet attacqueren / of 't moste zijn / dat sijn Majesteyt doenmaels al gedachten hadde van 't Ontwerp tot Vrede / dat hier na sal volgen ; immers sijn meer hoogh-gedachte Majesteyt / na dat het Casteel van Gent den 12 Maert had verovert / is den 13 met het gros van sijn Armee / latende Monsr. d'Humieres met eenige Troupen tot Gent / opgebroocken / en na Yperen voorsz. geruckt / dat sijn Majesteyt even te voren door den Marquis de la Trousse nader had laten besetten / en quam self den 15 's middaegs daer voor / gaende aenstonts de Plaets recognosceren / en ordonnerende de Quartieren en Attacques / en op wat wijse men de Linien soude maecken ; de Infanterye arriveerde eerst den 16 / seer gefatigueert door de quade Wegen : De Trenchee wiert tegens de Citadelle geopent den 18 Maert / alschoon de Linien doe noch niet voltrocken waren ; maer de Franssen hadden als doen noch weynigh van buyten te vreesen ; zy begonden de Approchien van verre / en vermits het natte We'er / wierden zy seer gequelt van 't Water / gaende de Soldaten in de Loopgraven tot de Knie in 't selve / doch daer tegens dede de Coningh door de Ruyterye gestadigh Tackebossen aenbrengen / terwijl twee Boyaux met afsnijdingen tot malkanderen verdaerdigt wierden / om daer door de gestadige uytvallen van die van binnen / welcke haer seer incommodeerden / te meer alsoo haer Geschut door de quade Wegen niet had konnen aenkomen / te beletten ; daer by die van binnen in tegendeel seer furieuselijck schoten / en niet weynigh Fransse Officiers / daer onder een Commissaris van de Artillery was / eenige Guardes du Corps / en veel Soldaten nedervelden : De Marquis van Conflans / zijnde onlanghs van Duc de Villa Hermosa daer toe gesonden / commandeerde daer binnen / en heeft naderhant die eere gehad / dat de Coningh verklaert heeft / dat hy geene Plaetse in de Spaensse Nederlanden beter heeft sien defenderen. Des volgenden daeghs 's morgens wilde de Marquis de Chamilly aen Monsr. de Dangeau wijsen / hoe verre zy al geavanceert waren / als wanneer een Musquet-kogel in 't Hooft en daer door een dangereuse kneusinge ontfingh ; daer viel doen oock een Canon-kogel op de Plaets / daer de Tonnen met Granaten stonden / zijnde in 't Parck van de Artillery / en dede een groot getal van de selve aengaen en opvliegen / maer onder de Menschen wiert daer door weynig schade gedaen / alsoo die daer omtrent waren / op de Aerde nedervielen / ende alsoo de slagen meest ontweecken : Daer wierden twee Approchien na 't Casteel gemaeckt / in yder van welcke gestadigh 600 Arbeyders besigh waren ; doch het Canon van de Citadelle schoot net en sonder ophouden in de Trencheen / en doode verscheyde Arbeyders ; daer by deden die van binnen den 20 's nachts een uytval / daer mede zy het wercken der Franssen merckelijck te rugge setten / en de Comte du Plessis had moeyten genoegh om haer te doen retireren / invoegen de Franssen dien nacht niet verder advanceerden / maer alleen de gemaeckte Wercken verdiepten en vergroten : Het Fransse Canon / dat met ongemeene moeyten voortgebracht was / quam des Nachts tusschen den 19 en 20 in 't Leger / doch de Coningh had onderwijlen al Batteryen doen

opwerpen / ter Plaetse daer sulckx dienstigh oordeelde / soo dat men den 21 's morgens al begon te donderen op de Stadt / en wierden diversche Stucken van die van binnen daer door gedemonteert; den 22 advanceerden de Belegeraers met haer Sappeen tot op 40 Passen na aen een kleyn Buyten-werck van een Contrescarp; daer wiert doenmaels een Pagie dicht by den Hertogh van Villeroy gedoot / en kreeg self een geluckige schoot in sijn Just-au-corps; die van binnen hadden de Belegeraers seer geincommodeert van een opgerechte Cavalier / als van waer zy gedurigh in haer Trencheen hadden geschoten / en derhalven wiert desen dagh meest besteet / om die met schieten en 't werpen van Bomben te ruineren / 'tgeen oock ten meestendeel gedaen wiert; maer de gront voor de Belegeraers bleef door het regenachtigh We'er seer onbequaem / om te gebruycken / soo dat de Coningh 6000 Plancken liet brengen in de Loopgraven / waer door men die met meer gemack konde passeren / doch alsoo sijn Majesteyt vont / dat die van binnen haer wel sochten te defenderen / en genoegsaem werck aen de zijne gaven / soo resolveerde de Stadt geheel aen de andere kant mede te doen attacqueren / ten eynde de Belegerde alsoo te perssen tot het verdeelen van hare Macht / waer mede soo spoedig wiert voortgevaren / dat de Coningh onder 't bestier van den Ridder de Sourdis den 23 daer aen de Trenchee aen de geseyde andere kant van de Stadt dede openen / en bracht men van daer mede twee Boyaux vaerdigh aen tot op 15 schreden van 't Contrescarp / sonder dat die van binnen van dese nieuwe Wercken yets hadden vernomen als des morgens: Hier op resolveerde sijn Majesteyt de Contrescarpen / soo wel van 't Casteel als de Stadt / tusschen den 24 en 25 te doen attacqueren / waer toe ordonneerde 12 Compagnien van de Granadiers van de Armee / twee Compagnien van sijn Musquettaires / gecommandeert door den Ridder de Fourbin en Sr. de Jauvelle / Veldt-marschalck / en de Granadiers saten te Paert; daer stonden 12 Mortiers op de Batteryen / en men resolveerde / dat op de sevende decharge de Granadiers / onderstut van het Volck / gedetacheert tot drie Attacques / haer uyt de Trenchee souden begeven / en na de Contrescarpen van de Stadt en 't Casteel trecken; het teecken wierdt gegeven ten elf uren / en geschieden de aenvallen in goede ordre / doch die van binnen 't selve verwacht hebbende / gaven dapper vuur / en bewesen een ongemeene resistentie: Duc de Luxemburgh / die aen de rechter handt was / begaf sigh buyten de Trenchee / en dede omtrent 50 Musquettiers onder Sr. de la Barre / Mareschal des Logis / marcheren / om het maecken van een Logement op de voorsz. Contrescerpen te favoriseren / 't geen door het Gelt / dat den Duc aen de Soldaten beloofde / wel succedeerde / maer daer by wierdt den Prince d'Elbeuf / noch maer 17 Jaren out / gequetst aen sijn rechter Been boven d'Enklauw / waer door 't groote Been wiert gebroocken; hy storte aenstonts neer / dan wiert door Monsrs. de Feron en de St. Gilles uyt het Contrescerp na de Trenchee gebracht: De Ridder de Tilladet quam van de slincker handt / van welcke een obstinate aenval geschiede / soo dat die / van gedachte Ridder ondersteunt werdende / het Contrescerp in-kregen / en een Logement verseeckerden / maer de Capiteyn van de

Gra-

Granadiers quam door een Fourneau/ dat die van binnen in brant hadden gesteken/met verschepde van de zijne op te vliegen/gelijk oock meest alle de Officiers der Granadiers of gequetst wierden of te sneuvelen quamẽ/maer die bleven echter volstandigh in haer aenvallen/so dat zy eyndeling Meester wierden van de Contrescerpen / die aen de zijde van 't Casteel waren / even gelijck het Sr. de Rubantel geluckte omtrent de Contrescarpen van de Stadt: Hier op dede de Coningh de Plaets op-eyschen / maer de Gouverneur de Marquis van Conflans antwoorde / dat hy een Dienaer van sijn Majesteyt was, maer dat hy versocht, dat niet qualijck wilde nemen, dat hy de Plaetse, die hem aen-bevolen was, tot het uytterste socht te defenderen; doch overleggende/ dat het al ver genoegh was gekomen / liet den dagh niet aen-breecken / of dede de Chamade slaen / en sont een Officier aen den Ridder de Tilladet / om te capituleren / 't welck voort geschiede/ en consenteerde sijn Majesteyt aen die van Yperen de selve Conditien als aen die van Gent / en soo is 't Guarnisoen/ sterck omtrent 3000 Man / daer onder 300 Gereformeerde Officiers / op den 26 Maert daer uyt getrocken / werdende geleydt nae Brugge: De Marquis de la Trousse is 'er door den Coning Gouverneur van gemaeckt: De Fransen self bekenden / dat zy hier meer resistentie als ergens in Nederlant hadden gevonden / en gaven dese na-volgende Lijst van haer doode en gequetste Officiers in 't licht / sonder van de gemeene Soldaten te reppen:

Fransse Lijste van hare doode en gequetste Officiers voor Yperen.

DE Prins d'Elbeuf, Ayde de Camp des Conings, die sigh zedert 't begin der Storm geheel bloot gegeven had, wiert gevaerlijck aen 't Been gequetst.

De Ridder van Covisson, Lt. in de Guardes, van een Musketschoot gequetst.

De Ridder van Plancy-Guenegaud, Vrywillige in dese gelegentheyt, gequetst.

Sr. de Villeneuve, Capiteyn in 't Regiment des Coningins en Ingenieur, ter doot gequetst.

De Graef van Limoges, Vrywillige, gequetst.

Sr. Evrard, Lt. van 't Regiment van de Kroon, Sr. Repon, oock Lt. van de Kroon, en een ander Officier in 't selve Regiment, wierden licht gequetst.

De Graef d'Autel, Vrywillige, door een Granaet-slagh gequetst.

Sr. de Wareilles, Lt. Collonel van 't Regiment van Elsas, door 2 schoten gequetst, nevens 2 andere Officiers van 't selve Regiment, oock gequetst.

Sr. d'Attilly, Cornet van de lichte Paerden des Coningins, door een Musketschot gequetst.

Sr. de Seraucour, Onder-Luytenant in de Gardes, gedoot.

Sr. de la Bourlye, Onder-Luytenant in de Gardes, van een Musketschoot dwars door 't Lichaem gevaerlijck gequetst.

Sr. de Boitiroux, Capiteyn van de Granadiers van Navarre, schoon hy den tweeden dagh van 't openen der Trencheen aen de Schouder gequetst was, wiert in de leste aenval noch door een Musket-schot, die hem de Dye kneusde, gequetst, en waer van hy eenige dagen daer na storf.

Sr. de Montaselle, Capiteyn van de Granadiers van 't Regiment des Conings,

Sr.

Sr. des Crochets, Capiteyn van 't Regiment van den Dauphijn, Vrywillige, en Sr. de Singlas, Cap. der Granadiers van 't Regiment van den Dauphijn, gequetſt.

Sr. de Meulan, Capiteyn van de Granadiers van Humiéres, door 3 Musketſchoten dwars door 't Lichaem, en 2 Sergeanten van ſijn Compagnie, gequetſt.

Sr. de Riotot, Capiteyn van de Granadiers te Paert van den Coningh, gevaerlijck aen 't Hooft gequetſt.

Sr. Piat, Capiteyn van de Granadiers des Conings, licht gequetſt.

Sr. de Blecour, Capiteyn der Granadiers van de Kroon, gequetſt.

Sr. de Mondeſir, Luytenant van de Granadiers des Conings, gequetſt.

Sr. d'Ecuilly, Luytenant der Granadiers van de Coningin, door een Musketſchot gequetſt.

Sr. de la Mothe, Luytenant van de Granadiers te Paert, door een Granaetſlag aen 't Hooft, en door een Musketſchoot dwars door 't Lichaem, ter doot gequetſt.

Sr. de la Pommeraye, Mareſchal des Logis van de Granadiers des Coninghs, door een Granaet aen den Arm en 't Been gequetſt.

Een Brigadier, drie Onder-Brigadiers, een Mareſchal des Logis, en 22 Musquettaires van de eerſte en tweede Compagnie zijn gequetſt, 't meeſte gedeelte met gevaer, en 3 Musquettaires gedoot.

't Getal van gemeene Dooden en Gequetſten ſal na advenant niet minder geweeſt zijn / en 't zy dat de Franſſe Troupen door deſe Belegeringh ſeer gematteert waren / of dat de Coningh van Vranckrijck het meynde gebracht te hebben tot die ſtant / als hy bequaemſt oordeelde / om een Ontwerp tot den Vrede te doen / of dat / ſiende dat de Engelſſe Macht dagelijckx grooter wiert / daer eenige reflexie op heeft genomen / of dat alle deſe ſaecken gelijckelijck hem hebben bewogen / immer ſijn Majeſteyt dede ſijn meeſte Troupen in de Guarniſoenen trecken / om haer te refricheren / en is ten eynde van de Maendt met de Coninginne / die tot Rijſſel toe gekomen was / te rugge na Parijs gekeert.

Doenmaels quam ſeer onverwacht de tijding / dat de Franſſen Meſſina en voort geheel Sicilien hadden verlaten / waer van wy deſe naricht hebben ontfangen.

Monſr. de Vivonne had het Opperbewint tot Meſſina en in andere Plaetſen / die de Franſſen in Sicilien hadden vermeeſtert / gedurigh gevoert / ſigh alſints de qualiteyt van Viceroy toe-eygenende / maer had daer ſo ongeruſten Natie / ende daer ſeer weynigh op te vertrouwen was / gevonden / dat al van 't voorleden Jaer by den Coningh van Vranckrijck had aengehouden / om van dat beſtier afgeloſt te werden: Sijn Majeſteyt dede oock ſeer ernſtig tot Toulon equiperen / en alſoo Monſr. de Vivonne ſigh te verre had geengageert / om het voornemen des Conings uyt te voeren / ſoo ſondt ſijn hoogh-gedachte Majeſteyt eyndelingh den Mareſchal de la Fuelliade met eenige Oorlogh- doch meer Coopvaerdy-ſchepen nae Meſſina / alwaer hy den 20 Februarij deſes Jaers arriveerde / en van de Franſſen / en die hare Partye toegedaen waren / met groote genegentheyt ontfangen wiert / meynende dat het nu recht ernſt ſoude werden / om met alle macht gants Sicilien te doen bucken;

ken; hem wiert voort de Regeeringe als nieuwen Viceroy en Capiteyn Generael opgedragen/ waer op hy den Eed dede/ de Privilegien van de Stadt te maintineren/ en de selve tegens alle en een yegelijck/ die de selve souden willen aentasten/ te beschermen: De Inwoonders aldaer bleven in rust tot den 28 der selver Maent/ hebbende gedachte Mareschal die weynige dagen in het besichtigen der Fortressen en het monsteren der Troupen/ die aldaer waren/ doorgebracht; daegs daer aen liet hy uytstropen/ dat hy seeckeren aenslagh wilde in 't werck stellen/ sonder te seggen waer/ hoewel een yder geloofde/ dat het Siracusa of Carlo Lentini (een Fortresse wel eer door Carolus de V. gebout) soude gelden; en om sijn voornemen aen het Volck soo veel te meer in te boesemen/ soo belaste hy/ dat men 60 paer Ossen van differente Persoonen/ tegens 12 Tari het paer alle dagen/ soude hueren/ en omtrent 150 soo Paerden als Muyl-Esels/ tegens 6 Tari des daegs yder stuck/ seggende/ dat de selve souden dienen/ om de Munitien en anders/ tot den Treyn van de Artillerye nodigh/ te voeren/ en liet alles na Augusta marcheren. Den 6 Maert arriveerde van Provence een Vissers Tartane/ met een Depeche voor den Viceroy/ sonder dat men wist wat de selve in-hielt/ als alleen/ dat gedachte Viceroy/ na 't ontfangen van de selve/ de Krijgh- en Mont-Munitien/ veele Stucken Geschuts uyt de Fortressen gelicht/ omtrent 6000 Fransse Voetknechten/ 1200 gemonteerde Ruyters/ en by de 2000 Messineesse Soldaten dede schepen/ die hy allengskens/ onder pretext van eenigh Volck nae de onvoorsiene Posten te senden/ liet embarcqueren. Den 9 vertrocken van Messina 20 Galeyen/ met 150 Soldaten op yder; en zijnde eenige van de selve door de Capiteyns in de Stadt gevraegt/ waer haer Reyse heen streckte/ antwoorden zy/ dat zy een toe-gezegelde ordre hadden/ die zy eerst/ in Zee zijnde/ souden mogen openen/ om sigh daer na te reguleren: des nachts na haer vertreck wierden zy door een hevigen storm aengetast/ en kregen noch t' allen geluck het Eylant Stromboli/ alwaer twee dagen en twee nachten bleven; den storm over zijnde/ keerden zy weder nae Messina/ om sigh van de geledene schade te repareren/ alwaer hare meeste Soldaten ontscheepten/ en niet meer alleen wilden vertrecken: De gemelde Galleyen op den 13 Maert des morgens aengekomen zijnde/ soo meende de geheele Stadt/ dat Duc de la Fuelliade waerlijck met de gantsche Armade tot den beloofden Aenslagh soude vertrecken; weshalven door den Senaet een schoone blaeuwe Vlagge/ met vergulde Lelien en het Beelt van Lieve Vrouwe aen de eene zijde/ en aen de andere de Woorden/ die in de Vlagge/ wel eer aen Don Juan vereert/ als hy tegens de Turcken soude vechten/ stonden/ in de Kerck wierdt gebracht/ welcke Vlagge/ gezegent zijnde/ aen een Capiteyn van een Oorlogh-schip wiert ter hant gestelt/ om aen Boordt van den Commandant te brengen/ gelijck geschiede/ ende wierdt de selve door Duc de la Fuelliade met groote eer en respect ontfangen/ soo dat hy de selve gekust hebbende/ achter op aen de rechter hant dede stellen/ en daer na het Geschut van de geheele Vloot/ tot een teecken van vreugde/ tot drie mael los branden. Den 14 trachteden de Fransen alles/ wat 'er noch resteerde/ hoewel met weynigh omsichtigheydt/ in de

Schepen te laten / echter altijt met de assistentie van den Mareschal de la Feuilliade / den welcken het werck geweldigh aenprefte ; sulck haestigh in-schepen verweckte eenigh vermoeden by veele verstandige / de welcke geheel niet goets daer uyt spelden. Den 15 het in-schepen / van al wat zy hadden konnen mede krijgen / gedaen zijnde / het beste Canon uyt de Fortressen gelicht / en de Stadt met alleen 300 Cantaren Kruyt en eenige Kogels gelaten zijnde / soo nodighde Duc de la Fuelliade alle de Geswarene van Messina / Monsr. de Valbelle en de andere Fransse Cavaliers en Edele / op de Galeye gecommandeert door Monsr. Jansson / ter Middag-mael : de Maeltijdt gedaen zijnde / seyde hy tegens gedachte Geswarene / dat hy sigh tegens 22 uren in den Raet soude laten vinden / om haer een tijdingh van groote importantie te communiceren / waer op zy alle haer Afscheydt van hem namen : Het uur gekomen zijnde / begaf hy sigh na de Raedt-kamer / alwaer met de gewoonelijcke Ceremonien wiert ontfangen / en zijnde op sijn Stoel geseten / seyde hy haer in 't korte : Ick heb ordre van mijn Coningh, om alle sijn Wapenen uyt Sicilien mede te nemen, en nae Vranckrijck te voeren, weshalven soo tracht u selven voor twee Maenden te maintineren, als wanneer ick sal weder-komen; tot welcken eynde ick door Lorenzo Corsini, Coopman alhier, 2800 Salmen, soo Graen als Meel, tot dienst van dese Stadt, tegens 12 Tari de Salm, heb doen inkopen; en echter alle die geene, van wat qualiteyt zy zijn, die hier uyt sullen willen trecken, en mede nae Vranckrijck overgaen, sulckx sal hun vry staen, en ick sal haer op mijn Schepen mede nemen, mits dat het met alle omsichtigheyt geschiede : Op sulck een onverwachte tijdingh begonnen soo de Geswarene als die van den Adel en de rijckste Burgers / tot het getal van eenige duysent / als mede de Consuls der Natien / hare Goederen te schepen. Den 16 Maert / 's morgens omtrent ten 13 uren / begon de geheele Fransse Armade / 120 Schepen sterck / zeyl na de Levant te maecken / hebbende voor haer vertreck een Bolwerck van 't Casteel St. Salvador in de Lucht doen springen / en souden van gelijcken met de andere gedaen hebben / ten waer de Messinesen sulckx verhindert hadden. Aenstonts nae 't vertreck van de Armade steegh de Marquis d'Augusta te Paert met de Soon van D. Carlo Castelli / en rijdende door de Stadt en roepende / Langh leve den Coningh van Spangien, soo liep een yder daer toe met groote toejuychingen ; waer op dan de nieuwe Geswarene tot de Regeeringe wierden verkoren / de welcke het besit daer van namen / en sonden na de Coninklijcke Ministers tot Reggio en Melazzo / als oock na Cappola / om den Grave Barbo / die aenstonts met 850 Man nae Messina quam / seer wel wiert ontfangen / ende aenstonts alle Sterckten in possessie heeft genomen ; hy dede verbolgens des Conings van Spangiens Beeltenis op verscheyde Plaetsen aen-slaen / en belaste een yder sigh binnen sijn Huysen te begeven / en de Winckels te openen / en vorder alles te doen / als of 'er niet gepasseert was : De Spaensse Viceroy Don Vincenzo Gonzaga volgde hem in 't korte met eenige Galeyen / en wierdt met groot bewijs van blijtschap ontfangen ; en alsoo is Messina en gants Sicilien weder onder de gehoorsaemheyt van Spangien gekomen / want de Fransse Armade

begaf

begaf sigh van Messina na Augusta/ dat de Franssen mede in hadden/ alwaer zy tot den 21 Maert verbleven / en als doen / na dat zy den grooten Toorn van Abalos en andere Fortjens hadden doen springen / het ysere Geschut vernagelt / het metale met al wat haer verder aen stondt / tot de Klocken toe / mede genomen / en veel ruine aengerecht / zijn vertrocken / doch hadden onderwegen 't ongeluck / dat de Schepen door storm seer verstropt wierden / en alsoo gants verdeelt tot Toulon en Marseillie arriveerden : Duc de la Fuelliade begaf sigh aenstonts na den Coningh / en wiert met bewijs / dat men sijn doen seer wel op nam / ontfangen. De groote voorbarigheydt van die binnen Messina verlangden nae de oude Spaensse Regeeringe / had haer doen versuymen / om de Spaenssen / als die daer weder binnen quamen / eenige Conditien te doen beloven / soo dat de Spaensse Viceroy aenstonts aen hem trock het verkiesen van de Geswoorne en Rechters / 't geen te voren by die van de Stadt gedaen was / dan liet een generael Pardon publiceren voor alle Messinesen / die van den 7 Julij 1674 tot die tijdt toe yetwes / ter oorsaecke van de Troubelen / mochten hebben gedaen / en ordonneerde / dat alle hare Goederen haer weder gegeven souden werden / maer dat die geene / die in 't vertrecken van de Fransse Armade / op de goedertierentheydt van Spangien wantrouwende / de Franssen waren gevolgt / en alsoo in hare Rebellye hadden gecontinueert / uyt die gunst gesloten wierden : Doch over dese is naderhant vry veel te doen geweest / alsoo Vranckrijck voor haer heeft gesproken / en op dese wijse is Messina en gants Sicilien/ als gesegt is/ weder onder de gehoorsaemheydt van Spangien gekomen.

Dit gaf onder de politijcke verstanden / ten opsicht van Vranckrijck / veel speculatie ; verscheyde oordeelden / dat de Coningh van Vranckrijck / den Oorlogh continuerende / 't werck swaerder achtede / als men hier wel gifte/ en daerom had geresolveert soo notabelen Conquest te verlaten / om / gelijck in 't Jaer 1674 de Steden in Nederlant dede / sigh te onbelemmerder tegens sijn Vyanden te konnen redden / maer die besloten daer uyt insgelijckx / dat sijn Majesteyt gesint was den Oorlogh te continueren ; met wat recht sullen wy hier na sien.

De ombragie continueerde gestadigh in Engelant / soo dat het Lager-huys voort verbaerdigde Een Acte, tot het lichten van Hooft-Gelt, om sijn Majesteyt bequaem te maecken, om te treden in een dadelijcken Oorlogh tegens den Franssen Coningh, en een Verbodt van alderhande Waren, die in de Landen, behorende onder den Coningh van Vranckrijck, groeyen, voort-komen of gemaeckt werden, voor den tijdt van drie Jaren, in te gaen den 30 Maert deses Jaers: De Introductie van de selve Acte was, dat de Commons, vergadert in een Parlement, ter herten nemende, dat de Coningh hooglijck nodigh vont, om te treden in een Oorlogh tegens den Franssen Coningh, tot bescherminge van sijn Rijcken, en om te verkleynen de Fransse Macht, en dat het welvaren en de schat van de Engelsse Natie wiert uytgeput door den invoer en Consumptie van de Fransse Waren, aen sijn Majesteyt ootmoedigst deden een vrye Gift van verscheyde Sommen Geldts tot den voorsz. Oorlogh, om geheven te worden in

manieren als volgt: Voor eerst wierdt sijn Majesteyt versocht, met advis van de Lords en Commons, te ordonneren en statuëren, dat alle Persoonen, oock Societeyten en Gilden in dat Rijck, van 't geen zy hadden in Geldt of deugdelijcke uytstaende Crediten, souden betalen den 100 Penning van alle Pensioenen, betaelt wordende uyt des Conings Inkomsten, meer bedragende als 20 Pont Sterlings in 't Jaer, van yder 20 Schellingen 3; alle Rechters en hare Suppoosten, Advocaten, Procureurs, Notarissen en Solliciteurs, oock Medicijn-meesters de 20 Penningh van alle Salarien, welcke oock getrocken soude worden van 't Loon van alderhande Dienstboden; dat daer en boven alle Personen, niet genietende publijcke Aelmoessen, souden betalen een Engelsse Schellingh, uytgeseyt Kinderen beneden de 16 Jaren, van Luyden, die om Dag-loon arbeyden of dienen, of die om 50 Ponden gegoet zijn: Dat vorders yder, in de Rangh van Hertogh, soude betalen 50 Pont Sterlings, van Marquis 40, van Graef 30, van Vicomte 25, van Baron 20 Ponden; de outste Soon van een Hertogh, out boven de 16 Jaren, 30, de jonger 25 Ponden, de outste Soon van een Marquis 25 en de jonger 20 Ponden, de outste Soon van een Graef 20 en de jonger 15 Ponden, de outste Soon van een Vicomte 17 en de jonger 13 Ponden, de outste Soon van een Baron 15 en de jonger 12 Ponden, yder Baronnet 15 Ponden, een Ridder van 't Badt 15 Ponden, een Ridder Batshellour 10 Ponden, een Sergeant Attlauw van den Coningh 20 Ponden, en eenige andere Sergeants Attlauw 15 Ponden, een Escuyer 5 Ponden, een Gentlemen 20 Schellingen, en een Weduwe het derde part van 't geene, waer op de digniteyt van haer Man is getaxeert; dat schoon een Edelman, minderjarigh zijnde, hebbende 300 Ponden Sterlings, vorders soude betalen 20 Schellingen; een Aerts-bisschop 50 Ponden, een Bisschop 20 Ponden, een Deecken van een Cathedrale Kerck 10 Ponden, een Canonick 50 Schellingen; Doctoren in de Theologie, hebbende Beneficien, Doctoren in de Rechten of Medicijnen 5 Ponden; een Coopman binnen Londen, of in 10 mijlen na aen die Stadt, geen Burger zijnde, 10 Ponden; yemant die Neeringh of Hantwerck dede, bewonende een Huys van 30 Ponden en daer boven Jaerlijckx in Huur, 10 Schellingen; Participanten in de Oost-Indische en Guineesche Compagnien den 100 Penningh van hare Actien, en alle vreemde Coopluyden in 't Rijck 10 Ponden. Dese schattinge soude moeten werden betaeldt voor den 12 Juny, op peene van anders voor den 12 Julij geëxecuteert te werden, en wiert aen den Coningh toegestaen, dat daer op Gelt tegens 7 per Cento soude mogen lichten, mits dat het selve alleen tot den Oorlogh en niet elders soude werden geëmployeert. In 't tweede Lith van de voorsz. Acte wiert geseght, dat de ervarentheyt geleert hebbende, dat het in-brengen van de Fransse Wijnen, Brandewijnen, Linden, Zyde, Zout en Papier ende andere commoditeyten, groeyende, voortkomende of gemaeckt werdende in de Landen, staende onder den Fransen Coningh, seer had uytgeput de Schatten van 't Rijck, vermindert de waerde van de inlantse commoditeyten en Manufacturen, en in 't generael veroorsaeckt groot nadeel aen 't Rijck, dat ten dien opsichte wiert geordonneert en gestatueert, dat nae den 30 Maert geen Fransse Wynen, Azijn, Brandewijn, Lywaet, Zyde, Zout, Papier of eenige Manufacturen, gemaeckt van of gemengt

mengt met Zyde-draet, Wol, Hair, Gout, Silver of Leder, groeyende, voortkomende of gemaeckt werdende in de Domainen van den Coning van Vranckrijck, binnen drie Jaren soude mogen werden ingebracht in 't Rijck en de Eylanden, daer onder behoorende, en dat het inbrengen en vertieren van soodanige Waren, gemengt of ongemengt, soude gereputeert werden noisance of beschadinge voor dat Rijck en yder Ingeseten van het selve: Dat de selve en de Schepen, met de welcke zy wierden overgebracht, by een yder souden mogen werden gesaiseert, en in bewarender hant souden blyven, tot dat daer tegens wettigh geinformeert en geprocedeert soude zijn by 12 Gesworens, die op haer proef souden verklaren van waer de voorsz. Waren souden wesen, en datse op haer Eedt Frans geoordeelt zijnde, by Sententie souden werden gecondemneert, soo 't Liqueurs mochten zijn, in publijcke Straten of Velden uytgegoten, en soo Stoffen of andere, verbrant te werden, en dat de inbrengers daer en boven souden verbeuren de volle waerde van de selve voor de eerste mael, en voor de tweede mael daer en boven inhabil verklaert, om Koophandel of eenigh Ampt te exerceren; dat verders eenige van de voorsz. Fransse Waren opgebracht werdende door Oorlogh-schepen of Commissie-vaerders, niet ontladen souden mogen werden, op de voorseyde pœne, maer nae datse van goeden prijse verklaert waren, na elders moeten werden vervoert; dat verders geen van de voorseyde Waren, bereyts in het Rijck zijnde, souden mogen werden verhandelt of bewaert na den eersten Mey des volgenden Jaers 1679, Engelsse Stijl, en dat tegens alle de voorseyde Waren, die nae de selve tijdt in 't Rijck gevonden souden werden, geprocedeert soude werden als tegens die geene, die tegens het voorsz. Verboth souden mogen werden ingebracht.

't Was niet by toeval/ maer met verseeckert voornemen/ dat twée saecken/ als 't lichten van 't Geldt en 't verbieden van de Fransse Waren in een Acte waren gebracht/ want men het een sonder het andere niet en begeerde: Daer waren verscheyde Engelsse Kooplieden/ die versochten/ dat den tijt wat langer mocht werden genomen, maer den yver van 't Lagerhuys was te groot/ soo dat de selve op den 30 Maert door den Spreecker van 't selve Huys nevens noch eenige andere Acten aen den Coningh wiert gepresenteert/ om sijn Majesteyts Approbatie/ voegende daer by dese woorden/ dat dese alleen diende tot een staeltje van de genegentheyt van 't Parlement: De Coningh consenteerde die/ en vermaende daer by de Leden/ dat zy geen tijt onnut/ maer ten beste van 't Gemeen/ wilden besteden.

Sijn Majesteyt had in 't begin van 't Jaer een Of- en Defensive Alliantie met desen Staet gesloten/ en omtrent dese tijt wiert in Engelant met de Heer Ambassadeur van Beuningen noch gemaeckt een nader Tractaet/ als een eeuwigh-durende defensive Alliantie.

Hier te vooren is gemelt het Addres/ by het Lager-huys in-gestelt/ om de Coningh te versoecken tot het immediatelijck declareren van den Oorlogh aen den Coningh van Vranckrijck; 't selve was by haer aen 't Hoger-huys gesonden/ om hare over-een-stemminge/ maer dat wilde daer uyt gelicht hebben het woort van immediatelijck, (verstaet den Oorlogh te declareren tegens

Vranckrijck) alsoo de Coningh daer toe noch niet vaerdigh / en in behoorlijck postuur was / maer dat sijn Majesteyt 't selve soude doen / soo dra als hy konde / en begeerde daer en boven uyt gelaten te hebben de gantse Clausule van het thuys roepen van de Engelsse Ambassadeurs van Nimwegen en uyt Vranckrijck / als mede het doen vertrecken van de Fransse Ambassadeurs uyt Engelant / en alsoo beyde de Huysen van bysonder gevoelen zijnde / wierdt geresolveert / dat men wederzijts redenen van sijn gevoelen soude op-stellen / en die in een Conferentie met malkanderen overwegen; die van 't Lagerhuys stelden 't geene op dat volgt:

1. DAt alsoo sijn Majesteyt haer hadde verklaert, dat eene Ligue offensive en defensive met de Hollanders hadde gemaeckt, tegens den aenwasch en Macht van den Franssen Coningh, tot preservatie van de Spaensse Nederlanden, zy niet anders konden dencken, of sijn Majesteyt had sijne Affaires alrede daer na gedresseert; derhalven dat nu so verre geëngageert zijnde, een immediate Declaratie van Oorlogh tegens den selven Coningh niet dangereus of prejudiciabel aen sijn Majesteyts Affaires konde zijn. 2. Dat met het immediatelijck declareren van den Oorlogh, de Coningh vervolgens den Oorlogh mocht aenvangen, daer anders de Fransse Coning in de tegenwoordige onseeckertheyt die soude konnen beginnen, als hy daer de meeste voordeel by soude sien, en de Onderdanen van sijn Majesteyt aentasten, die nu noch op den Vrede vertrouwen; en dat ondertusschen de Geallieerde in groote onseeckerheyt souden blyven. Ten 3. dat de Wapenen van den Coning van Vranckrijck soo voorspoedigh zijn, dat indien de Coningh den Oorlogh niet immediatelijck declareert, wel licht yemant van de Geconfedereerde sonde konnen gedwongen worden, om den Vrede te maecken op soodanige Termen, als den Franssen Coningh soude begeeren, en dat wy als dan ons selven met groote swarigheyt souden moeten defenderen. Ten 4. dat de woorden, die het Hoger-huys in de plaetse wilde stellen, indefinitive zijn, en dienen souden voor die sijn Majesteyt soo langh van 't aenvangen van den Oorlogh hebben afgehouden. Ten 5. dat by 't declareren van een Oorlogh de gelichte Troupen immediatelijck mosten over Zee gesonden werden, daer die anders hier in 't Rijck souden verblyven, dat meer gevaerlijck voor sijn Majesteyt en destructive voor de Wetten, Vryheden en Eygendommen van de Onderdanen van dit Coninckrijck soude wesen. Ten 6. dat met de Declaratie sijn Majesteyts Onderdanen souden thuys geroepen werden, daer mede sijn Majesteyt en de Geconfedereerde haer soo veel souden verstercken. Ten 7. dat alsо de Lasten groot sullen zijn, om dese Troupen te onderhouden, dat sy 't selve niet wel sullen konnen verantwoorden tegens die, welcke zy representeren, als met een klaer bewijs, dat de selve alreede buyten geëmployeert werden. Ten 8. dat als de Coningh den Oorlog sal beginnen, dat daer mede geen Mediatie bestaen kan. Ten 9. dat derhalven het verblijf van sijn Majesteyts Ambassadeurs tot Nimwegen de Geconfedereerde in twijffel sal houden, of sijn Majesteyt de Mediatie al heeft geabandonneert, en deswegen den Oorlog met minder vigeur souden voort setten, ende alsoo eenige apprehentie konnen geven, dat de Troupen, nae Vlaende-

ren

ren gesonden, meer souden dienen om een Vrede te maecken, als tot defentie tegens de Franssen. Ten 10. dat van de tegenwoordige machtige Conditie van den Coningh van Vranckrijck niet te verwachten is, dat die tot soo een Vrede sal willen verstaen, daer mede sijn Majesteyts Rijcken verseeckert souden zijn. En ten 11. dat de continuatie van een Franssen Ambassadeur alhier, na 't declareren van een Oorlogh, seer schadelijck is in 't respect van intelligentie en private correspondentie; en dat het beter is, dat de Engelsse Ambassadeur uyt Vranckrijck thuys geroepen wert, als dat de Franssen die thuys senden.

Hier tegens hadden de Lords mede het hare ontworpen / maer 't quam tot geene Conferentie / vermits die van het Hogerhuys verhindert waeren door een particuliere saeck van den Grave van Pembroock / die eerst den 14 April / na dat het Parlement gescheyden was / wiert getermineert / in maniere als hier na uytgedruckt staet.

De gemelde Grave van Pembroock was somwijlen wat uytsporigh van Actien geweest / en wierdt nu beschuldigt / dat hy seecker Edelman / genaemt Mr. Coney / sonder dat die daer toe genoeghsame oorsaeck hadde gegeven / seer insolent met de Vuyst geslagen / en met de Voet getrapt had / invoegen dat den selven den sesden dagh daer na was overleden / doch echter had de geseyde Grave hem self gevangen begeven in den Tour / en wierdt op den 14 voorsz. daer over voor 't Hogerhuys te recht gestelt / met bysondere groote omswier: de Heer Cancelier / op Commissie van den Coningh / bekleede de Charge van High-Steewart van Engelandt / welcke nevens alle de Lords / sittende in hare Kleederen van Staet / sigh begaf nae seeckere Plaets / expres daer toe in Westmunsters-hal verbaerdight / en om-set met Leeningen voor den Coningh en 't Hof; daer waren oock Bancken voor de uytheemsse Ministers en andere Toehoorders / die in groot getal verscheenen: Den Gevangen compareerde voor de Bailie / en den Scherp-rechter presenteerde sig aen den hoeck van de selve met een Bijl; men beschuldigde den Delinquant van Moort / als boven is gemelt / maer hy bracht een depositie van Doctoren en Chirurgijns voort / waer in de selve verklaerden / dat den genoemden Edelman niet en was gestorven van de geseyde mishandelinge; maer echter wiert by meerderheyt verstaen / dat hy Grave een Man-slagh had begaen / doch alsoo volgens een oude Wet / aldaer ingebracht / de gecondemneerde selfs over capitale misdaden / die niet geëxcipieert zijn / voor de eerste mael hen van de straffe (des doots self) mogen eximeren / mits sy konnen lesen de een of de andere Passagie van den Bijbel / in out Normans geschreven / en dat de Lords / welcke Sessie hebben in 't Parlement / de jure werden gereputeert sulckx alle te konnen lesen / soo heeft gedachte Heer Grave sigh na de pronunciatie van de Sententie met dit Privilegie van de Lords beholpen / om van de executie van de selve bevrijt te blijven / gelijck oock gevolgt is.

Het Parlement / vermits de Feest-dagen van Paesschen / versocht self voor een korten tijdt gescheyden te werden / 't welck van den 8 tot den 21 April geschiede. Ondertusschen had sijn Majesteyt alle Officiers / Soldaten ende Boots-

Bootsgesellen / in vremden dienst zijnde / by een Proclamatie thuys ontboden / en dede een Bede-dagh tegens den 20 dito / zijnde daegs voor het wedersitten van 't Parlement publiceren / maer de selve was alleen in generale termen gecoucheert / ter eeren Gods / en omme des selfs rechtvaerdigen toorn en gramschap van dat Coninckrijck af te keeren.

Maer terwijl 't de Coningh van Engelant nu ernst scheen / om op de een of de andere wijse / 't zy by Tractaten of sigh nevens de Geallieerden te voegen / den loop der Fransse Successen te stutten / 't welck men voornamentlijck had bespeurt zedert sijn Hoogheydt laetst in Engelandt was geweest / en met sijne Majesteyts Nichte was getrouwt / ja dat de Heer Hertogh van Yorck vast bereytschap maeckte / om / in cas van continuatie van Oorlogh / self over in de Spaensse Nederlanden te gaen / ten eynde aldaer het Opper-Bewindt en Directie over de Militie waer te nemen / soo gebeurden twee saecken / die in Engelant beyde seer onsmaeckelijck waren; dat was het qualijck bejegenen van de Engelsse Hulp-Troupen by de Vlamingen / en het slecht tracteren / dat de Franssen deden aen de Engelsse / Schotse en Yrsse Troupen / die te voren tot haer assistentie waren overgekomen.

Tot Brugge was aengaende het eerste het uytsporigste geschiet; alwaer op Palm-Sondagh den 3 April des nae-middaghs de Bisschop met sijne Geestelijcke in Processie ging / waer by sigh dan ordinaris eenige devote Borgers voegende / soo was doenmaels daer mede onder / soo men voor het naeste heeft vernomen / een uytsporigh yverent Snypertje / 't welck met andere voor aen komende / mede een Flambeauw droegh / en siende de Engelsse Officiers daer omtrent dese Processie staen aen-kijcken / soo treed hy tot een toe / en segt / Gy moet u Hoet af nemen; waer op de andere / die juyst mede Rooms was / antwoorde / Ick weet wel wanneer ick mijn Hoedt af moet nemen, ick behoef dat van u niet te leeren; 't welck de Snyer of niet wel verstaende / of qualijck opnemende / is op den Engelssen Officier aen-gedrongen / en heeft hem de Flambeau in 't Aengesicht geduuwt / tegens welcke impertinentie de Officier aenstonts sijn Degen trock / en sulckx van andere / die daer by stonden / mede gedaen zijnde / soo gaf dat soo grooten ontsteltenisse / dat de Bisschop / die 't Sacrament droegh / struyckelde / en voort in de naeste Kerck vluchte / waer van de navolgende de rechte oorsaeck niet wetende / ja sommige waer de Bisschop was gebleven / meenende dat hy door de Engelssen doot gesteken was / soo begonde den een en den ander te roepen / slaet doot, slaet de Engelsse Honden doot, en daer quam gelijck een gantsche oploop in de Stadt / wetende de Engelssen haer niet te bergen / sonder dat het meestendeel van de een en de andere kant te recht wisten / waer uyt dit ontstaen was / en onder des wierden al verscheyde Engelssen seer qualijck gehandelt / tot dat eyndelingh de Bisschop weder voor den dagh quam / en yder sigh nader begon te bedencken; de Magistraet dede alle mogelijcke debvoiren / om het te stillen / en wanneer tegens den avont de Beroerte gedaen was / en bevonden wiert / dat de schult niet by de Engelssen / maer by de Burgers en Inwoonders was / soo heeft die eenige van de selve gevangen doen setten / en op de excuse dat het alleen uyt een misverstant

was geschiet / en dat men vergiffenisse voor dese versocht / heeft namaels sijn Majesteyt van Engelant sigh niet hart daer omtrent vertoont; doch wanneer naderhant tot Brugge een Processie wiert gedaen / begaven de Engelssen haer te voren op de Wallen / toonende meerder bescheydentheyt als die / tot wiens hulp zy waren gekomen.

Het ander van 't qualijck tracteren der Engelsse / Schotse en Yrsse Troupen geschiede in Vranckrijck / op verscheyde wijsen; de meeste voerde men verre van de Zee-kant / en danckte die toen af / sonder veel Gelt te geven / soo dat veele / die geen Franssen dienst wilden aen-nemen / al bedelende thuys mosten komen; en eenige Officiers wierden in 't overvaren van een Fransse Caper noch geplondert.

Maer dit was niet van gewicht / ten opsichte van het groote werck / namentlijck of de Coningh van Engelant mede in Oorlogh tegens Vranckrijck soude treden / waer toe de Keyserlijcke Minister de Graef van Walsteyn ende de Spaensse de Marquis van Borgomainero dapper arbeyden / maer sijne Majesteyt begeerde daer toe niet te komen / voor dat eerst noch een nader Quadriple Alliantie met den Keyser / Spangien en desen Staet soude zijn gesloten / niet alleen om den Coningh van Vranckrijck gelijckelijck tegens te gaen met de Wapenen / maer oock door een gelijck Verbodt van sijne Waren ende Manufacturen; welck Tractaet met de Keyserse en Spaensse Ministers al seer verre was geavanceert / als de Heer van Beuningen / Ambassadeur van desen Staet / noch bleef wachten na Pouvoir van dese kant; maer 't selve vont hier meer swarigheyt als de Engelsse wel gedacht hadden / als werdende geoordeelt / dat daer door niet alleen de Commercie hier te Lande merckelijck soude werden beschadight / maer oock dat met soodanigen Tractaet de continuatie van den Oorlog genoegsaem soude vast gestelt werden / daer men / om veele redenen liever wenschte uyt te wesen.

Alsoo was het Parlement den 21 April al weder vergadert / eer noch de geseyde Quadriple Alliantie tot perfectie hadde konnen gebracht werden / waer om de Coningh aen 't selve liet weten: Dat hy haer doenmaels had gemeynt saecken bekent te maecken, die haer groot contentement souden hebben gegeven, maer dat tegens sijn verwachtinge die noch soo verre niet en waren geavanceert, als hy wenschte, ter oorsaecke dat den Ambassadeur van Hollant noch niet suffisantelijck genoegh geauthoriseert was, om de Alliantie te sluyten met den Keyser en Spangien, als oock wegens het Verbodt der Fransse Waren en Koopmanschappen, waerom sijn Majesteyt dienstigh had gevonden haer te doen adjourneren tot den 29 April, oude Stijl, als wanneer de affaires, soo sijn Majesteyt verhoopte, in soodanigen stant souden zijn, dat zy dan Resolutie souden konnen nemen, na vereysch van saecken.

Doch geheel anders is 't gantsche Werck gekeert: Want de Coning van Vranckrijck / tot Parijs gekomen zijnde / en sijn gedachten over een generale Vrede hebbende laten gaen / heeft selve het nae-volgende Project om worpen / en dat gesonden hebbende aen sijn Ambassadeurs tot Nimwegen / heeft het den 15 April door de Heeren Engelsse Ambassadeurs aen de Heeren Am-

bassadeurs en Ministers der Geallieerde laten overhandigen / 't selve luyde aldus:

Conditien, op de welcke sijn Alder-Christelijckste Majesteyt genegen is den Vrede te willen maecken.

EErstelijck, de getrouwigheyt waer mede sijn Alder-Christelijckste Majesteyt hem onverbreeckelijck verklaert tot het onderhouden van sijne Alliantien, heeft hem verplicht, van nimmermeer tot eenige Propositien van Vrede te verstaen, 't en zy de geheele en volkomene satisfactie van den Coningh van Sweden daer inne sal zijn begrepen; oock is hem 't selve positivelijck belooft geweest door den Coningh van Groot Brittannien, als sigh in dit poinct sterck makende voor hem en voor de Staten Generael; en maekt ook noch ten desen dage 't eerste Articul van 't geen by hem wert geëyscht, en sonder het welcke hy niet soude konnen besluyten over alle de andere.

Alsoo het Interest van den Hertogh van Gottorp is geattacheert aen dat van Sweden, 't welck maeckt een gedeelte van 't Tractaet van Coppenhage, van het welcke sijne gemelde Majesteyt heeft geweest Guarandeur voor die Kroon; soo begeert sijne Majesteyt, dat die mede in het Tractaet sal werden begrepen, op soodanige Conditien, daer mede hy kan blyven voldaen; In het reguard van den Prince en Bisschop van Straetsburg attacheert sijne meergemelde Majesteyt hem eformelijcken aen de restitutie van dien Prince, in sijne Staten, Goederen, Eeren en Voorrechten, soo voor hem als voor sijn gantsche Huys, en particulierlijck voor den Prince Willem van Furstenbergh, sijnen Broeder, welckers vryheyt behoort te zijn een van de eerste poincten van Vrede.

Voor soo veel het Keyserrijck aengaet, gelijck sijne Alder-Christelijckste Majesteyt constant blijft in de selve gevoelens, als hy betuygt heeft voor des selfs rust, dat hy het heeft getroubleert gesien met onlust, en dat hy hem met droefheydt gedwongen heeft gevonden den Oorlogh aldaer te voeren; hy en sal niet veranderen in de publijcke verklaringe, die hy soo meenigmalen heeft gedaen, dat hy alleen maer insteerde tot het restabilieren van de Tractaten van Westphalen, in alle hare deelen, en datse noch eens mochten dienen, omme den Vrede aen Duytslant weder te geven: 't Selve doet oock dat hy dese alternative of verwisselinge aenbied, of Fryburgh wederom te geven, en dat Philipsburgh aen hem weder gegeven werde, of Fryburgh te behouden, en dat Philipsburgh bleef aen het Keyserrijck, sonder yets te veranderen in alle het resterende van het geene in de voorgenoemde Tractaten is begrepen.

Wat Spangien belangt, welckers Intrest de aldergrootste wel schijnt in desen Oorlogh, en dat Engelant, Hollandt en de nabuurige Staten in Vlaenderen hebben betuygt daer en boven te begeeren, dat' er aen die Kroon soude overblyven een Frontier in de Nederlanden, bequaem omme dese Barriere te sluyten, die zy vertrouwden seer important te zijn tot haer ruste; sijne Alder-Christelijckste Majesteyt heeft wel willen accorderen, door de tusschen-komste van den Coningh van Groot Brittannien, de middelen van die te restabiliëren; 't welck is in desen aensien, soo als hy hem alreede aen dien Prince hadde verklaert, dat hy heeft

heeft aengeboden en noch is aenbiedende aen Spangien weder te geven dese naevolgende Plaetsen.

Eerstelijck, de Plaetse van Charleroy.

Limburgh, met 't geene daer aen dependeert.

Binsch ende sijn Prevosté.

Aeth, ende hare Castelleynie.

Oudenaerde, ende haer Castelleynie.

Cortrijck, en haer Castelleynie, onder reserve van de Streecke van Meenen.

Gent, met alle 't geene daer aen dependeert.

St. Gilain, maer dat de Fortificatien daer van sullen werden geraseert.

Voor soo veel importante en gefortificeerde Plaetsen, door sijne voorsorge, met soo veele depences, eyscht sijn Majesteyt by verwisselinge, dat Spangien hem sal cederen van 't geene hy door sijn Wapenen in desen laetsten Oorlogh heeft geoccupeert.

Het geheele Franche Compté.

De Stadt Valenciennes, en 't geene daer aen dependeert.

Bouchain, met 't geene daer aen dependeert.

Condé, met 't geene daer aen dependeert.

Camerick en het Cambresis.

Aire en St. Omer, met 't geen daer aen dependeert.

De Stadt Yperen, met hare Castelleynie.

De Plaetsen Warwick en Warneton op de Lis.

Poperinge, Bailleul en Cassel, met het geene daer aen dependeert.

Barry en Maubeuge, met 't geene daer aen dependeert.

Met een woort alle de Plaetsen en het Landt, het welcke hy nu in besittinge heeft, uytgenomen de Plaetsen die hier boven staen genoteert, die hy wel wil weder geven.

De Stadt Charlemont, of by verwisselinge Dinant, tot keure van sijn Catholijcke Majesteyt, op conditie dat hy op sig sal nemen van den Bisschop van Luyck te verkrijgen het afstaen van Dinant, en de toestemminge van den Keyser en het Keyserrijck.

In deser voegen sullen de Frontieren van Spangien in de Nederlanden voortaen haer begin nemen van de Zee, aen de Mase, Nieupoort, Dixmuyden, Cortrijck, Oudenaerde, Aeth, Bergen, Charleroy en Namen; en dese Barriére, op de welcke men soo langen tijdt heeft geinsteert, sal zijn geapuyeert door de Plaetsen, welckers Fortificatien sijn Alder-Christelijckste Majesteyt Millioenen hebben gekost, en die hem sullen priveren van de advantagie, die hy heeft gehad tot deser uren, van te hebben soo na gelegene en importante Posten, tot voor de Poorten van Brussel.

Ten reguarde van de Staten Generael, boven de satisfactie, die sijne Majesteyt haer geeft by de Articulen met Spangien, wil hy Maestricht noch wel weder geven, en aen haer accorderen het Tractaet van de Commercie, in dier voegen als het selve is geprojecteert geweest.

En omme een eynde te maken van sijne laetste betuyginge te geven van sijne

 in-

intentie tot den Vrede, wat reden hy oock mochte hebben omme in de possessie te blyven van Lotharingen, soo vint hy goet, den Prince Charles daer weder in te sullen doen treden, onder een van dese twee alternativen, van de welcke hy hem de keure laet.

De eerste is, van hem te herstellen in conformité van de Artijckelen in het Tractaet van de Pyreneen, sonder in een van de selve yets te changeren of alteren; de tweede, van hem te herstellen in alle sijn Staten, uytgenomen van de Stadt Nancy, de welcke soude moeten blyven aen sijn Alder-Christelijckste Majesteyt in alle Souverainiteyt, en van dien Wegh, de welcke over een gekomen is by het Tractaet de Anno 1661, omme te passeren van sijn Frontieren in der Elsas, en van die geene de welcke soude nodigh wesen om te passeren van Vranckrijck na Nancy, en van Nancy na Mets, Brisack en het Franche Compté, op conditie nochtans, om hem te desdommageren van de voornoemde Stadt van Nancy, sal sijn meergemelde Majesteyt hem wedergeven de Stadt Toul, considerabel door haer groote en door haer situatie, en noch meerder door des selfs Bisdom; sijn Majesteyt eyscht noch dat Langwick en sijn Prevosté hem sal werden gecedeert, maer met die aenbiedinge van op de selve tijt den Prince van Lorraine te recompenseren met een andere Prevosté van gelijke waerdye in de drie Bisdommen, gelijck Marsal aen hem is gecedeert door een bysonder Tractaet; het en is hedendaegs niet meer een gedeelte van Lorraine, soo en sal hy oock niet intreden in dese restitutie.

Dese Conditien zijn die geene, die konnen en behooren te formeren de grontlegginge van de generale Vrede, waer toe sijn Alder-Christelijckste Majesteyt hem al voor lange aen den Coningh van Engelant heeft verklaert, als zijnde het laetste poinct tot het welcke hy hem kan uytlaten, en op het welcke sijne Vyanden konnen verkiesen of de Vrede of den Oorlogh, en hy pretendeert oock niet dat zy hem verder engageren als tot den 10 van de Maendt van Mey, nademael het niet redelijck soude zijn, dat sijne Vyanden hem aensagen als een Party, die haer altijt vry stont aen te nemen, wat nieuwe schade zy hadden gedaen, en dat zy haer souden prevaleren van dese trouwe, om den Oorlogh te doen duren.

St. Germain en Laye den 9 April 1678.

De sentimenten waren daer omtrent seer verscheyden / maer in 't generael wiert geoordeelt / dat soo veel ons aen-gingh / wy geen reden hadden dese Conditien te verwerpen / doch de swarigheydt dede sigh meest op ten opsichte van de Geallieerde / want als met de Ministers der selver in den Hage daer over wiert gebesoigneert / soo sloegen zy die alle gelijckelijck af / seggende dat men die in geenen deele konde approberen of aen-nemen / eensdeels om dat de Articulen in sijn eygen aert onredelijck waren / en anderdeels om dat 'er geene gelijckheyt in was / gemerckt dat Vranckrijck satisfactie voor sijne Geallieerde pretendeerde / en geene aen de Geallieerde van desen Staet wilde geven / of immer soodanige niet daer die satisfactie in konden nemen: Men had derhalven dit Project gaern aengesien als een Plan / waer op men nader soude konnen handelen / maer de Heeren Fransse Ambassadeurs tot Nimwegen daer over ondervraegt zijnde / gaven tot antwoort / dat haren Coningh niet genegen

negen was daer over in Handelinge te treden / maer dat de hoogh-strijdende Partyen voor den 10 Mey simpelijck souden moeten verklaren / of zy genegen waren de Vrede op de voorsz. Conditien aen te nemen of niet: Sijn Hooghept was hier over self in den Hage gekomen/alwaer doenmaels de Heeren Staten van Hollant en West-vrieslant juyst vergadert waren/en na dat de Leden van de selve een keer nae hare Principalen waren gaen doen / soo is op den 2 Mey in presentie van sijn Hoogheydt daer over gedelibereert; en alsoo men garen met de Geallieerde gesamentlijck soude hebben gesloten/en dat der selver Ministers ten principael excipieerden op de kortheyt des tijts / soo wiert goet gevonden / dat de Heer van Beverningh / Ambassadeur van desen Staet op de Vrede-handel / die in den Hage was gekomen / weder nae Nimwegen soude keeren / en sien of de Heeren Fransse Ambassadeurs by den Coningh haer Meester geen twee Maenden tijt voor de Geallieerden souden konnen obtineren / en dat ondertusschen de Heer Diderick de Leyde van Leeuwen nae Engelant aen den Coningh van Groot Brittannien / en den Heer Jacob Boreel nae Brussel aen den Heer Hertogh van Villa Hermosa souden gaen / om aen beyde de Hoven de saecken tot den Vrede te disponeren: Inmiddels zijn de Staten van de respective Geunieerde Provintien hier op mede expres na den Hage beschreven / die vervolgens haer extraordinaire Gedeputeerden derwaerts hebben gesonden / en in de Treves-Kamer haer Vergaderingh hebben gehouden.

Doch terwijl men dus aen verscheyde Oorden van dese kant werckelijck was / om dit groote Werck ten gewenschten eynde te stieren / alsoo men hier niet salutairder als den Vrede konde bedencken / soo was den tijt al byna verlopen / sonder dat men noch eenige verdere uytslagh van 't goet vinden der Geallieerden had; echter quamen de Heeren Fransse Ambassadeurs tot Nimwegen op den 7 Mey de onse sommeren / of desen Staet de Conditien wilde aen-nemen of niet / die daer op nae den Hage hebben gesonden om bescheyt / 't welck was / dat wy wel vaerdigh waren / maer dat wy wachten na de Geallieerde / versoeckende als voren langer tijt; waer toe zy Fransse Ambassadeurs zeyden niet gelast te zijn: maer korts daer na quam de Heer Grave d'Avaux / een van de Heeren Fransse Ambassadeurs / den Heer Beverningh spreecken / hem bekent maeckende / dat sijn Koningh den 15 Mey tot Gent soude wesen / en dat die niet ongaern soude sien / dat desen Staet yemandt aldaer aen sijn Majesteyt af-sont / om over de Stilstant van Wapenen nader te spreecken / alsoo die daer toe niet ongenegen was.

Maer laet ons ondertusschen sien / hoe de Heer Diderick de Leyde van Leeuwen in Engelandt en de Heer Boreel tot Brussel zijn gevaren; de eerste arriveerde daer den 9 Mey / als wanneer de Gemoederen seer opgeset waren tegens desen Staet / om dat de selve de Vrede socht / welcke men daer gants ruineus voor de gemeene saecke oordeelde; en daer op het Parlement/ volgens haer Adjournement / juyst op den dagh van sijn arrivement weder vergaderende / heeft de Coningh / om alle schult van hem af te schuyven/ geresolveert self weder in 't Parlement (hoewel tegen gewoonte) te verschijnen/

nen/

nen / en doen den Heer Cancelier haer de openingh van saecken te laten doen/ die hier na volgt / om daer op sijn Majesteyt van haer Advijs te dienen :

Mylords en gy Edelen, en Borgers van het Huys der Gemeente.

SYne Majesteyt, hebbende gemaeckt een Alliantie Of- en Defensive met Hollandt, en getracht de selve noch krachtiger te maecken met het aengaen van meerder en vorder generale Alliantie, tot voortsettinge van den Oorlogh, heeft niet onbillijck geoordeelt, alvorens de laetste handt aen 't werck te leggen, het advijs van beyde de Huysen des Parlements te nemen, als geresolveert zijnde hem selven daer na te gedragen. En ten eynde het Parlement bequaem mocht wesen, om een klaer en seecker jugement in dese materie te geven, soo heeft sijn Majesteyt gecommandeert, dat den tegenwoordigen staet en conditie van saecken geheel en volkomentlijck aen U L. soude geopent werden, 't welck ick sal doen in weynigh woorden. De eerste Addresse van beyde de Huysen aen sijne Majesteyt is geweest op den 16 Mey 1676. in de welcke geobserveert zijnde de dangereuse aenwasch van de Fransse Monarchye, en de Conquesten in Vlaenderen gemaeckt, met de quade consequentien, die daer uyt te verwachten zijn, so wierdt sijn Majesteyt versocht om sijn selven te verstercken met sulcke nieuwe Alliantie, als sijn Coninckrijcken mochten versekeren, en de Spaensse Nederlanden preserveren, maer dit Addres en requireerde niet, noch scheen niet te strecken ten eynde sijn Majesteyt soo haestig en abrupt soude afscheyden van den staet van Mediateur, dat hy immediatelijck een partye in den Oorlogh soude worden, voor dat eenige sodanige Alliantie gemaeckt soude zijn. Dese Addresse wiert gevolght van verscheyde andere Addressen van 't Lagerhuys, in de Maenden van April en Mey daer aen volgende, alle sijn Majesteyt presserende, omme te haesten met het aengaen van soodanige Alliantie, en een van dien specialijck dringende tot een Of- en Defensive Alliantie met de Staten Generael; en in der waerheyt, gelijck geen Alliantie konde gemaeckt werden, voor wy met Hollant gesloten hadden, soo konde oock geen aenvangh gemaeckt worden, voor men de meeninge van den Prince van Orangien perfectelijck wist, alsoo aen hem soude dependeren veel van de verseeckertheydt en secretesse, welcke absolut van noden was, om soodanigen Tractaet tot perfectie te brengen. Maer de Prins was in soo grooten embarras van saecken, en in so een hitte van Actien, dat die gantsche Somer geen tijdt konde werden gevonden, om dat Tractaet aen te vangen, en op dat geen tijt mocht verloren gaen, soo dede sijn Majesteyt thuys soo veel als hy konde, om sijn self bequaem te maken en te bereyden tot soodanigen Alliantie, tegens den tijt daer toe soude gekomen zijn; hy repareerde sijn oude Vloot, en dede inkopen alle nootwendigheden tot de Zee en 't Canon, om te beter te verseeckeren de verre Plantagien en de naby zijnde Eylanden, spenderende een groot gedeelte meer als de 200000 Ponden, welcke hy vermocht te borgen op den Excijs, en soo hy doen hadde konnen verkrijgen 600000 Ponden compleet, (gelijck hy begeerde) de onkosten, gedaen tot dese en andere Magasijnen ende voorsieningen, beyde voor de Zee en het Lant, souden op dese tijt een universele vernoeginge en satisfactie hebben gegeven: Sijn Majesteyt liet het hier niet by

blyven

blyven, maer continueerde het overige van den Somer, om soo veel te vorderen als hy konde in de Alliantie met Hollant; ten dien eynde dede hy in de Maendt, van Juny sijn Ambassadeur Sr. William Temple thuys komen van Nimwegen om geëmployeert te werden tot de Negotiatie met den Prince van Orangien, aengaende de mesures, die noodigh waren te nemen tot de gemeene verseeckertheyt, maer de continuële Actien van den Prince dede die uytstellen tot in Augusto naestkomende, als wanneer de Coningh appoincteerde sijnen Ambassadeur Hyde, om den Prince op te wachten, van hem te vernemen, wat cours best diende genomen te werden, soo als de dingen doen stonden, en hem te versoecken, dat hy sijn eygen meeninge wilde schryven, of seecker Persoon herwaerts senden, die daer toe geinstrueert was, of dat hy self soude willen overkomen; welck laetste de Prins beliefde te kiesen. Uyt de conversatie met sijn Hoogheydt vernam sijn Majesteyt wel haest tot wat een lage staet de affaires in Hollandt waren gekomen, en in wat disordre de rest van de Geconfedereerde waren, verliesende die in Vlaenderen alles, en zijnde 't Volck in Hollant violent voor de Vrede, soo dat' er geen andere remedie of expedient scheen over te wesen, dan dat sijne Majesteyt soude besoecken of 'er noch een Vrede op redelijcke Conditien soude konnen geobtineert werden, als zijnde het voornaemste en principaelste poinct, waer toe de Coningh het gantsche Jaer ernstelijck by de Staten was aengesocht, dat is te seggen in de Maenden van January, Mey en September laetstleden, voor dat den Prince over quam; en sijn Majesteyt had reden te geloven, dat soodanigen debvoir aengenaem soude zijn aen de Staten, en nam daer by gelegentheydt om de selve Staten te engageren (in cas van weygering) dat zy souden treden in soodanigen Alliantie met sijn Majesteyt, als hem bequaem mocht maecken, omme sijn begeeren te obtineren by de wegh van Wapenen, want hy verstont wel, dat de Staten van Hollant, welcke hy al langh moede van den Oorlogh hadde gevonden, noyt in eenige Alliantie met sijn Majesteyt souden willen treden tot vervolginge van den Oorlogh, sonder te hebben een Prospect van Vrede; en om de Werelt te overwinnen, dat sijn Majesteyt was geresolveert de Intresten van de Staten Generael op het uytterste te trouwen, soo heeft sijn Majesteyt (die niet anders konde sien, als dat het geluck en prosperiteyt van den Prince seer veel dependeerde aen de rust en welvaren van die Landen) in de tijdt van haer meeste dringende gevaren sijn Nichte aen den Prince ten Huwelijck gegeven; welcke daet alleen genoegh is, om de vreese hier te Lande uyt te blusschen, en de hoope van alle die buyten zijn, te vermeerderen; en met dese verseeckeringe en dese baerblijckelijckheyt van des Conings goede intentie aen de Staten, is den Prince te rugge gekeert: En nu ten eynde dat geweten mocht werden, wat sijn Alder-Christelijckste Majesteyt wilde consenteren tot soodanige Conditien van Vrede, als voor de Staten aengenaem mochten zijn, en dat soodanige mesures mochten werden genomen, als nodigh souden zijn in cas van weygeringh, soo zijn Conditien geprepareert, en gesonden na Parijs met den Grave van Feversham, maer hy keerde met een antwoort te rugge, dat seer weynigh voldeed: Dit quaet bescheyt aen den Coningh gekomen zijnde, soo heeft sijn Majesteyt verhaest de Vergaderingh van 't Parlement, en procedeerde om te stuyten het Tractaet met

de

de Staten Generael, om dese Conditien met gewelt van Wapenen te bekomen, als die niet verkregen konden werden door sachte middelen; en dit was de Of- en Defensive Alliantie met Hollant, die gesloten is in 't begin van January laetst, welcke sijn Majesteyt gonstelijck heeft belieft, dat aen 't Parlement sal werden gecommuniceert, indien het sal begeeren die te sien: En sijn Majesteyt op de selve tijt, en tot vordere satisfactie van sijn Parlement en te beter verseeckeringh van sijn Coninckrijcken by alle voorvallen, heeft vorder sorge doen dragen tot het maecken van een andere eeuwighdurende Defensive Alliantie met de Staten Generael. In executie van de Of- en Defensive Ligue, sont sijn Majesteyt aen de Staten, om het getal van de Zee en Lant-macht te hebben vast gestelt, toestaende wat sijn eygen Quota ter Zee soude wesen, en schickte eenige Machten over in Vlaenderen, en soude meerder gesonden hebben, ten ware eenige difficulteyten waren gemaeckt aen die kant, welcke sijn Majesteyt, van wegen de vriendtschap, die hy met de selve heeft, niet goet en vint op te halen: De naeste saeck, die absolutelijck nootsaeckelijck was om te doen, was te hebben een gemeene Alliantie van alle de Partyen, die in de selve souden treden, om den Oorlogh aen te vangen, en te disponeren van de verscheyde Plaetsen van de t'saem-gevoeghde Machten, met het generael Verbodt van Commercie, en met te voorsien tegens alle waerschijnelijckheydt van eenigen separaten Vrede: Om welcke oorsaeck sijn Majesteyt sijn eygen Commissarissen appoincteerde te vergaderen en tracteren met de uytheemsse Ministers, maer tegens sijn Majesteyts groote verwachtinge bleeck het, dat de Hollandtse Ambassadeur geene macht had om te tracteren, 't welck de andere Ministers dede weygeren in eenigh discours te treden, en derhalven om te obtineren, dat die Pouvoirs mochten werden gesonden, soo heeft sijn Majesteyt belieft (behalvens de herhaelde en aendringende instantien van sijn eygen Ambassadeur in Hollant) selver aen de Staten seer ernstelijck over dese materie te schryven: In 't laetst het Pouvoir quam, maer de Instructien voor den Ambassadeur waren soo, dat niemendal konde werden besloten aengaende die Poincten, welcke meest essentiël en nodigh waren, om tusschen ons vast gestelt te worden, en daer sijn Majesteyt noyt heeft gelaten op te dringen tot op desen dagh; maer zedert vont de Koningh, daer hy altijt voor gevreest had, dat de Hollanders haest maecken, om uyt den Oorlogh te geraecken, en soo verre waren, van haer selven te begeven tot het aengaen van eenige nieuwe Alliantien, tot te vigoureuser vervolginge van dien, dat het geheel onseeckere gronden heeft, of zy sullen willen volharden in de Offensive en Defensive Alliantie, die zy met den Coningh gemaeckt hebben, of hoe verre dat zy sullen willen gaen, als zy al volharden souden; want voor dese tijdt self hebben zy in consideratie genomen, of zy soodanigen Vrede souden accepteren, als den Alder-Christelijckten Coningh goet heeft gevonden haer tot Nimwegen te laten aenbieden, doch het is buyten sijn Majesteyts consent en toestaen, en contrarie die Ligue, by welcke zy aen hem geobligeert zijn, om den Oorlogh te vervolgen tot een beter Vrede soude geobtineert konnen werden; om dit voor te komen, heeft de Coningh een Expressen gesonden, ten eynde 't voornemen te weten, wat zy voor hadden met sulcken manier van procederen, en haer daer van af te raden, met haer te laten sien,

ſien, dat dit ſoo quaden Vrede voor haer als voor de reſt van de Chriſtenheyt ſoude zijn, als haer Vyanden ſouden konnen wenſchen; maer de Coningh ontfangt geen ander beſcheyt van haer, als klachten van haer armoede en uytterſte onbequaemheyt, in het dragen van vorder Laſten tot het voeren des Oorlogs; en de Coningh is geinformeert door ſijnen Ambaſſadeur, dat zy voor hebben om aen ſijn Majeſteyt over te ſenden een extraordinaris Envoyé, en ſijn Majeſteyt te bidden tot het accepteren van deſe Propoſitien, en haer ſelf daer over te excuſeren op de generale impatientie van haer Volck. Dit is de ſtant van ſaecken, en ſoodanigh ſtaet het op deſen dagh tuſſchen ons en Hollandt, van wie wy nu weynigh hoope hebben, dat het ſoo verre ſal treden in een nieuwe gemeene Alliantie, om die Quadriple te maecken: En nu op deſe gantſche materie begeert de Coningh uw Advijs, wat beſt is voor hem te doen in deſe ſware conjuncture, en geresolveert dient te werden, om daer in te procederen, en daerom verſoecke uw ernſtigſte en ſpoedigſte overlegginge.

Hier op verſocht het Lagerhuys communicatie van 't geene tot noch toe was verhandelt/ ſoo met haer Hoog Mog. als 't geene de Graef van Feversham in Vranckrijck hadde voorgedragen/ maer vonden in geen van alle ſatisfactie; en wiert weder het poinct van de Religie by der hant gevat/ alſo veel van de Leden oordeelden/ dat men door meer effectuële middelen het Rijck ſecuur behoorde te ſtellen tegens 't prevaleren van de Paepſe partye/ ja terwijlen ſommige Leden/ niet denkende dat'er yets voornaems ſoude paſſeren/ abſent waren/ is by meerderheyt van 60 Stemmen geboteert geene Conſenten/ hoe urgent die mochten zijn/ meer te dragen/ ten zy het ſelve alvorens ſoude zijn gedaen: Zy examineerden wel de Oratie van den Heer Cancelier/ maer de Alliantien/ met deſen Staet gemaeckt/ als boven geſeyt/ gaven geen vernoegen/ voornamentlijck niet het Of- en Defenſive Tractaet/ als te favorabel voor Vranckrijck/ en 't geen de Grave van Feversham in Vranckrijck had gedaen/ meynden zy/ dat ſchriftelijck behoorden te hebben/ ſoo dat zy noch nader openingh van 't een en 't ander verſochten/ en toonden niet weynigt miſnoegt te zijn over eenige Miniſters/ die zy dachten/ dat het werck tot dien ſtant gebracht hadden; daer wiert oock te berde gebracht/ dat de Geunieerde Provintien voorgaven onmachtigh te zijn den Oorlogh langer te continueren/ daer op ſommige voorſloegen/ van haer te ſubſidieren/ en andere/ dat men moſte weten/ wat zy wel ſouden konnen doen; maer naer veele Debatten is 't daer op uyt gekomen/ dat het ſelve Lager-huys heeft geresolveert een Addres met eenige Verſoecken aen den Coning te preſenteren/ welcke uyt het ſelve/ ſoo als 't hier onder ſtaet/ klaerſt is te ſien; de overleveringe geſchiede daer van den 21 Mey/ en luyde aldus:

Met believen van u Majeſteyt.

WY uwe Majeſteyts ootmoedigſte en getrouſte Onderdanen, de Communs, in dit tegenwoordige Parlement vergadert, erkennen in alle behoorlijckheyt en danckbaerheyt u Majeſteyts groote gratie en gonſt, in 't begeeren van ons

Advys op den ſtaet van uwe affaires in deſe tegenwoordige conjuncture, waer in u Majeſteyts eere en de verſeeckertheyt van dit Coningrijck ſoo hooglijck gelegen is: Ingevolge van welcke u Majeſteyts Beveelen, namen wy immediatelijck in conſideratie, 't geene ons by uw Majeſteyts ordre was gecommuniceert, en na ſerieuſe examinatie en overweginge van de materie, reſolveerden wy op ons voorgaende Advys,'tgeen(ter oorſake van de urgentie van d'Affaires,en de expeditie die deſelve doenmaels vereyſchte) wy preſenteerden in die forme,welcke niet gebruyckelijck was in materie van ſo groote importantie,en wy doen,om die conſideratie, bevalen aen ons Committé te excuſeren: En ter oorſaecke, dat wy apprehendeerden, dat de gevaren ſoo eminent waren, dat het delay van de minſte tijt ſoude dangereus geweeſt zijn,en tot groote prejuditie van uMajeſteyts dienſt, en de verſekertheyt van u Coningrijcken, na dat ſoo veel tijt alrede verloren was, ſoo dachten wy het nootſaeckelijck, door ons ſelf aenſtonts aen u Majeſteyt te geven, het geen in ſaecken van deſe nature geheelijck is in de keure van het Huys, en is dickmael ſoo by ons gepractiſeert. En alſoo deſe occaſien ſoo preſſant zijn voor u Majeſteyt, en 't gantſe Coningrijck daer van ſoo dapper ſenſibel, ſoo moeten wy u Majeſteyt ernſtelijck verſoecken, dat ons wil communiceren de Reſolutien, die u Majeſteyt heeft genomen op ons geſeyde Advys, op dat daer door deſe eminente gevaren mogen voor-gekomen werden: En daer de Communs verſtaen, dat de preſente inconvenienten en gevaren, onder welcke het Coningrijck nu legt, genoegſaem geheel of een groot gedeelte ſouden hebben konnen werden geprevenieert, indien u Majeſteyt had aengenomen dat Advys, 't welck wy in alle ootmoedigheyt en danckbaerheyt aen u Majeſteyt preſenteerden op den 20 Mey, en 't geen wy reïtereerden op den 31 January laetſt; de weygeringh van welcke, en 't demitteren van 't Parlement in January voorſz. was de occaſie van deſe quade conſequentien, welcke ſedert ſoo binnen als buytens Lants gekomen zijn. Al 't geen ontſtaen is van de verkeerde interpretatie van onſe procceduren, voorgegeven aen u Majeſteyt by eenige particuliere Perſonen, door een ſecrete wegh, ſonder kenniſſe en advys (ſoo als wy verſtaen) van uwen Raedt, even al of wy invadeerden u Majeſteyts Prærogativen, van 't maecken van Vrede of Oorlog, daer wy alleenlijck preſenteerden ons ootmoedigh Advys in materie, waer in de verſeeckertheyt van het Coningrijck was gelegen, 't geen een Recht is, dat noyt in geſchil is getrocken in de tijdt van u Majeſteyts Coninglijcke Præ-deceſſeurs, en ſonder 't welcke uwe Majeſteyt noyt ſeecker kan zijn: op welcke gronden u Majeſteyt was geinduceert, om te geven op deſe Addreſſen ſoodanige Antwoorden, verwerpende ons Advys, dat daer door u Majeſts. goede Onderdanen oneyndelijck zijn gediscourageert geworden, en den ſtaet van u Majeſteyts affaires tot een ſeer deplorable conditie: Deshalven wy ootmoedig verſoecken, tot het beſte en verſeeckertheyt van u Coningrijcken, en voldoeninge van uw Onderdanen, dat u Majeſteyt gratieuſelijck wil believen te removeren de Raetslieden, welcke tot deſe Antwoorden op onſe Addreſſen van den 20 Mey en 21 January laetſt, of yder van dien hebben geraden. En wy moeten verder ootmoediglijck verſoecken, dat u Majeſt. gunſtelijck wil accepteren ons ootmoedige Petitie en Addreſſe, als procederende van harten, geheelijck devoot tot uwe Maje-

ſteyts

steyts dienst; en gelijck wy noyt hebben gemancqueert in 't geven van getuygenisse van onse affectien en getrouheyt tot uwe Majesteyts Persocn en Gouvernement, soo magh u Majesteyt voort confidentelijck verseeckert zijn, dat wy noyt sullen mancqueren te supporteren u Majesteyts grootheyt en intrest, soo langh u Majesteyt sigh hout aen onse raetgevingen, niet tegenstaende eenige sinistre of self geinteresseerde debvoiren aen u Majesteyt mochten geven contrarie Impressien, en wy versoecken verder aen u Majesteyt, dat den Hertogh van Lauderdale (laetst gemaeckt Grave van Guylford) magh geremoveert werden van sijn Majesteyts presentie en Raet.

En alsoo 't meergedachte Lagerhuys / niet tegenstaende de Bootschap aen haer wegens sijn Majesteyt gedaen / van dat 'er nieuwe Consenten mosten zijn / om de Militie te Water en te Lande te onderhouden / alles liet stil staen / tot dat hier Antwoort op soude komen / als oordeelende de Leden / dat zy alvoren behoorden te weten of 't Oorlog of Vrede soude worden / so is de Coning den 23 's na-middags in 't Hogerhuys gekomen / alwaer het selve heeft aengesproocken in deser voegen:

MYLORDS. Ick hebbe ontfangen een Addres van 't Huys van de Gemeente, van soo extraordinaire natuur, dat ick niet kan kiesen, maer ben hooglijck daer by geoffendeert, en derhalven hebbe geresolveert haer te prorogeren voor weynig dagen, op dat sy haer mogen bedenckẽ, en na desen meer respect dragen. Ick hebbe lang genoegh geleeft, om sensibel te zijn van de quade consequentien van sodanige Addressen. Ick verseeckere uwe Lordsschaps, dat ick wel voldaen ben van de behoorlijcke en respectueuse conduite van dit Huys voor my en mijn dienst, en verhope by onse naeste tSamenkomst, dat gy sult overlegt hebben wat Advys gy my sult geven in dese conjuncture.

Waer nae het Lagerhuys in 't Hogerhuys ontboden / en aldaer gekomen zijnde / soo zeyde de Lord Cancelier / dat sijn Majesteyt haer had believen te prorogueren tot den 23 / oude Stijl / van de selve Maendt / of den 2 Junij / nieuwe Stijl / 't welck geschiede na dat sijn Majesteyt noch eenige Bils / maer meest particuliere saecken of Personen raeckende / had gepasseert.

Wy hebben te voren verhaeldt / dat de Heer Diderick de Leyde van Leeuwen tot Londen op den 9 deser Maent was aengekomen; de selve heeft vervolgens Acces by den Coningh bekomen / en nevens den Heer van Beuningen gearbeyt / om sijn Majesteyt te vertoonen de nootsaeckelijckheydt / die dese Landen hadden / om tot den Vrede te resolveren / als by haer selven / nae soo harden stoot en groote assistentie / aen de Spaensse Nederlanden gedaen / t'eenemael uytgeput zijnde / en de gemelde Spaensse Nederlanden in so slechten postuur van defentie / dat die niet anders als door een Vrede te behouden warẽ; 't selve wiert aen andre Heeren hier en ginder / daer 't te pas quam / mede geremonstreert / soo dat men aldaer aen 't Hof van geheel andere opinie als te voren wiert / te meer / om dat 'er dagelijcx van hier tijdinge quam / dat de intentie van dese kant was / om den Vrede te sluytẽ / gelijck desen Staet den 25 Mey al

had

had geresolveert den Heer Beverningh in Ambassade aen den Coningh van Vranckrijck te senden / invoegen dat wanneer op den 2 Junij het Parlement weder te samen quam / de Coningh het selve heeft aen-gesprolien in maniere hier na volgende:

Mylords en Edelen.

TOen ick U laetst bejegende, begeerde ick uw Advys op de groote conjunctu-ren van buyten. Wat gy Edellieden van 't Huys der Gemeente my tot ant-woort gaeft, en of het bequaem was tot dat eynde, als ick had voorgenomen, ('t welck was de behoudingh van de Spaensse Nederlanden) laet ick U met beza-digheyt overwegen. Sedert dat ick uw advys begeerde, hebben de conjuncturen van buyten, en onse ongetempertheden (welcke daer in soo veel invloeying heb-ben gedaen) de saecken violent voortgedreven tot een Vrede, en hoe sy sullen eyndigen, kan ick niet seggen; doch ick sal U alleen bekent maecken, dat ick ben geresolveert, soo verre als ick bequaem ben, om de Spaensse Nederlanden te behouden, 't zy by Oorlog of by Vrede, door de wegh, die ick sal bevinden, dat daer toe de meeste aenleydingh geeft, en dat moet werden geoordeelt uyt de om-standigheden, die van buyten gespeurt worden. Voor mijn eygen deel soude ick dencken, zijnde gewapent, dat het soo nootsaeckelijck was Vrede te maecken als Oorlogh: En daerom, indien ick bequaem was, soude ick mijn Leger op de been, en mijn Schepen voor eenige tijdt in Zee houden, tot dat een Vrede zy ge-sloten, indien sulckx moet wesen. Maer ter oorsaecke dat sulckx sal dependeren aen uw Supplementen, soo laet ick aen U te overwegen, 't zy om soo lang haer van onderhout te voorsien, of om haer eerder te ontslaen; en dat gy wilt sorge dragen in elck geval niet te discourageren of qualijck te handelen soo veele waer-dige Edellieden en brave Persoonen, die gekomen zijn om haer Lichamen en dienst, in dese gelegentheyt, aen haer Landt op te offeren, en sulckx ingevolge van uw eygen Advysen en Resolutien. Ick moet U van gelijcken in gedachten brengen van een gedeelte van mijn Revenue, welck nu expireert; en van noch een grooter, dat by een Clausul in de Bil van 't Hooft-gelt is afgesneden; gelijck oock van de 200000 Ponden, opgenomen op 't credijt van den Excijs, volgens uw Requeft; en ick versoecke, dat uw resolutie spoedig magh zijn, ter oorsake, dat de tegenwoordige nootwendigheyt sulckx vereyscht; en ick sal alle redelijcke Bils, die gy my tot het best en de behoudingh van de Natie sult aenbieden, con-senteren. Mijn Heeren en Edelen: Ick sal niet meer seggen, maer alleen U verseeckeren, wat sommige quade Luyden hebben willen doen geloven, dat ick noyt eenige intentien gehad hebbe, als 't beste van U en mijn Volck, noch oock noyt hebben sal, maer doen al 't geen dat ick kan voor uw behouding en rust, soo ver als gy selfs sult billick oordeelen. En dewyl dat dese mijn Resolutien soo zijn, versoeck ick, dat gy my niet wilt dryven tot de extremiteyten, die beyde voor U en my qualijck moeten uytvallen, en, ('t geen 't slimst van allen is) voor de Natie mede, over de welcke wy alle een gelijcke sorge behoren te dragen: Daer-om begeer ick, dat wy mogen voorkomen de disordres en ongevallen, die haer soude mogen gebeuren, door onse verschillen; en ingevalle sulckx geschiet, sal

ick het aen Godt Almachtig laten, om tusschen ons te oordeelen, wie de oorsaeck daer van is. Een ding meer heb ick hier by te voegen, en dat is U te laten weten, dat ick noyt meer wil lyden dat de loop en methode van Wetten te passeren, verandert werde; en dat indien verscheyden materien oyt te samen werden gebracht in een Bil, dat die Bil seeckerlijck vruchteloos sal zijn; derhalven laet de importantie daer van noyt soo groot wesen.

En daer op den Heer Cancelier verbolgde:

Mijn Heeren, en ghy Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Huys der Gemeente.

HEt geene noch door sijn Majesteyts ordre over blijft, om te seggen, sal op dese considerationen uytvallen; de tegenwoordige staet van 't Christendom, in consideratie van een generale Vrede; daer na, de influentie die die Vrede op ons schijnt te hebben; en de nootsaeckelijckheyt, om weder te keeren in eenige beter soort van intelligentie tusschen ons selfs, als het was toen wy laetst scheyden.

De Propositien, die van buyten tot een Vrede gemaeckt zijn, hoewel die sedert door sommige opgekomene voorvallen hebben konnen verhaest werden, soo zijn de selve nochtans al over lang bedacht, en aldaer vervaerdigt; want doen de Staten Generael bemerckten, dat alhoewel sy haer uytterste pogingen in 't werck stelden, en alle de proportien, die sy by haer Tractaet waren verbonden te verschaffen, overtroffen, de Spangiaerts nochtans in yder poinct aen haer gebrekigh bleven, niet alleenlijck in de Subsidien, die sy geobligeert waren om te betalen, maer oock in de Machten, die sy haer geëngageert hadden te Velde te brengen, in dier voegen, dat het soo verre van daer was, dat alle hare Steden en Guarnisoenen in eenige tamelijcke postuur waren, om een Vyant te konnen ontfangen, de selve ter contrarie soodanigh onvoorsien bleven, gelijck als of sy geschickt waren om verlaten te werden, soo resolveerden de Staten, alle de gelegentheden die sy konden, te soecken, om uyt den Oorlogh te raecken, en sigh te houden aen het aldereerste dat sigh van self soude aenbieden. Tot dien eynde solliciteerden sy, het geheele laetste Jaer gedurende, by sijn Majesteyt, dat de selve geliefde een Vrede te procureren; en sy souden doenmaels sulck een Vrede, als sy nu soecken, aengenomen hebben: doch sijn Majesteyt dacht, dat hy grooten dienst aen de Christen Werelt had gedaen, als hy twee poincten op haer soude hebben gewonnen, namentlijck en voor eerst, de Termen en Articulen van een beter Vrede mer haer te concerteren, en dan in opsicht van die Vrede (sonder 't welcke men haer noyt soude hebben konnen persuaderen) in een Ligue Offensive en Defensive met sijn Majesteyt te treden, om soodanigen Vrede met gewelt te krijgen, soo het anders niet kon geschieden. En terwyl de dingen op dat fondament rusteden, en dat sommige preparatien ten dien opsicht wierden gemaeckt, soo was'er geen kleyne hoop, om het aengroeyen van de Fransse mogentheyt te stutten. Want schoon de Duytsen tot het aennemen van Vrede gestadigh geinclineert waren, en dat sy na de Fransse Propositien tot Nimwegen luysterden, soo nochtans waren sijn Majesteyts Resolutien, om haer in de Ligue te doen vast blyven,

en sijne weygeringen, om na sulcken Vrede te luysteren, of daer eenigh deel in te hebben, waren soo stantvastigh, dat sy op 't laetst nootsaeckelijck geobligeert souden geweest zijn, om op d'eene of d'andere wyse in den Oorlogh te volharden. Maer wanneer eyndelijck van buyten wiert gehoort, dat dese Ligue (welcke de eenigste saeck was waer mede sijn Majesteyt de Staten kon obligeren) alhier soo qualijck opgenomen was, dat de selve verscheyde en weynig verdiende reflexien onderworpen was geweest; soo ras als het openbaer was geworden, en sy vernamen, dat daer een Resolutie genomen was van geen Gelt te schieten, tot dat satisfactie gegeven was in de saecken van de Religie, welcke in alle Landen de langste debatten zijn, en die men voornamentlijck in soo een tijdt niet en behoorde op het tapijt gebracht te hebben; en wanneer eyndelijck den Coningh een Addres ontfing, 't welck men van sulck een nature bevont, dat men diergelijcke in geen Landt of Koninckrijck van de Werelt gesien heeft, invoegen sijn Majesteyt sijn ressentiment daer over heeft getoont: Doen besloten sy by haer selven, dat het te vergeefs was langer op Engelandt te steunen, dewyle Engelandt niet langer het selve was; toen begon men van alle kanten na den Vrede te wenschen, Spangien soo wel als Hollandt: En soo de Stilstant, die men ingevolge van dien tracht te maecken, sijn effect neemt, gelijck het in alle schijnbaerheyt sal geschieden, soo mogen wy besluyten, dat de Vrede haest sal volgen.

De influëntie, die sulcken Vrede op onse affaires sal hebben, is bequamer om overdacht als uytgesproocken te werden; alleenlijck is dit evident, dat door de bereydselen, die wy tot den Oorlogh gemaeckt hebben, en 't Verbod, dat wy van den Koophandel hebben gedaen, wy een machtigh Coning, die tijt genoegh kan over hebben, om sigh dien aengaende, soo hy het goet vint, te ressenteren, niet weynigh getergt hebben: En derhalven moeten wy ons nootsaeckelijck, soo binnen als buyten 't Rijck, soo sterck maecken, dat men ons niet licht kan affronteren. De eerste trap hier toe, is, een staet van vrede en eenigheyt thuys te preserveren, 't welck nu nootsaeckelijcker is als oyt. Hy, die nu divisien opqueeckt, doet meerder ongeval aen dit Landt, als een uytheemssen Vyant kan doen, en ontwapent het in een tijt, als alle de Handen en alle de Herten, die wy hebben, niet genoeg zijn, om ons te beschermen. Geen vrese van een Arbitrair Gouvernement kan sulck een proceduur rechtvaerdigen, noch yver tot de Religie de selve goet maecken. Het is een soo out Project geweest het Gouvernement te ondermijnen, met het selve te beschuldigen van de Papery en Tiranny te trachten in te voeren, dat het veele sal verwonderen te sien, dat dit weder levendigh geworden is. Hebben wy vergeten, dat de Religie en Vryheyt noyt waerlijck verloren zijn, als doen sy tot een hantvatsel en pretext van de seditie gedient hebben? Zijn wy soo qualijck in de Historien ervaren, dat wy niet en gedencken dat het Prelaetschap, Papery en de Monarchy Tiranny genoemt wierden? Als het Recht van Adeldom en der Edellieden tot een bederf van de Vryheyt wierdt gehouden; en dat het een dangereus dingh voor sommige was, eenige gevoelens van getrouwigheyt en van haer plicht te hebben? Weten wy dit alles, en dulden wy noch uytheemsse Luyden, de welcke door onse verdeeltheden noch tot de selve tyden hopen te komen? Kunnen wy verdragen te sien, dat men alle dagen

de Vergetenis-Acte breeckt, en de memorie der vergetene misdaden weder levendigh maeckt, met de selve op nieuw in 't werck te stellen? Soo de vreese en jalousy oyt eerlijcke en verstandige Lieden kan betamen, soo is sulckx alleenlijck als'er eenigh gevaer van verdwaling is. Geen verseeckeringh kan te groot wesen tegens de wederkomsten van die fatale ongetempertheden, die soo kortelingh gestilt zijn: En insonderheyt soo wanneer eenige voorteeckenen van de selve haer op nieuw in gedruckte Libellen, en in verscheyde Plaetsen van 't Koninckrijck beginnen te openbaren. Het soude mogelijck waert zijn een wyle te considereren, of wy niet eenige soort van schandael op de Protestantse Religie brengen, soo wanneer wy op dessels waerheyt en kracht soo verre mistrouwen, dat na soo veele Wetten, die tot dessels veyligheyt ingestelt zijn, en na alle de miraculeuse verlossingen van de Aenslagen, die tegens de selve zijn ondernomen, wy noch al wegens dessels continuatie beducht zijn. Het is sonder twijffel een plicht, die wy aen Godt en aen ons selven, aen dese tegenwoordige Eeuw en aen de Nakomelingen schuldigh zijn, van de gelegentheyt, die Godt ons geeft, van onse Wijngaert te beschermen, te profiteren, en de Heyningh daer rondom soo sterck te maecken, als eenigsints mogelijck is: En den Coningh heeft my belast U te seggen, dat hy gereet is, om met ons, in hoedanige saeck van die natuur, daer sigh eenigh gebreck in mocht vertonen, mitsgaders in 't geene de Christelijcke voorsichtigheyt en gerechtigheyt van een Parlement,als een expedient,kan voorstellen, te concerteren. Doch waerom lyden wy dan, dat die van buyten over het gevaer van de Religie klagen, daer sy sulckx alleen op een slechte en niet wel gemanieerde wyse doen? Heeft niet de laetste Acte het onmogelijck, ja gants onmogelijck, aen de aldergeveynste en bedeckste Papisten gemaeckt, in eenige soorten van employ te konnen raecken? En heeft oyt eenige Wet, sedert de Reformatie, ons meerder seeckerheyt als de gemelde Acte gegeven? Al soo weynig oorsaeck als daer is van jalours over onse Vryheyt en Rechten te wesen, al soo weynigh geloven die gene, die het een en 't ander pretenderen te vresen, aen haer self. Kan daer een grooter evidentie van de moderatie van een Prince, en van sijn tedere genegentheyt tot de Vryheyt van sijne Onderdanen wesen, als te lyden, gelijck hy dagelijckx doet, dat soo veel licentieuse en quaetaerdige discourssen ongestraft henen gaen? Soo daer niet een eenig exempel in een geheel Koningrijck gevonden kan werden van een Persoon, die tegens de Wetten geleden heeft, en self seer weynige van die, die door de selve hebben geleden: Sullen wy dan die gene dulden, die in de Coffy-Huysen en andere publijcke plaetsen derven seggen, dat de Natie tot de Slaverny is gebracht. Laet het geoorloft zijn de wreveligste en ongemackelijckste Mensch van 't geheele Koninckrijck te tarten en provoceren, om, soo hy kan, (sedert dat de Werelt geschapen is, en dat dese Natie heeft beginnen Steden te bouwen) den tijdt te tonen, in de welcke de minste beswaernisse, en minder oorsaeck tot klachten als jegenwoordigh, hebben geweest. Neen! geeft hem een volkomen vryheyt tot dien eynde, en laet hem alle Eeuwen en Plaetsen van de Werelt doorsoecken, en ons seggen, soo hy kan, waer en wanneer men oyt geluckiger Volck gevonden heeft, als wy nu zijn. En soo de wrevelige boosaerdigheyt self moet root werden, soo wanneer sy dusdanige gelijckenisse

lijckenisse te voorschijn brengt, hoe ondanckbaer tegens Godt en de Menschen moeten dan die gene wel zijn, die haer soodanig comporteren, al of sy onder soo een sachtsinnige Regeringe het noch niet na haer sin en hadden.

MYLORDS EN EDELEN.

Den Coning en sal sijn self niet toestaen te geloven, dat gy hem soud verlaten, soo hem eenige swarigheden mochten over komen; en derhalven verwacht hy met groote verseeckertheyt u sorge, so om hem te preserveren in de affectien van sijn Volck,als om te consenteren tot de tegenwoordige Supplementen.De Machten die gelicht zijn, en de Schepen die in Zee gebracht zijn, met u advys, zijn een sware last geweest, en het sal oock geen kleyne onkosten wesen die af te dancken, en haer te betalen, tot dat sy afgedanckt zijn. De 200000 Ponden, die op u versoeck zijn geborgt, blyven als een schult op den Coningh, ten zy gy u selven ontlast van de obligatie, die gy op u genomen hebt, van die te betalen. Dat gedeelte van de Inkomst, 't welck d'aenstaende Maent expireert, sal de Kroon in groote necessiteyt brengen, indien niet gecontinueert werdt En toch de continuatie van dien sal soo groote verlichtinge niet toebrengen, als het wel behoorde; want de Bil van 't Hooft-geldt heeft vernietigt het Recht op de Fransse Wijnen, en alle andere Belastingen komende van den Handel met Vranckrijck, en het is waerdigh de sorge van een Parlement, dat weder door een andere wegh te herstellen, op dat sijn Majesteyt magh sien en kennen, dat'er niet verloren is met het vertrouwen op 't Parlement: Maer de Coningh heeft desen dagh sijn selven soo verre geëxpresseert, dat het baerblijckelijck is, dat de maniere van uwe proceduren hem soo notabel is als de materie, en dat hy geene goede Bil, hoe waerdig die oock magh wesen, sal aennemen, ten zy die aen hem komt op de oude en wel voegende methode van de Parlementen. De laetste mesures,van te samen te voegen verscheyden independerende en onvoegelijcke materien in eene Bil, schijnt te altereren de gantsche forme en constitutie der Parlementen, en gevolgelijck van't Gouvernement self.Het neemt in eeniger manier weg desConings negative stem, en dwingt hem alles aen te nemen, of niemendal, daer nochtans een gedeelte van de Bil seer gevaerlijck voor 't Koninckrijck soude konnen wesen, en het ander seer nootwendigh. Het neemt de negative stemme van 't Huys van de Pairs insgelijckx uyt de selve consequentie wegh, en ontset de Lords van die eere, die sy van geboorte hebben, de vryheyt van te debatteren en oordeelen, wat dat goet voor het Koninckrijck zy. Het gelijckt een specie van onteeringe van 't Gouvernement, en schijnt t'onderstellen, dat den Coningh en 't Huys van de Lords qualijk geaffectioneert zijn tot het publijk,dat eene Bil niet en kan passeren door sijn eygen kracht van reden en justitie, ten zy de selve geholpen werdt door een ander bygevoegde Bil, die aengenaem magh wesen. Het geeft eyndeling het grootste gedeelte van de wetstellinge aen de Communs, en by gevolge de oppermacht van oordeelen, wat Acten best voor het Koninckrijck zijn. Dan ondertusschen is dit een Privilegie, die soo tegens als voor de Communs soude konnen gebruyckt werden; want soo die methode plaets heeft, wie kan de Lords beletten in d'een of d'ander tijdt dat voordeel te nemen, van een Bil, seer aengenaem aen de Communs, en seer by haer begeert, daer by te voegen een clausul van weygerende

rende materie, welcke soo aengenaem en begeert niet en sal wesen, en als-dan sullen de Communs ook gedrongen wesen of al of niemendal aen te nemen. Aldus sal eyndeling yder Bil dier genoegh gekocht werden, en het voornaemste eynde van Parlementen te beroepen, het maecken van goede Wetten, sal t'eenemael verydelt en verset zijn, en dat alles door het afwijcken van die methode, welcke de wijsheyt van onse Voor-Ouders heeft voor-geschreven, in voornemen, omme soodanige inconvenienten voor te komen en buyten te sluyten. Dese innovatien heeft den Coningh geresolveert te vernieuwen, en heeft my bevolen te seggen: *State super vias antiquas.*

MYLORDS EN EDELEN.

Noyt dependeerde, noch noyt sal soo veel dependeren aen 't geluckigh succes van eenige Vergaderingh, als aen dese tegenwoordige. Soo dese Sittinge niet en repareert de ongelucken, en niet en geneest en corrigeert de fauten van de laetste, soo sal dit gelijck een fataliteyt voor de Natie zijn. Soo wy nu de handen van het Gouvernement niet en verstercken, en de Vyanden van dien beschaemt maecken, met alle mistrouwen uyt te bannen, soo lopen wy gevaer van niet alleen de aldermiserabelste, maer ook die Natie onder den Hemel te werden, daer men de minste compassie over sal hebben. Laet de murmureringe noch quade opinie van die, welcke niet voor en hebben als om te verleyden, niemant van u maecken tot een ongeluckige occasie, om de verseeckertheyt van 't Gouvernement, door het mistrouwen van 't selve, in gevaer te stellen. Die, wiens Huys is verdestrueert door Vuur, sal seer weynigh troost vinden met te seggen, dat den Brant door sijn foute niet en is ontstaen; maer het soude voor hem een eeuwige stoffe van misnoegen en hartseer geven, te gedenken, dat het in sijn macht was geweest, om de selve uyt te bluffen. Laet de Werelt nu sien, dat u sucht tot het bewaren van het Gouvernement is de selve die doen was, als gy bereyt waert te sterven voor sijne Herstellinge; en weet, dat het is soo gedenckwaerdigen daet, en van soo grooten plicht en getrouheyt, den Coningh te beschermen tegens alle d'Autheurs van schandelijcke Libellen, die strecken om een misverstant tusschen hem en het Parlement te verwecken, als het is voor hem te vechten in een dagh van Battailje. Verheerlijckt de Historie van dit Parlement, met ons te vertonen de genesende deugt van dese Sessie: Soo sal uwen dienst aengenaem voor den Coning zijn, die noyt iets vergeet als injurien, en sult gy u self recommanderen aen de prosperiteyt met aen haer over te brengen de selve vrede en geluckfaligheyt, als u is toevertrout. En de Godt des Vredes en Eendracht maecke voorspoedigh alle uwe Raetslagen, tot de eere en geluck van den Coningh, en de vreugde en vertroostinge van alle sijne goede Onderdanen.

Hier uyt speurt men / hoe de saken in Engelant in 't korte waren verandert; maer laet ons insgelijckx sien wat met Duc de Villa Hermosa over 't werck van de Vrede is gepasseert.

De Heer Boreel / tot Brussel gekomen zijnde / hadde met den Heer de Weede / Heer van Dijckvelt / die als extraordinaris Gedeputeerde van desen Staet alreede daer was / op Sondagh den 8 Mey sijn eerste Audientie by

Duc de Villa Hermosa / trachtende die op alle manier mede te persuaderen tot het ampleteren van den Vrede / en lieten voort het contenue van haer begeeren / in een Memorie verbat / overleveren / luydende:

ONse Heeren, de Staten der Vereenigde Nederlanden, sullende communicatie aen uw Excellentie van saecken van groote importantie geven, hebben sy de Commissie daer van aen ons ondergeschreven hare extraordinaire Gedeputeerdens opgeleyt, tot welcken eynde haer Hoog Mog. ons met dese Credentie-Brief voorsien hebben, om de selve aen uw Excell: te presenteren.

De Assistentien, die sijn Catholijcke Majesteyt in 't begin van desen Oorlogh aen den Staet der Geunieerde Provintien gegeven heeft, zijn soo nut en voordeligh voor die Republijck geweest, dat haer Hoog Mog: het selve altijt in hare gedachten sullen houden; gelijck dan de selve, om haer gevoelen aen sijn Catholijcke Majesteyt, soo haest als het mogelijck is geweest, daer over te betuygen, niet gemanqueert hebben met alle hare Macht tot secours van sijn Maj. te komen, doen dessels Provintien door de Wapenen van den Coningh van Vranckrijck zijn geattacqueert; en sy verseeckeren sigh, dat uw Excellentie daer van gepersuadeert is, dewyl de selve noch op heden siet het gene haer Hoog Mog: contribuëren, om de Landen van sijn Majesteyt te beschermen en te hanthaven: En schoon desen Oorlog bereyts lange Jaren, en met onmetelijcke kosten, is gecontinueert, soo zijn echter de gevolgen van de selve soo ongeluckigh, dat den Coningh van Vranckrijck, wegens sijne Victorien ende Conquesten opgeset, niet anders als op de Conditien, aen de Mediateurs tot Nimwegen overgegeven, en die uw Excell. niet onbekent zijn, daer uyt wil trecken.

Welcke Conditien in haer selven geconsidereert, in der daet onrechtmatigh zijn, en van soodanigen natuur, dat de selve moeten werden verworpen, gelijck oock haer Hoog Mog: ten opsichte van hare Geallieerden soude doen, en insonderheyt van sijne Catholijcke Majesteyt, aengaende de Nederlanden, in welckers conservatie sy haer uytnemend geintereseert bevinden.

Doch soo wanneer haer Hoog Mog: reflexie maecken op de macht van den Coning van Vranckrijck, welcke tot noch toe en gedurende desen Oorlogh soodanigh is geweest, dat de selve niet alleen de Legers van sijn Cathol. Majesteyt, der Geunieerde Provintien en van hare Geallieerden heeft wederstaen, maer oock groote Conquesten in verscheyde plaetsen gedaen, soo hebben zy een rechtvaerdige apprehensie opgevat, dat die Conditien, hoe hart de selve mogen zijn, gemerckt den staet van de affaires, noch voor de continuatie van Oorlog preferabel sullen wesen, de welcke na alle apparentie niet als seer droevig sal konnen zijn.

Weshalven de Heeren Staten Generael, onse Meesters, bewogen zijn, om de gemelde Conditien, als acceptabel, op te nemen, soo sy het geluck hadden van d'andere Geallieerden, en insonderheyt sijn Cathol. Majesteyt, in de selve gevoelens aen te treffen: En souden seer wenschen, dat uw Excell. in den naem van sijn Cathol. Majesteyt met haer wilde concurreren, om de selve, soo veel mogelijck sal zijn, aen d'andere Geallieerden te doen aggreëren, en ondertusschen tot de prolongatie van de tijdt, door de Coningh van Vranckrijck, by de Propositie tot Nimwegen gedaen, vergunt, te doen arbeyden.

En

En ſoude de kleyne ſeeckerheyt, die men in de gemelde Conditien vint, door nauwe Engagementen met de Coningh van Engelandt en d'andere Geallieerden te maecken, konnen werden geſuppleert.

Wy verwachten de antwoort van uw Excell. op het voorſtaende ſoo haeſt als eenigſints doenlijck is, als zijnde de eenigſte oorſaeck van deſe Commiſſie.

Bruſſel den 8 Mey 1678.

Jacob Boreel. *De Weede.*

De Spaenſſen / als doen noch wat fier zijnde / hebbende groot vertrouwen op Engelant / ſoo dede ſijn Excellentie / nae dat niet de nieuwe Jointe / daer Don Pedro de Ronquillo het Hooft af was / hadde geraetpleegt / haer des anderen daegs het navolgende Antwoort overhandigen:

SYn Excellentie, hebbende deſe Memorie geconſidereert, en dat door d'onrechtmatigheyt der Conditien van Vranckrijck het verlies der Nederlanden violenter en onbetamelijcker als door een contrarie ſucces van Wapenen ſal zijn, ſoo wil hy hopen, dat de Heeren Staten Generael de ſelve niet ſullen willen avanceren, ſoo wanneer ſijn Majeſteyt ſigh tot de eenigſte conſervatie van dien voor de blijckelijcke gevaren van den Oorlogh, waer van hy ſoo veel heeft geleden, heeft bloot geſtelt. De punctuële en religieuſe obſervatie der ſoo nauwe Tractaten met hoogh-gemelde ſijne Majeſteyt aengegaen, waer toe d'openbare trouw haer verplicht, laet hem oock niet toe daer aen te twijffelen, en inſonderheyt daer hy ſtantvaſtigh genegen is, en ſal zijn, om uyt alle ſijn macht tot haer conſervatie te contribuëren: En dat aengaende het expedient der nieuwe Alliantien, tot de ſeeckerheyt der gemelde inpracticable Conditien van Vranckrijck geproponeert, het te conſidereren is, dat den tijdt, binnen de welcke men de ſelve preciſelijck ſoude konnen beſluyten, niet anders kan zijn als die van de Campagne, waer van men vermogens de aenſtaende Alliantie van ſijn Brittanniſe Majeſteyt door een favorabelder ſucces eenigh redres in d'affaires moet verwachten. En ſoude het een ontrouwigheyt zijn deſſelfs Machten in deſe conjuncture te verlaten, met het aennemen van ſulcke ſchandelijcke Conditien, en ter ſelver tijt ſijne Keyſerl. Majeſteyt en andere hooge Geallieerden geen woort te houden, inſonderheyt daer den Keyſer gereſolveert is de Nederlanden eerder tot ſecours te komen, als ſijn eygen ſchade te herſtellen, en daer de hooge Geallieerden vaſt tracteren, om alle hare Machten tegens Vranckrijck te voegen en te gebruycken: Sijn Excell. konnende verſeeckeren, dat den Coningh ſijn Meeſter, ſedert de reductie van Sicilien, vaſt voorgenomen heeft, alle ſijn Macht, gelijck hoogh-gemelde ſijn Excell. alle ſijne ſorge en vlijt, tot de beſcherminge en herſtelling van dit Landt, in 't werck te ſtellen, waer inne hy hoopt, dat haer Hoog Mog: van haer ſyde, in een ſoo hoogdringende noot, en die de meeſte welſtant van de gemeene ſaeck betreft (als de eenigſte middel zijnde om tot een rechtmatige en duurſame Vrede te komen) mede wel ſullen willen concurreren.

Gedaen tot Bruſſel den 9 Mey 1679.

Maer de extraordinaire Gedeputeerden van desen Staet insisteerden op haer eerst-geproponeerde / en gaven daer op den 14 Mey het volgende over:

DE Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden hebben gesien en geëxamineert de Antwoort, die uw Excellentie gedaen heeft op de Memorie, die wy ondergeschreven, der selver extraordinaire Gedeputeerden, aen de selve op den 8 deser hebben gepresenteert, hadden wel gewenscht, dat uw Excell. niet alleen hadde geconsidereert de Conditien, door den Coning van Vranckrijck aengeboden, gelijck die in haer selven zijn, maer oock, dat de selve op de tegenwoordige constitutie van d'affaires hadde willen reflexie maecken: Dat mede de Coningh van Vranckrijck meester van alle de Frontier-Steden der Nederlanden van sijne Cathol. Majesteyt geworden zijnde, tot in het hart van de selve was deurgedrongen, en self de Stadt Gent bemachtigt hadde, zijnde de sterckste te velde, en aen het hooft van een ontsachelijck Leger, gereet om alles te ondernemen, met seer groote apparentie van succes, en soo veel Conquesten te doen als hy self soude begeeren, vermits de Troupen der Geallieerden noch niet eens by een zijn, en veel minder in staet om hem het hooft te bieden, en sigh tegens sijne voornemens te stellen: Weshalven haer Hoog Mog: met groote reden vreesen, dat het geene aen de Coningh van Spangien in de Nederlanden noch resteert, ongetwijffelt verloren sal gaen, ten zy het selve door het aennemen der aengebodene Conditien behouden werdt: En het soude een seer gevoelige saeck voor haer Hoog Mog: zijn, dat het geene aen sijn Cathol. Majesteyt in de geseyde Nederlanden noch resteert, in dier voegen soude verloren gaen, na dat sy onuytsprekelijcke kosten gedaen hebben, en dat men soo veel Bloedt tot der selver behoudenisse gestort heeft. Uw Excell. weet, door het gene onlangs voorgevallen is, niet als al te wel wat staet men in tijdt van noot op de Troupen der Geallieerden kan maecken: De assistentie die men van sijn Brittannise Majesteyt verwacht, is seer considerabel, en sal een groote stut aen de Party toebrengen; doch het meriteert de reflexie van uw Excell. wel, dat het nieuw geworvene Troupen zijn, en dat'er veel tijdt heenen sal gaen eer de selve tot den Oorlogh gedresseert zijn: dat noch maer een kleyn gedeelte van de selve in dese Quartieren is, en dat het onseecker is, wanneer de rest noch komen sal, daer ter contrarie de tijdt seer kostelijck is, en dat in 't korte wel groote onheylen soude konnen voorvallen. Ten andere zijn haer Hoog Mog: (gelijck de selve aen uw Excell. hebben doen aendienen) niet langer in staet om den Oorlogh in dier voegen als sy tot noch toe gedaen hebben, te konnen continueren, door dien hare Finantien uytgeput, en hare Onderdanen onmachtig zijn om voortaen soo veel te konnen contribueren.

En alsoo haer Hoog Mog: gaerne ten allen tyde willen bekennen, dat sy aensienelijcke en vruchtbare assistentien van sijn Cathol. Majesteyt van den beginne deses Oorlogs bekomen hebben, soo hopen sy oock van de rechtmatigheyt van uw Excell. dat de selve sal toestaen, dat sy oock by desselfs continuatie niet gemancqueert hebben hare danckbaerheyt met het doen van hare uytterste pogingen en onuytmetelijcke kosten, daer over te betonen; soo dat het immers aen haer niet te wyten is, dat de Coning van Vranckrijck soo veele progressen gedaen heeft,

heeft, en dat de selve geen Vrede als op sulcke nadeelige Conditien wil maecken, waer by het Landt wel in der daet te seer verswackt, en in onvermogen gebracht sal werden, om de nodige Troupen tot sijne defentie te konnen onderhouden, doch waer tegens oock de Plaetsen niet soo seer van een gescheyden, noch het Landt soo verdeelt als voor den Oorlog sal zijn, waer door desselfs bescherminge en behoudenisse soude werden gefaciliteert: Oock soude men die gebreecken door Alliantien konnen vervullen, en een weynigh tijdts soude veel konnen by brengen, om de saecken te herstellen, en de Onderdanen des Conings, als oock insonderheyt die van de Geunieerde Provintien bequaem te maecken, om elckander de onderlinge assistentien te konnen geven, daer de selve jegenwoordigh in sulck een erbarmelijcke staet en onvermogen zijn, dat men haer tot de continuatie der extraordinaire lasten sonder groot gevaer en sonder sig tot dat uytterste te sien gebracht, van sigh tegens wil en danck met den Vyant te vergelijcken, of onder die swaerte te moeten beswijcken, soude konnen verplichten; waer toe men niet en vertrouwt, dat uw Excell. sal oordeelen, dat de Tractaten, die geen ander oogmerck als de welstant der Geallieerden en de behoudenisse van hare Onderdanen hebben, iemant soude konnen nootsaecken.

De hoog-gemelde Heeren Staten Generael hebben mede goet gevonden aen uw Excell. te doen voorhouden, dat sy geinformeert zijnde dat de Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van den Coningh van Vranckrijck geauthoriseert souden zijn, om een Treves, selfs tot de laetste December deses Jaers, te sluyten, sy aen hare Plenipotentiarissen tot Nimwegen gelast hebben, met die Heeren dien aengaende te spreecken, en te sien, of sy een Stilstant voor 6 Weecken of 3 Maenden ten langsten souden willen maecken, vertrouwende, dat soo men sulckx te weeg kan brengen, uw Excell. het mede voor aengenaem sal hebben, en sigh om de redenen by monde voort-gebracht, en die uw Excell. by sigh selve sal konnen overleggen, daer mede conformeren.

Overgegeven den 14 Mey 1678.

Jacob Boreel. *De Weede.*

En dit wiert van sijn Excellentie den 16 beantwoort aldus:

SYn Excellentie, hebbende gesien de Memorie van de Heeren Boreel en de Weede, extraordinaris Gedeputeerde van de Heeren Staten Generael van de Vereenigde Nederlanden, in dato den 14 deser, en wenschende van zijner zyde tot de meeste satisfactie van haer Hoogh Mog. te contribuëren, sal sigh conformeren tot het aengaen van een Stilstant van Wapenen voor den tijdt van ses Weken, onder de Conditien, die men rechtmatigh sal oordeelen, ten eynde uyt de gemelde Stilstant geene saecken voort spruyten, die nadeeliger als de continuatie der hostiliteyten en van den Oorlogh souden zijn, wel verstaende nochtans, dat men regard sal nemen op de antwoort van den Coningh van Engelant, aengaende de remonstrantien, door haer Hoog Mog. aen sijn Majesteyt gedaen, volgens de geene, die de wel-gemelde Heeren Gedeputeerden op den 8 deser aen sijne Excellentie hebben overgelevert, als mede dat men sulckx aen de Ministers van

ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt en die van de hooge Geallieerde ſal bekent maecken; en op dat ſulckx te lichter in 't werck ſoude konnen werden geſtelt, ſoo is 't, dat ſijn Excellentie vertrout, dat men die ſaeck tot Nimwegen of in den Haeg ſoude konnen ten eynde brengen; waer by dan de Heeren Staten Generael reden ſullen hebben, om de achtingh, die ſijn Majeſteyt en ſijn Excellentie aen de repreſentatien van haer Hoogh Mog. toedragen, klaerlijck te bemercken; en ondertuſſchen twijffelt men niet, of zy ſullen haer uytterſte pogingen in 't werck ſtellen, om met alle haer macht tot de beſcherminge der Nederlanden te contribuëren, op dat men gedurende den tijdt van het ſluyten der gemelde Stilſtandt geen grooter onheylen kome te lyden. Gedaen tot Bruſſel den 16 Mey 1678.

Doch de Heeren extraordinare Gedeputeerden daer mede noch niet voldaen, hebben op nader bekomen ordre noch verder aengehouden, en daer op de volgende Memorie den 27 dito overgegeven:

DE Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, hebbende met een ſonderlingh genoegen geſien uyt de Antwoort, die het uw Excellentien belieft heeft op de Memorie, uyt der ſelver naem op den 14 deſer door ons ondergeſchreven hare Gedeputeerde gepreſenteert, te doen, dat hy ſigh conformeerde en voor aengenaem opnam, dat men over een Treves of Stilſtandt van Wapenen voor den tijt van 6 Weecken ſoude tracteren; en hadden wel gewenſt dat uwe Excellentie ſigh mede poſitivelijck over het tweede Poinct, aengaende de Conditien van Vrede, door de Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſſen van den Coningh van Vranckrijck over eenigen tijt binnen de Stadt Nimwegen voorgeſtelt, hadde verklaert: Doch alſoo geene mentie van ſoo importanten ſaeck in de gemelde Antwoort gedaen is, ſoo is 't dat haer Hoogh Mog. ons op nieuw aenbevolen hebben, daer toe by uw Excellentien aen te houden, en de ſelve voor te dragen, hoe ſeer de welſtant van de gemeene ſaeck, en inſonderheyt de behoudeniſſe van 't gene aen ſijn Catholijke Majeſteyt van de Nederlanden noch reſteert, is vereyſſchende, dat de ſelve uyt den naem van hoogh-gemelde ſijne Majeſteyt verklaert de gemelde Conditien, ſoodanigh als die leggen, aen te nemen, gemerckt den tegenwoordigen ſtaet der ſaecken, en het groot gevaer, dat 'er in de continuatie van een Oorlogh met ſoo machtigen Vyandt, als de Coningh van Vranckrijck is, kan ſteecken, door dien den ſelven ſijn Leger reets te Velde, en dat in 't hartje van 't Landt, by een heeft, en ſelf daer by is: Weshalven, en om de redenen, in de voorgaende Memorien bygebracht, ſoo bidden wy uw Excellentien inſtantelijck, dat de ſelve een Reſolutie, conform het begeeren van onſe Heeren en Meeſters, en dat ſonder tijt verlies, gelieve te nemen, alſoo weynige dagen, in den ſtaet, daer de ſaecken haer jegenwoordigh bevinden, fatale Revolutien ſouden konnen veroorſaecken, en die uwe Excellentie, als oock de hooge Geallieerde in de uytterſte verlegentheyt ſouden brengen, en de ruſt van geheel Europa ongemeen ſouden benadeelen.

En hier op is dit Antwoort gekomen:

Sijn

SYn Excellentie, hebbende dese Memorie gesien en geconsidereert, en met eenen een particuliere reflexie op de voorgaende van den 8 en 14 Mey gedaen, alschoon de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden de hardigheyt der Conditien, die de Coningh van Vranckrijck tot den Vrede met Spangien heeft voorgestelt, genoeghsaem bewust is, echter gemerckt de baerblijckelijcke gevaren, daer de Nederlanden nu in steecken, schoon andersints tot der selver behoudenisse soo seer geinteresseert, sigh ontbloot sien van alle middelen, ende hare Onderdanen in de onvermogentheyt, om den Oorlogh te konnen continueren, en dat mits dien daer niet soo important moet wesen als de preservatie van de overblijfselen der selver Landen, door toedoen van de naeuwe aengebodene verbintenissen, die men aen-neemt en in hooge achtingh heeft: En alsoo de Heeren Staten Generael hare instantien en begeerten op nieuw zijn doende, ten eynde men de geseyde Conditien, tot het sluyten van de Vrede soude aen-nemen, en sijn Excellentie genegen zijnde de selve te seconderen, gelijck de selve zedert den Coningh sijn Meester tot de bescherminge der Geconfedereerde Staten in Oorlogh getreden is, gedaen heeft, en daer inne tot hanthavinge der gemeene Interesten is gecontinueert, soo is 't, dat welgemelde sijne Excellentie sigh gaerne met de gevoelens der Heeren Staten wil in-schicken, en de Vrede op de Conditien, door den Coningh van Vranckrijck aengeboden, aen-nemen, op dat soo overtuygende blijck van de stercke genegentheyt, die men heeft van sigh met de Heeren Staten te vervoegen, de onderlinge Verbonden en de conservatie der 2 Machten soo veel te meer bekrachtige: Wel verstaende nochtans, dat alle de Conquesten, die den Alder-Christelijckten Coningh in wat plaets van de Werelt van sijn Meesters Staten en Landen, en die in de geseyde Propositien niet gemelt zijn, soude mogen gedaen hebben, insgelijckx aen sijn Majesteyt sullen moeten werden gerestitueert; hopende sijn Excellentie daer en boven, dat de Heeren Staten hare Officien by den Alder-Christelijckten Coningh wel sullen willen aenwenden, ten eynde de selve van soodanige Conditien affsta, welckers executie van sijn Majesteyts macht niet en dependeert, mitsgaders in alle andere saecken, de welcke capabel konnen zijn, om het geene ons noch overschiet te conserveren; als mede de Frontieren en Grens-Palen soodanigh te disponeren, dat men in 't toekomende de voorvallen moge mijden, waer uyt nieuwe oorsaken van Oorlogh souden konnen spruyten, en insgelijckx tot de meeste satisfactie der hooge Geallieerde te contribueren. Gedaen tot Brussel den 3 Juny 1678.

Getekent,

Duque de Villa Hermosa, Conde de Luna.

Waer uyt is te sien/ dat de Spaenssen sigh nu genoegsaem met desen Staet conformeerden/ daer toe te meerder reden hadden/ eens deels om dat zy vernamen/ dat de gedachten in Engelant begonden te veranderen/ en anders deels om dat het met hare stant dagelijckx noch ten achteren was gelopen; want zedert wy van Oorloghs-Actien hebben gesproocken/ hadden zy de stercke Plaets van St. Leeuw noch verloren/ daer van wy U/ beminde Leser/ dit nader bescheyt mede deelen.

Leeuwe

Leeuwe (dat de Franssen meenen / dat men l'Eau behoorde te noemen / om dat het rontom in 't Water legt) is een Stadt / gelegen in 't midden van Brabant op de Rivière de Geete / na de Frontieren van Luyckerlandt / als zijnde 10 a 12 mijlen van de Stadt Luyck / 8 mijlen van Maestricht en 4 van Leuven / dichte by St. Truyen / hebbende een Citadelle met 4 reguliere Bolwercken / omringt van Maras en een groote Gracht / met noch een Voor-Gracht / die vol Water is / 10 a 12 Voeten diep / komende het selve niet genadert werden als langs eene Dijck; de Spangiaerden hadden 't selve / zedert de Hollanders in 't Jaer 1632 Maestricht hadden gewonnen / doen fortificeren / om haer Landt mede te decken / en de stroperyen te verhinderen; en was zedert dese Troubelen / wanneer de Franssen Maestricht bekomen hadden / om de selve oorsaeck door den Comte de Monterey noch al meer versterckt / maer de Spaensse Regeeringe in de Nederlanden / meer en meer verswackt zijnde door desen laetsten Oorlogh / konde daer binnen het behoorlijck getal van Volk en andere nootwendigheden niet brengen / die soodanigen Plaetse wel vereyschte; 't welck dan oorsaeck is geweest / dat Sr. Calvo / commanderende voor de Franssen binnen Maestricht / het ooge daer op geslagen heeft / om te sien of gedachte Plaetse by verrassinge niet en soude konnen vermeesteren; dit voornemen overleyde hy met Sr. de la Breteche / Collonel van een Regiment Dragonders binnen Maestricht voorsz. / welcke op hem nam / om 't Desseyn ter executie te stellen; hy dede daer toe verscheyde mael de ondiepten van het onder-gevloeyt Lant en van de eerste Gracht peylen / en was self by nacht tot aen de Palissaden geweest; hy liet dan tot dit voornemen verscheyde dingen maecken / en daer onder 20 kleyne Schuytjes / die onder niet als van Stroo en Biesen / en ter zijden niet als van licht Hout gemaeckt wierden / zijnde gedeckt van gewasscht Lywaet / om over al te konnen gevoert werden: Hier op is Sr. de Calvo self den 1 en 2 Mey in verscheyde Detachementen / te samen uyt-maeckende 300 uytgelesen Voetknechten / 100 Dragonders / 250 Ruyters en 50 Swemmers / met Wagens / die de voorsz. Schuytjes en 't geene meer van noden was voerden / uyt Maestricht door verscheyde Wegen uytgetrocken / doch waren alle geappointeert op seeckere Plaets / zijnde een Tol-huys / omtrent 4 Mijlen van Leeuwe / te samen te komen / gelijck geschiede / en de Troupen bleven daer den 3 dito tot des Avonts / als wanneer zy hare Wegh vervolgden / en quamen omtrent middernacht voor de Plaets: Sr. de la Breteche liet sijn Dragonders af-sitten / om de Schuytjes met de Werck-tuygen tot het maecken van een Brugge te dragen: hy verdeelde de Detachementen / die 't ondergevloeyde Lant souden passeren / en de Attacque doen / en ordonneerde de geene / die dese ondersteunen souden; doch zy quamen soo dra niet aen de kant van de Gracht / of een Sentinelle / die daer was / riep: Qui va la: En geen antwoort krijgende / als dat zy deserterende Franssen waren / brande los / so dat daer mede die van binnen in allarm geraeckten / dan waren soo verstelt / soo om dat zy dit niet en hadden verwacht / als om dat 'er niet dat vermogen tot resistentie was als 't behoorde / dat zy niet bequaem waren om te bestellen / 't geen tot soo schielijcke verweeringe vereyscht

wiert:

LEEUWE
1. De Stadt.
2 De Citadelle.
3 Place d'Armes.
By de Franse verrast
Den 3 Mey snachts
1678.
Bov hore
De Geete
Moeras
1
2
3

wiert: De 50 Fransse Swemmers onder Sr. de Cremeau / Capiteyn in 't Regiment van Piemont / passeerden de ondiepten met den Degen tusschen haer Tanden / terwijl 200 Fransse Muskettiers onophoudelijck op die van binnen schoten / om hare Passagie te favoriseren; langst den Dijck marcheerden eenige andere Detachementen / die voor haer 2 Palissaden vonden / daer van de laetste veel ysere Puncten hadde / over welcke zy eenige Mantels wierpen / en met Ladders die overklommen; de 50 Swemmers tasten de eerste Palissaden aen / werdende onderstut van 20 Man / die in de Schuytjens waren / en maeckten in 't korte een openingh / die groot genoegh was om te passeren; daer was een Corps de Guarde tusschen het Casteel en de Stadt / maer de Officiers en Soldaten / die daer binnen waren / kregen soo grooten schrick / dat zy na de Stadt vluchten / 't welck den allarm van binnen vermeerderde; 't Guarnisoen echter wat in ordre komende / begonde ongemeen met het Canon te schieten / maer rechte weynigh uyt: De Franssen namen dan de Schuytjes uyt het ondergelopen Lant / en brachten die door de bedeckte Weg van 't Casteel na de Gracht / recht tegens een Bolwerck van 't selve / en daer bzy veel Soldaten opstonden / en die gedurigh op de Franssen schoten / soo dat hoewel Sr. de Cremeau van de andere zijde van de Gracht met 50 Swemmers quam / soo wilde het maecken van de Brugge soo niet gelucken / als de Franssen haer hadden ingebeelt / te meer / alsoo eenige van de hare quamen te sneuvelen / waer door zy de selve niet wel vast konden krijgen / echter aldaer geen tijt zijnde om te sammelen / soo resolveerden sommige over de half bequame Brugh en de andere met Schuytjens haer over de Gracht te begeven / alwaer zy aen de Berme van 't voorsz. Bolwerck een Palissade vonden / welcke sy / onaengesien de resistentie / vermeesterden / daer over die van binnen 't Casteel soo verschrickt wierden / dat sy haer aenstonts over gaven / soo dat de Franssen daer van meester zijnde / hebben 't Geschut na de Stadt gekeert: Dan ondertusschen had den Gouverneur Hernandes (dat een wacker Soldaet was / en voor desen St. Gilain had gedefendeert / en nu sigh mede wel trachte te quijten / doch was maer weynigh dagen te vooren daer in gekomen / en had over verscheyde defecten geklaegt) de rest van 't Guarnisoen tusschen de Stadt en 't Casteel te samen gebracht / om over al te secoureren daer 't van noden mocht zijn; maer verstaende dat de Fransse bereyts meester van de Citadelle waren / heeft sig na 't Stadhuys / andere seggen de Kerck / begeven / denckende noch een goede Capitulatie te maecken; maer Monsr. Calvo met een getal van 800 Ruyters uyt Maestricht noch tot versterckingh van de sijne gekomen zijnde / dede de Dragonders derwaerts naderen / en den Gouverneur met de sijne voor Prisonniers de Guerre sigh overgeven / uytmaeckende het Guarnisoen omtrent 400 Soldaten en 35 Officiers / die na Maestricht wierden gebracht: De Franssen in 't begin plonderden alwaer sy omtrent quamen / maer 't selve wierdt daer na belet: sy vonden in de Plaets 13 Stucken Canon / met haer toebehoren: en sy souden niet boven de 20 Man in dese Actie verloren hebben / daer onder Sr. Brunet / Capit. van 't Regiment van Piedmont: Sr. de la Breteschе bleef voor eerst aldaer binnen commanderen.

Dit gaf een nieuwe schrick in Brabant / alsoo de Franssen nu de selve Provintie gants doorlopen konden; maer men meynde het weder te vermeesteren / eer dat sy daer meerder Volck binnen brachten / doch 't selve sammelde / tot dat Sr. Calvo van Maestricht de Plaetse had voorsien / oock soude het selve / om verscheyde redenen / difficiel hebben gevallen.

Maer boven dit verlies leden de Spaensse noch een ander in Catalonien / daer men gemeynt had / dat / als haer naest by gelegen zijnde / geheel de meester souden gespeelt hebben: doch in de plaets van 't selve ruckte Duc de Navailles (die voor Vranckrijck daer een Armee commandeerde) op den 28 April voor Puicerda / zijnde een considerable Plaetse in Cerdaigne / op 't Gebergte gelegen: En / na dat op den 29 de Passen hadde beset / sonder veele Wercken van Belegeringe te maecken / dede den volgenden Nacht de Trenchee openen / niet tegenstaende dat'er noch geen Canon by der hant was / en / om de sware Wegen / eerst 4 dagen daer na arriveerde. Tusschen den 3 en 4 Mey vermeesterden de Belegeraers al de Contrescarpen / niet tegenstaende die van binnen haer tamelijck defendeerden / en maeckten de Franssen daer een Logement op. Den 5 kregen sy 4 Stucken Canon / daer sy 's anderendaegs mede begonden te schieten / verwachtende noch 4 andere. De Nacht tusschen den 6 en 7 namen sy de bedeckte Wegh in: en arbeyden tot den 14 om een Mineur aen een Bolwerck te hechten / als wanneer sy die aenstaecken / en 't voorsz. Bolwerck meest ruineerden / vullende een groot gedeelte van de Trencheen; waer op de Franssen een Logement op de Ruinen van 't Bolwerck vesten: doch de Belegerde hadden haer van binnen tegens de Bolwercken afgesneden / als geresolveert zijnde haer ten uytterste te defenderen. Den Grave van Monterey / commanderende als Viceroy van Spangie in Catalogne / maeckte wel de mine dat de Plaets wilde komen ontsetten / als zijnde tot anderhalve mijl na daer by gekomen / maer trachte alleen op den 13 eenige Troupen daer binnen te brengen / doch vont de Passagien der Gebergten te wel beset / invoegen 't selve mede liet steecken: De Belegerde konden dit niet geloven / en defendeerden haer noch dapper tot den 28; maer als-doen versochten sy permissie / om een van hare Officiers / met 5 Ruyters en een Trompetter / nevens soo veele van de Fransse / na Ripouil te senden / om te vernemen / of 't waer was / dat de Spaensse Armade was geretireert / en dat sy alsoo geen secours te verwachten hadden; 't welck haer wierdt geconsenteert: En 't selve soo vindende / soo resolveerden sy te capituleren / 't welck voort voltrocken wierdt: volgens welcke Don Sanche de Mirande / Gouverneur van die Plaets / den laetsten Mey door de Bressen soude uyt-trecken / met Wapenen en Bagagie / doch sonder Canon / indien die Plaets voor die tijdt niet ontset wiert: 't welck achter blijvende / is de selve in handen der Franssen vervallen: En daer na is Monsr. de Navailles weder na Roussillon gekeert / op dat de Spaensse daer geen diversie souden maecken. Maer Sr. du Quesne / Lt. Generael van een Esquadre Fransse Schepen / gaf de Spaensse op de Kust van Catalonien soo veel ombragie / dat daer omtrent genoegh waer te nemen hadden: gedachten Monsr. du Quesne hadde de hardiesse / dat een Spaens Schip / gemonteert

met

De Segro
t Plan van de Stad
PUY-CERDA
in Lerdagne
By de Franse gewonnen
Den 31 Mey.
1678.

met 60 Stucken/ en gemant met 300 Man/ dat tot Barcelone aen de Moulje onder 't Geschut van de selve Stadt lagh/ door 3 van sijn Schepen te doen attacqueren/ komende den Spangiaert/ die self de Bloedt-vlagge hadde opgesteecken/ tegens al 't schieten van de Stad/ op zy/ sonder tot die tijdt toe een schot te doen/ maer als doe gaven sy hem de geheele Lagen/ waer tegen den Spangiaert hem echter wel queet; maer de 3 Fransse Schepen hadden achter haer een Brander/ die het Spaensse Schip aen boort klampte/ en die niet konnende we'er quijt worden/ geraeckte daer mede aen de brant/ en vloog eyndeling op. Van dese Actie heeft men in Vranckrijck breet gesprooken; maer het aensteecken van Schepen/ onder 't Geschut van de Vyanden/ hebben d'onse niet alleen meermaels gedaen/ maer oock geheele Vlooten geattacqueert en geslagen.

Men verhaelde daer insgelijcx de rescontre/ die den Heer Cornelis Evertsz. gaende na Spangie/ met 6 Fransse Oorlogh-schepen heeft gehad/ soodanig/ dat het weynigh gelijckheyt met de waerheyt had/ en even al of d'onse voor hare 6 Schepen waren gaen lopen: hare vertellinge luyde aldus:

DE Franssen doen haer niet minder vreesen te Water als te Lande, en wanneer als hare Vyanden niet meer als twee derdendeelen stercker zijn als sy, soo derven sy haer noyt verwachten: wy hebben nu laetst noch een blijck gehad: 12 groote Hollandse Oorlog-schepen, 3 Fluyten, 2 Fregatten en 6 Branders, alle gecommandeert door den wackersten Man ter Zee die sy hebben, dorsten niet bevechten Mr. le Chevalier de Chasteaurenaut, daer van het Esquadre niet en was gecomposeert als uyt 6 Schepen, Mr. le Chasteaurenaut voerde de Courtisaen, Mr. de la Breteche le Bon, Mr. Bellisserad de St. Louis, Mr. den Chevalier de Bellefonds den Invincible, Mr. de Mose -Jenouiller den Fedroyant, en Mr. de Real de Superbe: dese Braven, die niet anders sochten als haer te signaleren, waren verdrietig te sien, dat de Vyanden vluchten, na dat syse hadden geattacqueert, en dat al 't geene dat sy konden doen, was, haer in disordre te brengen, en te vervolgen tot de nacht toe: sy doden haer Officiers en Matrosen, en het Canon van ons Esquadre ontredderde 4 van de grootste van die gene welcke sy geattacqueert hadden, dat van Evertsz. wierdt twee Masten afgeschoten: Mr. le Chevalier de Chasteaurenaut voerde de gantsche Nacht sijn Vuuren, waer door men aen de Vyanden doet weten, dat men haer niet en wijckt, en dat men haer nodigt om te komen vechten, als sy de lust hebben.

Maer hier tegens stellen wy de volgende Missive/ uyt het Schip van de Heer Evertsz. self/ waer uyt te grooten onderscheyt blijckt:

WY zijn met onse byhebbende Schepen den 14 deser van 't Eylandt Wicht t'zeyl gegaen, als wanneer den 17 dito, zijnde omtrent 30 mijlen West ten Zuyden van Heyzant, wy 's morgens gewaer wierden uyt den Noorden 9 Schepen, op ons af komende: omtrent 9 uren bevonden deselve te zijn 6 kloecke Franse Oorlog-schepen, van 80 tot 90 Stucken gemonteert, nevens 3 Branders:

wy leyden't by de Wint zuyd-ooſt over, om ons in ordre te rangeren, haer afwachtende; ſy ſulckx ſiende, quamen voorts in ordre omtrent de middagh af, hebbende de Loef van ons, gaende de Zee ſoo hoogh, dat men de onderſte Poorten niet en mocht openen, en daer door de Schepen oock ſoo ſlingerden, dat men geen vaſte Schoten op den ander doen konde: wy waren doen met ons 5 's Lants Schepen by een, als ons Schip Hollandia, Joncker Engel de Ruyter, de twee Capiteyns Schey, de oude en jonge, en Capit. van Zyl: den Vice-Admirael Enno Doedes met ſijn 4 byhebbende Schepen lagh in ly van ons, en was niet mogelijck ons by te komen, wat weer hy oock deed: den Vyant lagh goelijck een Muſquetſchoot van ons by de Wint ooſtwaert, ſonder verder af te komen; tegens 4 van de ſelve geraeckten wy langen tijt te vechten, en onſe Schout by Nacht de Ruyter quam tegens twee andere in actie: In deſe reſcontre heeft een van des Vyants Schepen ſijn beyde Mars-zeylen verloren, en een ander ſijn Voorſtengh; op ons Schip is het Voor-Mars-zeyl en de Fock onbequaem gemaeckt; gemelde Schout by Nacht de Ruyter ſijn Voor-Mars-zeyls-Ree midden doorgeſchoten, waer door ſijn Mars-zeyl midden door ſcheurde, en Capiteyn Dirck Schey ſijn groote Ree omtrent een Vadem van de Nock afgeſchoten: Ten twee uren voor Sonne-ondergangh haelde den Schout by Nacht van de Franſſen, die 't Eſquadre commandeerde, ſijn Bezaens-ſchoot aen, zeylende ſoo dicht by de Windt als mogelijck was, en met den doncker wende het van ons af: wy gyden onſe Fock op, en haelden de Zeylen tegens de Maſt, om een nieuw Mars-zeyl aen te ſlaen, en de Fock, als mede het ſtaende en lopende Want, ſo in het onſe als de andere Schepen te repareren: wy lieten 't voort de gantſche Nacht ooſtwaert overdryven, ſettende op alle de Schepen Vuuren, in gedachten, dat de Vyanden ons des anderen daegs 's morgens weder by ſouden komen, om de Battaillie te hervatten, dan wy zijn hun niet gewaer geworden, en wy, niet wetende waer haer te vinden, vervolgden onſe cours: Wy hebben in 's Lants Schepen, by occaſie van 't gemelde Gevecht, niet meer dan 22 Doden bekomen en 68 Gequeſten. Op den 24 deſer is alhier gearriveert Capiteyn Brakel met 4 van 's Landts Oorlogſchepen: Capiteyn Poort met ſijn by-hebbende Schepen is heden hier mede gekomen. Capiteyn Brakel heeft ſlaegs geweeſt met een Zaleeſſe Rover, die van Algiers quam, hebbende aldaer twee Portugijſſe Prijſen opgebracht; hy heeft de ſelve, alſoo geen quartier begeerde, in de grondt geſchoten: gemelde Rover had op 180 Man, daer onder 28 Slaven, en 18 ſtucken; van deſe 180 Zielen is maer een eenigh Man gebergt, zijnde een Fransman.

Maer 't is een mael tijdt / om na huys te keeren / daer wy 't laetſt in groote apparentie tot Vrede gelaten hebben; doch daer is / terwijl wy uyt geweeſt zijn / eenige Beroerte in de Dorpen over 't Y voorgevallen / die wy noch eerſt ſullen verhalen.

By haer Ed. Groot Mog. de Heeren Staten van Hollandt en Weſt-vrieslant was al langh geſprooken / om de Maet van den Turf door de gantſche Provintie op eene voet te brengen / alſoo daer omtrent groote ongelijckheyt in ſwangh gingh; ſommige en wel de meeſte maten met Tonnen / maer van

on-

ongelijcke groote / en andere met Manden / insgelijckx seer van malkanderen verschillende / en alsoo niet billijcker is / als dat de eene Ingeseten van een Lant wert getracteert en gehandelt als de andere / soo hadden haer Ed. Groot Mog. nu goet gevonden alle den Turf gants Hollant deur met de Turf-Ton / op de groote van de Leytse Maet / te doen meten; op welcke Conditie dan de Verpachtinge van den Turf tegens April al-om was geschiet: Maer in 't invoeren van dien heeft het over-al niet even-eens voort gewilt / speciael tot Sardam / alwaer men te voren met Manden hadde gemeten / en die de Inwoonders haer verbeelden / dat (twee tegens eene Ton gereeckent) veel meer konden uytleveren als de nieuwe Tonnen; eenen Jan van der Stengh was Secretaris tot Oost-Zardam en Oossanen / en met een Collecteur van de Turf-Impost / gelijck dat ordinaris van meer Impositien by de Secretarissen van de Dorpen wort waergenomen; en men had dan na Haerlem eenige Tonnen / op de Leytse Maet tot Sardam gemaeckt / gesonden / om die aldaer te laten ycken / maer sulckx / als strijdigh tegens het Kuypers Gilt / om dat elders als binnen Haerlem gemaeckt waren / geweygert zijnde / soo waren de voorsz. Tonnen onge-yckt weder thuys gekomen / 't welck by het gemeene Volck veel gesegh heeft gegeven / even al of men een Turf-maet had willen in-voeren tegen of buyten de intentie van de hooge Regeeringe / 't geen in effecte onwaerheyt was; maer wanneer nu andere en ge-yckte Tonnen vaerdigh waren / heeft men die volgens de Ordonnantie willen gebruycken. Het was den 18 Mey / als de voorsz. Secretaris van der Stengh nae Haerlem vertrock / om eenige saecken aldaer te verrichten / als onderwijlen door sijne Klercken Ceelen geweygert wierden / om als te voren met Manden Turf te meten; 't geen by de Turf-Consters / Turf-Boeren en Gemeente qualijck wiert opgenomen / en over gemurmureert / voornamentlijck soo zy zeyden / om dat Burgermeester Meyndert Jochemsz. Kat uyt het selve Schip / daer nu Ceelen toe geweygert wierden / eenige dagen te voren met Manden Turf op gedaen hadde / rotten daer over op de Zuyt-dijck te samen / en malkanderen ophitsende / kregen een Trommel by de hant / die zy eene Anna de Turfvolster om den Hals hongen / en wierde doen door een van de Wijven / die t'samen gerot waren / de Trommel roerende / geroepen: Die Capiteyn Ronthemt om Kaes ende Broot wilde dienen, dat die soude voor den dagh komen. Waer op meer Jongens en Wijven als andere vergaderende / zijn zylieden al trommelende gegaen na den voorsz. Burgermeester Kat in de Noort / om de gemelde Tonnen af te vorderen en te verbranden / of aen stucken te smijten / waer toe een van de Wijven Brecht Zegers / gaende voorby een Schrijnwercker / een Bijl op haer Schouder had mede genomen / sprekende de Wijven in 't voorby gaen van des Secretaris Huys sijn Klerck toe met dese woorden: Dat gaet 'er na toe, wy sullen jou strackx by komen. Zy ontmoeten den Burgermeester omtrent het Wees-huys / waer binnen de voorsz. Tonnen waren / en die om de selve aenspreeckende / soo weygerde hy sulckx / en berispte haer over dit doen / seggende: Dat zy thuys souden gaen spinnen, en dat men sulck Volck wel soude kennen, als zy om Broot van de Schael quamen. Waerom zy ver-

verstoort zijnde / zijn met grooten toeloop gekomen voor 't Huys van den Secretaris / (hebbende nu eenen Lijs Rattevangers en van een Jongen den Trommel om den Hals / alsoo Anna de Turf-volster / siende dat het werck soo hoogh gingh / die van de hare hadde afgedaen) en hebben tegens eenen Waeghals / Dienaer van den Secretaris / die met des selfs Huys-vrouw over de Deur lagh / dus uytgeborsten: Jou duyvelsse Verklicker, komt beschaert ons de Tonnen. Waer op den selven Waeghals als oock de Huysvrou antwoorde: Dat zy na Burgermeesteren moften gaen. Maer zy zeyden: Dat die de selve niet en wilden geven. Waer op zylieden begonden te schelden en te rasen / en de Jongens met Steenen op en in de Glasen te gooyen / so dat het soo hart aengingh / dat Waeghals tegens des Secretaris Huysvrouw zeyde: Komt laet ons in Huys gaen, wy zijn ons Lijf nu niet seecker. Waer op zy te samen zijn na binnen gegaen / sluytende de Deur toe; maer de Jongens volharden met gooyen tot omtrent ten 12 uren / als wanneer het ophielt: Ondertusschen murmurerende en rottende / zijn zy des Avonts omtrent 8 uren weder gekomen / namen de Brandt-Ladder van de Kerck / welcke voor de Deur stont / en ramden / soo Jongens als Wijven / de Deur open en op de Vloer / breeckende de Ladder in 3 stucken; en daer op in Huys vloeyende / begonden te roven en te plonderen / en voornamentlijck in de Kelder / daer zy Wijn ende Bier tappende en scheppende / droncken / vol en rasende wierden: De Vrou van den Secretaris hadde met behulp van haer goede Vrienden en Buuren in de stilstant veel van haer Imboel en van het Comptoir gebergt / en een Expressen na Haerlem gesonden / om van 't gepasseerde voor den middagh aen haer Man bericht te geven / die 't selve aenstonts aen den Heer Jacob Druyvesteyn / Balliuw van Kennemerlant / als onder wiens District dit geschiet was / te kennen gaf / de welcke sijnen Stedehouder Dr. Johannes Angills nevens twee Heeren Leen-mannen Francois Palm en Dr. Nicolaes le Febure / een Klerck van den Secretaris van Kennemerlant / de Bode en 4 Dienaers van de Justitie / om haer te informeren / heen heeft gesonden / dewelke / reysende over Halfwegen / door stilte als anders tot Sardam over 10 uren in den Avont eerst aen-quamen; komende op den Hogen-Dijck aen de West-zijde omtrent den Overtoom / quamen eenige Vrouwen / die van goede wille tegens den Secretaris van der Stengh waren / hem tegen / hem waerschouwende: Dat hy niet verder wilde komen, dat hy een doot Man soude zijn, dat zy (de Plonderaers) hem levendigh souden verscheuren. Waer op de Secretaris resolveerde / (verstaende dat het met de Personen van sijn Vrouw en 9 levendige Kinderen wel was) tot eenen Pieter Vinck / Apotheker aen de West-zijde / in te gaen / en aldaer tot de na-nacht te verblijven / van waer nae Haerlem is vertrocken / en soo voort na den Haegh / om van het gepasseerde kennisse aen die het behoorde te geven: Onderwijlen de Stedehouder / Leenmannen / &c. voortgaende / zijn gekomen tot Jan Adriaensz. Boter / Castelleyn in 't Moriaens-Hooft / alwaer verstonden de rechte geschapentheyt van de saeck / dat het Huys geheel door duysenden van Menschen geplondert was / en over al geraseert zijnde / noch vol was van droncken en volgesopen Menschen / die

als dolle Luyden aen-gingen / en wiert den Stedehouder gewaerschout / dat hy sigh met soo weynigh Assistenten in 't Huys van den Secretaris by de donkere nacht niet soude begeven / onder die dolle en rasende Menschen / of dat hy een doot Man soude zijn. Ondertusschen was het gerucht gekomen in 't Huys/ alwaer zy plonderden en roofden / dat den Bailliuw met sijn Dienaers gekomen was / om haer te weeren / en 't plonderen te beletten / dan zy gingen daer op te stercker aen / en riepen: Waer is hy? laet hem komen, soo is hy op sijn laetste Gras, en een doot Man. Houdende voorts haer Messen gereet/ om haer voornemen uyt te voeren; de Stedehouder begaf hem echter / nevens de Hr. Palm en sijne Dienaers / in Huys / vonden een groote meenigte van Plonderaers / meest Turf-Boeren / haer Knechts en vreemde Jongens / de welcke voor 't meeste van de goede Luyden met Aelmoessen onderhouden wierden/ waer by haer oock eenige Ingesetenen haer Kinderen gevoegt hadden / veele noch besigh zijnde met spolieren en plonderen / veele haer vullende van Wijn en Bieren / die in de Kelder van den Secretaris in goede quantiteyt lagen / en schandelijck misbruyckt wierden / waer van veele soo veel al hadden ingenomen / dat zy door dronckenschap naeulijckx wisten wat zy deden; 't welck de Stedehouder (werdende / soo dra in Huys quam / afgesneden van sijne Dienaers) nevens de Heer Palm hebben moeten aensien / en was het voorsz. Volck soo ongestuym aen 't hollen/ dat als doen geen middel by der hant konde genomen werden / om 't selve te beletten: De Stedehouder begaf hem weder na Jan Adriaensz. Boter / alwaer versocht wiert van eenige Buren en goetwillige tot den Secretaris van der Steng/dat hy haer wilde assisteren/om eenige Papieren van belang (de welcke in een Kasje / staende in het Comptoir/ besloten waren) te bergen / 't geen uytgevoert wierde; en was aenmercklijck / dat terwijlen de rasende Menschen sopen en plonderden / de goetwillige tot den Secretaris een Kist met Gelt uyt den Huys gedragen / en in 't Veldt (nevens een Sack met Geldt in de Kolck van den Haert) gebergt hadden/ welcke daer na voor den dagh quamen en uytgehaelt wierden. Ondertusschen vertrocken de meeste moetwillige / afgesloofd en droncken zijnde / en wierden de verdere door den Stedehouder en sijn Dienaers uytgedreven. Terwijlen brack den dagh aen / als wanneer de Dienaers van den Bailliuw in Huys wierden gelaten / die met behulp der goetwillige de Deur en Vensters met Plancken en anders hebben toegespijckert. Des Donderdaegs quamen noch 2 Leen-mannen / als de Heeren Willem van Wisselt en Cornelis van Loon/ met den Secretaris van Kennemerlandt Pieter Baes van Haerlem / welcke met den anderen/ na dat de Stedehouder aen haer rapport hadde gedaen/ goet vonden by haer te ontbieden de Heeren van de Regeeringe van de Oostzijde van Zardam / om met malkanderen te delibereren op de middelen / tot stuytinge van de verdere spolieringe en plonderinge/ maer quamen alleen de Burgermeester Hals en Frederick Fransz. Joncker / Schepen en Capiteyn / aen welcke wierdt voorgehouden / of de gemelde plonderinge en spolieringh niet wel hadde konnen werden gestuyt / immers dat het als doen noch tijt was om 't voor toekomende te doen; maer wierdt geantwoort / dat zy het niet konden

beteren / dat het haer leet was / en dat de Borgery niet wel in 't Geweer konde werden gebracht / dan dat zy hoopten / dat het nu wel gaen soude / en zijn so gescheyden / aen-nemende den Burgermeester Kat te spreecken ; de welcke al gerucht gehoort hebbende / dat het hem wel mede mocht gelden / op middelen dacht/om't zijne te salveren : Kort daer na/zijnde de Klock omtrent half 12 uren/en de Gemeente uyt de Kerck/als Hemelvaers-dag wesende/so wiert de Klocke getrocken / en nae dat de selve wat hadde geluyt / het volgende uyt de Vensters van de Kerck gepubliceert / op den naem van Burgermeesteren/ Schepenen en Vroetschappen / hoewel het niet door alle was bestelt :

BUrgermeesteren, Schepenen en Vroetschappen aen de oostzyde van'Sardam hebben geresolveert en vast gestelt, soo gedaen werdt by desen, dat de Volsters van de voornoemde oostzyde de Turf met Manden weder sullen meten, als van alle oude tijden gebruyckelijck is geweest, sonder eenige Tonnen te gebruyken. Actum in 't Dorps Weeshuys tot Oost-Zardam voorsz. den 19 Mey 1678.

't Geen van een groote meenighte van Menschen / jongh en out / op 't kleppen van de Klock toegevloept / wiert gehoort/ die daer op begonden te roepen : Victorie, Victorie, nu zijn zy (meynende daer mede de Regeeringe) de klem al quijt, nu schijtenz'er voor, nu moeten meer Pachten af. En wierdt aenstonts het gepubliceerde aen de Kerck-deur geplackt ; al 't welcke by de Heeren Leen-mannen qualijck wiert opgenomen / niet alleen om dat het sonder haer kennisse was gedaen / maer oock om dat zy oordeelden / dat daer mede de Seditie wierdt gevoet / en dat in allen gevalle Burgermeesteren / Schepenen en Vroetschappen daer toe niet en waren gequalificeert / als zijnde een saeck / die de Hooge Overigheyt concerneerde / soo dat daer op de Stedehouder en Heeren Leen-mannen de Regenten van de Oostzijde by haer hebben ontboden / doch quam niemandt als Burgermeester Hals en noch een ander Schepen/ welcke voorgehouden wierden : Het groot abuys, dat 'er begaen was met de gedane Publicatie, en de quade consequentien, die men daer uyt hadde te vresen, tonende een groot misnoegen en ressentiment/en protesterende daer tegens wel scherpelijck. Waer op den voornoemden Burgermeester Hals antwoorde : Dat zy het om best wille hadden gedaen, meynende daer door het Volck te stillen. En wierdt dien dagh voort toe gebracht / om de Regenten te bewegen tot de Burgery in de Wapenen te brengen / om alle verdere ongemacken daer door voor te komen / en zijn de Heeren Leen-mannen met den Secretaris weder na Haerlem gekeert / blijvende de Stedehouder met 4 Dienaers tot Sardam. 't Graeuw of de Oproermaeckers nu de voorsz. Publicatie gehoort hebbende / liepen na 't Weeshuys / en eyschten de Tonnen / welcke haer door den Wees-vaer toegelaten wierden te krijgen of gegeven / waer van zy eenige op Moockenburgh brachten / die zy al juychende verbranden / en smeten de andere aen stucken / daer van eenige tot een memorie een stuck thuys droegen : Ondertusschen groeyde het seggen / dat het den Burgermeester Kat soude gelden / die zy voorgaven / dat mede aen de Pacht of Pachters vast was / en noch met Manden had geturft / en soo voort ; gelijck oock daer nae geschiede. Het ge-

geruchte nu in de naeste Dorpen al verspreyt zijnde / soo waren 'er veele daer van daen gekomen / welcke haer by die van Sardam voegende / in den laten Avont trocken nae het Huys van den voorsz. Burgermeester Kat / met voornemen / soo het scheen / om daer mede te roven en te plonderen / maer wierden door den Burgermeester en de zijne met goede woorden / en beloften van Bier en Taback / oock dat zy in sijn Huys niet of weynigh souden vinden / alsoo meest alles wegh gedaen was / gehindert en afgewesen / haer aenwijsende een Biersteecker / daer zy genoegsaem Bier konden halen / en een open Veldt van Meyndert Arentsz. Meyn in de Noort / daer zy het souden drincken / waer mede zy voor die tijt gediverteert zijnde / daer na toe trocken / haelden Bier en Taback / dronken en joelden op het Velt tot in den laten na-nacht / als wanneer zylieden weder by den Burgermeester quamen / klagende over het Bier / 't geen zy hadden / die haer onder 't versoeck van dat zy hem wilden helpen voor spolieringe bevrijden / ander Bier toe stondt / onder welcke Versoeckers van Bier was een Westzaender / welcke vry veel gezagh onder haer scheen te hebben / en de Capiteyn of Luytenant speelde; nu droncken en vol wordende op het Veldt / begeerden zy Wijn te hebben / en sonden eenen Boon-sack (die daer na opgehangen wiert) tot eenen Dirck Jan Tymesz. Schotvanger / op de welcke zy het mede gemunt hadden / om een Oxhooft Wijn / met voorgeven / dat zy dan sijn Huys niet souden beschadigen / en dat dito Boon-sack sorg soude dragen / dat hem niet quaets soude geschieden: Dirck Jan Tymesz. stont haer het Oxhooft Wijn met een pont Taback toe / en sondt haer tot Daniel Leyts / Wijnverkoper aen de Oostzijde / daer zy het al mede op gemunt hadden / de welcke haer een Oxhooft leverde; zy brachten 't selve op 't Velt / smeeten het de Boom in / en roeren (of door dronkenschap / of met voornemen / om 't Volck dol en rasende te maecken) de Taback onder de Wijn; onder welcken hoop haer verscheyde Ingesetenen vermengden / die (indien men haer noemde) haer selven souden moeten schamen / en niet soo seer om te plunderen / als wel om te drincken en te suppen gekomen waren; den uchtend aengekomen zijnde / sagh men het Volck / jonge en oude / als verslagene op 't Velt leggen / den eenen hier en den anderen op een andere Plaets / en was die nacht soo veel ongebondentheyt geschiet / dat het schandelijck is / om te seggen. De Secretaris van Kennemerlandt tot Haerlem gekomen zijnde / dede aen den Heer Bailliuw van Kennemerlant rapport / welcken Heer de Secretaris met de Nacht-schuyt na den Haegh sont / om daer van / daer het behoorde / kennis te geven / gelijck geschiet / en 't vordere door den Staet daer op gevolgt is. Ondertusschen de Oproerders en Plunderaers van alle kanten vermeerderende / vloeyden zy na het Huys van Symon Oosterhoren / Onder-Secretaris van de Westzijde / Collecteur mede van verscheyde Impostèn / wonende aen den Overtoom / de welcke alvorens door het quaet geruchte een goet getal Mannen van de Burgerwacht gehuurt hadde / om het te beletten; maer de Oproerders aen-komende / gingen de Wachters deur. De Bailliuw van Blois / kennisse van dit werck gekregen hebbende / was daer mede gekomen / om met sijne presentie / soo veel doenlijck / de verdere oproeren te hinderen / en

hadde hem nevens Symon Oosterhoren en andere in en omtrent het Huys begeven / en deden met woorden / dreygen en beloften alle devoir / om het te stuyten / maer konden omtrent het woedende Volck geen stilstant krijgen / 't Huys most mede onder de voet / 't was mede een Pachter / soo dat zy het Huys mosten verlaten / en aen de moetwil van dit oplopent en tomelose Graeuw overgeven: De Jongens begonden eerst met Steentjes in de Glasen te goyen / en allenckxkens met wat groter / tot dat / de furie nu hoger wordende / de groote / welcke al meer en meer van andere Plaetsen toe-vloeyden / een Planck namen / waer mede men 't Water op den Overtoom schut / (waer onder mede de gemelde Boon-sack was) en ramden de Deur open / vloeyden in Huys / spolieerden wat zy vinden konden / en braecken de Voor-muur van het Huys af / met verwonderingh / dat daer geen ongelucken en geschiededen met het neervallen van de Ruinen: Symon Oosterhoren had mede alvorens / vreesende voor 't geen daer na geschiede / sijn meeste Goet geberght en wegh gedaen. In alle dese plunderingen scheenen zy ordre te houden / en nae een Leytsman of Capiteyn om te sien; den eenen dese en den anderen een ander voor een Capiteyn aen-siende / daer het te geloven is / dat die de meeste drift en voortgang maeckte / voor Capiteyn gehouden wierdt / sonder eenige ordentelijcke bestellinge; daer was onder anderen eenen / welcke met een Stockje aen-wees / waer best en geraetsaemst gebroocken wiert; zy gaven voor / dat zy van hoger hant quamen / en dat de geene / die zy dienden / (op het presenteren van Geldt en Bier / dat zy het plunderen souden na-laten) haer beter konden betalen en houden als zylieden; zy hadden oock een oude gezegelde Brief / na alle waerschijnelijckheydt uyt des Secretaris van der Stengs Comptoir verkregen / maer van anderen inhout / de welcke zy vertoonden / daer by valschelijck voegende / dat het de last van sijn Hoogheydt was / om de Pacht en de Pachters uyt te roepen; 't geen wel in de Man wilde / en van yder / ja selfs van Luyden / anders van goet oordeel en wille / geloofft wierdt / soo dat seecker Regent in een ander Dorp / dat anders een eerlijck Man was / aengesproken zijnde / om dit woeden te helpen weeren / zeyde: Wel hoe! wat sullenwe doen? zy seggen, dat het van sijn Hoogheyt komt. Soo raeckten dese nacht door. Ondertusschen hadden die van de Westzijde / meest Vrouwlieden / een Kringh geslagen / en getelt wie voor aen soude gaen / om de Tonnen uyt het Wees-huys te halen / en aen stucken te slaen of te verbranden; 't Lot viel dan op een Vrouwmensch / die daer na gegeesselt is / de Trommel te slaen / een ander de Bijl te dragen / en een derde 't Vaendel van een Schortekleet te voeren / en trocken soo met alle Man heen / haelden de Tonnen uyt het Weeshuys / brachten die op een Erf aen de Westzijde / braecken de selve aen stucken / en verbrandense / verkochten de ysere Hoepen / en gingen daer mede te werck / even al of zy een groote Buyt bekomen hadden / 't geen veele daer na suur opbrack. De Bailliuw van Blois en de Stedehouder van Kennemerlant spraken des Vrydags uchtends malkanderen / ontboden die van de Regeeringe van de Oost en Westzijde in het Weeshuys aen de oostzijde by malkanderen / en wiert door de Stedehouder haer te voren gehouden: In wat swarigheyt dat zy staken; dat het tijt

was,

was, om de foule te weeren: dat het onverantwoordelijck voor de geheele Werelt was: dat de Ingesetenen in de Wapenen mosten komen, dat sy-lieden by nalatigheyt haer en hare Nakomelingen in bysondere smerten souden inwickelen. 't Welck van den Bailliuw van Blois geadvoueert wesende / en 't sijne daer by voegende / presenteerden sy-lieden beyde na Amsterdam te gaen / en aldaer van de Heeren Burgermeesteren eenige Militie te versoecken / met de welcke sy-lieden het meynden te sullen konnen stuyten; ofte so sy-lieden Ingesetenen wilde werven / dat sy-lieden voor aen souden gaen / ende daer eerst onder schieten. 't Welck aenmercking in de Regenten verweckte / want sy-lieden nu begonden te sien / dat het de Oproermaeckers niet alleen om de Pachters te doen was / maer dat het oock daer na haer-lieden / de Rijcke en meest-gegoede soude gelden. Daer wierdt dan met gemeene stemmen geresolveert (niet dervende om des Gemeentens wille Militie in brengen) dat yder soude aen sijn syde / 't zy Vrywillige / 't zy om 10 stuyvers des daegs / met of sonder Trom / 150 Man werven / gedeelt onder 4 Compagnien / den Bailliuw en den Stedehouder souden als Colonellen (soo noemde men het) voor-trecken. Welck geresolveerde in 't werck gestelt zijnde / quamen die geene die geworven waren in beydersijts Weeshuysen te samen / wierden Geweer / Kruyt en Loot gegeven aen die het niet en hadden / en 't selve begeerden / de Namen wierden opgeschreven en de quasi gemonstert: de Stedehouder vorderde van sijn kant van de Officieren belofte / dat sy hem en malkanderen trouwlijck souden by-staen / 't gunt geschiede; maer willende het selve mede van de aengeteeckende hebben / wilden veele het selvige niet doen / seggende: wy zijn wel voor de Burgers, maer niet voor de Pachters en Verklickers. 't Welck oock geschiede aen de Westsyde / alwaer sy niet en wilden optrecken / als onder belofte / dat men de Pachters noch Verklickers niet en soude beschermen / gelijck daer na in 't plonderen van de Huysen van Jan Jochemsz. Leenen / Cornelis Emaus / Dirck Schaep en Claes van Wormer gebleecken is: sy zijn dan opgetrocken / en elck na sijn gedesigneerde rendevous geschickt: in 't marcheren de Gemeente vermanende / dat sy haer stil souden houden / dat het tot bescherminge van de Goede was: en dat sy in de Nacht een Lantaern met een brandende Kaersse souden hangen: voort wiert ordre gestelt / soo door Patrouilje als andere voorsorgen / dat 'er geen meer onheil mocht geschieden. Inmiddels was 'er meer en meer Volck van alle kanten toegevloeyt / welcke veele alleen (na 't scheen) maer op den roof sagen / en daer sy niet te plonderen vonden / dan het aen de Ingesetenen ten besten te geven. Dien Vrydagh avont vergaderden allengskens die gene / so vreemde als Ingesetenen / jonge als oude / Vrouwen als Mannen / die 't plonderen in 't sin hadden / nevens de Kijckers / door de Wacht doordringende / op 't Silverpad / voor de Huysing van Jan Jochemsz. Leenen; welcke wel vreesende voor 't geen hem over quam / sogt de selve met met het geven van Bier en Gelt / 't welck sy naest de Deur in een Herberge verdroncken / en daer na met Wijn en goede woorden / te stuyten / maer te vergeefs / hoe sy meerder ingevolgt wierden / hoe sy meerder begeerden; sy verkregen van Jan Jochemsz. Leenen / dat sy een Oxhooft Wijn mochten gaen

 halen

halen tot Daniel Leyts/ aen de Oostsyde (daer sy het al mede op gemunt hadden/ om dat hy/ Notaris zijnde/ altemet de Pachters diende) maer vonden/ daer na toe gaende/ de Sluys door de Compagnie van Capiteyn Fredrick Fransz. Joncker (een Man van goede wille/ en de welcke hem over al ten beste yverigh toonde) beset/ en de overgang toegesloten/ soo dat sy met bedreyging te rugge sonder Wijn mosten keeren: waeromme sy nu vertoornt zijnde/ en weder op het Silverpad voor 't voorsz. Huys komende/ begonden sy de Glasen in te goyen/ in Huys te lopen en te plonderen. Cornelis Emaus/ aen die syde wonende/ en geen gedachten hebbende dat het sijn Huys en Meubelen soude gelden/ alsoo men hem/ als nu geen Pachten hebbende/ wijs maeckte/ dat hy geen noot en hadde/ moster oock aen; en quamen daer toe mede helpen plonderen Cornelis Kip/ de welcke eenige Jaren in sijn Huys verkeert/ ende door hem de meeste Kost genoten hadde/nevens sijn Stief-vader Kees Buys/ die beyde haer Geweer/ 't welck sy om te beschermen hadden aengenomen/ en loon daer voor te trecken/ neer smeten/ wierden oock beyde daer na opgehangen: dese Huysen/ voornamentlijck dat van Emaus/ tot de gront toe neder geworpen en geplondert zijnde/ gingen sy voort op het eynde van 't Pad/ na Dirck Schaep en Claes van Wormer/ 't geen sy de Deuren op bonsende/ de Glasen uytsmijtende/ 't Huysraet plonderende/ metter haest om ver hadden: En vloeyden doen/ na gedaen werck/ na eenen Cardinael/ Collecteur op de Zaendijck/alwaer sy met een stuck van een Balck 't Huys open randen; maer siende dat daer niet veel te plonderen was/ alsoo voorn: Cardinael sijn Goedt gevlugt en gebergt hadde/ gaven 't Huys tot ruineren aen die van de Zaendijk ten besten/dewelcke het ook tot de gront toe raseerden/en veel van thuys brachten/ meynende dat het haer geoorloft was: En keerden de Belhamels/ met een Schelle voor haer/ door iemant/ die men al mede Capiteyn noemde/ gedragen/ na den Dam en groote Sluys/ met voornemen/ om Daniel Leyts/ Wijnkoper aen de Oostsyde/ sijn Huys te plonderen/ maer wierden daer wederhouden en gestuyt/ ende te rugge gedreven. Ondertusschen hadden sy al 's morgens de Thuyn van den Secretaris van der Stengh aen de Oost-syde aengetast/ en die soodanigh gespoeljeert en geraseert in korten tijdt/ dat het byna ongelooffelijck scheen/ yder daer van 't sijne als een roof thuys dragende; en deden oock soo met een Schuyten-Huys/ dat daer omtrent stont. Dit mosten den Bailliuw en de Hooft-Officieren met goede oogen aensien/ alsoo de aengenomene Soldaten daer behagen in hadden/ en selfs tegens de Plonderaers riepen: Soo Mannen, dat gaet wel, deed gy het niet, wy souden het doen. Gelijck als gesegt is/ oock geschiede.

Bysonder was het/ dat de meeste en grootste Oproermaeckers haer des daegs verscholen/ om een Speelreysie reden en voeren/ en des avonts vermomt/ den eene met Paruycken/ den andere met aengesette Baerden/ en bysonderlijck toegemaeckt voor den dagh quamen. Ondertusschen wiert goede wacht aen de Oostsyde gehouden. Den Stedehouder reys de Vrydagh nacht den 20 Mey met de Vrouw van den Secretaris na Haerlem (alwaer sy den Secretaris vont)omme rapport van de geschapentheyt der saecke aen de Heer Bailliuw

Bailliuw van Kennemerlandt te doen / en vernamen aldaer / dat'er 3 Heeren Gecommitteerde Raden van de Heeren Staten van Hollandt / nevens den Commis Fiscael du Bois tot Haerlem gekomen waren/als den Heer Schatter van Haerlem/ den Heere Maes van Leyden/ en den Heere Woeringh van der Goude/expressełijck op de klachten afgesonden van haer Ed: Groot Mog: en den Heere Prince van Orangie / om alle nodige ordre te stellen tot voorkominge van de geseyde Beroerten / de welcke het Noorder-Quartier / en dat daer aen gelegen was / bedreygde : van dien dagh naer Amsterdam gereyst zijnde / hadden daer besorgt 't geen haer Ed: Mog: van noden hadden tot medewerckingh van haer voornemen ; gelijck oock principalijck in den Hage ordre was gestelt tot het voort-pressen van twee Compagnien Militie uyt den Briel/ een van den Major Ruytenburgh/ en de andere van den Cap. le Febre: En was te verwonderen en met genoegen aen te mercken / dat dese expeditie soo schielijck en ras voort ging / dat / daer de tijding op Donderdagh eerst in den Haeg gekomen was / de Militie in de Schepen op Saturdag al tot Haerlem waren/ varende so voort door Sparendam na Saerdam/ daer sy op Sondagh omtrent de namiddagh quamen. Op Saturdagh den 21 Mey was den Stedehouder met den Commis Fiscael du Bois tot Saerdam gekomen/ (daer sy al gerucht van de Militie hadden) onderstonden hoe de gemoederen stonden ; bevonden wel/ dat'er/ voornamentlijck aen de Oostsyde/goede wacht gehouden wierdt / maer dat'er noch vreemde talen by de gemeene man en de Oproerige omgingen / dat het dese en gene noch soude gelden : hier van door den Commis Fiscael du Bois rapport aen haer Ed. Mog. gedaen wordende/ zijn de Heeren Gecommitteerde Raden / nevens den Heere Bailliuw van Kennemerlandt/ twee Heeren Leenmannen/ Palm en van Wisselt / den Secretaris en de Bode/ op Sondagh den 22 Mey in een Jacht na Saerdam gekomen/ alwaer sy op de middagh arriveerden.

Ondertusschen verspreyde sigh het vuur van den Oproer in de naestgelegen Plaetsen/ als Wormer/ Wormerveer/Westzanen/Assendelft en Crommeny/ en soude oock verder gegaen hebben / ten waer het geruchte / dat'er Militie op handen en het tot Saerdam gestuyt was/ 't selve gehindert hadde : Tot Wormer spoeljeerden en beroofden sy het Huys van den Secretaris van Zanten/ de welcke / Collecteur van verscheyde Impoften / met sijn Broeder (die getrouwt/en Schout van de selve Plaetse was) in een Huys te samen woonden; dese hadden / tot voorkominge van het ongeval / 't geen haer dreygden / een of twee Lasten Bier uytgelooft / daer dese maer geene niet na en luysterden / en gingen niet alleen met de plonderingh voort / maer waren seer onbarmhertigh omtrent de Vrouw van de Schout / welcke / op 't uytterste swanger zijnde/ met een Schuyt/ waer in haer Meubele Goederen waren / vluchtende / smadelijck en versoeylijck bejegent wierdt : In het plonderen was wel een van de voornaemste eenen Pieter Dirckſz. Grabemaecker (alias David de Grabemaecker) met sijn Soon Jan Klinck / welcke David te voren van de Schout over seeckere saecke bekeurt zijnde / en een Ducaton hebbende moeten geven/ nu op 't Huys van den Secretaris sittende / de Pannen van boven werpende/

 t'elckens

t'elckens riep / dat is voor de Ducaton. En wierdt oock in de selve furie aengetast 't Huys van eenen Collecteur Cornelis Yckels / 't welck mede / onder de indruck dat het Pachters waren / en voort mosten / meest onder de voet most: Gingen oock na 't Huys van eenen Claes Jasperſz. Visscher / Soon van een Pachter / die sy mede dreygden / onder welcke was Jan Dirckſz. Kneepje / de welcke een Bijtel met een Hamer in de Hant hebbende / seyde / die die Man wilde beschermen, soude hy met die Bijtel de Teenen van de Voeten kappen. Maer gingh niet voort: En was ondertusschen een Man (die 't in 't Hooft schorte / en hem inbeelde dat hy groote Koopmanschappen en saecken te verrichten hadde) van Crommenyer-dijck / mede onder de Oproerige gekomen / de welcke tot Wormer komende / scheen ordre te willen stellen tot het plonderen / en de Luyden / die al genoegsaem in stilte waren / weder op te wecken; hy was bysonderlijck met een Ster op de Borst / en ander sot Gewaet / toegemaeckt / hem wierdt veel / eer men daer genoegsame informatie af bequam / toegeschreven / maer wierdt daer na soo hoogh als men voorgaf niet bevonden / maer een uytsporigh Mensch: de Regenten van Wormer / na 't gepasseerde / stelde mede (merckende dat'er niets anders / op die opgeraepte naem van Pachters / als plondering schortede) goede ordre / en deden hare Ingesetenen in de Wapenen komen / met de welcke sy het vorder stuyten. Die van Jisp / so na aen 't vuur / souden mede in brant gekomen hebben / maer wierdt aldaer voorsichtighlijck belet. Tot Wormerveer dreygden sy mede een Pachter of Collecteur Cornelis Jasperſz. / maer deden daer niet veel schade; soo oock tot noch een ander Collecteur Jan Alewijnſz. Zeylemaecker / de welcke met het opnemen van sijn Vloer als anders / uyt vreese van ruine / hem selven byna van binnen soo veel schade aengedaen hadde / als hem van buyten geschiede. Het vuur ging oock op tot Westzanen / alwaer de Ingesetenen van die Plaets oock trachte te plonderen eenen . . . . Collecteur en Notaris / en souden oock 't Huys gesvoljeert hebben / ten waer den Predicant aldaer Do. Hasius 't selve / sodoor sijne Woorden / op een Christelijcke wijse haer aensprecckende / als door dreygementen / dat by aldien sijne Woorden niet helpen mochten, hy het selve met al sijn macht soude helpen weeren, had gestuyt: waer door sy van't verdere aflatende / weder na huys toe gingen / evenwel het Huys vry wat beschadigt hebbende. Tot Assendelft hadden de Ingesetenen mede doende geweest / meer met bedreygen als metter daet / waer door meer schade tot Jochem Jacobſz. Leenen / Wildeboer als Jan Peet / te samen Pachters / door het afbreken en afnemen in haer eygen Huysen was geschiet / als wel door de Quaetwillige. Tot Crommenye hadde eenen Willem Gaveſz. / mede Pachter / vresende voor onheyl / dat hem mochte over komen / alles wat hy slopen konde in sijn Huys ordentelijk gesloopt / waer door die gene / welcke quamen om hem te beschadigen / bewogen wierden hem niets aen te doen / als niets konnende uytrechten.

Soo als het vuur opgegaen was / sig verspreydende alomme / so verspreyde sigh oock het gerucht / dat'er Soldaten op de been quamen / en dat de Oproermaeckers niet van hoogerhant / maer alleen uyt een bose moetwil om te plonderen

deren quamen. Dit is eygentlijck het bescheyt van de Huysen die geplondert of beschadigt zijn: wat belangt de Meubelen/ Gelt en Goederen/ hadde meer geroeps als 't wel in der daet was (evenwel genoegh voor die het quijt waren) 't welck of ten meesten deele weder quam / geborgen zijnde door de Eygenaers en Vrienden / of stondt daer nae nevens de Huysen (door haer Ed. Mog. ten by-zijn van de Regenten getaxeert) vergoet te werden. Op Sondagh nae de middagh dan arriveerden de Schepen met Soldaten/ geleyt door den Major Ruytenburgh / waer onder een was met 40 Soldaten van Amsterdam/ geleyt door Capiteyn Outshoorn / na dat alvorens de Heeren haer Ed: Mog. de Bailliuw van Kennemerlant / &c. als voren geseyt is / waren aegekomen/ welcke uyt haer Jacht de Klocke half twaelven aen Lant komende/ al vreemde en harde bejegeningen ontmoeteden / van dat de Inwoonders niet en begeerden / dat de Soldaten aen Landt souden komen / dat zy de selve daer uyt souden houden / en diergelijcke / niet door de bescheydene / maer door eenige qualijck opgevoede en losse Menschen/so dat/by aldien door haer Ed:Mo. niet alles/ wat tot behout en voorstant van de Ingesetenen was/ ware aengewent/ het met verscheyde qualijck soude afgelopen hebben; de Heeren dan traden gesamentlijck aen Landt / en gingen tot Jan Adriaensz. Boter / Casteleyn in 't Moriaens-Hooft / alwaer zy verwelkomt wierden van de Regenten van de Oost- en Westzijde. Wat daer om gingh tusschen haer Ed. Mog. Gedeputeerden en de Regenten / de eene in het berispen / bestraffen en overtuygen van qualijck toe-gesien te hebben / en 't verdere daer aen dependerende / de andere met haer te verontschuldigen / en haer met de hare in de goedertierentheydt van den Staet en des selfs Gecommitteerden te recommanderen / weten wy perfect niet; altoos de saecke wiert door wederzijtse overleggingen daer heenen gedirigeert / gelijck daer nae gebleecken is / dat de Soldaten des Maendags uchtends de Klocke 3 uren / wanneer de Burgerwacht met schieten soude af-trecken ('t geen het zeyn of teecken was) souden landen/ gelijck oock met alle goede ordre en in stilte geschiede / ende op ordre van hoger handt door den Stedehouder van Kennemerlandt ontfangen wierden / geleyt werdende door den Major Ruytenborgh en de onderhebbende Capiteynen Outshoorn en le Fevre / tot op den Dam aen de West-zijde; veele waren over dese stille opkomst ontset/ en vreesden voor straffe; andere waren verblijt: Onder de Ingesetenen / die de Wacht hadden / waren'er / die meenden / men had het haer behoren bekent te maecken / 't en was niet wel gedaen / de Regenten hadden't verkurven / ja wierden eenige / dat anders goede Ingesetenen waren / maer eens gedroncken hadden / soo onvergenoegt en uytvarende / dat zy haer selven (ten ware dat zy door die geene / die haer morren hoorden / verschoont hadden geworden) in ongelegentheydt souden hebben gebracht: De Soldaten op den Dam staende / wierdt ordre gegeven / om Baracken te maecken / tot inlogeringe van de Soldaten / eenige op den Dam / en een by de Kerck aen de Oost-zijde / en oock verder ordre gestelt tot het geen / soo voor den Major Ruytenburgh / Capiteynen en andere Officieren / en 't geen daer aen dependeert / behoorde / waer mede wy haer laten geworden met de geene / die daer toe gestelt

waren;

waren: De Heeren haer Ed. Mog. nevens de Heer Bailliuw van Kennemerlandt/ en die 'er verder aen dependeerde/ wierden mede Plaetsen tot verblijf versorgt. Dingsdagh den 24 Mey/ op alles voor de Militie ordre gestelt zijnde/ wierden/ na voorgaende ondersoeckingh en onderbragingh/ door haer Ed. Mog. ordre gegeven aen den Bailliuw van Blois en den Stedehouder van Kennemerlant/ omme de meestschuldige en hantdadige van die nacht by de Kop te vatten in beyde de Jurisdictien/ sonder onderschept te maecken; tot welcken eynde/ tot behulp van de voorseyde Officieren/ tot Sardam mede gekomen waren de Lant-Drosten van Haerlem en van der Goude/ met haer Dienaers/ welcker getal van den Drost van der Goude al vry groot was; dese last aengenomen zijnde/ om uyt te voeren/ hebben de maniere daer van te samen/ in presentie van den Major Ruytenburgh/ overleyt/ en elck sijn gedesigneerde Persoonen/ om te vangen/ aen-gewesen/ 't geen oock wel geluckte/ hoewel 't wonderlijck was/ dat de Delinquanten niet en waren gevlucht/ daer sy soo veel uytvoeringhs sagen/ 't geen haer hadde behooren te doen nadencken: maer in plaets van dit/ quamen mede de Soldaten besien/ en wandelden over den Dam/ en souden eenige by daegh wel hebben gekregen geworden/ indien men de andere daer door niet wacker soude gemaeckt hebben. Hare Ed. Groot Mog. lieten verscheyde Publicatien/ met het kleppen van de Klock/ door den Secretaris van Kennemerlandt/ ten overstaen van der selver Stedehouder/ ende de Heeren Leenmannen Palm en Van Wissel/ publiceren; als van alle de geplunderde Goederen/ ofte die ergens gebergt/ ende tot bewaringe gebracht waren/te brengen in het Weeshuys aen de Oost- en West-zijde van Sardam respective: maer quam weynigh (of door vreese van daer door bekent te werden/ ofte de proye niet te willen missen) wederom: oock wierdt af gepubliceert/ in maniere als vooren/ dat de Waerden naer tien uren aen de Soldaten niet mochten tappen/ waerom den Trom alle avondt Tap-toe sloegh; oock dat men buyten de Soldaten met geen geweer naer tienen langhs de straten mocht gaen; voort dat geen Schippers eenige Soldaten (sonder Paspoort daer toe) van Sardam na Amsterdam mochten voeren: Item dat men weder met de Tonnen soude moeten Turf opdoen/luydende van woordt tot woordt als volght:

DE Ed. Mogende Heeren de Gedeputeerdens van haer Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van Hollant ende West-vrieslant, in den name en van wegen hooggem. Heeren Staten, mitsgaders van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, lasten en bevelen alle ende een yegelijck, die eenige Turf sal willen laten vullen, en opdoen, deselve Turf niet anders te laten vullen en op te doen dan in Tonnen, volgens het Placcaet dien aengaende by haer Ed. Gr. Mog. jongst geëmaneert, op pœne en boete als in 't selve Placcaet, gelijck mede haer Ed. Mo. in den name en van wegen als voren, noch lasten en beveelen, aen allen ende een yegelijcken, die zedert Woensdag lestleden, zijnde geweest den 18. der lopende maent Mey, in hare Huysen, Kelders, ofte Packhuysen, eenige Koopmanschappen of Waren hebben opgedaen, ofte ingeslagen, den Impost subject zijnde,

de, alle deselve Waren en Koopmanschappen, binnen den tijt van 24 uren, aen te geven, en bekent te maeken, ten Comptoire van de respective Impostmeesters ofte Collecteurs van den Impost, die de voorsz. Waren en Koopmanschappen subject zijn, en dat met de oprechte quantiteyt en qualiteyt van dien, alles op pœne, dat de voorsz. tijt van 24 uren verscheenen, de voorsz. aengeving ofte bekentmakinge niet gedaen zijnde, den sodanigen gehouden sal worden de voorsz. opgedaen en ingeslagen Waren en Koopmanschappen te hebben gefraudeert, en mits dien vervallen in alle de straffen en boetens, soo in de particuliere Ordonnantie op yder specie, als in het generael Placcaet, gestatueert,

't Geen oock seer nodigh was / soo ten reguarde van de Publicatie / die door de Regenten was geschiet / van niet met de Ton te turben / als voor die gene / die haer inbeelden / dat alle Pachten een eynde hadden / en oock niet behoefden aen te geven. 't Gevangen nemen wiert dan / gelijck gesegt is / in 't werck gestelt / en wierden 'er 6 / onder behulp van de Soldaten / van haer Bedde gelicht / 4 Mans-Persoonen en 3 Vrouwen / alle van de Westzijde / om dat daer de grootste en bekentste Delinquanten woonden. De Gevangene waren Cornelis Kip en sijn Stief-vader Cornelis Buys / die een dagh of twee daer na gekregen wierdt / Boonsack / Cornelis Blaeuw / alias Cornelis Uyte Jaspers / Hillegont Trijn Sydes / alias Ammirael / Poepse Mary / en Dicke Jaepje / waer by daer na noch quamen Anna de Turf-volster en Jan Dirksz Kneepje van Wormer / welcke gevangen in de Corteguarde wierden gebracht / gebonden / en opgehouden tot den dagh aenbrack / als wanneer den Stedehouder van Kennemerlandt haer vervoerde en na Haerlem bracht. Den 25. Woensdagh zijn de Heeren Gedeputeerden met den Stedehouder / Leenmannen en Secretaris van Kennemerlandt na Wormer vertrocken / alwaer waerschijnelijck met de Regenten is gesproken / gelijck tot Sardam / en wierdt oock aldaer gelijcke Publicatie / als tot Sardam / gedaen / uytgenomen 't gene de Soldaten aenginghg / en vorder op alles ordre gestelt hebbende / zijn weder na Sardam gekeert / en aldaer mede al 't gene geordonneert hebbende / 't welck noodigh was / zijn hare Ed. Mog. vertrocken: Inmiddels waren noch gekregen Kees Buys en Anna de Turf-volster / die den voorn. Stedehouder insgelijckx na Haerlem bracht / alwaer die nevens d'andere op den 28. Mey des nachts aen den Heere Fiscael Ruysch zijn overgelevert / en met het openen van de Poort met 3 Wagens na den Hage gevoert en op de Voor-Poorte gebracht: alwaer over de Wijck langhs strandt den hier voorgemelten Koopman / door den Lant-Drost van Haerlem / gevangen mee aengekomen was / alsoo men niet seecker en wist / of sijne uytsporigheydt sijne swacke Herssenen of moetwilligheydt most toegeschreven werden: En zijn daer op alle dese Gevangenen te Rechte gevordert voor hare Ed. Mo. de Heeren Gecommitteerde Raden van Hollandt / en hebbende den Heer Fiscael de Informatie by den Stedehouder en Leenmannen van Kennemerlant beleyt / overgenomen / is daer nae op den 5 Junij / zijnde Sondag daer aen volgende / met den Secretaris Boot / en een Deurwaerder / self tot Sardam gekomen /

om sich noch nader te informerentegen dese en andere Delinquanten soo tot Sardam aen de Oost- als West-zijde / Saendijck en Wormer / waer mede 3 dagen met den Bailliu van Bloys en Stedehouder van Kennemerlandt toegebracht wierden. Den Heer Fiscael weder in den Hage gekeert zijnde / is ordre aen den Heer Bailliu van Kennemerlandt en den Heer Bailliu van Bloys gekomen / omme noch eenige gedesigneerde Persoonen / soo tot Wormer als op de Saendijck / te apprehenderen / en gevanckelijck na den Hage te voeren / 't geen door deselve wierdt in 't werck gestelt / voorsien zijnde / boven hare Dienaers / met eenige Soldaten ; doch tot Wormer in de nacht / zijnde den 19. Junij / verscheydene Huysen opslaende / vonden maer alleen Jan Dircksz. Kneepje / een oudt Man / welcke (na het gebleecken is) al vry schuldigh bevonden wiert. Sy hebben vorder op de Saendijk verscheyde Huysen besocht / maer niemant bekomen / alsoo de schuldige op 't gerucht haer alle op de vlucht hadden begeven / invoegen dat alleen den voorn. Jan Dircksz. Kneepje na Sardam wierdt gevoert / en vervolgens na den Hage / alwaer deselve noch dien avondt aen den Heer Fiscael wierd overgegeven ; waer op Vrydag daer na / zijnde den 24 Junij / de Justitie volgde / en wierden 4 Mans-persoonen / namentlijck Evert Pietersz. Boonsak / Cornelis Pietersz. Kip / Cornelis Buys van Sardam / en Jan Dirksz. Kneepje van Wormer opgehangen / en daeghs daer na een Mans-persoon Cornelis Blaeuw / alias Nyte Jaspers / en 3 Vrouws-persoonen / namentlijck Trijn Sybes / alias Ammirael / Dieke Jaepje / en Anna Pieters / welcke beyde de een aen de Oost- en d'ander aen de West-zijde de Trommel geroert hadden / gegeesselt / Poepse Mary het aensiende ; en wierden tsamen uyt Hollant en West-vrieslant gebannen : den kranksinnigen Koopman wierdt voor sijn gebreck van verstant alleen verschoont en vry gelaten. De Lijcken van de opgehangene waren geordonneert voor aen de Zaen weder opgehangen te werden / gelijck op den 26 dito geschiede / tot een exempel voor alle Oproerige / aen een nieuwe Galg / en met Ketenen wel vast gemaeckt / met verbod / dat niemant sigh soude onderstaen / die daer van af te halen / of dat men de Hantdadige in de plaets soude ophangen : Dit sagen de Sardammers ongaern ; maer het verhuysen van de Militie / die haer tot grooten last was / hebben sy in 't korte daer na verkregen : En / niet tegenstaende het gemelde verbod / is namaels de Galg by nacht / tusschen den 19 en 20 Augusti / soo verre aen de Stijlen doorgezaegt / sonder dat men weet van wie / dat de Windt die voort heeft omgeworpen / en de Lijcken zijn oock by nacht door onbekende Lieden begraven. Dit is 't semmier van dit oproerig Voorval / blijckende daer uyt / dat den Secretaris van der Steng aldaer seer in den haet was / daer het anders een Man is / die by veel Lieden bemint en wel gesien is / maer de quade voerden 't uyt / en de goede sagen 't aen : En wonder was 't / dat'er geen ongelucken in alle dese plonderingen geschiede / als alleen was een Vader en Soon in het Huys van Cornelis Emans / door het vallen van een Schoorsteen of Solder / gequetst. Naer dit alles zijn op seeckere tijdt Heeren Gedeputeerden van haer Ed: Mo: tot Sardam gekomen / en hebben over al oculaire inspectie van het beschadigde genomen / de schade / in presentie

van den Bailliuw van Kennemerlandt/ met communicatie van de ... getauxeert / en ordre gestelt tot vergoedinge van de selve / als oock van de onkosten/ soo van de Militie als Justitie/ daer door gevallen.

Maer laet ons eyndelingh eens weder tot de Vrede-handel keeren: men was by desen Staet / terwijl men in Engelandt noch al groote Krijgs-preparatien scheen te maken/om de Geallieerde/ by continuatie van den Oorlog / by te springen/ geresolveert/ om door onse Ambassadeurs/tot Nimwegen zijnde/ een Stilstant van Wapenen voor 3 Maenden te laten proponeren/ten eynde alsoo meerder ruymte van tijdt voor de Geallieerde te verwerven. Maer den Coningh van Vranckrijck (die men anders hoorde dat de preparatien / om den Oorlogh te continueren/ dapper voort sette / en behalven een Leger in Catalonien / 4 andere te Velde wilde brengen / als een onder Monsr. de Crequi aen den Rijn / een tusschen de Sambre en de Mase onder Monsr. de Schomberg/ een in Henegouwen onder Monsr. d'Humieres/en het grootste onder sijn Majesteyt self by Gent / te samen uytmaeckende over de 100000 Man / welcke alle half Mey souden moeten marcheren) begaf sigh den 21 Mey van St. Germain weder na sijn Leger by Deynse / seggende in 't scheyden van daer/ dat hy de Vrede aen 't hooft van sijn Leger verhoopte te maecken. En oock tot Deynse voorsz. gekomen zijnde / heeft de navolgende Missive aen haer Hoog Mog: afgesonden.

Brief van den Coning van Vranckrijck aen de Staten Generael der Geunieerde Provintien.

Seer lieve groote Vrienden, Geallieerde ende Geconfœdereerde.

d'OPrechte genegentheyt, met welcke wy altijt hebben gewenscht te contribueren tot de Vrede van Europa,heeft ons met vermaeck doen vernemen door onse Plenipotentiarissen tot Nimwegen, de communicatie, die gy haer hebt laten geven door een van uwe Ambassadeurs, van u sentimenten over 't besluyt van een soo grooten werck. Wy zijn blyde, dat de Conditien, in welcke wy ons in die Vergadering geëxpliceert hebben, u rechtmatigh hebben gescheenen, en dat gy volkomen onderricht zijt geweest van de sinceriteyt van onse intentien in een soo groote en importante materie. Wy vinden self soo veel te meer satisfactie om u, door dese Brief, die te confirmeren, dat in de plaets van de voordeelen, die wy door de Wapenen hebben verkregen, en van die geene welcke wy noch souden mogen hopen van den Oorlogh, wy onse voornaemste glorie stellen in alle passen te doen,die tot de Vrede mogen leyden: maer alsoo uyt de maniere die gy aen onse Plenipotentiarissen hebt laten spreecken, schijnt, dat wat begeerte gy hebt, om die te sluyten, u nochtans over blijft eenige swarigheyt, raeckende het 7 Articul van 't Tractaet van Commercie,het gene verhandelt is tot Nimwegen, tusschen onse Ambassadeurs en d'uwe, en eenige ongerustheyt, dat wy de Conquesten in Nederlandt sullen voltrecken, soo Spangie weygert de Conditien die wy hem aenbieden; soo hebben wy u wel willen onderrichten van onse sentimenten op die 2 Poincten: wy hebben 't niet favorabelder konnen doen op het eerste, als van dese uur af het 7 Articul toe te staen, in die maniere als gy het hebt begeert:

begeert: En op het tweede, met u soodanige mesures te nemen, dat sy de vreese wegh nemen mogen, die gy van 't verlies van Vlaenderen betuygt te hebben: Dit is dat geene 't welck wy willen doen, dan wanneer Spangie de handen aen de Vrede niet sal willen leenen, en gy sult hebben met ons gesloten een Tractaet, op de Conditien daer over wy ons geëxpliceert hebben ten uwen regarde, dat gy weder sult getreden zijn in onse oude Alliantie, en dat gy u geobligeert sult hebben Neutrael te blyven, gedurende den gantsen loop van desen Oorlog: en sullen wy altijt bereyt zijn in desen staet, t'uwer consideratie, t'accorderen aen Spangie in de Nederlanden de selve Conditien, die het op heden vryheyt heeft aen te nemen: En wy willen u self wel verseeckeren, dat wy niet en sullen attacqueren, gedurende al dien tijdt, eenige Plaetse in die Provintien. 't Is in deser voegen, dat gy ons genegen sult vinden, niet alleen om te formeren, maer oock omme voor altijt te bevestigen dese Barriére, die gy soo nootsaeckelijck voor vwe ruste oordeelt, en aen u weder te geven, met de herstellinge van de Commercie, soo veel andere voordeelen, als gy kunt verwachten van onse vrientschap: En soo, om dese Negotiatie te vorderen, gy dienstigh oordeelt Gedeputeerden tot ons te doen komen, sy sullen ons vinden in de Nabuurschap van Gent tot den 27 van dese Maent, en in de selve dispositie, die wy met desen Briefswel hebben willen doen blijcken. Waer op wy Godt bidden, dat Hy u neme, seer lieve Vrienden, Geallieerde en Geconfœdereerde, in Sijn Heylige en waerde bescherminge.

Geschreven in ons Leger tot Deynse den 18 Mey 1678.

Geteeckent,

LOUYS.

En lager,

ARNAULD.

Dese Missive vaerdigde den Coning af door drie wegen/ om aen haer Hoog Mog: overhandigt te werden / als een ter Zee van Duynkercken op Vlissingen / en soo na den Hage / een tweede over 't Sas van Gent / en een derde op Nimwegen; de Trompetter/ die te Water was gegaen/ quam op Saturdag den 21 daer aen in den Hage: waer op aenstonts de Vergaderinge van Hollandt tegens 4 uren naer de middagh wierdt aengeleyt / en quam daer toe sijn Hoogheyt insgelijckx van Honslaerdijck; dan scheyde de selve ten 7 uren des avonts op reces / alsoo de Gedeputeerden hare Principalen wilden spreecken/ eer op soo gewichtigen saeck te resolveren: En wierdt noch dien avont communicatie aen de Ministers der hooge Geallieerden gegeven.

Ondertusschen wierdt de voorsz. Missive van den Coning van Vranckrijck byna met alle Brieven/ daer de selve gedruckt in gesteken was/ uyt de Fransse Steden en Conquesten aen particuliere overgesonden / soo men acht / om de Gemeente / die hier alsints tot de Vrede inclineerde / te meer op te wercken; maer 't selve was niet van noden / alsoo de meergedachte Missive bekent geworden zijnde / tot Amsterdam verscheyde mael op eene dagh is gedruckt/ en / na de gewoonte aldaer / aen een yder verkocht. Haer Ed: Groot Mog: de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt quamen op Dingsdagh den 24 weder te samen/ en wiert/ in presentie van sijn Hoogheyt / seer naerstig gebe-

gebeſoigneert/of men iemant na den Coning van Vranckrijck ſoude affenden: 't welck eerſt niet wel voort wilde / maer op den 25 eerſt by haer Ed: Groot Mog: en verbolgens by haer Hoog Mog: wierdt geconcludeert ; waer van den ſelven dagh noch communicatie aen de Miniſters der Geallieerde wierdt gegeven in een Conferentie / die 's avonts ten 5 uren met de ſelve / in preſentie van ſyn Hoogheyt / wierdt gehouden / waer in voorgeſtelt wierdt de ſtaet van de affaires / en gevolglijck de nootſaeckelijckheyt van een Stilſtant van Wapenen voor een korten tijdt / als ſonder de welcke alles ſoude verloren gaen : wijders / dat de Miniſters van den Keyſer / Spangie en Denemarcken / tot Nimwegen zijnde / daer in al hadden geconſenteert / dienvolgende / dat alleen te delibereren ſtont de modo agendi ; en dat het ſentiment van haer Hoog Mog: was / dat den Coningh van Vranckrijck beter te bewegen ſoude zijn door een Deputatie als door een Brief / die / eens geleſen zijnde / wierdt geſeponeert / en daer geen verder repartitie op viel. Waer in dan eyndelijck / na veele debatten over en we'er / de voorſz. Miniſters der Geallieerde de gemelde Beſendinge mede hebben geconſenteert / als een ſaecke die ſy konden laten geſchieden / mits dae den Heer van Beverning / die tot de voorſz. Beſendinge ſoude werden gecommitteert / geen andere Negotiatie of Tractaten met den Coningh van Vranckrijck ſoude ondernemen / als van een Stilſtant van Wapenen. Hier over geſchiede mede een Deputatie aen den Ambaſſadeur van Engelant / die de voorſz. Beſendinge inſgelijckx oock toeſtont : En alſoo is den Heer van Beverningh / een van haer Hoog Mog: extraordinaris Ambaſſadeurs op de Vrede-handel tot Nimwegen / verſocht en gecommitteert / om hem ten ſpoedigſten / over nacht ende dagh / ſonder een moment tijdt-verſuym / te verboegen na het Leger van den Coningh van Vranckrijck / in qualiteyt van haer Hoog Mog: extraord. Ambaſſadeur / en aen ſijn Majeſteyt te repreſenteren : Dat haer Hoog Mog: met groot reſpect en aengenaemheyt hadden ontfangen de voorſz. Miſſive, en daer uyt met blijtſchap geſien de ſonderlinge genegentheyt, die ſijn Majeſteyt hadde, om te contribuëren tot de Vrede van Europa, ende die achte te zijn een van de voornaemſte objecten van ſijn glorie: dat haer Hoog Mog: ſigh verplicht vonden ſijn Majeſteyt ſeer officieuſelijck te bedanck en voor het toeſtaen van het 7 Articul van het Tractaet van Commercie, en wel bekennen wilden, daer door aen de ſelve des te meer verplicht te zijn, en nochmaels te konnen laten verſeeckeren, dat ſy, voor ſoo veel haer aenging, haer vergenoegden met de Conditien by ſijn Majeſteyt voorgeſlagen, en de verklaringe op het voorſz. 7 Articul: dat ſy niet ſoo ſeer eſtimeerden, als de eere en het geluck van ſijn Majeſteyts vrientſchap, en noyt ſouden laten daer van alle reſpectueuſe en reële preuven te geven: dat ſy vaſtelijck vertrouwden, dat ſijn Majeſteyt volkomen geperſuadeert ſoude zijn, dat ſy de Vrede uyt een oprechte harte wenſchten, en ſeer geern geſloten ſagen, en dat het beſluyt van dien niet een moment ſoude getardeert blyven, indien het aen haer alleen ſtont: maer nademael ſy haer tot hare defentie hadden moeten engageren met verſcheyde Coningen en Princen, dat ſy niet en konden twijffelen of hoogſtgedachte ſijne Majeſteyt ſoude de goetheyt en gerechtigheyt hebben, om hare Geallieerde mede te permoveren, bequame

tijdt te vergunnen: dat sy wel wisten, dat sijn Majesteyt haer niet soude willen vergen, om hare voorsz. Geallieerde plotselijck te abandonneren, en derhalven versochten, dat sijne Majesteyt haer een kleyne tijdt van 6 Weecken soude willen accorderen, omme met de hoogst-gedachte hare Geallieerde over de voorsz. Conditien van Vrede te handelen, en haer tot het aengaen van de selve Vrede te permoveren, latende, gedurende den voorsz. tijt, alle hostiliteyten ophouden en cesseren: En eyndelingh, dat haer Hoog Mog: niet hadden willen mancqueren hen de eere te geven van door een Besendinge sijn Majesteyt mondeling te doen bedancken voor de verklaringe ten haren reguarde gedaen, ende te verseeckeren van haren ootmoedigen dienst en erkentenisse. Voorts/ also den Heer de Pompone een Missive aen den Heere Raedt-Pensionaris hadde geschreven/ wiert de selve versocht/ die te willen beantwoorden/ en dien Heer bekent te maecken/ dat haer Hoog Mog: aen hoog-gedachte sijn Majesteyt den Heer van Beverning hadden geresolveert af te senden/ omme aen sijn Majesteyt haer oprechte meyninge en intentie tot de Vrede bekent te maecken/ met versoeck/ van 't selve aen sijn Majesteyt te willen berichten; waer mede den Trompetter te rugge vertrock. Vorders wierdt goet gevonden de navolgende Missive aen den Coning self tot Antwoort te schrijven/ en dat die dienen soude tot eene Credentiael voor den Heer van Beverning.

SIRE.

WY hebben den Brief, daer uw Majesteyt ons mede heeft gelieven te vereeren, met een diepe eerbiedigheyt ontfangen, en daer uyt met een uytnemende blijdschap vernomen d'oprechte genegentheyt, waer mede uw Majesteyt alles wat mogelijck is tot de Vrede van Europa tracht by te brengen, en dat de selve sijn hoogste roem in 't gene sulckx van sijne kant eenigsints kan vorderen, is stellende. Wy vinden ons verplicht, SIRE, uwe Majesteyt seer ootmoediglijck daer over te bedancken, en hebben den Heer van Beverning, Heer van Teylingen, een van onse extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen op de Vredens-Tractaten tot Nimwegen, tot dien eynde by de selve wel willen af-senden, om het ongedult, waer inne wy leven, van aen uwe Majesteyt nieuwe verseeckeringen van onse hartelijcke genegentheyt tot de geseyde Vrede te betonen, te doen blijcken, hopende dat uwe Majesteyt den selven onsen Ambassadeur een gunstigh gehoor sal verleenen, en de selve biddende, hem te willen toestaen alle geloof, die hy soude konnen toeleggen aen een Persoon, de welcke volkomentlijck onderrecht is van de meninge, die wy hebben, van altoos te blyven,

SIRE,

Uwe Majesteyts seer ootmoedige Dienaers,

De Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Hier op is 't selve den meer-gem. Heer van Beverning/ zijnde tot Nimwegen/ aengeschreven/ doch wat indisposst zijnde/ scheen sig gaern geëxcuseert te hebben; dan op een nader aenmaninge/ soo van den Staet als sijn Hooghept den Heere Prince van Orangie/ liet sijn Excell. sigh daer toe geseggen: En vertrock den 29 Mey/ op Sondag/ van daer/ en arriveerde des anderendaegs tot

tot Antwerpen / alwaer den Heer Don Pedro de Ronquillo in 't passeren sprack; en ging sijn Excell. op Dingsdag morgen voort na Wetteren / alwaer de Coning van Vranckrijck doenmaels was / en hy des namiddags arriveerde / in 't Huys 't welck voor sijn Excell. expres was gedestineert / en met Meubelen / van Gent gebracht / geappropriëert; hy wiert in 't upttreden van sijn Koetse door Monsr. de Boneuil / Introducteur der Ambassadeurs / en den Baron de Beaubais / een van des Conings ordinaire Hofmeesters / aldaer verwelkomt / en met verversinge van Bier en Wijn a la Glace geregaleert / daer op terstont een groote menigte van Officiers aldaer verscheenen / elck gedreven door nieusgierigheyt / om den Ambassadeur van Hollant / en wel insonderheyt den Heer van Beverning / te sien: dien selven avont is sijn Excell. met den Heer de Pompone in Conferentie geweest / doch de Audientie by den Coning wierdt tot 's anderendaegs den 1 Juny uytgestelt / werdende inmiddels den Ambassadeur en desselfs Gevolg ter Tafel net en ordentelijck getracteert: daer op is 's anderendaegs 's morgens ten 9 uren sijn Excell. ter Audientie / hoewel tot een private / opgehaelt door den Heere Mareschal de Lorges / Neef van den overleden Mareschal de Turenne / en door den boven-gem. Introducteur van de Ambassadeurs / met een Conings Koets / getrocken van 6 Paerden / welcke Ceremonie wel sonder veel rumoer / doch met soo veel eer en respect voor den Staet / als den Heer Ambassadeur / gepasseert is / als men hadde konnen wenschen; langst het Kerckhof / voor 't Huys van den Curé / daer den Coningh in logeerde / stonden de Guardes te Voet en te Paerde / met ontvouwen Standaerden en Vaendels / en van 't Kerckhof tot aen 't Huys de Guardes die de Wacht hadden voor des Conings Kamer / door de welcke den Ambassadeur met sijn Gevolg passeerde / en door een groote menigte van Hovelingen en Officiers van alderhande conditie / tot in een kleyn Kamertje / dat de plaets van een Antichambre waernam / en aldaer vertoonden sig aenstonts nevens den gem. Mareschal de Lorges noch 2 andere Marschalcken / als die van Luxemburg en Vivonne / van de 4 die in 't Leger waren / met verscheyde Princen en considerabele Heeren / van waer verder / na een weynigh toevens / sijn Excell. wiert geleyt in des Conings Kamer / daer hy / met de gewonelijcke beleeftheden ontfangen zijnde / een groot half uur met sijn Majesteyt alleen in Conferentie bleef / in welcke sijne aenbevolen Commissie / hier voren gemelt / afleyde / en met sijn hoogged. Majesteyt (die sig alsints vertoonde als een groot Coning / en die sijn eygen saken regeerde) over diverse saken sprack; en eyndigde dese Audientie daer mede / dat sijn Majesteyt aen sijn Excell. een schriftelijck Antwoort soude laten toekomen: werdende vervolgens op de selve manier als opgehaelt was / weder na 't Logement te rugge gebracht: En is daer na den Heer de Pompone gaen besoecken / en vervolgens sig begeven hebbende in 's Conings Tente / om sijn Majesteyt te sien spijsigen / lutste het die den Ambassadeur / een stuck van de Maeltijt / gedurende desselfs verblijf aldaer / in gemeen discours te onderhouden: En daer na het Antwoort en Recredentialen aen ged. Heer Ambassadeur overgebracht zijnde /, is sijn Majest. noch den

selven

selven avont omtrent ten 5 uren uyt sijn Leger vertrocken / sijn weg nemende over Audenaerde en Doornick na St. Germain / hebbende aen den Heer Ambassadeur door de Heeren de Boneuil en Beauvais doen presenteren 2 sijne Portraits / in Diamant-steenen geset / en een Goude Kettingh voor den Heer Secretaris Hulft; welcke Presenten sijn Excell. beleefdelijck heeft gedecli-neert / goet vindende niet te min / dat sijn Secretaris de Goude Ketting aen-name. Na 't vertreck van sijn Majest. wiert den voorsz. Heer Secretaris met de Edellieden / die sijn Excell. gevolgt waren / geleyt om 't Fransse Leger / dat onder Duc de Luxemburgh was gelaten / te besichtigen / en bevonden dat seer schoon: 't selve trock des anderendaegs op / en marcheerde na de kant van Brussel. Sijn Excell. den Heer van Beverningh verreysde daegs na de Audientie weder op Antwerpen / en arriveerde den 3 Juny in den Hage / alwaer eerst het Antwoort aen desen Staet overleverde / en daer na / in presentie van sijn Hoogheyt / omstandig rapport dede; 't Antwoort luyde aldus.

Antwoort van de Coningh van Vranckrijck op de Brief van de Staten Generael.

Seer lieve groote Vrienden, Geallieerde ende Geconfœdereerde.

WY hebben met veel vermaeck verstaen, en uyt den Brief die Gy Ons hebt geschreven, en door de verseeckeringen die den Heer van Beverning, uwen extraordinaris Ambassadeur, uyt uwen Naem Ons heeft gegeven, de dispositien tot de Vrede, in de welcke Gy betuyght te zijn: Wy konnen U niet beter doen kennen, hoe seer onse intentie gestadig genegen en sinceer zijn, om te procureren een goet, so groot en generael voor Europa, als door het Geschrift, dat Wy geordonneert hebben, dat hem ter handen soude werden gestelt. Gy sult sien de nieuwe faciliteyten, die Wy toebrengen, om U te stellen in staet van uwe Geallieerde te doen consenteren in de Conditien, die wy niet en konnen twijffelen, dat Gy niet equitabel soud oordeelen: En also wy niet particuliers daer by hebben te voegen, soo verseeckeren Wy U alleenlijck van 't vermaeck, dat Wy sullen vinden, in U met de Vrede weder te geven onse oude en waerachtige Vrientschap, en met U aen te gaen de meest-krachtigste en capabelste Engagementen, om voor altijt uwe Vryheyt te versekeren. 't Is dat gene 't welck Wy noch veel ampelder hebben geexpliceert aen den Heer van Beverning, wiens conduite en Persoon ons seer aengenaem is geweest: En ons resteert niet dan God te bidden, dat Hy U hebbe, seer lieve groote Vrienden, Geallieerde en Geconfœdereerde, in Sijn Heylige en waerde bescherminge. Geschreven in ons Leger tot Wetteren den eersten dagh van Juny 1678. *Uwe goede Vrient, Geallieerde en Geconfœdereerde.*

Onder stont, *LOUYS.*

En veel lager, *ARNAULD.*

Memorie, die de Coningh van Vranckrijck heeft doen overhandigen aen den Heer van Beverning, extraordinaris Ambassadeur van de Staten Generael der Geunieerde Provintien aen sijn Majesteyt.

DEn Coning heeft met vermaeck gesien, en uyt de Brief van de Heeren Staten Generael, en door de verseeckeringen, die sy hem hebben laten doen door den

den Heer van Beverning, hare extraordinaris Ambassadeur,dat hare intentien tot de generale Vrede responderen aen de begeerte, die sijn Majesteyt altijt heeft gehad, om die te procureren, en dat sy vaerdigh zijn te accepteren de Conditien, die sijn Majesteyt haer heeft doen aenbieden door sijne Ambassadeurs Plenipotentiarissen tot Nimwegen.

Maer ter selver tijt,dat den HeerBeverning hem in diervoegen de sentimenten van de geseyde Heeren Staten Generael heeft bekent gemaeckt, soo heeft hy sijn Majesteyt uyt haer naem gebeden, te willen accorderen een Stilstant van Wapenen van 6 Weecken; hy heeft hem gepresenteert, dat sy die tijt van doen hadden om te communiceren met hare Geallieerde, en om van haer te obtineren haer consent tot de conclusie van soo grooten Werck.

Den staet, in welcke sigh op heden vinden de Wapenen van sijn Majesteyt, en soo favorable occasie, die hy soude verliesen, in 't differeren van te doen ageren, en souden hem niet toelaten dese Propositie toe te staen, soo de begeerte, om de Vrede aen Europa te geven, niet veel meer prevaleerden in sijn Hart, als die van sijne Limiten door nieuwe Conquesten te vermeerderen.

't Is ten dien opsicht, van te contribuëren tot de publijcke gerustheyt, dat hy wel wil accorderen, op de begeerte van de geseyde Heeren Staten Generael, een Stilstant van Wapenen voor 6 Weecken, te beginnen van den eersten Dagh van de aenstaende Maent, en soodanige, als gestipuleert wierdt tusschen Vranckrijck en Spangie in 't Jaer 1668.

Maer alsoo 't niet billijck soude zijn, soo de Vyanden van sijn Majesteyt die tijt vruchteloos lieten verlopen, en in de plaetse dat de selve soude dienen tot de Vrede, sy daer van souden profiteren, omme t'eloigneren het effect van de Wapenen van sijn Majesteyt, dat hy soude bebben verloren de voordelige conjuncturen,die op heden in sijn handen zijn; soo begeert sijn Majesteyt van de geseyde Heeren Staten Generael, dat sy hem beloven, dat ingevalle dat in de loop van de Stilstant van Wapenen sy hare Geallieerde niet en konnen brengen tot het accepteren van de Conditien, die hy aengenomen heeft,dat sy se niet en sullen assisteren,directelijck noch indirectelijck, tegens haer of tegens sijn Geallieerde, gedurende den gantschen loop van desen Oorlogh.

Hy wil wel in dit geval haer in wisselinge vernieuwen de selve engagementen, die hy met haer genomen heeft, door den Brief van den 18 van de voorledene Maent, soo wel voor 't geen dese selve Conditien aengaet, dat hy altijt gedisposeert sal zijn die aen Spangie te accorderen, als voor de versekering van de Plaetsen in Nederlandt. Sijn Majesteyt heeft ten propooste geoordeelt te doen weten aen de geseyde Heeren StatenGenerael,door dese Memorie,die hy geordonneert heeft, dat aen den Heer van Beverning soude overgelevert werden, de sinceriteyt van sijne intentien tot de Vrede: En om haer daer noch veel grooter getuygenisse van te geven, soo beveelt hy den Hartog van Luxemburg, Generael van sijne Armee, haer Antwoort te gaen verwachten, gedurende dese Maent, in de Nabuurschap van Brussel, met ordre van in die tijt genige Plaetsen te attacqueren.

Gedaen in 't Leger tot Wetteren den eersten dagh van Juny 1678.

Geteeckent, LOUYS.

En veel lager, *ARNAULD.*

Hier op wiert voort geresolveert, also nu tijt was gegeven om met de Geallieerde over de Vrede te spreken, dat den Heer Bevernin̄g sig aenstonts weder na Nimwegen soude begeven, om, sonder eenigh versuym van tijdt, de Ministers der Geallieerde te persuaderen tot vorderinge van de Vrede, also desen Staet daer toe was geinclineert, en dat sy derhalven hare Principalen niet en souden willen abuseren: Sijn Excellentie arriveerde van den 6 dito weder tot Nimwegen, als wanneer weder onpasselijck wierdt, waer door eenige dagen de Besoignes niet en konde voortsetten; maer in den Hage communicatie van de Missive van den Coning van Vranckrijck aen de Ministers der Geallieerde gegeven zijnde, en die aen de hare tot Nimwegen overgesonden, soo heeft dat oorsaecke gegeven tot verscheyde Memorien, die by haer op den 10 van de selve Maent aen onse Ambassadeurs zijn overgelevert, doch te langh om hier te stellen: de Keyserse seyden: Dat sy niet en verwachten, dat desen Staet iets soude doen contrarie hare Verbonden, tegens den Keyser of het Keyserrijck, of eenige van hare Geallieerde, die om de Geunieerde Provintien in Oorlog waren gekomen: dat men niet in 't particulier behoorde te handelen, alsoo de Macht van Vranckrijck haer alle gelijckelijck swaer genoegh viel: dat den Keyser den Oorlogh had ondernomen om de Limiten van 't Keyserrijck, en voornamentlijck die van Nederlandt, te beschermen, en niet om sijn eygen intrest, en dat hy daer in wilde continueren tot de Vrede gesamentlijck wierdt verkregen: dat Vranckrijck nu maer Wetten voorschreef, daer in den Keyser noch het Keyserrijck met geen eere noch geen verseeckertheyt konden consenteren; en dat hy bovē dien niet en stipuleerde wat satisfactie voor Sweden begeerde, dat men daer uyt wel sag, dat hy niet de Vrede, maer een verdeelinge socht: doch soo de Vrede absolut nootsaeckelijck was, dat den Keyser soodanige Conditien wilde helpen voorslaen, als aen alle de Werelt soude doen blijcken de moderatie van sijn Keyserl. Majesteyt: dat sy derhalven niet en vertrouwden, dat de Staten Generael apart souden tracteren: dat Vranckrijck noch maer 20 dagen had gestelt, begeerende precipitante resolutie, daer de Geallieerde met rijpheyt en voorsichtigheyt wilden handelen: dat sijn Keyserl. Majesteyt, soo nu de Vrede soo verre boven den Oorlogh te prefereren soude zijn, daer in soude consenteren, als men maer sorge droegh voor de verseeckertheyt van 't Rijck, en dat men met de Geconfœdereerde dit overleyde; versoeckende, dat de Heeren Ambassadeurs daer toe hare goede officien wilden aenwenden. Die van Denemarcken luyde by-na in gelijcke sin: dat haren Coningh in de extremiteyt van affaires de Geunieerde Provintien was by-gesprongen, om haer te helpen, ende meynden, dat men geen Stilstant van Wapenen behoorde in te gaen, die haer mede soude obligeren om stil te sitten: dat den tijdt, aen desen Staet gegeven, te kort was, om met de Geallieerde te konnen resolveren: En eyndeling, dat haer Hoog Mog: sigh toch niet en souden willen separeren, van die soo veel voor haer gedaen hadde. In gelijcker voegen was den inhout van de Memorie van den Ambassadeur van Ceur-Brandenburgh, dan versocht daer by: Dat men toch de Resolutie, die haer Hoog Mog: hadden te nemen, niet en wilde verhaesten, maer wachten tot hy bescheyt van sijn Meester hadde; en immer, dat men niet en soude tracteren

sonder

sonder aen den Heer Keurvorst die satisfactie te doen hebben, de welcke hem in 't 14 en 24 Articul van de Alliantie was belooft.

Men had aen dese kant seer geern gesien / dat men de Geallieerde mede tot de acceptatie van de bewuste Articulen hadde konnen brengen; maer den tijt vast verlopende / sonder dat van de selve veel wierdt vernomen / wierdt by de Provintie van Hollandt op den 15 Juny geresolveert / de aengebodene Vrede van Vranckrijck te amplecteren: En alsoo de andere Provintien noch niet vaerdigh waren / wierdt 8 dagen tijdt gestelt / om hare Resolutien mede in te brengen. Inmiddels trachten onse Heeren Ambassadeurs tot Nimwegen de Ministers der Geallieerde mede tot de Vrede te bewegen / en wiert daer over een generale Conferentie op den 18 dito gehouden/waer in hare Excell: op het bondigste remonstreerden de reden / die desen Staet tot het accepteren van de Vrede bewogen/ versoeckende/dat sy Ministers haer/wegens hare Meesters/ mede daer op wilden verklaren: gelijck sy oock op den 20 daer aen deden/ maer in naervolgende maniere.

Declaratie van den Heer Bisschop van Gurck, in d' extraordinaire Conferentie der hooge Geallieerde tot Nimwegen, den 20 Juny 1678.

WY hebben de Propositie, die uwe Excell. ons op eergisteren gedaen hebben, gehoort, houdende in substantie, dat de Heeren Staten Generael den Oorlogh niet langer konden continueren, en dat de selve sigh genootsaeckt bevonden de Vrede te maecken, om redenen als-doen nader verklaert: Uwe Excellentien versochten doenmaels onse gevoelens daer over te verstaen, en houden op heden daerom noch aen; en, om in geen gebreecke daer van te blyven, soo hopen wy voor alle dingen, dat uwe Excell. en de geheele Werelt dit recht aen sijn Keyserl. Majesteyt sal doen, van te geloven, dat de selve sigh altijt als een goede en een getrouwe Geallieerde by een yder, soo in Oorlogh als Vrede, gedragen heeft: wy willen ons niet verder daer over uytbreyden, maer dit is seecker, dat men sijn Leger in een goet getal en in goede ordre altijdt te Velde gesien heeft: ook is het notoir, dat hy 't selve ten beste van de gemene saeck heeft gebruyckt, en ter plaetse daer men sulckx oirboorst gevonden heeft doen ageren. Wyders heeft de selve sijne Majest. sijne Geallieerde met de Machten, die hem mogelijck waren, maer niet soo hy wel gewenscht hadde, bygestaen, want de Rebellie, die men hem in Ongaryen verweckt heeft, is aen alle de Werelt bekent, als mede, hoe men sijn eygene Onderdanen, ja Turcken en Tartaren, tegens hem opgemaeckt heeft, sonder dat soo een baerblijckelijcke en soo aenstaende gevaer sijne Machten tot de gemeene belangens heeft konnen afwenden of verminderen; behalven dat men gesien heeft, dat, om de Krijgs-operatien in de Nederlanden aen de hant te komen, hy sijn Leger derwaerts gesonden heeft, waer door den Vyant gelegentheyt heeft gehad om hem Fryburgh, dat nu soo veele swarigheden verweckt, afhandigh te maecken. Indien sijn Majesteyt de saecken van den Oorlogh soo seer ter herten genomen heeft, heeft hy niet minder met die van de Vrede gedaen: en alsoo uwe Excell. ons die getuygenis konnen geven, soo hebben wy, dessels Ambassadeurs, niets nagelaten van 't gene de selve eenigsints konde voort setten; en

dewyl men dacht, dat de krachtigste middel tot een redelijcke Vrede was, alles krachtiglijck in 't werck te stellen, soo heeft men, gelijck reets gesegt is, gedaen al wat mogelijck was. Nu is'er geen twijffel, of den Keyser sal met smerte vernemen, dat uwe Excell. oordeelen, dat de selve tot sulck een uytterste gebracht zijn, dat men de Vrede nootsaeckelijck moet ingaen, indien men tot geen grooter wil komen. Uwe Excell. hebben ons haer gevoelen dien aengaende geseyt, als mede de Spangiaerden: Aengaende het onse, wy bevinden voor eerst, dat die maniere van doen van de syde van Vranckrijck, met het voorschryven van Vredens-Conditien, sonder Tractaten daer toe te admitteren, tegens de stijl en gewoonte onder Opper-Machten gebruyckelijck, is strydende, en daer uyt die groote begeerte tot de Vrede, daer de Fransse soo breet van opgeven, geensints blijckt. Wat de Vrede self aengaet, sijn Keyserl. Majesteyt tracht al soo seer als iemant na de selve, dan hy wenschte, dat die algemeen was, op dat de gemeene rust en veyligheyt, dat sijn eenigste oogmerck is, en dat het meeste in de geseyde Vrede moet werden gesocht, daer door soude mogen werden verkregen. Uwe Excell. bekennen self, dat de Conditien, door Vranckrijck aengeboden, al te hart en onrechtmatig zijn: de selve hebben ons mede betuygt, dat het haer meningh geensints was, dat men die in 't geheel, en soo die leggen, soude inwilligen, en hebben onse gevoelens daer over versocht te vernemen, met het aenbieden van het tusschen-spreecken der Staten Generael, om die op een redelijcke voet te brengen. Wy, voor soo veel ons aengaet, hebben doenmaels de redenen geuyt, waerom wy ons daer over niet in 't geheel konden verklaren, dan wy seyden echter alhier ter Vergadering tegens den Heere Haren, dat wy d'Alternative, die den Keyser en het Rijck betreft, soo als die leyt, niet konden aennemen: wy hebben de redenen van dien verscheyde reysen te voorschijn gebracht, namentlijck, soo die gene waerom wy Philipsburgh niet konnen weder geven, als die gene, die ons verhinderden de Stadt Fryburgh in handen der Franssen te laten: wy hopen, dat alle de Werelt de selve seer rechtmatig sal oordeelen; van al 't welcke wy niet versuymt hebben den Keyser met een Expressen, na welckers wederkomste wy vast zijn verlangende, te verwittigen. Ondertusschen, alsoo wy van onse syde niets willen nalaten van 't geen de Vrede tot een goet eynde kan brengen, soo bidden wy op nieuw uwe Excell. dat sy met haer aengebodene tusschen-spreecken by de Fransse Ambassadeurs soo veel willen te weeg brengen, dat de selve de volgende Conditien willen toestaen, namentlijck:

1. Redelijcker Vredens-Conditien te willen laten stant grijpen.

2. Met ons daer over te handelen, alsoo wy van onse syde daer toe bereyt en willig zijn, als oock wenschen hoedanige lydelijcke getempertheyt daer omtrent by te brengen.

3. Alsoo groote sorg tot de belangens van onse Geallieerde, als voor ons self te dragen, insonderheyt voor sijne Doorl. den Hartog van Lottharingen, als die aen de quaetste koop is, en dat de Rijckx-Standen mede behoorlijck voldoeninge mogen erlangen.

En dit is, mijne Heeren, al het geene wy ons in staet bevinden van aen uwe Excell. jegenwoordigh voor te dragen.

Decla-

Declaratie van den Heer Marquis de los Balbases, in d'extraordinaire Conferentie der Hooge Geallieerde tot Nimwegen, den 20 Juny 1678.

AL 't gene wy over dese saeck konnen seggen, dat is namentlijck, te confirmeren en approberen, gelijck wy in 't geheel doen, het gene door den Heere Hartogh van Villa Hermosa, in sijn Brief van den 3 Juny deses Jaers, is geseyt en uytgedruckt, verklarende alleen, dat wy, voor soo veel den Coning onse Meester aengaet, de belangens onser Geallieerde, in Oorlogh- of Vredens-tijdt, niet en wilen verlaten.

Declaratie van den Heer Ambassadeur van Denemarcken, in d'extraordinaire Conferentie der Hooge Geallieerde tot Nimwegen, den 20 Juny 1678.

ALs men den tijt, die daer sedert de wederkomst van sijn Exc. den Heer Ambassad. van Beverning van de Reyse, die hy by sijn Alder-Christel. Maj. heeft gedaen, verlopen is, en sedert dat de communicatie van sijn rapport alleenlijck aen de hooge Geallieerde in den Haeg, te samen voegt, met die gene, in de welcke men ons afvordert een laetste Declaratie van wegen sijn Majesteyt den Coningh onse Meester, over sulck een teere saeck, die niet minder in sigh begrijpt, als een volkomen decisie tusschen d'aenneminge van een Vrede, en de continuatie van den Oorlogh, soo sal een yder lichtelijck konnen sien, dat die niet lang genoegh is geweest, om de nodige orders van den Coningh sijn Meester daer over te ontfangen, als oock wel begrijpen, dat het in de macht van de Ministers niet en is sulck een importante Resolutie uyt haer selve te determineren.

Uyt vreese van sulck een toeval heeft men een behoorlijck uytstel by de Memorie, over acht dagen aen de Heeren extraordinaire Ambassadeurs der Heeren Staten Generael overgegeven, versocht, doch daer is tot noch toe geen Antwoort op gevolgt; maer in plaetse van die, werdt de hoogh-dringende noot der saecken, den slechten stant der Spaensse Nederlanden, d'onmacht der Vereenigde Nederlanden, om langer iets tot d'overdadige kosten van den Oorlog te konnen by-brengen, alle de hoop die men sigh wegens d'onderstant van Engelandt hadde konnen verbeelden, t'eenemael verdweenen, en d'ontsachelijcke Macht van den Vyandt gestelt tot een fondament van de mesures, die men nemen wil, om door de Vrede te voorkomen 't geene men niet en meent dat door de continuatie van den Oorlogh kan werden verhindert. Den Coningh onse Meester soude alle die onheylen sonder d'uytterste erbarminge ende versteltheyt niet konnen verstaen, en soo men oordeelt, dat hy machtigh genoeg is om van sijne syde iets daer toe te konnen by-brengen, soo konnen wy van sijnen't wegen verseeckeren, dat hy sigh daer toe met de selve edelmoedigheyt, sorge en yver sal laten gebruycken, waer mede hy tot noch toe metter daet getoont heeft, dat de welstant van sijne Geallieerde sijn eenigste genoegen en gerustigheyt veroorsaeckt heeft.

Ondertusschen valt het swaer raet en advys te geven over een saeck, die alreede schijnt tot een vast besteck gekomen te zijn, en waer mede het alleen aen de form van d'executie schort.

Op voorleden Saturdag verklaerden ons hare Excell. de Heeren Ambassadeurs der Staten Generael, dat hare Meesters geen ander middel voor haer sagen, om sigh te behouden voor d'ondergang, die haer dreygden, door die van de Spaensse Nederlanden, in een uytterste omkeering van hare Republijck, als die van een spoedige Vrede: sy seyden ons, dat de Heeren Fransse Ambassadeurs betuygde, vaerdigh te zijn om de selve, soo met haer, als alle andere, die daer toe genegen mochten zijn, affonderlijck te sluyten; en verseeckerden ons met een, dat alsoo sy de moeyten, welcke de Antwoort, die sy aen den Alder-Christel. Coning over d'aenneminge van de Stilstant van Wapenen voor 6 Weecken souden moeten geven, haer soude veroorsaecken, gantschelijck souden moeten mijden, so souden sy sigh genootsaeckt vinden om de selve voor het eynde van dese lopende Maent tot haer voordeel alleen aen te gaen, al schoon men ter selver tijdt met haer daer toe niet en mocht aenspannen, alsoo de gemelde Stilstant van Wapenen niet nootsaeckelijck voor hare bysondere belangens was.

Wat resteert'er dan om daer op te raden of aen te preecken? Wy sien daer in, voor soo veel den Coning onse Meester aengaet, niet anders te konnen doen, als hare Excell. de Heeren Ambassadeurs der Staten Generael hare eygene verklaringe indachtigh te maecken, te weten, dat alwaer 't schoon dat sy haer genootsaeckt vonden de Vrede met Vranckrijck te maken, sy echter aen de Tractaten met de Geallieerde ingegaen, even sterck gehouden sullen zijn, en haer te versoecken, gelijck wy seer ernstiglijck zijn doende, van daer omtrent met sulck een voorsorge en omsichtigheyt te procederen, dat de selve geen nadeel aen de Noortse Vrede kome toe te brengen.

Het 18 Articul van 't Tractaet door sijn Majesteyt met de Heeren Staten Generael, ter oorsaeck van desen Oorlogh aengegaen, toont klaerlijck hoe verre die wedersydige Verbintenis tusschen hoog-gemelte sijne Majesteyt en haer sigh uytstreckt: onse plicht verbint ons, dat wy ons vast daer by houden, tot dat d'orders van den Coning onse Meester ons daer van vry-spreecken, waer toe wy uyt ons selven niet bevoegt zijn: En wy bidden de Heeren Staten Generael, by al 't gene dat alderheyligst in d'openbare trou en in sulcke solemnele stipulatien magh zijn, van niets daer tegens te doen, dat de kracht van dien soude mogen krencken.

Wy verlangen na de Vrede al soo seer als iemant soude konnen doen, en benyden die niet aen onse Geallieerde: Soo men ons de wegh wijst waer door die veyligh en eerlijck kan werden verkregen, sullen wy die van desen dagh af aennemen; en indien Vranckrijck de selve met sijne Majesteyt wil ingaen, so meenen wy, dat die al vaerdigh is, om daer in te bewilligen, mits datse op het fondament van de reden en goede eenigheyt, die hem altijt onscheydelijck van de fortuyn van sijne Geallieerde sal houden, gegrontvest zy.

Wyders bidden wy Godt, dat Hy eenen raet, waerdigh hare rechtmatigheyt en behoorlijcke insicht voor die gene, die sy self in de gevaren van desen Oorlog gesleept hebben, aen de Heeren Staten Generael ingeve, en dat Hy hare voornemens en aenslagen tot de veyligheyt van een algemeene rust van gants Christenrijck wil zegenen.

Declaratie

Declaratie van den Ambassadeur van den Heer Keurvorst van Brandenburgh, op Maendagh den 20 Juny 1678.

DEn Ambassadeur van Brandenburgh seyt, dat het kennelijck is, dat sijne Ceurvorstel. Doorl. sijn Meester, eer dat den Alder-Christelijcken Coning de Wapens tegens haer Hoog Mog. de Heeren Staten Generael aengenomen heeft, niet nagelaten heeft te doen, al het gene hem mogelijck was, om hem sulckx te ontraden: dat oock sedert, dat den brant van dien Oorlogh aengegaen is, hy niets vieriger gewenscht heeft, als deselve hoe eer hoe liever te sien gebluft, en d'algemene rust over al herstelt, en dat het met dat oogmerck alleen van de Vrede te bevorderen is geweest, dat sijne Ceurvorstel. Doorl. in sulcke nauwe Verbintenissen met sijne Geallieerde, en insonderheyt met haer Hoog Mog., was getreden: dat hy sijn Persoon en sijne Landen tot dien eynde gewaeght en op-geoffert heeft; en dat hy aen sijne Plenipotentiarissen in dese Vergadering van tijdt tot tijdt heeft belast met d'uytterste applicatie aen de Vrede te arbeyden, conform de Alliantien tusschen de Geconfedereerde, dewelcke de manier voorschryven, die daer omtrent moet werden gevolgt, om tot een algemene Vrede te komen. Dat de Propositie van eergisteren van hare Excellentien de Heeren Ambassadeurs van haer Hoog Mog. is geweest, dat de Heeren Staten haer ten aensien, soo van de innerlijcke als uytterlijcke constitutie van hare Provintien, tegenwoordigh tot dat uytterste gebracht sien, van de Vrede tegens haren danck met Vranckrijck te moeten aengaen: Dat sy betuygen ter selver tijt te wenschen, dat hare Geallieerde sulckx gesamentlijck met haer deeden, om de gemaeckte Verbonden na te komen; doch dat sy niet-te-min, om hare Republijck voor de Schipbreuck, die deselve dreygt, te behoeden, haer genootsaeckt vinden de geseyde Vrede alleen, of sonder de Geconfedereerde, aen te gaen, ingevalle dese de Conditien, die Vranckrijck haer heeft voorgeschreven, niet en konnen aennemen: dat sy de Resolutie van hare Geallieerde dien aengaende hoe eer hoe liever versochten te mogen weten, om hare mesures daer na te nemen, in de Deliberatie, die van dese Weeck in den Haegh daer over sal werden aengestelt.

Den Ambassadeur Plenipotentiaris van sijne Ceurvorstel. Doorl. van Brandenburgh seyt daer op, dat hy niet en weet, wat resolutie sijn Doorl. Meester nemen sal, alsoo hy dessels orders op de Declaratie, die den Alder-Christelijcksten Coning op den eersten deser Maent Juny aen sijn Exellentie den Heer Ambassadeur van Beverningh gegeven heeft, in soo korten tijdt niet heeft konnen ontfangen; doch dat hy ondertusschen sijn bysondere gevoelen in de Memorie van den 10 Juny, die hy aen d'Ambassadeurs van haer Hoog Mog. heeft gepresenteert, eenigsints daer over heeft ge-uyt, en dat hy niet en twijffelde, of sy souden de behoorlijcke en nodige reflexien daer op maecken. Dat hy wyders wel gepersuadeert was, dat al-schoon een overmijdelijcke nootsaeckelijckheyt de Heeren Staten mochte verplichten, het Verbont, met sijne Ceurvorstelijcke Doorl. gemaeckt, in eenigerley wyse af te gaen, sy echter met soo veel oprechtigheyt ende voorsorge haer daer omtrent sullen dragen, dat het fondament

van

van dien altoos ſal blyven beſtaen, en dat ſijn Ceurvorſtel. Doorl. geen nadeel daer door ſal lyden, of dat den Bant van hare Vrientſchap en goede eenigheyt daer mede verſwacken.

Gedachten Ambaſſadeur voegde noch 2 dingen daer by, namentlijck dat de Heeren Staten die ſouden willen conſidereren, als ſy over die ſaeck ſullen beraetſlagen; het eene was, dat Vranckrijck in het Ontwerp van Vrede, 't welck deſſelfs Ambaſſadeurs alhier hebben voorgeſtelt, niets ſoude melden van de Voorwaerden, waer op die Kroon de Vrede met ſijne Ceurvorſtel. Doorl. ſoude willen aengaen, daer men nochtans de voorſtellingen ſoo wel tegens Vranckrijck als tegen Sweden van ſijnent wegen overgegeven heeft, ſoo dat men noch niet en weet, of hoog-gemelde Kroon de Vrede met hem, of niet, ſal willen maecken: Het ander Poinct is, dat de Voorwaerden, die deſelve ten opſicht van Sweden in 't gemelde Ontwerp voorſtelt, ſoo onwaerdigh, en ſelf ſoo ſtrijdigh zijn, met het gene haer Hoogh Mog. ſigh verbonden hebben voor ſijne Ceurvorſtel. Doorl. te verwerven, dat men nootſaeckelijck daer uyt afnemen moet, dat Vranckrijck niet en begeert, dat de Vrede ſelf met Sweden ſal werden aengegaen, ſoo dat haer Hoog Mog. uyt al het ſelve ſullen ſien, dat men aen ſijne Ceurvorſtel. Doorl. ſelf geen aenleydingh geeft, om in de Vrede nevens haer te konnen treden.

Eyndelijck beloofde den gemelden Ambaſſadeur de Reſolutie van ſijn Doorl. Meeſter over de gemelde Declaratie van Vranckrijck te communiceren, ſoo haeſt als hy deſelve ſoude hebben ontfangen, ſig wyders voor het overige aen ſijn geſeyde Memorie gedragende.

Declaratie van den Heer President Canon, Plenipotentiaris van ſijn Hoogheyt den Hartogh van Lotharingen, in de extraordinaire Conferentie der Hooge Geallieerde tot Nimwegen, den 20 Juny 1678.

DEſe is niet wel mogelijck ſigh in het geheel uyt te drucken, om dat hy het ontwerp daer van alleen in ſijn Hooft geformeert hadde, en maer des avonts te vooren uyt den Haeg weder gekomen was; weshalven ſoo nam hy gelegentheyt uyt die Reyſe, van ſigh te verontſchuldigen, dat hy de laetſte Handelinge niet bygewoont hadde, ſeggende, dat hy de gemelde Reyſe hadde gedaen om een Brief van ſijn Meeſter aen de Heeren Staten Generael over te leveren. Wyders ſprack hy in 't breede van d'onrechtmatigheyt der Alternativen, die door Vranckrijck als Vredens-Voorwaerden voorgeſtelt waren, alſoo de eerſte een ſtreeck Landts van 35 mijlen in de langte, en 16 a 18 in de breette, waer inne 26 Steden en 600 Dorpen en Gehuchten lagen, eyſchte, en d'andere hem van ſijn Hooft-Stadt beroofde, als oock de gelegentheyt benam van met ſijne eygene Landen te communiceren, en dat uyt oorſaeck van de Wegen, waer mede men de beſte van de ſelve trachte te belemmeren: de gelijckheyt van deſe even harde en onaennemelijcke Voorwaerden mat hy uyt met de keure, die daer van aen ſijn Meeſter gelaten wierdt. En om ſulcke trotſe Wetten te ontgaen, beriep hy ſigh op de Verbonden tuſſchen hare Keyſerlijcke en Cathol. Majeſteyten, de Heeren Staten Generael en wylen ſijn Meeſters Oom aengegaen, en ſedert met hem

selfvernieuwt, en beval sigh daer op in de beschermingе van alle d'andere Bontgenoten. Besluytende met een formele protestatie, dat sijn Meester eerder soude resolveren om sijn selven uyt het Landt te bannen, en sigh in sijne rechtmatige Pretentien, als oock sijne Geallieerde, die met hem gecontracteert hadden, in hare volkomene Verbintenissen in 't geheel te conserveren, als op Voorwaerden, die soo hart en soo schandelijck voor sijne Geboorte, en het onbetwistbaer Recht van sijne Navolging waren, daer oyt weder in te komen, alsso hy niets aen Vranckrijck gedaen hadde, waerom soo wredelijck gehandelt verdiende te werden.

Alle dese Declaratien tendeerden om de Vrede op te schorten / daer men nochtans na den toestant van de affaires most oordeelen / dat die ten uyttersten dienstigh was: Soo dat op den 21 haer Ed: Groot Mog: de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt weder vergaderende / resolveerden met de Vrede echter voort te gaen: En de Resolutie des anderendaegs ter Generaliteyt brengende / wierden aldaer eenige Swarigheden by d'andere Provintien wegen Ceur-Brandenburg / ten opsichte van de Kleefsze Landen / gemoveert / als welcke niet mede in de Vrede besloten / of voor Neutrael verklaert zijnde / ons echter den Oorlogh op onse Frontieren soude doen continueren / nevens noch eenige andere Poincten / de West-Indien raeckende; 't welck dan het volkomen besluyt tot des anderendaegs op-hielt / als wanneer / het afgedaen zijnde / den Heer Lt. Colonel Lannoy met de volgende Brief aen den Coning van Vranckrijck wierdt afgesonden.

Missive van de Heeren Staten Generael aen den Alder-Christelijckſten Coningh, van den 22 Juny 1678.

SIRE.

HEt is met al soo veel eerbiedigheyt als blijtschap, dat wy by de Antwoort van uw Majesteyt van den 1 deser uyt sijn Leger tot Wetteren, die den Heer van Beverningh ons van sijnen't wegen overgegeven heeft, d'oprechte intentien van van uwe Majesteyt, om den tegenwoordigen Oorlogh te termineren, en dat het hem tot dien eynde belieft heeft ons dese lopende Maent toe te staen, om onse Geallieerde te induceren de Vrede op de Conditien die uwe Majesteyt voorgeslagen heeft, aen te nemen, oock om met de selve sinceriteyt daer op te correspon-deren, en aen uwe Majesteyt alle de satisfactie, die ons mogelijck is, te geven, soo hebben wy niets nagelaten om onse Geallieerde daer toe te brengen: En alhoewel wy ons niet konnen beloven, dat sy alle nevens ons tot de selve Conditien sullen willen concurreren, soo hebben wy echter niet nagelaten aen onse Ambassadeurs tot Nimwegen te belasten het Vredens-Tractaet met de Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van uwe Majesteyt op het eynde van dese Maent met die van de Geallieerde, die sigh daer toe gedisponeert souden mogen vinden, te sluyten en te teeckenen. Ondertusschen, alsoo wy verseeckert zijn dat sijn Cathol. Majesteyt de Vrede nevens ons sal aennemen, soo bidden wy uw Majesteyt ten dien opsicht, van nu af aen d'orders tot Cessatie van alle Hostiliteyten te Lant te willen geven, en sijne Troupen tegens 't eynde van dese Maent in sijne Staten te rugh te ont-

ontbieden: Dat het hem mede believe aen sijne Oorlogh-schepen en Kapers te verbieden de Schepen van desen Staet, of die van onse Onderdaneu, die tot de Visschery gebruyckt werden, niet meer te insulteren of eenigsints te beschadigen, self haer Paspoorten en Vrygeley-Brieven te doen geven, om met de nodige veyligheyt te konnen negotieren en handelen, en sullen wy niet nalaten van gelijcken te doen; hopende dat sulckx ten beste van uwe Majesteyts Onderdanen en de onse, als mede tot voortsettinge van de goede vrientschap, die door de geseyde Vrede t'eenemael sal werden herstelt, sal gedyen: derhalven willen wy dese eyndigen, &c. 's Gravenhage den 22 Juny, 1678.

En dese onderstaende aen den Hartogh van Luxemburgh.

Brief van de Heeren Staten Generael aen den Hartog van Luxemburg.

MYN HEER.

WY hebben met al soo veel eerbiedigheyt als blijtschap uyt de Antwoort des Conings van den eersten deser uyt sijn Leger tot Wetteren, ons door den Heer van Beverningh uyt de naem van sijn Majesteyt overgegeven, desselfs oprechte genegentheden, om den tegenwoordigen Oorlogh door de Vrede te termineren, gesien: Ingevolge van 't welcke, om met de selve sinceriteyt, tot de meeste satisfactie van sijne Majesteyt, daer op te correspondere, soo hebben wy aen onse Ambassadeurs tot Nimwegen belast, het Vredens-Tractaet met de Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Majesteyt voor het eynde van dese Maent, met die van de Geallieerde, die sigh daer toe gedisponeert souden mogen vinden, te sluyten en te teeckenen: Ondertusschen, alsoo wy verseeckert zijn dat sijn Cathol. Majesteyt de Vrede nevens ons sal aennemen, soo hebben wy sijn Alder-Christel. Majest. versocht, de nodige orders tot Cessatie van alle Hostiliteyten te Landt van nu af aen te willen geven, en sijne Troupen tegens 't laetste van dese Maent in sijne Staten te rugh t'ontbieden: En dit is, mijn Heer, het gene waer van wy gedacht hebben U te moeten informeren, alsoo sijn Majesteyt ons in sijnen Brief betuygt heeft het selve alsoo te begeeren.

'S Gravenhage den 22 Juny 1678.

En quam op de eerste de volgende Antwoort/ door den voorsz. Lt. Colonel te rugge gebracht/ zijnde van den Coning vereert met sijn Poutraict/ omset met Diamanten.

Brief van den Coning van Vranckrijck aen de Staten Generael der Geunieerde Provintien.

Seer lieve groote Vrienden, Geallieerde ende Geconfœdereerde.

GY sult lichtelijck konnen oordeelen, dat na soo veele aenbiedingen, die wy tot de Vrede hebben toegebracht, wy uyt de Brief, die ons van uwent wegen verhantreyckt is, met aengenaemheyt verstaen hebben, dat, sonder te wachten na de tijdt, die wy U tot een Stilstant van Wapenen wel hebben willen toestaen, gy uwe orders aen uwe Ambassadeurs en Plenipotentiarissen tot Nimwegen gesonden

den hebt, om het Vredens-Tractaet noch voor het eynde van dese Maent t'onderteeckenen: De verseeckeringe, die gy ons geeft, dat die van den Catholijcken Coning het selve insgelijckx sullen aennemen, doet ons seer gunstige dispositien tot d'algemeene rust van Europa voorspellen; self hopen wy, dat het selve niet lang sal konnen werden opgehouden door die van de Geallieerde, de welcke tot noch toe (wat vlijt gy oock by de selve aengewent hebt) tot sulck een groot en soo van een yder gewenscht werck het hare weygeren toe te voegen. Ondertusschen, alsoo de Vrede (die wy niet en twijffelen of sal tegenwoordigh, na de beloften die gy ons daer van gegeven hebt, tot Nimwegen gesloten zijn) ons in staet stelt van U onse genegentheyt in 't geheel weder te geven, en dat wy vreugde gevoelen met U de daden daer van te betonen, soo zijn wy te vreden de vyandelijckheden in de Nederlanden, mitsgaders de hinder die onse Oorlog-schepen of Commissievaerders aen uwen Handel tot dese tijdt toegebracht hebben, van nu af aen op uw versoeck te doen staecken. Het is wel waer, dat het gewonelijck gebruyck soude vereysschen, dat de saecken in den selven staet als die nu zijn, verbleven, tot dat de Vrede door d'uytwisseling der Ratificatien en door de Publicatien der Tractaten t'eenemael bevestigt was; doch sonder te wachten dat die gene die jegenwoordigh tusschen onse Ambassadeurs en Plenipotentiarissen tot Nimwegen, die van den Cathol. Coning en de uwe sullen werden geteeckent, in onse handen gekomen zijn; so zijn wy wel te vreden onse ordres, U ten gevalle, aen den Hartog van Luxemburg af te sendẽ, ten eynde hy ons Leger van omtrent Brussel sal hebbẽ af te trecken, en in de Landen van onse gehoorsaemheyt weder te brengen: Wy belasten hem tot dien eynde met den Hartogh van Villa Hermosa, als oock met uwen Envoyé, die sigh by den selven onthout, te concerteren over de conduite die d'Officiers, de welcke de Troupen, die wy genootsaeckt zijn omtrent Bergen te laten, sullen moeten houden, als oock over de wyse waer op men van wedersyden op het platte Landt tot aen d'uytwisselingh der Ratificatien met Spangie in goet verstant en vryigheyt in 't toekomende sal moeten leven. En na dat wy de Vrede te Landt aldus hebben vast gestelt, soo zijn wy oock wel te vreden de selve op uw versoeck te Water te bevestigen; het Tractaet, 't welck onse Ambassadeurs met de uwe nu apparent sullen hebben geteeckent, sal sonder twijffel de Plaetsen en tijden hebben beraemt, gedurende de welcke de Prinsen, die men van wedersijden soude mogen doen, wettelijck sullen zijn: doch om de Schepen, de welcke, 't zy tot de Handel of tot de Visschery, uyt uwe Havens sullen lopen, voor dese tijdt te verseeckeren, soo vinden wy raetsaem een genoegsaem getal van Paspoorten aen onse Ambassadeurs tot Nimwegen over te senden, met ordre, om de selve aen de uwe, na de gelegentheyt van saecken, te behandigen; sy sullen van gelijcken met de Spaensse Ambassadeurs doen, doch mits conditie, dat soo wanneer d'Ambassadeurs van den Cathol. Coning en de uwe de selve ontfangen, sy gehouden sullen zijn een diergelijck getal van Paspoorten als de onse haer sullen afvorderen, henlieden in handen te stellen: En sullen wy aldus gaerne sien, dat het voordeel, 't welck uwe Onderdanen daer door sullen genieten, van de langwyliger, hoewel gewonelijckre maniere van doen in de Vredens-Tractaten, niet en sal dependeren, en haer de soetigheyt van dien van nu af aen te doen smaecken,

ja ſelf die verlichtinge aen d'Onderdanen van den Spaenſſen Coningh U ten gevalle te weegh te brengen : oock ſult gy door dit nieuwe merckteecken van onſe vrientſchap t'uwaerts konnen bemercken,dat wy de ſelve gevoelens als de Coningen onſe Voorſaten (de welcke ſoo veel tot de luyſter en roem van uwe Republijck hebben bygebracht, en die, ſoo wy hopen, dienen ſullen om de ſelve in 't toekomende noch bloeyender en geluckiger te maecken) voor U blyven behouden. Waer op wy Godt bidden, dat Hy U, ſeer lieve groote Vrienden, Geallieerde en Geconfœdereerde, in Sijn Heylige en waerdige beſcherminge wille nemen. Geſchreven tot St. Germain en Laye den 30 Juny 1678.

Uwe goede Vriendt, Geallieerde en Geconfœdereerde.

Onder ſtont,

LOUYS.

En veel lager,

ARNAULD.

De Franſſen hadden al een wijl Bergen in Henegouwen door ettelijcke Troupen/ die't daer omtrent hielden/ geblocqueert gehouden/ en alſo daer een notabel Guarniſoen/ daer onder veel Hollandſe Troupen/ binnen lagh/ ſoo ſcheen haer intentie te zijn/ veel meer door uythongeren als gewelt de Stadt te bemachtigen/ als doende die niet eens attacqueren/ alleen zijn ſoo nu en dan/ als die van binnen uyt quamen/ eenige Reſcontres voorgevallen/ daer onder eene/ daer die van de Spaenſſe kant in glorieerde/ en de Franſſe een geheel Relaes/ als van een Victorie/ van uytgegeven hebben; doch alſoo 't ſelve tot de gemeene ſaecke weynigh heeft gegeven/ ſoo ſullen wy daer van in 't breede geen gewagh maecken. Vorder was het Franſſe Leger onder den Hartogh van Luxemburgh/ na 't vertreck van den Coningh van Vranckrijck na St. Germain/ opgetrocken na de kant van Bruſſel/ en had den Hartog ſijn Hooft-Quartier genomen tot kleyn Bygarde: waer op het Hollandtſe Leger tot Epegem/ tuſſchen Vilvoorden en Mecchelen/ quam leggen/ ten eynde om of de Franſſen/ tegens vermoeden/ iets wilden ondernemen/ by der hant te weſen: wy ſullen niet verhalen de klachten/ die de Bruſſelaers/ over 't by-zijn van twee ſoo conſiderable Legers/ hebben gedaen/ maer dat den Hartogh van Luxemburgh/ in ſijn Quartier wachtende op beſcheyt van de Stilſtant van Wapenen; en dat op den laetſten Juny ontfangende/ aenſtonts de volgende Miſſive aen onſen Envoye/ tot Bruſſel zijnde/ heeft geſonden; dan waren daer doenmaels de Heeren Gedeputeerde J. Boreel en Everard van Weede.

MYN HEER.

Ick kome ſoo ordre van den Coningh te ontfangen, om te doen ceſſeren alle Acten van hoſtiliteyt tegens de Troupen en Onderdanen van de Staten Generael, my verder van Bruſſel met de Armee van ſijn Majeſteyt, als wy heden zijn, af te begeven, en vervolgens ons te retireren van de Landen die tegenwoordigh onder de gehoorſaemheyt van Spangie zijn, ſoo dra als ick met die, welcke den Heer Gouverneur Generael van de Nederlanden ſal believen aen my te ſenden, ſal hebben geconcerteert de manier hoe men van d'een en d'ander kant ſal leven,

tot

tot de uytwisselinge van de Ratificatien, en hoe men sal konnen voorsien, om te beletten de revictuailieringe van Bergen, met de minste last die mogelijck sal zijn voor de Onderdanen van den Cathol. Coningh. Ick soude my self morgen retireren tusschen Halle en Tubise, om soo veel te eer Brussel te soulageren van de incommoditeyt van de Nabuurschap van de Armee, soo ick niet geloofde dat mijn Heer den Hartogh van Villa Hermosa wel te vreden sal zijn, dat ick my soo schielijck niet en esloingnere, om gemackelijcker te voorsien en in minder tijdt (wesende den een den ander soo veel nader) de Negotiatie daer over te eyndigen. Ick sal dan dien Gepeputeerde verwachten, welcke mijn Heer den Hartogh van Villa Hermosa sal believen te nomineren, en voorsien van Instructien en macht, in soodanigen gevalle vereyscht, te senden, om met my te tracteren, of met die gene welcke ick tot dien eynde committeren sal. En alsoo, na de ordinaris formen, sijn Majesteyt niet en soude schuldigh wesen sijne Troupen te doen retireren van de Landen die tegenwoordigh zijn onder de gehoorsaemheyt van Spangie, dan na de wisselinge van de Ratificatien, en dat de resolutie, van daer in te relacheren, niet en heeft genomen, als op 't versoeck van de Heeren Staten Generael, soo acht ick, dat het niet ondienstigh soude zijn, dat gy de moeyten wilt nemen tot hier toe te versellen die gene, de welcke mijn Heer den Hartogh van Villa Hermosa deputeren sal, en in mijn particulier sal ick u daer van seer geobligeert zijn, verwachtende seer veel van uwe hulp en assistentie, omme te eerder dese affaires te termineren, als yverigh begeerende, dat gy Getuygen moogt zijn van de maniere in welcke ick executeren sal de ordres, die ick heb ontfangen van sijn Majesteyt, om alle nodige faciliteyt in 't geseyde Tractaet toe te brengen: Daer-en-boven niet twijffelende, dat gy niet genegen soud zijn door uwe presentie te contribueren, om de Onderdanen van den Cathol. Coning te eerder te doen genieten 't goet, 't welck sy geheel schuldigh zijn aen de goede officien van mijn Heeren de Staten Generael. Ick ben, mijn Heer, uwen seer ootmoedigen en seer genegen Dienaer,

En was geteeckent,

Montmorency Luxembourg.

Het Opschrift was,

Aen mijn Heer, mijn Heer den Envoyé extraordinaris van de Heeren Staten Generael, by mijn Heer den Gouverneur Generael van de Nederlanden van den Catholijcken Koningh.

Den Brief was sonder datum.

En schickte noch een ander Missive aen den Prince van Vaudemont/ waer by versocht/ dat sijn Excell. Duc de Villa Hermosa iemant wilde deputeren/ om over het doen cesseren van alle Hostiliteyt en het af-trecken van de Troupen van den Coning van Vranckrijck te convenieren: waer op dan sijn Excell. gedeputeert heeft Don Balthazar de Fuen Major en den Baron van Hongsbroeck/ met versoeck/ dat haer Hoog Mog: Gedeputeerde/ op de nodiginge van den Hartogh van Luxemburgh/ mede na 't Fransse Leger wilden gaen; gelijck als sy hebben gedaen: En alsoo gesamentlijck gekomen zijnde op den

eersten July des namiddags by den voorsz. Hartog / die geassisteert wierdt by den Heer Robert / Intendant van de Armee / soo heeft de selve voorgestelt: Dat hy ordre had ontfangen van den Coningh sijnen Meester, om met Duc de Villa Hermosa te maecken een Conventie, uyt krachte van welcke voortaen alle hostiliteyt tusschen beyde de Coningen en der selver Troupen en Onderdanen souden ophouden, en hy Hartogh met de Militie van sijn Coningh van omtrent Brussel vertrecken, en uyt het Gebied van den Coningh van Spangie af-marcheren, tot in de Landen van sijnen Coning, mits dat, tot dat de Ratificatie op de te sluyten Vrede soude zijn uytgewisselt, generhande Vivres of Voorraet in Bergen soude mogen werden gebracht, en oock geen Volck uyt of in soude mogen komen; en dat, om sigh te verseeckeren, alleen 40 of 50 Esquadrons Ruyters of Dragonders, sonder eenige Infantery, soude laten omtrent die Stadt, om met hare Wachten en Patrouilles de Passagien te houden besloten. Maer de Heeren Gedeputeerde van Duc de Villa Hermosa meynden: Dat het cesseren van de Hostiliteyt behoorde universeel te zijn; en sonder exceptie van eenige Quartier of Plaetse. En sustineerden / dat derhalven de Blocquade van Bergen oock most werden opgelicht, als niet redelijck zijnde, dat gedurende een Stilstant van Wapenen, en dat men gene Plaetsen soude mogen aentasten, de Stadt van Bergen door gebreck van Levens-middelen tot de extremiteyt van de overgifte soude werden genecessiteert. Maer den Hertogh van Luxemburgh seyde: Daer toe niet geauthoriseert te zijn, maer dat, gedurende de Ratificatie soude werden ingewacht, van 8 tot 8 dagen, volgens een Taxe, daer op te stellen, soo veel Granen en andere nodige middelen van subsistentie in de Stadt soude konnen werden gebracht, als na de proportie van de Menschen, in de selve zijnde, in soo veel dagen soude werden geconsumeert. Daer mede de Spaensse Heeren niet vernoegt wesende / met d'onse te rugge zijn gekeert na Brussel: van waer des anderendaegs gesamentlijck weder na den Hartogh van Luxemburgh haer begaven / maer vonden die doe nevens den Intendant veel achterhoudender / soo dat in 't geen te voren scheenen geconsenteert te hebben / te rugge traden / blijvende vast by het navolgende Geschrift / by den Hartogh van Luxemburgh opgestelt.

DAt den Alder-Christel. Coning daegs na de Ratificatie van dit Tractaet sijn Leger van omtrent Brussel sal doen vertrecken, en dat hy 6 dagen daer na generalijck alle sijne Troupen of kleyne Corpussen, die in verscheyde Plaetsen van sijn Cathol. Majesteyts gehoorsaemheyt konnen leggen, te rugh sal ontbieden, uytgesondert nochtans 't gene waer over men wegens de Stadt Bergen hier na sal convenieren.

Dat mede den Cathol. Coningh op den selven dagh deser Maent alle sijne Troupen uyt de Landen onder den Alder-Christel. Coning staende (so'er eenige zijn) sal doen marcheren.

Dat na den geseyden dagh van 6 dagen na de Ratificatie van het jegenwoordige Tractaet de Legers, Corpussen of Partyen malkanders Landen niet meer sullen doorstropen, maer sullen de Troupen van yder Kroon in het District van der selver

ver Landen moeten blyven, uytgesondert insgelijckx het gene waer over men hier na wegens de Stadt Bergen sal convenieren; wel verstaende nochtans, dat alle de Gevangens, die na den dagh van de Wisselinge van de Ratificatie van het jegenwoordigh Tractaet van wedersyden sullen werden gemaeckt, sonder Rantsoen sullen werden gerestitueert.

Dat 6 dagen na de Ratificatie van het jegenwoordig Tractaet alle en hoedanige acten vanHostiliteyt van wedersyden,so tusschen de Legers als tusschen de Guarnisoenen sullen ophouden, als oock die van de Geallieerde, die in Spaensse of Hollandse dienst zijn, 't zy in Leger-Corps, Party of Detachement, in wat plaetsen van de Nederlanden de selve mogen zijn.

Dat alsoo ten tijde van de naerkominge van het Vredens-Tractaet, of tusschen dit en de geseyde tijdt, het aen de Troupen van d'eene Kroon het nodigh soude konnen zijn over de Landen van d'andere te moeten trecken, het van wedersyden vry sal zijn sulckx alleen tot de communicatie van de Plaetsen der Nederlanden te mogen doen, mits de bloote Voeragie alleen in de geseyde Landen nemende, en aldaer niet langer blyvende, als in d'ordinaris marsch der Troupen werdt gepractiseert.

Dat het na den dagh van de Ratificatie van het jegenwoordig Tractaet aen alle Onderdanen van yder Kroon vry sal staen, sonder eenig Paspoort, op de Landen van haer Souverain te gaen en komen, en dat alleenlijck Paspoorten sullen werden verleent, om over Vyants Landt te mogen trecken.

Dat 6 dagen na de Ratificatie van het jegenwoordigh Tractaet de Troupen en Legers van yder Kroon op de Landen, waer van yder jegenwoordigh in possessie is, sullen leven, sonder op elckanders Landen te fourageren, uytgesondert nochtans het gene wegens de Stadt Bergen hier na sal werden beraemt; en wel verstaende, dat onder het Woort van possessie, of recht van dien, niet gemeent wert de passagie ofte verblijf des Legers of Partyen, in de Landen daer de selve jegenwoordigh leggen, of gelegen hebben.

Dat na den dagh van de Ratificatie van het jegenwoordigh Tractaet alle extraordinaire Eysschen van Contributien, Koeyen, Pionniers en Carroyen van wedersyden op elckanders Landen sullen ophouden, sullende aen yder vry staen soodanige Eysschen, volgens de voorvallende noot, alleen op de Landen daer een yder jegenwoordigh in possessie van is, te mogen doen.

Dat aengaende d'achterstallige Contributien van 't Jaer, 't welck den 16 October aenstaende komt te verschijnen, in de Landen die effectivelijck onder de gemelde Contributien staen,men continuëren sal de selve van wedersyden alleen door de wegen die door de Heeren Plenipotentiarissen tot Nimwegen sullen werden beraemt, in te vorderen.

Aengaende de Stadt Bergen, is men van wedersyden over-een gekomen als volgt: dat sijn Alder-Christel. Majesteyt sijn Leger omtrent de gemelde Plaets niet en sal senden, maer alleen 40 Esquadrons Cavallery of Dragonders, sonder eenige Infantery.

Dat de gem: 40 Esquadrons al by malkanderen in een plaets, omtrent de gem: Stadt, die den genen, die 't gem. Corpus sal commanderen, raetsaemst sal oordeelen, sullen werden gecampeert. Dat

Dat het gemelde Corpus nergens anders toe ſal werden gebruyckt, als om te beletten dat'er niets in de gemelde Stadt komt, als 't gene hier na ſal werden geſpecificeert.

Dat die gene die 't gem: Corpus ſal commanderen, eenige Wachten op alle de naeſte Wegen en Avenuen na de gemelde Stadt ſal mogen detacheren, en eenige Partyen van d'een na d'ander plaets doen kruyſſen.

Dat alle het Vee, Koopmanſchappen, en generalijck alderhande Vivres of Eetwaren, die in of uyt de gemelde Stadt ſullen trecken, die door de geſeyde Wachten of Partyen ſullen werden onderſchept, van goeden prinſe ſullen zijn, gelijck mede de Perſonen en Paerden die de ſelve ſullen voeren, uytgenomen het gene hier na werdt geſpecificeert.

Dat hoedanigh Perſoon, te voet of te paert, of anderſints, 't zy in of uyt de gem. Stadt treckende, die door de gem. Wachten of Partyen ſal werden achterhaelt, van goeden prinſe ſal zijn, uytgeſondert de Couriers die Paſpoorten hebben, de welcke met haer Brieven alleen in en uyt de voorſz. Stadt vry en vranck ſullen mogen trecken, mits advertentie van hare paſſagie gevende aen den genen die het gemelde Corpus ſal commanderen.

Dat tot onderhout van 't gem. Corpus van 40 Eſquadrons ſijn Majeſteyt daer inne, aengaende het Broodt, Koeyen of Gelt, ſal voorſien, en dat men op den Spaenſſen Bodem omtrent de geſeyde Stadt niet als de blote Voeragie ſal mogen nemen.

Dat 6 dagen na de Ratificatie van 't jegenwoordigh Tractaet gene acten van Hoſtiliteyt tuſſchen het gem: Corpus en 't Guarniſoen van Bergen ſullen werden gepleegt, mits dat het gem. Guarniſoen ſigh binnen den omtreck van de Fortificatien der geſeyde Stadt ſal onthouden, en niet daer uyt trecken.

Dat men dagh voor dagh, te beginnen van den dagh van de Ratificatie van het jegenwoordigh Tractaet, binnen de gem: Stadt ſal laten 100 Sacken Koorn, yder Sack van 200 pont, ſonder eenige hinder daer tegen te doen, of eenig Recht daer voor te doen betalen.

Dat het ſelf vry ſal ſtaen ten eerſten voor 10 dagen te gelijck, namentlijck 1000 Sacken, tegens 100 Sacken voor yder dagh gereeckent, en voorts voor 5 dagen te gelijck daer binnen te laten.

Dat de Paerden, Koeyen of ander Vee, dat jegenwoordigh binnen de Stadt is, alle dagen vry en vranck daer in en uyt ſullen mogen trecken, om in d'een of d'ander Weyde onder 't Geſchut van de gem. Stadt (waer over men met den genen die 't gem. Corpus ſal commanderen, eens ſal werden) te gaen graſen, mits wiſſelende van d'een op d'andere, als die afgegeten ſullen weſen.

Dat men 100000 Gulden tot betalinge van de Hollandſe Troupen, de welcke Guarniſoen in de gem. Stadt houden, daer binnen ſal laten.

En indien daer eenige ſwarigheyt wegens de nakominge van dit jegenwoordig Accoort, 't zy in 't geheel of ten deele, tegens alle vermoeden ontſtont, ſoo ſal de ſelve door de Generaels-Perſonen, of die gene die daer toe ſullen werden geauthoriſeert, in der minne bygeleyt werden, ſonder dat het gem. Accoort ter dier oorſake ſal werden gealtereert, of dat het geoorloft ſoude zijn eenig gewelt daerom te gebruycken.

Over

Over alle het voorgaende zijn d'onder-geschreven Gedeputeerde respectivelijck geaccordeert, dewelcke belooft hebben de Ratificatien van den Heere Hertog van Villa Hermosa, Edelman van de Kamer van sijn Catholijcke Majesteyt, Gouverneur en Capiteyn Generael der Nederlanden, en van den Heere Hertog van Luxemburg, Pair en Marschalck van Vranckrijck, het Leger van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt in Vlaenderen en Chef commanderende, van desen dagh aen de hant te schaffen. Aldus gedaen in 't Leger by kleyn Bygarde, den July 1678.

Daer mede de Spaensse soo wel als onse Heeren Gedeputeerde na Brussel kerende/ was daer de tydinge gekomen/ dat de Heeren Fransse Ambassadeurs tot Nimwegen difficulteyt hadden gemaeckt/ omme de te restitueren Plaetsen te evacueren/ voor aen Sweden volkomen satisfactie soude zijn gedaen: waer om dan/ en dat de Fransse noch geen genoegsaem Graen tot subsistentie van het Guarnisoen binnen Bergen souden willen laten passeren/ by Duc de Villa Hermosa wierdt geresolveert/ door de gesamentlijcke Heeren Gedeputeerde aen den Hertogh van Luxemburgh en den Intendent op het civielste te laten aenseggen: Dat sijn Excellentie, na een rijp overleg, oordeelde de geprojecteerde Conditien absoluyt onaennemelijck te zijn, voornamentlijck in 't regarde van de Stadt Bergen, want dat het al te hart ende onverantwoordelijck soude zijn, soo veel eerlijcke Soldaten en getrouwe Burgers selfs door een Conventie te stellen in staet, om van Honger te moeten vergaen; en dewijl haer Ed. hadden geseyt haer Pouvoir niet mede te brengen, om den Toevoer van meerder quantiteyt van Graenen ofte eenige andere Levens-middelen te accorderen; dat men die saeck nae Nimwegen, alwaer het groote Werck, en bygevolge oock diergelijcke Poincten wierden verhandelt, soude konnen renvoyeren, om geen confusie ofte embrouillementen te veroorsaecken. 't Welck dan den 3 's namiddags noch wierdt gedaen. En scheen den Hertogh en Intendent door die reden vry wat gesurpreneert/ en soodanigen antwoort niet verwacht te hebben/ toonden haer oock veel liberaelder en toegevelijcker als daeghs te vooren/ doende verscheyde voorslagen/ om noch te komen tot het Verdragh/ en wilden verseeckeren/ dat den Coningh/ op de redenen by hem Hartogh aen sijn Majesteyt te representeren/ het geen meer was geëyscht als ingewilligt/ wel soude toestaen/ indien sulckx by haer Hoog Mog: Gedeputeerde wierdt versocht; maer die daer toe niet gelast zijnde/ wierdt het selve op 't beleefste ge-excuseert; en daer mede is dese Handelinge afgebroocken/ blyvende het Fransse Leger voor eerst leggen als te vooren. Men had 't selve uyt Brussel reeyts eenige Toevoer laten genieten; maer wanneer men wegens den Stilstant van Wapenen niet hadde konnen accorderen/ en dat de Franssen weder eenige moetwil begonden te gebruycken/ soo heeft de Gemeente dat feytelijck verhindert/ en eenige Wagens met Wijn/ die noch nae 't Fransse Leger wilden/ aengehaelt/ verbrant en de Wijn laten loopen: echter deede den Heere Grave van Monbron/ Gouverneur van Gent/ Briefjes al-om divulgeren: Dat hy ordre van den Coningh ontfangen hadde, alle

acten van Hostiliteyt, ten opsicht van de Troupen en Onderdanen der Staten Generael, te doen ophouden, op den selven dagh, als de Gouverneurs van dc Plaetsen, horende onder de gemelde Staten, gelijcke ordre souden hebben. Maer de volkomen effecten van de Vrede heeft men soo drae niet mogen smaken / alsoo noch wat tot Nimwegen te doen viel.

Over de Poincten / die men noch garen soude hebben gehad / daer van hier vooren is gesprocken / was wegens desen Staet aenstonts ordre aen onse Heeren Ambassadeurs tot Nimwegen gesonden / en dat vervolgens de Teyckeninge soude werden voltrocken / waer toe den Heer van Odijck zich mede derwaerts begaf: maer men vont sigh wel verset / dat de Heeren Fransse Ambassadeurs / wanneer men de Tractaten voort soude perfecteren / nieuwe Pretentien opwierpen / namentlijck dat Vranckrijck geene van de beloofde Plaetsen konde evacueren / voor Sweden volkomen satisfactie hadde; het welck dan weder nieuw werck en bekommernisse veroorsaeckte / en geen geringe twijffelingh / of 't gantsche Tractaet daer door niet soude blijven steecken: wederzijdts wierden Expressen afgesonden / en men scheen aen beyde kanten te blijven persisteren; maer aen dese syde oordeelde men / dat het een Poinct was / waer in niet en konde toegegeven werden: en alsoo dit een van de swaerste saecken van onsen gantsen Vrede-handel is geweest / sullen wy hier de voornaemste Stucken / die dienen / omme de reden van het gesustineerde van yder kant staende te houden / hier nae stellen: Op den 17 July gaven dan de Heeren Fransse Ambassadeurs tot Nimwegen de volgende Memorie aen haer Hoog Mog. Ambassadeurs over.

Memorie van de Fransse Ambassadeurs, overgegeven den 17 July 1678. aen de Heeren Ambassadeurs van de Staten Generael der Vereenigde Provintien.

DE Fransse Ambassadeurs siende met ongenoegen, dat de swarigheden, die gemoveert zijn, over de tijdt van d'Evacuatie der Plaetsen, die den Coning haer Meester wel wil weder geven, oorsaeck aen de qualijck geintentioneerde tot de Vrede geven, de sinceriteyt van d'intentie van sijn Majesteyt te doen verdacht houden, soo hebben sy gedacht, dat sy de selve aen de Heeren Ambassadeurs der Staten Generael door de tegenwoordige Memorie mosten kennelijck maecken.

En om te justificeren de redenen, die sijn Majesteyt heeft, om de geseyde Plaetsen niet te verlaten, voor dat Sweden volkomen voldaen zy, schijnt het, dat het genoegh is het begin van de Negotiatie, waer door de Vrede op heden soo verre gevordert is, een weynigh op te halen. Men kan seggen, dat de selve gefondeert is op de Conditien, die door de geseyde Ambassadeurs van Vranckrijck, uyt den naem van sijn Majesteyt voorgestelt zijn, dewijl de selve alle aengenomen zijn, eerst door Hollandt, en kort daer na door Spangie. Men kan mede seggen, dat doen de Staten Generael, ingevolge van den Brief die sijn Majesteyt haer op den 18 Mey laetstleden geschreven heeft, en van de Memorie die hy op den eersten Juny aen den Heer van Beverning in handen stelde, van de Besendinge van den Heer

Heer de Lannoy by de ſelve, en van den Brief die hy van harent wegen aen ſijn Majeſteyt overgegeven heeft, verklaert hebben, dat ſy gereed waren het Tractaet onder die ſelve Conditien te teeckenen, ſy haer mede verbonden hebben tot de executie van die gene, die Sweden betreffen, alſoo het de eerſte was van alle de andere: En alſoo de ſelve ſamen gevoegt waren, ſoo hebben ſy oock in d'intentie van de Heeren Staten Generael niet moeten geſcheyden werden, om d'eene van ſijn Majeſteyt te bekomen, en d'andere te verwerpen: En hoog-gemelde ſijn Majeſteyt heeft geen oorſaeck te twijffelen, dat, dewijl hy maer een en de ſelve ſaeck van ſijn en ſijner Geallieerde Intreſt hadde gemaeckt, haer meningh oock niet ſoude zijn geweeſt hem het een en 't ander te doen verwerven.

Sijn Majeſteyt ſoude ſelf hebben konnen hopen, dat ſy-lieden, profiterende en voor haer ſelf en voor Spangie ſoo veele importante Plaetſen, die hy wel, in conſideratie van Sweden, heeft willen afſtaen, ſy ſigh by de ſelve ſouden voegen, om de herſtelling van die Kroon te procureren: En indien hy op haer niet verſocht heeft hare Machten by de ſijne te willen voegen, om de gem. Kroon in poſſeſſie van de Plaetſen, die ſy verloren heeft, te herſtellen, ſoo moeten ſy ten minſten lyden, dat hy de middelen, die hy in handen heeft, gebruycke, om een Conditie, die ſy ſolemnelijck hebben toegeſtaen, ter executie te ſtellen. Sy weten, dat ſijne Majeſteyt geen krachtiger middel heeft om tot de herſtellinge van den Coningh van Sweden in Pomeren en in't Hertogdom van Bremen te contribuëren, als den Keurvorſt van Brandenburg en de Princen die de Staten van die Kroon beſitten, te beoorlogen. Haer is mede niet onbewuſt, dat ſijn Majeſt. om tegens die Princen te ageren, de Plaetſen, die op heden in ſijne handen zijn, van noden heeft, de welcke te gelijck tot de Paſſagie en Magaſijnen van ſijne Legers konnen dienen. Eyndelijck, ſy konnen de Vrede, die ſijne Majeſteyt wel wil aengaen, niet anders aenſien als een en het ſelve Tractaet voor hem en ſijne Geallieerde, als mede niet vreemt vinden, dat hy alle de nodige precautie neme, om alle de Conditien daer daer van te ſien naergekomen.

Dit gebruyck kan werden geſeyt dat van alle de Tractaten te zijn, en men ſoude het exempel van het Pireneeſſe konnen by-brengen, vermogens het welcke de Plaetſen, die ſijn Majeſteyt aen den Cathol. Coningh in verſcheyde Landen moſte weder geven, wierden geëvacueert, met dat hy van ſijne ſyde de Conditien, die hy belooft hadde, in 't werck ſtelde, en dat Verceil ſelf, 't welck hoog-gemelde Cathol. Coningh aen den Hartogh van Savoyen moſte reſtituëren, mede op die ſelve maniere moſte werden afgeſtaen, alſoo d'Intereſſen van ſijn Majeſteyt en die van ſijn Geallieerde niet afgeſondert waren: Alſoo oock de Staten Generael gehouden zijnde de Conditien, die ſijn Majeſteyt aengeboden heeft, en die ſy tot Nimwegen aengenomen hebben, ſoo moeten ſy al het gene in haer is contribuëren, om te maecken dat de ſelve, ſoo in ſijn regard als in dat van Sweden, geſamentlijck nagekomen werde.

Sijn Majeſteyt heeft ſoo veel te wettiger oorſaeck gehad te geloven, dat ſy in ſulcke rechtvaerdige gevoelens ſouden treden, om dat in 't Project van 't Tractaet 't welck hare geſeyde Ambaſſadeurs aen die van Vranckrijck overgegeven hebben, ſy geen mentie van de reſtitutie der Plaetſen gemaeckt hebben: ſoodanigh

ſtilſwygen moet opgenomen werden voor een teecken dat ſy de ſelve niet en pretendeerden, als wanneer alle de Conditien, die ſy aengenomen hebben, naergekomen ſouden zijn, en dat ſy ſoo veel te minder ſwarigheyt ſouden maecken dat Maeſtricht in handen van ſijn Majeſteyt bleef, en de Vyanden van Sweden daer toe te dwingen, om dat de Staten Generael die Plaets door haer Tractaet aen Spangie moeten reſtituëren.

En om noch meerder aen de gemelde Staten Generael te doen ſien,hoe dat ſijn Majeſteyt, na dat hy ſoo veel heeft gedaen om de Vrede van Europa te procureren, haer ſijn eerſte Vriendtſchap oprechtelijck heeft willen weder geven, het voordeel dat ſy daer van moeten ontfangen, vorderen, en alle gedachten van iets in de Nederlanden t'ondernemen, te laten varen, ſoo behoeven ſy maer alleen te conſidereren de conduite, die de ſelve gehouden heeft ſedert dat ſy by den Brief, die den Heer de Lannoy aen ſijn Majeſteyt overgegeven heeft, haer geüyt hebben, dat ſy de Vrede voor het laetſte van Juny ſouden teeckenen, en dat Spangie op die tijdt mede van gelijcken ſoude doen.

Sy hebben geſien dat op haer verſoeck, ſonder na d'uytwiſſelingh der Ratificatien te wachten, ſijn Majeſteyt order gegeven hadde, om ſijn Leger van omtrent Bruſſel te doen vertrecken: dat hy gereet is geweeſt om hare Handel en Scheepsvaert door de Paſpoorten, die hy aen ſijne Ambaſſadeurs geoorloft heeft uyt te wiſſelen, open te ſtellen: dat hy aengeboden heeft een overlegh te maecken, op wat wyſe ſijne Troupen omtrent Bergen ſouden leven, en op de middelen van die Stadt tot na d'uytwiſſeling der Ratificatien te doen ſubſiſteren.

Dat, om de Nederlanden te ſoulageren, en den Keurvorſt van Brandenburgh tot de Vrede ſoo veel te eer te verplichten, hy Monſr. de Schombergh met een conſiderabel Detachement van ſijn Leger van Vlaenderen verſterckt heeft, dat hy reets een ander na Duytſlant geſonden heeft, en dat hy op het poinct ſtont om noch meerder derwaerts af te ſchicken: dat alle die conduite genoegſaem te kennen geeft, dat hy de Vrede met Spangie reets voor gewis ſtellende, ſijn voornemen alleen was ſijne Machten tegens den Keurvorſt van Brandenburg te gebruycken, om hem tot de Vrede met Sweden te conſtringeren.

Doch alſoo ſijn Majeſteyt ſiet, door de diſcourſſen die ſijne Vyanden affecteren al-om te ſpargeren, dat ſy trachten d'oprechtigheyt van ſijne Woorden verdacht te maecken, en dat ſy gaerne ſouden doen geloven, dat ſoo wanneer hy de meſures van Spangie en Hollandt tot den Oorlogh door de Vrede ſoude hebben gebroocken, hy de Plaetſen, die hy behouden hadde, ſoude gebruycken om met meerder voordeel tegens de Nederlanden te ageren: ſijn Majeſteyt wil mede wel, voor ſoo veel in hem is, die ydele bekommerniſſen doen verdwijnen: ſijn eenigſte oogmerck in dit geheele Werck is, de ſatisfactie van Sweden te procureren. Hy wil vertrouwen, dat de Staten Generael de ſelve intentie hebben, en dit is oorſaek dat hy gaerne met haer wil treden in alle middelen,die ſy bequaemſt ſullen oordeelen, om de ſelve tot een goet eynde te brengen, 't zy dat ſy haer ſelf willen verbinden om die Kroon in de verlorene Plaetſen en Landen te herſtellen, 't zy dat ſy deſſelfs Vyanden tot de reſtitutie diſponeren: Soo ſy maer een volkomene verſeeckering van deſſelfs herſtellinge aen ſijn Majeſteyt doen blijcken,

ken, ſal hy d'expeditien, die ſy hem dien aengaende ſullen voorſtellen, en die bequaemſt ſullen werden geoordeelt om de generale Vrede te procureren, met blijtſchap aennemen. Sy ſullen mede die ſelve ſaeck met de geſeyde Franſſe Ambaſſadeurs tot Nimwegen konnen verhandelen, of een Miniſter by hem ſenden, of eenige Gedeputeerde na de Vlaemſſe Frontieren, en na Gent ſelf, als het naeſt gelegene aen hare Staten, afvaerdigen, om met die gene, die ſijn Majeſteyt daer toe ſoude mogen ſtellen, daer over te confereren. Het ſal hem genoegh weſen over een vaerdig en ontwijffelbaer middel te accorderen, om de herſtellinge van Sweden te procureren.

De gemelde Franſſe Ambaſſadeurs beloven ſigh, dat de gemelde Heeren Ambaſſadeurs der Staten Generael en alle redelijcke Luyden te gelijck ſullen zijn overtuygt, en wegens het Recht dat ſijn Majeſteyt heeft van de nakominge van een Conditie, die poſitivelijck aengenomen is, te vorderen, en de ſelve door de middelen, die hy in handen heeft, te procureren, 't en zy de Staten Generael andere wegen met hem concerteren, om hem daer aen te helpen. Den langen tijt, die hy ſedert den 18 Mey, als wanneer aen hoog-gem. Heeren Staten ſchreef, in Vlaenderen verloren heeft, geeft mede genoegſaem te kennen, hoe oprecht ſijn intentie tot de Vrede is geweeſt: In den ſtaet, daer ſijne Vyanden doen in waren, en die daer hy ſigh in bevont, ſal niemant konnen twijffelen, of d'eenigſte begeerte van de Vrede aen Europa te geven, is alleen capabel geweeſt, om hem ſulcke groote conjunꝿuren te doen verlieſen; en om die oorſaeck alleen ſal hy altijt bereyt ſtaen om Propoſitien aen te nemen, die de volkome ſatisfaꝿie van Sweden ſullen vaſt ſtellen, en die de ruſt, die het geheele Chriſtenrijck van deſe Vergadering verwacht, mogen procureren.

En hier op is by de Heeren Ambaſſadeurs van deſen Staet / volgens de Reſolutie van haer Hoog Mog: / geantwoort.

Antwoort van de Ambaſſadeurs van de Staten Generael der Vereenigde Provintien, op de Memorie van de Franſſe Ambaſſadeurs van den 17 July 1678, overgegeven op den 26 der ſelver Maent.

DE extraordinaire Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſſen van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden hebbende een Memorie van den 17 deſer uyt handen van de Heeren Franſſe Ambaſſadeurs ontfangen, waer by de ſelve voor hebben het Poinꝿ van de Non-evacuatie der Plaetſen, waer van de reſtitutie door ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt belooft was, te juſtificeren, en waer by ſy met eenen haer Hoog Mog: nodigen, om met ſijn Majeſteyt eenige middelen te beramen, waer door een volkomen ſatisfaꝿie aen den Coning van Sweden ſoude konnen werden te weegh gebracht; ſoo vinden ſy haer genootſaeckt, by expreſſe ordre van hare Heeren en Meeſters, aen hare Excell. voor te houden: Dat hare Hoog Mog: te ruggeſiende op de proceduren, die hoog-gedachte ſijne Koninckl. Majeſteyt van Vranckrijck heeft gelieven te houden, om den jegenwoordigen Oorlog ter neder te leggen, en de favorabele verklaringen by de ſelve

ſpecialijck oock ten opſichte van haer gedaen, niet konnen geloven, dat hoogſt-gedachte ſijne Majeſteyt den voortgangh en concluſie van de voorſz. Vrede ſoude willen binden of accrocheren aen de voorſz. Non-evacuatie, en mits dien t'eenemael zijn geperſuadeert, dat de voorſz. accrochementen niet zijn voort-gekomen uyt het genereus gemoet van ſijne Majeſteyt, maer uyt de artificien van die gene, die haer reeckeninge by de Vrede niet vindende, ſoo goeden ende heylſamen werck geerne ſagen geïnterrumpeert en gebroken: En meynen haer Ho: Mo: dat geen groter fondament by haer kan werden gemaeckt, tot juſtificatie van hare rechtvaerdſge ſuſtenue, ende tot wederlegginge van de voorſz. artificien, dan dat de voorſz. ſaecke werde gehandelt ende ge-examineert, ſoo wel naer haer eerſte beginſelen, als naer het geen ſucceſſivelijck is gevolght: Het is ſeer evident, dat haer Ho: Mo: altoos hebben gelaboreert, om den jegenwoordigen Oorlogh getermineert te ſien door een Vrede, daer inne alle de ſtrydende Partyen ſouden konnen vinden haer genoegen en ſatisfactie; en dat ſy niets liever ſouden hebben geſien, dan dat de gemoederen aen alle ſyden daer toe hadden mogen weſen gediſponeert: doch het ongeluck gewilt hebbende, dat hoog-gem. ſtrydende Partyen in hare pretenſien van den anderen ſeer verre waren en bleven geëſloigneert, ſoo heeft hoogſt-ged. ſijne Koninckl. Majeſteyt van Vranckrijck door de Heeren deſſelfs Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſſen tot Nimwegen gelieven voor te ſtellen Conditien, die konden en moſten maecken het Plan van een generale Vrede, en omtrent het Plan ſigh te expliceren, dat het was het uytterſte daer toe ſijne Majeſteyt ſigh hadde konnen uytlaten, en op het welcke ſijne Vyanden konden kieſen, of de Vrede of den Oorlogh, ſonder daer aen langer te willen verbonden zijn, dan tot den 10 van de Maent van Mey deſes lopenden Jaers. Haer Hoog Mog: de voorſz. Conditien geëxamineert, en bevonden hebbende, dat de principaelſte gedeelten van dien concerneerden hare Geallieerden, hebben eerſt getracht de gem. Heeren Ambaſſadeurs van hoogſt-ged. ſijne Majeſteyt daer toe te diſponeren, dat die ſouden mogen werden geconſidereert als een Plan, waer op van Vrede ſoude werden gehandelt, en dat men hadde mogen ſien, waer toe ſoo wel de eene als de andere van de hoogh-ſtrydende Partyen ſoude konnen werden gebracht: maer van de gem: Heeren Ambaſſadeurs van hoogſt-ged: ſijne Majeſt. tot Antwoort bekomen hebbende, dat ſijn Majeſteyt niet genegen was daer over in handelinge te treden, en dat de hoogh-ſtrydende Partyen voor den voorſz. 10 Mey ſimpelijck ſouden moeten verklaren, of ſy genegen waren de Vrede op de voorſz. Conditien aen te nemen of niet, ſo hebben ſy by alle wegen en middelen getracht te vernemen de ſentimenten van de Heeren Miniſters van haer Hooge Geallieerden: En dewyle die excipieerden op de kortheyt van den tijdt, en dat ſy van hare Principalen dien aengaende voor den voorſz. 10 Mey niet konden werden geïnformeert, en dat haer Hoog Mog: niet konden weten, of alle de hoog-gem. Geallieerden, en namentlijck ſijn Koninckl. Majeſteyt van Spangie, in de voorſz. Conditien mede ſouden goet vinden te bewilligen: En vindende, dat de Barriere, by de voorſz. Conditien in de Spaenſſe Nederlanden voorgeſlagen, oock particulierlijck tendeerde tot hare ſatisfactie, ſoo hebben ſy aen de gem. Heeren Ambaſſadeurs van hoogſt-gedachte ſijne Majeſteyt doen voor-houden

en

en versocht te mogen weten, hoe de selve Barriére soude werden geconsidereert, indien hoogst-gedachte sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie niet soude konnen goet vinden de voorsz. Conditien aen te nemen : Sijne Majesteyt daer van geinformeert wesende, heeft hier op de goetheyt gehad van aen haer Hoog Mog: selfs door Missive, geschreven in sijn Leger den 18 van de voorsz. Maent van Mey, bekent te maecken, dat ingevalle hoogst-gedachte sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie niet soude konnen goet vinden de Vrede aen te gaen, en dat sy genegen mochten wesen met sijne Majesteyt haer Tractaet te voltrecken, op de Conditien t'haren reguarde voorgestelt, en haer te verbinden Neutrael te blyven, gedurende den geheelen cours van den jegenwoordigen Oorlog, hoogstged. sijne Majesteyt als-dan, ter contemplatie van desen Staet, aen hoogstged. sijne Koninckl. Majest. van Spangie altoos soude accorderen de selve Conditien, die hy doenmaels aennemen konde, en gene Plaetsen in de Spaensse Nederlanden aentasten soude; en indien den Staet verstont daer op met sijne Majesteyt te handelen en Geputeerde wilde senden, dat die Gedeputeerde hoogst-ged. sijne Majesteyt tot den 27 van de voorsz. Maent Mey souden vinden omtrent de Stadt van Gent, en in de selve dispositien die in de voorsz. Missive waren uytgedruckt. Haer Hoog Mog. aen de gem. Heeren Ambassadeurs van hoogst-ged. sijne Majesteyt voor den voorsz. 10 van de voorsz. Maent Mey hebbende doen verklaren, dat voor soo veel haer aenging, genegen waren de Vrede met hoogst-ged. sijne Majesteyt te sluyten, op de voorsz. Conditien t'haren reguarde voorgestelt, met versoeck, dat haer tijdt mocht werden gegeven, om hooggemelte hare Geallieerde mede tot het aengaen van de voorsz. Vrede te disponeren, hebben naderhant, op de receptie van de voorsz. Missive van den voorsz. 18 Mey, goet gevonden den Heer van Beverning als haer Ambassadeur extraords. aen hoogst-ged. sijne Majesteyt af te senden, om aen de selve bekent te maecken, hoe geerne sy een generale Vrede gevordert souden sien, en dat sy bereyt waren aen te nemen de Conditien die hoogst-ged. sijne Majesteyt aen haer hadde gepresenteert door sijn Ambassadeurs tot Nimwegen, en dat sy versochten een Stilstant van Wapenen voor 6 Weecken, om gedurende dien tijdt over de Vrede met hoog-gem. hare Geallieerde te confereren, en van haer te obtineren haer bewilliginge tot de conclusie van een soo grooten Werck. Waer op hoogst-ged. sijne Majesteyt, by sijne Antwoort op den eersten der voorleden Maent Juny aen den gem. Heer van Beverningh in 't Leger tot Wetteren gegeven, de goetheyt heeft gehad van te verklaren, te vreden te zijn, op het versoeck van haer Hoog Mog: toe te staen een Stilstant van Wapenen voor 6 Weecken, te beginnen met den eersten van de Maent van July, op de selve voet als die in den Jare 1668 tusschen haer Koningl. Majesteyten van Vranckrijck en Spangie was geaccordeert; des dat haer Hoog Mog: souden beloven, dat ingevalle sy, gedurende de voorsz. Stilstant, hoog-gem: hare Geallieerde niet souden kunnen bewegen, om aen te nemen de voor-gestelde Conditien, syluyden als-dan de hoog-gem. Geallieerde tegens sijne Majesteyt of sijn Geallieerde niet souden assisteren, directelijck of indirectelijck, gedurende den voorsz. Oorlogh, en dat sijne Majesteyt daer op aen haer wel wilde vernieuwen de Engagementen, vervat in desselfs voorsz. Missive van den voorsz. 18 Mey, soo wel voor soo veel aengingh

de

de Conditien die Spangie altoos ſoude accorderen, als ten reguarde van de veyligheyt der Plaetſen in de Nederlanden; en, om haer een grooter blijck daer van te geven, ordonneerde den Hartogh van Luxemburgh, gedurende de voorſz. Maent, haer Antwoort af te wachten in de Nabuurſchap van Bruſſel, met laſt, om gedurende dien tijdt geen Plaetſen te attacqueren.

Wyders hebben haer Hoog Mog:, om te betonen hoe ſeer ſy genegen waren den tegenwoordigen Oorlog te eyndigen, en hoe oprechtelijck ſy daer inne procedeerden, niet afgewacht het eynde van de voorſz. Maent Juny, veel min haer bedient van den Treves of Stilſtant van Wapenen, die met den eerſten van de voorſz. Maent July ſoude ingaen, ſoo als ſy nochtans wel hadden konnen doen, maer hebben op den 22 van de ſelve Maent July aen hoogſt-ged. ſijne Majeſteyt by Miſſive bekent gemaeckt, dat ſy alle debvoiren hadden aengewent, om hooggem. hare Geallieerde mede te permoveren tot het aengaen van de voorſz. Vrede; en al-hoewel ſy niet verſeeckert waren, dat die alle met haer daer inne ſouden willen concurreren, dat ſy niet-te-min aen haer Ambaſſadeurs tot Nimwegen ordre hadden gegeven om het Tractaet van de voorſz. Vrede te ſluyten en teeckenen met de Heeren Ambaſſadeurs van ſijne Majeſteyt, beneffens die van de hoog-gem. Geallieerde, die daer toe genegen ſouden mogen zijn, en dat ſy verſeeckert waren, dat hoogſt-ged. ſijne Koninckl. Majeſteyt van Spangie de voorſz. Vrede nevens haer op de voorſz. Conditien mede aennemen ſoude. Waer op dan ſijne Majeſteyt de goetheyt heeft gehad, om daer op by ſijne Miſſive van den 30 van de voorſz. Maent Juny te antwoorden, dat de ſelve met aengenaemheyt had verſtaen, dat haer Hoog Mog: ſonder af te wachten den tijdt die ſijne Majeſt. hadde geaccordeert tot een Stilſtant van Wapenen, geordonneert hadden aen haer Ambaſſadeurs tot Nimwegen, het Tractaet van Vrede te teyckenen voor het uytgaen van de voorſz. Maent Junius: En dat de verſeeckeringe die ſy hadden gegeven, van dat hoogſt-ged. ſijne Koninckl. Majeſteyt van Spangie die op de ſelve tijt mede ſoude aennemen, aen ſijn Majeſteyt dede ſien ſeer favorable diſpoſitien voor de generale ruſte van Europa, en dat ſijn Majeſteyt ſigh beloofde dat die niet lang ſoude konnen werden geretardeert door die van de hooggem. Geallieerden, die tot noch toe, niet tegenſtaende alle aengewende devoiren, niet hadden konnen concurreren tot een ſoo groote en ſoo univerſelijck gewenſchte ſake. Dat alhoewel, na het ordinaris gebruyck, de ſaecken moſten blyven in die ſtaet daer die in waren, tot dat de Vrede gants en t'eenemael ſoude weſen geconfirmeert door de uytwiſſelinge van de Ratificatien en Publicatie der Tractaten, ſijn Majeſteyt niet te min, in conſideratie van deſen Staet, laſt hadde geſonden aen den gem. Heer Hertogh van Luxemburgh, om ſijne Armee van Bruſſel te doen vertrecken, en die te doen gaen in de Landen onder het Gebied van ſijn Majeſteyt althans gehorende, en om met den Hertogh van Villa Hermoſa en den Envoyé van deſen Staet aldaer te concerteren over de conduite, die gehouden ſoude werden by de Officieren, commanderende ſijne Majeſteyts Troupen omtrent Mons, mitsgaders op wat wyſe men ten platten Lande, ſonder hoſtiliteyt te doen, leven ſoude tot de uytwiſſelinge van de Ratificatie van de ſyde van Spangie.

Uyt dit alles blijckt onwederſpreeckelijck, dat de intentie ſoo wel van hoogſt-ged.

ged. ſijne Majeſteyt als van haer Hoog Mog: in den beginne is geweeſt, te maecken een generale Vrede, op ſoodanige Conditien, daer inne alle de hoog-gemelte Geallieerden hadden mogen bewilligen: En alſoo het onſeecker was, of alle de hoogh-gem. Geallieerde de Conditien, by hoog-gem. ſijn Majeſteyt voorgeſtelt, ſouden willen aennemen, en van de ſelve ſijne Majeſteyt verklaert zijnde, dat daer inne geen veranderinge te verwachten was, ſoo hebben haer Hoog Mog: verſocht geëſclairceert te zijn van ſijn Majeſteyts intentie omtrent de Conditien die haer concerneerden en aengingen; en hebben het geluck gehad van dien aengaende geinſtrueert te werden, niet alleen mondeling door de gem. Heeren deſſelfs Ambaſſadeurs, maer tot tweemael toe door ſijn Majeſteyts eygen Miſſive, dat hoogſt-ged. ſijne Majeſteyt de voorſz. Conditien t'haren reguarde altoos ſoude geſtant doen, en ſpecialijck mede die, de welcke de voorſz. Spaenſſe Nederlanden concerneerden, of ſchoon hoogſt-ged. ſijne Koninckl. Majeſteyt van Spangie of eenige Geallieerde in de te maecken Vrede niet quamen te bewilligen, als ſy maer het voorſz. Tractaet quamen te ſluyten, en verklaerden Neutrael te ſullen blyven, en de voorſz. weygerende Geallieerde directelijck of indirectelijck niet te aſſiſteren tegens hoogſt-ged. ſijne Majeſteyt en deſſelfs Geallieerde, gedureude den geheelen cours van den jegenwoordigen Oorlogh. Uyt alle het welcke klaerlijck blijckt, dat het ſijn Majeſteyts intentie noyt is geweeſt de voorſchreve Vrede en de effecten van dien te doen achter blyven of ophouden, ten reguarde van die hoog-ſtrydende Partyen, die daer toe gerect ſouden mogen zijn, en in ſtaet van tot de concluſie te procederen, ſchoon eenige van de ſelve Partyen daer toe ongenegen mochten weſen, maer alleen te bedingen, dat die gene, die de Vrede quamen aen te nemen, die gene, die in den Oorlogh wilden blyven, directelijck of indirectelijck niet ſouden mogen aſſiſteren tegens ſijne Majeſteyt of deſſelfs Geallieerde; en kan het mits dien niet voort komen uyt het genereus gemoet van hoogſt-ged. ſijne Majeſteyt, ſoo klaerlijck by de voorſz. Miſſiven geëxpliceert, maer alleen uyt de artificien van de gene, die haer rekeninge by de voorſz. Vrede niet ſouden mogen vinden, dat de voorſz. paciſcerende Partyen de effecten van de voorſz. Vrede niet eerder ſouden genieten, voor dat in effecte een generale Vrede ſoude zijn gemaeckt. En ſeeckerlijck, het ſoude haer Hoog Mog. daerom ſeer ſurpreneren, ingevalle de intentie van hoogſt-ged. ſijne Majeſteyt ſoodanigh ſoude weſen, als die in de voorſz. Memorie is vervat, dewyle het ſeer abuſijf is, dat ſy ſouden hebben verklaert, de voorſz. Conditien in 't generael te billicken of aen te nemen, maer alleen gedeclareert hebben, dat ſy haer daer mede, voor ſoo veel die haer aengingen, ſouden contenteren en vergenoegen, en tijt verſochten, om die aen haer Geallieerde ſmaeckelijck te maecken.

Wyders is het ſeecker, dat men haer een diergelijcke verklaringe noyt en heeft geëyſcht, maer dat ſijne Majeſteyt, op de ſcrupule die haer Hoog Mog. moveerden, van dat miſſchien, als hare Geallieerde niet ſouden konnen werden gepermoveert, om die voorſz. Conditien aen te nemen, haer te gemoet geſtapt is, hebbende betuygt, dit alles niet tegenſtaende, de voorſz. Conditien t'haren reguarde, en ten reguarde van hoogſt-ged: ſijne Koninckl. Majeſteyt van Spangie, altoos te

ſullen geſtant doen, ſoo wanneer haer Hoog Mog: het voorſz. Tractaet quamen te concluderen,op de Conditien t'haren reguarde voorgeſtelt, en ſulcx met eenen evidentelijck heeft gedemonſtreert: dat noch d'intentie van hoogſt-ged. ſijne Majeſteyt noch van de Heeren Staten daer heenen ging, haer te verbinden tot de preſtatie van iets anders dan 't geen betreffen ſoude haer eygen ſelven, en die Geallieerde, die met haer in de Vrede ſouden concurreren; en dat ſijne Majeſteyt, ten reguarde van de refuſerende, niet anders dan een Neutraliteyt requireerde, en geenſints inſteerde op een obligatie of belofte, van ſijne Geallieerde te moeten helpen aen de voldoeninge van ſijne Pretentien, het welck de gem. Heeren Ambaſſadeurs nu by de voorſz. Memorie, tegens de voorſz. expreſſe verklaringe van ſijne Majeſteyt, begeeren: Indien het de hoog-gem. Heerem Ambaſſadeurs haer belieft te erinneren de Antwoort, die ſy in de Conferentie van den 17 Juny laetſtleden gegeven hebben, doen men ſigh op het poinct de concluſie en teeckeningh der Tractaten heeft geëclairceert, ſullen ſy ſonder twijffel moeten bekennen, dat het beſluyt is geweeſt, dat ſy gereet waren te tekenen met alle de Geallieerde, die verklaren ſouden daer toe te condeſcenderen, ſonder eenige ſtipulatie voor Sweden, en ſonder eenig accrochement ten dien opſichte, hebbende alleenlijck gerecommandeert d'officien by de Geallieerde te continueren, met belofte, dat ſy van gelijcken by de hare ſouden doen: En is boven dien ſeer gewis, dat ſy, gedurende den gantſchen loop van de Negotiatie, noyt eenige mentie van d'Intereſſen van Sweden gemaeckt hebben, ſelf niet, ſoo wanneer men de wyſe van de reſtitutie van eenige Plaetſen, die tot een Barriére ſouden dienen, heeft gedebatteert: En abuſeren haer grootelijckx de gem. Heeren Amaſſadeurs, als ſy in de voorſz. Memorie ſeggen, dat de reſtitutie van de Plaetſen, die aen ſijne Koningl. Majeſteyt van Spangie ſouden werden gegeven, ſoude weſen geaccordeert,alleen in conſideratie van de reſtitutie, die ten behoeve van ſijn Koningl. Majeſteyt van Sweden ſoude werden gedaen, daer den text van de voorſz. Conditien uytdruckelijck mede brengt, dat de voorſz. Plaetſen ſouden werden gelaten als een Barriére in de Spaenſſe Nederlanden, op de welcke ſijn Koninckl. Majeſteyt van Groot Brittangie, de Staten Generael en andere Naburen van de ſelve Nederlanden ſoo ſeer inſteerde, en dat ſijne Majeſteyt de voorſz. Plaetſen met die inſicht aen hoogſtged. ſijne Koninckl. Majeſteyt van Spangie reſtituëren ſoude, mits dat daer tegen gecedeert ſouden werden de Plaetſen, in de voorſz. Conditien mede begrepen: en dat de reſtitutie van de voorſz. Plaetſen mede ſouden maecken een gedeelte van de ſatisfactie van haer Hoog Mog:, ſonder dat die eenigſints gelimiteert, noch directelijck of indirectelijck is geaccrocheert aen eenige ſatisfactie of reſtitutie voor hoogſtged: ſijne Koninckl. Majeſteyt van Sweden: En blijckt het klaerlijck, dat de gem: Heeren Ambaſſadeurs daer van oock ſoo wel zijn overtuygt, dat ſy in de voorſz. Memorie moeten bekennen, dat ſijne Majeſteyt noch aen haer Hoog Mog: noch aen ſijn Koninckl.Majeſteyt van Spangie immermeer heeft gevergt, dat de ſelve haer Macht ſouden moeten voegen by de ſijne, om hoogſt-ged: ſijne Koninckl. Majeſteyt van Sweden te ſtellen in poſſeſſie van het geen hy verloren heeft, willende alleen de Non-evacuatie van de voorſz. Steden daer

daer op fonderen, dat in de voorsz. Conditien van een generale Vrede, de satisfactie en restitutie van Sweden het eerste Articul soude zijn geweest, niet considererende, dat soodanige volkome en geheele satisfactie van Sweden geensints kan werden geappliceert aen de Machten, die op de gemelte Kroon niets geconquesteert of genomen hadden; en dat het irregulier genoegh is een satisfactie te pretenderen tot laste van die gene, die niets verovert en gene possessie ter werelt daer van hebben; ja self, dat men een consequentie uyt soo een generael en twijfelachtigh voorstel wil trecken op alle de particuliere Conditien, de welcke, in gevolge van 't gemelde voorstel, op een seer differente wyse en stipulatien uytgedruckt zijn; even al eens, of men een selfde consequentie wilde trecken uyt het gene van de Princen van Straetsburgh en Furstenburgh daer na werdt geseyt, namentlijck, dat haer interest een van d'eerste Poincten van de Vrede moste maecken, alsoo dit een saeck is, die niemant van de Geallieerde, maer de Keyser alleen mogelijck in sijn particulier betreft. De Heeren Ambassadeurs hebben mede niet geconsidereert, dat sijne Majest. daer na by dessels Missiven van den voorsz. 18 Mey en 1 Juny soo duydelijck en soo rondelijck heeft verklaert, te vreden te zijn, dat haer Hoog Mog: de voorsz. Tractaten, voor soo veel haer aenging, souden teeckenen, en dat aen hoogst-ged: sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie de geoffereerde Conditien souden volgen, als sy maer beloofden aen die Geallieerde, die in de voorsz. Vrede niet quamen te bewilligen, geen assistentie te sullen geven tegens sijne Majesteyt of dessels Geallieerde; invoegen dat de voorsz. geoffereerde Conditien aen hoogst-ged: sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie en de Heeren Staten Generael souden werden gepresteert, schoon de hoogst-gem: Geallieerde in de Vrede niet quamen te bewilligen, niet soo wanneer hoogstged. sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden soude wesen herstelt en voldaen, maer als sy de voorsz. Neutraliteyt quamen te beloven.

Haer Hoog Mog: souden wel liefst sien, dat den Oorlogh in het Noorden op een gevoeghlijcke wyse soude mogen werden getermineert; maer nademael hoogstged: hare Koningl. Majesteyten van Vranckrijck en Sweden over de Conditien van Vrede met de Hooge Geallieerde in het Noorden niet konnen eenigh werden, soo sullen sy tot haer leetwesen moeten aensien de continuatie van den Oorlogh aldaer: maer meynen ondertusschen, dat de gem: Heeren Ambassadeurs daer uyt seer abusivelijck infereren, dat sijn Majesteyt bevoegt soude zijn sig te bedienen van de Landen en Plaetsen van sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie en van haer Hoog Mog: om den voorsz. Oorlogh te beter te konnen voeren; sy noemen die Landen en Plaetsen haer eygene, om dat de selve haer, volgens het Vredens-Tractaet, met de selve rechten als d'andere Landen en Provintien, die haer incontestabel toebehoren, moeten werden gelevert.

Wyders is het seecker en gewis, dat sijne Keurvorstel. Doorl. van Brandenburg en den Heere Bisschop van Munster uyt de Landen die haer Hoog Mog: althans besitten, noch meerder souden konnen werden geinfesteert; maer gelijck sijne Majesteyt en de gemelte Heeren dessels Ambassadeurs aen haer noyt hebben gevergt, en met groot onrecht souden insisteren, dat sijne Majesteyt sigh ten voorsz.

 eynde

eynde van de voorsz. Landen soude mogen bedienen, soo is 't, dat sy met even gelijck onrecht pretenderen, dat sijn Majesteyt de voorsz. te evacuëren Plaetsen daer toe souden mogen gebruycken, voornamentlijck, dewyle sijn Majesteyt in dat geval noyt eenigh soodanigh gebruyck, maer een Neutraliteyt heeft geëyscht, soo als hier voren meermaels is geseyt; want immers niet meer strydig is tegens een soodanige Neutraliteyt, dan dat men den eenen soude laten gebruycken sijn Plaetsen en Landen, om den anderen daer uyt te infesteren en te beledigen, of nadeeliger voor d'Interessen van haer Hoog Mog:, als de rampen en ongelucken van den Oorlogh daer door in hare Landen en op hare Frontieren te locken: soo dat, in plaetse van d'aengename vruchten en d'effecten van de Vrede te genieten, en van een Barriére tot hare rust en veyligheyt verseeckert te zijn, sy haer van de eene kant verlaten souden sien, en van d'andere kant door duysent ongemacken geinfesteert. Oock meriteert een particuliere reflexie 't geen de gem. Heeren Ambassadeurs in de voorsz. Memorie zijn seggende, dat haer gesustineerde over een soude komen met het gebruyck van alle Tractaten; want het is notoir, dat soo wanneer een generael Tractaet werdt gemaeckt, alle die het Tractaet maken, volgens het selve Tractaet satisfactie moeten genieten: 't welck alhier niet kan werden geappliceert, alsoo hoogstged. sijn Majesteyt te vreden is geweest, dat een particulier Tractaet tusschen hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie en de Heeren Staten Generael, sonder de participatie van d'andere Geallieerde, die daer inne niet soude hebben willen concurreren, soude werden opgerecht: Indien nu hoogst-ged: sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie of de gem: Heeren Staten Generael in gebreecke bleven te voldoen de Conditien van soodanigh generael Tractaet, soo soude sijne Majest. als-dan met fondament het adimplement der voorsz. Conditien konnen vorderen; maer daer sy willigh zijn alles aen haer syde te presteren, kan aen de syde van hoogst-ged: sijne Majesteyt niet werden gepretendeert, dat aen haer niet soude moeten gewerden 't geen haer by de particuliere Tractaten is belooft, en waerom sy geresolveert hebben de Vrede te maken: En is seer considerabel hier op, dat sijn Majesteyt, hebbende in 't eerste Articul van sijne Propositien de volkomene satisfactie van Sweden (daer men het fondament van alle de swarigheden op maeckt) ter neder gestelt, sigh in de selve periode met die Woorden expliceert: *dat hy sonder de selve niets over alle d'andere soude konnen besluyten.* Waer uyt ontwijffelbaer moet werden geinfereert, dat de selve, in cas van een generael Tractaet, daer van niet en wil afstaen, maer dat sijn intentie niet en was het selve in cas van een particuliere Conventie, waer van nu gesproocken werdt, te appliceren.

De gem: Heeren Ambassadeurs allegeren ten dien eynde seer abusivelijck het Tractaet van de Pireneen, en 't exempel van Verceil, daer sijn Koninckl. Majest. van Spangie de restitutie van Verceil by 't selve Tractaet belooft, en de Plaets in sijn handen en onder sijn macht hadde: En in cas subject is aen hoogst-ged: sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie en de Staten Generael geen restitutie van Sweden gevergt, gelijck oock sulckx niet heeft konnen gevergt worden, dewijl sy geen Plaetsen besitten, die aen sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden toebehoren; weshal-

weshalven hoogst-ged: sijne Majesteyt daerom oock van haer niet anders dan de voorsz. Neutraliteyt begeert heeft: zijnde ter contrarie seer applicabel, dat hoogst-ged: sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck niet heeft gelaten te doen de restitutie van de Plaetsen in het voorsz. Tractaet van de Pireneen vermelt, schoon den Oorlogh tusschen haer Koninckl. Majesteyten van Spangie en Portugael niet was getermineert, om dat de restitutie van de selve Plaetsen daer aen niet was geaccrocheert. Het is wel waer, dat in 't Project der Tractaten geen mentie is gemaeckt van den tijt, op de welcke de voorsz. Plaetsen sullen werden gerestitueert, maer het is evident en notoir, dat in dit Tractaet, terstont na de Ratificatie van dien, moet werden gepresteert dat geen, 't welck sonder expressie van tijt bedongen is; konnende haer Hoog Mog: daer van geen authentijcquer preuve bybrengen, als de allegatie van hoogstged: sijne Majesteyt selfs, in de voorsz. Missive van den 30 Juny, seggende, dat het ordinaris gebruyck van alle Tractaten is, dat de saecken blyven in die staet, daer in sy zijn, tot dat de Vrede t'eenemael is geconfirmeert door de uytwisseling der Ratificatien en de Publicatie van de Tractaten: En soude het mits-dien tegens dat gebruyck strydigh zijn, dat hoogst-ged. sijne Majesteyt de voorsz. te evacuëren Plaetsen soude blyven behouden na de uytwisselinge van de voorsz. Ratificatie en Publicatie der Tractaten. Hare Hoog Mog: sullen haer nu niet inlaten om iets te seggen op de conduite, die hoogst-ged: sijne Majesteyts Armee in de Spaensse Nederlanden heeft gehouden na de wederkomst van den Lt. Colonel Lannoy (de Antwoort van sijn Majesteyt van den 30 Juny op haer Brief van den 22 der selver Maent overgebracht hebbende) maer sy moeten haer ten alderhoogsten bedroeven, dat door alle de voorsz. ongegronde difficulteyten de conclusie en teeckeninge der Tractaten is te rugh gebleven, en self afgeslagen doen haer Ambassadeurs haer, volgens gedane beloften, aen die van sijn Alder-Christel. Majesteyt behoorlijck hebben gepresenteert, om dat haer Hoog Mog: niet hebben konnen toegeven, dat sijn Koningl. Majest. van Spangie en desen Staet, tot haer uytterste prejuditie, souden blyven versteken van een van de voornaemste vruchten van de voorsz. Vrede, te weten, de Evacuatie van de voorsz. Plaetsen, en dat sy haer mits-dien souden hebben sien gefrustreert van de Barriére, die hoogstged: sijne Majesteyt de goetheyt hadde gehad van aen haer soo iterativelijck en nadruckelijck te accorderen.

Hare Hoog Mog: verklaren oprechtelijck, dat de selve niets liever sullen sien, dan dat de voorsz. Vrede tusschen hoogst-ged: sijne Majesteyt, sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie en desen Staet, beneffens die van de Geallieerde, die daer in sullen willen concurreren, sijn voortgang aenstonts gewinnen magh, en zijn te vreden, sonder eenig uytstel, de Tractaten van dien te doen sluyten en teyckenen; maer aen haer kan niet werden gevergt, de voorsz. Evacuatie te laten blyven geaccrocheert aen den uytval van een satisfactie en restitutie, die apparentelijck niet dan door een Oorlog, waer van de uytkomst soo vol onseeckerheyt is, sal worden gereguleert. Staet mede te considereren, dat hoogstged: sijne Koninckl. Majest. van Sweden noch niet eens ordre gegeven heeft, om haer Hoog Mog: satisfactie te geven op de klachten en excessive schade van haer Ingesetenen, by haer soo

rechtvaerdigh gemoveert, en de Tractaten van Vruntschap te renoveren en vernieuwen; maer ter contrarie aen haer Ingesetenen, tegens de by provisie gemaeckte Tractaten, alle soorten van hostiliteyt omtrent haer Commercie doet ontmoeten. En alsoo sijne Majesteyt billicklijck verwacht, dat altoos vaste staet gemaeckt werdt op sijn Koninckl. Woort en toesegginge, soo konnen haer Hoog Mog: haer niet inbeelden, dat hoogstged: sijne Majesteyt in de Conditien, by hem selfs voorgestelt, een soo notable en prejudiciable verandering soude willen maken; waer in sy te meer zijn geconfirmeert, om dat de Heeren haer Ambassadeur en Envoyé aen sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittangie bekent gemaeckt hebbende, dat haer eenige scrupulen over dat accrochement waren voor-gekomen, hoogstged: sijne Majesteyt heeft verklaert verseeckert te zijn, dat de saecke daerom niet soude achter blyven: En derhalven moeten sy de voorsz. retardementen toeschryven, niet aen de sentimenten of bewegingen van hoogstged: sijne Majesteyt, maer aen die gene, die om hare particuliere interessen haer reeckeninge by de voorsz. Vrede niet vermeynen te vinden; en zijn daerom oock in goede hope, dat hoogstged: sijne Majesteyt, na sijn gewonelijcke genereusiteyt, de voorsz. retardementen sal doen ophouden.

Aengaende de Voorslag, by de gem: Heeren Ambassadeurs in de voorsz. Memorie gedaen, haer Hoog Mog: sien die tweesints in, of als een expedient, om door minnelijcke officien de hoog-strydende Partyen in 't Noorden te vergelijcken, of om door middelen van dwang en macht de Hooge Geallieerde van den Staet te obligeren, aen sijne Koninckl. Majesteyt van Sweden te doen restituëren 't geen de selve, gedurende desen jegenwoordigen Oorlogh, verloren heeft: En antwoorden daer op, dat voor soo veel den selven Voorslagh reflexie soude mogen hebben op minnelijcke officien, de gem: Heeren Ambassadeurs van hoogstged: sijne Majesteyt wel weten, dat haer Hoog Mog: haer altoos seer veel aen een generale Vrede hebben laten gelegen zijn, en dat het aen haer het grootste genoegen soude geven, indien die uytgewerckt konde werden, en dat sy mits-dien oock als noch daer toe alle minnelijcke officien seer genegentlijck sullen aenwenden, en haer uytterste kracht tot uytwerckinge van soo heylsamen saeck inspannen; biddende hoogst-ged: sijne Majesteyt, haer dien aengaende middelen aen de hant te geven, en dat haer Ambassadeurs tot Nimwegen van haer goede intentien volkomen onderrecht zijn, en dat over sulckx de voorsz. Evacuatie daer door niet langer kan werden geaccrocheert: maer indien de voorsz. Voorslagh soude gaen tot middelen van dwang en macht, vinden sy haer genootsaeckt te seggen, dat die als-dan recedeert van alle redelijckheyt, en van 't geen hoogstged: sijne Majesteyt selfs equitabel geoordeelt heeft, en dat sy haer daer toe geensints konnen inlaten, dewyle sy van haer selven noyt souden konnen verkrijgen, dat sy hare Geallieerde, die met haer van een en de selve partye zijn geweest, met de Wapenen souden moeten dwingen, of disponeren, om sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden te restituëren 't geen hy verloren heeft, en sulcx dat sy haer eygene Vrunden en Bontgenoten soude moeten bevechten: En soude voorwaer het selve zijn een ongehoorde saecke, en die aen haer te min kan gevergt werden, om dat hoogstged: sijn Maje-

Majesteyt soo iterativelijck heeft verklaert, niet anders van haer ten opsichte van sijn Majesteyt en sijn Geallieerde ter eenre, en haer Hooge Geallieerde ter andere syde, te eyschen, dan een Neutraliteyt, soo hier voren meermalen is geseyt. En derhalven konnen sy niet twijffelen, of de gem: Heeren Ambassadeurs van hoogst-ged: sijne Majesteyt, en alle die gene die onpartydigh zijn, sullen volkomentlijck zijn overtuygt, dat het aen haer Hoog Mog: niet en staet, dat de Vrede niet aenstonts gesloten wert. Oock kan het accrochemene van de voorsz. Non-evacuatie met reden aen haer niet werden gevergt, en is het selve soo prejudiciabel aen haer, dat sy het noyt sullen toestaen. Sy verklaren mede, alle minnelijcke officien krachtelijck te willen employeren, om te vereenigen de hoogstrydende Partyen in het Noorden, waer mede sy voldoen aen het expedient, dat by de gem: Heeren Ambassadeurs van hoogst-ged: sijne Majesteyt is voorgeslagen; maer indien het voorsz. expedient siet op middelen van dwang en macht, soo is het selve, na haer oordeel, geen expedient, maer een ongehoorde saecke, haer door een Tractaet van Vrede niet uyt den Oorlog te helpen, maer den selven Oorlog te doen transfereren tegens haer Geallieerde. Sy konnen niet twijffelen, of hoogst-ged: sijne Majesteyt is genegen de rust van Europa te procureren, en sy sullen oock seer geerne het hare daer toe contribuëren; maer sy konnen van de rechtvaerdigheyt van sijne Majesteyt niet verwachten, dat sulckx by haer soude moeten geschieden op Conditien soo prejudiciabel, als soude zijn de Non-evacuatie van de voorsz. Steden, of soo ongehoort, als soude wesen het bevechten van haer eygen Geallieerde, haer Hoog Mog: seer willigh en genegen zijnde alle minnelijcke officien tot bevrediging der saecken in 't Noorden krachtelijck te employeren: En verhopen sy oversulckx, en wenschen van herten, dat hoogst-ged: sijne Majesteyt de nodige ordres wel sal willen geven, om de Vrede met haer te sluyten en tekenen op de geoffereerde Conditien, en middelen aen de hant geven, die haer bequaem konnen maken, om het hare tot de rust van gants Europa te konnen contribuëren.

Dit is het gene de Heeren Staten Generael der Vereenigde Provintien goet gevonden hebben op de geseyde Memorie van de Heeren Fransse Ambassadeurs te doen geven: belastende ter selver tijdt aen hare Ambassadeurs, sigh tot het besluyt en teeckeningh van de Vrede aen te bieden, en de hoogh-gemelte Heeren Fransse Ambassadeurs seer instantelijck te versoecken, nevens haer daer inne te willen concurreren: Doch indien het voltrecken van soo heylsaem en soo algemeen Werck aen de geseyde Non-evacuatie der Plaetsen geaccrocheert blijft, soo vinden sigh de geseyde Ambassadeurs der hoog-gemelte Heeren Staten Generael genootsaeckt uyt de naem en van wegen hare Heeren en Meesters te protesteren, dat het aen haer Hoog Mog: niet en schort, dat de Vrede tot een geluckigh eynde werdt gebracht.

Dit geschil over de nieuwe Pretentie van Vranckrijck scheepte in 't korte over in Engelandt: alwaer het Parlament uyt de hier voren gestelde Aenspraeck van den Coning en den Cancelier vernomen hebbende/dat de Vrede oogenschijnelijck soude volgen/vast besig was/om te procederen tot afdanckinge van

van de opgelichte Armee en de Vloot: waer tegens den Coningh alle debvoir aenwende/ dat die mocht aengehouden werden/ tot dat men van de Vrede t'eenemael verseeckert soude zijn/en daer toe de nodige Gelden geconsenteert; ten welcken eynde sijn Majesteyt den 28 Juny in 't Parlament/dat nu op't scheyden stont/komende / de beyde Huysen heeft aengesproocken als volgt.

Mijn Heeren en Edelen.

ICk weet wel, dat het Saysoen van 't Jaer vereyscht, dat dese Sessie kort zy, en dat, soo wel ten mijnen beste als voor u gelegentheden, wy alle de vryheyt mogen hebben, om op 't Landt te gaen, in 't midden van de naeste Maent op 't langste; maer ick meen het een saeck van noch meer gewicht te wesen, dat wy niet alleen aensienlijck, maer oock minnelijck en in een volkomen vertrouwen van malkander vertrecken, dewyl niet anders ons beyde van binnen veylig en gerust kan maecken, of van buyten soo considerabel, als dese Kroon noch oyt geweest heeft, en sulckx is nu nootsaeckelijcker als oyt,soo wel voor de verseeckertheyt van 't Christendom, als voor onse eygen: derhalven sal ick op dees tijt mijn hart vryelijck aen u openen in sommige poincten, die ons alle beyde het naeste raecken; en ick hoop, dat gy die alsoo sult considereren, om dat ick verseeckert ben, dat onse Interesten niet verdeelt behoren te werden, want voor my sal ick 't noyt doen: Ick seyde u in de opening van dese Sessie, hoe violent de saecken van buyten tot een Vrede gedreven waren, en dat ick niet konde seggen, waer dat sy souden eyndigen; maer dat ick geresolveert was Vlaenderen te beschermen, 't zy by Vrede of Oorlogh; in welck voornemen ick ben vast gebleven, als in de grootste Buytenlandse Intrest van dese Natie: Ick moet u seggen, dat de saecken alreede schijnen gedetermineert te wesen tot een Vrede, ten minsten raeckende Spangie en Hollandt, welcke de Termen, by Vranckrijck aengeboden, soo verre hebben aengenomen, dat mijn Ambassadeur tot Nimwegen my schrijft, dat hy verwacht op 't laetst van dese Maent daer by te sullen geroepen werden, om te teeckenen: wat my belangt, ick wil hier in niet alleen als een Mediateur wesen, maer mijn Guarantie tot de selve geven, waer toe de Geconfœdereerden my sullen aensoecken; en ick ben geresolveert sulckx te geven op de krachtigste wyse, als sy de selve sullen begeeren en ick bequaem ben; maer hoe verre dit sal gaen, kan ick niet seggen; doch sy hebben aen my alreets laten weten, dat soo Engelant en Hollandt haer beyde niet willen voegen en belasten, om Vlaenderen te mainteneren, na dat de Vrede gemaeckt is, den Spangiaert in geen conditie sal wesen, om sulckx alleen te supporteren, en soude moeten vallen in andere mesures; aen d'andere kant achten sy, dat Vranckrijck soo groot gelaten sal werden,dat namaels niemant met hem op een gelijcke voet sal konnen handelen, ten zy door dese Kroon ondersteunt worden; en tot dien eynde ben ick verseeckert, dat het nootsaeckelijck sal zijn, niet alleen onse Scheeps-Vloot gedurigh sterck in Zee te houden, maer de Werelt in eenige verseeckertheyt door ons te stellen, als zijnde wel vereenigt van binnen, en daer by in een groote opinie van onse conduite hier na, gelijck'er nu reets is van onse Macht: Op dese gelegentheyt kan ick niet meer seggen,

seggen, dan dat na onse gesamentlijcke Resolutien van een Oorlogh, en de Supplementen, die gy daer toe gegeven hebt, gy moogt dencken, dat de Vrede een quade koop is, om dat het u Gelt sal kosten; maer gy sult het misschien anders vinden, soo gy considereert, dat daer door soo een groot deel van Vlaenderen is behouden geworden; wijl, buyten de treden, die wy tot den Oorlog gedaen hebben, daer niets soo seker is, als dat de rest van gelijcken dese Campagne geheelijck soude verloren geweest zijn, soo niet al ten desen tyde; en ick geloof, dat gy veel grooter Sommen soude willen geven, als dit u sal kosten, liever als dat de enckele Stadt van Oostende in Fransse handen soude zijn, en 40 van haer Oorlogh-schepen in soo goeden Haven tegen over de mont van u Rivier, behalven dat gy en ick (als ware Engelsse zijnde) niet als behagelijck kan wesen, en verstaen de gewichtigheyt van de reputatie, die wy van buyten gewonnen hebben, door dien wy in 40 dagen tijdts een Armee van bykans 30000 Man hebben opgerecht, en een Vloot van 90 Schepen vervaerdigt, welcke nu al gereet ter Zee geweest soude hebben, indien wy in Oorlog hadden gekomen. Nu mijn Heeren en Edelen, ick weet, dat gy in soo groote conjuncturen begeert, dat ick soude bewaren de Eer van mijn Kroonen en u veyligheyt, door eenige ballance in de Buytenlandse Affairen: Ick sou verheugt wesen, soo ick daer machtigh genoeg toe was; maer ick sie niet, hoe dit voor my mogelijck sal wesen, bysonder in een tijt van Vrede, met een soo ongelijcke Revenue, die ons, by onse Schulden, al sedert langh gecontracteert, en de tegenwoordige Anticipatien, op het beste geheel gedisproportioneert maeckt, niet alleen by die van de Coningen, mijne Naburen, maer oock by die van de Geunieerde Provintien selfs, hoewel haer Omtreck niet breeder is als 2 a 3 van onse Graefschappen: Derhalven, als ick segge, dat ick mijn hart vryelijk voor u wil openen, so moet ick u bekent maken, dat soo gy my bequaem wilt sien, om in eeniger wyse in de conjuncturen van buyten te influëren, waer in de Eer en de veyligheyt van de Natie soo veel is geinteresseert, en waer in de veranderingen dickwils soo kort zijn, dat my geen tijdt gegeven wort, om u t'elckens om u Advys en assistentie te vragen; en soo gy my machtigh wilt maecken, om sulck een Oorlogh, als die van Algiers, met eer te vervolgen, en ter selver tijt omtrent onse eygen Kust te houden sulck een Vloot, waer door onse Naburen ons 't behoorlijck respect mogen dragen; soo gy wilt hebben, dat ick eenigh deel van mijn leven in rust en gemack slijt, en al de rest in een volkomen vertrouwen en minnelijckheyt met u en alle volgende Parlamenten, soo moet gy dan een wegh vinden, om gedurende mijn leven niet alleen mijn Revenuen en additionale Inkomsten vast te stellen, gelijck die te Kersmis laetst waren, maer die oock te vermeerderen (op sommige nieuwe Fonds) met 300000 Ponden jaerlijckx; waer mede ick sal te vreden wesen, dat'er een Acte gepasseert werdt tot de appropriatie van 500000 Ponden jaerlijckx tot de onderhoudinge van de Scheeps-Vloot en Krijgs-gereedschappen, 't welck ick achte de grootste verseeckertheyt en Intrest van dese Koninckrijcken te zijn; en ick wil u ter selver tijdt (gelijck ick nu doe) verseeckeren, dat ick niet alleen in dese of andere Sessien van 't Parlament sal consenteren sulcke redelijcke en publijcke Bils, als gy my sult aenbieden; maer ick

ſal oock mijn geheele leven employeren, om het ware en publijcke beſt en veyligheyt van mijn Volck te advanceren, en ick ſal trachten, ſoo lang als ick leve, dat noyt iets ſal machtigh weſen, om die te beſchadigen. Ick maeckte in mijn laetſte Aenſpraeck geen mentie van 40000 Ponden, waer in ick geëngageert ben met den Prince van Orangie wegens mijn Nichts Portie, om dat ick u het ſelve ſoo korts te voren had gerecommandeert; maer de eerſte betalinge alreeds ſchuldigh en van hem begeert zijnde, ſoo moet ick u dit weder in gedachten brengen, en verſoecken, dat gy my wilt machtigh maecken, om mijn woort aen hem te houden.

Waer op dan wel eenige Beſoignes wierden aengeſtelt/ ſpeciael over de 40000 Ponden voor Mevrouwe de Princeſſe van Orangie/ en de 200000 Ponden/ geleent op den Excijs/ te vinden; maer de vermeerdering van de jaerlijckse Inkomſt van 300000 Ponden wierdt gedeclineert: oock had het Lager-huys alreede gereſolveert/ alle de Troupen/ ſedert den 29 September van 't voorleden Jaer gelicht/ voort te caſſeren/ en daer toe Gelt/ namentlijck 200000 Ponden/ te verſchaffen; de Acte daer toe was bereyts in 't Hooger-huys geſonden/ en al tweemael geleſen/ als ſijn Majeſteyt de volgende Bootſchap aen 't ſelve Huys liet doen.

C. R.

DAt ſijn Majeſteyt giſteren ontfangen heeft een Miſſive van ſijn Ambaſſadeur tot Nimwegen den Heer Jenkins van den 25 Juny, welcke hem bericht, dat de Ambaſſadeurs van den Franſſen Coning aldaer hadden verklaert aen de Hollandſe Ambaſſadeurs, dat ſy niet en wilden ruymen eenige van haer Plaetſen, voor Sweden effective ſoude zijn herſtelt in alle Plaetſen hem afgenomen; dat daer op een ſwarigheyt is ontſtaen aen de zyde van de Spanjaerts, of ſy de Franſſe Conditien wilden accepteren: Dat daer op Monſr van Beverning, eene van de Staten Ambaſſadeurs aldaer, by hem ernſtig had onderſocht, of de Armee in Engelant tegenwoordiglijck was afgedanckt, ter oorſaecke geen Menſch konde ſeggen wat uytſlag deſe ſaecke ſoude nemen, want ſoo Vranckrijck alle de Plaetſen in de Nederlanden wil beſet houden met ſijn Troupen, ſoo is 't dan ydel, dat de Staten ſoo veel moeyten hebben genomen omtrent de Barriere, alſoo ſy geene ſouden hebben na dat alles was gedaen: Den geſeyden Monſr. van Beverningh ſoude ſeer verlegen zijn, tot dat hy ſoude hooren uyt Engelant, dat de Armee niet afgedanckt was: Dat de Keyſerl. Miniſter hem was komen beſoecken, en dat ten principale, om van hem te vernemen in wat ſtaet onſe Armee was, ſtaende de ſaecken in ſoo twijffelbare conditie.

Hier op volgde een Conferentie tuſſchen de beyde Huyſen/ trachtende het Hooger- het Lager-huys te perſuaderen tot het langer aenhouden van de Troupen; maer 't ſelve konde ſoo dra door geene redenen daer toe gebracht werden/ als hebbende al te grooten ombragie over de ſelve/ als mede over de

Vloot/

Vloot/ die sy oordeelde dat niet ten besten konde dienen/ als de Vrede toch soude volgen: het consenteerde dan 400000 Ponden/ om sijn Majesteyt te rembourseren van de onkosten / die tot het uyt-rusten van de Vloot besteed waren / en 40000 Ponden tot de Huwelijckx-Gifte van Mevrouwe de Princesse van Orangie / en vorder continueerde voor 3 Jaren den Impost op den Wijn en Azijn voor sijn Majesteyt. Doch den Heer Godolphin als mede een Expresse uyt den Hage komende / met bericht van de Resolutie van haer Hoog Mog: dat de selve niet gesint waren de Vrede verder te sluyten / ten zy Vranckrijck desisteerde van de beloofde Steden niet te willen evacueren/ voor Sweden volkomen satisfactie soude hebben / so veroorsaeckte dat sodanige verandering in Engelant/ dat het Lager-huys selfs verstont/ de Troupen langer in dienst te houden: En den Heer Ambassadeur Temple wierdt by sijn Majesteyt geordonneert naer den Hage te gaen / om over dese toestant van affaires met haer Hoog Mog: te handelen / en te sien wat men gesamentlijck soude resolveren/ alsoo sijn Majesteyt van Groot Brittagne geheel van die resolutie was / om sigh nevens desen Staet te voegen / indien Vranckrijck bleef by sijn sustenue/ van niet te evacueren. Daer wierden oock noch ettelijcke Regimenten geordonneert / om aenstonts naer Vlaenderen over te schepen; werdende ondertusschen alle Troupen daer gemonstert / en aenstellinge gemaeckt / al of den Oorlogh tegens Vranckrijck soude aengaen.

De Ministers der Geallieerde in den Hage scheenen oock seer animeus te zijn / en gaven voor / dat hare Principalen seer veel tot de gemeene saecke souden contribueren; ja wanneer verder afgevergt wierden/ wat hare Meesters by continuatie van Oorlogh souden willen of konnen doen / soo hebben sy een Lijste opgestelt / volgens welcke 6750 Man te Voet / en 7500 Ruyters en Dragonders / tsaem 14250 Man / bereyts aen de Mase waren / en dat daer by noch souden komen 10000 Man van verscheyden kanten; doch men verwachte meer van de kant van Engelandt/ als die beyde te Lande en te Water ons konde assisteren: maer men siet die door den bant voor geluckigst aen/ die geen assistentie en behoeven.

Den Heer Ambassadeur Temple arriveerde met den Heer Diderick de Leyde van Leeuwen (die/ alsoo sijne saecken in Engelandt had verricht/ al te voren sijn demissie hadde versocht/ omme na huys te keeren / doch nu van den Coning self daer-en-boven was gepersuadeert mede over te gaen) op den 13 July in den Hage / en dede den laetsten aldaer rapport aen haer Hoog Mog: overleverende twee Brieven/ d'eene van den Coning van Engelandt/ en d'ander van den Hartogh van Jorck / beyde met seer genegene expressien tot desen Staet / en gedateert den 28 Juny; waer boven den Heer Ambassadeur Temple noch de navolgende Missive aen haer Hoog Mog: heeft overgegeven.

Hoog en Mogende Heeren.

ONse goede Vrienden, Geallieerde en Geconfœdereerde. Wy zijn ongemeen gesurpreneert geweest te vernemen de nieuwe Pretentien van Vrank-

rijck,ten regarde van de Detentie der Plaetsen in de Spaensse Nederlanden. Dit schijnt ons een Incident van soodanige consequentie tot verseeckertheyt van die Nabuurschap, dat wy hebben dienstig geacht in alle diligentie den Ridder Temple, onsen Ambassadeur, te doen vertrecken, om U in 't lange onse sentimenten daer over te ontvouwen, en hoe veel wy approberen de Resolutien, die gy daer over hebt genomen. Wy achten, dat'er geen tijdt verloren magh werden in een accident van die nature, ingevalle dat Vranckrijck finalijck wil insisteren op dese Pretentie; onsen Ambassadeur is daer toe volkomentlijck geauthoriseert, en bidden U te continueren hem in desen, als oock in alle andere saecken, die hy U van onsen't wegen sal seggen, het nodigh acces en geloof te geven, en soodanigh gelijck hy altijt gewoon is by U te hebben: wesende voor de rest verseeckert, dat wy al soo vast zijn geresolveert, als gy het kond wenschen, om strictelijck met U vereenigt te blyven, in alle de mesures die men gevoegelijck sal oordeelen, om in dese conjuncture te nemen. Waer op wy Godt bidden, dat Hy U hebbe,

Hoogh en Mogende Heeren, onse goede Vrienden, Geallieerde en Geconfoedereerde, in Sijn Heylige bewaringe.

Geschreven in ons Paleys tot Whitehal den 30 Juny 1678.

Uwen seer goeden Vriendt,

Geteyckent,

CHARLES R.

En lager,

WILLIAMSON.

En versocht verder by Memorie Commissarissen van haer Hoog Mog: om mede te confereren / die aenstonts wierden gekoren / en dien selven dagh noch in Conferentie met sijn Excell. traden; welcke aen haer proponeerde 4 Poincten / als daer op oordeelde dat voornamentlijck een nieuw Tractaet met desen Staet most werden gemaeckt / als:

TEn eersten, dat geene Vrede sonder allersijts voorweten en goetvinden, of ten minsten niet buyten de Barriére, in de Alliantie in Januario laetst uytgedruckt, ja, soo 't zijn konde, noch voordeeliger soude werden gemaeckt, na dat den Coning sijn Meester en de Heeren Staten souden goet vinden.

Ten tweeden, dat alle Fransse Waren en de Commercie met Vranckrijck, op de selve manier gelijck in Engelant albereyts was geschiet en gepractiseert wiert, alhier mede soudẽ verboden werden, als zijnde het eenigste middel om de Macht van Vranckrijck te verminderen, en met goet succes uyt den Krijgh te komen, alsoo toch desen Staet geen Handel met de selve soude konnen behouden, wanneer het tusschen Engelandt en Vranckrijck tot een Rupture was gekomen.

Ten derden, dat men een overslagh en Fonds moste maecken, om den Krijg, tot conserveringe der Nederlanden, voort te setten; waer toe den Coningh van Engelandt een derde te Water en twee derde te Lande soude fourneren van de Macht die men daer toe nodigh oordeelde.

Ten

Ten vierden, dat indien eenige Stad van d'een of d'andere ſyde wiert verovert, dat als-dan geen Vrede ſoude gemaeckt werden, tot dat alle de Steden en Plaetſen die ſedert de teyckening van 't laetſte Tractaet ingenomen waren, weder ſouden werden gereſtitueert.

Doch over 't derde Poinct ſeyde den Heer Ambaſſadeur, dat hy noch een nader verklaringe van ſijn Coning verwachte.

Over deſe Poincten dan zijn by de H. Staten Generael, en ſpeciael by de Heeren Staten van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt, veel Beſoignes gevallen, alſoo verſcheyde Leden noch inclineerden om de Vrede met Vranckrijck voort te ſetten: de trafícquerende Steden in Hollandt konden ſwaerlijck verſtaen tot het Verbod van de Franſſe Waren en Commercie; maer ondertuſſchen ſiende, dat de Franſſe bleven perſiſteren, en dat het onſeecker bleef, wat van de Vrede met Vranckrijck ſoude werden, ſoo heeft men eyndelijck beſloten de Alliantie met Engelandt aen te gaen, maer op conditie, dat noch eenige dagen ſoude werden geſtelt, in welcke men vernemen ſoude, of Vranckrijck tot de Evacuatie der Steden, en alſoo tot het voltrecken van het Vredens-Tractaet noch ſoude willen verſtaen; men ſprak eerſt van de tijt tot den 5 Auguſti te nemen, maer wierdt op den 11 dito vaſt geſtelt, alſoo 't Parlement daer tegens weder in Engelant ſoude vergaderen, en by 't ſelve daer over diende te werden gereſolveert: En aldus is het volgende Tractaet met den Heer Ambaſſadeur Temple op den 26 July geſloten.

TRACTAET van ALLIANTIE,

Tuſſchen den Coningh van Groot Brittagne en de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, geſloten in den Hage den 26 July 1678.

ALſoo de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, na dat ſy door hare Brieven aen den Alder-Chriſtel. Coning verklaert hadden, dat ſy, voor ſoo veel haer aengingh, conſenteerden in de Vredens-Conditien, die hy haer hadde doen aenbieden, en dat ſijne Cathol. Majeſteyt, de welcke mede in dat gevoelen was, het gemelde Tractaet, voor ſoo veel hem betrof, mede wel wilde aennemen, en hebbende hier toe alderhande faciliteyt by-gebracht, en aen hare Ambaſſadeurs tot Nimwegen belooft, het ſelve toe te ſtemmen, en de Vrede op die Conditien te accepteren, ſoo voor 't geene haer concerneerde, als de andere Geallieerde, die mede daer inne ſouden willen werden begrepen: Nochtans met groot leetweſen verſtaen hebben, dat de Franſſe Miniſters ſigh daer tegen ſtelden, en de reſtitutie der Plaetſen, aen Spangie en de Staten toebehorende, weygerden, voor en al-eer men, tot ſatisfactie van Sweden, aen die Kroon weder gaf alle die gene, die aen de ſelve, gedurende deſen Oorlogh, afgenomen zijn: Soo een ſchielijcke veranderingh hebbende aen de Staten oorſaeck gegeven, om te geloven, dat ſulcke ongefondeerde Pretentien veel eer een effect van de tegenſin tot ſulck een werck der Heeren Plenipotentiariſſen waren, als van d'oprechte inten-

tie van ſijne Majeſteyt, die ſigh op een andere en wel-meenender wyſe dien aengaende heeft verklaert: En alſoo de gemelde Staten den Coning van Groot Brittangie wegens het eſſentieel Poinct,'t welck deſe importante Negotiatie geſtadig op hiel door hare Ambaſſadeurs boven dien hebben onderrecht, hem biddende een ſeer rechtvaerdige ſaeck te willen voorſtaen, en het wegnemen der hinderpalen, die ſigh in dit Werck op-deden, van ſijne Alder-Chriſtel. Majeſteyt te verſoecken; daer by voegende, dat ſoo ſijne vlijt in ſoo redelijck een ſtuck vruchteloos uytviel, hy haer wilde beſchermen en met alle ſijne Macht by-ſpringen: Sijn Majeſteyt, om haer geruſt te ſtellen, verklaert hadde, dat de Vrede op ſulcke Conditien noch eerlijck was, noch aengegaen konde werden, belovende haer by te ſtaen, indien den Alder-Chriſtel. Coning de ſelve, onder wat pretext het oock ſoude mogen weſen, quam af te ſlaen. Waer op de gemelde Staten aen hare Plenipotentiariſſen hadden belaſt, op de Franſſe te verſoecken, dat ſy, ſonder ſulcke ongeregeltheden of de gemelde ſatisfactie van Sweden te vorderen, het gemelde Tractaet met den eerſten wilden ſluyten en teeckenen, 't welck ſy mede bereyt waren in de naem van de Staten te doen, ſoo ſijne Majeſteyt na de geratificeerde en gepubliceerde Vrede haer alle die Plaetſen weder gaf, ſonder te pretenderen, dat men aen Sweden weder gaf alle die geene, die die Kroon, gedurende deſen Oorlogh, verloren heeft.

Derhalven, en om de gevaerlijcke gevolgen van ſulck een retardement voor te komen, ſoo is tuſſchen ſijn Brittanniſe Majeſteyt en de gemelde Heeren Staten over een gekomen, dat ſoo hare aen te wenden vlijt en arbeyt deſe hinderpalen niet te boven komt, en ſoo ſy voor den 11 der Maent Auguſti van den Alder-Chriſtel. Coning niet en verwerven eene verklaringe,dat hy de gemelde Plaetſen na de Ratificatie en Publicatie van 't Tractaet ter goeder trouwe wel wil weder geven, ſonder langer op de Pretentie van Sweden te ſtaen, met een prompte en onvertogene Evacuatie van die gene, die uyt kracht van deſe Vrede moeten werden gereſtitueert; ſoo is, ſegh ick, tuſſchen die twee Machten in dat cas over een gekomen, den Oorlogh aen Vranckrijck te verklaren, en die geſamenderhant op d'onderſtaende of andere Conditien, 't zy tuſſchen haer of andere Princen, die naderhant hier inne ſullen willen treden, te voeren.

En alſoo den Alder-Chriſtel. Coning tot verſcheyde reyſen aen ſijn Brittanniſe Majeſteyt, als de gemeene Mediateur der hoog-ſtrydende Partyen, heeft doen ſeggen, dat hy de Vrede met vreugde ſoude aennemen, indien men de ſelve op redelijcke Conditien konde treffen, ſonder dat nochtans ſijne officien of hoop de gewenſchte vrucht hebben gehad, uyt oorſaeck van de nieuwe Pretentien, die t'elckens weder te voorſchijn quamen.

Hoog-gem: ſijne Majeſteyt en de Staten Generael, zijnde op den 26 July 1678 door hare Miniſters by een gekomen, hebben gedacht, en beelden haer vaſtelijck in, dat men de vorige ruſt aen 't Chriſtenrijck ſoude konnen weder geven, indien de Princen, die in Oorlogh zijn, de gemelde Conditien aennamen, en indien, wat Spangie en Vranckrijck aengaet, deſe aen d'andere weder gaf Charleroy, Aeth, Oudenaerde, Kortrijck, Doornick, Condé, Valencijn, St. Gilain, Binchs,

het

het Hertogdom van Limburgh, &c. met hare Ampten, Castelenyen, Gouvernantien, Provoostschappen, en der selver toebehoren en aenkleven. En wat aengaet den Keyser, het Rijck en de Rijckx-Vorsten, sal Vranckrijck haer weder geven het gene haer jegenwoordigh is ontnomen, sullende de rest blyven gelijck het voor desen Oorlogh was. Dat Lottharingen aen den Hertogh van die naem in den staet soo als 't selve nu is, sal werden weder-gegeven, of indien men sulckx niet verwerven kan, dat het sal wesen in die staet als het was doen Vranckrijck het selve ingenomen heeft; sijn Majesteyt en de Staten haer onderling en actuëlijck tot de nakominge van dat Poinct verbindende.

1. Hoog-gemelde sijne Majesteyt en de Heeren Staten Generael beloven haer uytterste pogingen in 't werck te stellen, om den Alder-Christel. Coningh tot het aennemen van dese Conditien te constringeren, sonder dat sy Vrede met hem, buyten desselfs consent, sullen mogen maecken, of op soodanige Conditien, als volgens het succes van den Oorlogh tusschen hoog-gemelde sijne Majesteyt en de Staten sal werden beraemt.

2. Sijne Majesteyt en de Staten Generael verbinden sigh noch Vranckrijck tot de gem: Conditien te doen consenteren, of tot soodanige als de geinteresseerde Princen sullen bevinden te behoren: En om die Kroon actuëlijck daer toe te dwingen, sal sijn Majesteyt een derde meer ter Zee en een derde minder te Landt in de Nederlanden opbrengen als de Heeren Staten, alles by forme van provisie, tot dat anders door de Geallieerde daer inne sal zijn voorsien.

3. Oock is geconditioneert, dat soo sijn Brittannise Majesteyt en den Alder-Christel: Coning in Oorlogh komen te geraecken, een van de Geconfœdereerde sigh door geen afgesondert Tractaet van den ander, sonder dessels consent, sal mogen scheyden.

4. Doch indien het Tractaet tot Nimwegen komt afgebroocken te werden, en dat Partyen een ander Plaets beraemde, om aldaer over de Vrede of een Stilstant van Wapenen te tracteren, soo sal sulckx niet als met toestemmingh van de andere Geallieerde mogen geschieden, en mits conditie, dat een van de Partyen, die in onderhandeling is om te versoenen, de nodige Paspoorten aen d'andere sal moeten procureren, om vry en veyligh na de bestemde Handel-Plaets te konnen trecken, alwaer mede aen de selve al het gene in die Handel voorvalt, sal moeten communiceren. En ondertusschen sal in geen Vrede of Treves mogen werden geconsenteert, als op de Conditien by het eerste Articul beraemt, of andere, die men sal konnen inschicken; als mede niet voor en al-eer dessels Geallieerde in 't volkomen besit van alle de Landen, Steden, Plaetsen, Gerechtigheden en Vrydommen, die hy ten tijde van het teeckenen van het Tractaet in Europa onder hem hadde, sal zijn herstelt, of ten ware dat sijn Majesteyt en de Staten malkander daer over anders verstonden.

5. Doch indien de Vrede, die men jegenwoordigh voor heeft tusschen den Alder-Christelijckste Coningh ter eenre, en sijn Catholijcke Majesteyt met de Staten Generael ter andere zyde, of door de Conditien, die Vranckrijck self heeft voorgestelt, of door die andere, die men soude konnen in-gaen, geluckighlijck

stant

ſtant grijpt, ſoo ſal ſijn Brittanniſſe Majeſteyt en de Staten niet alleen in de beſte en ſeeckerſte form garant daer over zijn, maer oock de andere Coningen en naburige Vorſten, die eenigh belangh ſullen hebben, om de ruſt van 't Chriſtenrijck en de onveranderlijcke welſtant der Nederlanden in acht te nemen. Oock ſullen om ſoodanigh een oogmerck te bereycken, ſoo wel ſijn Majeſteyt als de Heeren Staten, wegens de nodige Troupen en middelen over-een-komen, om de contraveniërende Party te dwingen de andere van de geledene ſchade koſt- en ſchadeloos te houden.

6. De gemelde Articulen ſullen binnen den tijdt van drie Weecken moeten werden geteeckent en geratificeert, en noch eerder, ſoo 't mogelijck is, nevens de uytwiſſelingh der Ratificatien op de ſelve tijdt te doen. Gedaen in 's Gravenhage den 26 Julij 1678.

Was ondertekent,

Tempel. *W. van Heukelom, D. van Wijngaerden, Caſp. Fagel, D. van Heyden, Van Leeuwen, J. de Marignault, Johan Baron van Reede, A. ter Borght.*

Men wiſt waerlijck niet wat van de Vrede te hoopen was / en het was met Bergen in Henegouwen ſoo verre gekomen / dat het Guarniſoen door de langdurige Blocquade ſoude hebben moeten bucken / weshalven ſijn Hoogheydt op den 26 Julij 's nachts ſigh uyt den Hage nae het Leger begaf / ten eynde met de Geallieerde / die nu al meeſt by ons Leger waren gekomen / een proef tot het Ontſet te doen.

Korts hier na gaven de Heeren Franſſe Ambaſſadeurs tot Nimwegen deſe nader Memorie aen de Ambaſſadeurs van deſen Staet over:

Memorie der Franſſe Ambaſſadeurs, gepreſenteert aen die van haer Hoogh Mog. op den 29 Julij 1678.

DE extraordinaire Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſſen van Vranckrijck, niet geraden oordeelende om op de Memorie der Ambaſſadeurs van de Heeren Staten Generael van den 26 deſer te antwoorden, in een tijdt, daer men veel eerder moet dencken op de middelen, om de hinderpael, die tegens het maken van de Vrede opgekomen is, wegh te nemen, als in een langwijlige Deductie van ſaecken en redenkavelingen, die de Gemoederen ſouden konnen tergen, ſo ſullen zy haer vergenoegen met te ſeggen, dat alſoo de Heeren Staten Generael betuygen, van de oprechtigheydt van de intentien van den Coningh, haer Meeſter, ten vollen geperſuadeert te zijn, en dat ſijn Majeſteyt oock niet minder verſeeckert is van de diſpoſitien der gemelde Staten Generael tot een volkomene verſoeninge met hem, ſoo reſteert'er over ſulckx niet anders, als de vaerdigſte middelen te ſoecken, om de laetſte volmaecktheyt aen dat groote Werck te geven, en verſeeckeren tot dien eynde de gemelde Franſſe Ambaſſadeurs de Hee-

ren Ambassadeurs van de Staten Generael op nieuw, dat sijn Majesteyt in de bequaemste expedienten gaerne sal treden, om de swarigheden, die de teeckening van de Vrede ophouden, te termineren. De gemelde Heeren Ambassadeurs der gesyde Staten Generael hebben konnen sien, dat geen ander belang sijn Majest. wederhout, als dat van eene Coning, dessels Geallieerde, welckers voldoeninge het eenigste oogwit is, 't welck hy hier inne voor heeft: Oock sal hy de voorstellingen, die de selve sullen konnen te wege brengen, gaerne aennemen; en hy en kan niet twijffelen, of daer sullender wel eenige soo tot sijne als der Heeren Staten voldoeninge uytgevonden werden. Doch om een kennelijck merck-teken van sijne soo oprechte meeninge tot de Vrede, en van sijne sincere genegentheyt tot de Staten Generael, te geven, sal hy self gaerne aenhoren 't gene sy hem sullen willen voorstellen, om de swarigheden, die de selve ophouden, wegh te nemen, en soodanige expedienten met haer aen te gaen, dat de veyligheyt, die hy soeckt, en daer sy na trachten, daer inne te gelijck magh werden gevonden: hy sal tot dien eynde goet vinden tot St. Quintijn te komen, alwaer de Gedeputeerde, die sy by hem sullen willen senden, haer sullen konnen laten vinden: En soo sy-lieden, gelijck hy hoopt, sulck een voordeelige aenbieding aennemen, sal hy binnen de gemelde Stadt wesen 6 dagen, na dat hy van sijne Ambassadeurs verstaen sal hebben, dat de gem: Staten Generael het af-senden van hare Ministers sullen hebben vast gestelt, invoegen sy binnen de gem: Stadt konnen wesen op de selve tijdt als hy aldaer sal aenkomen. En alsoo hy niet en twijffelt, of sy sullen rechtmatige Propositien mede brengen, soo sullen sy oock in hem soodanige vinden, dat sy niet sullen konnen twijffelen aen d'oprechtigheyt, waer mede hy begonnen heeft, en noch continueert te ageren, om tot de Vrede te geraecken. Doch also de gem: Heeren Ambassadeurs der Staten Generael aen die van Vranckrijck in de Conferentie van den 17 deser hebben voorgedragen, dat dewyl alle de beloften, die sijn Majesteyt gedaen hadde, van niets in de Nederlanden binnen seeckere gestelde tijt te sullen aentasten, verscheenen zijn, en dat het over sulckx nodigh soude wesen met malkanderen te overleggen, om alle Vyandelijckheden, gedurende dese onderhandeling, op de beste wyse te doen ophouden, soo is't, dat de gem: Heeren Ambassadeurs mede ordre van sijn Majesteyt gekregen hebben, hare Excell. te verseeckeren, dat hy met de Gedeputeerde der Staten Generael gaerne in alle de de middelen sal treden, de welcke sullen konnen beletten, dat de selve door sijne Wapenen niet verstoort werden. De gem: Fransse Ambassadeurs vertrouwen vastelijck, dat de Staten Generael sullen profiteren van het voordeel, dat haer aengeboden werdt, van die saeck met sijn Majesteyt self af te maecken; doch soo sy liever hadden, dat de selve nader aen hare Frontieren wierdt verhandelt, soo laet hy aen haer keure, hare Gedeputeerde na Gent te senden, alwaer de Persoonen, die als-dan van sijnen't wegen sullen verschijnen, macht sullen hebben, om wegens de swarigheden, die over de tijdt van d'Evacuatie der Plaetsen ontstaen zijn, met haer te tracteren, en middelen, soo tot sijn Majesteyts als haer Hoog Mog: wedersydigh genoegen, daer toe uyt te vinden, als wegens het ophouden der Vyandelijckheden handelen, om geen hinder te verwecken omtrent dispositien, die soodanig een Handeling tot de Vrede soude konnen voort brengen.

Waer op onse Heeren Ambassadeurs / volgens d'ordre van hare Principalen / weder hebben geantwoort.

Antwoort van de Heeren Ambassadeurs en extraordinaris Envoyé van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, op de Memorie van de Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijn Alder-Christel. Majest.

DE Ambassadeurs en Envoyé extraordinaris van de Heeren Staten Generael der VereenigdeNederlanden,hebbende de Memorie van de Heeren Fransse Ambassadeurs van den 29 July aen haer Hoog Mog: gesonden, vinden haer door expresse ordre van hare Heeren en Meesters verplicht aen hare Excell. te antwoorden, dat sy met een ongemeene blijtschap daer in gesien hebben, dat sijn Alder-Christel. Majesteyt in d'oprechte meeninge tot de Vrede continueert, en dat sy van haer syde sullen by-brengen 't geen tot dessels bereyckinge eenigsints kan dienen: dat sy oock met het uytterste leetwesen moeten sien, dat de selve alleenlijck aen de satisfactie van den Coningh van Sweden geaccrocheert blijft, en dat die van soodanige consideratie aen sijn Majesteyt is, dat de selve alleen machtigh genoeg is, om het besluyt van soo een gewenschte saeck te konnen ophouden.

De Heeren Staten Generael meenen,dat sy daer toe gedaen hebben al wat men eenigsints kan verwachten van een Staet, die de Vrede bemint, alsoo sy, wat haer aengaet, verklaert hebben, dat sy de Conditien, door sijn Majesteyt self voorgestelt, aennamen; en voor soo veel haer Geallieerde betreft, soo veel mogelijck gearbeyt, om haer daer toe mede te doen verstaen, en self ten opsichte van den Heer Coning van Spangie daer inne gereüsseert, soo dat hy mede de Conditien, die hem concerneerde, aengenomen heeft: En dat sy na dit alles gedaen te hebben, haer noch van het effect der gem: Conditien sien gefrustreert, niet ten aensien van 't gene sy konden of behoorden van haer syde daer toe te contribuëren, maer om dat den Coningh van Sweden alvorens moet zijn voldaen, hoewel sijn Cathol. Majesteyt noch sy iets besitten van 't gene een gedeelte van de geseyde satisfactie moet te wege brengen; en niet tegenstaende hoog-gem: Heer Coning alle dagen continueert alderhande Vyandelijckheden tegen hare Ingesetenen te plegen, directelijck tegens de Tractaten, solemneel aengegaen.

Doch niet tegenstaende dese mishandeling van hoog-gemelte Heer Coningh tegens hare Onderdanen, en schoon haer Hoog Mog: gerechtelijck bevoegt waren, om hem weder aen te tasten, en den Oorlog aen te doen, soo hebben sy echter d'officien tot de Vrede in 't Noorden geprefereert, en aengeboden alles wat mogelijck wat tot dien eynde by te brengen, ingevalle sijn Majesteyt haer eenige expedienten daer toe aen de hant wilde geven; sy persisteren noch in de selve gevoelens, en souden gereet wesen om van hare syde eenige daer toe voor te stellen, soo sy die konden uytvinden: doch sy konnen van de genereusiteyt van sijne Majesteyt niet verwachten, dat na soo veel goetaerdigheyt,die hy haer bewesen heeft, hy haer tot eenige middelen van bedwangh tegens hare Geallieerde soude willen verplichten, en dat sulckx soude geschieden niet om eenige grooter satisfactie

voor ſijn Maj. daer uyt te trecken, maer alleen tot voordeel van ſijne Geallieerde.

Haer Hoog Mog: ſullen altijt profeſſie maecken van een diepe eerbiedigheyt, en van ſoo grooten deferentie voor ſijne Majeſteyt, als die eenigſints ſoude konnen wenſchen, doch ſy ſien niet, dat het eenigh voordeel ter werelt kan by-brengen, dat ſy hem met eenige Beſendinge na St. Quintijn ſouden laſtig vallen, alſoo ſy hem niets voor te ſlaen hebben, uyt oorſaeck, dat d'Evacuatie der Plaetſen moet weſen het effect van de ſolemnele beloften, die ſijn Majeſteyt haer, ingevolge van 't nakomen van de Tractaten, gedaen heeft, en dat dien aengaende gene de minſte ſwarigheyt over blijft: En dat ten opſichte van den Coningh van Sweden, als Geallieerde van ſijne Majeſteyt, ſy alle minnelijcke officien, om deſſelfs Accommodement te procureren, hebben aengewent, en dat de ſelve gewiſſelijck met geen meerder apparentie van ſucces als tot Nimwegen, alwaer alle de Miniſters der Hooge Geallieerde haer bevinden, konnen werden geappliceert; aldaer kan men met voordeel arbeyden, en met hoop om haer daer toe te diſponeren, en kan men aldaer werden geinformeert van 't gene tot de gemeene welſtant van noden is, en alderhande devoiren doen, de welcke tot St. Quintijn of Gent het ſelve ſucces niet ſouden konnen hebben.

De Heeren Staten Generael vinden ſoo veel te minder apparentie tot die Beſendinge, als de Heeren Franſſe Ambaſſadeurs haer niet geëxpliceert hebben op wat voor expedienten hare Gedeputeerde ſouden moeten werden geinſtrueert, en dat ſijne Majeſteyt ſijne inſtructien beter tot Nimwegen als tot St. Quintijn of elders kan doen voorſtellen en volvoeren: Sy wenſchten van gantſcher herten, dat ſijn Majeſt. eenige expedienten tot het voortſetten van de Vrede liet voorſtellen, en ſy ſullen aenſtonts metter daet doen blijcken, van wat genegentheyt ſy gedreven werden, om al wat haer mogelijck is tot uytvoeringh van dat groote Werck by te brengen: En bidden ſy ſeer inſtantelijck, dat men den tijdt wel in acht nemen, alſoo ſy noch in 't vermogen zijn, om op de voorgeſtelde Conditien te concluderen, hoewel ſy tot d'uytterſte ongeruſtheyt gebracht zijn, mitsgaders tot de nootdwang, om nieuwe Engagementen aen te gaen, door de maniere van doen van die gene, die haer voordeel by de gem. Vrede niet en vinden, en die de gem. Evacuatie aen haer Hoog Mog: als een gants deſperate ſaeck hebben voorgeſtelt, hoewel ſy de geſeyde Engagementen met dat reſpect en met die precautie ten opſicht van ſijne Majeſteyt hebben gemaeckt, dat die geen effect ſullen ſorteren, of het ongeluck moſt willen, dat ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt ſoo veel werck van de ſatisfactie van Sweden maeckte, dat hy ſonder de ſelve tot de geſeyde Evacuatie niet ſoude konnen reſolveren, alwaer 't dat d'uytwiſſeling der Ratificatien al geſchiet was.

De Heeren Staten Generael bidden ſijn Majeſteyt ſeer inſtantelijck, de Tractaten te willen doen ſluyten, ſonder der ſelver nakominge aen de gem: ſatisfactie van den Coning van Sweden te accrocheren, en haer ſoo geluckigh te maecken, dat ſy daer van door een favorabele Reſolutie, daer ſy ten hoogſten na verlangen, eerlangh mogen werden verſekert. Gedaen tot Nimwegen den 4 Auguſti 1678.

Daer op haer eyndelijck den 6 Augusti de Heeren Fransse Ambassadeurs verklaerden als volgt:

Memorie van de Ambassadeurs van Vranckrijck, gepresenteert aen die van de Staten Generael, den 6 Augusti 1678.

DE extraordinaris Ambassadeurs ende Plenipotentiarissen van Vranckrijck, willende meer en meer betuygen de sincere wensch, die den Coningh haer Meester heeft van de rust en Vrede te geven aen de geheele Christenheyt, door de continuele sorge van sijn Majesteyt in 't weghnemen van alle d' obstaculen, die sigh hebben opgedaen tegens de conclusie van soo een heylsaem werck, verklaren aen de Heeren haer Hoog Mog. Ambassadeurs; dat gelijck sijn Majesteyt niet en was getreden in de begeerte van de Retentie ofte Non-Evacuatie van al de Plaetsen, tot dat Sweden volkomen satisfactie soude zijn gegeven, als om dat de Heeren Ambassadeurs van die Kroon het nootsaeckelijck achten voor den Coningh haer Meester, hebben geconsenteert in het desisteren van dien, sulckx dat sijne Alder-Christelijckste Majesteyt mede af-staet van sig aen de voorsz. Retentien te binden. Het is klaerlijck te sien, dat sijne Majesteyt niet en is geporteert geweest tot soodanige Partye, als door de begeerte, die de selve heeft, om soo veel te spoediger de Vrede sijn gewenschte eynde te doen hebben, en door de stantvastigheyt, die sijn Majesteyt neemt in de Parole van de Heeren Staten Generael: blyvende oversulckx altijt genegen, om der selver Gedeputeerde by hem ofte tot Gent te ontfangen, soo om te concerteren het geene nootsaeckelijck soude zijn om aen sijne Majesteyt te guaranderen d' Obligatie, in de welcke de Kroon Spangien soude treden, van dessels Vyanden nochte der selver Geallieerde te assisteren, als om te convenieren over de middelen, die sijne Majesteyt sal hebben, van aen de voorsz. Gedeputeerde te proponeren, om des te gemackelijcker te komen tot herstellinge van Sweden, sonder haer te obligeren in Oorlog te treden, om het selve te procureren; ende een van de eerste effecten, die een gevolg souden zijn van dese Conferentien, soude zijn van Mesures te nemen, om alle Hostiliteyten te doen cesseren, ende om de Stadt Bergen in Henegouwen van alle Subsistentie te doen voorsien, gedurende den tijt van hare Blocquade. De gemelte Ambassadeurs van Vranckrijck konnen niet twijffelen, of de voorsz. ouvertures sullen weg nemen alle de difficulteyten, die de Heeren Staten Generael tot noch toe hebben opgehouden, en dat gelijck de tekening van haer Tractaet en dat van Spangien niet en is opgehouden, als door de pretentie by sijn Majesteyt op de Retentie der Steden geformeert, het desisteren by sijn Majesteyt gedaen, sal haest de saecken in staet brengen van de Vrede met den eersten te konnen tekenen. Gedachte Ambassadeurs geloven oock, dat de Heeren Staten Generael niet minder sullen gevoelig zijn van de offerten, die sijn Majest. doet, om te doen ophouden d' Actien der Wapenen, en te verseeckeren de Subsistentie van de voorsz. Stadt Bergen, de welcke in sijn geheel sal herstelt werden, soo de Vrede (gelijck hy sig verseeckert) met de Gedeputeerde soude gesloten werden. Den 6 Augusti 1678.

Waer in de Spaenssen geraeckt zijnde/ voor soo veel de Assistentie aen hare Geal-

Geallieerde belanght / soo heeft de Heer Don Emanuël de Lira daer over de navolgende Missive aen den Heer Raet-Pensionaris gesonden:

Brief van Don Emanuel de Lira, extraordinaris Envoyé van sijn Cathol. Majesteyt, aen den Heer Raet-Pensionaris Fagel, van den 8 Augusti.

MYN HEER. De Brieven, die soo even van Nimwegen aenkomen, nevens de Memorie, die de Heeren Fransse Ambassadeurs op den 6 deser aen de Heeren Ambassadeurs van den Staet hebben gepresenteert, verplichten my aen U Ed. te verklaren, sonder in 't ondersoeck van de geseyde Memorie te treden, dat, daer magh van komen wat het wil, wy de nieuwe Conditie, van onse Geallieerde niet te mogen assisteren, waer van tot noch toe geen mentie gemaekt is, nimmermeer sullen inwilligen; die gene, die men ons met gewelt voorstelt, zijn hart en onredelijck genoegh, sonder dat'er noch andere by komen. Of men moet de Vrede voor den 11 deser sonder eenig verder uytstel tot Nimwegen tekenen, gelijck de Heeren Staten Generael sulckx besloten hebben; of men moet het Engagement, met Engelant aengegaen, gestant doen, en eens voor al houden het geen aengeboden wert, want die gestadige omwegen van onse Vyanden, sonder dat wy oyt konnen weten, hoe wy het met haer hebben, en die Stilstanden van Wapenen, die men alleenlijck voorstelt als onse Wapenen in staet zijn, om eenig voordeel op haer te bevechten, zijn niet langer te verdragen, en wy willen liever als ongeluckige, dan als misleyde te gronde gaen. Ick bidde en versoeck U Ed. seer instantelijck, dat hy gelieve mijne gevoelens, soo en de Heeren Staten Generael als aen de Vergadering van die van Hollant, te verstaen te geven, op dat ten allen tijde van mijne Declaratie, in tijts hier op gedaen, moge blijcken. Ick ben, &c. 's Gravenhage den 8 Augusti 1678.

Daer wiert echter op den selven dagh / namentlijck den 8 Augusti / by haer Hoogh Mog. noch geresolveert op de bovenstaende Memorie van den 6 deser van de Heeren Fransse Ambassadeurs; en alhoewel de selve hadden geseyt/ dat zy die niet gedemembreert en begeerden / nochtans wierdt de vordere Besendinge aen den Coningh van Vranckrijck alleen geresolveert te doen / na dat tot Nimwegen het Vredens-Tractact soude geteyckent zijn / als wanneer men gaern alle teyckenen van respect aen sijn Majesteyt van Vranckrijck wilde bewijsen / en wierdt voort precijse ordre aen onse Heeren Ambassadeurs gesonden / om / indien mogelijck / de Tractaten tot het teyckenen te brengen / eer den 10 Augusti soude zijn gepasseert; het gaf echter in't opstellen van dito Tractaten noch veel swarigheydt / soo dat alles eerst op den 10 in een Conferentie / die van 's morgens tot den 3 uren na de middagh duurde / wiert geadjusteert / en dien Avont of Nacht omtrent 12 uren / begevende onse Ambassadeurs in haer Carossen haer na 't Logement van de Heeren Fransse Ambassadeurs / geschiede noch de teyckeningh / waer na de Ambassadeurs malkanderen embrasseerden / en groote teyckenen van vriendtschap bewesen: De Heer Secretaris Hulft bracht de Articulen in den Hage / die haer Hoogh Mog. or-

donneerden met een goude Kettingh en Medaillie te vereeren / en wierdt van den Heer extraordinaris Envoye Boreel gevolgt / als die / volgens ordre van den Staet van Brussel tot Nimwegen / om de Vredens-Tractaten te helpen bevorderen / noch eenige dagen te voren daer was gekomen.

Het Tractaet self sal den Leser hier na / wanneer het geratificeert is / mede gedeelt werden.

De tijdinge van de Vrede wiert in 't kort nae alle kanten verspreyt / dan nae 't Leger van desen Staet met de Geallieerde juyst directe geene Expresse gesonden / of die niet spoedigh genoegh overgekomen zijnde / soo is tusschen de Franssen en de onse een van de notabelste Actien voorgevallen / die in den gantsen Oorlogh gepasseert is. Hier voren is al geseyt / dat het met Bergen in Henegouwen seer op 't uytterste was gekomen / soo dat die Stadt of gesecoureert moste werden / of verloren gaen: Sijn Hoogheyt de Heer Prince van Orangien was omtrent de Brusselsse Vaert by 't Leger gekomen / dat men op 30000 Man schatte / en 't selve volghden de Osnabrugse Troupen / op 6000 Man geëstimeert; de Zellise op 3000 / en dan noch eenige Spaensse Cavallery / waer by noch de Generael Spaen met de Brandenburgse en Munsterse Troupen alle dagen wierden verwacht; want dit waren die Troupen / welke hier voren gemelt zijn / dat omtrent de Mase te samen waren / of souden komen / maer die op ver na het getal van 't opgestelde niet en konden goet maken; de selve hadden gedient tegens een vliegendt Leger van omtrent 8000 Man / dat onder Monsr. Schomberg by Maestricht was gekomen / en in Gulickerlant en verder veel onrust had gecauseert / zijnde geweest tot voor Aken / maer hy / vernemende dat de Geallieerde onder den Generael Spaen opwaerts quamen / heeft sigh allengs nae Urmont aen de Mase begeven / en sigh aldaer begraven / daer tegens de Geallieerde wel yets sochten te tenteren / maer weynigh succes hebbende / soo keerden zy weder te rugge / te meer / alsoo zy vernamen / dat Schomberg sijn byhebbende Geschut na Maestricht had gesonden / en van intentie was / om over Dinant te trecken / en by de Franssen voor Bergen te gaen; weshalven zy Geallieerde / haer mede dienende te begeven nae het Leger onder sijn Hoogheyt / weder na beneden mosten / om aldaer de Mase te passeren / gelijck zy oock by gedeelte hebben gedaen / en zijn alsoo by 't voorsz. Leger onder sijn Hooghheydt gearriveert / uytgenomen eenige / die tegens die van Maestricht bleven waecken.

De Grave van Duras en de Marquis de Borgomainero waren uyt Engelant by sijn Hoogheyt gekomen / dan na dat sy by de selve Audientie hadden gehad / keerden weder te rugge / om rapport te doen; want het scheen nu / dat Engelant sijn stercke handt soude leenen / om de Franssen met alle Macht tegens te gaen / indien sy haer sustenue bleven persisteren: Sijn Hoogheyt dan met de Generaels der Geallieerde gesprocken / ende Krijghsraedt gehouden hebbende / wierdt geresolveert / dat de Geallieerde gesamentlijck souden opbreecken / om Duc de Luxemburgh / die met sijn Armee vast naderde nae Bergen / ten eynde alle Secours voor die van binnen te verhinderen / te volgen / en 't Ontset te tenteren: Dit opbreecken der Geallieerde geschiede in 't be=

GEVECHT
voor BERGEN in
HENEGOUWE
Op den 14 Augusti 1678.

begin van Augusto / en waren zy noch naulijckx Brussel gepasseert / als den Gen. Spaen met 6000 Man / so van de Brandenburgse als Munsterse / oock aen-quam : De Hertog van Luxemburg nam sijn Weg over Soignes / en marcheerde / als boven geseyt / alsoo tot versterckinge van de sijne voor Bergen / alwaer Monsr. de Montal en de Baron van Quincy de Fransse Troupen tot de Blocquade commandeerden / en de Geallieerde volgden : maer men was ondertusschen soo onseecker binnen Brussel van den toestant / dat men op den 10 Augusti aldaer liet om-roepen / dat soo iemant eenige Eetwaren na Bergen wilde brengen / dat de Passagie open was / alsoo men tydinge had / dat de Franssen van daer waren geweecken / maer 't contrarie bleeck uyt het geene den 14 dito quam voor te vallen / en best sal konnen gesien werden uyt de navolgende Brieven :

Missive van sijn Hoogheyt aen haer Hoogh Mogende,

HOOGH MOGENDE HEEREN,

VOlgens 't geene wy u Hoog Mog: by onse laetste van den 10 deser hebben geadviseert, zijn wy in 4 consecutive Marschen met het Leger van den Staet tot hier toe geavanceert, hebbende geoordeelt dese Pas langs met de meeste apparentie van succes het Ontset der Stadt Mons te konnen ondernemen, en hebben terstont op onse aenkomste ons verseeckert van seeckere Hoogte omtrent dese Plaetse, waer van den Vyant in dese occasie hadde vermeent sigh te prevaleren; waer na wy hebben goet gevonden dese Abdye, waer in den Vyant sigh seer voordeeligh hadde geposteert, en daer het Hooft-quartier was van den Heer Hertogh van Luxemburgh, door onse Dragonders, gesousteneert van eenige Battaillons Infanterye, te doen attacqueren, met soodanig succes, dat de selve binnen een seer korten tijdt is geëmporteert geworden by de Dragonders voornoemt, de welcke vervolgens by de vordere Infanterye gesousteneert wesende, sigh aldaer hebben gemaintineert, na een seer opiniater Gevecht van meer als 6 uren, niet tegenstaende den Vyant allenthalven tot sijn voordeel hadde de avantages van de Gront. Diergelijcke is mede geweest aen de zyde van Casteau, alwaer onse Infanterye die van den Vyandt, de welcke aldaer was geposteert, mede hebben weg gedreven; Waer door, soo als u Ho. Mo. seer wel sullen konnen considereren, nootwendig te hebben moeten geschieden, van wederzyden veel Volck is komen te blyven. De voorledene nacht is daer op den Heer Hertog van Luxemburg voornoemt met sijn Leger in der stilte, doch niet sonder confusie, achterlatinge van dooden, Gequetsten, Tenten en Provisien, van hier gedecampeert, waer door wy in seer goede hope zijn, dat by des selfs verlaten van dese geheele Post, het ontset der Stadt Bergen voornoemt sal konnen werden te wege gebracht, waer toe wy onse vordere devoiren naer vermogen sullen bybrengen. Wy vinden ons onder des geobligeert, dat getuygenisse te geven aen de Infanterye van den Staet, dat deselve in dese occasie heeft betoont een vigeur die onvergelijckelijck is, en actien gedaen, boven alles dat men van de selve soude hebben konnen verwachten, zijnde

seer

ſeer te beklagen, dat de gelegentheyt van het Terrain niet toe en heeft gelaten, dat de Cavallerye van den Staet heeft konnen in actie komen, het welcke indien hadde konnen geschieden, onder Godes zegen ſeer groote en avantagieuſe effecten daer van hadden konnen te gemoet geſien werden: Wy ſullen verders U Ho. Mo. geſtadig adviſeren 't geene ſal komen voor te vallen.

Waer mede Ho. Mo. Heeren, &c. In 't Leger by d'Abdye van St. Denijs, den 15 Auguſti,

Was geteeckent,

G. H. PRINCE D'ORANGE.

Miſſive van de Heer van Dijckvelt aen haer Hoog Mog.

NA dat ſijne Hoogheyt voor giſteren hadde gereſolveert de marſch voort te ſetten, niet recht op den Vyant, ſtaende met de rechter Vleugel omtrent de Abdye van St. Denijs, en met de lincker by Mamcy St. Pierre, maer tuſſchen beyde latende Boſſchen en holle Wegen, langs Roeles na Ville, om van daer het ſecoureren van Mons te ondernemen, is de Armee op giſteren tegens de middag hier aengekomen; en doen zijnde ondervonden, dat voor de ſelve Abdye, in de welcke den Hertogh van Luxemburgh ſelfs was gelogeert, aen de ſyde van het Camp, dat voor ons was afgeſteecken, lagh een Hoogte, van de welcke de Franſſe door Canon de onſe ſoodanigh ſoude hebben konnen incommoderen, dat men daer niet ſoude hebben konnen blyven; vonde ſijn Hoogheyt goet haer van daer te doen dryven, en de ſelve te laten occuperen: ten dien eynde wierde aenſtonts het Canon aengevoert en geplant, oock de Dragonders van ſijne Hoogheyt, en eenige Regimenten te Voet van de lincker Vleugel gecommandeert, en begoſt het Gevecht des namiddags omtrent 2 uren: de Artillerye wierdt ſoo wel geſtelt en gebruyckt, en het Volck attacqueerde in ſoo goede ordre, en met ſoo grooten vigeur en dapperheyt, dat den Vyant in 't korte die Poſt verliet, haer retirerende op de Hoogte, leggende benevens de ſelve, en van daer defendeerde ſy haer ſeer wel met Canon en Muſquetterye: Ondertuſſchen trocken ſy haer Troupes uyt haer Campement, deden die naderen en ſtellen langs een extraordinaris diep en geëſcarpeert Defilé, 't welck was tuſſchen beyde de Armees, en wierden daer op dienſtigh geacht, dat een ander Hoogte by de rechter Vleugel ſoude werden bemachtigt, om te beletten dat men van daer niet ſoude worden ingevallen, en wierden daer toe de Guardes te Voet van ſijne Hoogheyt gedetaſcheert: de ſelve ondernamen en voerden het uyt met ongelooffelijcke couragie en ſtantvaſtigheyt, en avanceerden in 't begin ſeer verre, ſelfs de Franſſe forcerende, en jagende in, en door een defilé ongemeen ſteyl, diep, en moeyelijck om te paſſeeren, tot in hare Linie: Oock waren dicht daer omtrent de Engelſſe en Schotſe met groote onverſaegtheyt, een Poſt ſeer difficil om aen te doen, maer d' eene en d' anderen koſten, vermits de gants nadeelige conſtitutie van de gront, ſulcks niet worden geappuyeert en verſterckt, dat van daer de avantages konde werden vervolght: Ende de Vyant daer op tegens haer van tijt tot tijt verſche Battaillons aenvoerende,

de, wierden oock eenige van de onse, als 2 à 3 van de Geallieerde, gesonden, om de Guardes en de andere die in actie waren, te soustineren, en daer na oock om de Guardes af te lossen, en vervolgens wierden op alle 3 die plaetsen seer sterck gevochten, en onaengesien de groote disavantagie van 't Terrain, by de onse met de uytterste stantvastigheyt en opiniatreyt Attacque op Attacque gedaen, tot omtrent 9 uren in den avont, als wanneer den doncker haer separeerde: En omtrent die tijt hebben de onse wel verlaten de Posten, die de Guardes en d'Engelsse en Schotten hadden geëmporteert, maer gemaintineert en wel beset die van de Abdye, zijnde de principaelste, en waer door het passeren na Mons merckelijck was gefaciliteert. Den Vyant is te nacht voort afgetrocken na haer Campement, en van daer verder, en dat met confusie, achterlatende veele Gequetsten, oock eenige Behoeften en Tenten. Soo scherpen en langdurigh Gevecht, Hoog Mog: Heeren, heeft veel Bloedt doen vergieten, maer kan noch niet seecker worden geweten, wat en hoe veel van d'een en d'andere syde magh zijn gebleven; in 't gros wort gegist, dat wy mogen hebben 5 of 600 Dooden, en ruym soo veel Gequetsten, onder beyde na proportie veele Officieren: het verlies van den Vyant werdt vry grooter gemaeckt, en schijnt oock wel apparent uyt de menigte van haer Dooden, leggende op de Posten, daer het Combat is geschiet. Vermits het gemelte Defilé is de Ruyterye niet gekomen in actie, en hebben de Dragonders en Infanterye van den Staet gedaen al wat van geëxperimenteerde Soldaten kan werden verwacht of geimagineert, en particulierlijck hebben de Guardes in 't pousseren van den Vyant in en door de Defilé gesurmonteert difficulteyten, daer over een yder, die de gelegentheyt daer na heeft besichtigt, verwondert staet en gesurpenneert is. Alle onse Generaels zijn gesont, hoewel doorgaens dicht by het Treffen en seer geëxponeert zijn geweest: Sijne Hoogheyt heeft al wederom gedurigh soo na by het Vuur en aen den Vyant willen wesen, dat het als voor een miracul en sonderlinge genade van Godt Almachtigh te resenteren is, dat behouden uyt dese Actie is geraeckt; oock soo was sijne Hoogheyt seeckerlijck verwont of gevangen geweest, indien niet iemant van sijn Huys een Officier, die met een Esquadron op sijn Hoogheyt aen-quam, en alrede als aen hem was, het Pistool in de Zyde had geset, en van 't Paert geschoten: Anders heeft de presentie van sijn Hoogheyt soo na by de Posten, soo wel in het geven en stellen van de ordres, die den toestant van saecken successivelijck quam te vereysschen, als in het aenbrengen en aenmoedigen van de Troupes seer veel gecontribueert, dat schoon den Vyant soo grooten voordeel op ons hadde, ten opsichte van het Champ de Battaille, soo veel eer en avantagie is bevochten en gemaintineert; Godt de Heere wil sijn dierbare Persoon vorder bewaren, en zegenen uwe Hoog Mog: illustre Regeringe en Personen. Waer mede, Hoog Mog: Heeren, &c. In 't Leger by St. Denijs den 15 Augusti 1678. Geteeckent,

EVERARD van WEEDE.

P. S. Den Heer Hertog van Monmouth een quartier uurs voor 't Gevegt in 't Leger gearriveert, heeft sijne Hoogheyt alomme, gedurende het selve, gevolgt, en weet niet genoegh te roemen over de kloeckmoedigheyt en stantvastigheyt van de Troupen van u Hoog Mog.

Missive van de Heer Naerssen.

ED. MOG. HEEREN.

MYN HEEREN. Sedert mijnen Brief, die ick uyt 't Camp voor Anguin aen u Ed. Mog. op den 8 deses hebbe geschreven, is'er niet anders voorgevallen, als dat den marsch van het Leger heeft gecontinueert, de Franssen eenigen tijdt tot Soignes hebbende gelegen, quiteerden haer Campement op onse aenkomst tot Braine le Compte, en campeerde het Leger van den Staet en de Geallieerde (daer doenmaels de Heer Spaen met de Brandenburgse Troupes al was by gekomen) op d'eyge plaets daer de Fransse daegs te vooren waren uytgetrocken. Gisteren den 14 quam 't Leger omtrent St. Denijs, streckende de rechter Vleugel sigh omtrent Casteau, alwaer de Fransse op haer advantagie gepostееrt lagen: Sijn Hoogheyt dede aenstonts d'Armee in Battaille stellen, en een Bos door de Dragonders in besettinge nemen; waer op vervolgens een Hoogte geoccupeert hebbende, sagh men eenige Esquadrons Paerden van den Vyant boven en ter syden een Klooster by St. Denijs, dat sy wilden maintineren met eenigh Canon, maer sijne Hoogheyt haer prevenierende, hadde op de voorsz. hoogte mede Canon doen brengen, en dede eerst vuur op haer geven, waer op alles aen malkander geraeckten. Den Adjoutant Generael Coljer avanceerde met eenige in dienst van den Staet Duytse Troupen na St. Denijs, dewijle de Dragonders sich stoutelijck Meester van het Klooster maeckten, en de Franse daer uyt dreven. Den Lt. Gen. Delwich sich mede by de Troupen (daer de Heer Coljer was) gevoegt hebbende, maeckten sich na een vigoureuse resistentie Meester. Ondertusschen wiert omtrent Casteau ongehoort gevochten. Het Regiment Guardes te Voet sloeg vijf uren lang tegens de Fransse; sy dreven haer een quartier uurs uyt een open Velt, door een precipice daer het Riviertje la Haine onder door loopt, tot door Casteau henen; Het is onbegrijpelijk, hoe dat menschen sulcken effort hebben konnen doen, tegens hun Vyanden, op so een disavantagieuse Plaets, dewelcke op heden, door Heeren hen des verstaende, geëxamineert zijnde, geoordeelt wert stercker te zijn, als men weynig Steden kan fortificeren. Den Heere Grave d' Offery dede merveilles met de Engelsche Troupes, een weynigh ter zijden de Guardes, alwaer de Fransse veel Volcks verloren: Den Hertogh van Holsteyn heeft met sijn Regiment soodanig gevochten, dat men daer aen niet heeft konnen sien, dat sy de Kogels van den Vyant meer apprehendeerde, als die geene die d' exercitie doen met los Kruyt, maer dat Regiment heeft veel resistentie gevonden, en by gevolge eer het den Vyant gerepouseert hadden, vele geleden. Alle de genereuse actien op te halen, die in dit Combat gedaen zijn, soude meer examen vereysschen, als my den tijt soude toe laten; Dit is ondertusschen de waerheyt, dat de Fransse uyt hare avantagieuse Posten soodanig geslagen zijn, dat sy sonder Trommel-slag van daer vertrocken zijn, marcherende den geheelen nacht (soo men segt) in disordre hooger op na Mons, hare Dooden onbegraven latende, en hare Gequetsten veele latende leggen, latende aen ons het Camp de Bataille, het welck meest alles gedaen is door de Infanterye van desen Staet, hebbende de Cavallerye

vallerye door de Bosſchen en gebroocken Lant, daer niet konnen bykomen. De couragie van onſe Soldaten is ſoo groot, en ten eynde toe ſoo ſtantvaſtig geweeſt, dat Generaels Perſoonen ſeggen, niets beter te hebben geſien; zelfs moet men ſeggen, dat'er niet een Regiment is geweeſt in den dienſt van 't Lant, of het heeft ſigh loffelijck gequeten: 't Gene waer voor wy oock Godt Almachtig hebben te dancken, is, dat hy den Perſoon van ſijne Hoogheyt op een byſondere manier heeft gelieven te ſalveren; ſijne Hoogheyt hadde hem ſoo diep onder den Vyant geëngageert, dat een Frans Officier hem het Piſtool op 't Lijf ſettende, den Heer van Ouwerkerck het ongeval prevenieerde, met den voorſz. Officier om ver te ſchieten. Den Heere Hertog van Monmouth, die op het poinct van de Battaille in 't Leger quam, heeft oock groote dienſten gedaen. Morgen ſtaet het Leger weder op na Mons te paſſeren; indien de Franſſe ons wederom de Wegh willen bediſputeren, ſoo ſal men weder aen malkander raecken. Ick ſal van tijdt tot tijdt haer Ed: Mog: ſchryven, 't gene waerdig ſal zijn de ſelve te communiceren: En blyve, Ed: Mog: Heeren, &c. In 't Leger voor St. Denijs den 15 Auguſti.

Geteeckent,

R. van Naerſſen.

P. S. De Heer van 's Gravenmoer is aen ſijn Hals geſchoten, doch men hoopt dat het niet doodelijck ſal zijn; Anders zijn geen Generaels-Perſoonen doodt of gequetſt.

Miſſive van de Heer Peſters.

WEL-ED. GESTR. HEER.

GIſteren van Soignes opgebroocken, en op Reux of Roeles gemarcheert zijnde, vont ſijn Hoogheyt goet te avanceren tot omtrent de Abdye van St. Denijs, daer den Hertogh van Luxemburg ſijn Hooft-quartier hadde, en ons niet en wachte, zijnde een Poſt by-na inacceſſibel, door dien (behalven de Boſſchen) niet als een precipice derwaerts en leyde op eenige enge Paden. Ter rechter-hant van ons af was Caſteau, by de Franſſe oock beſet zijnde, van gene mindere difficulteyt als de voorſz. eerſte Poſt. Omtrent 12 uren begon ons Canon op d'eerſte Poſt te ſpeelen; en ging ſijn Hoogheyt ter Tafel in 't open Velt, onder 't huylen van 's Vyants Kogels, die tegen d'onſe gewiſſelt wierden, komende den Hertogh van Monmouth van paſſe om wat te eten, en d'Actie by te wonen. Na den eten begonnen onſe Battaillons ter diſpoſitie van den Grave van Waldeck te marcheren, en deden eene deſcente na de voorſz. Abdye, anderhalf uur van Bergen gelegen, die met 800 Man beſet was, en gebruyckten onder 't oog van ſijn Hoogheyt, ſoo wel als onder ſijn aenleydinge, al glyende en al vallende ſulck een vigeur, dat ſijn Hoogheyt uyt een minder laegte op-komende, gemoedigt door 't ſucces, met veel vuurs in de oogen al wenckende riep, à moy, à moy, om de Regimenten te doen naderen, die hadden te ſeconderen. Daer was ſeer veel vuurs, en volgden genoegſaem alle de Regimenten van de ſlincker Vleugel malkanderen, met gelijcken yver en nadruck tot 's avonts toe. Het Kanon

wiert door den Heer Graef van Hoorn nader gebragt, en ſpeelden over de Valeye in 's Vyants Battaillons, die malkanderen niet minder als de onſe verloſten. Onder deſe actie reet ſijn Hoogheyt na Caſteau, alwaer de Spaenſe het werck ſoude waernemen mette rechter Vleugel, daer onder de Guarde van ſijn Hoogheyt de vcortocht hebbende, wonderlijck wel deden onder het beleyt en aenvoeringe van den Heere Grave van Solms, pouſſerende den Vyant uyt een advantage die niet te winnen ſcheen, daer de Spaenſe op volgden, daer in ſy door de Regimenten van Rocqueſervieres, van Holſteyn, en Engelſen, door Vuur en Vlam, geſecondeert wierden. Sijne Hoogheyt was onder al dit Vuur, en met duyſende Kogels om ſijn Ooren, raeckende ſijne Hoogheyt ſelfs onder de Franſen, die wat voor uyt waren, en in ſoo een gelegentheyt niet altijt evenwel te diſtingueren zijn, ſchietende de Heer van Ouwerkerck een Fransman onder de Voet, die het op ſijn Hoogheyt munte. In't eynde heeft ſijn Hoogheyt beyde de Poſten onder Godes zegen glorieuſelijck geoccupeert en behouden, hebbende den Vyant alle ſijne Dooden en vele Gequetſten in groote meenigte laten leggen, neffens eenige tonnen Kruyt, veel Harnaſſen, Piecken en Muſquetten. Deſen morgen reet ſijn Hoogheyt in 's Vyants Camp, langs en over 's Vyants Dooden, en logeert tegenwoordigh in't Quartier van den Hertog van Luxemburg in de Abdye voorſz. zijnde van hier tot Caſteau toe alles verlaten, en is 's Vyants Heyr geruckt nader aen de Stadt in't Quartier van Montal, daerſe noch met Boſch en Water gedeckt zijn, dat ſijn Hoogheyt niet beletten ſal, mette hulpe van den ſelven Godt morgen of overmorgen den weg na de ſelve Stadt te openen, en haer te doen retireren, werdende ondertuſſchen alle proviſie tot verquickinge van Bruſſel ingewacht, ick meene datſe deſe nacht ſullen voortgaen. Den Lt. Collonel Croneman is doodelijck gequetſt, gelijck oock den Major van de Guarde, andere Capiteynen wat minder, en een doodt; den Collonel Rocqueſervieres is doodt, Capiteyn Schrevel doodt, vele andere Officieren doodt of gequetſt, maer geene Generaels Perſoonen. De Ruytery heeft al dit Vuur aengeſien, ſonder het minſte mouvement te hebben konnen doen, by gebreck van Terrain. Luxemburg giſteren middag over Tafel ſittende, en geadverteert werdende van ſijne Hoogheyts aenkomſte, ſchimpte daer mede, en ſcheelde weynig, of onſe Dragonders hadden ſijn Bagagie geattrappeert. De Hemel zy gedanckt over deſe Victorie, daer men geen Stadt, maer een geheel Leger beſtormt en op de vlucht gebracht heeft. Ick blyve Wel-Edele Geſtrenge Heer, &c. In de Abdye van St. Denijs, anderhalf uure van Bergen den 15 Auguſti, Was geteeckent,

Joh. Peſters.

In Vranckrijck is een Verhael van dit gepaſſeerde uytgegeven geweeſt/ maer / als vals / verboden: doch men heeft naderhant dit Gevegt aldaer gedivulgeert als volgt.

Frans Verhael van 't Gevecht voor Bergen in Henegouwen.

DE Armee van den Coning [van Vranckrijck] gecampeert zijnde tot Eſcoſſines, ſoo vernam den Hartogh van Luxemburg, dat die van den Vyant begon

gon te marcheren, om Enguyen te naderen: En alsoo sijn eenigste oogwit was, om te ondersteunen de Blocquade van Bergen, soo nam hy resolutie, om sijn Armee, die hy commandeerde, te doen camperen de rechter Vleugel tot Soignes, en de lincker te Neufville, ten eynde in een situatie te wesen, om gelijckelijck te waken op de bewegingen van de Vyanden, en tot de versekertheyt van Bergen.

Des anderendaegs den 10 Augusti hebbende vernomen, dat de Vyanden haer Leger niet en hadden gebougeert, leggende daer van de rechter Vleugel tot Herines, en de lincker tot Havre, soo resolveerde hy na Cambron en daer omtrent te senden om Voeragie, als hebbende advys, dat de Vyanden ons door die Wegh souden willen naderen: Mr. den Grave van Auvergne wierdt gedetacheert met 1000 Paerden na de Molen van Silly, tot de verseeckertheyt van de Voeragie en van een Convoy van Vivres, dat hy moste halen uyt Aeth; En Monsr. de Luxemburgh avanceerden tot Cambron met gelijck getal, ten eynde in staet te zijn om hem te ondersteunen; welcke twee saecken wierden uytgevoert gelijck hy voor hadde.

Des anderendaegs den 11 verstont hy uyt onse Partyen, gelijck oock door Messrs. de Maulevrier en de Sourdis, die, de Dag-wacht hebbende, van de nacht af na den Vyant hadden geweest, dat de selve was gekomen tot Boutesselle; welcke tydinge hem obligeerde met het begin van den dagh met de Velt-Guardes te komen op de hoogte van Petit Rœux, alwaer hy de marche van de Vyanden distinctelijck konde sien; en doe de Son opgekomen was, sag hy hare Calommen, daer van de Hoofden waren gekeert na het Reviertje van Steinhercke; hy sont aenstonts ordre aen de Armee van den Coningh, sigh vaerdigh te houden, omme in de Wapenen te gaen.

Gedurende 2 a 3 uren was men onseecker van de Plaets, waer die van den Vyant campeerde; men vernam eyndelingh, dat sy het Riviertje van Steinhercke niet en passeerde: En haer siende soo dicht by ons, en op 't poinct van ons te dringen door een marche, tot die gene welcke Mr. de Luxemburgh geresolveert had te doen, met de Bagagie dien nacht te laten marcheren, soo dede dien Generael des anderendaegs 's morgens den 12 sijn Armee marcheren, om te occuperen de Post van de Heyde van Chasteau.

Die wierdt dan daer gecampeert, de rechte- Vleugel na St. Denijs, en de lincker na de Manuys, hebbende van voren het Dorp en 't Bos van Chasteau, en het Bos van Gleyn en Bergen van achteren.

Monsr. de Luxemburgh vont die Post, daer de importantste om t'occuperen, om datse t'eenemael bedeckte Nimy en Glein, 't welck de twee voornaemste en dangereuste Advenuen waren, en die hem niet verre dede af-zijn van de Brug van Aubourg, en van verscheyde andere, die hy hadde doen maecken in 't Quartier over de Haine, ten eynde omme sigh te gemackelijcker te opposeren tegens de desseynen, welcke de Vyanden van die kant mochten hebben.

Occuperende die Posten, soo geloofden hy de Vyanden te nootsaecken, van hem niet te konnen bevechten, als door het Pleyn van Binchs, 't geen hy soo veel te meer begeerde, om dat de Armee van den Coningh door die Wegh in volle

Battailje tegens haer konde gaen, sonder dat sy ons jalousye soude geven voor de andere Quartieren.

Den selven dagh den 12 dede des Vyants Armee niet als een kleyne marsch, sy quamen camperen de rechter Vleugel tot Steinhercke, en de lincker tot Brainë. Mr. de Luxemburgh employeerde den 13 's anderendaegs, om te vourageren de Plaetsen, die om haer Leger waren, daer van de Vyanden souden konnen profiteren, en sy avanceerden tot Soignes en tot Nast.

De nacht tusschen den 13 en 14 wierdt Mr. de Luxemburgh door 2 Partyen te Voet van 't Regiment van de Guardes en door Messrs. de Vertilly en Joyeuse, die uytgegaen waren, geadverteert, dat de Vyanden waren gekomen tot Boutefelle. Mr. Duc de Villeroy en Mr. Rosen, die de Dagh-wacht hadden, avanceerden met de Guardes, en lieten aen Mr. de Luxemburgh seggen, dat sy de marsch van de Vyanden hoorden: dien Generael bevont sigh dichte by Tieussy, en een weynigh na dat hy daer aengekomen was, pousseerden de Vyanden een van onse Partyen, en 10 a 12 Esquadrons van de hare verscheenen in het Pleyn; men geloofde dat het een Corps was, om haer marche te decken.

De halte die sy hielden aen de kant van de enge Wegh van Maff, doende hare Tambours en Timbalen ophouden, confirmeerde de onse in die opinie, dat sy de Hegge van Rœux ter rechter-hant souden laten, als siende geen Volck meer in 't Pleyn komen: ondertusschen sont Mr. de Luxemburgh ordre aen de Armee van den Coning, van sigh vaerdigh te houden: En ten 10 uren 's morgens siende die van de Vyanden komen in 't Pleyn van Tieussy, soo besorgde hy doen alleen, dat onse Guardes, die in 't selve Pleyn waren, daer uyt retireerden.

De Armee van den Coningh trock met groote vlijt daer in, plaetsende haer lincker Vleugel na 't Bos, 't geen recht tegens over St. Denijs is, en van achteren streckte tot aen de Haisne, tusschen Havre en Bousoy: En alsoo de Gront, die Mr. de Luxemburgh occupeerde, hem scheen geheel verseeckert door de enge Wegen, die tusschen de Vyanden en d'onse waren, soo wende hy alle sijn gedachten na 't Leger van Mr. de Montal, en besloot derwaerts sijne 2 Linien te senden, als ter plaetse daer hy meest reden had te apprehenderen: Mr. den Grave d'Auvergne geleyde de rechter Vleugel, Mr. de St. Geran de Infanterye, en Mr. de Tilladet de lincker Vleugel.

Hebbende niet te bewaren dan de enge Wegen van St. Denijs en van Chasteau, dat seer difficile Passagien zijn, en siende sijn tweede Linie in staet om te beschermen het Quartier van Aubourg, soo konde Mr. de Luxemburgh niet geloven, dat hoewel de Armee gesepareert was, de Vyanden ondernomen souden hebben, van hem te attacqueren door die 2 enge Wegen, en hy beelde sigh in, dat sy hare Troupen niet tegens hem stelde, als om haer Passagie achter haer te doen passeren, en gevolgelijck haer te gaen camperen op de Haisne.

Tegens de middag verstont Mr. de Luxemburg, dat sy van hare Infantery in 't Bos deden trecken, tot versterckinge van haer rechter Vleugel, die tegens over St. Denijs stont, en siende dat sy eene dispositie aen hare Troupen begonden te geven, gelijck als Volck die sigh tot een Attacque prepareerde, zijnde d'Abdye van

van St. Denijs, over 't Reviertje, ter halver wegh, soo bekommerde sigh niet, om die te behouden; hy liet alleenlijck de sorge aen Mr. den Duc de Villeroy, om te doen retireren het Regiment van Feuquiéres, eenige gedetacheerde Dragonders en ander Volck, gecommandeert van de Infantery, die de Toppen van de Hoogte achter de Heggen over de Abdye hadden beset (alwaer zy dien morgen geplaetst waren, om onse Guardes te ondersteunen) en aldaer niet te laten dan 20 Man, met ordre, dat zy op 't aen-naderen van den Vyandt hen souden retireren na de eerste Post langs het Riviertje, 't welck in dat moment wiert geëxecuteert.

Een weynigh tijt daer na de Vyanden, siende de Heggen onvoorsien, quamen die occuperen met een gros van Infantery, en by gevolge de Abdye, daer sy niet een Persoon en vonden: daer is niet aen te twijffelen, of sy hadden desseyn daer langs een waerachtige Attacque te doen; Mr. de Luxemburgh geloofde het, en bekommerde sigh niet meer, dan om die Gront te behouden, die hy sigh selven voorgestelt had te bewaren.

Ten dien eynde Mr. den Duc de Villeroy, die de Dagh-wacht hadde, Mr. den Grave van Plessis en Mr. de la Mothe, die sigh daer bevonden, posteerden d'Infantery in de bequaemste plaets, om te beletten, dat de Vyanden het Reviertje niet souden passeren recht tegens over de Hoogte, die wy in hadden.

De 2 Battaillions van Feuquiéres, die geretireert waren van de Hoogten van gene syde van d'Abdye, wierden d'eerste geplaetst door Mr. de la Mothe.

Mr. de Luxemburgh hadde de Brigade van Navarre doen avanceren aen de rechter-hant van de Gendarmerie, om sigh daer van, als 't nodigh was, te bedienen: de 2 laetste Battrillons van Navarre, en de 2 eerste van de Coninginne, wierden geposteert ter rechter-hant van Feuquiéres, om de Hoogten te bewaren, en de Wegh, gaende na Auburgh, vry te houden.

Mr. de Luxemburgh had van 's morgens af ordre gegeven aen Mr. de Resen, Mareschal de Camp, by dage sorge te dragen voor de Guardes, die by Chasteau waren, gelijck oock van die Post; hy hadde genomen, om die te bewaren, het eerste Battaillon van Navarre en het laetste van de Coninginne, hebbende boven dien tot St. Denijs niet dan d'Infantery, die ick hebbe gemelt: En ofwel de Vyanden stercker in getal waren, soo prevaleerden sy echter niet, om dese Infantery uyt de Posten, die de selve in had, te jagen.

Maer 2 van hare Battaillons, hebbende d'Abdye ter lincker hant gelaten, passeerden de Valeye en 't Reviertje, langs het Moeras, en trachten op te klimmen door het Bos, dat streckte tot de Hoogte, die wy in hadden.

De Brigade van de Guardes, die Mr. de Luxemburg hadde doen stellen, wesende gekomen tot aen de rechter syde van de Gendarmerie, soo nam hy 4 Battaillons, die Mr. de Villeroy posteerde op de Top van de Hoogte, recht tegen over d'Abdye en langs het Bos, door 't welcke de 2 Battaillons van de Vyanden waren geavanceert: Messrs. des Guardes quamen recht te pas, want de 2 Vyantlijcke Battaillons, daer van ick nu heb gesproocken, begonnen de Hoogte van onse kant in te krijgen, en Mr. de Vaureal, als Hooft van eenige Officiers Soldaten,

begaf

begaf sigh met den Degen in de Vuyst na het Bos, dreef het gedetacheert Volck van dese 2 Battaillons te rugge, doode eenige en nam andere gevangen.

Men soude niet genoegh konnen uytmeten de dapperheyt en aantvastigheyt van de Messrs. van de Guardes; sy stonden, gedurende meer als 7 uren, uyt een seer groot vuur van de Musquettiers en van 't Canon, sonder dat oyt een Soldaet uyt sijn Post weeck.

Mr. de Rubantel, die als Hooft van dese 4 Battaillons bleef, dede daer seer nutten dienst, en gaf een voorbeelt van onversaegtheyt en beleyt, 't welck wel gevolgt wierdt van alle d'andere Officieren van sijn Corps.

Van d'eerste Battaillon en resteerde niet als Mrs. Mirabeau en Boissselot, dit was die sigh alderblootst had begeven; men magh seggen sonder flattery, dat Mr. de Mirabeau, die het commandeerde, sigh op een extraorninaire manier dede uytmunten.

De Bataillons van Longis en van Legnerant deden oock wonderen, en men kan niet voegen aen de dapperheyt, die d'Officiers soo wel als de Commandanten lieten blijcken: Mr. de Montigny, die ageerde als Brigadier, begaf sigh in alle plaetsen, alwaer sijn presentie nodigh was. Ondertusschen stont d'Infantery, die langs het Reviertje gepostеert was, van 't begin af al 't gewelt van den Vyant uyt, met alle de vigeur die sy gewoon is te bewysen in diergelijcke occasien.

De 2 laetste Bataillons van Navarre, gecommandeert door Mr. den Ridder de Souvre en Mr. de Bordes, deden al 't gene dat men konde verwachten van soo brave Luyden, als sy zijn. Mr. de Crenan, voor aen des Coninginnes, dede oock wonderen, en wiert wel gesecondeert van Mr. des Farges.

Mr. den Marquis de Feuquiéres, die sigh dapper geweert had van dat de Actie begon, agerende niet alleen als een simpele Colonel, wierden beyde de Heupen doorschoten; sijn Regiment leed daer veel, en sijn 2 Bataillons, wesende by-na buyten stant van Gevecht, soo stont Mr. den Duc de Villeroy met 't Bataillon van de Guardes, gecommandeert by Mr. de Pommereuil, om sijn Post waer te nemen; 't was Mr. de Montigny die het daer bracht: men kan met geen meerder stoutheyt tegen een groot gevaer aengaen; als sy daer quamen, waren alle d'Officiers by-na gequetst, en een groot getal van Soldaten gedoot, Mr. de Montigny was den Arm afgeschoten, en Mr. de Fourilles den Duym; Mr. de Pommereuil maintineerde de Post den gantschen dagh met groote dapperheyt en beleyt, en de Vyanden wonnen noyt een duym van de Gront, die men voor had te bewaren.

Het Esquadron van de Gendarmerie van den Dauphijn, gecommandeert door den Marquis de Sevigny, ondersteunde de Guardes, en gedurende meer dan drie uren wierdt het bloot gestelt tegens het Canon van den Vyant, daer door meer dan 40 Gendarmes buyten 't Gevecht wierden gebracht; men kan geen beter contenantie houden in een gevaer, als den Commandant en 't Esquadron deden.

Dewyl de saecken in deser voegen passeerden tot St. Denijs, soo geloofde Mr. de Luxemburgh nochtans, dat den Prince van Orangie die Attacque niet en liet doen, als om te faciliteren het middel van de Haisne de rest van sijn Armee te doen passeren, 't welck hem obligeerde Mr. de Chanlay, die by hem was, te senden aen Mr.

Mr. du Montal, ten eynde, dat hy ſoude obſerveren 't geen dat aen de kant van Havre en van Bouſoy, als oock 't geen hem ſoude mogen toekomen door de Weg van Auburg; hy beval oock ſelf Monſr. de Chanlay, dat hy ſoude gaen tot by Mr. de Quincy, ten eynde, dat latende eenige Infantery in 't Leger, 't geen hy geretrencheert had by Glein, met de reſt van ſijn Troupen, die onder hem ſtonden, tusſchen Berſeans en Yon, om in ſtaet te weſen van ſigh te oppoſeren (ſoo 't nodigh mochte zijn) tegens die van die kant Mr. du Montal ſouden komen attacqueren. Het was alrede eenige tijdt dat het ſchieten by Chaſteau vermeerderde, Mr. de Maulevrier was meer als eenmael komen ſeggen aen Mr. de Luxemburgh, dat hy geloofde dat de Vyanden ons van die kant ſoo wel ſouden willen attacqueren, als tot St. Denijs; en alſoo hy 't geloofde, ſoo gingh hy om te ſien wat hy daer van 's morgens af had geſonden, en begonde 't eerſte Bataillon van Navarre, gecommandeert by Mr. de la Vieuville, te poſteren aen de Molen op de Gront, aen de rechter-hant van Chaſteau, en 't laetſte Bataillon van de Coninginne op de ſelve enge wegh ter lincker-hant van Navarre.

De Dragonders van Mr. de Fimarcon waren op een Weg, die liep by de Kerk, aen de lincker-ſyde van alles, en die oordelende, dat die Troupen niet genoegh en waren tegens die haer tegen quamen, en ſiende dat een groot Corps van Infantery oock met Canon naderde, werdende onderſteunt van de gantſche rechter Vleugel van de Cavallery van de Vyanden, ſoo nam hy de 2 Bataillons van de Guardes, gecommandeert by Mrs. de Creil en d'Avejan, daer van Mr. de Luxemburg hem te voren had geſeyt, dat hy ſig van konde dienen; en na dat hy die gepoſteert hadde dichte by die van Navarre, ſoo quam hy weder by hem, om te ſeggen, dat hy noch meer Infantery van noden had.

De Vyanden hebbende geoccupeert de Hoogten, het Caſteel en de Kerck, die recht tegens ons over waren (want ſoo aen die kant als aen die van St. Denijs had Mr. de Luxemburgh niet voorgenomen meer te bewaren als de Engte) ſoo profiteerden ſy ſoo veel van de avantagie van die ſituatie, als haer mogelijck was; de Kerck was vry goet van haer ſelf: Rocqueſervieres arbeyde om 't Caſteel te accommoderen, dat genoegſaem voor d'onſe om ſijn ſituatie ontoeganckelijck was, als zijnde aen de lage kant omringt van een goede Muur; hy maeckte een Retrenchement in 't midden van de Court, en Barricades in de Avenues van de lincker-hant, 't welck d'eenigſte plaets was waer langs wy het konden naderen, hebbende een ſteylte aen de rechter-hant, en haer Troupen in Batailje daer achter, die ſy open hadden gelaten om te konnen helpen.

Boven dien het gros van haer Infantery occupeerde op veele Linien een Pleyn van 5 a 600 Treden breet voor haer, aen de lincker-ſyde van 't Caſteel.

De eerſte Linie was genadert langſt de Heggen, die op de kant van de Hoogte ſtonden, gelijck als aen onſe kant; ſy hadden oock Infantery gepoſteert in de Heggen aen gene ſyde van de ſteylte, gelijck ick u heb geſeyt, dat aen de rechter-hant van 't Caſteel was, en dit alles ſeer na onderſtut door de Ruytery van haer rechter Vleugel.

Mr. de Maulevrier vindende Mr. de Luxemburg voor aen de Brigade van den

Coningh, die hy dede avanceren, om in ſtaet te weſen van te gaen na d'Attacques, daer die nodigſt mochten weſen, ſoo oordeelde dien Generael, dat ſy veel nutter tot Chaſteau ſoude zijn, als wetende, dat aen de kant van St. Denijs de ſaecken ſigh hielden ſoo als hy konde begeeren.

Mr. de Sourdis, die verſocht had aen de rechter-hant van de Cavallery te blyven, en liet niet na ſigh in alle plaetſen te begeven, alwaer nodigh was ordre te ſtellen. Mr. de Maulevrier bediende ſigh van de Brigade van den Coningh, en alſoo hy aldaer ſtelde het eerſte Batailjon, waer dat Mr. de St. Georges was, en het laetſte Batailjon van de Guardes, gecommandeert by Mr. Vigier, ſoo vertrocken de Engelſſe van de Hollantſe Armee van by de Kerck, en quamen tegens de Dragonders van Fimarcon, welcke niet ſterck genoeg zijnde, om ſoo grooten gewelt tegen te ſtaen, retireerden haer van Hegge tot Hegge, terwyl ſy haer de Gront vaſt bediſputeerden.

Het was daer dat Mr. de la Mothe, diens couragie hem altijt brengt daer hy meeſt te doen heeft, ſigh ſeer wel te paſſe bevont voor aen een Batailjon van den Coning; hy repouſeerde de Vyanden met meer vigeur, als ſy gebruyckt hadden om d'onſe te doen wijcken, waer na hy ſigh begaf in alle de plaetſen, alwaer hy eenige conjuncture van de ſelve importantie geloofde te ſullen ontmoeten als deſe, om ſoo ten propooſte en nuttelijck te doen ageren, als hy gedaen hadde.

Het tweede Eſquadron van Varenne, gecommandeert door Mr. de Marſilly, die de Wacht hadde, avanceerde, beſlaende de Wegh, en viel op de Engelſſe met ſeer grooten vigeur, het doodend'er veel, en nam den Lt. Colonel Douglas ende eenige andere gevangen.

Soo dra als Mr. de Luxemburgh vernam dat de Attacque van Chaſteau ernſt was, ſoo ſont hy ordre aen ſijn tweede Linie, om te rugge te keeren, 't geen ſy met groote vlijt dede. In de ſelve tijt quam Mr. den Duc de Villeroy hem ſeggen, dat hy van de Attacque van St. Denijs ſagh, dat een Hooft van de Vyanden was genadert in de Kerck van Auburg, en ſelf hoorde dien Generael het Canon van 't Quartier van Montal dat op haer ſchoot, het welck hem obligeerde een Batailjon van Stoupa en 2 van Phiffer te geven aen Mr. de Villeroy, om die te ſtellen aen de rechter-hant van de Poſten, die d'onſe by St. Denijs in hadden, uyt vreſe dat het Corps, dat ſigh tot Aubourg vertoonde, haer niet op zy mochte komen.

Mr. de Luxemburgh dede de reſt van ſijn Infantery van de tweede Linie marcheren na Chaſteau, alwaer dapper geſchoten wiert: ondertuſſchen wierden onſe Poſten geſtadigh met volſtandigheyt door de ſorge van Mr. de Maulevrier gemaintineert, die haer gedurigh quam beſichtigen.

Mr. de St. Geran quam met de tweede Linie aen, daer van 2 Batailjons van Elſas wierden geplaetſt door Mr. de Maulevrier en door hem in de Gront van de Engte, om te ververſchen d'Infantery, die haer aldaer van het begin van 't Gevegt gehouden had. Mr. de Luxemburgh oordelende dat het dienſtig was, dat de Vyanden ſagen, dat wy nieuwe Machten ontfingen, ſeyde aen Mr. den Marquis de Uxelles, de Batailjons te doen formeren, niet tegenſtaende de ongelijckheyt van de Gront; 't eerſte was van de Lionnoyſen, dat voor af quam, en ging ſig voegen

by

by het Batailjon van den Coningh, gecommandeert by Mr. de Montchevreuil, dicht by de Kerck, het wiert gevolgt van dat van Rouſſillon, en 't tweede van 't Lionnois wiert geſonden by de 2 Batailjons van de Guardes, gelijck oock dat van den Dauphijn, 't welck de ſelve marſch nam, wanneer het dapper Vuur, dat die van 't Elſaſſiſe gaf, des Vyants Infantery, gepoſteert langs de Heggen op de Hoogte van de lincker-hant van Chaſteau, van hare kant (gelijck ick alrede heb geſeyt) dede deyſen; 't welck geſien werdende van de naeſte Poſten, ſoo namen eenige gedetacheerde den Top van de Hoogte in, 't geen den Vyant had beginnen te verlaten.

De 2 Batailjons van Elſas volgden de gedetacheerde, en ſtelden haer in Batailje in die kleyne Gront, die de Vyanden verlieten, al ſchoon dat hare andere Linien noch dichte by haer geformeert waren.

't Caſteel was geoccupeert (gelijck ick geſeyt heb) by Rocqueſervieres; daer was noch een dobbele Hegge aen de rechter-hant, gelijck oock een holle Wegh, die van 't Caſteel tot na hare Troupen liep, ſoo dat die van 't Elſaſſiſe de Vyanden voor haer in Batailje hadden, aen de lincker-hant 't Caſteel en de holle Wegh, en de dobbele Hegge, geoccupeert by de Vyanden, aen de rechter-hant.

't Eerſte Batailjon van den Coningh, waer voor als 't Hooft was Mr. de St. Georges, ſiende dat van der Elſas optrecken, konde dat niet lyden, ſonder mede een wegh uyt te ſoecken, om al ſoo haeſt aen den Vyant te geraecken als ſy; het bevont ſigh op de Hoogte, ter rechter-hant van dat van der Elſas, ſoo ſeer gedrongen door de weynigh Aerde, die men hem had gelaten, dat de rechte Wegh wiert geſtut tegens de dubbelde Hegge, by de Vyanden ingenomen.

Troupen, minder moedig als die van den Coning, ſouden niet hebben derven onderſtaen van ſig in gelijcke ſituatie te formeren; de 2 Batailjons van de Gardes, gecommandeert van Meſſrs. d'Avejan en de Creil, quamen oock aen, en joegen met genoegſame dapperheyt de Vyanden, die deſe dobbele Hegge in hielden, in welcke ſy haer verſpreyden, en namen alſoo aen d'onſe de incommoditeyt van 't Vuur, dat gedurigh op onſe rechter Vleugel wiert geſchooten: het tweede Batailjon van 't Lionnoiſſe quam daer gevolgelijck, en volvoerde in de dobbele Hegge boven de Guardes de Gront, daer ſy de Vyanden uyt gejaeght hadden, t'occuperen, het maekte ſig meeſter van 3 Stucken Canon en van eenige Munitie, die niet voort gebracht konden werden door de Wegh, die de Troupen hadden genomen, om op de Hoogte te komen.

Een weynigh te voren trock eene van de Eſquadrons van Tilladet, 't geen Mr. den Ridder d'Eſclairvilliers van 't begin van 't Gevegt had geleyt in 't afgaen van de Hoogte, die wy bewaerde, om die van Navarre t'onderſteunen, even achter de 2 Batailjons van der Elſas, en Mr. de Tilladet dede het ſelf formerē een Piſtoolſchoot van 't Caſteel, en leyde het om te chargeren tegens 2 Eſquadrons van de Vyanden, die naderden om het te attacqueren, uytſtaende, eer ſy chargeerden, 't ſchieten van een Troup Cavallery, die quam om haer van de rechter-hant ter ſyde in te vallen, van een Batailjon dat noch aen haer rechter-ſyde was, en van veele Infantery aen de lincker-hant; maer dit niet tegenſtaende dreef het Vyantlijcke Eſquadron

ſoo verre, dat men het by-na uyt het geſicht verloor, het quam te rugge traverſerende eene Linie Infantery van de Vyanden: daer zijn geen termen ſterck genoegh om na waerde deſe Actie te loven; de getuygeniſſe, die de Vyanden daer van geven, is veel glorieuſer dan al 't geen dat men ſoude konnen ſeggen. Mr. de Rennes commandeerde 't Eſquadron daer van ick ſpreecke; 't was by die plaets van waer hy vertrock, dat Mr. den Ridder d'Eſclairvilliers de Wonde ontfingh, daer van hy 2 dagen daer na ſtorf; hy hadde op alle nodige plaetſen Ruytery geſet, om de geavanceerde Poſten te bewaren, hy beſichtigde die dickmaels, en was in een geſtadige beſigheyt, niet alleen over die dingen, welcke hem mochten aengaen, maer daer was'er niet eene die hy nuttelijck oordeelde, waer toe hy ſigh niet en begaf met alle mogelijcken yver.

De laſt van 't Eſquadron van Tilladet en onſe Batailjons, die ſigh op de Hoogte beter begonden te formeren, deden aen d'eerſte Linie van de Vyanden een bewegingh doen, door welcke ſy ons een weynigh meer Gront lieten, 't geen Mr. de Luxemburgh middel gaf ſigh wat regulierder te formeren, al ſchoon het Caſteel gedurigh geoccupeert was by de Vyanden: De Guardes en die van't Lionnois hadden ordre de dubbele Hegge ter rechterhant te beſpringen, en de reſt van de Gront wiert verovert door de Batailjons van den Coning en van der Elſas, door 't eerſte Eſquadron van Varenne, de Maiſtre de Camp voor aen, en door 2 van Tilladet; daer is nauwelijckx exempel dat ſoo weynigh Troupen, geſtelt tegens ſoo veele Machten, ſoo ſtantvaſtigh haer gedragen hebben in een gelijcke ſituatie, weſende niet onderſteunt als van haer eenigſte dapperheyt, alſoo geen Gront genoeg achter haer was om een tweede Linie te formeren.

Het tweede Batailjon van de Guarde Switſers, gecommandeert by Mr. Stoupa, in de plaets van Mr. Machette, die gequetſt was geworden, quam in deſe enge plaets; men dede de Troupen ter rechter- en lincker-hant ſluyten, ten eynde dat het ſigh op de Linie ſoude konnen poſteren; ſoo dra het daer was, ſchoot het dapper, en betuygde geen minder yver om te willen vechten als d'andere.

Het eerſte Batailjon van de Guarde Switſers, gecommandeert by Mr. Reynols, quam eenigen tijt daer na, en alſoo het groot vuur, dat de Troupen van den Coning moſten uytſtaen, yder oogenblick het getal verminderde, ſoo gaf die vermindering ons, met het gene men van de tuſſchen-ruymte nam, Gront genoeg om dat Batailjon mede in de Linie te doen komen, alwaer wy vers Voetvolck van noden hadden, om 't ſchieten van de Vyanden te balanceren, Mr. de St. George wiert daer gequetſt; de vigoureuſe manier, met welcke hy hadde geageert van 't begin van 't Gevegt, had hem geſtadigh in gevaer geſtelt van dat te ſullen werden.

Mr. du Metz wiert oock gewont by-na in de ſelve tijt, hy had den gantſchen dagh waerdiglijck gedient aen de Artillery, maer de nacht belette hem van die meer te gebruycken, ſoo quam hy op de Hoogte, om aldaer dat deel te nemen, 't geen hy trachte te hebben in alle d'Actien die'er paſſeerden.

Mr. den Marquis d'Uxelles, die het tweede Lionnois Batailjon met 100 gedetacheerde Mannen van ſijn Brigade was gaen ſouſteneren, quam te rugge het bewint

wint nemen van 't Regiment van den Dauphijn, en naderde aen de lincker-hant.

Het Casteel wesende gedurigh geoccupeert door de Vyanden, die in 't dapper schieten continueerden, soo resolveerde Mr. de Luxemburgh haer te doen attacqueren, al schoon dat het een seer sware saecke was, gelijck als gy hebt gesien uyt de Beschryvinge, die ick hebbe gedaen; de drift, die Mr. den Marquis d'Uxelles betuygde te hebben, om de last tot die Entreprinse te hebben, deed hem na d'ordre, die men hem gaf, luysteren, even al of het een lichte saecke had geweest; hy marcheerde te gelijck, om die t'ondernemen, en niet tegenstaende een furieuse resistentie, en een al soo opiniater Gevegt als men oyt sagh, soo maeckte hy sigh daer meester van, en dreef de Vyanden door de holle Wegh; als wesende niets onmogelijck aen de Troupen van sijn Majesteyt, als'er eer in te leggen is. Monsr. de Luxemburgh niet konnende twijffelen, dat een soo extraordinaris succes de Vyanden niet en soude versetten, soude getracht hebben daer by sijn voordeel te doen, soo de nacht niet en was gekomen: De lust tot vechten mancqueerde niet, maer de swarigheyt om de Troupen by duyster te doen passeren door nauwe Wegen, die soo enge waren, dat sy by klaren dagh moeyten souden hebben gehad om het te doen, belette die drift te voldoen, welcke sy vertoonden.

Boven dien had Mr. den Grave van Auvergne aen Mr. de Luxemburg geproposeert, om iets te laten ondernemen by de Batailjons van den Coning, van 't Lionnois, van Roussillon en van de Coninginne, die dicht by de Kerck waren; hy marcheerde met haer, en verdreef met genoegsame vigeur eenige Infantery, gepo$s$teert aen de rechter-syde van de voorsz. Kerck; Mr. de Percy, voor aen het Lionnoise, sloeg een van de Batailjons van de Guarde van den Prince van Orange, hy kreeg 2 Vaendels, en het laetste van de Coninginne nam eenc van de Troupen van Paderborn, daer van hy een Batailjon sloegh: Mr. den Grave van Auvergne dede ingevolge de Kercke attacqueren, alwaer de Spaensse Dragonders waren, hebbende 't Vuur gesteken in een naest gelegen Huys, soo drongh hy haer daer uyt te trecken, 't geen sy niet en konden doen, sonder considerabel verlies; daer wierden eenige van hare Officiers in dese Actie gevangen, waer van het succes niet weynig contribueerden om te doen gelucken d'Attacque op 't Casteel.

De Batailjons van den Coning, gecommandeert by Mr. le Chevalier de Montchevreuil, en die van Roussillon en kregen het gelijcke voordeel niet, om dat de Vyanden voor haer weecken, konnende het gewelt niet uytstaen.

De Dragonders van Fimarcon voegden haer by de Batailjons, daer van ick nu spreecke, en contribueerden niet minder als sy, om de Vyanden te verjagen, haer dapperheyt niet hebbende konnen verdragen worden, al schoon sy 't begin van de Attacque hadden uytgestaen; 't was daer omtrent dat Mr. de Fimarcon ter doot wiert gequetst van de laetste Schoten die sy deden, tot daer en toe konde men seggen, dat hy seer geluckigh was geweest, van dien gantschen dagh dat ongeluck geschuwt te hebben; de dapperheyt en beleyt van Mr. den Grave van Auvergne contribueerden veel aen dit succes.

Dese 4 Esquadrons wierden ondersteunt van een Esquadron van Curassiers en van een van Magnac, Mr. de Grignan was voor aen; als hy sigh onnut in een

Engte sagh, soo passeerde hy voor-by de Infantery in een Pleyn, seer dicht by de Vyanden, alwaer hy verbleef, en niet en retireerde als de laetste: Mr. de Luxemburgh had al eenmael 't Esquadre van Noailles te rugge gesonden, maer 't keerde wederom met de twee onder Mr. de Grignan, en ondersteunde d'Infantery die na de Kerck gingh, van waer het een dapper schieten uytstont. Onse Soldaten, na dat sy meester van 't Casteel waren geworden, staecken de brant in de Bassecourt. Ondertusschen waren de beyde Armeen gestadigh present, en 't schieten van de Infantery van d'een en d'ander kant continueerde, 't welck duurde tot 2 uren des nagts, maer eyndelijk de matheyt en duysterheyt deden 't selve seer verminderen.

Duc de Luxemburgh siende dat het niet meer mogelijck was om op vechten aen te leggen, en dat hy niet en behoorde te dencken, dan om de verseeckertheyt van Bergen, begon de Troupen te doen marcheren, die op de Hoogte waren, om de Engten te passeren, en de Hey in te krijgen, alwaer het Velt-Leger was, welcke beweginge soo dicht by den Vyant geschiede, dat de Esquadrons en Batailjons retireerden in rang, d'een na d'andere.

Soo verre heb ick de Fransse Vertellinge gevolgt; en men soude bynaer moeten oordeelen, nae haer schryven, dat sy een goede Victorie hadden bevochten, soo 't laetste van hare Retirade daer niet by en was gestelt; en dat sy, om te bewysen de Dapperheyt van 't Regiment van de Gardes, self bekenden, dat van 't selve waren gequetst 4 Capiteynen, 2 Luytenanten doodt, 3 Luytenanten gequetst, 7 Onder-Luytenanten doot, 11 gequetst, 4 Vendrighs doodt, en 4 gequetst. Ick heb de Roem, die bysonderlijck aen Particuliere by haer werdt gegeven, uyt-gelaten, als zijnde te lang voor ons: maer achter dit alles besluyten sy 't Verhael aldus:

De selve reden, die 't vuur van 't Casteel dede verslappen, dede oock merckelijck verminderen dat van St. Denijs, alwaer de Troupen van sijn Majesteyt haer maintineerden in haer Post, sonder iets te ondernemen op die van hare Vyanden.

De Armee, weder vergadert wesende op de Heyde, dede Mr. de Luxemburg de Officiers Generael te rugge keeren na de Posten, die hy haer voor Bergen had aengewesen; zy geleyden daer de Troupen, die onder haer beveelen stonden, door de Wegen, die yder van haer had afgespeurt.

De gantse Armee quam daer, voor dat het dagh was; de rechter Vleugel en een partye van de Infanterye wiert geposteert voor de Haisne, en de gantse lincker Vleugel van de Cavallery en Infanterye over die Riviere, om te verseeckeren het Quartier van Gleyn; zy besloegh buyten dien twee Posten in het Bosch, en had alle de Gardes van de lincker Vleugel op de Heyde van Casteau, alwaer daegs te voren de Armee in Battaillie had gestaen.

Wy sullen ons niet verder uytlaten, om met de Franssen over 't voordeel te disputeren, maer alleen seggen, dat het hier te Lande voor een goede Victorie is opgenomen, want na dat de voorsz. Missive van sijn Hooght. nevens de andere

aen

aen den Staet waren gekomen / is by haer Hoogh Mog. op den 17 Augusti geresolveert de meergemelde Missive te laten drucken / en dat sijn Hoogheydt met een beleefde rescriptie soude werden begroet en gecongratuleert over de Victorie / en 't voordeel / op en jegens de Franssen soo loffelijck en genereuselijck geobtineert en bevochten / soo dat de selve genecessiteert was geweest met achterlatinge van Dooden / Gequetsten / Tenten en Bagagie te moeten descamperen en sijn Post verlaten / ende dat hoog-gemelde sijne Hoogheydt daer nevens soude werden bedanckt voor de goede en voorsichtige conduite en uytmuntende devvoiren / niet sonder des selfs Lijfs-gevaer in het voorsz. opiniater Gevecht aengewent / met versoeck / dat hoogh-gemelde sijne Hoogheydt doch voor al op de conservatie van des selfs illustre Persoon sorghvuldige achtingh gelief de te nemen / en in gedachtenisse te houden / dat nae alle Menschelijcke apparentie niet alleen het tijdelijck welwesen van de Ingesetenen van desen Staet / maer oock de ruste van Godts Kerck en van de Gereformeerde Religie / te gelijck met hoog-gemelde sijn Hoogheyts Persoon / wierden gehazardeert / en dat dienvolgende de selve oock in memorie wilde hebben de miserien en desolatien / daer in het geheele Lant soude komen te vervallen / indien hoogh-gemelde sijn Hoogheydt eenigh ongemack (dat Godt genadelijck verhoede) soude mogen overkomen / en daerom alles / en specialijck 't gunt sijn Persoon betrefte / niet alleen met sijn standvastige moet en couragie / maer bysonder met sijn beproefde wijsheyt ende voorsichtigheydt wilde schicken en reguleren.

En op den 19 daer aen / by haer Hoogh Mog. in achtinge genomen zijnde / dat de Advijsen uyt het Leger eenparighlijck hadden mede gebracht / dat sijne Hoogheyt den Heer Prince van Orangien seeckerlijck verwont ofte gevangen soude zijn geweest / indien niet de Heer van Ouwerkerck een Frans Officier / die met een Esquadron op sijn Hoogheydt aen-quam / en alreede als aen hem was / het Pistool in de zijde had geset / en van het Paerdt geschoten / en daer door gepreveniert / dat hoogh-gemelde sijn Hoogheyt noch gequetst noch gevangen was geworden / soo is by haer Hoog Mog. goet gevonden en verstaen / in erkentenisse van soo loffelijcken daet / voor den Heer van Ouwerkerck iets te laten maecken / ten eynde sulckx aen den selven ter handen soude werden gestelt / met betuyginge / dat haer Hoogh Mog. sulckx ten hoogsten aengenaem was geweest / en haer erkentenisse en danckbaerheyt / dien aengaende / in alle voorvallende gelegentheden aen meergemelden Heer van Ouwerkerck souden trachten te bewijsen / en met 'er daet te betonen: 't Selve is naderhandt volvoert met het vereeren van een Rappier met een massief Gout Gevest / item een paer Pistolen / kostelijck met Gout beslagen / en een paer massive Goude Toom-Pockels.

Wat Dooden of Gequetsten eygentlijck van wederzijden zijn geweest / heeft men tot noch toe niet recht geweten / maer 't getal acht men al vry groot geweest te zijn: De Engelsse Troupen / als die hen bysonder wel hadden gedragen / hadden seer veel geleden / en is de volgende Lijst van haer doode en gequetste Officiers uytgekomen:

In 't

In 't Regiment van den Generael.

Gewonde : Mac-Elligot en Floyd, Capiteyns ; Cary en Ormesby Luytenants ; Bissy, Creed, Little en Parsons Vendrichs, den Mareschal des Logis, Pavil Vendrich. Dooden : Hammon Cap. Lt. Rinken Lt. Wats Vendrig.

't Reg. van den Gen. Maj. Kirck-Patrick.

Gewonde : Lauder, Lt. Colonel, ter doot gewont, den Major, Levingston Capiteyn, Jan Bruce Cap. ter doot gewont, Cunningham Capiteyn, Nanning Cap. ter doot gewont. Dooden : Ballington en van Dortel Vendrigs ; Keih Adjutant.

't Regim. van dē Ridd. Alexander Colyear.

Gewonde : Lt. Colonel Douglas gequetst en gevangen, Capit. Ramsay ter doot gewont, Mackay ter doot gewont, den Mareschal des Logis. Dooden : Cap. Bruce, Dallyal.

't Regiment van den Colonel Wesley.

Gewonde : Major Hales ter doodt gewont ; Charleton, Coleman, Floyd en Dupuy Capits. ; Angerne en Wilsen Luytenants, Barneval en Arnesby Vendrigs. Doden : Lt. Colonel Archer en Lt. Charleton.

't Regiment van den Colonel Bellasis.

Gewonde : den Colonel, Lt. Coll. Monck, Cap. Penford, Lt. Lunnemon, Vendrich Nelson. Dooden : Major Babbington, Richardson en van der Straet Capiteyns, Price en Leppingcolt Luytenants, Dury Vendrich.

't Regiment van den Coll. Mackay.

Gewonde : Lt. Coll. Buchane, Lt. James Graham, Vendrich Graham. Dooden : den Major Colyeard, Capit. Charles Graham, Lt. Lancy en Vendrich Grant.

Sijn Hooghepdt met de Geallieerde de Franssen alsoo aen 't wijcken hebbende / soude ongetwijffelt de Zegen verder hebben vervolgt / en het Ontset van Bergen getracht te volvoeren / maer daer op ontfangende de tijdinge van de geteyckende Vrede / heeft goet gevonden daer in te procederen / gelijck uyt de navolgende Missive is te sien :

Missive van sijn Hoogheyt aen haer Hoog Mogende.

HOOG MOGENDE HEEREN.

NA dat wy op den 14 deses, soo als wy uw Hoogh Mog. hebben geadviseert, den Vyant hadden geobligeert, omme dese Post te verlaten, zijnde in deliberatie omtrent het gene verders tot het recouvreren der Stadt Mons soude dienen te werden ondernomen, hebben wy uyt een Missive van den Heer Raet-Pensionaris Fagel van den 13 deser verstaen, dat het Tractaet van Vrede tusschen den Staet en de Kroon van Vranckrijck op den 11 deser Maent was geperfecteert en geteeckent, hebbende wy in eenige dagen te voren, tot onse groote verwonderinge, gants gene narichtinge gehad aengaende den toestant van de Handelinge tot Nimwegen : In de voorn: Missive van den Heer Raet-Pensionaris hebben wy niet gevonden eenige specificatie van de Conditien waer op het voorsz. Tractaet was gesloten, en particulierlijck niet van wat daer by was vast gestelt, nopende de cessatie van Hostiliteyten, mitsgaders de revictuailleringe en subsistentie der

Stadt Mons, waer na wy ons by dese conjuncture hadden mogen reguleren: waer door ons vindende in eene, soo wy vermeynen, rechtmatige bekommeringe, hebben goet gevonden den Heere van Dijckvelt te versoecken, een keer te doen na den Heere Hertog van Luxemburg, omme sig met hem te aboucheren nopende de revictuailleringe voornoemt, gelijck dan vervolgens is geschiet: Doch heeft gem: Heer Hertogh, hier over gesproocken wesende, ter antwoort gesegt, eenige uren voor het laetste Gevegt by Brieven van Nimwegen wel kennisse te hebben gehad van het sluyten der Vrede, maer die als noch niet te hebben bekomen van het Hof; ende wat verders aenging het revictuailleren van Mons, dat, als ongelast zijnde, daer op sigh niet en konde verklaren, doch dat aenbood daer over te schryven aen den Coning sijn Meester, te gelijck voorslaende een Stilstant van Wapenen voor tweemael 24 uren, als werdende de selve vereyst, omme daer op te konnen hebben antwoort van sijne Majesteyt: 't Welcke ons zijnde gerapporteert by den Heer van Dijckvelt voornoemt, en den Hertogh van Luxemburg nevens hem aen ons hebbende gesonden den Intendant Robert, die ons al 't voorgaende heeft geconfirmeert, hebben wy goet gevonden daer over te verstaen het sentiment van den Heer Hertog van Villa Hermosa en de hier aenwesende Generaels van de Geallieerde Troupen; met welckers toestemminge is geresolveert tot een Cessatie van Hostiliteyten, in te gaen op gisteren avont, en sullende duren tot Vrydagh aenstaende des middags: Waer van by den Heer van Dijckvelt wederom zijnde rapport gedaen aen den Heer Hertogh van Luxemburg, is de selve Stilstant alsoo vervolgens vast gestelt; zijnde voorts, ingevolge van de selve, aen den Grave van Pontamougear, Spaens Minister, by den Hertog van Luxemburg toegestaen sig te mogen begeven binnen Mons, omme aldaer het geconvenieerde te notificeren: Wy hebben niet willen onderlaten u Hoog Mog: van 't bovengesegde hier mede kennisse te geven, soo als wy punctuëlijck sullen continueren te doen, van alles wat sal komen voor te vallen.

Waer mede, Hoog Mog: Heeren, &c. In 't Leger by St. Denijs den 17 Augusti 1678. 's morgens.

Geteeckent,

G. H. PRINCE D'ORANGE.

Hier op den Heer Hartogh van Luxemburgh ordre van sijn Coningh tusschen den 18 en 19 Augusti ontfangende / en daer van kennisse aen sijn Hoogheyt gevende / soo heeft sigh de Heer van Dijckvelt / op 't goetvinden van sijn Hoogheyt / nevens een Gedeputeerde van den Heer Hertogh van Villa Hermosa 's morgens daer aen begeven na 't Leger van gem. Hertog van Luxemburgh / om te vernemen wat ordre hy mocht bekomen hebben / en is daer nae / wegens het open-stellen van de Stadt Bergen en het cesseren van alle hostiliteyten / ontworpen een Conventie / de welcke na gegeven communicatie is geteyckent en geratificeert / gelijck uyt de navolgende Copye is te sien:

Tractaet, gemaeckt tusschen mijn Heer den Prince van Orange en de Heeren Hertogen van Villa Hermosa en van Luxemburgh, in 't Leger voor Bergen, den 19 Augusti 1678.

ALsoo nodigh gevonden is, dat terwyle men verwachte de Ratificatie van de Vrede, een manier uytgevonden wiert, na de welcke de Troupen in de Nederlanden haer sullen hebben te gedragen, om daer door voor te komen alle Acten van Hostiliteyt, die sulckx soude konnen verhinderen, en het Volck van d'een en d'ander syde te soulageren, soo is by d'onder-geschreven over een gekomen en verstaen, ingevolge van der selve respective Volmachten, 't gene hier na volgt.

Dat des anderendaegs na de Ratificatie van dit tegenwoordige Accoort alle Acten van Hostiliteyt tusschen de Armeen sullen komen te cesseren, en dat, in gevolge van dien, op den voorsz. volgenden dagh van de Ratificatie, de 2 Armeen sigh sullen retireren van omtrent Mons, dat d'Armee van den Alder-Christel: Coning sal marcheren na Genry in Merbe-portie, en die onder den Heere Prince van Orangie aen gene sijde vande Hegge van Reux na Nivelle.

Dat niet te min de Troupen, die de Blocquade van Mons hebben geformeert, onder 't Commando van Monsr. de Montal en van Monsr. de Quincy, dien selven dagh niet en sullen retireren, maer alleenlijck 2 dagen na de Ratificatie van 't tegenwoordige Accoort, dat is op den volgenden dagh na het af-trecken van de voorsz. 2 Armeen, en dat totter tijt toe de voorsz. Blocquade sal zijn verlaten, de Armee onder den Heere Prince van Orangie sal mogen verblyven in 't selve Campement als voorsz. is.

Dat de Stadt Mons dienvolgende sal verblyven in volle vryheyt, en dat alle soorten van Personen, Vivres en Koopmanschappen daer in en uyt sullen mogen gaen, in sodaniger voegen en maniere als gepractiseert wert in andere Steden, die onder de gehoorsaemheyt zijn van Spangie.

Dat ten reguarde van de Guarnisoenen 6 dagen na de Ratificatie van dit tegenwoordige Accoort, of eerder soo doenlijck, dat is, soo ras de Couriers in elcke Plaetse sullen konnen arriveren, de Partyen noch Detachementen niet meer sullen mogen lopen over het Gebiet en Landen van d'een en d'ander Partye, en sullen de Troupen en d'Armee van yder Kroon moeten verblyven in het District van de Landen en Plaetsen, soo die tegenwoordigh zijn onder de gehoorsaemheyt van yder Kroon.

Dat alle Gevangens, die gemaeckt sullen werden van d'een of d'ander syde na den dagh van de Ratificatie van dit tegenwoordig Accoort, sullen werden los gelaten sonder rantsoen, selfs oock de Paerden, Beestiael, Equipagie en Koopmanschappen, of eenige andere saecken, hoedanig die mochten genaemt werden.

En dewyle ten tijde van de executie van 't Tractaet van Vrede, of tusschen dese en de voorsz. tijt de nootsaeckelijckheyt mochte komen te vereysschen aen de Troupen van d'eene Kroon of dessels Geallieerde te passeren over het Gebied en Landen, tegenwoordig behorende aen d'andere Kroon, soo sal het liber en vry

staen

ſtaen aen wederſyden, om ſulckx te mogen doen, alleenlijck tot communicatie van de Plaetſen in de Nederlanden, of om daer uyt te trecken, niet anders mede nemende uyt het voorſz. Gebied en Landen als de ſimpele Voeragie, noch oock langer te verblyven, als gepractiſeert wert in 't ordinaris marcheren van Troupen.

Dat van den dag af van de Ratificatie van dit Accoort, het vry ſal ſtaen aen alle Onderdanen van wederſijts Kroonen, als oock van de Heeren Staten Generael, te mogen gaen en komen, ſonder eenige Paſpoort, onder 't Gebied en Landen, tegenwoordigh toebehorende aen de Kroon ofte Staten, daer van ſy Onderdanen zijn, en dat het niet meer nodigh ſal zijn eenige Paſpoorten te hebben, als te gaen uyt het Gebied, tegenwoordig toebehorende aen een Kroon of Staet, op dien die tegenwoordigh toebehoren aen d'ander.

Dat het begin hier van ſal zijn 6 dagen na de Ratificatie van dit tegenwoordige Accoort, de Troupen en de Armeen van yder Kroon ſullen leven op de Landen en in de Plaetſen, die een yder van de ſelve tegenwoordigh in poſſeſſie heeft, ſonder te mogen voerageren op de Landen van den een of van den anderen; wel verſtaende, dat door het Woort Poſſeſſie men niet en wil begrijpen noch verſtaen voor recht van Poſſeſſie de paſſagien noch het verblijf, die d'Armeen of Partyen gedaen hebbē, of tegenwoordig doen in de Plaetſen daer ſy zijn of geweeſt hebbē.

Dat met het begin van den dagh van de Ratificatie van 't tegenwoordige Accoort alle extraordinaire vorderingen van Contributien, Beeſtialen, Pionniers en Wagens van wederſyden ſullen ophouden in de Landen van den een en den ander, ſonder dat het den een of den ander ſal vry ſtaen diergelijcke vorderinge meer te mogen doen, ingevolge van de opkomende nootſaeckelijckheden, als alleen over de Landen daer van een yder de poſſeſſie heeft.

Dat nopende de achterſtallen van de Contributien van den Jare, vervallende den 16 October eerſtkomende, over de Landen en Plaetſen, die actuelijck de ſelve Contributien onderworpen zijn, men continueren ſal van d'een en d'andere ſyde van de ſelve op te halen, door de middelen die beraemt ſullen werden by de Heeren Ambaſſadeurs tot Nimwegen.

Dat wanneer tegens alle vermoeden het mocht gebeuren, dat eenige difficulteyten quamen t'ontſtaen ten reguarde van d'obſervantie van dit tegenwoordige Accoort, 't zy in 't geheel of ten deele, ſoo ſal 't ſelve in der minne werden geadjuſteert by de Heeren Generaels, of die gene, die daer toe ſullen werden geauthoriſeert, ſonder dat om die reden dit Accoort ſal werden gealtereert, of vry ſal ſtaen ſulckx met force te verkrijgen.

Van alle 't gene hier boven ſtaet zijn de onder-geſchreven Gedeputeerde over een gekomen, en hebben belooft van op morgen te fourneren de Ratificatien van den Heere Hertog van Villa Hermoſa, Edelman van de Kamer van ſijn Cathol. Majeſteyt, Gouverneur en Capiteyn Generael van de Spaenſſe Nederlanden, en van den Heer Hertogh van Luxemburgh, Pair en Marſchalck van Vranckrijck, Capiteyn van de Guarde du Corps van den Alder-Chriſtel. Coning, commanderende en Chef d'Armee van ſijn Majeſt. Gedaen in 't Leger voor Mons den 19 Auguſti 1678. Was getekent,

Comte de Pont a Mouſeard. *Robert.*

Wy approberen en ratificeren alle 't gene in het boven-ſtaende Accoort is begrepen. Was onderteeckent,

Duque de Villa Hermoſa, *Montmorancy Luxemburg.*
Conde de Luna.

Den ondergeſchreve Gedeputeerde van de Vereenigde Provintien in d'Armee, geauthoriſeert door ſijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange, approbeert het boven-ſtaende Accoort, zijnde gedaen in ſijn tegenwoordigheyt en met ſijn kenniſſe, voor ſoo veel aengaet ſijn hoogſt-gem: ſijne Hoogheyt en d'Armee en de Troupen van de Heeren Staten Generael, die onder ſijn Commando zijn.

Was geteeckent,

E. van Weede.

Welcke voorſz. Acte haer Hoogh Mog. op den 22 Auguſti daer aen hebben geapprobeert en geratificeert.

Hier op zijn de Legers wederſijts / een yder na de zijne / van malkanderen geretireert; de Franſſen nae de kant van Sambre-meuſe / en de onſe nae Eſcauſines op de Route van Nivelle: Sijn Hoogheyt ſelf is den 21 voort na den Hage gekeerdt / alwaer gekomen zijnde / op den 23 rapport aen haer Hoogh Mog. heeft gedaen / als wanneer andermael voor ſijn dapperheydt en goede conduite is bedanckt.

De tijdinge van 't Gevecht voor Bergen / en van dat de Vrede tot Nimwegen tuſſchen Vranckrijck en deſen Staet was geteeckent / ſonder dat Spangie ſulckx mede had gedaen / in Engelandt komende / gaf daer groote veranderinge / het Parlement / dat tegen den 8 September was beroepen / wierdt geprorogueert tot den eerſten October / en de Reyſe van ſijn Majeſteyt na Portsmuyen / om de Schepen te beſien / wierdt uytgeſtelt: voorders wiert den Heer Ambaſſadeur Hyde na den Hage geſonden / alwaer hy den 24 Auguſti arriverende / aenſtonts Commiſſariſſen verſocht / en nevens den Heer Ambaſſadeur Temple met de ſelve in Conferentie is getreden / waer in ſijn Excell. op den 25 dito het volgende bekent maeckte.

1. DAt ſijne Majeſteyt [van Groot Brittagne] hebbende verſtaen de teeckeninge van 't Tractaet van Vrede tuſſchen de Ambaſſadeurs van den Alder-Chriſtelijckſten Coningh en van deſen Staet ſeparatelijcken, ſonder inſluytinge van Spangie, dat hy ongemeen geſurpreneert was over die vorderingh, gedaen tot Nimwegen, door de Ambaſſadeurs van deſen Staet: En hebbende ſijne reflexie daer over genomen, gecommandeert had aen hem Ambaſſadeur hier expres te komen, om te repreſenteren aen de Heeren Staten, en haer te seggen, dat ſijn Majeſteyt niet en ſagh, dat'er eenige declaratie noch belofte van den Alder-Chriſtel. Coning was gedaen, om te evacuëren de Plaetſen op de Ratificatie van 't Tractaet, geteyckent tot Nimwegen.

2. Dat'er niet een Articul was tuſſchen de Ambaſſadeurs van den Alder-Chriſtel.

stel. Coning ten reguarde van desen Staet, om de geseyde Evacuatie te verseekeren.

3. Dat Vranckrijck de geseyde Evacuatie had getardeert door de nieuwe Propositien, die het aen Spangie had gedaen, daer van het geen mentie had gemaeckt in haer eygen Propositien, welcke aengenomen waren by Spangie, particulierlijck van te houden eenige Plaetsen tot de cessie van Dinant en de Stadt van Povines, en andere dingẽ, daer van geen mentie is gemaeckt in de geseyde Propositien.

En alsoo in 't laetste Tractaet, gesloten en geratificeert tusschen sijn Majesteyt en desen Staet, is geconvenieert, dat soo sijn Alder-Christel. Majesteyt uytstelde of retracteerde de geseyde Evacuatie, 't zy op 't subject van de satisfactie van Sweden, of om eenige andere oorsaecke, die 't mochte zijn, den Coningh en desen Staet souden zijn verbonden gesamentlijck in den Oorlogh tegens Vranckrijck te treden, so gelooft sijn Maj. dat dat geval van 't Tractaet is gekomen, om de voorgemelde consideratien, en dat sijn Majesteyt en desen Staet gelijckelijck zijn verbonden het voorsz. Tractaet te volgen, en heeft ordre aen den geseyden Ambassadeur gegeven, om de executie van desen Staet te begeeren.

En alsoo sijne Majesteyt niet en twijffelt, of desen Staet is van het selve sentiment met hem, door de onderlinge verbintenisse van het geseyde laetste Tractaet, soo heeft hy bevolen aen den geseyden Ambassadeur, haer te verseeckeren uyt sijn naem, en van sijnen 't wegen, dat soo de Heeren Staten willen weygeren te ratificeren 't geen geteyckent is door hare Ambassadeurs tot Nimwegen, dat 3 dagen na eene soodanige Declaratie hem van wegen desen Staet sal wesen genotificeert, sijn Majesteyt actuëlijck sal verklaren den Oorlog aen Vranckrijck, en poinctuëlijck sal executeren de gantsche contenu van sijn laetste Tractaet met desen Staet.

En sijn Majesteyt hebbende geconsidereert de representatien, die hem van wegen desen Staet zijn gedaen over de Neutraliteyt van Kleef en Gulicker-Landt, soo is sijn Majesteyt so sensibel geweest van 't groot gevaer, dat desen Staet mocht over komen, als wesende van die kant niet gedeckt, als aen de syde van Vlaenderen: dat hy heeft bevolen aen den geseyden Ambassadeur, de Heeren Staten te verseeckeren, dat hy bereyt is te treden in alle de mesures, die sy souden mogen nemen tot versekertheyt voor haer aen die kant, als aen de andere, en dat het niet meer als aen haer hangt, dat sy die verseeckertheyt niet en krijgen.

Hier uyt sagh men nu / dat Engelant wel genegen was / in cas Vranckrijck niet en evacueerde / in Oorlog te treden / maer desen Staet had met soo groote moeyten de sake so verre niet gebracht / om die weder so plotselijck te abandonneren / men socht hier de Vrede. Den Heer van Beverning was van Nimwegen gekomen / om rapport te doen / en wierdt hier op weder versocht / dat derwaerts wilde keeren / gelijk sig ook daer toe liet bewegen / om aldaer de Fransse Ambassadeurs Verklaringe af te vorderen over de Geschillen met de Spaenssen / waer van hier boven den Heer Ambassadeur Hyde gewag heeft gemaeckt / en hier onder breeder van gerept sal worden. In ons Tractaet was iets door de kortheyt des tijdts versuymt t'expresseren / namentlijck in 't 13 Articul / van de Neutraliteyt van desen Staet / als daer in vergeten was te stellen / ge-

gedurende desen Oorlogh; **waer op de Heeren Fransse Ambassadeurs de volgende verklaringe deden.**

MEssieurs. Wy hebben den Brief van uwe Excelentien van den 17 deser ontfangen, en al-hoewel de goede trouwe van den Coningh onsen Heer sigh alsints en by alle voorvallen genoeghsaem heeft laten blijcken, en dat d'oprechtigheyt, waer mede sijn Majesteyt sijne eerste Vrientschap aen de Heeren Staten Generael wel wil weder-geven, aen uwe Excellentien de minste ongerustigheyt niet moet over-laten, dat men haer in eeniger manieren soude willen misleyden, ofte het 13 Articul van 't Tractaet, dat wy op den 10 deser met malkander gesloten en geteeckent hebben, verder uytbreyden, als doenmaels eenparigh is verstaen,soo willen wy echter haer wel verseeckeren,dat het de meening van sijn Majesteyt, en dien volgende oock d'onse niet en is, ons van het gem: Articul langer te prevaleren, als desen tegenwoordigen Oorlogh sal komen te duren, ofte na dat het Godt belieft sal hebben een eynde daer van te maecken, de Heeren Staten Generael uyt kracht van 't selve verder als haer eygen intrest en goede eenigheyt met sijn Majesteyt van haer sal vereysschen, te verbinden. Waer mede, &c.

De selve is by den Coning van Vranckrijck soo geratificeert / gelijck hier na te sien is.

Confirmatie van den Alder-Christel. Coningh.

DEn Coning door sijne extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen op de Vredens-Tractaten tot Nimwegen geinformeert zijnde van d'explicatie, die sy door haer Brief van den 17 Augusti deses Jaers aen d'extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen der Staten Generael der Vereenigde Nederlanden op het 13 Articul van het Vredens-Tractaet op den 10 der geseyde Maent tot Nimwegen gesloten en geteeckent, gegeven hebben, waer by gesproken werdt van de Neutraliteyt, door de hoog-gemelde Staten Generael, soo ten opsichte van sijn Majesteyt, als van sijne Geallieerde, belooft, als mede van de Guarantie der Verbintenissen, waer inne Spangie, ter oorsaeck van de gem: Neutraliteyt, sal treden: En sijn Majesteyt den geseyden Brief hebbende gelesen en geëxamineert, waer by sijne voorseyde Ambassadeurs verklaren en verseeckeren, dat het sijn Majesteyts meeninge niet en is sigh van het gemelde Articul langer als desen tegenwoordigen Oorlogh duren sal, te prevaleren: Soo is 't, dat hooghgem: sijne Majesteyt de geseyde explicatie voor aengenaem opgenomen, en de selve gelaudeert, geapprobeert en geratificeert heeft, soo hy doet by desen, in allen schijn al of die in 't geseyde Vredens-Tractaet, achter desselfs 13 Articul, was geinsereert, belovende by sijn Koninckl. Woort, den geheelen inhout desselfs oprechtelijck en ter goeder trouwe na te komen en te doen nakomen, sonder te gedogen dat daer tegens directelijck of indirectelijck sal werden gedaen, om wat

reden

reden of oorsaeck het soude mogen wesen: Des t'oirconde heeft sijn Majesteyt desen met sijn Hant onderteeckent, en sijn Secreet Zegel daer by doen stellen.

Gedaen tot Fontaine-bleau den 5 September 1678.

Geteeckent,

LOUYS.

En lager,

ARNAUD.

Gevende den Coningh van Vranckrijck alsints blijcken / dat de Vrede met desen Staet socht voort te setten / doende veel Paspoorten voor de Schepen tegens d'onse uytwisselen: En op den 3 September liet sijn Majesteyt tot Parijs publiceren / dat alle die met soodanige Paspoorten voorsien waren / vryelijck in de Havenen van Vranckrijck mochten komen / en daer souden getracteert werden als d'eygen Inwoonders / verbiedende vorder alle soodanige Schepen aen te halen / op te brengen / of eenige hinder in hare Navigatie te doen / op peene van de doodt / en dat niet tegenstaende de Ratificatien noch niet en waren gewisselt. En noch den 30 Augusti daer te voren beliefde sijn hooggedachte Majesteyt / om te betonen dat self aen d'Onderdanen van desen Staet meerder wilde gunnen als by 't Tractaet van Commercie was gestipuleert / by een Arrest van den Raedt van State af te schaffen de vermeerderingh van de Rechten van het inkomen en uytgaen / geheven volgens het Tarif in de Maent April 1667 / en sulckx te stellen op den voet van het Tarif van den 18 September 1664. Den Grave d'Avaux / eene van de Heeren Fransse Ambassadeurs / begaf sigh oock ondertusschen al na den Hage / omme bereytschap te maecken tot sijn verblijf aldaer / ten eynde de eerste Ambassade van Vranckrijck op nieuw te bekleden.

Maer 't geen het teeckenen van 't Tractaet met Spangie bleef verhinderen / waren de Geschillen / by de Fransse Ambassadeurs in de Conferentien van den 13 / 14 en 15 Augusti te berde gebracht.

1. DAt sy Franssen pretendeerden te houden 't Graefschap van Beaumont met 13 Dorpen.

2. Alles wat op d'andere syde van de Sambre is, soo dat de Riviere de Limijtscheydinge soude zijn tusschen de Fransse en de Spaensse Frontieren in dat Quartier, daer door het Prinsdom van Chimay met 36 Dorpen oock soude vallen onder de Franssen, en in 't gros omtrent 200 Dorpen; de welcke de Spaensse niet wilden na-geven, als niet begrepen in de Articulen van Vrede, van den Coningh van Vranckrijck voorgestelt: De Franssen daer-en-tegens wilden die houden, uyt kracht van de generale Clausule, in de voorsz. Conditien vervat, dat namentlijck alles aen den Coningh van Vranckrijck soude blijven, daer van hy in possessie was, en daer van hy niet en had gedesisteert, en by ontstentenisse van dien wilden oock niet wedergeven Puicerda in Catalonien, noch oock niet St. Leeu, als mede niet begrepen in de voorsz. Conditien.

3. Eyschten de Franssen cautie en securiteyt, dat Dinant effective haer soude gele-

gelevert werden, ende de Steden in oftagie. En nevens Dinant begeerden ſy een Provooſtſchap, genaemt Bouvignes, of in cas dat Charlemont wiert ingeruymt, het Caſteel of Sterckte Archemont, leggende dicht daer by; welcke beyde Plaetſen van Archemont en Bouvignes oock buyten het Project waren.

Ten 4. Eyſchten ſy een Articul in forme van Neutraliteyt, en geen aſſiſtentie te doen aen de Vyanden van den Coning van Vranckrijck of ſijne Geallieerde.

En vorders eyſchten Pardon en herſtellinge van de Meſſineſen.

Waer tegens de Spaenſſen andere Pretentien maeckten/ als het gehouden Boſch/ dat noch op de Gront lagh: de reſtitutie van de Steden/ met de Artillery/ &c. Daer op by de Partye niet veel reguard wierdt genomen: maer op de Franſſe Pretentien begeerden onſe Heeren Ambaſſadeurs/ uytgenomen dat van de Neutraliteyt/ dat de Heeren Franſſe Ambaſſadeurs haer in korten tijdt ſonden verklaren; waer op ſy een Expreſſen na Parijs hebben geſonden. Doch ondertuſſchen de Spaenſſe Ambaſſadeurs haer bedenckende/ dat'er noch een Swarigheyt was wegens de Caſtelenye van Aeth/ſo brachten ſy dat te berde/zijnde dat den Coning van Vranckrijck in 't begin van den Oorlog tegens de Hollanders de voorſz. Caſtelenye ſoude hebben geſepareert/ en een importante partye van wel 70 groote Dorpen met de Stadt van Leux/ zijnde maer anderhalve mijl van Aeth/ gehecht aen die van Doornick/ ſo begeerden zy/ dat in het Vredens-Tractaet ſoude werden geſtelt/ dat de Caſtelenyen/ die ſijn Alderchriſtelijckſte Majeſteyt ſoude reſtitueren aen Spangien/ ſouden werden weder gegeven in de ſelve groote/ als de ſelve waren geweeſt/ als Vranckrijck die hadde ontfangen by 't Tractaet van Aken in 't Jaer 1668/ ſeggende/ dat Duc de Villa Hermoſa met die meyninge de Conditien hadde aengenomen; maer de Franſſe Ambaſſadeurs ſcheenen daer van niet te weten/ en heeft nevens de andere Conditien groot werck tot Nimwegen gegeven; doch eyndelijck zijn Partyen [de Ambaſſadeurs van Vranckrijck en Spangien] overeengekomen/dat zy haer geſchillen ſouden ſtellen ter Arbitragie en Deciſie van deſen Staet/ met de navolgende Acte:

ALſoo in het onderſoeck der Articulen, die het Vredens-Tractaet, 't welck tuſſchen hare Alderchriſtelijckſte en Catholijcke Majeſteyten voor handen is, moeten uytmaecken, eenige ſwarigheden zijn ontſtaen, waer over men niet heeft konnen eens werden, ſoo ten opſichte van de Stadt Beaumont, als van de Dependentien van Dinant, als mede aengaende den ſtaet, waer inne de Caſtellenye van Aeth aen ſijn Catholijcke Majeſteyt moet werden wedergegeven, en eyndelijck wegens de Amneſtie en de reſtitutie der Goederen aen de Meſſineſen, die ſigh ſoo in Vranckrijck als elders hebben geretireert; en dat de Ambaſſadeurs van ſijn Catholijcke Majeſteyt verſocht hebben, dat de geſeyde Verſchillen met den aldereerſten in 't geheel mogen werden afgedaen, eer dat het gemelde Tractaet geſloten en geteeckent werde, om de Inſtrumenten van Ratificatie in behoorlijcke forme van wederzyden te bekomen en doen afvaerdigen: So is 't, dat de

de Heeren extraordinaris Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſſen der hoog-gem. Heeren Coningen, ſtellende van wederzijden een abſoluyt vertrouwen in de rechtmatigheyt der Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, overeengekomen zijn, gelijck de ſelve by de volgende Acte in den naem van de Coningen, hare Meeſters, te vreden zijn alle de geſeyde Verſchillen en Swarigheden aen de Arbitragie en Deciſie der hooggem. Heeren Staten Generael te ſubmitteren, om volgens het oordeel, 't welck zy daer over met den aldereerſten ſullen laten gaen, te werden gereguleert, en dat echter ondertuſſchen de Articulen, van wederzijden beraemt, ſonder eenigh tijt-verlies ſullen werden geſloten ende geteeckent: En beloven de hoog-gemelde Heeren Ambaſſadeurs aen de Heeren Staten Generael aenſtonts en ſonder eenigh uytſtel voor te dragen al het geene ſy aengaende de geleyde materien ſullen willen te voorſchijn brengen.

Gedaen den 11 *September* 1678. *&c.*

Maer dit was noch naeu in den Hage gekomen / en dat men daer over besoigneerde / of haer Hoogh Mog. Ambaſſadeurs lieten met een Expreſſe weten / dat noch op den 13 September des avonts de Courier / die de Franſſe Heeren Ambaſſadeurs na Vranckrijck hadden geſonden / te rugge was gekomen / en mede gebracht had een afſtant / die de Coningh van Vranckrijck had gedaen van alle de queſtieuſe Poincten / de welcke in de Acte van Submiſſie van den 11 September / hier voren geſtelt / waren vervat / ſoo dat zy Heeren Franſſe Ambaſſadeurs bekent maeckten / dat zy te vreden waren ſonder uytſtel te procederen tot de Onderteeckening van de Tractaten / met omiſſie van Beaumont en van de Meſſineſen / de Caſtelenye van Aeth te cederen / ſoo als die Anno 1667 by het Akenſe Tractaet aen ſijn Majeſteyt van Vranckrijck was gekomen / en in 't regard van Dinant ſimpelijck te ſeggen: La Ville de Dinant. En daer mede alle de Geſchillen tuſſchen Vranckrijck en Spangien ten eynde gebracht zijnde / wierdt de Onderteyckening in 't Hoſtel van hare Hoogh Mog. Ambaſſadeurs op den 17 September 's avonts ten thien uren gedaen als volgt / zijnde de Grave d'Avaux / om die by te wonen / daer toe expres uyt den Hage gekomen.

In een groote Sael van 't Huys harer Hoogh Mog. Ambaſſadeurs / daer in drie Deuren waren / was een langwerpige Tafel in 't midden en over dwars geſtelt / ſulcx de eynden van de ſelve tegens de Glaſen en tegens den ingangh over ſtonden; door die Zale zijn de Heeren Spaenſſe / die eerſt quamen / geleyt geworden in een ander Vertreck / tot dien eynde expreſſelijck gemeubleert / aboutiſſerende aen de lincker zijde van de Zale / en de Heeren Franſſe van gelijcken in een ander Vertreck / ter rechter handt van de Zale / juyſt tegen dat van de Spaenſſe over / ſoo dat de Deuren van die twee Vertrecken / recht over malkander correſponderende / een yegelijck van de Partyen een egale diſtantie had van haer Vertreck tot de Tafel: Na dat dan den Heer Hulft / als Secretaris van de middelende Party / de Tractaten ten wederſyden nageſien hadde / en gerecognoſceert voor de ſelve / die tegens malkanderen

deren gecollationeert en geverifieert waren / zijnde 't eene Instrument in de Spaensse en 't ander in de Fransse Tale gestelt / en voorts de selve open ter neder geleyt / het Spaensse voor de Stoel van den eersten Spaenssen / en het Fransse voor de Stoel van den eersten Franssen Plenipotentiaris: En sigh gerangeert hebbende aen de syde van den Heer van Beverning / voor wien een Stoel aen 't hooge eynde / gelijck voor den Heere van Haren aen 't lage eynde van de Tafel gestelt was / soo heeft de gemelde Heer van Beverningh de twee Partyen door hunne respective Secretarissen daer van doen waerschouwen / en tot d'Onderteeckening nodigen / die daer op te gelijck zijn getreden tot de Tafel / en elck op sijn rang sessie genomen hebbende / soo heeft den Heer Marquis de los Balbases de Heeren Fransse / en die Heeren vice versa de Heeren Spaensse met minnelijckheyt de goeden avont geboden / en sigh alle gedeckt hebbende / soo zijn de Tractaten ten wedersyden gelijckelijck onder-geschreven: En terwijl de Heeren opgestaen zijnde / elckander familiaerlijck onderhielden / hebben de respective Secretarissen der Heeren Ambassadeurs Cachets op de Instrumenten gedruckt; daer mede dan dit groote werck geluckelijck geeyndigt zijnde / zijn die Heeren van den anderen gescheyden / elcke Party sigh wederom in haer eerste Quartier begevende / en vervolgens na huys.

Terwijl dese Geschillen tusschen Vranckrijck en Spangie ons hadden opgehouden in genoegsame onseeckerheyt / of wy met de Fransse Vrede / of met de Engelsse in Oorlogh tegen de eerste souden treden / hebbende / op hoope dat de voorsz. Geschillen noch souden geëffent werden / den Heer Engelssen Ambassadeur so lang opgehouden / sonder dat men sig op sijne begeerten volkomen konde verklaren / soo was den tijt van de Ratificatie van ons eygen Tractaet byna verlopen / als expirerende den 21 September: maer nu de tyding van de tekening van Spangie in den Hage gekomen zijnde / hebben haer Ed: Gr. Mo: eerst / en daer na haer Ho: Mog: gesamentlijk op den 19 Sept. onse Vrede geratificeert / en is de Ratificatie noch dien avont met een Expressen na Nimwegen gesonden / alwaer de selve des anderendaeghs den 20 September / ten Huyse van Monsr. d'Estrades / tegens de Fransse / die al een eenigen tijdt aldaer geweest was / is uytgewisselt / doch met die bekentmakinge aen de Heeren Fransse Ambassadeurs / dat men de Wisselinge ter goeder trouwe dede / en in seeckere verwachtinge / dat de Vrede met Spangie insgelijckx soude geratificeert werden / als sonder welcke de onse geen effect soude konnen sorteren; het welck tot gerustheyt van de Heeren Engelsse en Spaensse Ministers also was goet gevonden / en wierdt by de Fransse niet vremt opgenomen / seggende / dat toch haest de Ratificatie van haren Coningh tot Nimwegen soude wesen: Maer also die van Spangie lange tijt heeft getardeert / sullen wy u / beminde Leser / ondertusschen ons Tractaet / soo van de Vrede als de Commercie / te lesen geven: alleen dit noch voor af gedenckende / dat den Heere Ambassadeur Hyde en den Grave van Osserey op den 22 September weder na Engelandt zijn gekeert.

TRAC-

TRACTAET van de VREDE,

Gemaeckt, geslooten ende vast gestelt tot Nimwegen den 10 *Augusti* 1678. *tusschen de Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Majesteyt van Vranckrijck ter eenre, ende de Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden ter andere syde.*

IN den Name van Godt den Schepper. Aen alle ende een ygelijck, voor tegenwoordigh en toekomende, zy kennelijck, dat gedurende den Oorlog, die ontstaen is sedert eenige Jaren herwaerts, tusschen den Alderhoogsten, Alderdoorluchtigsten en Grootmachtigsten Prince LOUIS de XIV. by der gratie Godts Alder-Christel. Coningh van Vranckrijck en Navarre, en de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, sijne Majesteyt t'allen tyden hadde behoudē een sincere begeerte, om aen gem. Heeren Staten wederom te geven sijn voorgaende Vruntschap; en de selve aen hem de betuyginge van 't respect voor sijne Majesteyt, en d'erkentenisse voor die considerable advantages en obligatien, die de selve hebben ontfangen, soo van sijne Majesteyt, als van de Coningen dessels Predecesseurs: Soo is 't eyndelijck gebeurt, dat dese goede dispositien, gesecondeert zijnde door de krachtige officien van den Alder-doorluchtigsten ende Grootmachtigsten Prince den Coning van Groot Brittannien, de welcke, gedurende dese bekommerlijcke tyden, wanneer byna het gantse Christenrijck in de Wapenen was, niet opgehouden heeft door sijnen raet en goede advysen, alles tot welstant en ruste van 't gemeen te contribueren, sijne Alder-Christel. Majesteyt en de Heeren Staten Generael, mitsgaders alle de andere Princen en Potentaten, die in desen Oorlog zijn geinteresseert, daer heen gedisponeert hadde, om te consenteren, dat de Stadt Nimwegen verkoren wierde, omme aldaer van Vrede te handelen: En omme daer toe te komen, soo hadde sijn Alder-Christel. Majest. tot dessels Extraordinaire Ambassadeurs ende Plenipotentiarissen genomineert den Heere *Grave d'Estrades*, Mareschal van Vranckrijck, en Ridder van sijne Ordre; den Heere *Colbert*, Ridder, Marquis de Croissy, Ordinaris Raedt in den Raet van State, en de Heer *de Mesmes*, Ridder, Grave d'Avaux, oock Raet in sijnen Rade: En de Heeren Staten Generael de Heer *Hieronimus van Beverningk*, Heer van Teylingen, Curateur van de Universiteyt tot Leyden, eertijts Raedt en Tresorier Generael van de Geunieerde Provintien; de Heer *Willem van Nassau*, Heere van Odijck, Cortgene, &c. Premier Noble en representerende d'Edelen in de Vergaderinge en Raet van Zeelandt; en de Heer *Willem van Haren*, Grietman van de Bilt, Gedeputeerden in der selver Vergaderinge van wegen de Staten van Hollandt, Zeelandt, &c. Welcke Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen behoorlijck geinstrueert zijnde van de goede intentie van hare Meesters, hebben sig vervolgens binnen de voorsz. Stadt Nimwegen vervoegt, alwaer na wedersijts cummunicatie van de Volmachten, van de welcke de Copyen in 't

eynde van dit Tractaet van woorde te woorde zijn geinsereert, zijn over een gekomen, over de Conditien van Vrede en Vruntschap, in maniere hier na volgende.

1. Datter in het toekomende tusschen sijne Alder-Christel. Majesteyt, en desselfs Successeurs, Coningen van Vranckrijck en van Navarre, en sijne Koninckrijcken ter eenre, en de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden ter andere syde, een goede, vaste, getrouwe, inviolable Vrede sal zijn, en vervolgens ophouden en werden nagelaten alle vyandelijcke Actien, van wat nature de selve soude mogen zijn, tusschen hoogst-gem. Heer Coning en hoog-gem. Heeren Staten Generael, soo ter Zee als op andere Wateren, en te Lande, in alle der selver Koninckrijcken, Landtschappen, Landen, Provintien en Heerlijckheden, en tusschen der selver Onderdanen en Inwoonders, van wat qualiteyt en conditie de selve soude mogen zijn, sonder exceptie van Plaetsen of Persoonen.

2. En indien eenige Prinsen by d'een of d'andere Partyen genomen wierden in d'Oost-Zee of Noort-Zee, van Ter Neuse af tot aen 't eynde van 't Canael, in den tijt van 4 Weecken, of van 't voorsz. eynde van 't Canael tot aen de Caep St. Vincent in de tijt van 6 Weecken, en van daer tot in de Middellantse Zee, tot aen de Linie in de tijt van 10 Weecken, en van de Linie af, en in alle andere Plaetsen van de Werelt, binnen den tijdt van 8 Maenden, te reeckenen van den dagh dat dese Vrede tot Parijs en in den Hage sal zijn gepubliceert, soo sullen de voorsz. Prinsen, en de schade, die by d'een of d'ander syde geleden sullen werden, na het verloop van den voorsz. geprefigeerden tijt, in reeckeninge werden gebracht, en sal alle 't gene dat genomen sal zijn, wederom gegeven werden, met compensatie van alle de schaden die daer door zijn veroorsaeckt.

3. Verders sal tusschen hoogst-gem. Heer Coning en hoog-gem. Heeren Staten Generael, en der selver respective Onderdanen en Inwoonders reciproquelijck wesen een vaste en eeuwige vruntschap en goede correspondentie ter Zee en te Lande, en voorts over al soo binnen als buyten Europa, sonder te ressenteren van 't ongelijck en schade die de selve geleden soude mogen hebben, soo in voortijden als ter occasie van desen Oorlogh.

4. En sullen uyt krachte van dese vruntschap en correspondentie, soo wel sijne Majesteyt als de Heeren Staten Generael, getrouwelijcken vervorderen en avanceren den welstant en prosperiteyt van den een en van den anderen, door alle support, hulpe, raet en reële assistentie, in alle occasien en ten allen tijden, en in 't toekomende niet consenteren in eenige Tractaten of Negotiatien, de welcke eenige schade soude konnen toebrengen aen d'een of d'ander syde, maer de selve verbreecken, en daer van over en weder kennisse en advys geven met ernst en oprechtigheyt, soo ras als sy daer van kennisse sullen bekomen hebben.

5. Die geene, welckers Goederen zijn gearresteert of geconfisqueert geweest, ter occasie van den voorsz. Oorlog, hare Erfgenamen, of actie hebbende, van wat conditien of Religien de selve souden mogen zijn, sullen die Goederen wederom genieten en possessie daer van nemen op eyge authoriteyt, en uyt krachte van dit tegenwoordige Tractaet, sonder dat sy van noden sullen hebben haer toevlucht te nemen tot de Justitie, niet tegenstaende alle incorporatien van den Fiscael, Enga-
gemen-

gementen, reële Giften, Sententien provisioneel of definitif, gegeven by default of contumatie, by absentie van Partyen, en de selve daer op niet gehoort zijnde, Tractaten, Accoorden en Transactien, wat renunciatie dat in de voorsz. Transactien oock soude mogen zijn geëxpresseert, omme de selve Partyen uyt de Goederen te sluyten, die aen de selve toebehoren, en sullen alle een ieglijcke Goederen en gerechtigheden, de welcke in conformité van het jegenwoordige Tractaet sullen werden gerestitueert, of gerestitueert moeten werden, reciproquelijck aen de eerste Eygenaers, hare Erven, of der selver Actien verkregen hebbende, mogen werden verkocht by de selve Erfgenamen, sonder dat van noden sal zijn hier toe te verkrijgen eenigh particulier consent: En dat dienvolgende de Eygenaers de Renten, die van wegens den Fiscael soude mogen zijn geconstitueert in plaetse van de verkochte Goederen, gelijck mede der Renten en Actien tot laste van den Fiscael, respectivelijck sullen mogen disponeren van den Eygendom der selver by verkopinge of andersints, als van hare andere vrye eygen Goederen.

6. En alsoo het Marquisaet van Bergen op den Zoom, met alle de Gerechtigheden en Inkomsten daer van dependerende, en generalijck alle de Landen en Goederen toebehorende den Heere Grave van Auvergne, Cornel Generael van de lichte Paerden van Vranckrijck, en de welcke onder de macht van hoogstgem: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden zijn gesaiseert en geconfisqueert ter occasie van den Oorlog, daer van dit tegenwoordige Tractaet een eynde behoort te maecken; soo is geaccordeert, dat den gem: Heere Grave van Auvergne sal werden herstelt in de possessie van 't gemelde Marquisaet van Bergen op Zoom, en de appendentien en dependentien van dien; mitsgaders in de Gerechtigheden, Actien, Privilegien, Usantien en Prerogativen, die hy genoten heeft voor date van de declaratie van desen Oorlogh.

7. Een iegelijck sal effectivelijck behouden en besitten de Lantschappen, Steden en Plaetsen, Landen, Eylanden en Heerlijckheden, soo binnen als buyten Europa, de welcke de selve tegenwoordigh hebben en besitten, sonder daer in getroubleert noch gemolesteert te werden, directelijck of indirectelijck, op wat manier het selve soude mogen zijn.

8. Maer sijne Alder-Christel. Majesteyt willende aen de Heeren Staten Generael wederom geven sijne oude Vruntschap, en daer van by dese occasie een particuliere preuve betonen, sal de selve immediatelijck na het uytwisselen van de Ratificatien van desen, herstellen in de possessie van de Stadt Maestricht, met het Graefschap van Vroonhof, en de Graefschappen en Landen van Valckenburgh, Daelhem en 's Hertogenrade van Over-Mase, met alle de Dorpen van redemptie, Bancken van St. Servaes, en alle 't gene van de selve Stadt is dependerende.

9. De hoog-gemelte Heeren Staten Generael beloven, dat alle 't gene concerneert de Excercitie van de Roomsse Catholijcke Religie, en 't besit van de Goederen der gener die daer van professie maecken, sullen werden gerestabileert en gemaintineert, sonder eenige exceptie, binnen de voorsz. Stadt Maestricht, en wat daer van dependeert, in soodanigen staet als de selve zijn gereguleert geweest by de Capitulatien van Anno 1632, en dat die gene die voorsien zijn geweest van

eenige Kerckelijcke Goederen, Canonicaten, Perſonaten, Provooſtſchappen en andere Benificien daer in ſullen verblyven, en de ſelve genieten, ſonder eenige contradictie.

10. Sijne Majeſteyt wederom gevende aen de Heeren Staten Generael de Stad Maeſtricht, en de Landen daer van dependerende, ſal vermogen daer uyt te doen halen en vervoeren alle d'Artillerye, Buskruyt, Kogels, Vivres en andere Munitien van Oorlog, die daer in bevonden ſullen werden ten tyde van de overgevinge van de ſelve Plaets, en dat die gene die tot het ſelve werck ſullen zijn gecommitteert, vryheyt ſullen mogen hebben haer te bedienen, ſoo ſy het ſouden mogen goet vinden, 2 Maenden lang gedurende, van Wagens en Schepen van dat Lant, de welcke vrye paſſagie ſullen hebben ſoo te Water als te Lande, tot wegvoeringe van de voorſz. Munitie, en ſal aen de ſelve by de Gouverneurs, Commandeurs, Officiers of Magiſtraten van de ſelve Stadt gegeven werden alle faciliteyt die de ſelve konnen toebrengen tot het wegh-voeren en conduiſeren van de ſelve Artillery en Munitien: En ſullen oock de ſelve Officieren, Soldaten en Oorlogs-luyden en andere, die uyt de ſelve Plaetſe ſullen trecken, vermogen mede te nemen die Goederen en Meubelen aen haer toebehorende, ſonder dat aen haer geoorloft ſal zijn iets te eyſſchen van de Inwoonders van de ſelve Stadt Maeſtricht, en daer rondom, noch der ſelver Huyſen te beſchadigen, of eenige ſaecken aen de ſelve Inwoonders toe-komende, wegh te nemen.

11. Alle Oorloghs-gevangenen ſullen van d'een en d'ander zyde los-gelaten werden, ſonder reſerve of diſtinctie, en ſonder betalinge van eenig rantſoen.

12. Het lichten van de Contributien, geëyſcht by den Intendant van de Stadt Maeſtricht, op de Landen daer onder behoorende, ſal werden gecontinueert over de reſtanten die vervallen ſullen tot op de Ratificatie van dit tegenwoordige Tractaet, ende de Achterſtallen die noch onbetaelt zijn, ſullen werden voldaen binnen den tijdt van drie maenden nae den voorſz. termijn, in behoorlijcke termijnen, en onder ſuffiſante cautie, te ſtellen in een van de Steden die ſijne Majeſteyt daer toe nomineren ſal.

13. De Heeren Staten Generael hebben belooft en beloven by deſen, niet alleen te ſullen verblijven in een exacte Neutraliteyt, ſonder directelijck of indirectelijck te mogen aſſiſteren de Vyanden van Vranckrijck, en van ſijne Geallieerden, maer oock te ſullen guaranderen alle de verbinteniſſen in de welcke Spangie ſal treden door het Tractaet dat gemaeckt ſal werden tuſſchen hare Alder-Chriſtel. en Cathol. Majeſteyten, en voornamentlijck die verbinteniſſe, by het welck den Cathol. Koningh gehouden ſal weſen, de ſelve Neutraliteyt te onderhouden.

14. Indien door onkundigheyt of anderſints eenige non-obſervantie of inconvenient, tegen dit Tractaet aen de zijde van ſijne Majeſteyt, of van de Heeren Staten Generael, en der ſelver Succeſſeurs mochte komen voor te vallen, ſoo ſal daerom deſe Vrede en Alliantie echter in ſijn volle kracht verblijven, ſonder dat men daerom ſal komen tot een rupture van de Vrientſchap ende goede correſpondentie, maer men ſal aenſtonts de voorſz. contraventie promptelijck repareren,

pareren, ende indien de ſelve voort quamen door faute van particuliere Onderdanen, ſoo ſullen de ſelve alleen daer over geſtraft ende gekaſtijt werden.

15. En om in het toekomende de Commercie en de Vrundſchap tuſſchen de Onderdanen van hoogſt-gemelte Heere Koningh, en die van hoogh-gemelte Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden te beter te verſeeckeren; ſoo is geaccordeert en over een gekomen, dat in gevalle hier namaels eenige inbreucke van vrundſchap of rupture tuſſchen de Kroone Vranckrijck en de Heeren Staten Generael der Vereenighde Provincien, ('t welck Godt wil verhoeden) ſoude komen voor te vallen, ſoo ſal t'allen tijden, ſes Maenden tijdt gegeven werden na de voorſz. rupture, aen de Ingeſetenen van d'een en d'ander zyde, om haer ſelven te konnen retireren met hare effecten, en die te tranſporteren daer het haer goetduncken ſal, 't welck haer ſal werden gepermitteert te mogen doen, mitsgaders in alle vryheyt te mogen verkoopen en tranſporteren hare Goederen en Meubelen, ſonder dat yemandt haer daer in ſal mogen verhinderen, nochte gedurende den voorſz. tijdt van 6 maenden te mogen procederen tot eenigh arreſt van hare Effecten, veel minder tot het arreſteren hunner Perſoonen.

16. Aengaende de pretenſie en intereſt, raeckende den Heere Prince van Orange, waer over by Acte op huyden geteeckent, ſeparatelijck is getracteert en over een gekomen, de ſelve Acte, met alle den inhouden van dien, ſal effect ſorteren, en werden geconfirmeert, voltrocken en geëxecuteert na ſijne forme en inhouden, niet min noch meer, dan of alle de ſelve poincten in't generael, en yeder van dien in 't particulier, van woorde te woorde in dit tegenwoordige Tractaet waren geinſereert.

17. Ende alſoo ſijne Majeſteyt en de Heeren Staten Generael erkennen de krachtige officien die den Koningh van Groot Brittannien onophoudelijck heeft gecontribueert door ſijnen raedt en goede advertiſſementen, tot welſtant en ruſte van 't gemeen; ſoo is ten wederzyden geconvenieert, dat hooghſt-gemelte ſijne Majeſteyt van Groot Brittannien, met ſijne Koninghrijcken ſpecialijck ſal werden begrepen in dit tegenwoordigh Tractaet, in de beſte forme als doenlijck is.

18. In dit tegenwoordige Tractaet van Vrede en Alliantie, ſullen begrepen zijn van de zijde van hoogh-gemelte Alder-Chriſtel. Koningh, den Koningh van Sweden, den Hertogh van Holſteyn, den Biſſchop van Straetsburgh, en den Prince Willem van Furſtenbergh, als geintereſſeerden in deſen tegenwoordigen Oorlogh; Daer en boven ſullen daer inne mede begrepen werden, indien ſy daer in begrepen willen zijn, den Prince en de Kroon van Portugael, de Republijcque van Venetien, den Hertogh van Savoyen, de 13 Switſerſſe Cantons en haer Geallieerden, den Churfurſt van Beyeren, den Hertogh Johan Fredrick van Bronswijck, Hanover, en alle Koningen, Potentaten, Princen en Staten, Steden en particuliere Perſoonen, aen de welcke ſijne Alder-Chriſtel. Majeſteyt, op 't verſoeck dat by haer aen de ſelve ſal werden gedaen, accorderen ſal, om van ſijne ſijde in dit tegenwoordige Tractaet mede begrepen te werden.

19. En van de ſyde van de Heeren Staten Generael, den Coning van Spangie, en

en alle der selver vordere Geallieerdens, die in den tijdt van 6 Weecken, te rekenen tsedert de uytwisselinge van de Ratificatien, sigh sullen verklaren den Vrede aen te nemen; van gelijcken de 13 loffelijcke Switserse Cantons, der selver Geallieerden en Geconfœdereerden, de Stadt Embden, en voorts alle Coningen, Princen en Staten, Steden en particuliere Personen, aen de welcke hoog-gemelde Heeren Staten, op der selver versoeck aen haer te doen, sullen accorderen, omme van haer syde daer inne begrepen te werden.

20. Hoogst-gem. Heer Coning en hoog-gem. Heeren Staten Generael consenteren, dat den Coningh van Groot Brittannien, als Mediateur, en alle andere Potentaten en Princen, de welcke in een gelijcke Verbintenisse willen treden, aen sijne Majesteyt en de Heeren Staten Generael sullen mogen geven hare beloften en obligatien van Guarantie, tot executie van den inhout van dit tegenwoordige Tractaet.

21. Het tegenwoordige Tractaet sal werden geratificeert en geapprobeert by hoogst-gem. Heer Coning en hoog-gem. Heeren Staten Generael, en sullen de Acten van Ratificatien van d'een en d'ander syde in goede en behoorlijcke forme werden overgelevert binnen den tijdt van 6 Weecken, of eerder, soo het selve kan geschieden, te reeckenen van den dagh van de onderteeckeninge.

Ten oirkonde hebben wy Ambassadeurs boven gemelt, van den Coningh en van de Heeren Staten Generael, uyt krachte van onse respective Volmachten, in der selver Name, dese onderteeckent met onse ordinarisse Handt-teeckeningen, en daer by doen stellen onse Cachetten. Gedaen tot Nimwegen den 10 dag van Augusti des Jaers 1678. Was onderteeckent,

(L. S.) *Le Mareschal d'Estrades.*
(L. S.) *Colbert.*
(L. S.) *De Mesmes.*
(L. S.) *H. van Beverningk.*
(L. S.) *W. de Nassau.*
(L. S.) *W. v. Haren.*

SEPARAET ARTICUL,

Raeckende den Heere Prince van Orange.

ALsoo by gevolge van den Oorlogh, die tsedert eenige Jaren herwaerts is ontstaen tusschen den Alder-Christel. Coningh en de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, sijne Majesteyt heeft gedaen saiseren alle de Goederen toebehorende den Heere Prince van Orangie, soo wel het voorsz. Prinsdom, als de Heerlijckheden en Landtschappen gelegen in Vranckrijck, en daer van de Revenuen en Inkomsten heeft gegeven aen den Grave d'Auvergne, die de selve tegenwoordigh als noch besit, en dat, door de genade Godts, den Vrede is herstelt door het Tractaet op huyden gesloten, en dat dienvolgende alle de bekommerlijcke effecten van den Oorlog behoren te cesseren; soo heeft sijne Majesteyt belooft aen gem. Heere Prince, en belooft by dese separate Acte, dat aenstonts na 't uytwisselen van de Ratificatien, de selve het voorsz. saisissement sal af doen; en hoogst-gem. Heere Prince doen herstellen in de possessie van 't voorsz. Prins-

Prinsdom, en de Landen die de selve toebehoren in Vranckrijck, in 't Franche Compté, Charolois, Vlaenderen en andere Lantschappen, dependerende van de Dominien van sijne Majesteyt, en in alle sijne Rechten, Actien, Privilegien, Usantien en Prerogativen, in sodanigẽ staet en op de selve manier als hy daer van jouïsseerde voor date dat hy daer van is gedepossideert geweest, ter sake van desen tegenwoordigen Oorlog. Gedaen tot Nimwegen den 10 dag van Augusti 1678.

Was geteeckent,

(L. S.) *Le Mareschal d'Estrades.* (L. S.) *H. van Beverningk.*
(L. S.) *Colbert.* (L. S.) *W. de Nassau.*
(L. S.) *De Mesmes.* (L. S.) *W. v. Haren.*

Tractaet van Commercie, Navigatie en de Marine,

Gemaeckt, gesllooten eade vast gestelt tot Nimwegen den 10 Augusti 1678. tusschen de Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Majesteyt van Vranckrijck ter eenre, ende de Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden ter andere syde.

HEt Tractaet van Vrede, 't welck heden geslooten is tusschen den Alder-Christel. Coningh en de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, doende cesseren en ophouden alle oorsaecken van misnoegen, die een tijt langh hadden gealtereert en verandert de affectie, die sijne Majesteyt altijt gehad heeft voor der selver welvaren, volgens de exempelen van de Coningen sijne Predecesseurs: En de hoog-gem: Heeren Staten Generael insgelijckx weder betuygende die genegentheyt, die de selve voor desen getoont hebben voor de grootheyt van Vranckrijck, en tot een sincere erkentenisse van de obligatien en considerable advantagien en voordeelen, die de selve voor desen ontfangen hebben; soo is het te geloven, dat die goede intelligentie tusschen sijne Majesteyt en de Heeren Staten Generael noyt sal konnen werden getroubleert, maer gelijck sijne Majesteyt niet wil nalaten of iet versuymen, dat de voorsz. goede intelligentie soude konnen bekrachtigen, en dat de Heeren Staten Generael oock niet anders wenschen, dan de selve eeuwigh te doen duren, hebben geoordeelt, dat daer toe geen beter noch seeckerder middel was, als te establisseren en vast te stellen een vrye en volkomene correspondentie tusschen de Onderdanen ter wedersyden, en ten dien eynde te reguleren hare particuliere Interesten in 't stuck van Commercie, Navigatie en Marine, door Wetten en Conventien, die bequaem zijn om voor te komen alle de inconvenienten, die de goede correspondentie soude konnen troubleren of verswacken: Sijne Majesteyt, om te voldoen aen de begeerte van de Heeren Staten, hadde ordre gegeven aen den Heer Grave *d'Estrades*, Mareschal van Vranckrijck, en Ridder van sijne Ordres; de Heer *Colbert*, Marquis de Croissy, ordinaris Raedt in sijnen Raedt van State, ende de Heer de

Mesmes, Grave d'Avaux, &c. insgelijckx Raet in sijnen Raet, sijne Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen op de Vergaderinge tot Nimwegen: En de Heeren Staten Generael aen den Heer *Hieronimus van Beverningk*, Heer van Teylingen, Curateur van de Universiteyt tot Leyden, voor desen Raet en Thesaurier Generael der Vereenigde Nederlanden; den Heer *Wilhem van Nassau*, Heer van Odijck, Corteigne, &c. Premier-Noble, en representerende de Ordre van de Ridderschap in de Staten van Zeelant; en den Heer *Willem van Haren*, Grietman van Bilt, Gedeputeerden ter Vergaderinge van de Staten Generael van de Provintien van Hollandt, Zeelant en Vrieslant, om te confereren en t'accorderen, of over een te komen, in krachte van hare respective Volmachten, ten wedersyden geëxhibeert, en waer van de Copyen hier achter zijn bygevoegt, over een Tractaet van Commercie en Navigatie, in maniere navolgende.

1. De Onderdanen van sijne Majesteyt, en van de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, sullen reciproquelijck genieten de selve Vryheyt in 't stuck van Commercie en Navigatie, die sy gehadt hebben van alle tyden voor desen Oorlogh in alle de Koninckrijcken, Staten en Provincien, van den eenen en van den anderen.

2. Ende sullen alsoo in 't toekomende den een tegens den anderen, noch ter Zee noch te Lande, of in eenige Rivieren, Reen en soete Wateren, geenderhande Vyantschap of Gewelt plegen, onder wat naem en pretext het oock soude mogen wesen; En mits dien soo sullen de Onderdanen van sijne Majesteyt, niet vermogen te nemen eenige Commissien tot particuliere uytrustinge ten Oorlogh, of Brieven van Repressalien van Princen of Staten, Vyanden zijnde van de gemelte Heeren Staten Generael, en noch minder de selve uyt krachte van sodanige Commissien of Brieven van Repressalien, eenigermaten verhinderen of beschadigen, noch oock met de selve ten Vrybuyte te gaen, op pœne van vervolght en gestraft te worden als Piraten; Het gene insgelijcks van de zijde van de Onderdanen van de Vereenighde Provintien, ten regarde van de Onderdanen van sijne gemelte Majesteyt sal werden onderhouden; En sullen ten dien eynde soo dick en menighmael als het van d'een of d'ander sijde sal wesen versocht, in de Landen onder het Gebiedt van sijne gemelte Majesteyt, en in de Geunieerde Provintien gepubliceert en vernieuwt werden Placaten, seer expres en precieselijck verbiedende, dat niemant in eenigerhande maniere sigh sal mogen dienen van soodanige Commissien of Brieven van Repressalien, op pœne hier vooren verhaelt, die scherpelijck tegens de Overtreders sullen werden geëxecuteert, boven de restitutie en volle vergoedinge, daer toe sy gehouden sullen zijn aen die gene, aen de welcke sy eenige schade veroorsaeckt hebben.

3. En om dies te meer tegen te gaen alle inconvenienten, die veroorsaeckt souden mogen werden, door Prinsen gemaeckt, by inadvertentie of andersints, en insonderheyt in verre afgelegene Plaetsen; soo is verdragen en geaccordeert, dat indien der eenige Prinsen gemaeckt werden van d'eene of d'andere sijde in de Oost of in de Noordt-Zee, van Ter Neuse in Noorwegen af, tot het eynde van 't Canael, binnen den tijdt van 4 Weecken: of van het eynde van 't Canael tot aen de

de Caep van St. Vincent, binnen den tijdt van 6 Weecken; en van daer in de Middelantse-Zee en tot aen de Linie, binnen den tijdt van 10 Weecken; en van daer over de Linie en in alle Plaetsen van de Werelt, binnen den tijdt van 8 Maenden, te rekenen van den dagh van de Publicatie van het tegenwoordige Tractaet: Soo sullen alle soodanige Prinsen en schaden, die naer den voorsz. geprefigeerden tijdt aen d'eene of d'andere sijde gemaeckt of veroorsaeckt werden, in reeckeninge moeten werden gebracht, en oock al het gene genomen is, sal werden gerestitueert met alle schade die daer uyt sal wesen ontstaen.

4. Alle Brieven van Marque en Represfalien die hier bevoorens souden mogen zijn verleent, uyt wat oorsaecke het oock soude mogen wesen, sullen voor nul en van onweerden verklaert werden, ende en sullen hier namaels door geen van de gemelte Geallieerde in prejuditie van des anders Onderdanen gegeven mogen werden, ten zy alleenlijck in cas van openbare weygeringe van Justitie, welcke weygeringe niet voor bewesen en sal konnen aengenomen werden, soo de Requeste van den Versoecker der voorsz. Represfalien niet en is gecommuniceert aen den Minister die van wegen den Staet, tegens welckers Onderdanen de selve moesten werden verleent, aldaer ter plaetse sal wesen, ten eynde dat hy binnen den tijdt van 4 Maenden of eerder, indien 't doenlijck is, sich van't contrarie van dien magh informeren, of versorgen het behoorlijck compliment van Justitie.

5. De particuliere Onderdanen van den Koningh en sullen oock niet mogen aengesproocken of gearresteert werden in hare Persoonen en Goederen, over yetwes 't gene sijne Majesteyt soude mogen schuldigh wesen, noch oock de particuliere Onderdanen van de gemelte Heeren Staten Generael, voor de publijcke Schulden van de gemelte Staten.

6. De Onderdanen en Inwoonders van de Landen onder de gehoorsaemheyt van sijne Majesteyt, en de gemelte Heeren Staten Generael, sullen met malkanderen in goede Vrundtschap en Correspondentie leven, conserveren en ommegaen, en sullen onder den anderen in Europa in alle Plaetsen van des eens en des anders Staet genieten vryigheyt van Negotie en Commercie, in alle soorten van Koopmanschappen en Waren, daer van door de Wetten en Ordonnantien van de een en des anders Staet, generalijck en over al aen een ygelijck, so Onderdanen als Vreemdelingen, den Koophandel en Transport niet en is verboden.

7. En mits dien sullen de Onderdanen van sijne gem. Majesteyt en die van de gem. Heeren Staten Generael vry en liber met hare Koopmanschappen en Schepen mogen frequenteren de Lantschappen, Landen, Steden, Havenen, Plaetsen en Rivieren, van des een en des anders Staet, en de selve daer brengen, en aen alle en een ygelijk sonder onderscheyt verkopen, ook kopen, trafficqueren en vervoeren alderhande soorten van Koopmanschappen en Waren, daer van 't inbrengen of vervoeren aen alle d'Onderdanen van sijn Maj. of de gem. Heeren Staten Generael niet en sal zijn verboden, sonder dat die reciproque vryigheyt door eenigh Privilegie, Octroy, of eenige andere particuliere vergunninge sal konnen werden gelimiteert en gerestringeert, en sonder dat d'een of d'ander vermogen sal toe

te ſtaen of te geven aen ſijne Onderdanen eenige Immuniteyten, Beneficien, Don-gratuits of Vry-giften, of andere Voordeelen, boven die gene van de andere ſijde, of tot haer nadeel, en ſonder dat de voorſz. Onderdanen van d'een of d'andere ſijde gehouden ſullen zijn te betalen, meerder of grooter Rechten, Laſten, Gabelles, of eenigerhande Impoſitien op haer Perſoonen, Goederen, Waren, Schepen of Scheeps-vrachten, directelijck of indirectelijck, onder wat naem of pretext het oock ſoude mogen weſen, als die de welcke betaelt werden by des eens en des anders eygen en natuurlijcke Onderdanen.

8. De Oorlogh-ſchepen ſoo van d'een als d'andere ſijde, ſullen t'allen tijden de Reen, Rivieren, Bayen en Havenen vry en open vinden, om daer in te komen, uyt te loopen, en ten Ancker te blijven, ſoo langh het de nootſaeckelijckheyt ſal vereyſchen, ſonder dat ſy geviſiteert ſullen mogen worden, doch onder beſpreck van ſich hier van te dienen met diſcretie, en door een al te langh verblijf, geen oorſaeck te geven van jalouſie, noch anderſints aen de Gouverneurs van de voorſz. Plaetſen en Havenen, aen de welcke de Capiteynen van de voorſz. Schepen ſullen laten weten de oorſaecke van hare komſte en verblijf.

9. De Oorlogh-ſchepen van ſijne Majeſteyt, en de gemelte Heeren Staten Generael, als die van hare Onderdanen, die ten Oorloge ſullen weſen uytgeruſt, ſullen in alle vryigheyt hare Prinſen dieſe op hare Vyanden hebben genomen, mogen inbrengen daer het haer goetduncken ſal, ſonder gehouden te zijn in eenige Rechten, 't zy van de Heeren Admiralen of die van de Admiraleteyt, of eenige anderen; Gelijck oock de voorſz. Schepen of Prinſen komende in de Havenen of Baeyen van ſijne Majeſteyt, of de gemelte Heeren Staten Generael, niet ſullen konnen gearreſteert of aengehouden werden, noch oock de Officieren van de Plaetſen kenniſſe ſullen mogen nemen, of de Prinſen wel of qualijck genomen zijn, maer ſullen vermogen uyt te loopen, en vry en liber geconvoyeert werden naer de Plaetſen die hare Commiſſie mede brengen, daer van de Capiteynen van de voorſz. Oorlogh-ſchepen gehouden ſullen zijn te doen blijcken; En in tegendeel en ſalder geen verſeeckeringe, bergh-plaets of toegangh gegeven werden in hare Bayen of Havenen, aen die gene, die Prinſen op d'Onderdanen van ſijne Majeſteyt of de gem. Heeren Staten Generael ſullen hebben genomen, maer door nootſaeckelijckheyt van Tempeeſt of pericul van de Zee daer binnen gekomen zijnde, ſal men de ſelve, ſoo dra doenlijck, wederom doen uytlopen.

10. De Onderdanen van de gem. Heeren Staten Generael en ſullen voor Aubains in Vranckrijck niet gehouden werden, en ſullen mits dien exempt zijn van 't Recht van Aubaine, en vermogen te diſponeren van hare Goederen by Teſtamente, Gifte als anderſints, en hare Erfgenamen, Onderdanen zijnde van de gem. Staten, in Vranckrijck of elders wonende, ſullen hare Erffeniſſen ſelfs ab inteſtato vermogen na haer te nemen, ſchoon ſy niet hebben verkregen eenige Brieven van Naturaliſatie, ſonder dat het effect van ſoodanige vergunninge haer kan werden gediſputeert of belet, onder pretext van eenig Recht of Voor-recht van Provintien, Steden of particuliere Perſoonen: Insgelijckx ſullen d'Onderdanen van de gem. Heeren Staten, ſonder de voorſz. Brieven van Naturaliſatie, in alle vryigheyt

heyt haer vermogen vast ter neer te setten in alle de Steden van 't Rijck, om haer Koophandel en Traffijcq te doen, sonder nochtans daer door te konnen verkrijgen eenige Rechten van Borgerschap, ten ware datse van sijne Majesteyt hadden bekomen Brieven van Naturalisatie in goede forme; en sullen die van de Vereenigde Nederlanden generalijck in alles en over al soo favorabel getracteert werden, als de eygene en natuurlijcke Onderdanen van sijne Majesteyt, en insonderheyt en sullen sy niet konnen werden begrepen onder de Schattingen, die op de Vreemdelingen souden mogen werden geleyt: En sal den geheelen inhout van dit jegenwoordig Articul, ten reguarde van d'Onderdanen van den Coningh, in de Landen onder het Gebied van de gem. Heeren Staten geobserveert werden.

11. De geladene Schepen van een der Geallieerde, passerende voorby de Kusten van den anderen sijn Geallieerde, en door Tempeest of anders komende in eenige Reen of Havenen in te vallen, en sullen niet gehouden wesen te lossen, of hare Koopmanschappen of een gedeelte van dien te verkopen, noch ook te betalen eenige Rechten, dan soo wanneer als sy vrywilliglijck en na haer welgevallen eenige Koopmanschappen lossen.

12. De Schippers van de Schepen, haer Piloten, Officieren, Soldaten, Bootsgesellen, en ander Zee-varent Volck, de Schepen selfs, noch de ingeladene Waren en Koopmanschappen, en sullen uyt krachte van eenige generale of particuliere ordre van yemandt, wie het oock zy, of ter welcker oorsaecke of occasie het soude mogen wesen, niet konnen aengehouden of gearresteert werden, jae selfs niet onder pretext dat het is tot conservatie en bescherminge van den Staet; En generalijck en salder niet mogen genomen werden van d'Onderdanen van d'eene en d'andere sijde, als met consent van den genen aen wien het toebehooren sal, en dat men betale die dingen die men van haer sal begeeren; Waer onder nochtans niet verstaen wert begrepen te zijn de Beslagen en Arresten, gedaen door ordre en authoriteyt van de Justitie, en de ordinaris maniere van doen, als mede om deughdelijcke Schulden, Contracten, en andere wettige oorsaecken, daerom geprocedeert sal werden by wegen van Rechten, volgens de formē van procederē.

13. Alle de Onderdanen en Inwoonderen van Vranckrijck en der Vereenigde Nederlanden, sullen in alle verseeckertheyt en vryigheyt vermogen te varen met hare Schepen, en te traffijcqueren met hare Koopmanschappen sonder onderscheyt te maecken, wie dat de Eygenaers van de selve souden mogen wesen, uyt hare Havenen, Koninghrijcken en Provintien, en oock uyt de Havenen en de Koninghrijcken van andere Staten of Princen, naer de Plaetsen van die gene, de welcke albereyts Vyanden verklaert zijn, soo wel van Vranckrijck, als van de Vereenighde Nederlanden, of van een van beyden, of die het soude mogen werden; Gelijck oock de selve Onderdanen en Inwoonderen, sullen vermogen met de selve verseeckertheyt en vryigheyt te varen met hare Schepen, en te traffiqueren met hare Koopmanschappen sonder onderscheyt te maecken, wie de Eygenaers van de selve souden mogen wesen, van de Plaetsen, Havenen en Reen van die gene, de welcke Vyanden zijn van d'een of d'andere der voorsz. Partyen, of van een van beyde in 't particulier, sonder contradictie of verhinderinge, van wie het

het oock ſoude mogen weſen, niet alleen recht toe van de voorſz. Vyandtlijcke Plaetſen naer eene Neutrale Plaets, maer oock van d'eene Vyandtlijcke Plaets na d'andere, 't zy die Plaetſen gelegen zijn onder de Juriſdictie van een en den ſelven Souverain, of wel onder de Juriſdictie van verſcheyde Heeren.

14. De voorſz. vrye Vaert en Traffijcq ſal weſen van alderhande ſoorten van Koopmanſchappen, met uytſonderinge van die van Contrebande.

15. Onder de ſoorten van Koopmanſchappen van Contrebande verſtaet men alleen begrepen te zijn alderhande Vuur-wercken en andere daer toe behorende, als Canon, Muſquetten, Mortieren, Petarden, Bommen, Granaden, Sauſiſſen, Peck-kranſſen, Affuyten, Forquetten, Bandeliers, Boskruyt, Lonten, Salpeter, Kogels, Piecken, Degens, Storm-hoeden, Helmetten, Curaſſen, Hellebaerden, halve Piecken, Paerden, Zalen, Holſters, Hengſels tot Degens, en andere toeruſtingen ten gebruycke van den Oorlogh dienende.

16. Onder de voorſz. ſoorten van Koopmanſchappen en ſullen niet begrepen zijn Tarw, Koorn, en andere Granen, Erten, Boonen, Olien, Wijnen, Zout, noch generalijck alle 't gene behoort tot voedſel en onderhout van 't leven, maer ſullen vry blyven, gelijck alle andere Koopmanſchappen en Waren in 't voorgaende Articul niet begrepen, en ſal geoorloft zijn de ſelve te vervoeren, ſelfs na vyandlijcke Plaetſen van de gemelte Heeren Staten, uytgeſonders na Steden en Plaetſen die belegert, geblocqueert of beſet ſullen zijn.

17. Tot uytvoeringe van 't gene voorſz. is, ſoo is'er verdragen, dat de ſelve ſal geſchieden in manieren navolgende, te weten, dat de Schepen en Barcquen met de Koopmanſchappen van d'Onderdanen van ſijne Majeſteyt, gekomen zijnde in eenige Havenen van de gem. Heeren Staten, en willende van daer vertrecken na de Havenen van de voorn. Vyanden, ſullen alleenlijck gehouden weſen te toonen hare Paſpoorten aen de Officieren van de Havenen der gem: Heeren Staten, van waer ſy ſullen vertrecken, inhoudende de ſpecificatie van de Ladinge harer Schepen, geatteſteert en gemerckt met het ordinaris Zegel en Handt-teycken, en erkent by de Officieren van de Admiraliteyt ter plaetſen van waer ſy eerſt ſullen zijn gevaren, met verklaringe van de Plaetſe waer nae toe ſy het gemunt hebben, alles in ordinariſe en gewoonlijcke forme: Naer welcke vertooninge van hare Paſpoorten in de voorſeyde forme, en ſullen ſy in hare reyſen niet gemoleſteert nochte onderſocht, opgehouden of verachtert mogen werden, onder wat pretext het oock ſoude mogen weſen.

18. Het ſelfde ſal oock werden achtervolgt ten reguarde van de Franſſe Schepen en Barcquen, die ſullen gaen na eenige Reen van Landen, onder de gehoorſaemheyt van de gem: Heeren Staten, ſonder in de Havenen te willen inlopen, of daer in lopende, ſonder nochtans aldaer te willen ontladen, en haer laſt te breecken, welcke Schepen oock niet ſullen gehouden zijn reeckenſchap te geven van haer Cargaiſoenen, ten ware dat'er vermoeden was datſe aen Vyanden vande gem: Heeren Staten toevoerden Koopmanſchappen van Contrabande, gelijck hier voren geſeght is.

19. En is cas van ſoodanigh apparent vermoeden, ſullen de geſeyde Onderdanen

danen gehouden zijn inde Havenen te vertoonen hare Paſpoorten, in de forme hier voren geſpecificeert.

20. Dat indienſe waren gekomen binnen de Reen, of ontmoet in volle Zee, door eenige Schepen van de gem: Heeren Staten, of eenige particuliere Reders ten Oorloge, zijnde hare Onderdanen, ſoo ſullen de voorſeyde Schepen der Vereenigde Nederlanden, tot voorkominge van alle diſordre, die van de Franſſe niet nader komen als tot op een Kanon-ſchoot, en ſullen haer Boot of Chaloupe vermogen te ſenden aen Boort van de Franſſe Schepen of Barcquen, en daer in doen gaen alleen 2 a 3 Man, aen wien door den Schipper of Patroon van't Franſſe Schip, getoont ſullen werden de Paſpoorten ende Zee-Brieven, invoegen hier voren geſpecificeert, na 't Formulier der voorſz. Zee-Brieven, 't welck op 't eynde van dit Tractaet ſal werden geinſereert; Uyt welcke Paſpoorten en Zee-brieven niet alleen ſal konnen blijcken van ſijne Ladinge, maer oock van de Plaetſe ſijner wooninge en reſidentie, ſoo wel van den Schipper of Patroon, als van het Schip ſelfs, op dat men door deſe twee middelen mach weten, offe voeren Waren van Contrabande, en ten vollen blijcke ſoo van de qualiteyt van 't voorſz. Schip, als van den Schipper en Patroon van dien, aen welcke Paſpoorten en Zee-brieven volkomen geloof en vertrouwen gegeven ſal moeten werden; En ten eynde men te beter magh kennen offe goedt zijn, en datſe in geenderhande manieren en mogen werden vervalſt en geconterfeyt, ſoo ſullender van wegen ſijne gem: Majeſteyt, en de gem: Heeren Staten Generael werden gegeven ſeeckere Mercken en Contre-zegels.

21. En in gevalle in de geſeyde Franſſe Schepen en Barcquen gedeſtineert nae de Havenen van de Vyanden der gemelte Heeren Staten, door de voorſz. middelen eenige ſoodanige Koopmanſchappen en Waren gevonden werden, die hier boven voor Contrebande en verboden verklaert zijn, de ſelve ſullen ontladen, aengeſlagen en geconfiſqueert werden door die van de Admiraliteyt in de Vereenighde Nederlanden, of andere competente Rchters, ſonder dat daerom het Schip ende Barcque, of andere vrye en geoorlofde Goederen, Koopmanſchappen en Waren in 't ſelve Schip gevonden, in eeniger manieren ſullen mogen werden aengeſlagen noch geconfiſqueert.

22. Daer en boven is noch geaccordeert en verdragen, dat alle het gene door de Onderdanen van ſijne Majeſteyt bevonden ſal werden geladen te zijn in een Schip van de Vyanden van de gemelte Heeren Staten, ſchoon het geen Koopmanſchappen van Contrebande zijn, geconfiſqueert ſal werden, met alle het gene in het voorſz. Schip gevonden ſal zijn, niets uytgeſondert nochte gereſerveert, maer adderſints ſal liber en vry zijn, alle het gene dat is en gevonden ſal werden in de Schepen, toebehoorende de Onderdanen van den Alder-Chriſtel. Koning, alhoewel dat de ladinge of een gedeelte van dien, de Vyanden van de gemelte Heeren Staten toebehoorde, uytgeſondert de Koopmanſchappen van Contrebande, ten opſichte van de welcke men ſigh ſal reguleren na het gene in de voorgaende Articulen is gediſponeert. En tot nader verklaringe van dit Articul, is daer en boven geaccordeert en verdragen, dat indien 't quam te gebeuren dat bey-

de de Partyen, of een van de selve in Oorlogh waren geëngageert, de Goederen toebehorende aen de Onderdanen van de andere Partye, en geladen in Schepen van die gene, die Vyanden van alle beyde geworden zijn, of van een van de selve, geensints sullen mogen werden geconfisqueert, ter oorsaecke of onder pretext, van dat de selve geladen zijn in een Vyandlijck Schip, en sal sulckx geobserveert werden niet alleen als de voorsz. Waren daer in geladen sullen zijn geweest voor de Declaratie van Oorlogh, maer selfs oock als sulckx geschiet sal zijn na de Verklaringe van den Oorlogh, behoudelijck het selve is gedaen binnen den tijdt en de termynen hier na volgende: Te weten, indien de selve geladen zijn in de Oost of in de Noort-Zee, van Ter Neuse in Noorwegen af, tot aen het eynde 't Canael in den tijdt van vier Weecken, ofte van het eynde van het voorschreve Canael tot aen de Caep van St. Vincent in den tijdt van 6 Weecken, en van daer in de Middelantse Zee, en tot aen de Linie in den tijdt van 10 weecken, en over de Linie, en in alle Plaetsen van de Werelt in den tijdt van 8 maenden, te reeckenen van de Publicatie deses, in dier voegen dat de Koopmanschappen en Goederen van de Onderdanen en Inwoonderen, geladen in soodanige Vyandtlijcke Schepen geensints sullen mogen werden geconfisqueert, geduyrende den voorsz. tijdt en in de voorsz. Districten, ter saecke dat het Schip, den Vyandt toebehoort, maer sullen werden gerestitueert of weder-gegeven aen de Eygenaers, sonder eenigh uytstel, ten ware de selve geladen waren naer de expiratie of het verloop van de voorsz. tijdt; En evenwel sal men geensints vermogen te vervoeren na Vyandtlijcke Havenen soodanige Waren van Contrebande, die men soude mogen vinden geladen in soodanigh Vyandtlijck Schip, niet tegenstaende de selve om de voorsz. reden waren weder gegeven; En alsoo hier boven vast gestelt is, dat een vry Schip sal vry maecken de Waren daer in geladen; soo is daer-en-boven geaccordeert en verdragen, dat die vryigheyt sigh oock sal uytbreyden over de Persoonen die haer sullen bevinden in een vry Schip, tot soodanige effect, dat niet tegenstaende sy waren Vyanden van d'een en d'andere Partye, of van een van de selve, sigh echter bevindende in een vry Schip daer uyt niet getrocken mogen werden, ten zy het waren Oorloghs-luyden, en in effective dienst van de selve Vyanden.

23. Alle de Onderdanen en Inwoonders van de voorsz. Vereenighde Nederlanden sullen reciproquelijcken genieten de selve Rechten, Vryigheden en Exemptien in haer Traffijcq en Commercie in de Havenen, Rheen, Zeen en Landen van sijne gem: Majesteyt; dat'er hier voor geseyt is, dat de Onderdanen van sijne Majesteyt sullen genieten in die van de gem: Heeren Staten, en in de openbare Zee, moet verstaen werden; dat de esgualiteyt in allen manieren aen d'eene en d'andere si de reciproque sal zijn, en selfs soo wanneer hier na de gem: Heeren Staten in Vrede, Vriendtschap en Neutraliteyt met eenige Koningen, Princen en ~~Staten waren~~, die Vyanden mochte werden van sijne Majesteyt, yeder van beyde de Partyen gehouden zijnde reciproquelijck te gebruycken de selve conditien en restricten, uytgedruckt in de Articulen van het jegenwoordigh Tractaet, de welcke sien op de Traffijcq en Commercie.

24.

24. En omme te meerder te verseeckeren de Onderdanen van de gem: Heeren Staten, dat haer geen gewelt altoos door de voorsz. Schepen van Oorloge en werde gedaen, soo sal men verbodt doen aen alle de Scheeps-Capiteynen van den Koningh, en andere Onderdanen van sijne Majesteyt, van haer in geenige saecke altoos te molesteren, noch te beschadigen, op pene van gestraft te werden, en in hare Persoonen en Goederen gehouden te zijn tot de behoorlijcke restitutie en vergoedinge over de geledene en te lijden schaden en intereslen.

25. En ter dier oorsaecke sullen hier naemaels alle Capiteynen, en die Schepen ten Oorloge uytrusten, gehouden zijn yeder van hen voor haer vertreck, goede en suffisante cautie te stellen voor de competente Rechters, ter somme van 15000 Ponden, om een yegelijck van haer in solidum of in't geheel te verantwoorden de malversatien diese in hare courssen of op hare reysen souden mogen begaen, en voor de contraventien van hare Capiteynen en Officieren tegens het jegenwoordigh Tractaet, en tegens de Ordonnantien en Edicten van sijne Majesteyt, die gepubliceert sullen werden in krachte en conform de dispositie van dien, op pœne van verval en nulliteyt der voorsz. Commissien en Verloven; het gene insgelijckx gepractiseert sal werden by de Onderdanen van de gem: Heeren Staten.

26. Indien 't gebeurde, dat een van de Fransse Capiteynen een Schip name, geladen met de voorsz. Waren van Contrebande, als geseght is, soo en sullen de voornoemde Capiteynen niet vermogen eenige Koffers, Malen, Balen, Bougetten, Tonnen of andere Kassen te openen, noch op te breecken, of de selve vervoeren, verkopen, of verwisselen en vervreemden, ten zy dat de selve te Lande zijn gebracht, in presentie van de Rechters ter Admiraliteyt, en na dat door haer een Inventaris van de voorsz. Koopmanschappen, gevonden in de voornoemde Schepen, is gemaeckt, ten ware dat de Waren van Contrebande, niet maeckende als een gedeelte van de Ladinge, den Schipper of Patroon van het Schip goedt vondt en toestont aen den voornoemden Capiteyn de voorsz. Waren van Contrebande over te geven, en sijne reyse te vervorderen, in welcken gevalle den voornoemden Schipper of Patroon in geenderhande manieren sal konnen werden belet sijn wegh en voorgenomen reyse te vervolgen.

27. Sijne Majesteyt begeerende dat de Onderdanen van de gem: Heeren Staten Generael, in alle Landen onder sijne gehoorsaemheyt soo favorabelijck sullen werden getracteert als sijne eygene Onderdanen, sal alle noodige ordres stellen, om te maecken dat alle gewijsden en Vonnissen over Prinsen in Zee genomen, in alle rechtmatigheyt en billickheyt werden gegeven door Persoonen die niet suspect nochte geinteresseert zijn in de saecke daer over questie is; en sijne Majesteyt sal precise en efficacieuse ordres geven, ten eynde dat alle Vonnissen, Gewijsden en Ordres van de Justitie alreede gegeven en noch te geven, na hare forme prompt en behoorlijck werden geëxecuteert.

28. En soo wanneer als de Ambassadeurs van de gem: Heeren Staten Generael, of yemandt anders van hare publijcque Ministers, aen het Hof van sijne Majesteyt zijnde, klachten sullen doen over de Vonnissen dieder sullen zijn gewe-

sen; soo sal sijne Majesteyt de selve Vonnissen in sijnen Raet doen revideren ofte oversien, omme te examineren, of de ordres en precautien in het jegenwoordigh Tractaet vervat, sullen gevolcht en naergekomen zijn; en omme oock na redelijckheydt daer inne te doen voorsien, sal het selve ten langhsten binnen den tijdt van 3 maenden geschieden, en des niet tegenstaende en sullen noch voor het eerste Vonnis, nochte na het selve (geduyrende de revisie) de Goederen en Effecten die gereclameert sullen wesen, niet mogen werden verkocht noch ontladen, als met consent van de geinteresseerde Partyen, tot voorkominge van 't verderf der voorsz. Koopmanschappen.

29. Alsser Proces in de eerste of tweede instantie sal zijn ontstaen tusschen die Prinsen in Zee hebben genomen, en de Geinteresseerde in de selve, en dat die Geinteresseerde een favorabel Vonnis of Gewijsde komen te obtineren, soo sal het voorsz. Vonnis of Gewijsde zijn executie hebben onder cautie, niet jegenstaende appellatie van die gene die de Prinse heeft genomen, maer sulckx niet ter contrarie; en het gene in dit en in de voorgaende Articulen is geseyt, om goet en kort recht te doen hebben aen de Onderdanen van de Vereenighde Provintien, over de Prinsen, by de Onderdanen van sijne Majesteyt in Zee genomen, sal oock soo verstaen en gepractiseert werden by de Heeren Staten Generael, ten regarde van de Prinsen, door hare Onderdanen genomen van die van sijne Majesteyt.

30. Sijne Majesteyt en de gem: Heeren Staten Generael, sullen t'allen tijde in des eens en des anders Landen vermogen te doen maecken en bevrachten soodanigh aenstal van Oorlogh en Koopvaerdye-schepen, als het haer goetduncken sal, gelijck oock te koopen soodanigen quantiteyt van Ammunitie van Oorloge, alsse van doen hebben, en sullen door hare authoriteyt te wege brengen, dat de verkopingen van Schepen, en den inkoop van Ammunitie van Oorlogh ter goeder trouwe, en ten redelijcken pryse geschiede, sonder sijne Majesteyt, nochte de gem: Heeren Staten Generael het selvige sullen vermogen toe te staen aen des eens of des anders Vyanden, by aldien de selve Vyanden Attaquanten of Aggresseurs waren.

31. Komende te gebeuren, dat de Oorlogh ofte Koopvaerdye-schepen door tempeest of ander ongeval komen te stranden op de Kusten van d'een of d'ander Geallieerde, soo sullen de voorsz. Schepen, haer toebehoorten, Goederen en Koopmanschappen, en het gene geberght sal zijn, of het provenu van dien, by aldien de voorsz. Goederen verderffelijck zijnde, sullen wesen verkocht, alle (door de Eygenaers, of van haer gelast en volmacht hebbende, binnen Jaer en Dagh gereclameert zijnde) sonder forme van Proces werden gerestitueert, mits betalende alleenlijck de redelijcke onkosten, en 't gene door de voorgemelte Geallieerde voor bergh-loon sal werden beraemt, en by contraventie of overtredinge van dit Articul, soo beloven sijne Majesteyt, en de gem: Heeren Staten Generael door hare authoriteyt met'er daedt ten strenghsten te doen straffen hare Onderdanen, die schuldigh sullen bevonden werden te zijn aen de onmenschelijckheden, die somwylen in diergelijcke rescontres tot haer groot leetwesen zijn begaen.

32. Sijne

32. Sijne Majesteyt en de gem: Heeren Staten Generael, en sullen in geene Landen onder hare gehoorsaemheyt, eenige Zee-roovers en Stroopers ontfangen, noch gedoogen datse hare Onderdanen ontfangen, wiese oock souden mogen wesen, maer sullen de selve doen vervolgen en straffen, of haer Havenen doen ruymen; en sullen soo de geroofde als de genomene Goederen door Zee-roovers en Stroopers, die in wesen gevonden werden, datelijck en sonder forme van Proces vry en liber gerestitueert werden aen de Eygenaers, die de selve reclameren of herroepen.

33. De Inwoonderen en Onderdanen van d'eene en d'andere sijde, sullen over al in de Landen onder de gehoorsaemheyt van den gem: Heer Koningh en de gem: Heeren Staten Generael, haer konnen laten dienen van soodanige Advocaten, Procureurs, Notarissen en Solliciteurs, als haer goet duncken sal, waer toe sy oock door de ordinaris Rechters, des noot daer toe versocht zijnde, sullen werden gecommitteert: en het sal de voorsz. Inwoonderen en Onderdanen wederzijdts geoorloft zijn, ter plaetse daerse woonen, hare Boecken van Koopmanschappen en Correspondentie, te houden in soodanige Tale als het haer sal welgevallen, sonder datse ter saecke van dien moeyelijck gevallen of achterhaelt sullen konnen werden.

34. Den gem: Heer Koningh, als oock de gem: Heeren Staten Generael, sullen vermogen ten gerieve van hare Onderdanen, traffijcquerende in des eens en des anders Rijcken en Staten, Consuls aen te stellen van de Natie harer Onderdanen, die genieten sullen de Rechten, Vryheden en Vryigheden, die haer dienst en amptshalven toe-komen, en sullen aengestelt werden in soodanige Plaetsen en Oorden, als men met gemeene bewilliginge dienstigh sal oordeelen.

35. Sijne Majesteyt, en de gem: Heeren Staten Generael en sullen niet toelaten, dat een eenigh Schip van Oorlogh, of eenigh ander geëquipeert by Commissie, en voor den dienst van eenigh Prins, Republijcque of Stadt, hoe het oock soude mogen wesen, eenige Prinse op des eens of des anders Onderdanen sal nemen in de Havenen, Baeyen of eenige Rivieren die haer toebehoren; en by aldien dat sulcks gebeurt, soo sullen sijne gem: Majesteyt, en de gem: Heeren Staten Generael haer authoriteyt en macht gebruycken, omme daer van na redelijckheyt restitutie of vergoedinge te doen doen.

36. Indien het mochte gebeuren, dat eenige inobservantien of contraventien door inadvertentie of andersints tegen dit tegenwoordige Tractaet aen de sijde van hooghstgedachte sijne Majesteyt, of van de hooghgem: Heeren Staten Generael en der selver Successeurs quamen voor te vallen, soo sal echter het Tractaet blijven in sijn vigeur en volle kracht, sonder dat men daerom sal komen tot de rupture of verbreeckinge van de confœderatie, vriendtschap en goede correspondentie; maer men sal de voorsz. contraventie promptelijcken repareren, en indien die door de fauten van eenige particuliere Onderdanen mochten komen te ontstaen, soo sullen de selve alleen daer over gestraft en gecorrigeert werden.

37. En om in't toekomende beter te verseekeren de Commercie en de Vrientschap tusschen de Onderdanen van den hooghstgem: Heer Koningh en van de

hooghgem: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, soo is geaccordeert en verdragen, dat indien hier na eenige interruptie van Vriendtschap of rupture tusschen de Kroon Vranckrijck en de Heeren Staten Generael mochte komen voor te vallen, (het welck Godt verhoede) soo sal altijdt aen de Onderdanen van d'een en d'ander sijde gegeven werden den tijdt van 9 maenden, naer date van de rupture, om haer te mogen retireren met haer Effecten, en de selve te vervoeren waer het haer believen sal, het welcke haer geoorloft sal zijn te mogen doen, als mede te mogen verkoopen of te transporteren haer Goederen en Meublen in alle vryigheyt, sonder dat men haer daer in eenigh belet sal mogen doen, nochte oock gedurende den tijdt van de voorsz. 9 maenden te mogen procederen tot eenigh arrest van hare Effecten, veel min van hare Persoonen.

38. Het tegenwoordige Tractaet van Commercie, Navigatie en Marine sal duren 25 Jaren, aenvanck nemende met den dagh van de teyckeninge; en sullen de Ratificatien daer van in goede en gewoonelijcke forme gegeven en uytgewisselt werden van d'een en d'ander sijde binnen den tijdt van 6 weecken, te reeckenen van den dagh van de Teyckeninge.

SEPARAET ARTICUL,

Raeckende de Belastinge van 50 Stuyvers op yder Vat Scheeps, op de Schepen der Vreemdelingen, gaende uyt de Havenen van Vranckrijck.

VAn wegen den Alder-Christel. Coningh is gestipuleert, en by de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlandtse Provintien toegestaen, dat de esgualiteyt dieder precieselijck moet werden onderhouden ten reguarde van des een en des anders Onderdanen met de Ingeboornen, in 't stuck van de Rechten, Lasten en Belastingen, ingevolge van het Articul van 't Tractaet van Alliantie op huyden gesloten, niet en sal derogeren of verminderen de Belastinge van 50 Stuyvers op yder Vat Scheeps, in Vranckrijck gestelt op de Schepen der Vreemdelingen, en die de Onderdanen van de Heeren Staten der Vereenigde Provintien gehouden sullen zijn te betalen als alle andere Vreemdelingen, ten ware dat sijne Majesteyt op de remonstrantien, die hem hier namaels van wegen de gem: Heeren Staten mochten werden gedaen, in 't examineren der selver met die grote genegentheyt, daer mede sijne Majesteyt haer gelieft te vereeren, anders quame te disponeren; maer daer sullen van nu af by sijne gem. Majesteyt de nodige ordres gegeven werden, dat de voorsz. Belastinge van 50 Stuyvers van de Schepen der Onderdanen van de gem. Vereenigde Provintien niet meer gevordert werdt als eenmaels voor yder reyse in het gaen uyt de Havenen van sijn Rijck, en niet in 't inkomen: En dat de voorsz. Schepen, zijnde geladen met Sout, niet meer sullen betalen als de helft van de voorsz. 50 Stuyvers, op conditie, dat de gem: Heeren Staten, goet vindende gelijcke Belastinge by haer op de Uytheemsse Schepen te stellen (het gene haer vry sal staen) niet sullen vermogen in reguard van d'Onderdanen van sijne gem. Majesteyt te gaen boven den Taux die hare Onderdanen in Vranckrijck betalen; blyvende in reguard van alle andere tegenwoordige en toekomende

komende Rechten, Laſten ende Belaſtingen het voorſz. Articul in ſijn geheele kracht en vigeur, ſonder dat het kan werden gelimiteert of te buyten gegaen door eenige andre exceptie of reſtrictie, als die gene de welke hier voren is uytgedrukt.

Welck ſeparaet Articul ſal weſen van de ſelve kracht en vigeur, als of het ware geinſereert in 't voorſz. generale Tractaet, huyden geſloten. Aldus gedaen tot Nimwegen den 10 Auguſti 1678. En was geteeckent,

(L. S.) *Le Mareſchal d'Eſtrades.* (L. S.) *H. van Beverningk.*
(L. S.) *Colbert.* (L. S.) *W. de Naſſau.*
(L. S.) *De Meſmes.* (L. S.) *W. v. Haren.*

FORMULIER van den ZEE-BRIEF,

Van wegen den Coning van Vranckrijck, Navarre, &c.

LOUIS, Grave van Vermandois, Admirael van Vranckrijck, allen den genen die deſe tegenwoordige Brieven ſullen leſen, Saluyt. Doen te weten, dat wy verlof en conſent hebben gegeven aen Schipper, voerende het Schip genaemt van de Stadt groot Laſten of daer omtrent, jegenwoordig in de Haven en Reede van om te gaen na geladen met na dat ſijn Schip ſal zijn geviſiteert, en ſal voor ſijn vertreck Eed doen voor de Officieren van de Admiraliteyt, hoe het Schip aen een of meer Onderdanen van ſijn Majeſteyt toebehoort, daer van de Acte hier onder ſal werden geſtelt, als oock, dat hy ſal nakomen en doen nakomen door ſijne Reders de Ordonnantien en Reglementen op de Zeevaert, en ſal ter Griffie laten de Rolle, geteeckent en beëdigt, inhoudende de Namen en By-Namen van de Geboorte- en Woon-plaetſe van ſijne Reders, en alle de gene die mede varen, die hy niet ſal vermogen Scheep te nemen, ſonder weten en verlof van de Officieren ter Admiraliteyt, en ſal in yder Haven en Baey, daer hy met ſijn Schip ſal inkomen, aen de Officieren en Rechters van de Admiraliteyt dit verlof vertonen, en haer getrou rapport doen van het gene gedurende ſijne Voyagie ſal zijn gedaen en gepaſſeert: En ſal de Wimpels, Wapenen en Vlagge van den Coning en van ons, gedurende ſijne Reyſe, voeren. Des t'oirkonde hebben wy op deſe jegenwoordige doen ſetten ons Teecken, en 't Zegel van onſe Wapenen, en door onſen Secretaris van de Zee-Rechten doen ondertekenen A. den dagh van 16 Was getekent, *Louis, Grave van Vermandois.* En lager, door Geteeckent, En gezegelt met het Zegel van de Wapenen van den gemelten Heer Admirael.

Formulier van de Acte van den Eed.

WY van de Admiraliteyt van certificeren dat Schipper van het Schip in het voorſz. Paſpoort genoemt, heeft gedaen den Eed daer inne vermelt. Gedaen den dagh 16

Een ander Formulier van Brieven, die gegeven moeten werden by de Steden en Zee-Havenen van de Vereenigde Nederlanden, aen de Schepen ende Barcken die daer uyt ſullen lopen, ingevolge van 't voorß. Articul.

ALder-Doorluchtigſte, Doorluchtigſte, Doorluchtige, Grootmachtigſte, Grootmachtigen, Hoog en Wel-geboorne, Wel-Edele, Erentfeſte, Achtbare, Wyſe, Voorſienige Heeren, Keyſeren, Koningen, Republijcquen, Princen, Furſten, Hertogen, Graven, Baronnen, Heeren, Burgermeeſteren, Schepenen, Raden, mitsgaders Rechteren, Officieren, Juſticieren en Regenten aller goede Steden en Plaetſen, 't zy Geeſtelijcke of Wereltlijcke, die deſe opene Letteren ſullen ſien of horen leſen, doen wy Burgermeeſteren en Regeerders der Stadt te weten, dat Schipper van (voor ons compareerende) by ſolemnelen Eede verklaert heeft, dat het Schip genaemt groot omtrent Laſten, 't welck hy altans voert, in deſe Geunieerde Provintien thuys behoort, *Soo waerlijck moſt hem Godt Almachtigh helpen.* En want wy den voorſz. Schipper geerne gevordert ſagen in ſijne rechtvaerdige ſaecken, ſoo is ons verſoeck aen allen voornoemt, en yder in 't byſonder, daer den voorn. Schipper met ſijn Schip en ingeladen Goederen komen ſal, dat de ſelve gelieven den voorn. Schipper goedelijcken te ontfangen, en behoorlijck te tracteren, gedogende hem op ſijne gewonelijcke Tollen en Ongelden, in 't door en voorby varen, Havenen, Stromen en Gebiet te paſſeren, varen en frequenteren, omme ſijne Negotie te doen, daer, en ſoo hy te rade vinden ſal, 't welck wy geerne willen verſchuldigen. Des t'oirkonde deſer Stede Zegel ter oorſake hier aen hangende, den

Hier naer volght den inhout van de Procuratie van de Heeren Ambaſſadeurs van ſijne Majeſteyt van Vranckrijck.

LOUIS, by der gratie Godts Coning van Vranckrijck en Navarre, allen den genen die deſe jegenwoordige ſullen ſien ofte hooren leſen, Saluyt. Alſoo wy niets liever wenſchen, als door een goede Vrede te ſien eyndigen den Oorlogh, die tegenwoordig de Chriſtenheyt druckt, en dat door de ſorge en mediatie van onſe ſeer lieve en ſeer beminde Broeder den Coning van Groot Brittannien, de Stadt van Nimwegen van alle de Partyen aengenomen is tot de Plaets van Conferentie: Soo is 't, dat wy door gelijcke begeerte te doen ceſſeren en ophouden, ſoo veel in ons ſal zijn, de verwoeſtinge van ſo veel Provintien, en het ſtorten van ſoo veel Chriſten Bloet, yder een doen weten, dat wy ons t'eenemael verlatende op de experientie, de bequaemheyt en getrouwigheyt van onſe ſeer lieve en ſeer beminde Neef den Heere Grave *d'Eſtrades*, Mareſchal van Vranckrijck en Ridder van onſe Ordre, van onſe welbeminde en getrouwe den Heere *Colbert*, Marquis van Croiſſy, Ordinaris Raet in onſen Raet van State, en van onſen ſeer beminde en getrouwe den Heer *de Meſmes*, oock Raet in onſe Raden, door de advantagieuſe preuves die wy van de ſelve gehad hebben in verſcheydene Ambaſſades, en conſiderabele Employen, die wy haer betrout hebben, ſoo wel binnen als buyten ons Koninckrijck: En om deſe redenen en andere goede conſideratien ons daer toe bewegende, hebben wy de gemelte Heeren Mareſchal d'Eſtrades, Marquis van Croiſſy en Grave van Avaux gecommitteert

mitteert en gedeputeert, gelijck wy de ſelve committeren en deputeren by deſe jegenwoordige, geteyckent met onſe Hant, en hebben haer gegeven en geven haer volkomen Macht, Commiſſie en ſpeciael Bevel, om te gaen na de Stadt van Nimwegen in qualiteyt van onſe Extraordinaris Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſſen, en om aldaer te confereren, 't zy directelijck of door bemiddelinge van de Ambaſſadeurs, Mediateurs ten wederſyden aengenomen en geaggreëert, om met alle de Ambaſſadeurs en Miniſters van onſe ſeer lieve en groote Vrienden de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, en van hare Geallieerden, mede voorſien met behoorlijcke Volmachten, te handelen over de middelen, om te termineren en wegh te nemen de Differenten, die den tegenwoordigen Oorlogh veroorſaecken: En ſullen de gemelte onſe Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſſen alle drie geſamentlijcken, of twee van de ſelve, by abſentie, ſieckte of andere ongelegentheyt van den derde, of een alleen by abſentie van de twee andere, in gelijcke geval van ſieckte of andere ongelegentheyt, daer over mogen conveniëren, oock ſluyten en teeckenen een goede en verſeeckerde Vrede, en generalijck te mogen doen, negotieren, beloven en toeſtaen alle het geene de ſelve ſullen oordeelen nodigh te zijn, om te effectuëren de voorſz. Vrede, met gelijcke macht en authoriteyt, als of wy ſelfs in Perſoon preſent waren, ſchoon genomen dat daer toe ſpeciaelder Volmacht en laſt, als wel in deſen vervat is, van noden was; belovende op ons Koninglijck Woort, voor vaſt, bondig en van waerden te houden en na te komen, alle 't gene dat by de voorſz. Heeren Mareſchal d'Eſtrades, Marquis de Croiſſy en Grave d'Avaux, of by twee van de ſelve, in cas van abſentie, ſieckte of andere ongelegentheyt van den derde, of by een alleen, by abſentie van de twee andere, in gelijcke gelegentheyt van ſieckte of andre ongelegentheyt, geſtipuleert, belooft en geaccordeert ſal weſen, en oock te doen depeſcheren onſe Acten van Ratificatie binnen den tijt die ſy uyt onſen Naem daer toe gepreſigeert ſullen hebben, want ſulckx ons welbehagen is. Ten oirkonde hebben wy deſen met ons Zegel doen bekrachtigen. Gegeven tot St. Germain en Laye den 23 December in 't Jaer der Genade 1675. en van onſe Regeeringe het 33. Geteeckent,

LOUYS.

En op de Plijcke ſtont, *Van wegen den Coningh.* Geteeckent,

ARNAULD.

En gezegelt met het groot Zegel in geelen Waſſche.

Volght den inhout van de Volmacht voor de Heeren Extraordinaris Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſſen van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

DE Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, allen den genen die deſe jegenwoordige ſullen ſien of horen leſen, Saluyt. Alſoo wy niets liever wenſchen, als door een goede Vrede te ſien eyndigen den Oorlog, die de geheele Chriſtenheyt tegenwoordig druckt, en dat de ſorge en Mediatie des Alder-Doorl. Conings van Groot Brittannien de Stadt Nimwegen by alle de Partyen is aengenomen tot de Plaets van Conferentie: Soo hebben wy door de ſelve begeerte, om te doen ceſſeren en ophouden, voor ſoo veel in ons vermogen is, de verwoeſtinge van ſoo veel Provintien, en het ſtorten van ſoo veel Chriſten Bloet, wel willen daer toe contribuëren al wat in ons vermogen is: En hebben

hebben tot dien eynde gedeputeert tot de voorſz. Byeenkomſte eenige Perſoonen uyt het midden van onſe Vergaderinge, die gegeven hebben veelderhande preuven van hare kenniſſe en experientie die ſy hebben in de publijcque affaires, mitsgaders van affectie die ſy dragen voor 't welvaren van onſen Staet, en alſoo de Heeren *Hieronimus van Beverningk*, Heere van Teylingen, Curateur van de Univerſiteyt tot Leyden, voor deſen Raet en Theſaurier Generael van de Vereenigde Nederlanden, *Willem van Naſſauw*, Heere van Odijck, Cortegne, &c. Premier-Noble, en repreſenterende den Adel in de Vergaderinge van de Heeren Staten en in de Gecommitteerde Raden van Zeelant, en *Willem van Haren*, Grietman van de Bilt, Gedeputeerden in onſe Vergaderinge van wegen de Heeren Staten van Hollant, Zeelant en Vrieſlant, haer geſignaleert hebben in verſcheyde importante Employen, daer in ſy gegeven hebben preuven van haer getrouwigheyt, yver en addreſſe in in het manièren der affairen; ſoo hebben wy om die redenen en andere goede conſideratien ons daer toe bewegende, de gemelte Heeren van Beverningk, van Odijck en van Haren gecommitteert en gedeputeert, gelijck wy de ſelve committeren en deputeren by deſen, en hebben haer gegeven, en geven haer volkomene Macht, Commiſſie en ſpeciael Bevel, om te gaen na de Stadt van Nimwegen, in qualiteyt van onſe Extraordinaris Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſſen tot de Vrede, om aldaer te confereren, 't zy directelijck of door bemiddelinge van de Ambaſſadeurs Mediateurs ten wederſyden aengenomen en geaggreëert, om met de Extraordinaris Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſſen van ſijne Alder Chriſtel. Majeſteyt en deſſelfs Geallieerden, voorſien met behoorlijcke Volmachten, te handelen over de middelen, om te termineren en wegh te nemen de Differenten, die den tegenwoordigen Oorlog veroorſaken: En ſullen de gemelte onſe Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſſen alle drie geſamentlijck, of twee van de ſelve, by abſentie, ſieckte of andere ongelegentheyt van den derden, of een alleen, in abſentie van de twee anderen, in gelijck geval van ſieckte of andere ongelegentheyt, daer over mogen conveniëren, oock ſluyten en teyckenen een goede en verſeeckerde Vrede, en generalijck mogen doen, negotiëren, beloven en toeſtaen alle 't gene de ſelve ſullen oordeelen nodig te zijn, om te effectuëren de voorſz. Vrede, en generalijck alles te doen, 't gene wy ſelfs ſouden konnen doen, indien wy daer preſent waren, al waer 't oock dat daer toe ſpeciaelder Volmacht en laſt van noden was, als in deſe voorſz. jegenwoordige vervat is, belovende ſinceerlijck en ter goeder trouwe voor aengenaem, vaſt en bondig te houden, al het gene dat by de gemelte Heeren onſe Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſſen, of wel by twee van de ſelve, in cas van abſentie, ſieckte of andere ongelegentheyt van den derden, of by een alleen in abſentie van de andere twee, in gelijck geval van ſieckte of andere ongelegentheyt, geſtipuleert, belooft en geaccordeert ſal weſen, en daer van te verleenen onſe Acte van Ratificatie, binnen den tijt die ſy uyt onſe naem daer toe gepreſigeert ſullen hebben. Aldus gedaen in den Hage in onſe Vergaderinge onder ons Groot Zegel, Paraphure van onſen Preſident, en Signature van onſen eerſten Griffier, den 4 January 1676. Was geparapheert,

E. v. BOOTSMA, vt.

Op de Plijcque ſtont, *Ter Ordonnantie van de hoog-gemelte Heeren Staten Generael.*

Was geteeckent, *H. FAGEL.*

Hebbende onder uyt hangen het Groot Zegel in roden Waſſche.

Volgt

Volgt de Ratificatie van den Coningh van Vranckrijck, op het Tractaet van Vrede en Vriendtschap.

LOUIS, by der gratie Godts Coning van Vranckrijck en Navarre, allen den genen die dese jegenwoordigen sullen sien of hooren lesen, Saluyt. Alsoo onse seer lieve en seer beminde Neef den Heere Grave *d'Estrades*, Mareschalck van Vranckrijck en Ridder van onse Ordre; onsen welbeminden en getrouwen den Heer *Colbert*, Marquis van Croissy, Raet ordinaris in onsen Raet van State, en onsen welbeminden en getrouwen den Heer *de Mesmes*, Grave d'Avaux, mede Raet in onsen Raet, onse Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen, uyt kracht van de Volmachten die wy haer gegeven hebben, op den 10 van dese Maent in de Stadt van Nimwegen hadden gesloten, gearresteert en geteeckent met de Heer *Hieronimus van Beverningk*, Heere van Teylingen, Curateur van de Universiteyt tot Leyden, voor desen Raet en Thesaurier Generael van deVereenigde Nederlanden, den Heer *Willem van Nassau*, Heer van Odijck, Cortegne, &c. Premier Noble, en representerende den Adel in de Vergaderinge van de Heeren Staten en van de Gecommitteerde Raden in Zeelant, en den Heer *Willem van Haren*, Grietman van de Bilt, Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van onse seer beminde en groote Vrienden de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, van gelijcken versien met behoorlijcke Volmachten, het Tractaet van Vrede, volgende hier na van Woorde te Woorde geinsereert.

Fiat insertio.

SOO IS'T, dat wy 't voorsz. Tractaet van Vrede, en alle en yder Poinct en Articul daer in vervat, ons wel hebben laten gevallen, en 't selve soo wel voor ons, als voor onse Erfgenamen, Successeurs, Koninckrijcken, Lantschappen, Landen, Heerlijckheden en Onderdanen, geaccepteert, geapprobeert, geratificeert en geconfirmeert, accepteren, approberen, ratificeren en confirmeren 't selve mits desen: En beloven al 't selve ter goeder trouwen, en op ons Koninckliјck Woort, en onder verbintenisse en hypotheecq van alle en ygelijcke onser tegenwoordige en toekomende Goederen, te houden, en onverbreeckelijck te observeren, sonder oyt daer tegen te doen, directelijck of indirectelijck, in wat voegen of manieren het oock soude mogen zijn. Des t'oirconde hebben wy dese tegenwoordige met onse Hant geteeckent, en ons Zegel daer aen doen hangen. Gedaen tot St. Germain en Laye den 18 dag van Augusti van 't Jaer onses Heeren 1678. en van onse Regeringe het 36. Was geteeckent, *LOUIS*. Van wegen den Coningh. Geteeckent, ARNAULD.

Volgt de Ratificatie van de Staten Generael, op het Tractaet van Vrede en Vruntschap.

DE Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, allen den genen die dese sullen sien of horen lesen, Saluyt. Hebbende gesien en geëxamineert het Tractaet van Vrede en Vruntschap, gemaeckt en geslooten tot Nimwegen den 10 Augusti deses Jaers 1678, by den Heere Grave *d'Estrades*, Mareschal van Vranckrijck, en Ridder van d'Ordre van den Alder-Christel. Coning, de Heer *Colbert*, Marquis de Croissy, Ordinaris Raet in den Raet van State, en de Heer *de Mesmes*, Ridder, Grave van Avaux, mede Raet in den gem.

Raet, Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Alder-Christel. Majesteyt op de Vrede-Handelinge tot Nimwegen, in den naem en van wegen sijn hoogstgemelte Majesteyt: En door de Heer *Hieronimus van Beverningk*, Heer van Teylingen, Curateur van de Universiteyt tot Leyden, voor desen Raet en Thesaurier Generael van de Geunieerde Provintien, de Heer *Willem van Nassau*, Heer van Odijck, Cortegne, &c. Premier Noble, en representerende de Edelen in de Staten en in de Gecommitteerde Raden van Zeelant, de Heer *Willem van Haren*, Grietman van de Bilt, Gedeputeerden in onse Vergaderinge van wegen de Staten van Hollant, Zeelant en Vrieslant, onse Extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen op de voorsz. Vrede-Handelinge tot Nimwegen, in onsen name en van onsen 't wegen uyt kracht van hare respective Volmachten: Hebbende insgelijckx gesien en geëxamineert de Missive die onse gemelte Ambassadeurs en Plenipotentiarissen aen de Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Alder-Christel. Majesteyt geschreven hebben den 17 van de voorsz. Maent Augusti; als mede d'Antwoort die de gemelte Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van hoogst-gedachte sijne Majesteyt daer op ten selven dage hebben gegeven, concernerende de explicatie van 't 13 Articul van 't voorsz. Tractaet, mitsgaders de Acte van den 5 September des tegenwoordigen Jaers, by de welcke hoogst-gedachte sijne Majesteyt geapprobeert heeft de explicatie die de gemelte Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Majesteyt gegeven hadden over 't voorsz. 13 Articul van het voorsz. Tractaet van Vrede; welck Tractaet van Vrede, Brieven, Acten en Pouvoirs hier na volgen van Woorde te Woorde geinsereert.

Fiat insertio.

En nademael den inhout van 't voorsz. Tractaet mede brengt, dat de Acten van Ratificatien van d'een en d'ander syde, in goede en behoorlijcke forme sullen werden overgelevert binnen den tijt van 6 Weecken, of eerder, soo het selve kan geschieden, te reeckenen van den dagh van de onderteeckeninge. SOO IS'T, dat wy, om te geven preuven van onse sinceriteyt, en om te voldoen aen 't geen onse Ambassadeurs voor ons belooft hebben, het voorsz. Tractaet, en yder Articul van dien, hebben geaggreëert, geapprobeert en geratificeert, gelijck wy het selve aggreëren, approberen en ratificeren by desen, belovende ter goeder trouwe en oprechtelijck, dat wy het selve onverbreeckelijck sullen nakomen, onderhouden en observeren van Poinct tot Poinct, in conformité van den inhouden van dien, sonder oyt daer tegen te doen, directelijck of indirectelijck, op wat wyse en manier het oock soude mogen zijn. Des t'oirkonde hebben wy desen de Presiderende van onse Vergaderinge doen parapheren, ende by onsen eersten Griffier onderteyckenen, en met ons groot Zegel bevestigen. Gedaen in onse Vergaderinge in 's Gravenhage den 19 September 1678.

De Ratificatien zijn van weder-syden in gelijcke Termen geschiet van 't separaet Articul / raeckende sijn Hooghept den Heere Prince van Orangie / en het Tractaet van Commercie/ Navigatie en Marine.

De Ministers der Geallieerde hadden sigh voor het teeckenen der Vrede noch dapper tegen de selve gestelt; maer alsoo hare Memorien niet veel anders in hadden als alreede by haer in 't voorgaende was geseyt / soo hebben wy de moeyten niet genomen/ om die te stellen: den Coningh van Denemarcken had

had daer over self aen den Staet/ in date den 3 September/ geschreven ; maer uyt het Antwoort van haer Hoog Mog: sullen wy eens voor al konnen sien het geen tegens alle tegenwerpingen suffisantelijck heeft mogen dienen / en daer toe dese hier maer alleen werdt gestelt.

Missive van haer Hoog Mog: aen den Coning van Denemarcken, in dato den 3 October 1678.

DOORLUCHTIGSTE, &c.

WY hebben gehoort het Rapport van de Heeren van Heukelom en andere onse Gedeputeerde tot de buytenlantse saecken, hebbende in gevolge en tot voldoeninge van onse Resolutie Commissariael van den 21 der voorleden Maent September gevisiteert de Missive van uwe Koninghl. Majesteyt geschreven tot Coppenhage den 3 van de voorleden Maent, en inde Notulen ten selven dage breder vermelt, waer op wy vermenen schuldigh te zijn uwe Koninghl. Majesteyt te antwoorden, dat ons op het aengenaemste is voorgekomen de goede genegentheyt die uwe Koninghl. Majesteyt daer inne toont om ons met sijne Koninghl. Affectie te blijven vereeren, op het exempel van desselfs hooghloffelijcke Koningen en Voorouders, en dat uwe Majesteyt verclaert sigh aen onsen intrest en welstant, soo wel als aen sijn eygen te willen laten gelegen zijn, en sulcks niet ongenegen met ons te blijven in een vaste en onverbreeckelijcke Vriendtschap en Verbont: Wy konnen van onse sijde verklaren, dat wy altoos mede sullen trachten te cultiveren de tot noch toe niet geinterrompeerde Vrientschap, die tusschen de Kroon Denemarcken en desen Staet onveranderlijck is geweest, soo seer met de Interessen van beyde over-een-komende, en die tot conservatie van beyde de Landen soo geluckigh meermael is beproeft, en hopen daer van uwe Koninghl. Majesteyt baerblijckelijcke teeckenen in alle voorvallende occasien te konnen geven; om het welcke te trouwhertiger te konnen doen, souden wy menen het voorsichtighste te wesen niet te komen in al te naeuwe Eclaircissementen, maer uwe Koninghl. Majesteyt alleen te versoecken sigh te willen erinneren, dat wy buyten onse schult en toedoen ons ingewickelt vindende in een seer swaren en ruineusen Oorlogh, die nevens onsen ondergangh naer sigh scheen te slepen, die van gantsch Europa, na seer groote verliesen en het doordringen van den Vyant tot in het herte van onsen Staet, geassisteert zijn geworden door diversche Hooge Geallieerde, nochtans dat wy die alle (uytgenomen de Kroon Spangien) daer toe hebben moeten nodigen door seer considerable en beswarelijcke Gelt-sommen, die wy soo lange ons mogelijck is geweest, hebben opgebracht en gefourneert, tot een onuytspreckelijcke last en ongelooffelijcke beswarenisse van onse goede Ingesetenen, zijnde naemaels verder genootsaeckt geweest (den Oorlogh eenighsints van den Bodem van desen Staet geweecken zijnde) genoeghsaem alleen en met weynigh hulpe van de Geinteresseerde en Geallieerde, de groote efforten, soo den Coningh van Vranckrijck op de Spaensche Nederlande dede, na vermogen af te wenden, en tot dien eynde seer groote Legers te Velde en Vloten

ter Zee te onderhouden, 't gene ons sodanigh beswaerlijck is gevallen, dat wy tot meermalen toe en aen de Ministers van uwe Kon. Maj. en aen die van andere hoge Geallieerde van de constitutie van onse affaires en Finantien confidente opening hebben gedaen, met verklaringe, dat het ons onmogelijck was den Oorlog langer te continuëren, en versoecken, dat alle de Geinteresseerdens hun souden gelieven bequaem te maecken, om billijcke Conditien aen de hant te geven, en soodanigh een generael Project van Vrede te formeren, het gene eenmael de Christen Werelt van alle verdere onheylen en bloetstortinge soude bevryden. Waer op niet anders zijnde gevolgt als generale Verklaringen van yder der hooge Geallieerde, dat de selve tot een billijcke Vrede wel waren geporteert, sonder iets positijfs of specifijcks aen de hant te geven, hebben wy in den beginne van den Jare 1677 dadelijck gedenuncieert en verklaert, in hoedanigen onvermogen wy ons vonden, om den Oorlog langer te continueren: En zijn evenwel door de gesamentlijcke Hooge Geallieerde seer ernstig versocht en aengemaent geworden, alleen de alsdoen beginnende Campagne noch te willen uythouden, met beloften, dat men quovis modo de selve geëyndigt zijnde, uyt den Oorlogh soude trachten te geraken. Waer op al mede niet zijnde gevolgt, en den Coning van Vranckrijck sijne Progressen met het bemachtigen van de Steden Gent en Yperen seer hebbende voort-geset, en in staet zijnde om die noch veel verder te pousseren door opgerechte Magasijnen en andere Oorlogs-behoeften, die de selve aen de hant hadde, in de Winter-tijdt, soo wanneer de Geallieerdens alle in de Winter-quartieren waren, de Spaensse sonder Magasijnen en met seer geringe Macht, en geen Troupes die tot secours kosten werden aengewent, als die van desen Staet, die mede geen bestant Leger kosten uytmaecken, om de Fransse Macht, met hope van een geluckigh succes, het hooft te bieden, dewyle 13 Regimenten tot besettinge van de Spaensse Steden waren gedisponeert; soo heeft men eyndelijck met reden gehoopt, dat uw Koninckl. Majesteyt nochte niemant van d'andere Geallieerde, naer de saecken soo lange hadden gefluctueert, vreemt souden vinden, dat naer so veel onbegrijpelijcke efforten by een Staet van soo kleynen begrip, als d'onse, na soo veel waerschouwingen, instantien en denunciatien aen alle de Ministers van de Hooge Geallieerde gedaen, dat wy het oor hebben gegeven tot een Vrede, in de welcke alle de ongeinteresseerde Werelt moet bekennen, dat wy geen particulier voordeel of groote avantagie voor onsen Staet, tot prejuditie van eenige van onse Geallieerde, hebben beoogt, oock niet en weten dat iemant van de selve benadeelt is, of dat wy daer inne eenigsints tegen onse Tractaten souden hebben gedaen, daer (de Kroon Spangie alleen uytgenomen, die in de generale Vrede heeft bewilligt, en de selve mede aengenomen) wy niet en meenen, dat iemant van de selve, gedurende desen Oorlogh, eenige Sterckten of Plaetsen heeft komen te verliesen, die wy gehouden souden zijn te guaranderen, en aen hare Heeren en Souverainen te doen restituëren. Wy willen derhalven hopen en wenschen van uwe Koninckl. Majesteyts beproefde rechtveerdigheyt en equianimiteyt, dat de selve het hier inne gepasseerde ons niet als ten goede willen duyden, en geen verkeerde impressien tegen ons opnemen, &c.

Den

Den Grave d'Avaux had sigh voort weder na den Hage begeven/en om het nut van de Vrede soo veel eer aen de Onderdanen te doen genieten/ wierdt met sijn Excell. geconvenieert/ dat de Publicatie op den 28 September eerst in den Hage / en op den selven dagh tot Parijs soude geschieden: gelijck dan gevolgt is / als wanneer die in den Hage voor den middagh ten 11 uren is afgelesen van de Rolle van het Hof van Justitie / en ter selver ure ter Pupe van 't Stadthuys/ onder 't luyden van de Klocken/ 't blasen van Trompetten en het toejuychen by-na van alle Menschen; doch de generale Publicatie wierdt tot den 5 October uytgestelt: den inhout van de selve was aldus.

MEn laet een yegelijck mits desen weten, dat tot lof en eere van Godt den Heere Almachtigh, welstant en bevorderinge van 't gemeene beste van dese Vereenighde Nederlanden in 't generael, en van de goede Ingesetenen van dien in 't bysonder, den 10 Augusti deses lopende Jaers 1678 binnen de Stadt Nymegen gemaeckt en gesloten is een goede, vaste, getrouwe en onverbreeckelijcke Vrede, tusschen den hooghst-gedachten Koningh van Vranckrijck ter eenre, en de hoogh-gem: Staten Generael der Vereenighde Nederlanden ter andere sijde, daer op wedersijts Ratificatien in behoorlijcke forme den 20 deses loopende maendts September binnen Nymegen voornoemt zijn uytgewisselt, en dat soo ter Zee, versche Wateren, als te Lande, in alle de Landtschappen en Steden onder wederzijdts ressort, sonder onderscheyt van Plaetsen gelegen, midtsgaders tusschen hare Volckeren en Ingesetenen, van wat staet of conditien die souden mogen wesen, alle Acten van hostiliteyt en Vyandtschap moeten cesseren en ophouden, na de expiratie van de respective termynen, hier onder geëxpresseert, te weten, nae de expiratie van 4 weecken, te reeckenen van huyden, dagh van de gedane Publicatie van de voorsz. gemaeckte Vrede, in 's Gravenhage, en sulcks nae den 26 van de aenstaende Maendt October in de Oost en Noordt-Zee, van Terneuse in Noorwegen af, tot het eynde van 't Canael; en na den tijdt van 6 Weecken, en sulcks na den 9 November toekomende van het eynde van 't Canael tot aen de Caep St. Vincent; en na den tijdt van 10 Weecken, en sulcks na den 7 van de aenstaende Maendt December van de Caep van St. Vincent voornoemt in de Middelandtsche Zee, tot aen de Linie; en eyndelijcken nae den tijdt van 8 Maenden, en sulcks nae den 28 Mey 1679. van ende over de Linie, in alle Plaetsen van de Werelt.

Derhalven last en beveelt men expressselijcken midts desen allen en een yegelijcken, soo Onderdanen en Ingesetenen van de respective Nederlandtsche Provintien, als die gene die onder haer Hoogh Mog. onderdanigheyt en gehoorsaemheyt zijn geseten, den voorsz. Vrede in conformité van de voorsz. Tractaten onverbreeckelijcken te onderhouden, sonder daer tegens yets te doen, op pœne van gestraft te werden als Perturbateurs van de gemeene ruste, sonder eenige genade, faveur, verdragh of dissimulatie. Aldus gearresteert en besloten ter Vergaderinge van de hoogh-gem. Staten Generael, in den Hage den 22 September 1678. Was geparapheert, *D. van Wijngaerden, vt.* Onder stont, ter Ordonnantie van

de selve. Geteeckent, *H. Fagel.* Zijnde op 't spatium gedruckt het Cachet van haer Hoogh Mog. op een rooden Ouwel, overdeckt met een Papiere Ruyte.

Hier nevens was een Uytschrijvinge gedaen tot een algemeene Danck- en Bede-dagh / en dat men des alomme 's avonts teyckenen van blijtschap soude betoonen.

Wanneer dit geresolveert was / wierdt by haer Hoog Mog: goet gevonden notificatie van de gesloten Vrede aen den Heer Temple / extraordinaris Ambassadeur van den Coningh van Groot Brittagne / te geven; waer over sijn Excell. de Heeren van Leyden van Leeuwen en Maulregnault/twee van haer Hoog Mog: Gedeputeerden tot de Buytenlandse Saecken / die hem 't selve hadden genotificeert / heeft bedanckt / en bekent gemaeckt / dat hy last en ordre hadde met Gedeputeerde van haer Hoog Mog: in Conferentie te treden/ om de voorsz. Vrede met een Guarantie / volgens het 5 Articul van 't jongste opgerechte Tractaet tusschen Engelandt en desen Staet/ te bekrachtigen.

Den Grave d'Avaux / extraordinaris Ambassadeur van den Coningh van Vranckrijck / trachtende aen sijn nieuw Employ een nieuwe luyster te geven/ liet op den 26 September aen haer Hoog Mog: bekent maecken/ dat hy gesint was op den aenstaenden Woensdagh / zijnde den Dagh van de eerste Publicatie / sijne Intrede in den Hage te doen / met versoeck / dat ordre op sijne Receptie mochte werden gestelt: Waer op gedelibereert zijnde / wierdt goet gevonden haer Hoog Mog: Hofmeester Hessel van Dinter te gelasten/ dat hy sig als-doen na Delft soude begeven / en aldaer wel-gemelden Ambassadeur van wegens haer Hoog Mog: verwelkomen / complimenteren en recipiëren naer ouder gewoonte / en dienvolgende in de Herberge / daer den selven Heere Ambassadeur binnen Delft voornoemt soude zijn gelogeert/ af-spreecken de Maeltijdt / die aldaer soude hebben gedaen/en dat de nodige voiture voort soude versorgen / soo voor den Persoon van den meergemelden Heer Ambassadeur / als voor dessels Suite / om tot aen de Hoorn-Brugge gebracht te werden: Ende wierden de Heeren van Gent en van Werckendam gecommitteert / om den Ambassadeur aldaer te gaen verwelkomen / en tot in sijn Logement te geleyden / en eyndelingh aldaer met sijn Excell. / die noch op kosten van den Staet getracteert wierdt / de Maeltijt te doen. 't Selve wierdt dan alsoo volbracht/ en de confluentie van Menschen was meerder als ordinaris: Sijn Excell. by de voorsz. Heeren aen de Hoorn-Brugge verwelkomt zijnde / wierdt geleyt in d'eerste Carosse van Staet/ getrocken van de bonte Paerden van sijn Hoogheyt/ alwaer sijn Excell. boven in geseten/ en de Heeren haer Hoog Mog: Gecommitteerden tegens hem over / gevolgt van omtrent 50 Carossen / soo met 6/ 4 als 2 Paerden/ is in den Hage gekomen / en gereden tot aen het Defroyement-Huys van haer Hoog Mog: / alwaer tot koste van den Staet tot sijne publijcque Audientie wierdt getracteert. In de Inhalinge was alles met ordre toegegaen/ als dat den Koetsier van den Marquis van Touars met gewelt was ingedrongen voor de Koets van den Heer van Gent / en alsoo imme-

diatelijck

diatelijck gevolgt na de Koetse van den Heer Grave d'Avaux; maer alsoo hy (Heer Marquis) self sulckx disadvoueerde/ en den Koetsier presenteerde te laten gaen/ soo is daer mede satisfactie genomen.

Sijn Excell. den Ambassadeur tot den volgenden Saturdagh van gedefroyeert zijnde/ wierdt door de Heeren Verheyde en Aylua met de eerste Carosse van Staet/ gevolgt van diverse andere/ opgehaelt uyt sijn Logement, in de Vergaderinge geconduiseert en op een groote Fluweele Stoel met Armen neder-geset/ recht tegen over den President den Heer van Odijck/ die doenmaels wegens Zeelandt presideerde/ en gaf eerst sijn Credentiael over/ 't geen overluyt wierdt gelesen/ luydende als volgt.

Seer lieve groote Vrienden, Geallieerde en Geconfedereerde.

NU dat het Tractaet, dat geteyckent is tusschen onse Ambassadeurs en de uwe tot Nimwegen, geluckelijck heeft geëyndight de Troubelen, welcke zedert eenige Jaren gealtereert hebben de naeuwe Alliantie, die ons met u vereenight heeft, soo is eene van onse eerste sorgen, om u bekendt te doen maecken, hoe oprechtelijck wy die willen herstellen op de vaste Fondamenten van onse oude Vriendtschap voor uwen Staet. Wy zijn verseeckert, dat ghy die sult aensien als een van de grootste Voordeelen van de Vrede, gelijck wy oock wel te vreden zijn die te versellen in alle rescontres met teeckenen, die uw nutst en aengenaemst mogen wesen, 't welck het geen is dat wy gewildt hebben, dat u particulierlijck soude geëxpliceert werden door den Heer Grave d'Avaux, een van onse extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarisen op de Vrede-handel, en die wy in de selve qualiteyt van onsen Extraordinaris Ambassadeur aen u hebben gesonden. Wy hebben hem soo veel te bequamer geoordeelt om aen U te betuygen onse sentimenten, vol van affectie tot de conservatie en verseeckeringe van uwe Vryheyt en van uwe Republijcke, om dat hy soo particulierlijck daer van geinstrueert is inde gantsche loop van een soo importante Negotiatie. Hy heeft daer insgelijckx gesien de begeerte, die ghy hebt vertoont, om weder met ons aen te gaen de Verbonden, die den Oorlogh had verbroocken. En wy ons gedragende aen 't geen hy U veel ampelder van onsent wegen sal seggen, en 't gelove dat gy daer toe sult voegen, soo sullen wy desen niet langer maecken, als om Godt te bidden, dat Hy U, seer lieve groote Vrienden, Geallieerde en Geconfedereerde, neme in Sijn heylige en waerde bescherminge. Geschreven tot Fontainebleau den 5 September 1678.

Uwe goede Vrient, Geallieerde en Geconfedereerde.

Geteeckent,

LOUYS.

En lager,

ARNAULD.

En daer op dede sijn Excell. de naervolgende Propositie op een seer nette en polite manier.

MYN

MYN HEEREN.

INdien oyt Ambassadeur is ingekomen onder geluckige voorsegginge van 't begin van d'eerste functie van sijn Employ, soo geloof ick dat met recht my op huyden beroemen magh van dese avantagie: Ick hebbe, om soo te spreecken, mijn Intrede in dese Stadt gedaen, op den selven Dagh, wanneer den Vrede oock ter selver tijdt ons in 't publijcq is verscheenen; en de blijtschap die uytgestort is onder uw Volck over de herstellinge van een Alliantie, die sy betuygen haer soo dierbaer te zijn, kan my geensints doen twijffelen, dat, gesonden zijnde van den Coning mijn Meester, aen uw Heerlijckheden, om dese selve Alliantie te bevestigen, mijn Negotiatie behoorden te wesen seer licht en geluckigh.

Het sal my dan niet swaer vallen, om krachtelijck te vernieuwen de Banden van Vrientschap, die in dese laetste tijden waren aen 't stucken gebroocken; het soude oock my geen moeyten zijn, om U te doen verstaen, hoe sinceer het verlangen van den Coningh mijn Meester is geweest, de selve te restabiliëren, dewyle ick sie met wat groot vermaeck Ghy daer van alrede zijt overtuygt.

Oock mede, mijn Heeren, het gene sijne Majesteyt gedaen heeft in faveur van uwen Staet, sal U veel eerder persuaderen, als al 't gene ick U soude konnen seggen: Ghy hebt gesien in wat maniere den Coning U sijn Vrientschap heeft weder-gegeven, soo ras de selve vernomen heeft, dat Ghy de selve sinceerlijck hebt begeert, soo heeft sijn Majesteyt seer blydelijck weder aengenomen sijn eerste sentimenten van goetwilligheyt, en de verbintenisse voor uw Republijcke, invoegen men wel kan sien, dat wanneer de voorgaende ongemacken de selve hebben konnen ontstellen, echter noyt hebben konnen uytblussen: En dit is het gene dat sijn Majesteyt bewogen heeft, wanneer de selve was in 't midden van sijn Victorie en in de aldergrootste voorspoet van sijn Wapenen, om de cours van sijn Conquesten in U reguard te doen ophouden.

Maer sijn Majesteyt heeft sigh selve niet willen contenteren alleenlijck met het ophouden van den Oorlog, maer heeft oock met het eyndigen van dien aen U willen betonen de teeckenen van een volkomen reconciliatie, en niets achter te laten van 't gene Ghy van de selve soudet konnen desireren: Ghy had verlooren de importante Plaets van Maestricht, sijn Majesteyt heeft U de selve weder gegeven; uw Commercie, die de Ziel is van uwe Republijcque, was seer verbroken, en is by den Coningh seer avantagieuselijck voor uw Onderdanen gerestabilieert; de Plaetsen, so diep in de Nederlanden, die de selve besat, veroorsaeckte U groote ongerustheyt, sijn Majesteyt heeft die wel willen weder geven, ende cederen 't gene hem toe-quam door soo veel verscheydene respecten, om te formeren de Barriere, die Ghy geloofde soo nootsaeckelijck te zijn voor uw ruste.

En seeckerlijck men behoeft alleen maer te considereren in wat staet sijne Majesteyt sigh als-doen bevont, en hoe veel considerabele Steden de selve gewillighlijck hadde toegeëygent aen de publijcque ruste, en tot satisfactie van uw Heerlijckheden, om t'oordeelen, dat de eenige liefde tot de Vrede en uw particuliere consideratie, den selven dese resolutie hebben doen nemen; sijn Majesteyt heeft oock

oock principalijcke gelet in eene soo importante rencontre, op 't vermaeck van weder te geven sijn eerste vrientschap aen de Staten, en haer soo weder te sien in sijn oude Alliantie, met de oude voordeelen, die de selve daer uyt getrocken hebben, gedurende een soo langen tijdt, en soo te contribuëren, gelijck de selve tot noch toe gedaen heeft tot de verseeckertheyt van uw Republijcque. Het is, mijn Heeren, op den selven voet dat sijn Majesteyt U verseeckert, gelijck de selve my belast heeft, op den tegenwoordigen dagh van sijnent wegen te doen, dat de selve voor altijt, voor soo veel in hem is, sal contribuëren tot maintenue van de ruste in de Nederlanden, en t'eenemael den Vrede met Spangie vast te stellen.

Tot alle 't voorsz. gepasseerde, soo avantagieus voor uw Heerlijckheden, heeft sijn Majesteyt met vermaeck sigh van uwe syde laten bewegen, om weder te komen in sijn goede gratie, en zijn in alle occasien, die sedert sigh hebben gepresenteert, gevolgt van nieuwe preuven van de sincere affectie, met de welcke sijn Majesteyt U weder geeft sijn eerste Alliantie; want nauwelijckx hadde de selve ontfangen het Tractaet, dat wy geteeckent hadden met uwe Ambassadeurs, of heeft daer op gesonden de Ratificatien; en sonder te verwachten dat de selve waren uytgewisselt, heeft de selve voorgekomen den wensch van uw Volck, door de Reductie gedaen op 't Recht van Inkomen: oock mede op den selven tijdt, sonder te blyven hangen aen de ordinaris formaliteyten, my aen uw Heerlijckheden willen senden; en my dunckt dat U dese spoedigheyt van my tot U te doen komen, niet anders kont oordeelen, als een seer particulier teecken van sijne Vrientschap, en overvloet van vertrouwen, dat sijne Majesteyt heeft gehad, dat de Staten Generael met vreugde soude confirmeren een Tractaet, dat haer met den Vrede weder geeft de vaste Vrientschap, die sijn Majesteyt t'allen tyden heeft gehad voor uw Republijcque.

Alle 't gene ick aen uw Heerlijckheden by dese voordrage, is seer waerachtigh, en aen de selve t'eenemael bekent; de Acten en Declaratien, die den Coning aen haer gedaen heeft, sijn publijcq, en konnen U dienen voor soo veel verbintenissen van sijne Vruntschap, en verseeckeringe van een geluckige en eeuwigdurende Vrede. Het is dan op huyden, mijn Heeren, dat d'oude affectie van den Coning mijn Meester tot de Staten Generael hervat sijn eerste krachten; op heden, segge ick, dat den Oorlogh, die de selve verandert had, is geëyndigt: 't Is nu meer als oyt, dat Gy kond reeckening maecken op de vaste Vrientschap van sijn Majesteyt op de continuatie van dessels secours (daer van ick ordre heb U te verseeckeren) die U noyt sal mancqueren in uw hoogdringende nootsaeckelijckheden.

Wat my aengaet, die sijn Majesteyt heeft vereert met een soo important en soo aengenaem Employ, en die de selve onder soo veel andere, die bequamer waren als ick, daer toe verkoren heeft, op 't vertrouwen datse ontwijffelijck hadde, gelijck oock aen U schrijft, dat ick particulierlijck onderrecht wesende, gedurende den cours van de Negotiatie tot Nimwegen, van sijn ware genegentheyt tot uwe Republijcq: gelijck ick dan ben verseeckert geweest van 't verlangen, dat Gy hebt doen blijcken, van weder te komen in alle de Verbinteniss en, die den Oorlog hadde verbroken, ick te bequamer soude zijn, om U te doen geloven dessels

 intentie,

intentie, en te confirmeren dese goede Unie. 'k Sal alle goede sorge toebrengen in alle mijne applicatien, om de intentien van sijn Majesteyt vast te stellen, en te voldoen aen 't geene de selve van my verwacht; geluckigh zijnde d'eerste geëmployeert te zijn tot het weder oprechten van een Verbintenisse, die de onveranderlijcke Vrientschap van den Coning mijn Meester, de goede Correspondentie van uw Heerlijckheden, en de erkentenisse, die sijn Majesteyt sigh belooft van 't geene de selve tot nu toe gedaen heeft, en van 't geene de selve in 't toekomende vermeent te doen voor uwe Republijcq, ontwijffelijck voor eeuwigh sullen vast stellen. In 's Gravenhage den 1 October 1678.

Den Heer van Odijck antwoorde hier op in soodanige Termen / als op gelijcke gelegentheyt waren passende: waer na sijn Excell. weder afgegaen is/ en door de voornoemde Heeren in sijn Logement gereconduiseert.

Acht dagen hier na geschiede de algemeene Publicatie en Vieringe van en over de Vrede; maer den Spaenssen Minister oordeelende dat te voorbarigh te zijn/ om dat men noch onseecker was of Spangie en Vranckrijck souden ratificeren 't geen tusschen haer gesloten was / heeft deswegen noch niet willen vieren / gelijck oock geene van alle d'andere Uytheemsse Ministers / uytgenomen die van Sweden: Wegens den Staet waren 4 Royale Vuurwercken in de Vyver van 't Hof opgerecht / alle passende op de Vrede / die goet effect deden/ nevens noch eenige Wercken van Wapenen en Letteren/ die met Lichten wierden vertoont / en voorder het ordinaris los-branden van 't Geschut / &c. Maer behalven dit munten de Vieringe van den Heer Franssen Ambassadeur buyten andere uyt / sijn Excell. dede verscheyden Sinnebeelden vertonen / en onder die 7 t'samen gebonden Pijlen / verbeeldende de 7 Vereenigde Provintien/ t'saem gevlochten met een Struyck Lelien/ en daer by dese Woorden:

QUIS SEPARABIT? Wie sal [dese] scheyden?

Waer van naderhant in Hollandt/ doch by particuliere/ een Gedenck-penningh is gemaeckt: Sijn Excell. liet voorder veel Geldt onder de Gemeente werpen/ en goede Sommen aen den Armen en Godshuysen uytdeelen.

Eer wy nu weder na Nimwegen vermeynen te keeren/ sullen wy Spangie ruymte laten/ om de Vrede te ratificeren / en eenmael gaen sien wat van verre en naby in dit Jaer meerder is voorgevallen/ als tot noch toe is verhaelt.

't Was Vranckrijck tot in de West-Indien tot noch toe vry wel geluckt: maer Monsr. d'Estree sijn fortuyn daer verder willende voortsetten/ is met een Vloot van 32 Schepen/ daer onder 12 Kapers van de Tortugas/ op hebbende 4600 a 5000 Man / t'zeyl gegaen / om d'onse mede van het Eylandt Curacao of anders Curassou / de West-Indisse Compagnie toebehorende / te verdrijven / hebbende eerst d'Engelsse met soo grooten Macht op 't Eylandt van St. Christoffel groote vreese aengejaegt/ tot dat op den 7 Mey t'zeyl is gegaen/ om sijn secreet Desseyn te volvoeren; dan passerende dien dagh voor-by Mevis/ maeckte daer semblant/ al of hy met sijn Vloot weder na Gardeloupe en Martenique wilde laveeren / maer wanneer het duncker geworden was / heeft hy sijn

sijn cours verandert / en door de Wint geset na de Curacaose Eylanden: En om doen te betonen waer sijn Desseyn op gemunt was/deed hy de Prince Vlag verkeert/ met'et Blaeuw boven/ ophepssen/ en liet die so wapen/tot op den 11 Mey/als wanneer/soo als hy de Voortocht hadde/ op de Reven van 't Eylant d'Avis / of 't Vogel-Eylandt / by nacht is verzeylt / vallende daer ordinaris soo swaren Stroom of drift van Water/ dat'er wel geoeffender Zee-Lieden als dese zijn gebleven; hy was dan de eerste/en achter hem volgden noch 12 andere Schepen / die alle verongeluckt en gebleven zijn / sonder iets te konnen bergen/als 't volck ter nauwer noot haer leven; dan echter souden noch wel 500 vande sijne zijn verdronken/de rest haer begevende op de gesalveerde Schepen/ welcke nu en dan in confusie en disordre van daer zijn vertrocken: Wesende alsoo Curacao niet bewaert en behouden door de Menschen / maer door de ongeluckige verzeylinge van de Fransse Schepen: de Lijste van de selve is als volght.

Gebleven Schepen.	*Capiteynen.*	*Stucken.*	*Mannen.*
Le Terrible,	d'Estree,	70 Metale,	500
Le Romand,	Marquis de Grandcay,	66 dito,	460
Le Bellicœur,	Chevalier de Minon,	70 een 3 Metael,	456
Le Bourbon,	Monsr. Rosmadecq,	54 een 3 Metael,	300
Le Prince,	Monsr. St. Auban,	54 een 3 Metael,	306
Le Hercule,	Monsr. Flacour,	52 een 3 Metael,	300
De Beschermer,	Monsr. d'Aspremont,	50 Ysere,	200
La Couche		24 dito,	256
De Coning David,	Monsr. Julian,	14 dito	36
Hier by zijn mede gebleven	3 Espagnoolse Kapers,	18, 12 en 6,	400

Den 13 Mey noch gebleven.

Le Dromedaire,	Monsr. Perie,	36 Ysere,	60

De volgende Schepen zijn noch over-gebleven.

Le Ducq,	Le Conde de Sourdis,	54 een 3 Metael,	300
Le Brillant,	La Clocheterie,	40 een 4 Metael,	160
l'Alcion,		40 een 4 Metael,	180
Le Mervillon,	Monsr le Dro,	40 een 4 Metael,	160
Le Tardif,	Monsr. Brevedan,	24 Ysere,	60
3 Branders,			120
7 Kapers van de Tortuges, van verscheyde groote, gemonteert met 10 tot 4 Stucken, en 2 sonder Geschut,			426

Een Pynas-Schip, zijnde een By-loper, om sijn Victuailje te verhandelen.

Men kan oock wel dencken dat'er een goede quantiteyt van Vuur-wercken, Bomben en Carcassen moet gebleven zijn, alsoo daer aen over de 3 Maenden aen Martenique met 200 Man hadden gearbeyt; oock zijn gebleven 12 Metale Velt-stucken en 3 Mortiers.

Hier van quam ten eynde van July adbijs in Vranckrijck door eenen Mr. de Bonnevílle / welcke met eene van des Conings Fregatten na Curassauw was gesonden / om Monsr. d'Estree aldaer te vinden ; maer komende omtrent het Vogel-Eylandt / sagh aldaer de Wracken van de gebleven Schepen drijven / soo dat wel haest vernam hoe 't met Monsr. d'Estree en de sijne gestelt was ; en na dat eenige van 't Volck / met het gene sy hadden gebergt / had ingenomen / is weder na Vranckrijck gekeert / om de tijdinge van dit groot verlies te brengen / en wierdt seer haest van Monsr. d'Estree met 4 Schepen na Brest gevolgt : De Boucquaniers hebben noch sedert al eenig quaet gedaen / maer de Vloot van d'Estree is met gedevaliseerde Schepen in Vranckrijck gekomen : En al of dat noch niet genoeg was / so komt terwijle ick dit schrijve bericht / dat de overige Boucquaniers / sterck omtrent 700 Man / haer te samen hebbende begeven op een Frans Conings Schip / en daer mede veele insolentien tegens de Spaensse gepleegt / Maracaybo en andere Plaetsen daer omtrent uytgeplondert / 't Schip korts daer aen is gestrant en gebleven / en meest alle die van haer aen Landt quamen / van de Indianen doodt gesmeten zijn.

Maer laet ons eyndeling eens van de Actien der Geallieerde spreecken / het is langh geleden dat wy van haer hebben gedacht / en moeten die derhalven te verder ophalen : Ons laetste seggen was / dat den Hartog van Lottharingen na Neustadt was / om sijn Huwelijck met des Keysers Suster Eleonora / Coninginne Weduwe van Polen / te voltrecken ; sijn Doorl. bevont sigh aen sijn Been / door den val tot Philipsburgh / noch maer tamelijck wel / soo dat de Keyse sacht most opnemen / en arriveerde alsoo den 4 Februarij tot Baden / tusschen Weenen en Nieustadt / alwaer hem den Marquis de Grana en den Graef van Bucquoy / nevens andere Grooten / quamen ontfangen / om sijn Doorl. na Nieustadt voorsz. te geleyden / maer hy en wilde Baden niet passeren / sonder de Baden te gebruycken : half wegen van daer op Nieuwstadt ontmoeten hem sijn Keyl. Majesteyts Oversten Stalmeester / den Graef van Harrach / den Ritmeester van Walsteyn / de Graven van Mansfelt en Schaffenberg / die uyt haer Koetsen traden / en haer Complimenten aen sijn Doorl. deden ; en vervolgende daer na hare wegh / zijn sy gesamentlijck ten 6 uren des avonts tot Nieuwstadt aengekomen : Sijn Doorl. wierdt door den Hofmeester en Kamerlingen buyten de Poort van 't Casteel beneden aen de Trap ontfangen / en door den Opper-Kamerlingh / die boven aen de Trap stont / gebracht tot aen de Verblijf-Kamer van de Keyser / die sijn Doorl. buyten de selve 3 treden te gemoet trad / 't geen voor een uytsteeckende eer werdt gehouden : Sijn Keyserlijcke Majesteyt bracht hem in sijn Kamer / en deed een Zetel geven / daer op sijn Doorl. geseten / en eenige Woorden met sijn Keyserl. Majesteyt gesproocken hebbende / is door de selve gebracht tot in de Anti-Chambre van de regerende Keyserinne / reyckende den Keyser in het te rugge keeren sijne Hant aen de Lottharingse Edelen tot de Hant-kus : den Hartogh by de Keyserinne geweest zijnde / is voort gegaen na de Keyserinne Weduwe / alwaer

alwaer de Coninginne van Poolen / sijn Bruydt / met dessels ongetrouwde Suster de Aerts-Hartoginne Mary Anna/ sigh bevont ; sijn Doorl. met een diepe eerbiedigheyt groete haer alle drie / en gingen doen met malkanderen sitten op bysondere Zetels/ die voor haer expres bereyt waren / de discoursen waren van hier en ginder ; maer de Keyserinne Weduwe willende de twee Gelieven alleen laten / maeckte de mine/ al of iemant moste spreecken/ gelijck oock de Aerts-Hartoginne dede/ en bleven sy also alleen te samen tot d'Avont-Maeltijt / als wanneer de Edellieden van sijn Keyserl. Majest. en Ministers van alle de Hoven den Hartogh geleyde in een Verblijf / dat expres voor hem in 't Arsenael was gemaeckt/de Keyserl. Beampten dienden hem in't Avont-eten/ doch en at niet in 't publijck / alsoo te Bedde bleef / om sijn Been te meer ruste te geven/ tot 's avonts ten 7 uren/ als wanneer sigh verwoegde na 't Vertreck van de Keyserinne Weduwe/ als van waer men sigh na de Hof-Capelle soude begeven ; de Hof-Bediende waren meest gekleet in Habijten met Gout en Silver geborduurt / sommige met Mantels en andere met Rocken / doch meest alle met kostelijcke Kleynodien op de Borst / en Diamante Hoed-Banden ; dese volgde de voornaemste Keyserl. Ministers / doe 12 Ridders van 't Gulde Vlies / in swarte Klederen / met de Ordre om den Hals / en daer op quam den Hartog van Lottharingen self/ hebbende sijn Hofmeester den Furst van Lixhim en sijn Capiteyn van de Lijf-wacht den Baron van Chaunivecq voor hem / en kort daer op volgde den Keyser / voor wien sigh vertoonde sijn Overste Hofmeester den Graef van Lambert/ van Baden/ van Walsteyn en die van Mansfelt ; de twee Overste Hofmeesters der beyde Keyserinnen / den Opper-Hofmeester van de Coninginne / en een van de outste Kamerlingen geleyden de beyde Keyserinnen/de Coninginne van Polen en de Aerts-Hartoglijcke Princesse ; de Klederen van de Coninginne waren seer prachtig flonckerende van Edel Gesteenten / de gront / die van Silver was / kost men qualijck bekennen / en daer op waren seer hooge Bloemen / met veelderhande Gesteenten beset/ geborduurt ; de Onder-Rock was van Swart/ met goude Bloemen : haer volgde de Eer- en Hof-Dames met groote menigte / alle/ nevens de vreemde Princessen / pronckrijck opgeciert : In de Hof-Capelle was een Opgangh van 30 schreden hoogh/ en 10 a 12 breet / gemaeckt / maer alsoo alle de Dames daer niet op konden / bleven veele op de Trappen sitten: tegens den Altaer over was een Stellagie opgerecht / 't welck met een Carmosijn Kleet/ met goude Franje beset/ bedeckt was/ waer boven twee Zetels stonden / daer op haer de Coninginne en den Hartogh neder setteden; ter syden was noch een langwerpige Stellagie / daer op den Keyser/ Keyserinne/ Keyserinne Weduwe en de Aerts-Hartoginne saten : De Ceremonie wierdt van den Graef van Colnitz / Bisschop van Newstadt / die van 2 Prelaten wiert gedient/verricht:'t selve wiert aengevangen door 't Musijck van Veni Creator, en met het Te Deum Laudamus geëyndigt : In den aenvangh maeckte den Bisschop een diepe reverentie voor hare Majesteyten en sijn Doorl. / en begeerde eerst van den Hartog en daer na van de Coninginne hare verwilliging/

maer de laetste wende haer eerst met een beleef de nyging na hare Majesteyten / als of sy seggen wilde / dat sy 't aen der selver believen stelde / welcke dan met wencken haer toestemminge bekent maeckten ; waer op de Zegen met goede bewegingen wierdt gedaen : En na dat het Te Deum gesongen was / quam den Keyser na den Hartogh / om die te omhelsen / maer die boogh sigh derwegen / dat sulckx niet volvoeren konde ; daer na wilde hy 't selve oock de Coninginne doen / maer die greep sijn Hant / om die te kussen / 't welck sijn Keyserl. Majesteyt niet wilde toelaten : hier op volgden dan de geluck-wenschingen / en dat den Hartog de Ring aen de Vinger van de Coninginne stack / wiens Hant hy met eene meynden te kussen / maer sy wilde dat niet toelaten: Vervolgens is men met Trompetten en Herpaucken te rugge na des Keysers Vertreck gekeert / even in gelijcke ordre als men daer gekomen was : daer was in een groote Zael een heerlijcke Maeltijt bereyt / die met alle pracht en magnificentie wierdt gehouden ; en van de Taeffel komende / hebben de Keyser en de 2 Keyserinnen de Coninginne Bruydt geleyt in een Vertreck / dat nevens dat van den Hartogh was / van waer den Keyser en Keyserinne na een kleyne reden haer retireerden / verblijvende de Keyserinne Weduwe alleen by haer / tot dat sy te Bedde was / als wanneer het teycken wierdt gegeven aen den Hartogh / die als-doen sijn Bruydt quam vinden. 's Anderendaegs sigh geretireert hebbende in sijn Kamer / sont haer een groote Diamant / en een ander Juweel / t'saem geset van een groote Saphier / van een Paerle genaemt het Duyven-Ey / en van 2 andere / in forme van Peeren / vergeselschapt van een Tour van groote Diamanten. Vorder wierden de volgende dagen in Feesten / Comedien en andere Divertissementen toegebracht / en de Nieuw-getrouwde ontfingen de begroetingen van alle de Grooten.

Maer de krijgs-rustingen / alsoo den Hartogh weder het Keyserl. Leger soude gaen commanderen / en gunde de selve geen langer rust / als dat met sijn Gemalinne voor de Vasten-dagen na Inspruck is vertrocken : den Keyser en 't gantse Keyserl. Hof quam korts daer na van Nieustadt weder tot Weenen ; alwaer men seer verlegen was over de Ongarisse (soo genaemde) Rebellen / die de Roomisse Geestelijcken met alle gewelt trachten te onderdrucken ; doch alsoo 't gemoed geen banden lijd / heeft sulckx tot noch toe geen succes gehad / maer de Keyserlijcke Macht doen verdeelen / en by gevolge merckelijck verswacken.

Met de Switserse Cantons / tot Baden vergadert / is veel spel tusschen de Keyserse en Franse geweest / om de Wout-Steden Neutrael te maecken / en in handen of bewaringe van de voorsz. Cantons te stellen ; maer Partyen konden over de Conditien en maniere hoe niet eens werden / soo dat na veele handeling niet finaels wierdt gedaen. Daer was oock geschil op haer Vergaderingh over de voorgangh der Keyserse en Franse Ministers ; maer wy sullen den Leser niet ophouden met soo tedieuse stoffe / die seer langwijligh van verhael soude moeten zijn.

De Franssen wel g[...]siende dat de Keyserse souden trachten Frybꝛurgh / als

daer

daer mede sy de Meester in 't Brisgouw konden speelen / weder te winnen / hadden een groot gedeelte van de Winter-tijt besteet / om 't selve sterck te maken ; maer de Oorlogs-actien bleven aen die kant rusten / tot dat den Coning van Vranckrijck sijne dingen in de Nederlanden genoegsaem gedaen hadde / soo dat daer door gelegentheyt bequam / om eenige van sijne Troupen na der Elsas te detacheren.

Den Hartogh van Lotthäringen quam noch in April tot Eslingen by de Keyserl. Generaliteyt / en den 6 Mey tot Offenburgh ; van waer de Keyserl. Macht / na al een wijl geroepen was van haer Optocht / den 21 dito is opgebroocken / marcherende na Altenheym / en van daer op Rust : men was seer onseecker of de Keyserse den Rijn souden passeren / en in der Elsas tegen de Fransse ageren / of dat'et Fryburg soude gelden / 't laetst wierdt meest gelooft : maer Monsr. de Crequi / die 't Fransse Leger commandeerde / was haer voorgekomen / tot Brisack over Rijn gepasseert / en vervolgens omtrent Fryburg geruckt / so men achte met intentie / om den Oorlog niet alleen so veel te meer tot laste van 't Keyserrijck te voeren / maer oock om de Keyserse te nootsaken aen alle kanten te moeten sorge dragen tot bewaringe van de open leggende Duytse Landen / daer sy Duytsen over Rijn in der Elsas agerende / hare Palen met den Rijn hadden konnen besluyten / des te gemackelijcker / om dat sy de Stadt Straetsburgh met hare Brugge genoegsaem tot haren dienst hadden : De Duytse of Keyserse trachten wel aen de Fransse alle Toevoer af te snijden / maer zijnde de gantse Winter seer veel Voorraet in Fryburgh gebracht / soo twijffelde men / wie het van beyde de Legers langst soude hebben konnen harden : de Keyserse naderden Fryburgh tot op een uur na / maer de Fransse hielden haer daer omtrent alsints in haer voordeel / alsoo toch haer fortuyn aen geen Battailje wilden hasarderen / maer hare Vyanden trachten te matteren / gelijck het voorleden Jaer gedaen hadden. Wy spreecken niet van Partyen / die d'een op d'ander eenigh voordeel hebben gehaelt / alsoo de selve van weynig gewicht zijn geweest : maer de Franssen vast meer en meer Volck uyt de Nederlanden / tot hare assistentie afgesonden / bekomende / soo heeft Monsr. de Crequi geresolveert iets te ondernemen tegens Rijnselden / als daer hy met de sijne soo veel nader by was / dat hy dat Conquest verhoopte gedaen te hebben eer de Keyserse daer omtrent souden konnen komen / en Fryburgh was toch in genoegsame stant van defentie gebracht : maer den Hartogh van Lotthäringen daer van de lucht krijgende / is op Monsr. de Crequi genadert / welcke door een averechtse Tocht den Hartogh dacht te verkloecken / en van achteren in sijn Arriergarde te vallen / doch vindende de Keyserse te wel op haer hoede / soo dat met schade most retireren / trock schielijck weder te rugge na sijn oude Leger-plaets by Fryburgh. Inmiddels waren de Keyserse tot Langendentzlingen gekomen / en vonden de Kerck aldaer beset met omtrent 200 Fransse / onder de Ridders de Sargle en Citardire / die sigh in 't korte / werdende met Canon beschoten / mosten overgeven / soo dat de Cavallery / die Monsr. de Crequi tot assistentie van de sijne had gesonden / te laet quam / en tot

tot in een Bosch te rugge wierdt gedreven. Monsr. de Crequi had al daegs te voren / namentlijck den 26 Juny / Mr. de Choiseul na Rijnfelden gesonden met 6 Battaillons en 15 Esquadrons / om de Passagien van die Plaets te besetten / waer by sigh Monsr. de Bouflairs mede quam voegen / verlatende de Posten van het Gebergte / waer langs den Grave van Starrenberg / die Duc de Loraine mede met een notable assistentie na Rijnfelden had gesonden / omme dat hy wel gedachten had / dat het de Fransse daer gemunt hadden / geluckelijck passeerde. Monsr. de Crequi poogde de Keyserl. Armee alleen op te houden / hebbende noch Mr. de la Frezeliere met Canon en 4 Bataillons voor af gesonden / om de Casteelen van Rotelingen en Brombach / recht tegen Basel over / in te nemen / terwijl de Fransse Armee maer sachjes soude volgen / begevende sig voor eerst na 't Pleyn van Nieuburg / van waer Monsr. de Crequi den volgende Nacht Mrs. de la Bussiere en de Belvese met 150 Paerden uytcommandeerde / om bescheyt te weten / of de Keyserse Armee volgde / die dese Ruyters vonden by Fryburgh / in 't selve Leger daer te vooren de Franssen gelegen hadden ; de Keyserse vielen aenstonts met 300 Man op dese Troupen / maer die ontquamen 't door een Engte / en de Keyserse te verre haer willende vervolgen / wierden met schade te rugge gedreven : Hier op sont Monsr. de Crequi 's anderendaegs dese Party weder na de Keyserse / doch ondersteunt van 4 Esquadrons ; dese van dito Keyserse vernomen zijnde / heeft den Hartogh van Lottharingen daer tegens gecommandeert eenige van sijn Guardes lichte Ruytery en Curassiers / dan de Franssen zijn voort geretireert / en hebben aen den Mareschal de Crequi laten weten / dat de gantse Keyserl. Armee op haer af-quam ; 't welck dan Monsr. de Crequi / die sigh verswackt vont door het Detachement na Rijnfelden gesonden / en d'andere die de gemelde Casteelen souden forceren / seer scheen te apprehenderen / soo dat sigh by Newburgh voorsz. op sijn voordeel in Batailje stelde / nemende het Reviertje / dat door 't Pleyn aldaer loopt / voor hem ; de Fransse uytgesonden Troupen mosten tot soo verre in confusie retireren / alsoo de Keyserssen haer met groote furie vervolgden / maer scheenen niet gedacht te hebben / dat sy soo na by het Gros van de Fransse Armee waren / nochtans / als brave Luyden hen willende dragen / bleven vechtende tegens de voorsz. 4 Esquadrons / die tot hulp van de eerste waren gesonden : 't Gevecht was scherp / en de Keyserse ontnamen de Fransse eenige Standaerden / doch siende de gantse Fransse Armee op haer aenkomen / retireerden / achter latende den jongen Grave van Ligneville / en eenige andere / dan het verlies van de Fransse was niet minder. Ondertusschen had sigh het Casteel van Rotelingen aen de Fransse Troupen overgegeven / na dat 4 Canon-schoten had uytgestaen / 't welck die van Brembach en andere kleyne Plaetsjes oock volgden / waer door die van Basel geen kleyne jalousye opnamen. Den Grave van Starrenbergh afgesonden / als geseyt / by den Hartogh van Lottharingen / was ondertusschen met de sijne by de Keyserse / die haer voor Rijnfelden voor de Brugge geretrencheert hadden / gekomen : waer tegens Mr. de Choiseul sigh op de Hoogte recht tegen over had

had geplaetst / dan kreegh op den 3 July ordre / sigh tot Horn / dichter by den Mareschal de Crequi / te naderen: die geinformeert zijnde dat het voorsz. Keyserl. Retrenchement voor de Brugge van niet veel belang of stercktе was/ resolveerde 't selve te attacqueren/eer de Keyserl. Armee daer by soude konnen komen; hy quam dan den 6 July 's morgens in 't Leger van Mr. de Choiseul/van waer voort op de Keyserssen voor Rijnfelden aentrock/die 10 Esquadrons onderwegen hadden gelept / om de Franssen de Passagie te bedisputeren / doch dese mosten al vechtende retireren / houdende hare Vyanden voor yder Engte eenigen tijdt op / tot dat sy in 't meergemelde Retrenchement voor de Brugge van Rijnfelden quamen / daer alle de Keyserse Infantery binnen gebleven was/ en sigh langs het selve had geposteert: Monsr. de Crequi ging de Wercken/ soo veel mogelijck was / besichtigen / terwijl sijne Infantery afwachte/stellende de sijne voor aen tegen het Punt van 't Retrenchement in Batailje/en siende van de Hoogte/dat de Keys. Ruytery binnen de Retrenchementen sigh over de Rijn-brugge begonde te retireren / even al of niet gesint was de Fransse Attacque af te wachten / en dat het selve onder de sijne een ongemeene moet ontstack/ soo dede hy sijne Dragonders/ sonder het Voetvolck/dat op wegh was / af te wachten / af-sitten / en gesamentlijck op het Retrenchement aenvallen/ 't geen sodanigen verbaestheyt onder de Keyserssen/ die scheenen te meynen dat sy de gantse Fransse Armee op 't lijf kregen/ veroorsaeckte/ dat sy na eenige resistentie genoegsaem alle na haer Rijn-brugge vluchten/ om daer over haer in verseeckertheyt binnen Rijnfelden te begeven/ maer de Passagie niet ruym genoeg vindende/ drongen malkanderen in 't Water/ te meer/ alsoo de Franssen hare Victorie vervolgende/ daer op toesetteden / alles neder maeckten dat sy achterhalen konden / en soo dapper op haer invielen / dat het weynigh scheelde / of sy souden met de vluchtende gelijck binnen de Stadt gedrongen hebben; maer den Gouverneur Monsr. de Mercy dat vreesende/ dede de Valbrugge ophalen / 't welck miserabel voor de noch vluchtende was/ alsoo die of haer toekeer tot den Rijn mosten nemen / en alsoo een seeckere doodt verkiesen / of 't gewelt van hare woedende Vyanden verwachten / die hare Vaendels op d'eene syde van de Brugge planten / en haer daer ten deele met Aerde en ten deele met Dooden/ die'er veel waren/ poogden te omwallen/ om bevrijt te zijn voor 't gestadigh schieten van die van binnen; welcke wel considererende / hoe gevaerlijck het soude wesen / de Fransse aldaer te laten nestelen / de Brugge / soo verre die van Hout was / aen brandt staecken / waer door sy Franssen haer voort mosten retireren: En den Mareschal de Crequi wel wetende / dat de Keyserl. Armee niet soude stil sitten / maer hem trachten te volgen / is fluckx te rugge na 't Gros van sijn Armee gekeert / 't welck noch ettelijcke mijlen van daer was / en die de Keyserssen voor Rijnfelden also verkeerdelijck hadden gemeynt / dat haer soo na waren: Het was voor haer geen kleyn ongeluck / dat den Grave van Starrenbergh in 't Gevecht seer wierdt gequetst / als die de principale directie hadde / maer den Gouverneur van Rijnfelden wiert gelooft/ dat hy sig treffelijck had gedragen. De Franssen

hadden 3 Stucken van de Keyserssen bekomen/ maer van weynigh waerde/ soo dat sy 2 van de selve in den Rijn hebben gesmeten; sy hadden weynigh Dooden/ maer meer Gequetsten gekregen/ schoon sy voorgaven/ dat sy niet boven de 4000 Man waren sterck geweest/ en de Keyserssen wel 8000/ maer 't eene is soo veel te weynigh/ als 't ander te veel: de Keyserssen maeckten haer getal niet boven de 5000/ en haer verlies/ dat de Franssen op 2 a 3000 Man/ soo Dooden als Gevangen/ schatte/ op maer 1000; doch in der daet had de verwarde vlucht veel Volck doen omkomen/ daer van die van Basel/ met het aflopen van den Rijn/ de teeckenen van Lijcken/ Hoeden/ Klederen en diergelijcke sagen/ eer sy noch wisten wat'er gepasseert was.

De Messrs. de Choiseul en de Bouffiers begaven haer den 8 July voort opwaerts na Seckingen/ alwaer de schrick soo groot was/ dat de Borgers en Soldaten self hare Brugge in brant staecken/ waer van de Vlam door de harde Wint overslaende in de Stadt/ de selve byna geheel in d'Asse geraeckt is.

Sy poogden vervolgens noch haer heyl op Rijnfelden te versoecken/ met het inwerpen van veele Vuurwercken/ waer door oock diverse Huysen in brant raeckten/ maer wierden door de goede ordre van den Baron de Mercy t'elckens gebluscht/ soo dat daer niet konden uytrechten/ te meer/ alsoo sy al meer als eenmael hadden gepoogt om een Brugge over den Rijn te krijgen/ maer de snelheyt van de Revier belette sulckx; echter verstouten haer noch eenige Franssen over Rijn te swemmen/ en eenige Schepen/ die omtrent Rijnfelden lagen/ los te maecken/ maer verscheyde van die Waeghalsen wierden door die van Rijnfelden doodt geschoten/ en d'andere kregen noch 6 Schepen los/ die sy lieten drijven daer den Rijn die wilde heen voeren.

Den Hartog van Lottharingen/ duchtende dat de Franssen/ die vast dagelijckx nieuw secours kregen/ souden trachten verder in Swaben in te dringen (vindende nu de swarigheyt van met een gelijcke Armee een Lant/ dat aen alle kanten open leyt/ voor alle invasien te beschermen/ te meer noch/ daer de Franssen met weynigh Treyn en sleep/ en de Keyserssen met seer groote/ hare Legers voeren) is met groote moeyten met sijn Armee door 't swarte Bosch door ongebaende Wegen gepasseert na Lauffenburgh: En eenige van sijne voorste Troupen hen begeven hebbende omtrent het Rotenhuys in een voordeelige hooge Post/ soo is Monsr. de Crequi/ daer van verwittigt zijnde/ daer op afgekomen/ doch de Keyserssen hem vernemende/ hebben niet lange stant gehouden/ en zijn al vechtende na hare Armee geretireert/ welcke de Franssen vernemende/ oock weder zijn geweecken/ steeckende het Rotenhuys in 't wijcken in de brandt/ en achter latende Mr. de Ranes/ die sigh te verre met de Keyserssen had geëngageert/ en doodt gebleven is.

Den Mareschal de Crequi licht konnende afnemen/ dat de Keyserse Armee door dese sware Tocht was gefatigeert/ resolveerde weder schielijck na beneden te keeren/ en sont den Grave van Rope met de Brigade van de Cavallery van Bulonde en Langallerie/ met de Infantery van Champagne en Normandye/ met de Dragonders van de Coninginne/ voor uyt: hy volgde des

des anderendaegs / maer vernam wel haest/ dat van de Keyserssen wierdt gevolgt/ nemende hare marsch langst de swarte Bergen / waer op hy aenstonts den Duc de la Force met 1200 Granadiers tot versterking by d'eerste Troupen sont / en is self met de Brigade van Cavallery van Rebel/ de Dragonders van den Coningh en die van Listenay dese na getrocken / beveelende aen de Armee / dat die maer soude volgen / terwijl de Artillery tot 60 Stucken toe uyt Brisack soude werden vermeerdert ; hy begaf sigh na Gegembach / en was nauwlijckx daer omtrent gekomen / of bejegende de Voor-Troupen van de Arriergarde van de Keyserssen/welcke Duc de Loraine self geleyde/en haer by Ortenbergh was voorgekomen / bestaende uyt omtrent 5 a 6000 Ruyters/ en 3 Regimenten Dragonders / die haer langst de Revier scheenen te willen plaetsen en retrencheren ; maer Monsr. de Crequi sulckx vernemende/ heeft/ schoon hy swackst was in Ruytery / echter met de Granadiers / Dragonders en Voetvolck/dat hy by hem hadde/ denckende dat sijn Armee ondertusschen soude aenkomen/geresolveert de Keyserssen geen tijdt te laten/maer haer te attacqueren eer sy in bequame postuur souden wesen ; doch 't scheen dat de Keyserssen geen intentie hadden omme daer te vechten/ also sy/soo dra de mine van de Franssen sagen om te slaen/haer begaven na de Weg van Offenburgh/ de Dragonders / die oock afgeklommen waren / trachteden al schietende te retireren/maer de Franssen hier door aengemoedigt/drongen door de Riviere/ en de Passagie te enge zijnde om alle de wegh na Offenburg te nemen / mosten verscheyde hare retraite in het Gebergte soecken / 't welck dan eenige confusie onder haer veroorsaeckte / daer door de Franssen gecourageert/ soo stout haer vervolgden / dat den jongen Grave van Schombergh / hem te verre begeven hebbende / by de Keyserssen/ na dat hy gequetst en sijn Paert onder hem doodt gebleven was / wierdt gevangen genomen : 't Regiment van Harrant van de Keyserssen had de meeste schade geleden/ en 2 Standaerden verloren: Monsr. de Crequi was self/ doch licht / gequetst / den Marquis van Chastelet en Mr. de Montfort bleven doodt : de Franssen seyden / dat sy wel 400 Gevangenen hadden bekomen. De Keyserssen retireerden na Oberkirch / en de Fransse komende voor Ortembergh/ daer 200 Man in lagh/ soo gaf sigh dat/na eenige resistentie/ over ; maer den Grave van Starrenbergh ondertusschen te sterck binnen Offenbergh gekomen zijnde/ soo dorst Monsr. de Crequi dat niet attacqueren/ invoegen te rugge na Straetsburgh is gekeert/ willende sigh op d'een of d'ander manier meester maecken van de Straetsburger Rijn-brugge/ also de Keyserssen daer omtrent geen andere passagie over Rijn hadden / en eer sy die elders souden konnen verveerdigen / soo langh de meester in der Elsas soude konnen speelen ; hier toe socht hy dan het Fort Keel / leggende aen de Brugge van Straetsburgh voorsz. aen den Rijn / hebbende een diepe Gracht en tamelijck Guarnisoen / maer anders van geen notable sterckte / vermits men door de veranderlijckheyt van den Rijn daer geen groote Wercken maecken kan / in sijn macht te brengen : hy liet dan die van Straetsburg dat Fort eyschen / om de passagie voor sijne Troupen over Rijn/ soo hy seyde/

te verseeckeren/ om / gelijck als de Keyserssen over die Brugge waren gepasseert/ sulckx mede te konnen doen: maer dit quam haer seer onverwacht voor/ meynende / dat soo lang den Franssen Resident sigh by haer ophielt / men hare Plaetsen niet en soude attacqueren / dan die onbood den Mareschal met eene by hem: En sy dit overgeven weygerende / soo ordonneerde hy aen Monsr. de Monclar/ die een kleyn vliegend Leger apart had gecommandeert/ 't geseyde Fort te attacqueren/ sendende eenige van sijne Troupen tot sijn versterckinge/ en wetende dat Duc de Loraine sigh met de Keyserl. Armee noch aen 't Gebergte bevont / is self na 't voorsz. Fort gegaen / en heeft het ordentelijck laten attacqueren: die van binnen schoten wel dapper / en staecken 4 Huysen / die aen de Gracht stonden / in de brandt / om dat de Franssen haer daer van niet bedienen souden / maer wierden gestadigh begroet van 3 Bateryen / die oock de Brugge beschoten / om haer de assistentie van Straetsburgh te benemen/ en wachte Monsr. de Crequi niet langh / of dede haer sommeren / sendende haer een Missive / waer hy liet weten / dat indien die van Straetsburgh haer Brugge en Forten wilden overgeven / dat hy dan haer in hun vryheyt en rust soude laten: daer op die van binnen antwoorden / dat sy de Brief aen die van Straetsburgh souden brengen / en dat sy van haer Meesters souden hooren/ hoe 't die verstonden/ en soo de Franssen soo lang wilden ophouden van ageren/ dat sy mede soo souden doen: 't Geen Monsr. de Crequi wel toestont / maer siende dat alrede by de sijne een soo grooten Bresse in de Wal was gemaeckt/ die bequaem genoegh was / om de Plaets te bestormen / soo ordonneerde hy onder de Stilstant van Wapenen 't geen tot het attacqueren nodig oordeelde. Doch die van Straetsburg te lang met haer Antwoort vertoevende / soo sond den Mareschal self daer om; dan alsoo die alleene was/ dat sy Gedeputeerden aen hem souden senden/ met versoeck/ dat toch soo lange wilde uytstellen den Storm/die sy hadden vernomen dat hy op 't Fort van Keel wilde doen/ soo heeft hy sulckx opgenomen voor een beleyt tot uytstel / ten eynde aen Duc de Loraine tijdt te geven / om tot ontset te komen / en daerom belaste hy / dat men aenstonts weder soude losbranden / en den Storm beginnen; tot teycken van 't welcke hy beval al 't Canon en Musquetten gelijck te lossen: dit geschiede op den 26 July / en den Storm wierdt van 2 kanten aengevoert / waer tegen die van binnen dapper schoten; maer Monsr. de Vaubecourt naderde met de Granadiers tot op de kant van de Gracht/ en benaude die van binnen dervoegen met het inwerpen van Granaten / dat sy 't selve mosten staecken / en dringende de Franse vervolgens door de Bresse in 't Fort / soo nam de Besettingh hare vlucht na de Brugge / en daer over na Straetsburgh; doch eenige / die haer ten uyttersten wilden defenderen/ of die soo mede niet voort konden/ wierden of doodt geslagen of gevangen genomen / welck getal over de 100 soude zijn geweest / doch de Gevangens sond den Mareschal aen die van Straetsburgh aenstonts te rugge / met dat bescheyt/ dat hy haer noch in hare Vryheyt en Neutraliteyt wilde laten/ en dat dit innemen niet onderstaen hadde/ als om sigh te verseeckeren van de Passagie van de Rijn-brugge.

Den

Den laetsten Juny is den Graef Picolomini met den Baron van Mercy seer geluckigh binnen Straetsburgh gekomen / zijnde in de Wanzenauw bereyts in handen der Franssen / die daer en op andere Plaetsen op de Passagien na Straetsburgh lagen/ geweest/ maer sigh uytgevende voor den Hartog van Birckenfeld/ daer sijn Livreyen wat na geleecken / soo hebben sy hem met den Baron laten passeren.

Omtrent dese tijdt wierdt Duytslandt verbult met de tydinge van de Geboorte van een jonge Keyserl. Prins/ waer van de Keyserinne op den 25 July in de Kraem was gekomen / en in 't Doopen door de Pauselijcken Nuntius wierdt genaemt / Jacobus, Joannes, Ignatius en Eustatius: Alle die aen 't Huys van Oostenrijck haer gelegen lieten zijn / toonde haer seer verblijt / om dat sy haer daer door met de Successie konden troosten.

Monsr. de Crequi trachte op alle manieren die van Straetsburgh tot de Neutraliteyt / soo als hy die begeerde / te brengen/ en dat sy de Keyserssen niet meer over hare Bruggen souden laten passeren: maer 't zy dat de Straetsburgers meer inclineerden tot haer Landtslieden / of dat d'aenkomst van den voorsz. Grave / met belofte van groote Assistentie / haer bewoogh / hy konde noyt tot sijn ooghwit komen / en wel siende / dat dit Fort of Schansse van Keel niet suffisant en was om de Keyserl. Armee/ als die daer quam/ te weeren/ en dat toch met sijn Armee niet gesint was daer te blijven/alleen om dese Sterckte te defenderen / heeft het op den 4 Augusti belast te doen raseren en slechten/ 't welck op den 5 al beschickt was / soo dat op den 6 de Brugge van Straetsburgh /soo verre hy van die kant konde / heeft in brandt gesteecken / en eenige Bogen daer door doen vernietigen / als mede het Dorp Keel / en is met de gantsche Fransse Armee tusschen den 7 en 8 over de Fransse Brugge tot Altenheym den Rijn gepasseert/ begevende sigh aen de oversyde des Rijns in der Elsas / na het Velt-Leger dat Monsr. de Monclar aldaer had geformeert/ latende aen die van Straetsburg weten / dat hy de Brugge niet en hadde doen verbranden / als om de Keyserse de passagie daer over te verhinderen ; die in der daet hier door seer geincommodeert zijn geweest / want daer na ergens elders de passagie hebben moeten gaen soecken/ en swaerlijck hebben konnen vinden.

Den Hartogh van Lottharingen / gissende dat de Franssen self het ooge op Straetsburgh hadden / en door dit verbranden van de Brugge alle secours voor die Stadt meynden te verhinderen / liet aenstonts 6 a 700 Ruyters en 1000 Man te voet in Schuyten over Rijn setten/ en daer binnen trecken: het geen Monsr. de Crequi tot nadeel van de Stadt opnemende / die weder heeft beginnen te naderen/en als die sigh nu genoegsaem voor Vyant had verklaert/ tracteren / doende voort na de Sterre-Schans / gelegen tusschen de Stadt en den Rijn/ aen de voorsz. Rijn-brugge/ doch aen d'andere kant als Keel/ approcheren/ en seeckere Herberge / noch nader aen de Stadt gelegen / in besettinge nemen: waer op die van binnen de Stadt ongemeen begonden te canonneren/ om daer door de voorsz. Herberge te ruineren; doch siende dat echter de Fransse

stant hielden/ inclineerde de Magistraet / om met Monsr. de Crequi te tracteren/ om alsoo sijne verdere desseynen te voorkomen; maer 't gemeene Volck/ verbittert op de Fransse/ wilden de Gedeputeerden niet laten vertrecken/ doch begeerden tegens de Fransse Dragonders / die in de voorsz. Herberge waren/ uyt te trecken / om die van daer te jagen: welck eerste sy wel onderstonden/ maer dorsten het laetste niet wagen / te meer / alsoo Monsr. de Crequi noch eenigh Volck tot versterckinge van de sijne daer na toe had gesonden / die de uytgekomene / niet tegenstaende onder 't Canon van de Stadt waren / deden retireren/ slaende eenige van de selve doodt/ doch van de Franssen bleven mede wel 30 Ruyters. Die van de Magistraet aldus merckende / dat de Franssen vast avanceerden / en haer saecke versiimden / sonden haren Secretaris aen den Mareschal / om nader te tracteren / mits dat men hare Stadt liber en vry soude laten: En alsoo wiert een Accoort ontworpen/ waer by bedongen wiert/ dat aenstonts alle Hostiliteyten souden ophouden; dat de Straetsburgers het Duytse Guarnisoen souden laten uyt-trecken / soo dra sy soo veel Switsers/ als sy nodigh oordeelden / hadden bekomen / en haer Neutrael houden / en dat daer op de Fransse Armee het District van Straetsburgh binnen tweemael 24 uren soude quiteren / met al 't geene dat sy van haer geoccupeert hadden. Maer als hier mede den Secretaris in de Stadt quam / was daer juyst den Prince van Baden binnen gekomen/ die haer aenmoedigde met assistentie als andersints / om dese Conditien niet aen te nemen / soo dat die van binnen weder begonden te schieten; dan die van de Sterre- en Tol-schans / vreesende voor bestormt te werden/ hadden ondertusschen die verlaten/ hebbende Monsr. de Crequi / in de Loopgraven zijnde / een schoot door sijn Hantschoe en Hemt gekregen / en sijn Pagie / dichte by hem zijnde / door sijn Hoed: doch van de Keyserse waren by dit defenderen van dese 2 Schanssen de Graven van Horn/ van Turn en den Colonel Salin gebleven: de Franssen vonden binnen de selve 27 Stuckjes/ die sy aenstonts na de Stadt keerden/ alsoo de Keyserl. Ruytery/ die tot assistentie was gesonden / buyten de Poorten was gelogeert: En alsoo men hier uyt afnam / dat den Mareschal sijn heyl verder tegen de Stadt soude soecken/ soo heeft den Heere Hartogh van Lotthalingen geresolveert een vliegende Brugge tot Lauterburgh/ eenige mijlen beneden Straetsburg / tot het oversetten van sijne Troupen te gebruycken / om de Stadt in tijdt van noot te komen assisteren: maer om dit te verhinderen / sond den voorsz. Mareschal Monsr. de la Roque / Brigadier van de Fransse Cavallery / derwaerts / met omtrent 400 Ruyters en eenige Dragonders/ om/ soo veel mogelijck/ de Keyserssen het overkomen te bedisputeren/ gelijck de selve oock het geluck had van aldaer ter plaetse te komen / als alleen eenige 100 Man te voet van de voorsz. Keyserssen overgeset waren/ en die haer noch in geen genoegsame postuur van defentie hadden gestelt / terwijl de Schuyten weer na d'andere kant waren/ om meerder Volk over te halen; dese dan zijn door de Franssen geattacqueert/ 2 a 300 ne'er gemaeckt / eenige gevangen genomen / en de rest vluchtende na den Rijn / is daer verdroncken / trachtende de Keyserssen met schieten van de over-

overſyde de hare wel te ſeconderen/ maer konden ſeer weynigh helpen. En alſo den Hartogh van Lottharingen ondervindende de difficulteyt/die de Franſſen hem tegens het overkomen maeckte / is noch lager na Philipsburgh getogen/ om daer den Rijn te paſſeren: waer op den Mareſchal de Crequi met ſijn Armee aen d'andere ſyde des Rijns mede nederwaerts tot Weyſſenburgh is gekomen / en eenige van ſijne Troupen tot Landauw genadert / om aldaer alle de Voeragie en Levens-middelen te conſumeren/ eer de Keyſerl. Armee daer ſoude konnen komen: Gevende dit aen de Plaetſen na de Paltz beneden aen den Rijn gelegen/ byſondere ontſteltenisse/weshalven oock die van Spiers Gedeputeerden aen Monſr. de Crequi ſonden / om Neutrael te verblijven ; 't geen hy haer conſenteerde. De Keyſerſſen maeckten een Brugge by Schreck over Rijn/ en lieten een gedeelte van haer Troupen/doch meeſt Ruyterye/ daer over trecken / die onder de Generaels Caprara en Schultz daer ſtant gehouden hebben / maer daer is niet als met Partyen op malkanderen geageert ; doch 't Landtvolck is aen alle kanten jammerlijck geruineert / ſonder dat'er heel veel onderſcheyt tuſſchen Vriendt en Vyandt is gemaeckt: En hier door de Levens-middelen ſchaers werdende / hebben de Keyſerſſen haer voort na de Paltz/ ja geheel tot Franckfort toe verſpreyt.

Monſr. de Crequi hadde nu al op verſcheyde wijſen die van Straetsburgh getracht aen ſijn hant te krijgen / gelijck meermalen is gedacht / haer dan als Vyant tracterende/ en Mandaten tegens haer uytgevende / en dan weder met beleefthe yt en goede beloften ; maer 't zy dat de Straetsburgers de Franſſen niet en vertrouwden/ om dat doorgaens de actien vyandelijck bleven/ of dat ſy te grooten Keyſerl. Guarniſoen / zijnde by de 10000 Man / in hadden / konde hy als noch ſijn oogwit niet bekomen: En daer by quam/ dat de Keyſerſſen weder eenige Eylandekens in den Rijn hadden vermeeſtert en beſet/ waer door den Toevoer ſoo na de veroverde Schanſſen als ſelf na het Leger te Water wierdt belet; gelijck dan op eene tijdt van 16 Schepen 14/ die derwaerts met Voorraet wilden / door de Duytſen zijn wegh-genomen/ bekomende daer by 1123 Sacken Meel / 20 Vaten Wijn en 10 Brandewijn / 2000 paer Schoenen / en 18000 Rijckxds. aen Geldt / nevens 62000 Brooden/ met een groote quantiteyt van Vlees/ Speck/ &c. welck meeſtendeel men voort na 't Franſſe Leger ſoude hebben gevoert/als waer toe verſcheyde Schepen uyt de Wanzenauw / daer de Franſſen mede lagen / opwaerts na de Schanſſen waren gekomen / om dat Goet van daer af te halen / maer 't ſelve was haer/ als geſeyt / alvoren ontnomen. En ondertuſſchen Monſr. de Crequi met de ſijne de meeſte Voorraet omtrent Weyſſenburgh en Landau hebbende geconſumeert / is in 't begin van October weder van daer opwaerts getogen / begevende hem met een groot gedeelte van ſijn Leger na 't Caſteel van Lichtenbergh / daer noch Keyſerl. Guarniſoen binnen lagh / namentlijck 300 Man/ en de Boeren veel Goederen in gevlucht hadden ; 't ſelve oordeelde men ſeer ſterck/ als gelegen op een Rots/ maer de Stadt niet te houden zijnde/ ſtaecken die van binnen ſelf in de brant/ en retireerden haer in 't Caſteel/ dat de Franſſe

noch

noch 9 dagen werck gaf/ schietende dapper en doodende verscheyde van de selve; den Grave van Montperaux wierdt sijn Hant en Voet doorschoten/ soo als hy met den Mareschal de Crequi sprack/ drie andere swaerlijck gequetst/ terwijl hy haer wees wat sy te doen hadden/ en 2 andere daer omtrent sneuvelden: De Franssen sochten de Rotse op alle manieren te doen springen/ 't geen in 't begin niet wel wilde gelucken/ maer eyndeling aen verscheyde kanten Minen vaerdigh hebbende/ om die te laten springen/ soo wilde den Commandant/ zijnde den Oversten Lt. Dolne/ dat niet verwachten/ maer gesommeert zijnde/ gaf de Plaets op goede Conditien over; de Franssen vonden daer 30 Stucken in: En 't was seer buyten gissinge van de Keysersssen/ dat dese Plaets/ die men voor onwinbaer had uytgekreten/ sigh soo dra had overgegeven/ maer alsoo sy self het Guarnisoen binnen Straetsburg sagen aenkomen/ soo verdween alle twijffel.

De Franssen ondertusschen merkende/ dat de Keyserssen vast arbeyden/ om over andere Wegen den Rijn te passeren/ en also de Passagie na Straetsburg af en aen te gebruycken/ hebbende daer toe noch eenige Eylandekens in den Rijn ingenomen/ soo heeft Monsr. de Crequi Monsr. de Monclar met een gedeelte van sijn Armee na Straetsburg gesonden/ die de Keyserssse en Straetsburgers uyt 3 Posten/ welcke sy in hadden/ daer onder die tot Nieuwenhof/ waer langs sy de Passagie na Offenburgh hadden open gehouden/ verdreef/ na dat sy eenige tegenweer hadden geboden: maer vindende de Franssen swarigheyt/ om de Forten of Schanssen aen de Straetsburger Rijn-brugge te houden/ zijn sy derwaerts getogen/ en hebben de Brugge/ soo verre als sy konden/ geraseert en verbrant/ en daer na de Tol- en Sterre-Schans beyde gedemolieert en verlaten/ en voorts alles daer omtrent geruineert hebbende/ zijn voort na Brisack getrocken.

De Keyserl. Armee/ om de Franssen t'observeren/ is oock weder opwaerts na Offenburgh gekomen. Maer daer is sedert niet van waerde gepasseert/ als dat tot Weyssenburgh een t'Samenkomst is aengestelt/ om van een Stilstant van Wapenen te spreecken: doch de Franssen voor eerst voor slaende/ dat de wedersijdts Armee voor de Winter-tijdt uyt der Elsas en de naburige Landen souden vertrecken/ als de Keyserssse na de Keyserl. Erf-Landen/ en de Franssen na 't Franche Comté en Lottharingen/ so is'er niet van gevallen/ alsoo de Keyserssen sulckx niet aenstont/ achtende 't selve niet egael te wesen/ gemerckt sy oordeelden/ dat in de Landen van het Rijck zijnde/ in het hare logeerden/ daer de Franssen/ als vreemde/ alleen behoorden uyt te trecken: En alsoo heeft een yder sijn Winter-quartieren gesocht/ daer die best konde vinden. En dit is al 't geen tusschen 2 Armeen/ Keyserlijcke en Fransse/ yder geschat tusschen de 30 en 40000 Man/ van dit Jaer is gepasseert/ doch de Keyserssen zijn in 't begin stercker geweest als daer na/ niet alleen om dat in verscheyde Rescontres ongeluckigh waren geweest/ maer oock/ om dat door swaere Leger-tochten seer afgemat waren.

In 't Noorden en Oosten zijn de Krijgs-Actien der Geallieerde ongelijck

voor-

voorspoediger geloopen: Den Grave Coningsmarck had wel in 't begin het geluck van Rugen voorspoediglijck te vermeesteren / maer 't selve heeft maer gedient om de Victorien van den Heere Keurvorst van Brandenburgh te glorieuser te maecken: In 't begin wilde hy (Grave Coningsmarck) betonen/ hoe veel hem de moet door de voorsz. veroveringh gewassen was / want heeft met 3000 Ruyters en 1000 Man te voet / gepasseert zijnde over de Passe tot Tribzees/ een inval in Meckelenburg gedaen / lichtende het Guarnisoen/ dat van Neder-Saxisse Troupen in Rubnitz lagh / daer uyt / en is gemarcheert tot Swan/ 2 mijlen van Rostock/ daer sigh soo lang heeft opgehouden/ en hier en ginder goede buyt gemaeckt/ tot dat hy vernam dat de Lunenburgse Troupen / die de Brandenburgse souden ondersteunt hebben / te sterck op de been quamen/ soo dat hy tijdelijck met sijne gemaeckte Buyt te rugh na Straelsont is gekeert: Echter wilde het voor datmael niet gelucken/ dat de Lunenburgse de Damgarter Schansse konden vermeesteren / als daer in verhindert werdende door het veelvuldige Winter-Water.

Den Coningh van Denemarcken siende/dat dit Jaer geen nieuw Secours te Water uyt dese Landen was te verwachten/heeft den Heere Grave Tromp uyt sijne Dienst ontslagen / alsoo vermeynde / dat het nu wel met sijn eygen Volck soude konnen doen / en heeft den Heer Niels Juel tot sijnen Admirael Generael en geheyme Raedt aengestelt. Dan sijn Excell. Tromp versocht zijnde by den Heere Keurvorst van Brandenburgh / om te willen by hem komen / heeft sigh hier nae by sijn Keurvorstel. Doorl. begeven / waer van namaels meer sal te seggen zijn.

Den Coning van Sweden hielt met sijn Macht Christiaenstadt / als van groote aengelegentheyt voor Sweden zijnde / beset; en alsoo de Deenen die Plaetse swaerlijck konden ontsetten / als wat verre van het hare af gelegen zijnde/soo hebben sy/ om diversie te maecken/ 't een en 't ander ondernomen.

Op den 6 Mey heeft sigh den Gen. Major Meerheym en den Gen. Major Rantzauw met 1000 Man / soo Ruyters / Dragonders/ als Voetgangers en Granadiers / uyt Landtskroon begeven na Engelholm / leggende 3 mijlen van Elsenburgh / op de Wegh van Helmstadt / alwaer de Sweden met 120 Man een Schans voor de Stadt beset hielden; dese hebben sy den 7 's morgens ten 5 uren geattacqueert / en de Sweden gedrongen dito Schans te verlaten/ retirerende over een Brugge/ die sy af-braecken/ in de Stadt: maer de Deenen haer Victorie vervolgende/ te meer/ om dat den Commandant weygerde de Plaets goetwilligh over te geven / soo hebben sy de Stadt van 4 kanten geattacqueert / en van 2 / daer onder mede van de afgebroocken Brugge/ door gedrongen: de Sweden retireerden haer achter de Kerck / in een Afsnydinge / alwaer de Deenen haer niet wel konnende meester werden / den brant in de naeste Huysen hebben gesteecken/ daer door de Vlam voortgaende/ 't gantsche Stedeken overweldight heeft / geraeckende alsoo in d'Asse alle de Voorraet/die de Sweden daer gebracht hadden/en blyvende niet als een Huys en de Kerck over eynde: 't Guarnisoen quam meest om hals / uytgenomen

den Commandant / een Sergeant / een Corporael en 10 gemeene Soldaten/ die gevangen wierden genomen : de Deenen hadden 15 Man verloren en 30 Gequetste ; de Schans hebben sy gedemolieert / en 't Geschut / zijnde Ysere Stucken/ in de Auwe geworpen.

Op den 17 Mey heeft gedachten Gen. Major Rantzau een Adelijck Hof/ gelegen tusschen Landtskroon en Maelmuyen / genaemt Borreby / waer in 110 Sweetse Soldaten verschanst lagen/vermeestert/dwingende de selve door het inwerpen van Granaten tot overgeven / eer die van Maelmuyen tot secours konden komen : 't Guarnisoen versocht af te trecken/ maer te lang sammelende/ most sig op discretie overgeven/soo dat het selve gevangen na Landtskroon wierdt gebracht / en heeft den voorsz. Gener. Major de Stucken / die daer op waren/ in 't Water laten werpen/ en 't Hof in brandt steecken.

De Deensse Vloot in 't begin van Juny uytgelopen / en den 14 van de selve Maent voor Ystadt komende / heeft aldaer een groot Magasijn geplondert/ en 't Goedt op de Schepen gebracht/ en voort de rest in de brant gesteecken.

Den Gen. Arensdorf vernomen hebbende / dat den Sweedsen Commandant in 't Casteel van Elsenburg gebreck aen Probiant hadde / en sigh deswegen bediende van 't gene in de Stadt was / heeft den Gen: Major den Hartog van Crop met 300 Man te voet en 300 Dragonders derwaerts heen gesonden/ om de daer zijnde Voorraet of te verVoeren of wegh te nemen ; dese quamen tusschen den 18 en 19 Juny voor die Stadt / en beklommen die / maer vonden soo weynigh tegenstant/ dat niet een Man van haer doodt bleef/ en zijn daer den gantschen dagh gebleven/ ruinerende al 't gene sy van Voorraet in het Vaertuygh/ daer toe mede gevoert / niet en konden bergen : Die van het Casteel schoten wel dapper / en wierpen eenige Bomben / maer konden de Deenen weynig leet doen / soo dat alleen 2 Tambours van de Dragonders gedood en 4 gequetst wierden.

Maer 't gene waer mede de Deenen een grooter diversie voor'hadden / was dat den Heer Grave Guldenleeuw in Noorwegen had aengevangen Bahuys/ een ongemeene Sterckte / by Gottenburgh / te belegeren : En om 't selve te dwingen / wierden 5 Bateryen met 24 halve Cartouwen op de Fortuynenbergh opgerecht / behalven noch 4 Bateryen op 't Eylandt Hising / en met de eerste vingen sy op den 15 Juny aen te schieten / waer tegens die van binnen niet schuldigh bleven / maer het dede wedersijts weynigh effect / als dat den Tooren en al 't gene boven de Sterckte uytstack / seer wierdt beschadigt. De Stadt Kongel / dicht by Bahuys gelegen / staken die van binnen self in brant. Doch de Sweden / die sigh aen dese Vestinge seer veel gelegen lieten zijn/ vergaderden tegen de Deenen tusschen Gottenburg en Waersburgh een Armee.

Den 1 July heeft een Deensse Party het Adelijck Hof Knudstrup ingenomen/ en 't Guarnisoen/ dat daer in lagh/ sterck over de 100 Man/ op discretie gevangen bekomen.

Maer om in Schoonen iets van meer gewicht t'ondernemen / wachte men op d'aenkomst van de Auxiliaire Munsterse Caballery / zijnde de Infantery al

al gearriveert; dan die door contrarie en weynigh Wint te lang vertoevende, en de Sweden vast met allen yver de Belegeringh van Christiaenstadt voort settende / soo heeft de Coning van Denemarcken geresolveert het Casteel van Elsenburgh met gewelt te doen aentasten / waer toe dan den Gen. Major den Hartogh van Croy met 1200 Man voor uyt heeft gesonden / om weder post in de Stadt Elsenburg te nemen/en heeft dese van den Baron van Wedel met de Munsterse Infantery van Lantskroon laten volgen/ en zijn sy also gesamentlijck op den 4 July voor 't gemelde Casteel van Elsenburgh geruckt / dat sy hebben omcingelt / en aenstonts een Circumvallatie doen opwerpen / om by alle voorval in sekerheyt te leggen/en hebben 't Casteel voort doen op-eysschen: den Sweedsen Commandant / zijnde den Oversten Karel Haar / antwoorde/ dat hy geresolveert was / 't geen hem was toevertrouwt / ten uyttersten te defenderen: daer op de Deenen resolveerden de Trenchee te openen/en 't Casteel bysonderlijck met inwerpen van Granaten te benouwen / waer mede 4 dagen wierden toegebracht/ en voort alles bereyt met het vullen van de Gracht/ aenvoeren van Sacke en Tackebossen/en 't geen men meer nodig oordeelde om een generale Storm te doen: 't welck den Sweedsen Commandant/ die sig reets tot die tijdt toe vry dapper hadde gedragen / als hebbende over de 40 gemeene Soldaten en een Opper-Officier verloren/ bemerckende/ en vernemende dat de Mineerders met hare Wercken oock vaerdigh waren / soo heeft hy den 7 's avonts ten 9 uren de Chamade laten slaen/ en versocht te accorderen/ 't geen hem toegestaen is/ en 't Accoort getroffen: En daer op is 't Guarnisoen/ 300 Man sterck / af / en de Deenen / onder den Oversten Pot/ als Commandant/ daer in getrocken; de Deenen hadden omtrent 150 soo Dooden als Gequetsten: de Accoorts-Poincten waren dese.

Verkorte Articulen van 't Accoort van 't Casteel van Elsenburgh.

1. DAt het Guarnisoen soude uyt-trecken met opper- en onder-Geweer, met vliegende Vaendelen, Kogels in de Mont, brandende Lonten, en yder met 10 schooten voorsien. 2. Dat de Civile Beampte, welcke in Sweetsen dienst waren, insgelijckx vry souden mogen af-trecken, en 't Guarnisoen volgen. 3. Dat de Militaire en Civile Beampte haere nodige Bagagie onverhindert souden mogen mede voeren. 4. Dat eenige Boere-Wagens souden verschaft werden, om die nevens de Siecken te vervoeren. 5. Dat het Guarnisoen noch Civile Beampte geen molest op de Weg soude werden gedaen. 6. Dat de Afmarsch des anderendaegs 's morgens ten 9 uren soude geschieden, en 't Guarnisoen direct na 't Sweetse Leger geconvoyeert werden. 7. Dat den Oversten Haar, tot verseeckeringh van 't Convoy, 2 Opper-Officiers tot Gyselaers soude laten. 8. Dat alle Deenen en Overlopers souden overgegeven werden. 9. Dat de Krijg- en Mont-Munitien, die in 't Casteel waren, volgens Inventaris, souden overgegeven werden. 10. Alle Deensse Gevangens los gelaten. En ten 11. Dat de groote Sweetse Vlagge, die aen die Vestinge was gegeven, daer binnen soude blyven.

Al 't welcke op den 7 July 's avonts ten 10 uren soo is geconsenteert en onder-

verteeckent by Gustaef Wilhelm / Fryheer van Wedel / en den Hartogh van Croy / en is oock bevoorlijck achtervolgt. 't Guarnisoen komende aen de Gedinger Brugge / ontmoete daer den Coningh van Sweden met 8000 Man / die gedachten scheen gehad te hebben / om 't Casteel te komen ontsetten / maer was te laet / waerom dan den Commandant in arrest dede nemen.

De Deensse Vloot had de Sweedse / die uytgekomen was / getracht te attacqueren / maer de selve liep in Calmar-Sont binnen / soo dat tegens haer niet en konde doen. Daer na is sy voor Straelsont geweest / om die Haven met het sincken van eenige Schepen te bederven / en het uytlopen der Kapers te verhinderen / maer had geen succes: En haer weder na Bornholm begevende / leed door een groote Storm merckelijcke schade.

De Coningh van Sweden hadde ondertusschen eenige 1000 Man gedetacheert tot versterckinge van de sijne in Noorwegen / om die van Bahuys te ontsetten; van waer gestadigh tydingen door de Deenen wierden gedivulgeert / even al of 't op 't uytterste was gekomen / apparent om de Sweedse Armee tot het verlaten van Christiaenstadt te bewegen; daer was dapper op gecanonneert / en Bomben en Granaten in geworpen / maer anders noch weynigh gewonnen: maer wanneer dese Assistentie by de Sweden in Noorwegen was gekomen / en dat die daer op de Deenen naderden / soo hebben sy de Belegeringh gequiteert / en haer Leger in brant gesteecken / sonder een Batailje te dorven wagen / als hen te verre / namentlijck wel 18 mijlen / van haer uytterste Grensen / bevindende. De Sweden zijn voort in Noorwegen ingetrocken / hebben aen de Bergh-wercken en hier en ginder eenige schade gedaen; maer also daer weynigh te halen is / zijn sy oock weder geretireert / dan wierden in 't retireren van eenige Deensse Troupen merckelijck beschadigt.

Ondertusschen liep het met Christiaenstadt op het uytterste / niet dat de Sweden daer soo hart op toesetteden / hoewel sulckx wel in 't begin hadden gedaen / doch waren t'elckens door den Gen. Major Osten / die daer binnen commandeerde / rustigh afgewesen / maer die van binnen waren ten eynde van Victualie gekomen: hierom dan heeft de Coningh van Denemarcken geresolveert voor 't uytterste het Ontset te ondernemen / en is ten dien eynde den 25 July met de Deensse Armee / sterck tusschen de 12 en 14000 Man / van Landtskroon opgebroocken: den Gen. Arenstorf en den voorsz. Hartog van Croy voerden de rechter Vleugel; den Gen. Lt. Wedel en den Gen. Major Meerheym / hebbende onder haer de Munsterse / geleyden de lincker Vleugel / terwijl den Coningh en de Grave van St. Paul het Corps commandeerde: de Deensse Vloot wierdt mede na de Haven van Christiaenstadt gecommandeert / om te sien / of men van de Zeekant geen opening soude konnen vinden / of immer eenige diversie maecken / maer heeft weynigh konnen doen: En nu de voorsz. Deensse Armee al tot aen de Posten der Sweden was genadert / soo vonden sy die in soo stercke Wercken / voorsien met diversse Schanssen op de voornaemste Toegangen / dat 'er geen apparentie scheen / om het Ontset te weegh te brengen; echter / of de Sweden hadden willen uyt-komen / sond de Co-

Coningh van Denemarcken sijn Bagagie te rugge na Landtskroon/ten eynde te liberder een Bataille te konnen slaen: maer de Sweden hebben haer binnen hare Beschanssingen gehouden/en de Deenen geen kans tot ontset gesien/hoewel die van binnen/schoon/als geseyt/ ten eynde van Victualie waren/ op hope van dien te langer hadden geopiniatreert: doch eyndeling soo verre gekomen zijnde/ dat sy Paerden en Katten mosten eten/en maer een Broot meer overig hadden/so hebben sy de aenbieding der Sweden/van goede Conditien te maken op den 13 Aug. aengenomen/ en sijn haer de volgende Conditien geaccordeert.

Verkorte Accoorts-Poincten wegens 't overgeven van Christiaenstadt.

1. DE Zuyder-Poort by provisie in te ruymen, om door een Compagnie Sweden beset te werden, en de geheele overlevering op Maendagh ten 6 uren 's morgens te doen. 2. Als wanneer het Guarnisoen na Krijgs-gebruyck sal uyt-trecken, en na Elsenburgh geconvoyeert werden. 3. Den Medicus, Proviant-meester, Priester en Backer daer onder begrepen. 4. Als oock den Deensen Amptman en Commissarissen. 5. Item, alle de Civile Bedienden. 6. Sal het Guarnisoen Kruyt en Kogels tot 24 schoten, en Proviant voor 4 dagen, mede nemen. 7. Item, 3 Drie-Ponders Metale Slangen, en een Vuur-Mortier, met haer toebehoren, en Kruyt en Kogels tot 12 schooten. 8. 100 Wagens tot het afvoeren van de Nootwendigheden, Zadels en Tuygh van Ruyters en Dragonders van 't Guarnisoen, Krancken, en Geweer der verstorvene Soldaten, te verschaffen. 9. De vreemde Overlopers mede vry na Elsenburgh uyt te trecken, en de geboren Sweden gepardonneert, en na huys te mogen reysen. 10. Niemant in 't af-trecken iets met gewelt af te nemen, of tot dienst onder de Sweden te dwingen. 11. Het achter geblevene, soo Luyden als Bagagie, sonder tegenspreecken te laten volgen. 12. Een suffisant Convoy met de nodige Provisien tot de marsch van 't geseyde Guarnisoen te verschaffen. 13. Deensse Gyselaers tot aen de volle nakominge van 't Accoort in de Stadt te laten, die naderhant met de Bagagie over Zee na Coppenhage sullen werden te rugh gesonden. 14. De begane excessen in 't af-trecken of marcheren sullen gestraft werden, en 't gemelte Accoort niet prejudiciëren. 15. Wegens pretentien over Schulden van 't Guarnisoen, is sulckx bygeleyt, en sal derhalven niemant daerom werden gemolesteert. 16. De Deenen sullen kort na d'Aftocht kennis van d'Overgaef door 2 Officiers aen haren Coning mogen geven. 17. De bygesette Lijcken sal men op 't eerste aensoeck laten volgen. 18. Een generale Amnestie van alles. 19. Versekering van gene verborge Minen of anders, en dat de overige Proviant en Munitien opgeschreven, en getrouwelijck overgelevert sullen werden. 20. De Sweedse Besettinge der ingeruymde Post sal voor de gantsche Aftocht over de 20 schreden daer niet uyt mogen gaen. 21. Alle het bovenstaende op Cavaliers Parole na te komen. Gedaen tot Christiaenstadt den 14 Augusti 1678.

Was geteeckent,

(L. S.) *Karel Hendrick van der Osten.* (L. S.) *Rutger van Aschenbergh.*
(L. S.) *Andreas Fuchs.* (L. S.) *Axel Wachtmeester.*
(L. S.) *Georg Christof van Butkammer.* (L. S.) *Axel Roland.*

 Dien-

Dienvolgende is het Guarnisoen / sterck omtrent 13 a 1400 Man / met Pack en Sack daer uyt getrocken/en na Elsenburg gemarcheert: de Deensse Armee / die sigh soo lang daer omtrent had gehouden / schoon den Coningh al eenige dagen te vooren na Coppenhage was gekeert / is daegs daer aen oock weder te rugge getrocken; 't welck de Sweden vernemende/ vielen met 600 Ruyters achter in de Arriergarde / maer mosten met verlies van over de 100 Man retireren: en op dat de Sweden in Lunden haer niet weder mochtē posteren/hebben de Deenen alles aldaer geruineert/en zijn na Elsenburg getrocken. En alsoo de Sweden de handen nu ruym hadden / heeft men van de Deensse kant de Militie uyt Noorwegen weder te rugge ontboden / om de Sweden alsoo te beter gewogen te zijn. Den Heer Gener. Arenstorf / die omtrent het Ontset 't meeste bewint hadde gehad / verviel by dese occasie in disgratie van den Coningh van Denemarcken/en wierdt deswegen van sijn Bedieninge afgeset/ gearresteert en namaels te recht gevordert/ doch is anders niet veel van gekomen: Sijn Commando over de Armee is aen de Munsterssen Gen. Lt. den Vryheer van Wedel opgedragen.

Terwijl dit in Schoonen passeerde/heeft sijn Keurv. Doorl. van Brandenburg met sijn Armee sterk na Pomeren beginnen te marcheren/en tot Anklam gekomē zijnde/heeft de Graef van Promnitz en den Oversten Treffenfelt gelast voor uyt over de Peen te gaen/en de toestant van de Sweden te recognosceren; dese vonden de Weyer-Schans voor Greypswalde verlaten / die sy voort in besettinge hebben genomen: maer hoewel de mine wel gemaeckt wierdt / al of het daer soude gelden / soo nochtans heeft het Desseyn op Rugen eerst moeten voor gaen. Den Heere Keurvorst is vervolgens den 1 Augusti tot Wolgast gekomen/ en heeft sigh aldaer laten huldigen.

Den Heer Grave Tromp / hebbende sijn Affscheyt van de Coning van Denemarcken genomen / en sijn Gemalinne van de selve met een Present/ omset met Diamanten/ vereert zijnde/ is van Coppenhage vertrocken/ en tot Wolgast voorsz. by den Heer Keurvorst gekomen/ en seer wel ontfangen.

Inmiddels heeft de Deensse Vloot onder den Heer Admirael Gener. Juel sigh op ordre van sijnen Coning na 't Eylandt Rugen begeven / en op den 22 September met de Troupen / die hy op hadde / onder den Heer Gen. Major Leeuwenhelm op Wittouw post gevat: De Sweden scheenen wel gegist te hebben / dat het daer soude gelden / alsoo omtrent 1000 Man aldaer gesonden hadden / die de Deenen met gewelt het landen trachten te verhinderen / maer mosten eyndelingh retireren met achterlatinge van 26 Gevangens / en veel meer Dooden: daer tegens de Deenen maer 30 Man hadden verloren / en ettelijcke gequetst geworden.

Maer de eygentlijcke landing op Rugen was aengestelt/ om door den Heere Keurvorst van Brandenburgh te geschieden/ als werdende het gene voorsz. is/ alleen ondernomen / om de Sweedse Macht te diverteren: sijne Keurvorstel. Doorl. had dan met de embarcqueringe van sijne Troupen in de Schepen/die daer toe van alle kanten te samen waren gebracht / op den 19 September tot Pene=

't Eylandt
RUGEN
Met de Kust van
POMEREN
DE OOST ZEE.
Jasmunt
Wittaw.
RUGEN.
Bergen
Putbus
Idorp
Stubben
Ommantz
Oude Veerschans
Niewe Veerschans
Straelsondt
Grypswalde
POMEREN.

Penemunde een aenvang laten maecken / 't geen tot 's anderendaegs duurde/ als wanneer des namiddags ten 4 uren self scheep is gegaen / doch bleef omtrent het Baecken voor die nacht leggen. 's Anderendaegs den 20 als 't vordere Volck scheep was / liet sijn Keurvorstel. Doorl. het Ancker lichten / en passeerde de Drachen/ blijvende daer met de Oorlog-schepen wachten/ tot dat de rest van 't Vaertuygh mede aengekomen was. Den 22 dede sijn Keurv. Doorl. een uur voor dagh 3 Canon-schoten doen / als een Seyn / dat alles onder tzeyl soude gaen/en alsoo wiert in goede ordre met een Oost-zuyt-ooste Wint de cours na 't Eylandt Rugen geset: daer waren by malkanderen 210 Schepen die zeyl voerden / en 140 Booten of Chaloupen / welcke alle in ordre van Batailje waren gerangeert/ na de Troupen / die daer op waren / haer te lande souden setten: de rechter Vleugel commandeerde den Generael Schoning/en waren daer by aen Cavallery van de Trawanten-Garde van de Ceur-Princelijcke / Dorflingise en Gotzkise Regimenten van yder een Esquadron / en een Esquadron van de Grumkowise Dragonders/aen Voetvolck van de Holsteynsse / Schoningse en Barfusise Regimenten yder een Bataillon: de lincker Vleugel voerde den Gen. Major Allart / en bestont die aen Cavallery in 4 Esquadrons / van 't Lijf-Regiment/ Anhaltise/ Homburgse en Treffenfeldise Regimenten / nevens een Esquadron van de Dorflingise Dragonders/ en aen Voetvolck in 3 Bataillons/van 't Goltzise/Fargelse en Lobenise Regimenten: het Corps van de Batailje / waer by de Artillery was / bestont uyt 5 Bataillons / van de Guarde / Ceur-Princisse en Dorflingse Regimenten/ en 2 Lunenburgse onder den Overste Malotti / gecommandeert by den Gen. Lt. Gotze: den Heer Velt-Marschalck Dorfling had onder sijn Keurvorstel. Doorl. het Opper-Commando; den Heere Grave Tromp (welcke dese Actie vrywillig bywoonde) dirigeerde de Vloot / en was op sijne Keurvorstel. Doorls. Hooft- of Commandeer-schip de Keur-Prins / oock wierdt sijn advijs in 't landen gevolgt. Men wende het met de Vloot voor eerst na Palmer-oort / om de Sweden daer na toe te trecken / ten eynde als-dan schielijck te keeren na Putbus / om daer te landen; maer als men tegen de middagh by Palmer-oort quam/ wierdt het doodt stil/ en na de middag liep de Wint oostelijcker / soo dat het onmogelijck was tegen Wint na Putbus op te laveren/ invoegen dat men het Ancker tusschen Palmer-oort en Putbus most werpen; gedurende welcke stilte / en dat de Vloot soo na aen Landt was / canonneerde de Sweden uyt 8 a 10 Stucken byna gestadigh op de selve / en was wonder/ daer sy over de 330 schoten deden / dat sy alleen 2 Persoonen troffen en dooden/ daer onder den Oversten Crummerzee van 't Ceur-Princelijcke Regiment te voet / en 2 andere alleen quetste: 't scheen dat sy meynden / dat het landen daer gemunt was/ en daerom al haer Macht daer te samen brachten.

Op den 23 vroegh / als sijn Keurvorstel. Doorl. hadde bevolen/ dat men onder zeyl soude gaen / en maer trachten te landen daer de Wint haer soude heen voeren / quam den Baron Juel uyt de Coningl. Deensse Vloot / met bericht/ dat de Deenen daegs te voren op de Spits van Wittauw waren gelant / en

post

post gevat hadden/gelijck alrede gemelt is; waer op den Heer Keurvorst beval/ des noch te meer te ylen/ ten eynde aen den Grave Coningsmarck geen tijt te laten/ om de Deenen aldaer te gaen attacqueren. Omtrent de middag wiert het weder stil/ maer men liet de Schepen/ die Canon voerden/ met Chaloupen na Landt boucheren/ en soo dra die bequamelijck geposteert waren/ leggende den Heere Tromp met het Schip / daer op hy was / ten Ancker / dicht onder een Schansje/ daer wel 2 Standaerden Ruyters in waren/ maer noch onvoorsien van Geschut/ alsoo de Sweden het daer by Putbus niet verwacht hadden/ soo ylden de Troupen met soo grooten drift na 't Landt / dat de Pieckeniers haer Piecken/ en d'andere Schoppen en Spaden in plaets van Riemen gebruyckten/ om hen aen Landt te helpen ; eenige sprongen/ als sy na by gekomen waren / in 't Water / dat sy noch tot aen de Armen en andere tot aen de Kop daer in stonden. De Sweden lieten sigh ondertusschen op het aennaderen met hare Cavallery op de Bergen sien/ en was den Grave Coningsmarck self daer by/ doende 6 a 8 Stucken aenvoeren/ en eenige schoten daer mede op de Brandenburgers doen / soo als sy debarqueerden / maer als hy haren yver bemerckte/ en dat sy/ sonder sigh daer aen te keeren / haer Bataillons-gewyse posteerden/ ja oock hare Stucken/ om te antwoorden / aen Landt brachten / soo abandonneerde hy die Post / en retireerde met groote haest : sijn Keurvorstel. Doorl. gaf ordre / dat men de Cavallery voort soude ontschepen / en begaf sigh self te Lande : En aldus is de gantsche Keurvorstel. Armee/ bestaende uyt omtrent 9000 Man / op 't Eylant Rugen geraeckt / alleen met het verlies van 2 Dooden en een Gequetste : En inmiddels is den Velt-Marschalck Dorflingh de Sweden met een deel der Ruytery / voor soo veel als men eerst hadde konnen te Lande brengen/ gevolgt/ 200 Ruyters chargeerden op 8 Sweedse Bataillons/ en die deden de selve retireren/ alsoo de schrick daer in was/ werdende de Sweden een Metael Stuck en een Standaert afgenomen / en bequam sijn Keurvorstel. Doorl. dien dagh en den volgenden nacht 200 Gevangens.

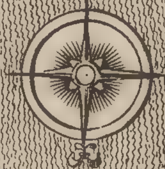
Den Grave Coningsmarck ruckte aenstonts al sijn Volck by een / en retireerde daer mede na de Oude Veer-schans / om by alle noot te konnen overschepen na Straelsont.

Den 24 vroegh marcheerde den Heer Velt-Marschalck/ die de Sweden al op de hielen volgde / met de uytterste spoet na de Oude Veer-schans / en na dat die oock hadde wesen recognosceren/ en de Sweden in de uytterste confusie gevonden / zijnde besigh om haer Troupen na Straelsont over te voeren / soo commandeerde hy 500 Man te voet onder 't beleyt van den Generael Major Schoning / welcke langs Strant souden naderen/ en de Vyanden van de Waterkant aentasten / gaende hy Velt-Marschalck met den Degen in de Vuyst self mede : En terwijl dese in Actie waren / traden een deel van de Cavallery van hare Paerden / en vielen van d'andere kant insgelijckx aen / soo dat de Plaets stormenderhant wierdt verovert / werdende boven eenige 100 / die in de furie neder gemaeckt wierden/ 700 Man gevangen/ en 2500 Paerden met veel Monteringe bekomen / benevens het Canon / dat in de Schansse was:

Graef

STRAELSONT

A. S^t. Nicolaes kerck.
B. St Marien kerck.
C. S^t. Iacobi kerck.
D. St Iohannes kerck.
E. De H. G. kerck.
Al't geene met Swart is
Geteyckent is afgebrant

Graef Coningsmarck / na dat hy sigh rechtschapen had geweert / is in een Chaloup gesprongen / en het soo ontkomen: Aen de Brandenburgse syde waren in dese Actie niet meer als 30 als 40 Man gebleven. En dit alsoo geluckelijck verricht zijnde/heeft sijn Keurvorstel. Doorl. voort eenige Regimenten geordonneert/ om de Nieuwe Veer-schans te attacqueren; en na dat die daer voor waren gekomen / en de by sigh hebbende Stucken geplant / oock eenige schoten gedaen/ en een Sergeant met een Bombe gants verplettert/ so hebben de Duytsen / die daer in lagen / op den 26 aengevangen te revolteren: den Oversten Lt. Klinkaw had het Commando daer binnen / en was daer by den Major Peterswald/ 4 Capiteynen/ 3 Luytenanten/ 2 Vendrigs met 200 gemeene Soldaten tot Guarnisoen / maer de Rebellerende wilden de Officiers daer uyt hebben / en als den Commandant een Stuck hadde doen laden / om met Schroot op de Brandenburgers los te branden/soo maeckten sy haer daer meester van/en smeten het van 't Affuyt ter aerde / invoegen sy haer gedwongen sagen te retireren/ te meer / alsoo dese Oproerige reets de Poorten hadden geopent / om de Brandenburgse binnen te laten komen; soo dat die Schans/ welcke de Deenen voorheen soo swaerlijck hadden konnen dwingen/ nu mede seer schielijck is overgegaen / bekomende de Brandenburgse boven het voorsz. Guarnisoen/ dat gevangen wierdt/ 14 halve Cartouwen.

Den Keurvorst in dese hitte sont vervolgens 2000 Man na 't Eylant Danholm / om dat mede te bemachtigen / maer als dese daer gekomen waren / en op de Schansse/ die daer lag/wilden los gaen/so vonden sy die al mede verlaté.

Den Grave Coningsmarck / met sijn overige Troupen aen de Pomersse Kust gekomen / en by die van Straelsont binnen gelaten zijnde / heeft die aenstonts doen monsteren / en noch 1600 Ruyters en 600 Musquettiers sterck bevonden: hy stelde sigh voort in postuur / om sigh ten uytterste binnen die Stadt te defenderen / als een Vestinge / die men voor een van de voornaemste in Duytslandt hout.

Den Heere Keurvorst / alsoo 't bereyts laet in 't Jaer was / heeft geen tijdt willen versuymen / maer is aenstonts met sijne Armee mede over-gekomen aen de Pomersse kant / alwaer sijn Hooft-quartier tot Ludershagen heeft genomen / en om de tijt te verkorten/ heeft geresolveert de voorsz. Stadt Straelsont op een ongemeene wijse aen te tasten: die van binnen de Brandenburgse aenkomst vernemende/hebben haer Voor-stadt self afgebroocken en geraseert/ en zijn met 3000 Man uytgevallen / schermutserende met de Brandenburgse Voorwacht/daer by de Troupen van Reserve komende/zijn weder geretireert. Eenige dagen daer na dede sy een Uytval / in welcke sy over de 200 Paerden/ welcke gingen voerageren/ wegh namen / daer onder oock 2 Paerden van den Keur-Prins / die den Grave Coningsmarck aenstonts weder te rugge sont; doch sedert hebben sy geene Uytvallen meer gedaen: maer de Brandenburgers hebben voort aengevangen by de Wint-Molen voor de Francken-Poort te approcheren/ en aldaer een Batery op te werpen/ gelijck oock voor de Tribbezese-Poort een ander wierdt opgerecht / waer op 17 halve Cartouwen en

Vuur-Mortieren geplant wierden/boven dien wierdt noch de grootste Baterye van 20 Stucken en Vuur-Mortiers tusschen de Francke- en Tribzeise-poort verbaerdigt / terwijl den Heer Gen. Allart noch 20 diergelijcke Vuur-spouwers op den Danholm had geplant/ en wierdt daer mede soodanigh gespoept/ dat den 27 alles vaerdigh was: die van de Stadt estimeerden dit nochtans niet of weynig/ seggende/dat sy haer te voren/wel tegen 70 a 80000 Man hadden gedefendeert / en dat sy nu het selve licht tegens soo weynigh Volckx soude konnen doen. Den Heere Keurvorst / wanneer noch op Rugen was / had al een Brief / in date den 28 September / aen de Regeeringe van Straelsont laten afgaen / haer vermanende / om alle verdere onheyl voor te komen, dat sy iemant van haer aen hem souden senden, om aenbiedinge van goede Conditien te hooren, alsoo anders met den Coning van Denemarcken vast gestelt was, haer Haven aen beyde de syden door 't sincken van Schepen te bederven, en vorder met alle ernst, en insonderheyt met Vuur, aen te tasten; protesterende, dat onschuldigh wilde zijn van alle onheylen, die haer anders mochten over komen, en begeerde hier op catagorijcq antwoort. Die van de Stad/in haer antwoort van den 16 Octob. / bedankte sijn Keurv. Doorl. van sijn genegentheyt,en dat sy aen de selve hare devotie wilden bewysen,voor soo veel die niet tegens de plicht, daer mede sy aen de Coning van Sweden verbonden waren, zenging: Dan alsoo sy een Krijgsmacht binnen haer Stadt haddē,dat'et aen haer niet en stont,om iemant uyt te senden, en eenige Voorslagen aen te hooren, maer verhoopten echter verschoninge van alle gewelt,alsoo toch hoorden,dat de Vrede op handen was. Den Grave Coningsmarck confirmeerde dit met een Brief/ die daer by voegde/ dat het in de macht van de Stadt niet en stont,om met sijn Keurvorstel. Doorl. te tracteren, dewyl de bewaringe hem toevertrouwt was, en derhalven, dat alle Brief-dragers voortaen soude doen straffen,die namaels eenige Brieven anders als aen hem souden brengen; doch versocht verschoninge van Kercken, Schoolen, Hospitalen, en Arme Burger-Huysen. Den Heere Keurvorst ondertusschen tot Ludershagen gekomen zijnde/ heeft den 18 op de eerste Brief van de Regeeringe van de Stadt gerepliceert: Dat hy alleen uyt pure genegentheyt aen haer had geschreven tot haer self redderinge, die Godt en de Natuur had bevolen, sonder dat gedachten had gehad, van haer te willen profiteren, maer haer alleen soude hebben aengeboden de Vrydom van 't Rijck,welcke haer van sijn Keyserl. Majesteyt al lang was gepresenteert; maer alsoo daer na niet hadden willen luysteren, protesteerde hy nochmaels onschuldigh te willen zijn van alle leet, die haer mocht overkomen, alsoo de Vrede noch verre te soecken was, en de Kroon Sweden die meer als andere ophielt: haer vry stellende, om iemant uyt te senden, die mocht komen sien,wat preparatien tegens haer gemaekt wierden. Daer en boven schreef sijn Keurvorstel. Doorl. aen den Heere Grave Coningsmarck: dat alleen uyt een beweegt gemoet aen de Stadt had gesonden, sonder hem daer door eenigh ongelijck te willen doen: dat indien men tot een Handelinge had gekomen, men hem en de Soldatesque goede Conditien soude hebben gepresenteert; maer also men sijn Schryven soo weynigh achte, dat de Stadt met geen Missiven meer

moeyelijck

moeyelijck soude vallen; maer om eenige Gebouwen te verschonen, dat sulckx niet mogelijck was, alsoo men de Kogels soo niet en konde besturen.

Om alles voort te verbaerdigen wierden noch 8 a 10 dagen toegebracht/ en sijn Keurvorstel. Doorl. als-doen noch siende/dat die van binnen genegen waren het uytterste te willen verwachten/hebbende tot dien eynde aen den Grave Coningsmarck de Wallen/ om te beschermen overgegeven/ gelijck den selven Grave aen den Heer Keurvorst al had geschreven/ soo heeft men op den 27 dito 's avonts het canonneren en 't inwerpen van Granaten/ gloeyende Kogels en andere Vuurwercken aengevangen/ werdende van alle de Bateryen te gelijck los gebrant/ 't welck een afgrijsselijck geraes en gedonder veroorsaeckte/soo dat alles scheen te sidderen en beven/waer op men van 4 kanten het Vuur in de Stadt sagh opgaen/ dan van 3 wierdt het weder geblusscht/ maer de vierde/ zijnde aen de Water-kant/ nam gestadigh toe: Ten half 12 uren sagh men weder van 3 kanten Vuur opgaen/ en ten 1 ure ontstont noch een andere Brandt/ gaende de Vlam derwoegen voort/ dat het jammerlijck om aen te sien was; echter wiert met het canonneren en inwerpen van Vuurwercken niet opgehouden/ doch de Kogels/ die van den Danholm quamen/ alsoo de Stadt aen die syde meest open leyt/ deden de meeste schade. 's Morgens/ als het dagh was/ hadden die van binnen een Wit Vaendel uytgesteken/ even als of sy begeerden te tracteren/ waerom de Brandenburgers met schieten ophielden; maer niemant uyt-komende/ liet sijn Keurvorstel. Doorl. door een Tambour en vervolgens door een Trompetter haer seggen/ dat sy maer iemant souden uytsenden. Maer van de Wallen wierdt niet als spottelijck geantwoort/ en liet den Grave Coningsmarck de Stucken op de Wallen na de Stadt omkeeren/ dreygende de geene/ welcke souden uytgaen/ om met sijn Keurvorstel. Doorl. te tracteren/ ter ne'er te schieten/ alsoo hy verstont/ dat hem het defenderen van de Wallen en Muuren toe-quam/ en of al de Huysen af-branden/soo soude hy toch de Stadt tot sijne laetste druppel Bloets defenderen. Daer op gingh het canonneren dan weder aen/ en viel een Vuur-Kogel by den Tooren op St. Jacobs Kerck/ en brande die af/ soo dat niet als het Muur-werck van de Kerck en de Tooren bleef staen/ en ging de Stadt aen 7 kanten we'er te gelijck aen. Ten 11 uren staecken die van binnen nochmaels een Vaen uyt/ maer quamen alleen 2 Gedeputeerden van de Stadt/ als den Sindicus Voit en den Raetsheer den jongen Charisius/ maer van de Militie niemant: den Grave Coningsmarck begeerde sulcke Conditien/ dat die niet aengenomen wierden/ maer het canonneren op nieuw weder aengevangen. Ten 3 uren namiddags geraeckte het Munitie- en Proviant-Huys in brandt/ terwijl het aen andere kanten mede noch dapper brande/ ja self de Francken-Poort/daer by den Grave Coningsmarck sijn Post hadde/soo dat hy/siende de gantsche ruine van de Stadt voor oogen/ daer op ten 5 uren namiddags liet weten/ dat hy geresolveert was wegens de Stadt te tracteren: waer op sijn Keurvorstel. Doorl: een Generael Major/ een Oversten en een Burgermeester voor Gijselaers begeerde: 't geen den Grave oock toestont/ sendende den

 Gener.

Gener: Major Buchwalt en den Oversten Macqueleur / maer den Burgermeester excuseerde te komen / ter oorsaeck van de Brandt / waer omtrent ordre most stellen: den Heere Keurvorst heeft in tegendeel na binnen gesonden tot Gijselaers den Gen. Major Schoning / den Oversten Marwitz en den Ritmeester van sijn Trawanten Wangenheym: En daer op zijn de Tractaten noch dien avont aengevangen. Maer eer wy van haer besluyt spreecken / sullen wy eerst noch perfecter besien / hoe 't binnen de Stadt gestelt was / ellendiger kon het niet wel bedacht werden / de twee derdendeelen van de selve was wel afgebrant / als aen d'eene kant de Bleye-straet / Tribbezees-straet / de halve Kater-bergh / het Nieuwe Huys (waer in de Sweden haer Ammunitie hadden) en de Nieuwe Marckt tot aen de Hacke-straet: van d'andere kant de Hacke-straet / de Francke-straet tot de helft / de gantsche Lange-straet / de de Schlarweden en Ochsendreyer-straet tot aen de 4 Oert / de H. Geest-straet en Catinnemaeckers-straet geheel / maer van de Bade-straet was noch een weynigh blijven staen; in de Semlawer-straet waren eenige Huysen met de Poort wegh-gebrant; de gantse Botger-straet / 't buyle Hof / de St. Jacobs Kerck / de Matgenhage / en alle Dwers-straten / en daer by alle Huysen / behalven de Water-Poort / van de H. Geest-Kerck tot aen de Semlawer-Poort / als oock de Palmentir-straet / de Monnicken-straet van d'eene syde tot aen Burgermeester Viten Huys; so dat men gist / dat 'er by de 1500 Wooningen waren verbrant: Uyt al 't welcke / en 't geene uyt de nevens-gaende Afbeeldinge kan werden beschouwt / wel af te nemen is / wat ongemacken die Inwoonders hebben uytgestaen gehad / te meer / als men considereert / dat dese Brandt maer 24 uren heeft geduurt. 't Is een ongeval / die Stadt overgekomen / daer men in veel Belegeringen niet van gehoort en heeft / en dit maeckte niet alleen de Burgers / maer oock de Soldaten dweeg; weshalven het Accoort noch dien volgenden nacht / na dat de Gijselaers waren gegeven / wierdt gevonden / behelsende 't gene volgt.

Verkorte Accoorts-Poincten van 't overgeven der Stadt Straelsont.

1. HEt Guarnisoen na Krijghs-gebruyck uyt te trecken. 2. Geen Soldaten onder de marsch of anders te werden gedebaucheert. 3. Alle Kroons Stucken en Mortiers nevens alle de Munitien te laten volgen. 4. Het Guarnisoen sal nae een bequame Sweedtse Zee-plaets, op kosten van sijn Keurvorstel. Doorl. werden getransporteert. 5. De Officiers, die niet tijts genoegh konnen gereet zijn, sullen alle hare saecken soo langh aen Landt mogen laten, tot dat bequamelijck konnen werden overgevoert, en specialijck de Vrouw Gravinne van Slippenbach. 6. Sal het Guarnisoen, tot dat het Scheep gaet, in bequame Plaetsen verleyt en onderhouden werden. 7. Ondertusschen sal den Sweedtsen Velt-Marschalck het Opper-gesagh in alles over 't selve hebben, en de Overlopers werden gepardonneert. 8. Alle Kroons Vaertuygen, en wat daer toe behoort, sullen vry en vranck mogen vertrecken, en de genomene weder gegeven werden. 9. De verpandene Voorraet van 't Magasijn sal door den Keurvorst tot een redelijcke Prijs betaelt werden. 10. Wedersijts Gevangens uytgewisselt.

11.

11. Siecken en Gequetsten tot hare genesinge toe verblyven, en als-dan nae Sweden getransporteert werden. 12. Den Franssen Gesant Monsr. de Rebenac sal by sijn Keurvorstel. Doorl. mogen blyven, of vertrecken wanneer en waer hy wil. 13. Alle Sweedtse Militaire en Civiel-Bedienden sullen alle hare Goederen in Pomeren en Rugen houden. 14. Sullen oock daer mogen blyven, mits den Eed van getrouwigheyt doende, en de geene die vertrecken willen, sullen deselve hare Goederen mogen verkopen. 15. D'Officiers van de Coninginne Christina mede daer onder begrepen. 16. De Dooden sullen mogen begraven of elders heen getransporteert werden. 17. De Coningl. Officiers, die noch reeckeningh aen sijn Majesteyt moeten doen, sullen mogen blyven, of trecken daer 't haer belieft. 18. Alle Militaire, uyt rechtveerdige oorsaecken gearresteert, sullen moeten blyven; en haer saeck voor de Gerechten, daer die geventileert werden, vervolgen. 19. In de Religions-saecken wert geen veranderingh gemaeckt. 20. Wegens de Archives, sullen die tot aen den lesten Hertogh van Pomeren, aen sijn Keurvorstel. Doorl. en de verdere aen den Coningh van Sweden blyven. 21. De Stadt sal by hare Privilegien geconserveert werden. 22. De Kercken, Scholen en Godtshuysen sullen mede in hare vorige stant berusten. 23. Als mede de Bedienders der selver, nevens een generale Amnestie voor haer. 24. Den Heer Velt-Marschalck sal aenstonts naricht van dese Overgaef aen den Coningh van Sweden mogen senden. 25. Alle Minen aengewesen, en aenstonts nae d'onderteeckeningh een Poort en Bolwerck ingeruymt werden. Gedaen in 't Keurvorstelijcke Hooft-quartier tot Ludershagen den 25 October.

Den 28 is het Guarnisoen/ bestaende met de Officiers in 3750 Man/ uytgetrocken / gaende den Heere Grave Coningsmarck voor aen / na 't Eylandt Usedom/ om van daer/ volgens de Capitulatie/ verboert te werden: den Heer Keurvorst / hebbende sijn Armee in Batailje gerangeert / sagh den Upttocht. En is / als dit op Vrydagh was geschiet / self op Sondagh daer binnen gekomen/ als wanneer sigh van den Raedt en Borgerschap liet huldigen / waer op de Stucken van de Wallen/ Bateryen en Schepen los-gebrant wierden.

De Commandant van Damgarten / den Heer Kempe / had inmiddels/ volgens 't Accoort van den 16 October / met de Lunenburgse gemaeckt / dito Plaets aen de selve overgelevert / die naderhant aen den Heere Keurvorst is getransporteert: soo dat nu alleen Greypswalde mancqueerde / of de Sweden waren t'eenemael van den Duytsen Bodem / deswegen den Heere Keurvorst sijn gedachten aenstonts derwaerts heeft gewent.

Het Keurvorstel. Leger is dan den 4 November van voor Straelsont opgebroken / en sijn Keurvorstel. Doorl. daegs daer na Greypswalde hebbende doen omcingelen / is self na Wrangelsburgh vertrocken / en heeft het Commando en bestuur van de Belegering aen den Velt-Marschalck den Vryheer van Dorfling gegeven: dese vermaende die van Greypswalde tot overgeven/ even gelijck sijn Keurvorstel. Doorl. die van Straelsont hadde gedaen; maer sy versochten wel verschoont te werden / doch boden ondertusschen alle tegenweer tot den 15 November/als wanneer/de Bateryen gereet zijnde/'s nachts tusschen 11 en 12 uren het canonneren en Vuur inwerpen wierdt aengevangen

gen/ 't geen mede sodanigen succes had/ dat men voor middernacht op 5 plaetsen in de Stadt brant sagh opgaen: waer op den 16 een Trommelslager uytquam / met bericht / dat eenige van de Kerckelijcke en de Borgers naer sijn Keurvorstel. Doorl. begeerden te reysen / en daer toe versoch en uytgelaten te werden: maer den Velt-Marschalck sloegh haer sulckx af/ en liet den Tambour seggen / dat men aen hem maer had te senden / soo men wilde tracteren; doende ondertusschen met het schieten continueren / tot ten 11 uren tegens de middagh / als wanneer den Commandant nochmaels een Tambour uytsont/ die hy liet aenpresenteren / dat hy een Major en een Capiteyn tot Gijselaers wilde schicken / indien den Heer Marschalck insgelijckx wilde doen / om dan voort tot overgave te handelen: gelijck vervolgens oock geschiede / en wierdt met alles soodanigh gespoept / dat het ontworpen Accoort niet alleen dien dagh noch wierdt gesloten/maer oock noch den selven avont een Poort en Bolwerck aen de Brandenburgers ingeruymt: Den 18 marcheerden noch 400 Man van des Marschalckx Regiment daer binnen. Waer op den volgenden Sondagh sijn Keurvorstel. Doorl. sijn Intrede binnen die Stadt seer prachtigh heeft gedaen / werdende daer in van den Grave Tromp met sijn Gemalinne gevolgt / en liet sigh aldaer vervolgens huldigen. Het Guarnisoen wierdt na de Penemunder Schansse gebracht / om met het Guarnisoen uyt Straelsont na Sweden overgevoert te werden. De schrick / t'samen dat het nu toch niet wel mogelijck was/ om die Plaets alleen voor Sweden te defenderen/ gelooft men / dat den Commandant te eer heeft doen resolveren / om die mede over te geven / want de schade / die daer binnen noch was geleden / zijnde alleen van omtrent 30 slechte Huysen / was van die importantie niet / om de Stadt soo geswint over te geven: de Accoorts-Poincten waren dese.

Verkorte Articulen van 't Accoort van de Stadt Greypswalde.

1. DEn Commandant sal met het Guarnisoen, sonder onderscheyt van Natien, na Krijgsgebruyck uyt-trecken. 2. Alle geboren Sweden, soo Ruyters, Voetvolck als Artillery-Bedienden sullen na Usedom geconvoyeert,en nevens hetStraelsontse Guarnisoen na Sweden getransporteert werden, doch de Duytsen sullen volgens de Advocatoria aldaer verblyven, de gemeene ondergesteecken, en de Officiers een Pas, om na Huys te reysen, gegeven werden. 3. Alle Militaire en Civile Bediende in de Stadt, als oock den Landt-Adel, daer inne gevlucht, sullen alle hare Goederen, roerende en onroerende, werden gerestitueert, mits hen als getrouwe Vassalen en Landtsaten houdende, en de Leens-plichten af-leggende. 4. De Goederen, die men tegenwoordigh niet kan wegh krygen, sullen naderhant af gehaelt, en tot dien eynde met Passen voorsien werden. 5. Het staet de Vrouwen der Bediende en Officiers vry tot op't Voor-Jaer onder sijn Keurv. Doorls. protectie te verblyven, als oock de Siecken en Gequetsten, aen wien men daer na Passen sal geven, om te vertrecken. 6. De Stadt, Universiteyt en Ministerium laet sijn Keurv. Doorl. by hare Privilegien, Rechten en Gerechtigheden. 7. Alle Stucken, Munitien, Proviant en wat tot de Artillery behoort, sullen aen sijn Keurv. Doorl. blyven, uytgeseyt 2 Metale Stucken,tot keur van sijne hooghgemelde Keurv. Doorl., die den Commandant sal mogen mede nemen, waer tegens hy alle Minen en verborgene saken sal ontdecken.

Men had de gantsche Somer geroepen van een Sweedse Armee / die uyt Lijflandt na Pruyssen soude komen / en sigh aldaer met eenigh Volck / onder de handt by de Fransse geworven / conjungeren / en is oock eyndeling voor den dagh gekomen: maer gelijck Sweden nu doorgaens ongeluckigh is geweest / soo is het haer met dese Armee mede niet wel vergaen: Sy is voor eerst te laet gekomen / om haer eenigen dienst te doen / en daer na heeft sy een stercke Ceur-Brandenburgse Armee op 't lijf gekregen; doch wy sullen 't eerste / als maer tot ons Jaer behorende / alleen verhalen.

Het was in October dat sy hare Tocht uyt Lijflandt door Courlandt na Pruyssen voort setten / de Macht bestont in omtrent 16000 Man / onder den Sweedsen Velt-Marschalck Horn; welcke onderwegen de tijdingh ontfangende van 't overgaen van Straelsont / niet weynigh ontstelt was / als zijnde die Stadt gereputeert van soo uytsteeckende stercte / dat hy noch tijdts genoeg vermeynde te komen / om den Keurvorst een considerabele diversie te maken / en misschien te nootsaecken tot het quiteren van de Belegeringe: hy is echter voort gemarcheert / alsoo sijn Conings ordre soo lagh / en met de Armee den 14 tot op 2 mijlen na by der Memel gekomen / welcke Plaets hy daer na opgeëyst heeft / maer afgeslagen is / als wesende een bysondere Stercte: dan den Commandant een Uytval op de Sweden doende / en met eenige schade moetende retireren / heeft de Voor-stadt laten in brandt steecken / waer van den Vlam over slaende / seer veel schade binnen de Stadt / als die ten deele verbrandende / heeft gedaen. De Sweden hebben echter die Vestinge niet durven attacqueren / als niet raetsaem vindende sigh voor eenige Sterckten op te houden / tot den Keurvorst meerder Macht tot assistentie van de sijne mocht gesonden hebben / maer liever in 't hart des Landts in te dringen / om alle tsamenrottingen van Boeren als anders te verhinderen / te meer / alsoo den Gen. Lt. Gortzke noch maer alleen met eenige Regimenten / afgesonden van den Heere Keurvorst / in Pruyssen was gekomen / die niet bestant waren om hen het hooft te bieden. Sy zijn dan wederom hooger aen getrocken / tot omtrent Tilse / ten eynde aldaer de Reviere Memel te passeren; sy vonden tot haer voornemen een hoogen Bergh tegens over de voorsz. Plaetse / alwaer de Brandenburgers lagen / en hebben op dien Bergh het Canon geplant / en by nacht een Brugge over de Revier aengevangen te slaen / en daer op de volgenden dagh op de Brandenburgsen te canonneren / welcke met de weynigh Stucken / die sy hadden / wel antwoorden / maer mosten eyndeling / als te swack zijnde / retireren / en de Sweetse Ruytery het voort door de Rivier settende / heeft de Brandenburgers en de t'samen-gekomen Boeren voort doen retireren / en de Brugge voltrocken: waer op de Infantery en de gantse Sweedse Macht is over gekomen / Tilse heeft ingenomen / en vervolgens tot in 't hart van 't Vorstelijck Pruyssen is door-gedrongen; maer hoe sy Sweden daer zijn gevaren / sullen wy in onse volgende (soo 't Godt belieft) verhalen.

In Schoonen was sedert laetst / dat wy daer van gesprooken hebben / niet veel gepasseert / als by eenige Partyen / vermits een yder het ooge op 't geen

omtrent

omtrent Rugen passeren soude/ hadde geslagen: werwaerts de Coningh van Denemarcken sigh meynde te begeven/ om met den Heere Keurvorst te abouchéren/ alsoo 't geene daer gedaen wierdt/ met onderlingh verdragh geschiede/ maer wierdt door quaet We'er en contrarie Wint daer in belet. De Sweden met haer Armee waren ondertusschen by Ronnebergh/ dicht by Lantskroon/ genadert/ schijnende de Meester in Schoonen te willen speelen/ sonder dat iets van waerde ondernamen: maer de Coningh van Denemarcken sijn meeste Macht in October by Elsenburgh te samen brengende/ zijn sy self te rugge getrocken/ en na haer oude Leger by Christiaenstadt geweecken.

En als nu de saecken soo geluckigh met Rugen en in Pomeren waren afgelopen/ heeft sijn Majesteyt besloten sijne te voren geresolveerde Reys na den Heere Keurvorst voort te setten/ weshalven sig op't Schip de Neptunus heeft begeven/ en is daer mede den 1 December tot Wismar gearriveert/ alwaer met alle teyckenen van respect van de Regeeringe en Borgery is ontfangen: En bequam aldaer naricht van de aenkomst van sijn Keurvorstel. Doorl. tot Dobberan/ welcke sijn Majesteyt door den Grave van Rabentlou dede versoecken/ dat tot Wismar of in eenige andere Plaetse daer dicht by wilde komen/ om te samen te spreecken: maer den Heere Keurvorst onpasselijck aen de Borst zijnde/ soo dat de meesten tijdt het Bedde most houden/ versocht/ nevens excuseringe/ van dat door sijn indispositie niet tot Wismar quam/ dat sijn Majesteyt de goetheyt wilde hebben/ van self tot Dobberan te komen; gelijck dan oock den Coning belief de te doen/ begevende sigh op Sondagh den 4 December na geëyndigde Predicatie op wegh: den Keur-Prins quam sijn Majesteyt een quartier uurs te gemoet/ en aen de Trappen van het Klooster komende/vont daer de Keurvorstinne/ die in 't op-treden sijn Majesteyt ontfing/ en na boven by den Heere Keurvorst/ die noch vry onpasselijck was/ geleyde/ welcke den Coning/ na betuyginge en bewijs van veele eerbewijsinge/ bracht in een Vertreck/ dat voor sijn Majesteyt bereyt was: dien dagh wierdt alleen met beleeftheden en goet onthael gepasseert/ maer den volgenden dagh is den Coningh met den Heere Keurvorst alleen/ en oock met de Ministers/ t'samen geweest/ sonder dat men eygentlijck kan seggen/ wat daer besloten is. Op den 6 waren sy weder by malkanderen/ en is den Coningh van den Keurvorst met 2 seer schoone Paerden beschoncken: En na dat daer op weder de Maeltijdt met den anderen hadden gedaen/ en op de gesontheyt van de Koninglijcke en Keurvorstelijcke Huysen was gedroncken/ is sijn Coningl. Majesteyt wel vernoegt te rugge gekeert/ werdende van sijn Keurvorstel. Doorl. tot aen de Calesse/ niet tegenstaende sijn onpasselijckheyt/ geleyt/ en zijn alsoo met veele betuygingen van tedere genegentheyt gescheyden; den Keur-Prins is met den Coning tot een quartier mijls verre gereden/ als wanneer hem sijn Majesteyt de Ordre van den Olifant/ die hy self om hadde/ om den Hals heeft gehangen/ hem daer mede vereerende/ en is alsoo over Wismar weder na Coppenhage gekeert.

Den Heere Keurvorst gereconvalesceert zijnde/ is met sijn gantsche Hof na Ber-

Berlijn gekeert/alwaer den 12 December met alle teeckenen van eere/als een triumphant Vorst/van de Regeeringe en Borgerye/ die in de Wapenen stont/ is ingehaelt: daer waren verscheyde Eeren-Poorten opgerecht/ oock het Beelt van sijn Keurvorstel. Doorl. op de Slot-Plaets levens groote/sittende op een wit Paert; de Wegh was over al met Denne-Tacken verciert/ het Canon donderde van de Wallen en Schanssen/als mede van eenige Batteryen op het Water opgerecht/en mancqueerde noch Musijck noch iets anders/het gene ter eere van sijn Keurvorstel. Doorl. kon aengerecht werden: den Heere Grave Cromp was met sijn Gemalinne mede by dese Inhalinge.

Den Heere Keurvorst had het Guarnisoen van Straelsont niet alleen een eerlijcke Aftocht toegestaen/ maer oock binnen 6 Weecken belooft na de eerste Sweedse Haven/daer de Wint toe dienen soude/ over te voeren/ en tot haer seeckerheyt niet alleen een Paspoort van sigh self/ maer oock van de Coningh van Denemarcken belooft te verschaffen; welcke laetste oock eyndeling/ hoewel beswaerlijck (om dat/so de Deenen oordeelden/den Grave Coningsmark het Accoort van de uytwisselinge der Gevangens met de hare/ die op Rugen had gekregen/te voren niet behoorlijck had gehouden/ want de Deensse Gevangens op generhande wijse had willen los laten)/heeft bekomen: als wanneer de Sweedse Guarnisoenen van Straelsont en Greypswalde/sterck omtrent 4000 Man/sijn scheep gegaen in 24 Keurvorstel.so Oorlog als gehuurde Schepen/welke den 14 Decemb.komende by 't Eyland Bornholm/den volgende nacht/ zijnde de Windt vry hart uyt den West-zuyd-westen/ met een Snee-jacht/op de Klippen aldaer zijn vast geraekt/ de meestendeel gestrant/ en veel Menschen jammerlijck omgekomen/te meer/om dat de Inwoonders/ siende soo veel Volck in de Schepen/daer voor verlegen waren/en derhalven die niet en dorsten helpen/ voor dat door bidden en beloften daer toe bewogen wierden: daer waren/ als geseyt/ 24 Schepen/waer van het grootste was een Brandenburgse Convoyer/ voerende 36 Stucken/ die onder Bornholm mede vast geraeckte/maer echter noch af-quam/en met sijn Volck tot Karelshaven is gekomen; 2/3/4/5/6/7/8/9 waren Sweedse Kapers/die de Sweedse Artillery en 86 Metale Stucken en 7 Vuur-Mortieren in hadden/ nevens de Pomersse Archiven/ Gelt/ Kleynodien en Meubelen/ 't welck alles vergaen is; 10/11/12 waren Keurvorstel. Schepen; 13/14/15 waren 3 Stettijnsse Schepen; 16/17/18/19 vier Colbergse; 20 een Hollander/Schipper Dirck Evertsz.; 21/22/23 en 24 vier Lubeckers/welcke alle gestrant zijn/ uytgenomen den Convoyer/ als boven geseyt/ en 2 van de kleynste Lubeckers: het getal van de verdronckene heeft men niet recht konnen weten/ maer men had eens 785/ en andermael over de 800 aengekomen Dooden op Bornholm voorsz. begraven/ so dat 't getal met de geene welke sedert van ongemack omquamen (want men vont daer geen genoegsame huysvestinge/gerack noch gemack voor soo veel Persoonen/ Mannen/ Vrouwen en Kinderen) wierdt begroot op 2210 Menschen: 1708 wierden na Coppenhage gebracht/ en noch over de 500 op 't Eylant gelaten/ die men mede nader-

hant oock na Coppenhage en elders heeft gevoert; onder dese wierden getelt den jongen Graef Oxenstern / 4 Oversten / als / den Heer Claes Ulrich van Swerin / den Heer Cremer / den Heer van der Lieve en den Heer Claes Vi-ting / gewesen Commandant van Greypswalde / 3 Overste Luytenanten / 6 Majoors / 10 Ritmeesters / 21 Capiteyns / 4 Capiteyn-Luytenants / 42 Luytenanten / 12 Cornetten / 33 Vendrichs / veel Artillery- en Scheeps-Be-ampte / behalven noch veel anderen die mede over wilden: daer by was by de Deenen bekomen een Dragonders Standaert en een goet getal Vaendels; in somma / een groot verlies voor de Sweden: En alsoo de Deenen sustineerde / dat den Grave Coningsmarck sijn belofte / als voren geseyt / haer niet wel en had gehouden / soo vonden sy insgelijckx goet / alle Sweedse / Finnise of andere Nationale Volckeren mede aen te houden / op dat de Sweedse Armee in Schoonen daer door niet en mocht versterckt werden; welcke daer op ge-wacht hebbende / de Paerden al hadde laten scherpen / omme aenstonts iets te ondernemen / maer met dit ongeluck liep het voornemen tot niet.

Men hadde gegist / dat de Kroon Poolen dit Jaer mede in 't spel soude ge-raeckt hebben / en dat te meer / om dat den Poolssen Coningh / als in 't voor-gaende Deel is geseyt / tot Danzig / daer veel spel met de Gilden hadde / was gekomen / alwaer den Sweedsen Minister den Baron van Lelienhoeck met sijn Majesteyt heeft soecken te handelen / om de Sweedse Party te begunsti-gen: maer al wat men daer van vernam / was / dat den Franssen Ambassa-deur Monsr. de Bethune eenig Volck onder de hant in Pruyssen liet werven / dat dienen soude / om sigh met de Sweedse Armee uyt Lijflandt te conjunge-ren / waer toe den Grave Carelson tot Danzigh over quam; maer wat voordeel de Sweden van dese hebben gehad / sullen wy in 't Verhael van 't naeste Jaer berichten. By de Keyserssen is oock seer geklaegt over de Assistentie / die uyt Poolen / soo sy meynden door Frans Geldt / aen de Ongarisse Rebellen met Volck wierdt gedaen / maer 't selve heeft niet wel konnen geweert werden. Den Coningh is oock in Februarij weder van Danzigh vertrocken / en begaf sig na Lublijn / alwaer een Convocations-dag wiert gehouden. Den 9 April quam daer een Moscovissen Ambassadeur / en versocht Assistentie: maer het quam de Poolen / die onlangs uyt een dangereusen Oorlogh met de Turcken waren geraeckt / soo niet gelegen: Echter is een Ambassade van de Heeren Sevorinsky en Sapiha na 't Moscovisse Hof gedaen / om by occasie / dat de Moscoviters hen van doen hadden / goede Conditien te maecken; sy begeerden dan / den Generael Dorosensko, als een Rebel: de restitutie van Kiof en Smo-lensko, en satisfactie, voor dat de Moscoviters de Kroon Poolen met geen 30000 Man hadden geassisteert. En is na eenige handelinge het volgende tusschen beyde geaccordeert: Ten eersten is gecontinueert een Stilstant van Wapenen voor 15 Jaren, de 2 Jaren daer in geslooten, welcke van 't laetste Verdragh noch over waren. Ten tweeden, dat sijn Czaarsse Majesteyt voor de possessie der Ste-den Kiof en Smolensko aen Poolen soude geven 200000 Ducaten of Roebels, de helft contant, en d'andere helft in de Maent November op den Rijckxdag in Po-len.

len. Ten derden, dat sijn Czaarsse Majesteyt aenstonts aen Polen sou inruymen de Steden Velijs en Nievel, beyde op de Littausse Frontieren gelegen; en wat de restitutie van de Stadt Siberien aengaet, daer over men niet eens konde werden, dat men daer over op den voorsz. Poolssen Rijckxdagh nader sou spreecken. Ten vierden, dat alle Poolsse Gevangens aenstonts los gelaten mosten werden. En ten vijfden, datmen op den voorsz. Rijkxdag soude resolveren en concluderen over 't poinct van de Assistentie en Conjunctie der Wapenen tegens de Turcken en Tartaren, &c. De Poolsse Ambassadeurs zijn den 14 Augusti hier op met veele Geschencken na huys gekeert.

Den 3 Mey/ als men tot Danzig het Danck-Feest over de geslotene Vrede tot Oliva heeft gehouden/ en dat die juyst op den Dag van Kruysvindinge quam/ soo hebben de Carmeliter-Monnicken/ die aldaer een Klooster hadden/ eene publijcke Processie na der Olijf aengestelt; 't welck het gemeene Volck/ en speciael de Schoenmaeckers Knechts/ niet konnende verdragen/ als meest seer hart Luyters zijnde/ soo heeft het eerst met Steenen beginnen te gooyen/ en is daer na tegens den avont in 't Klooster gevallen/ daer veele insolentie gepleegt/ en verscheydene Kerckelijcke Ornamenten wegh-genomen heeft: de Regeeringe aldaer/ swarigheyt hier uyt te gemoet siende/ alsoo het seeckerlijck in Poolen niet wel genomen soude werden/ heeft de Poorten doen sluyten/ en eenige van de Hantdadige vatten/ maer niet durven straffen; dan een groot gedeelte van de spoiljeringe is weder te recht gekomen. En heeft veele tot de ruste aldaer by-gebracht/ dat eenen Dr. Strauch/ Luyters Predicant/ die te voren daer gestaen hadde/ doch naderhant by de Heere Keurvorst van Brandenburgh vast gehouden/ by de selve weder is ontslagen/ en op den 20 July met groote eerbewijsinge weder binnen Danzig ontfangen.

Ondertusschen zijn de Turckse en Moscovisse Armeen omtrent Czecherin/ dat de eerste belegert hadden/ in Gevecht geraeckt/ de Turcken hadden 't in 't begin te quaet/ maer haer weder recolligerende/ zijn andermael voor Czecherin geruckt/ hebben wel 8 a 9 Minen te gelijck aengesteecken/ en soo geweldelijck gestormt/ dat sy/ niet tegenstaende de tegenweer van het Guarnisoen/ dat men 30000 Man seyde sterck te wesen/ daer in gedrongen zijn/ 't meestendeel van 't selve neer-gemaeckt/ en de Plaets geraseert/ vervolgende voort de Moscoviters tot onder Buckzijn aen de Niper; maer na veele schermutselen daer weynig avanceerende/ en gebreck aen Vivres krygende/ zijn sy weder geretireert. 't Heeft echter groote onsteltenisse in Moscovien gegeven/ en den Veltheer Romadonouski in disgratie van sijn Czaarsse Majesteyt gebracht. De Turcken na huys keerende/ hebben haer dese Tocht niet bedanckt/ alsoo hare Armee seer gesmolten was.

De Polen de Vrede/ met de Turcken gesloten/ geratificeert hebbende/ zijn aen haer de beloofde Steden afgetreden/ en daer mede de Vrede bevestigt.

De Fransen siende dat den Hartogh van Nieuwburgh sigh meer en meer met het Huys van Oostenrijck verbond/ hebben hare Armee onder Duc de Luxemburgh in 't Landt van Gulick gesonden/ en uytgenomen die Stadt/

alle Plaetsen in besettinge genomen / en d'arme Onderdanen met onverdraegelijcke lasten beswaert / soo dat het Lant ten deele geruineert / en voort gelijck opgegeten is / dienende alsoo de Franssen haer van 't onderhout / en grootelijckx benadeelende die sy hare Partye oordeelden te zijn : dit dede de Geallieerden / Lunenburgsen en Munsterssen / voort over Rijn retireren / en heeft Monsr. Calvo voort Aken en andere Plaetsen in besettinge genomen.

Den 25 October is den Erf-Prins van Nieuburg met de Aerts-Hartogin Maria Anna / des Keysers Suster / tot Nieustadt getrouwt.

Men verlangde ondertusschen byfonderlijck in de Spaensse Nederlanden / als daer de Onderdanen nu harder als voren door de Franssen gedruckt wierden / na de Ratificatie uyt Spangie / die lang bleef tarderen / alsoo 't in Spangie so glat niet deur wilde / vermits men daer de Articulen seer hart oordeelde / en voornamentlijck onaennemelijck / dat Spangie soude beloven geen assistentie aen sijne Geallieerde tegens Vranckrijck te doen: de Coning van Spangie begeerde daer op het advijs van de Raedt van State te horen / bestaende het selve uyt 7 Persoonen ; maer daer van waren alleen 3 voor de Vrede / en d'andere van resolutie / liever alles te wagen / als de Conditien aen te nemen : doch des Conings Raedt de saecken considererende / gelijck die lagh / heeft de selve Raedt van State noch 4 Heeren toegevoegt / om op 't ratificeren nader te besoigneren / en onder dese nieuwe Heeren 3 zijnde / welcke tot de Vrede stemden / soo heeft sijn Majesteyt geresolveert de Ratificatie te teyckenen : die eyndeling den 28 November tot Nimwegen arriveerde / hebbende de Fransse Ambassadeurs / diens Conings Ratificatie daer al een geruyme tijdt voor de eerst gestelde tijdt van de uytwisselinge was geweest / inmiddels noch de gantse Maent van November / en vervolgens noch tot den 15 December / toegestaen / tot het uytwisselen van de Ratificatien / en dat ondertusschen de Stilstant van Wapenen soude continueren. De Spaensse Heeren Ambassadeurs sochten noch eenige Poincten / die men te hart oordeelde / als geseyt / wat verandert te krijgen / en voornamentlijck / dat de Keyserl. Ambassadeurs mede de Vrede souden teyckenen ; maer daer omtrent ontstonden dagelijckx noch soo veele swarigheden / dat het selve alleen heeft gestreckt tot verlanginge van tijdt / 't geen namaels heeft gedient tot nadeel van de Spaenssen / also de Franssen so veel langer de Contributien zijn blijven pretenderen. De meer-gem. Wisselinge der Ratificatien met Spangie is dan eerst op den 15 December geschiet ; daegs te voren hadden de Heeren Fransse Ambassadeurs aen d'een / en de Heeren Spaensse Ambassadeurs aen d'ander syde / hare Instrumenten van de Ratificatien aen 't Hostel van haer Hoog Mog: Ambassadeurs gesonden / welcke door den Secretaris van hare Excellentien gebracht zijnde aen Partyen / om gecollationeert te werden / soo is daer op den volgenden dagh / zijnde den 15 voorsz. ten 4 uren namiddags de Wisseling geschiet in 't Hostel van haer Hoog Mog: / komende daer toe aldaer de wedersijts Secretarissen van de Ambassadeurs / / waer omtrent dan geene byfondere solemniteyten zijn geschiet / als dat daer by gevoeght is een Acte van Certificatie van de gedane extraditie by de

de Heeren haer Hoog Mog: Ambassadeurs/ zijnde den Heere van Beverning en den Heere van Haren: waer na de Franssen en Spaenssen in haer Logementen groote blijtschap hebben bewesen: gelijck suckx namaels tot Parijs en door gants Vranckrijk, en niet minder tot Brussel en elders in de Nederlanden/ en vervolgens oock in Spangie/ is gedaen/ maer met te veel omstandigheden/ om die hier alle te gedencken: het Tractaet van Vrede was het navolgende.

TRACTAET van VREDE,

Tusschen den Alder-Christelijckſten Coning van Vranckrijck ter eenre, en den Catholijcken Coning van Spangie ter andere ſyde, gemaeckt ende geteeckent op den 17 September 1678, tot Nimwegen.

IN den Name Godts des Scheppers en de Alderheylıgſte Drievuldigheyt: Aen alle en een iegelijck, jegenwoordige en toekomende, zy kennelijck, dat gedurende den Oorlog, die ontſtaen is ſedert eenige Jaren herwaerts, tuſſchen den Alderhoogſte, Alderdoorluchtigſte en Aldergrootmachtigſte Prince LOUYS de XIV. by der Gratie Godts Alder-Chriſtel. Coning van Vranckrijck en van Navarre, en ſijne Geallieerden, ter eenre; ende den Alderhoogſte, Alderdoorluchtigſte en Aldergrootmachtigſte Prince CAROLUS de II. by der Gratie Godts Cathol. Coningh van Spangie, en ſijn Geallieerden, ter andere ſyde; hare Majeſteyten niet lievers hadden gewenſcht, als daer van een eynde te ſien door een goede Vrede, als oock, om door de ſelve begeerte te doen ophouden, voor ſoo veel in haer ſoude zijn, de Ellendigheyt van ſoo veele Provintien, de Tranen van ſoo veel Volckeren, het Bloetſtorten van ſoo veel Chriſtenen, haer bewogen heeft, door de krachtige officien van den Alderhoogſten, Alderdoorluchtigſten en Grootmachtigſten Prince den Coningh van Groot Brittannien te accorderen, om haer Extraordinaire Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſſen te ſenden binnen de Stadt Nimwegen: Soo iſt, dat door de kracht van de Goddelijcke goetheyt de ſelve haer verder hebben willen bedienen van het volkome vertrouwen, dat hare Majeſteyten hebben gecontinueert te nemen in de Mediatie van hoogſtgem. Heer Coning van Groot Brittannien, eyndelijck gem. Extraordinaire Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſſen, te weten, van de ſyde van ſijn Alder-chriſtel. Majeſteyt den Heere Grave d'Eſtrades, Mareſchal van Vranckrijck en Ridder van ſijne Ordres; den Heer Colbert, Ridder, Marquis van Croiſſy, ordinaris Raet van ſijn Raet van Staten, en den Heere de Meſmes, Ridder, Grave d'Avaux, Raet in ſijne Raden: En van de ſyde van ſijn Cathol. Majeſteyt den Heer Don Pablo Spinola Doria, Marquis de los Balbaſes, Duc de Seſte, Seigneur van Ginoſa, Cazalnozetta en Pontecuron, Raet in ſijnen Raet van Staten, en ſijne groote Protonotaris in ſijn Raet van Italien; Don Gaſpar de Tebes en Cordua Tello, en Gusman, Grave van Venaſuzza, Marquis de la Fuëntes, Heer van Lorena van 't Huys van d'Arrucas, van d'Eylanden van Guadalupa en Matalione, perpetuële Meeſter van de Victorie, perpetuële Richter en Groot Escrivain van de Stadt van Sevilla, Edelman van de Kamer van ſijn Keyſerl. Majeſteyt, in ſijnen Souverainen Raedt van

van Oorlog,en ſijn Generael van d'Artillerye; Don Pedro de Ronquillo, Ridder van d'Ordre van Alcantara,Raet in ſijn Raet van Caſtilien en Indien,enDonJean Babtiſta Chriſtijn,Ridder, Raet in den Hogen Rade van Vlaenderen,by den Perſoon van hoog-gem: ſijn Cathol. Maj. en van ſijnen Raet van Staten, en Secreten Raet in de Nederlanden,uyt krachte van de Brieven en Commiſſien, die over en weder zijn gecommuniceert,en van waer in 't eynde van dit Tractaet de Copyen van Woort tot Woort zijn geinſereert,waren over-een-gekomen en geaccordeert op de wederzydſe Conditien van Vrede en Vrientſchap, als hier na volgt.

1. Eerſtelijck is over-een-gekomen en geaccordeert, dat in 't toekomende ſal zijn een goede, vaſte, durable Vrede, Confœderatie en eeuwig-durende Alliantie en Vrientſchap tuſſchen de Alder-Chriſtelijckſte en Catholijcke Coningen, hare Kinderen, alrede geboren en die noch geboren ſullen werden, hare Erven, Succeſſeurs en Erfgenamen, hare Koninckrijcken, Staten, Landen en Onderdanen, dat ſy malkander ſullen beminnen als Broeders, uyt alle haer vermogen, malkanders welſtant, eere en reputatie te procureren, vermydende ter goeder trouwe, ſo veel haer mogelijck ſal zijn, de ſchade van d'een en van d'ander.

2. Ingevolge van deſe goede vereeniging, ſal de Stilſtant van alle ſoorten van Hoſtiliteyten, gearreſteert en geteyckent op den 19 Auguſti deſes lopende Jaers, continuëren volgens ſijnen teneur, tuſſchen hoogſtgem. Heeren Coningen, hare Onderdanen en Vaſſalen, ſoo in de Zee, in andere Wateren als te Lande, en generalijck in alle Plaetſen, alwaer den Oorlog gevoert wort door de Wapenen van hare Majeſteyten, ſoo tuſſchen hare Troupen en Armeen, als tuſſchen de Guarniſoenen van hare Plaetſen: En ingevalle tegens deſe Stilſtant van Wapenen eenige Plaets of Plaetſen waren genomen, 't zy door Attacque of door Surpriſe, of door ſecrete intelligentie, ja ſelfs indien eenige Gevangens genomen wierden, of eenige andere vyantlijcke Actie wierde gepleegt, door eenig onverwacht voorval, of door die gene, die niet konnen voorſien worden, contrarie den voorſz. Stilſtant, ſoo ſal die ſelve contraventie van d'een en d'andere ſyde ter goeder trouwe werden gerepareert, ſonder vertreck of difficulteyt wederom gevende, ſonder eenige verminderinge, 't gene dat geoccupeert was, en over te leveren de Gevangens ſonder Rantſoen,ſonder betalinge van koſten, invoegen dat alle ſaecken wederom ſullen werden herſtelt, in dien ſtaet als die waren op den voorſz. 19 Auguſti, wanneer de ſelve Stilſtant van Wapenen wierde gearreſteert en geteeckent, den inhoude van 't welcke geobſerveert moſte werden tot op den dagh van de uytwiſſelinge van de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet.

3. Alle oorſaken van ongemacken of misverſtanden ſullen voor altijt blyven uytgebluſcht en te niet gedaen, en alle 't gene gedaen en gepaſſeert is ter occaſie van deſen Oorlogh, en gedurende de ſelve, ſullen geſtelt werden in een eeuwige vergetenheyt, ſonder dat men in 't toekomende van d'een of d'andere ſyde, directelijck of indirectelijck door de Juſtitie of anderſints ſal mogen onderſoeck doen, onder pretext, hoe het ſoude mogen zijn; noch dat hare Majeſteyten en Onderdanen,Dienaren en Adherenten van d'een en d'andere ſyde, ſullen mogen betonen eenige de minſte ſoorten van reſſentiment van alle de offentien en ſchade,

de, die de selve gedurende desen Oorlog soude mogen hebben ontfangen.

4. Ter contemplatie van dese Vrede sal den Alder-Christel. Coning aenstonts na het uytwisselen van de Ratificatie van dit tegenwoordige Tractaet weder overgeven in de macht van sijn Cathol. Majesteyt, de Stadt en Fortresse Charleroy, de Stadt Binsch, de Stadt en Fortresse van Aeth, Oudenaerde en Kortrijck, Prevooftschappen, Castelenyen, Appartenentien en Dependentien, soodanig als de selve by hoogst-gem: Cathol. Majesteyt zijn beseten geweest voor den Oorlogh van 't Jaer 1667: Alle welcke voorsz. Steden en Plaetsen waren gecedeert aen hoogst-gem: Alder-Christel. Coning, by hoogst-gem: sijne Cathol. Majesteyt, by het Tractaet getekent tot Aken op den 2 Mey 1668, 't welcke by dit tegenwoordige Tractaet expresselijck wert gederogeert, voor soo veel aengaet de voorsz. Steden en Plaetsen, haer Appendentien en Dependentien van dien; ingevolge van 't welck den Cathol. Coning weder sal komen in de possessie van de selve, om voor hem en sijne Successeurs volkomentlijck en gerustelijck te besitten, uytgenomen de Verge de Menin en de Stadt Condé, de welcke (hoewel voor desen gepretendeert by sijn Alder-Christel. Majesteyt, als een Lit van de Castelenye van Aeth) echter blyven sal aen de Kroon van Vranckrijck, met alle hare Dependentien, uyt krachte van dit tegenwoordige Tractaet, soo als hier na sal werden gesegt.

5. Hoogst-gem. Alder-Christel. Majesteyt obligeert sigh en belooft mede te sullen herstellen in handen van hoogstgem: Cathol. Majesteyt aenstonts na d'uytwisselinge van de Ratificatien de Stadt en Graefschap van Limburg met alle sijne Dependentien, en 't Lant van Over-Mase, de Stadt en 't Casteel van Gent, mede met alle sijne Dependentien, 't Fort Rodenhuys, en 't Landt van Waes, de Stadt en Plaetse van Leeuwe in Brabant, met sijn Dependentien; de Stadt en Plaetse van St. Gilain, van de welcke echter de Fortificatien sullen werden geslecht, en de Stadt van Puicerda in Catalonien, in soodanigen staet als sigh de selve tegenwoordigh bevint, met hare Lantschappen, Plaetsen, Casteelen, Forten, Landen, Heerlijckheden, Domainen, Bailluagien, Appartenentien en Dependentien daer aen behorende, sonder iets te reserveren noch te rugh te houden, om beseten te werden by sijn Cathol. Majesteyt en dessels Successeurs, soodanigh de selve heeft beseten voor 't aengaen van desen Oorlogh.

6. De voorsz Plaetsen, Steden van Charleroy, Binsch, Aeth, Audenaerde en Kortrijck, hare Bailluagien en Castelenyen, Gouvernementen, Prevooftschappen, Lantschappen, Domainen, Heerlijckheden, Appertenentien en Dependentien, en 't gene daer aen behoort, van wat name de selve soude mogen zijn, met alle hare Leenen, Vassalen, Onderdanen, Steden, Burgten, Vlecken, Dorpen, Bosschagien, Rivieren, platte Landen, en eenige andere dingen, daer aen dependerende, sullen by dit tegenwoordige Tractaet van Vrede verblyven aen sijn Cathol. Majesteyt, aen sijne Erven en Successeurs, of actie hebbende, onwederroepelijcke, en voor altijdt, met de selve Rechten van Souverainiteyt, Eygendom, hooge Jurisdictie, Patronaetschap, Gardiaenschap en Jurisdictie, Nominatie, Prerogativen en Præeminentien op de Bisdommen, Kercken, Cathedralen en Abdyen, Prioorschappen, Digniteyten, Priesterschappen en alle andere, geene

uyt-

uytgesondert, zijnde in 't Districť van de selve gecedeerde Lantschappen, Plaetsen en Bailluagien van eenige Abdyen, die van de voorsz. Prioorschappen gehouden werden, en daer van dependeren, en alle andere Rechten, die voor desen hebben toegekomen aen den Alder-Christel. Coningh, niet tegenstaende de selve alhier niet particulierlijck waren uytgedruckt, sonder dat sijne Cathol. Majesteyt voor het toekomende sal mogen werden ontrust noch getroubleert, op wat wyse sulkx soude mogen zijn, door recht noch met'er daet van den Alder-Christel. Coning, sijne Successeurs, noch door eenige Princen van dat Huys, noch door wie of onder wat pretext of occasie het selve soude mogen zijn, of toekomen in de voorsz. Souverainiteyt, Eygendom, Jurisdictie, Ressort, Possessie en gebruyck van alle de voorsz. Landtschappen, Steden, Plaetsen, Casteelen, Landen en Heerlijckheden, Provooftschappen, Domeynen, Castellenyen en Bailluagien, met alle de Plaetsen en saecken daer van dependerende: En ten welcken effecte renontieert, quiteert, cedeert en transporteert hoogstgem. Alder-Christel. Coningh, soo voor sijn selven, als voor sijn Erven, Nakomelingen, en actie hebbende, gelijck de voorsz. Plenipotentiarissen in sijnen Name by dit tegenwoordige Tractaet van Vrede onwederroepelijck hebben gerenuncieert, gecedeert en getransporteert voor eeuwigh en voor altijt, in faveur en ten profijte van hoogstgem. sijn Cathol. Majesteyt, dessels Erven, Successeurs, en actie hebbende, alle Rechten, Actien en Pretentien, hooge Jurisdictie, Patronaetschap en Gardiaenschap, Jurisdictien, Nominatien, Prerogativen op de Bisdommen, Cathedrale Kercken, en alle andere Beneficien, zijnde onder het Territoir van de voorsz. Plaetsen, Landtschappen en Bailluagien alhier gecedeert, van wat Abdyen dat de voorsz. Prioorschappen werden gehouden en dependeren, en generalijck sonder iets t'achterhouden noch te reserveren eenige andere Rechten, die den Alder-Christel. Coningh of sijne Erven en Successeurs hebben en pretenderen, of souden mogen hebben en pretenderen, om wat oorsaeck en occasie 't selve soude mogen zijn op de voorsz. Lantschappen, Plaetsen, Casteelen, Forten, Landen, Heerlijckheden en Bailluagien, en van alle de Plaetsen en Dependentien als voorsz. is, niet tegenstaende alle Wetten, Coustumen en Constitutien ter contrarie geëmaneert, selfs die met Eede soude mogen zijn bevestight, de welcke en de Clausule derogatoir, expressélijck is gederogeert by dit tegenwoordige Tractaet ten effecte van de voorsz Renuntiatie en Cessie, de welcke kracht en plaetse sullen hebben, sonder dat particuliere expressie en specificatie de generale derogeert, nochte de generale de particuliere, uytsluytende oock by dese voor eeuwigh en altoos alle exceptien, onder wat Rechten, Tituls, Oorsaecken of Pretexten, de selve souden mogen sijn gefondeert, verklaert, consenteert, wil en verstaet hoogh-gem. Alder-Christel. Coningh, dat alle Leenen, Vassalen, Onderdanen van de Landtschappen, Steden en Landen aen de Kroon Spangien gecedeert, als hier voor is verhaelt, sullen zijn en blyven gequiteert en ontslagen van nu en altijdt van de gepresteerde hommage, dienst en Eedt van getrouwigheyt die de selve en een yder van dien soude mogen hebben gedaen en gepresteert aen den Coningh van Vranckrijck of dessels Predecesseurs, Alder-Christel. Coningen, mitsgaders

ders alle gehoorſaemheyt, ſubjectie en vaſſalſchap, tot het welcke de ſelve deswegen gehouden ſoude mogen zijn, willende de ſelve Alder-Chriſtel. Coningh, dat de voorſz. Hommagie en Eeden van getrouwigheyt ſullen weſen nul en van geender waerde, gelijk of de ſelve noyt voor deſe waren gedaen noch gepreſteert.

7. Hoog-gem. Alder-Chriſtel. Coningh ſal oock doen reſtitueren aen hooghgem. Cathol. Coning alle de Steden, Plaetſen, Forten, Caſteelen en Poſten, die ſijne Wapenen ſoude hebben of mogen hebben geoccupeert, tot op den dagh van de Publicatie van deſe Vrede, in welcke Plaetſen van de Werelt de ſelve ſouden mogen gelegen zijn: gelijck aen d'andere ſyde ſijn Cathol. Majeſteyt ſal doen reſtituëren aen den Alder-Chriſtel. Coning alle de Plaetſen, Forten, Caſteelen en Poſten, die ſijne Wapenen ſouden mogen hebben geoccupeert, gedurende deſen Oorlog, tot op den dagh van de Publicatie van deſe Vrede, waer en op wat plaetſen de ſelve oock ſouden mogen gelegen zijn.

8. De reſtitutie van welcke voorſz. Plaetſen, als boven gemelt, ſal geſchieden by den Alder-Chriſtel. Coning of deſſelfs Miniſters, reëlijck en ter goeder trouwe, ſonder eenigh dilay of difficulteyt, om wat redenen en occaſien 't ſelve ſoude mogen zijn, aen die gene die daer toe by ſijn Cathol. Majeſteyt ſullen zijn gedeputeert, binnen ſoodanigen tijt, en op ſoodanige maniere als hier voren geſegt is, mitsgaders in ſoodanigen ſtaet, als de ſelve Plaetſen ſigh als nu bevinden, ſonder de ſelve in geenderley wyſe te demoliëren, verſwacken, verminderen of beſchadigen, oock ſonder dat men ſal vermogen te pretenderen of te eyſſchen eenig rembourſement voor de Fortificatien in de ſelve Plaetſen gedaen, noch voor de betalinge van 't gene aen de Soldaten en Oorlogs-Luyden, daer binnen zijnde, ſoude mogen ſchuldigh zijn.

9. Verders is gearreſteert, dat alle de Proceduren, Vonniſſen en Arreſten, gegeven door de Rechters en andere Officiers van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt, geſtabileert in de voorſz. Steden en Plaetſen, waer van ſy jouïſſeren uyt krachte van 't Akenſe Tractaet, en hier vooren aen ſijn Cathol. Majeſteyt gecedeert, of door 't Parlement van Doornick, ter ſaecke van de Differenten en Proceſſen vervolgt, ſoo by d'Inwoonders van de voorſz. Steden en hare Dependentien, als andere, gedurende den tijdt dat de ſelve zijn geweeſt onder de gehoorſaemheyt van hoog-gem: Alder-Chriſtel. Coningh, ſullen hebben en genieten haer volkomen effect in alle maniere, als of gem: Heer Coning gebleven was Heer en Poſſeſſeur van de voorſz. Steden en Plaetſen: En ſullen de voorſz. Vonniſſen en Arreſten niet mogen werden gerevoceert, in twijffel getrocken, geannulleert, noch de Executien van dien opgehouden noch verhindert, maer ſal wel geoorloft zijn aen de Partyen haer ſelven te voorſien door reviſien van de ſaecke, volgens ordre en diſpoſitien van de Wetten en Ordonnantien; blyvende ondertuſſchen de Sententien in haer kracht en waerde, ſonder prejuditie van 't gene in deſen reguarde is geſtipuleert by het 21 Articul van dit tegenwoordige Tractaet.

10. En alſoo de Miniſters van den Alder-Chriſtel. Coningh na den geſlooten Vrede van Aken hebben geſuſtineert in de Conferentien tot Rijſſel, dat de Sluyſen ten Ooſten en ten Weſten van de Stadt Nieuwpoort, en 't Fort Vierboeten,

ſtaende op de hoeck van de Sluys, weſtwaert by de Mont van de Haven van Nieupoort, en een gedeelte van die van Nieuwen-Dam, gebouwt op de Sluys aen de Ooſt-ſyde, met de reſt van de voorſz. Haven, onderhouden by die van Veurne, was van het Territoir van de Caſtelenye van Veurne, en dieswegen behoorde te komen aen ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt: En ter contrarie de Miniſters van ſijn Cathol. Majeſteyt ſuſtineerden, dat ſulckx niet en was; en of ſchoon het ſoodanigh ſoude mogen zijn, des neen, dat behoorde genoegh te zijn, dat ſijn Cathol. Majeſteyt, zijnde Souverain Prince terwyl deſe Fortificatien zijn gemaeckt, ſoo ten reguarde van de Caſtelenyen van Veurne als van de Stadt Nieupoort, de ſelve heeft vermocht te incorporeren en toe te eygenen de voorſz. Partyen aen de Haven en Fortificatien van Nieupoort, en daer door de ſelve te maecken onafſcheydelijck van de ſelve Stadt; ſoo is vaſt geſtelt, dat de voorſz. Sluyſen en andere Partyen van de Fortificatien van Nieupoort, hier boven genoemt, ſullen verblyven aen ſijn Cathol. Majeſteyt, ſo als de ſelve Stadt, ſonder dat de Alder-Chriſtel. Coning, als hem toebehorende de Stadt en Caſtelenyen van Veurne, of anderſints, de ſelve oyt ſal vermogen te pretenderen. En wat aengaet den loop van de Wateren, en van de Caſtelenyen van Veurne, de ſelve ſal continueren en beſeten werden in ſoodanige forme en maniere, als tot nu toe is gepractiſeert.

11. Hoog-gem: Alder-Chriſtel. Coningh ſal behouden en effectivelijck in de beſittinge blyven van 't geheele Graefſchap van Bourgondien, ordinaris genaemt het Franche Compté, en van de Steden, Plaetſen en Landen daer van dependerende, daer in begrepen de Stadt Beſançon in ſijn Diſtrict, mitsgaders de Stadt Valencijn en ſijn Dependentien, Bouchain en ſijn Dependentien, Condé en ſijn Dependentien, niet tegenſtaende voor deſe is gepretendeert te zijn een Lit van de Caſtelenyen van Aeth; Camerijck en Cambreſis, Aire, St. Omer met hare Dependentien, Yperen en ſijn Caſtelenyen, Warwijck, Warneton op de Lis, Poperinge, Bailleul en Caſſel met hare Dependentien, Bavay en Maubeuge met hare Dependentien.

12. Het gemelte Graefſchap van Bourgondien, de Steden, Plaetſen en Landen daer van dependerende, de Stadt Beſançon en haer Deſtrict daer in begrepen, gelijck oock de voorſz. Steden, Plaetſen van Valencijn, Bouchain, Condé, Camerijck, St. Omer, Yperen, Warwijck en Warneton, Poperinge, Bailleul, Caſſel, Bavay en Maubeuge, hare Bailluagien, Caſtelenyen, Gouvernementen, Prevooſtſchappen, Territorien, Domainen, Heerlijckheden, Appartenentien, Dependentien en wat daer toe behoort, van wat name de ſelve ſoude mogen zijn, met alle de Leenmannen, Vaſſalen, Onderdanen, Steden, Burgten, Dorpen, Vlecken, Boſſchagien, Revieren, platte Landen, Zanden en eenige andere dingen daer van dependerende, by dit tegenwoordige Tractaet ſullen verblyven aen ſijne Alder-Chriſtel. Majeſteyt, en deſſelfs Erven, Succeſſeuren en Actien hebbende, onwederroepelijck en voor altoos met de ſelve Rechten en Souverainiteyten, Eygendommen, Hoge-Jurisdictien, Patronaetſchap, Gardiaenſchap en Juriſdictie, Nominatie, Prerogativen en Preëminentien op de Biſdommen en Cathedrale Kercken en andere Abdyen, Prioorſchappen, Digniteyten, Prieſter-

ſchappen,

ſchappen en alle andere Beneficien, behoorende onder het Deſtrict van de ſelve gecedeerde Landen, Plaetſen en Bailluagien, van wat Abdyen de ſelve Prioorſchappen werden gehouden, of dependeren, en alle andere Rechten, die voor deſen hebben toebehoort aen den Cathol. Coningh, niet tegenſtaende de ſelve alhier niet particulierlijck zijn genomineert, ſonder dat ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt in 't toekomende daer in ſal mogen werden getroubleert en ontruſt, door wat wegen, actie of recht het oock ſoude mogen zijn, by den Cathol. Coningh, deſſelfs Succeſſeurs of eenige Princen van dat Huys, of by wien, onder wat pretext, of by wat gelegentheyt het ſoude mogen zijn, de ſelve Souverainiteyt, Eygendom, Jurisdictie, reſſort, poſſeſſie en gebruyck van alle de voorſz. Landtſchappen, Steden, Plaetſen, Caſtelen, Landen en Heerlijckheden, Provooſtſchappen, Domainen, Caſtelenyen en Bailluagien; mitsgaders van alle Plaetſen en andere dingen daer van dependerende. En tot dien eynde heeft ſijne Cathol. Majeſteyt, ſoo voor hem ſelfs, als voor ſijne Erfgenamen, Succeſſeurs en Actie hebbende, gerenuntieert en gequiteert, gecedeert en getranſporteert, gelijck desſelfs voorſz. Plenipotentiariſſen in ſijnen Namen by dit tegenwoordigen irrevocable Tractaet van Vrede renuntieren, cederen en tranſporteren voor eeuwigh en altoos, in faveur en ten profijte van hoogſt-gem. Alder-Chriſtel. Coningh, ſijn Erven, Succeſſeuren en Recht-hebbende, alle de Rechten, Actien, Pretenſien, Hooge Jurisdictie, Patronaetſchap, Gardiaenſchap, Jurisdictie, Nominatie, Prerogativen en Preëminentien op de Bisdommen, Cathedrale Kercken en alle andere Beneficien, behorende onder 't Deſtrict van de gem. gecedeerde Plaetſen, Landen en Bailluagien, van wat Abdyen de ſelve Prioorſchappen werden gehouden en dependeren, en generalijck ſonder iets te rugh te houden, noch te reſerveren, alle andere Rechten, die de gem. Cathol. Coningh, of ſijn Erven en Succeſſeuren hebben of ſoude mogen pretenderen, of ſoude konnen hebben of pretenderen, om wat redenen en occaſien het ſelve ſoude mogen zijn, op de voorſz. Landtſchappen, Plaetſen, Caſtelen, Forten, Landen, Heerlijckheden, Domeynen, Caſtelenyen en Bailluagien, en op alle plaetſen daer van dependerende, gelijck als voorſz. is, niet tegenſtaende alle Wetten, Couſtumen en Conſtitutien ter contrarie geëmaneert, ſelfs die door den Eedt zijn geconfirmeert geweeſt, de welcke en de Clauſulen derogatoir ten effecte van de voorſz. renontiatie en ceſſie by dit tegenwoordige Tractaet expreſſelijck zijn gederogeert, de welcke ſullen duren en plaetſe hebben, ſonder dat de expreſſie of particuliere ſpecificatie derogeert de generale, noch de generale de ſpeciale, uytſluytende voor eeuwig alle exceptien, onder wat recht, tituls, ſaecken en pretexten de ſelve ſoude mogen zijn gefondeert; verklaert, conſenteert, wil en verſtaet gemelten Cathol. Coning, dat alle de Mannen van Leenen, Vaſſalen en Onderdanen van de voorſz. Landtſchappen, Steden en Landen aen de Kroon Vranckrijck gecedeert, gelijck als hier vorens ſtaet, ſullen zijn en blyven ontſlagen en geabſolveert van nu en voor altijt van ſoodanige Hulding, Trouwe, Dienſte en Eed van getrouwigheyt, als ſy en een yder van haer aen den ſelven of ſijne Predeceſſeurs, Cathol. Coningen, ſouden mogen hebben gedaen, mitsgaders van alle gehoorſaemheyt, ſubjectie

en vassaliteyt, als sy-luyden dieswegen aen den selven souden mogen schuldigh zijn, willende gem: Cathol. Coning, dat de selve trouwe, Hommage en Eed van getrouwigheyt sullen wesen van nul en van geender waerde, even alleens of die noyt waren gedaen of gepresteert geweest.

13. Alsoo sijn Alder-Christel. Majesteyt heeft verklaert, by de Conditien, op de welcke hy den Vrede heeft geoffereert, van te willen hebben de Stadt Charlemont, of by wisselinge Dinant, ter keure van sijn Cathol. Majesteyt, op conditie, dat den selven Cathol. Coning soude aennemen t'obtineren van den Bisschop van Luyck de cessie van Dinant, het consent van den Keyser en 't Rijck, soo heeft sijn Majesteyt gekosen te behouden de Stadt Charlemont: gelijck hy alvorens en in gevolge van dien sigh obligeert en belooft te sullen verkrijgen van gemelte Heere Bisschop en Capittel van Luyck, de cessie in authenticque forme van de voorsz. Stadt Dinant, benevens het consent van den Keyser en 't Rijck, binnen een Jaer na desen, te rekenen van den Dagh van de Ratificatie van 't Tractaet van Vrede, dat gemaeckt sal werden tusschen den Keyser en hoog-gem: Alder-Christel. Coning: En ingevalle dat hoogh-gem: sijne Cathol. Majesteyt de voorsz. cessie van den Bisschop en Capittel van Luyck, met het consent van den Keyser en 't Rijck, niet soude konnen obtineren, soo verbint sigh de selve en belooft aenstonts na het verval van den voorsz. termijn in de macht van sijn Alder-Christel. Majesteyt wederom te sullen doen herstellen de voorsz. Stadt Charlemont, om de selve te besitten als alle d'andere Plaetsen en Lantschappen aen den selven Alder-Christel. Coning by het 11 en 12 Articul van dit tegenwoordige Tractaet gecedeert.

14. En om alle die difficulteyten voor te komen, die veroorsaeckt zijn geweest in de executie van 't Tractaet van Aken, en om voor altijt de goede intelligentie van de 2 Kroonen te restabiliëren, soo is goet gevonden en geaccordeert, dat de Landen, Burgten, Vlecken en Dorpen, begrepen in de Prevooftschappen by desen gecedeert, of die alreede toequamen voor het maecken van dit Tractaet aen den Alder-Christel. Koning, aen geene syde van de Sambre, tegens andere sullen werden uytgewisselt, de welcke sig sullen bevinden nader gelegen te zijn en dienstiger voor sijn Cathol. Majesteyt: van gelijcken oock de Dorpen van de Verge de Menin, die haer sullen bevinden gelegen te zijn by Kortrijck, sullen werdeu uytgewisselt tegens andere, die nader gelegen zijn en dienstiger aen sijn Alder-Christel. Majesteyt; als mede de Dorpen van het Prevooftschap van Mons, die haer bevinden soo verre geavanceert in die Landen, gecedeert aen sijn Alder-Christel. Majesteyt in Henegouwen, dat de selve de communicatie interrumpeerden, sullen werden verwisselt tegens andere Dependentien van Landtschappen aen den Alder-Christel. Koning gecedeert, die nader gelegen zijn en dienstiger aen sijn Cathol. Majesteyt: En generalijck, dat alle de Landen, die begrepen zijn in de gecedeerde Landtschappen, of gerestitueert aen een van de selve Heeren Koningen, over en weder sullen werden uytgewisselt tegens andere van gelijcke waerde, wel verstaende, indien men wegens dese Uytwisselinge sal konnen over een komen.

15. Men sal Commissarissen deputeren van d'een en d'andere syde 2 Maenden

den na de Publicatie van dit tegenwoordige Tractaet, die vergaderen ſullen ter plaetſe daer toe reſpectivelijck geaccordeert,'t zy om te procederen tot Uytwiſſelinge, als om te reguleren de Limiten tuſſchen de Staten en Heerlijckheden, die verblyven ſullen aen yder van de voorſz. Heeren Koningen door dit tegenwoordige Tractaet in de Nederlanden, als mede om te liquideren de reële Schulden, wettigh gehipothequeert op de voorſz. gecedeerde Landen en Heerlijckheden, of gereſtitueert aen d'een of d'ander van de 2 Kroonen, en over een te komen in de Portie en Deel, dat yder van de ſelve daer in voor het toekomende ſal betalen; en generalijck in 't vriendelijck te termineren alle de differenten, die ſouden mogen ontſtaen in d'executie van dit tegenwoordige Tractaet.

16. En indien het ſoude gebeuren, dat by de Uytwiſſelingen, hier boven gemelt, eenige difficulteyten ſouden mogen voorkomen, die 't effect daer van ſouden verhinderen, ſoo ſoude van d'een en d'andere ſyde geen Laſten of Tollen opgeſtelt mogen werden, om eenige embarras te cauſeren, noch de communicatie van die plaetſe, die onder een en de ſelve Dominien zijn, difficielder te maken; en die Laſten en Tollen, die opgeſtelt ſullen werden, ſullen niet vermogen te doen betalen het Recht, als op die Koopmanſchappen, die uyt eene Dominie komen en gaen na een andere, om aldaer te werden geconſumeert, of om te pasſeren na afgelegen Plaetſen.

17. De hoog-gem. Heeren Koningen remitterende of reſtituërende reſpectivelijck de Plaetſen hier boven genoemt, ſullen vermogen na haer te nemen en te doen wegh halen alle Artillerye, Boſpoeder, Kogels, Wapens, Vivres en andere Ammunitie van Oorlogh, die ſigh bevinden ſullen in de voorgeſchreven Plaets ten tyde van de reſtitutie der ſelver: En die gene, die daer toe ſullen werden gecommitteert, ſullen ſigh mogen bedienen, gedurende den tijdt van 2 Maenden, van Wagens en Schepen van den Lande, en genieten vrye paſſagie ſoo te Water als te Lande, tot het wegh voeren van de voorſz. Munitien: En ſal verders by de Gouverneurs, Commandeurs, Officieren en Magiſtraten van de Plaetſen en Landen, ſoodanigh gereſtitueert, alle faciliteyten, die van de ſelve dependeren, werden toegebracht tot het vervoeren en geleyden van de ſelve Artillerye en Munitien. En ſullen oock de Officieren en Soldaten en andere Oorlogs-Luyden, die uyt de voorſz. Plaetſen ſullen trecken, vermogen mede te nemen alle hare Meublen, hun-luyden toebehorende, ſonder dat hen geoorloft ſal zijn van de Inwoonders van de ſelve Plaetſe of ten platten Lande ietwes te ontnemen of af te dwingen, noch hare Huyſen te beſchadigen, noch mede te dragen eenige ſaecken aen de voorſz. Inwoonders toebehorende.

18. De lichtinge van de Contributien van d'een en d'ander op de Landen gevordert, die de ſelve onderworpen zijn, ſullen gecontinueert werden, voor ſoo veel noch reſteert en niet vervallen is, tot op den 16 October naeſtkomende: En de Achterſtallen, die noch reſteren, ſullen ten tyde van de voorſz. Ratificatien, werden betaelt in den tijdt van 3 Maenden nae het verloop van den voorſz. Termijn. En ſal geen Executie dieswegen mogen gedaen werden gedurende den voorſz. tijt aen de ſchuldige Gemeente, mits dat deſelve ſtelle goede ende ſuffi-

ſante cautie, reſiderende in de Stadt en de Dominien van den gemelte Heer Coningh, aen dewelcke de voorſz. Contributien ſchuldig zijn.

19. Het is oock geaccordeert dat de reſcriptie van de Rechten, waer van den voorſz. Alder-Chriſtelijckſten Coningh in poſſeſſie is, op alle de Landen die de ſelve herſtelt of reſtitueert aen den gemelten Catholijcken Coningh, ſal gecontinueert werden tot op den dagh van de Actuele Juſtificatie der Plaetſen, waer van de voorſz. Landen ſijn dependerende; ende 't geene dat noch onbetaelt ſou ſijn ten tijde van de voorſz. reſtitutie, ſal ter goeder trouwe betaelt worden aen die gene die de Pachten daer van hebben, van gelijcken dat binnen den ſelven tijdt de Eygenaers van de geconfiſqueerde Goederen in de dependentien van de Plaetſen, die aen ſijn Catholijke Majeſteyt moſten herſtelt worden, in't beſit van hare Goederen weder ſullen treden, ende van alle de Boſſchen die in de Plaetſen ſullen gevonden worden; wel verſtaende dat van den dagh van de tekeninge van 't tegenwoordige Tractaet, alle af-kappinge van Hout van d'een en d'ander ſal ceſſeren.

20. Alle de Papieren, Brieven, Documenten, concernerende de Lantſchappen, Landen en Heerlijckheden, die aen de gemelte Heeren Coningen door dit tegenwoordige Tractaet van Vrede ſijn gecedeert ende gereſtitueert, ſullen ter goeder trouwen in den tijt van 3 Maenden van d'een en d'ander gefourneert en gelevert werden, na dat de Ratificatien van het tegenwoordige Tractaet ſullen uytgewiſſelt zijn in eenige Plaetſen daer de voorſz. Papieren en Documenten konnen gevonden worden, ſelfs die gelicht zijn van de Citadelle van Gent ende van de Kamer van Reeckeninge tot Rijſſel.

21. Alle Onderdanen van d'een en d'ander ſoo Geeſtelijcken als Privaten, ſullen herſtelt worden in de beſittinge van hare Eer-tijtels, Digniteyten ende Beneficien, waer mede ſy voor den Oorlogh waren voorſien, als oock in die van alle ende een yegelijck hare Goederen, roerende en onroerende, loopende en aengekochte Renten, die ſedert den voorſz. tijt ſijn geſaiſeert ende beſet geweeſt, ſoo ten reguarde van den Oorlog, als om de contrarie partye gevolgt te hebben, mitsgaders oock in haer Rechten, Actien en Succeſſien aen haer gekomen, ſelfs ſedert het begin van den Oorlog, ſonder echter yets te konnen eyſſchen, noch te pretenderen van de Vruchten en Inkomſten, ontfangen ende vervallen van de ſaiſeringe der gemelte Goederen, Meublen, Renten en Beneficien, tot op den dagh van de Publicatie van het tegenwoordige Tractaet.

22. Nochte oock niet van de ſchulden, effecten ende Meublen, die voor den gemelte dagh geconfiſqueert ſijn geweeſt, ſonder dat oyt de Schuldenaers van ſoodanige Schulden en Depoſitariſen van ſulcke effecten ende hare Ertgenamen, ofte Actie hebbende, eenig vervolgh ſullen konnen doen, nochte pretenderen eenige Openinge, welcke herſtellinge in forme als vooren geſegt, ſigh ſal uytbreyden in 't faveur van die geene die gevolgt hebben de contrarie partye, invoegen dat door middel van dit tegenwoordige Tractaet ſy lieden herſtelt ſullen werden en wederom komen in de gratie van haren Koning en Souverainen Prins, als oock in't beſit van hare Goederen ſoodanigh als de ſelve bevonden ſullen werden, by het ſluyten en tekenen van dit tegenwoordigh Tractaet.

23. En het ſelve reſtabliſſement van de een en de andere zyde ſal geſchieden ingevolge van den inhoude van het 21 en 22 Articul, niet tegenſtaende alle Donatien, Conceſſien, Declaratien, gedane Confiſcatie, preparatoire Sententien of Diffinitive, gegeven by contumatie in abſentie van Partyen, en de ſelve ongehoort, welcke Sententien en Vonniſſen ſullen blyven nul en van geen effect, en als niet gegeven noch gepronuntieert, met volkomen vryheyt aen de Partyen, van te mogen weder keeren in 't Landt, daer uyt de ſelve voor deſen zijn geretireert, om in perſoon te genieten hare Goederen en Meublen, Renten en Inkomſten, of hare Woonplaetſen op te rechten buyten ſoodanige Lantſchap en op ſodanigen Plaets als haer ſal goet duncken, verblyvende aen haer de keur en verkieſinge, ſonder dat men tegens haer in deſen gevalle eenige conſtrainte ſal mogen oeffenen; en ingevalle ſy-luyden liever ergens anders ſoude willen wonen, ſoo vermogen ſy ſoodanige Perſoonen, die niet ſuſpect zijn, te deputeren, als haer-luyden ſal goetduncken, tot het regeren en beſitten van hare Goederen, Renten en Inkomen, maer niet in 't reguard van de Beneficien, herkomende van de reſidentie, de welcke perſonelijck moeten werden geadminiſtreert en bedient.

24. De geene die van d'een of d'ander ſyde zijn voorſien geweeſt met eenige Benificien, zijnde ter collatie, preſentatien of andere diſpoſitien van de hoogſtgem: Heeren Coningen, of andere, ſoo Kerckelijcke als particuliere, of die geene die alrede verkregen hebben proviſie van den Paus van eenige andere Beneficien, gelegen onder de gehoorſaemheyt van een van de hoog-gem: Heeren Koningen, met contentement en permiſſie van welcke ſy de ſelve beſeten hebben, gedurende den Oorlog, ſullen blyven in poſſeſſie en gebruyck haer leven lang gedurende, als wel en behoorlijck voorſien, ſonder dat men echter verſtaet eenigh ongelijck in 't toekomende te willen doen aen 't Recht van wettige Collatie, die de ſelve ſullen gebruycken en beſitten, als ſy gewoon waren te doen voor den Oorlog.

25. Alle Prelaten, Abten, Prioren en andere Geeſtelijcken, de welcke zijn genomineert in haer Benificien, of met de ſelve voorſien by hoogſt-gem. Heeren Koningen, voor den Oorlog, of gedurende de ſelve, en waer van gem. Majeſteyten de poſſeſſie hadden, van te mogen diſponeren en nomineren, voor de rupture tuſſchen de twee Kroonen, ſullen echter blyven in poſſeſſie en gebruyck van de voorſz. Beneficien, ſonder daer in te werden getroubleert, om wat redenen of pretext het oock ſoude mogen zijn, als mede in het vry gebruyck van alle die Goederen, die ſigh bevinden ſullen te dependeren van de outheyt, en aen 't recht van Beneficien te confereren, die dependeren van eenige Plaetſen, alwaer de voorſz. Goederen gelegen zijn; niet te min, dat de ſelve Benificien ſullen werden voorſien met bequame Perſonen, die de gerequireerde Qualiteyten hebben, volgens de Reglementen, die geobſerveert zijn geweeſt voor den Oorlog, en ſonder dat men in 't toekomende van d'een of d'ander ſyde ſal vermogen te ſenden Adminiſtrateurs, om de ſelve Benificien te regeren, en te genieten die vruchten, die niet verkregen konnen werden, als door die gene die den rechten titul hebben, en die daer van wettelijck zijn voorſien geweeſt: gelijck oock alle Plaetſen, die voor deſen erkent hebben de Jurisdictie van de Prelaten, Abten, Prioren, op wat plaetſe

die

die mogen gelegen zijn, ſullen die ſelve oock in 't toekomende erkennen, mits dat blijcke dat haer Recht is gefondeert op de outheyt, hoewel de Plaetſen ſigh bevonden in 't Territoir van de Dominie van de contrarie Partye, of dependerende van eenige Caſtelenyen ofte Bailluagien, toebehoorende aen de voorſz. contrarie Partye.

26. Is mede geaccordeert, over-een-gekomen en verklaert, dat men niets en hout voor gerevoceert van den inhouden van 't Tractaet van de Pirineen, uytgenomen alleenlijck concerneert Portugael, met de welcke den Cathol. Coningh tegenwoordigh in Vrede is, noch oock niet van 't Tractaet van Aken, als voor ſoo veel alleenlijck daer van anders is gediſponeert by deſe tegenwoordige, door het cederen van die Plaetſen, hier vorens genoemt, ſonder dat Partyen eenigh nieuw recht verkregen hebben, noch oock eenige prejuditie ſullen komen te lyden over hare reſpective pretentien, in alle die dingen, daer van by dit tegenwoordige Tractaet geen expreſſe mentie gemaeckt is, en by gevolge alle 't gene geſtipuleert is by het voorſz. Tractaet van de Pirineen, raeckende het Intreſt van mijn Heer den Hartogh van Savoyen, en de Dote van de Doorl. Vrouwe Weduwe Infante Catharina ſal werden geobſerveert; ſonder dat deſe particuliere expreſſie ſal konnen hinderen noch prejudiciëren aen de generale ſtipulatie, gedaen by het tegenwoordige Articul van d'Executie van de voorſz. Tractaten van de Pirineen en van Aken.

27. Alhoewel dat hare Alder-Chriſtel. en Cathol. Majeſteyten alle haer ſorge contribuëren tot herſtellinge van de generale Vrede, en dat de goede voortgangh van een generale Stilſtant van Wapenen haer doet hopen, dat het ſelve ſal gevolgt werden van een prompte concluſie, van alle 't geene dat de ruſte aen de geheele Chriſtenheyt ſoude konnen verſeeckeren; echter, dewyl den Alder-Chriſtel. Coning heeft geinſiſteert, dat den Cathol. Coningh ſigh obligeert, van geen aſſiſtentie te ſullen doen aen eenige Princen, die tegenwoordig in Oorlog zijn tegens Vranckrijck en ſijne Geallieerden, ſoo heeft ſijn Cathol. Majeſteyt belooft, en belooft by deſen, van in eene exacte Neutraliteyt te ſullen verblyven, gedurende den cours van deſen Oorlogh, ſonder te ſullen aſſiſteren directelijck of indirectelijck ſijne Geallieerden, tegens Vranckrijck en deſſelfs Geallieerden.

28. En alſoo hoogſt-gem. Alder-Chriſtel. en Cathol. Majeſteyten erkennen de krachtige officien, die den Coningh van Groot Brittangien onophoudelijck heeft gecontribueert door ſijn goede raet en advertiſſementen, tot heyl en ruſte van 't gemeen, ſoo is goet gevonden van d'een en d'ander zyde, dat hoogſt-gem: Majeſteyt van Groot Brittangien met ſijne Koninckrijcken voornamentlijck ſal zijn gecomprehendeert in dit tegenwoordige Tractaet van Vrede, op de beſte en ſeeckerſte maniere als doenlijck is.

29. In dit Tractaet van Vrede, Alliantie en Vrientſchap ſal van wegen ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt ingelaten werden den Coning van Sweden met den Hartog van Holſteyn, de Biſſchop van Straetsburg en Prins Willem van Furſtenberg, als Geintereſſeerden in deſen Oorlogh; van gelijcken ſullen daer in begrepen weſen, ingevalle ſy daer in begrepen willen zijn, die geene, die haer niet hebben willen

willen engageren of declareren in desen tegenwoordigen Oorlogh, die genoemt sullen werden 6 Maenden na d'uytwisselinge der Ratificatien.

30. En van wegen sijne Cathol. Majesteyt sullen van gelijcke hier in begrepen zijn, indien sy daer in begrepen willen wesen, die gene die haer niet hebben willen engageren of declareren in desen tegenwoordigen Oorlog, die genoemt sullen werden 6 Maenden na d'uytwisselinge van de Ratificatien, en alle andere die na 't eyndigen van desen Oorlog mede sullen werden genoemt by sijn Cathol. Majest.

31. Hoogst-gem: Alder-Christel. en Cathol. Majesteyten consenteren, dat alle Potentaten en Princen, die oock soude willen treden in een diergelijck engagement, sullen vermoogen aen haer Majesteyt over te geven hare Promessen en Obligatien van Guarantie over d'executie van den gantschen inhout van dit tegenwoordige Tractaet.

32. En tot meerder verseeckertheyt van dit Tractaet van Vrede, en alle de Poincten en Articulen daer in begrepen, soo sal dit tegenwoordigh Tractaet werden gepubliceert, geverifieert en geregistreert in 't Hof van 't Parlement van Parijs, en in alle andere Parlamenten van 't Coninghrijck van Vranckrijck, en Kamer van Reeckeninge tot Parijs, gelijck mede het selve Tractaet gepubliceert sal werden, als oock geverefieert en geregistreert, soo in den Grooten Raedt, en andere Raden, en Kamers van Reeckeninge, van hoogh-gem. Cathol. Koningh in de Nederlanden, als oock in andere Raden van de Rijcken van Castilien en Arragon, alles ingevolge en maniere als begrepen is in 't Tractaet van de Pirineen van den Jare 1659. van welcke Publicatie en Registreringe Extracten gegeven sullen werden, van d'een en d'andere zyde, binnen 3 Maenden na de Publicatie van dit tegenwoordige Tractaet.

Welcke Poincten en Articulen hier boven genoemt, met alle den inhouden in yder van de selve begrepen, zijn getracteert, geaccordeert, gepasseert en gestipuleert tusschen de voor-gem. Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van hoogh-gem. Alder-Christel. en Cathol. Majesteyten, welcke Plenipotentiarissen uyt krachte van haer Volmachten, daer van de Copyen aen de voet van dit Tractaet sullen werden geinsereert, hebben belooft, en beloven by dese onder verbant van alle en een yegelijck de Goederen en Staten tegenwoordigh en toekomende van de Koningen haer Meesters, dat de selve inviolabelijck sullen werden geobserveert en voltrocken, en de selve te doen ratificeren suyver en oprecht, sonder daer iets by te doen, en de selve Ratificatie te doen door authentique Brieven en Segelen, waer in dit tegenwoordige Tractaet sal werden geinsereert binnen den tydt van 6 Weecken, te reeckenen van den dagh en datum van dit tegenwoordige Tractaet, of eerder soo 't doenlijck is, daer-en-boven beloven gem. Plenipotentiarissen, in den Name als boven, dat de selve Brieven van Ratificatien zijnde gefourneert; den hoogh-gem. Alder-Christel. Coningh soo ras doenlijck sal zijn, en in presentie van soodanige Persoon of Persoonen als sijn Cathol. Majesteyt sal gelieven te deputeren, solemnelijck sal sweeren op het Kruys, het Evangelium, Canons van de Misse, en op sijn Eere, van te sullen observeren en volkomentlijck volrecken reëlijck en ter goeder trouwen, alle de

Articulen van den inhoude van het jegenwoordige Tractaet: En van gelijcken sal oock gedaen werden, soo ras sulckx mogelijck sal zijn, door den hoogh-gem. Cathol. Koningh, in presentie van soodanige Persoon of Personen als den selven Alder-Christel. Coningh daer toe sal gelieven te deputeren. Ten oirconde van alle t welcke hebben de voorsz. Plenipotentiarissen het tegenwoordige Tractaet onderteeckent met haer Namen, en op gedruckt de Cachetten van haer Wapenen. Gedaen tot Nimwegen den 17. September 1678.

Was geteeckent,

Le Mal d'Estrades.	*Don Pablo Spinola Doria.*
Colbert.	*Conde de Benazuza, Marquis de la Fuente.*
De Mesmes d'Avaux.	*Jean Baptiste Christin.*

Van de Vrede-handelinge tusschen de noch hoogh-strijdende Partyen, en speciael tusschen den Keyser en de Coningen van Vranckrijck en Sweden, was noch veel te seggen, maer die is eerst in 't voorste van het volgende Jaer ten eynde gelopen.

Tot Regensburgh waren eenige Pointen, om op te handelen, voorgeslagen, maer daer is door die weg, welcke ordinairlijck langsaem gaet, niet gehandelt: tot Nimwegen, als de gemeene Handel-plaets, is, voor so veel de gem. Potentaten belangt, alleen gehandelt; alwaer by den Heer Engelssen Ambassadeur Jenkins, als Mediateur, al voor 't tekenen van de Vrede met Spangien een generale Stilstant van Wapenen is voorgeslagen, waer over de Sweedse Ministers een expresse Courier na haer Coningh hebben afgevaerdigt; maer alsoo die sustineerden, dat de selve soude gheteeckent worden voor den 10 September, en dat dan alles soude moeten werden gerestitueert, het geen sedert die tijdt haer mocht afgenomen zijn, soo is van de selve niet gevallen, als siende dit op de Progressen der Geallieerde op Rugen, en vervolgens in Pomeren; waer van tijdinge tot Nimwegen komende, is de Stilstant van Wapenen voort verdweenen, te meer, alsoo d'eene die voor 6 Weecken, en d'andere voor 6 Maenden, begeerde, en dat yder de omschrijvinge van die soo verre van d'andere maeckte, dat daer geen bequaem Concept van te maecken was: Oock heeft dit naermaels niet willen gelucken, om dat alsdoen de Sweedse Lijflandse Armee in Pruyssen was gevallen.

De Ministers der Geallieerde hadden in 't begin geklaegt over de Vrede van desen Staet met Vranckrijck, in de welcke nochtans by het 19 Articul van 't Tractaet was bedongen 6 Weecken voor soodanige Geallieerde, als daer in souden begeeren geincludeert te werden: En 't selve hebben niet alleen verscheyde Vorsten en Steden, als Hamburgh, Lubeck en Bremen (doch de eerste wierdt afgewesen) versocht, maer oock self sijn Keyserl. Majesteyt heeft niet willen die tijdt laten voorby gaen, of heeft nevens den Hartogh van Nieuburgh begeert, daer in gesloten te werden: Doch hier over is veel te seggen geweest, alsoo de Heeren Fransse Ambassadeurs vermeynden, dat als 't selve al soude toegestaen werden, dat echter den Coningh haer Meester niet gehouden

den soude zijn/ om de eerste Conditien/ in April te voren gepresenteert/ gestant te doen: waerom sy dan oock hebben begeert / dat Philipsburg soude werden gedemolieert / en Fryburgh aen de Franssen gelaten / met de vrye Passagie derwaerts / en een mijl in 't ronde. Maer haer Hoog Mog: hebben daer omtrent een maniere van Deductie doen instellen/ en daer by vertoont: de rechtmatigheyt van de insluytinge, als zijnde 't selve in 't Tractaet alsoo bedongen, voor die sigh binnen den tijdt van 6 Weecken daer toe souden verklaren, en dat niet verstaen konde werden, dat die ingesloten wierden, iets daer by souden genieten, indien den Coning van Vranckrijck de Conditien soude willen veranderen. Dat oock niet vereyscht en wierdt (gelijck sy Franssen scheenen te sustineren) dat alle de Duytse Princen t'effens quamen, alsoo voor yder in 't particulier die vryheyt was gelaten; gelijck alrede de Coning van Vranckrijck van sijne syde hadde geincludeert de Bisschop van Straetsburgh, den Prince van Furstenbergh, en daer na oock de Keurvorst van Beyeren en de Hartog van Hanover. En de Keyserl. Ambassadeurs hebben het opstellen van nieuwe Conditien oock gedeclineert/ doch betuygt/ wel genegen te zijn / om over de Vrede te handelen / haer vorder verklarende op het Alternatif / dat sy Philipsburgh wilden behouden / maer Fryburg aen de Franssen laten / te samen met een vrye Passagie/ voor-slaende weder een Stilstant van Wapenen: maer 't selve wilden de Franssen niet consenteren/ als voor 20 Dagen / en mits dat den Keyser de Vyanden van Sweden niet en soude mogen assisteren / directelijck noch indirectelijck; geene Winter-Quartieren toe-laeten / maer sijne Troupen van haer t'huys ontbieden; Gottorp en het Huys van Furstenbergh herstellen / ende Fryburgh met het geheele Graefschap aen Vranckrijck laten. Hier op hebben de Heeren Mediateurs naerstigh gearbeyt/ en 't heeft meest gesteecken/ hoe men aen Vranckrijck soude permitteren / dat die Kroon Sweden door het Rijck soude assisteren/ als waer men doenmaels niet door en sagh; maer naderhant hebben de Franssen dat self verklaert. Doch doorgaens heeft het werck van 't Noorden de meeste difficulteyt gevonden / om dat de Franssen / staende op de Westphaelsse Vrede / als-dan alle de Conquesten van de Geallieerde soude hebben moeten werden gerestitueert/ daer toe de selve niet en konden verstaen: Maer op dat dese saecke de Vrede met den Keyser niet en soude ophouden / soo hebben de Keyserl. Ambassadeurs een voorslag gedaen/ van een Stilstant van Wapenen in 't Noorden / voor 4 Maenden / aen te vangen na de Vrede met de Keyser soude zijn gemaeckt / om in die tijdt de Partyen aldaer te vereenigen; en soo 't selve niet geluckte / dat men als-dan met Vranckrijck soude overleggen / wat middelen men meerder soude gebruycken / om de Noorder Princen tot de Vrede te brengen.

Geen minder swarigheyt heeft sigh vertoont in de Conditien/ die den Hartogh van Lotharingen aengingen / welcke mede wel genegen was omme een van de Alternativen aen te nemen / maer men konde over de omstandigheden niet eens werden / soo dat daer omtrent verscheyde vergeefsche moeyten zijn gedaen.

Men is echter aen 't tracteren gebleven / en daer wierden Ontwerpen van geheele Tractaten overgelevert / een yder die na sijn sin stellende / maer heeft alleen gedient / om het Werck wijder uyt te breyden: want ten eynde van het Jaer was het noch niet gedaen / schoon dat de Fransse Heeren Ambassadeurs op den 2 December hadden verklaert / dat haer Meester de Coningh van Vranckrijck sig met het eyndigen van dien niet verder geobligeert wilde houden aen sijne Presentatie van den 15 April. Maer 't is echter tot in de Maent Februarij aengelopen / eer de Vrede met den Keyser is geteyckent / waer van in de naeste Mercurius larger sullen spreecken / alsoo dit alleen tot aenleydinge hebbe gemelt.

Na 't uytwisselen van de Ratificatien van onse Vrede is noch seer veel te doen geweest / eer de Stadt Maestricht aen desen Staet is ingeruymt / alsoo de Franssen haer Magazijnen van daer mosten vervoeren / gemerckt men met haer niet en konde eens werden / over 't geene desen Staet daer van wel hadde gewenscht te houden: dan ten lesten is met den Heer Franssen Ambassadeur den Grave d'Avaux in den Hage geaccordeert / om de meergemelde Stadt op den 6 November in handen van desen Staet over te leveren. Waer op haer Hoog Mog: sijn Hooghheyt hebben versocht / dat daer tegens de nodige sorge wilde stellen / gelijck oock noch namaels / om de Regeeringe aldaer te bestellen / en alles in goede ordre te brengen: En is die Evacuatie dan op den 6 November geschiet / treckende als-doen de Franssen daer uyt / en van d'onse daer binnen het Regiment van den Grave van Waldeck / die tot Gouverneur van die Plaetse was verkoren / benevens noch 3 andere te Paerde / en 8 te Voet. Sijn Hooghheyt heeft naderhant den Heer Helt / Raetsheer van sijn Hooghheyt / derwaerts gesonden / om de Regeeringe aldaer te herstellen.

Den Spaenssen extraordinaris Envoye de Lira hadde korts na de Wisselinge / namentlijck den 3 October / al versocht / dat Maestricht in handen van de Spaensse / volgens de gemaeckte Alliantie / mocht overgelevert werden; maer daer is met de Kroon Spangie noch meer te verhandelen geweest.

Op den 29 Septemb. hebben haer Hoog Mog: / na voorgaende Besoignes / geresolveert tot de Besendinge na den Coningh van Vranckrijck / waer van hier voren is gedacht / en die tot het voltrecken van de Vrede was uytgestelt / werdende nu goet gevonden / niet alleen een Heer / in qualiteyt van extraordinaris Ambassadeur aen sijn Alder-Christel. Majesteyt / te senden / maer drie Heeren / als / den Heer Boreel / Raet en President-Schepen der Stad Amsterdam / den Heer van Odijck en den Heer van Dijckvelt; doch de Heeren Gedeputeerden van Vrieslant begeerden de vryheyt voor haer Provintie te houden / om daer noch iemant uyt de selve te mogen by voegen; maer daer van is niet gevallen. 't Vertrek van hare Excell. is wat getardeert door d'indispositie van den voorsz. Heer Boreel / tot den 10 November / als wanneer gedachten Heer uyt den Hage vertrocken is / zijnde den Heer van Dijckvelt voor af op Brussel gegaen / en hebbende den Heer van Odijck sijn wegh genomen over Zeelandt / passerende d'eerste beyde over Brussel / en d'andere over Gent / na Parijs / alwaer

alwaer de laetste eerst arriveerde / namentlijck op den 24 November / en de andere weynigh dagen daer na: hare Excell. zijn eerst in een Conferentie met den Heer de Pompone geweest / en op den 6 December tot Versailjes by den Coning in een private Audientie / opgeleyt door de Heeren Bonneuil / Vader en Soon / en Monsr. Giraud / Introducteur van de Ambassadeurs: in de Kamer van Audientie was niemant by den Coningh / als den Heer de Pompone / staende een geruyme distantie van sijn Majesteyt; na het Ceremonieel en een kleyne Introductie representeerde sy aen den Coningh: dat haer Hoog Mog. aenstonts na 't sluyten van de Vrede hadden geresolveert een Besendinge aen sijn Majesteyt te doen, van eenige Heeren uyt het midden van haer Vergaderinge, om te betuygen de blijtschap en het contentement, dat sy hadden, over de gesloten Vrede, vermits daer door sijn Majesteyt aen haren Staet verseeckerde desselfs genegentheyt; dan dat door de forme van de Regeeringe vereyst was, dat diergelijcke Propositie aen de Provintien alvoorens mosten werden gesonden, waer door veel tijdts was verloren, en haer Hoog Mog: verhindert waren geworden hare genegentheyt soo spoedigh te voldoen, als gewenscht hadden: En ten anderen droegen voor, alsoo haer Hoog Mog: sonderlijck genegen waren, en niet soo seer wenschten, dan met sijn Majesteyt in goede confidente Correspondentie te leven, en daerom geern tegens alles wilden voorsien, 't geen daer in hinderlijck mochte wesen, de Neutraliteyt van de Landen van Kleef, Ravensbergen, Ravesteyn en van der Marck, als zijnde een groot gedeelte van dien, en insonderheyt het Landt van Kleef, genoegsaem geënclaveert in de Landen, behorende onder de gehoorsaemheyt van haer Hoog Mog:, als om dat veel considerable Landt-Goederen daer in toe-quamen aen hare Onderdanen, &c. daerom versochten, dat sijn Majesteyt die voor Neutrael wilde verklaren: En spraecken verder van de inclusie van den Keyser en eenige Fursten des Rijckx. Na de gedane Propositie belief de sijn Majesteyt / met een sonderlinge vriendelijckheyt / te betuygen: Dat de Besendinge, oock in de Personen van hare Excellentien, aengenaem was: dat alles wat voor en in den Oorlogh gemoveert hadde, of gepasseert was, hadde vergeten, en niet gedachte, vertrouwende, dat haer Hoog Mog: van gelijcken souden doen, en dat sijn Majesteyt voortaen geen andere gedachten soude hebben, als die streckten tot voordeel en grootmaeckinge van haer Hoog Mog: Staet en Ingesetenen: dan op de voorgeslagen Poincten antwoorde sijn Majesteyt alleen in generale Termen, dat daer over soude spreecken, en haer Excell. antwoort laten toekomen, doch oordeelde de Kleefze Landen van noden te sullen hebben, om den Heere Keurvorst van Brandenburgh tot de Vrede te brengen; en wat de Inclusie van den Keyser belangde, dat sijn Majesteyt niet lievers en wenschte, als de generale Vrede gesloten te sien. Hare Excell. spraecken oock / van de Contributien en 't werck van de Sweden, en de schade die de selve aen de Onderdanen van desen Staet, met het aenhalen van soo veel Schepen, hadden gedaen, sonder dat daer van reparatie of restitutie geschiede. Over alle 't welcke namaels meer te doen is geweest / gelijck oock over de publijcke Audientie van hare Excell. die sy eerst in 't volgende Jaer hebben gehad.

Weynig na 't teyckenen van de Vrede wiert by desen Staet goet gevonden de Cassatie en Reductie van eenige 's Lants Militie/daer van al te voren gesproken was/te voltrecken/ werdende 't selve/ en 't nomineren van die/ welcke gecasseert souden werden/ by de respective Provintien/ uytgenomen van Vrieslandt en Groeningen/ aen sijn Hoogheyt gedefereert; die daer toe den Heere Colliers/ Adjutant Generael van het Leger/ met de nodige ordres heeft afgesonden: ons Leger was tot Genap en omtrent Waveren/ by Brussel/gekomen/alwaer den voorsz. Heere Coljers aengekomen zijnde/de gemelte Cassatie en Reductie heeft gedaen/ bestaende in over de 100 Compagnien te voet ende 28 te paerde: Maer de twee voor-gemelde Provintien daer in geen genoegen nemende/ als sustinerende 't selve by haer/ voor soo veel als de Troupen/ die op haer Repartitie stonden/ moste gedaen werden/ soo zijn daer over eenige Geschriften gewisselt/ oock Besendingen na den Hage en weder na Vrieslant en Groeningen gedaen/ 't welck geduurt hebbende tot in 't naeste Jaer/ als-dan hier van larger dencken te spreecken. Ten eynde van 't Jaer is noch een andere Cassatie van de Cavallery geresolveert/ welcke oock op den lesten dagh van 't selve is voltrocken/ bestaende in 1 Compagnie van 't Regiment van den Graef van Nassauw/ 3 van Webbenum/ 2 van de Stadhouder van Vrieslant/ 4 van Mompouillan/ 2 van Waldeck/ 2 van Ginckel/ 3 van 's Gravemoer/ 1 van Obdam/ 3 van Taleck/ 2 van Brederode/ 2 van Ringsma/ 1 van Flodorf/ 3 van Eppe/ 3 van Franck/ 2 van Holtsappel/ 4 van Somersdijck/ 2 van Troxis/ 2 van Harding/ 1 van Schellart/ 2 van Soppenbroeck/ 1 van Verloo/1 van Prins Maurits/ 9 Comp. Dragonders.

Den Heer Piccard/ Sindicus van de Ommelanden/ continueerde in den Hage te solliciteren/ om te hebben de ingaringe van 's Landts Middelen aldaer/ by Taxatie. En den Heer Jr. Rengers van Slochteren had by Request aen haer Hoog Mog: op den 10 November vertoont/ dat de Burgermeesteren en Raedt der Stadt Groeningen/ volgens den Uytspraeck van den 20 January laetst/ wel de Deuren en Gevangenisse hadden doen openen/ en hy alsoo sijn voorgaende vryheyt bekomen/ maer dat het herstellen van sijn Effecten en Papieren niet en was gevolgt/ klagende/ dat hem 't selve wierdt onthouden; versoeckende/ van haer Hoog Mog: daer in geholpen te werden.

Inmiddels wierdt op den 12 November door den Heer Verruci/ aenwesende Gedeputeerde van de Provintie van de Stadt Groeningen en Ommelanden/ ter Vergaderinge van haer Hoog Mog: geëxhibeert de Resolutie van de Heeren Staten/ sijne Principalen/ genomen/ waer by a l'amiable de Questien en Verschillen tusschen beyde de Leden van gedachte Provintie ter neder zijn gelegt/ luydende als volgt.

Extract uyt het Resolutie-Boeck der Ed: Mog: Heeren Staten van de Stadt Groeningen ende Ommelanden.

Saturni den 2 Novemb. 1678.

GEëxamineert zijnde de concepte Conventie tusschen beyde de Leden van dese Provintie, over der selver onderlinge Verschillen en Questien, luydende als volgt.

Alsoo

Alsoo eenige Verschillen en Questien zijn ontstaen tusschen de beyde Leden der Provintie van Stadt en Lande, waer door deser Provincie Finances seer merckelijcke prejuditie is toegevoegt, ja der selver totale ruïne soude konnen volgen; en de Heeren Burgermeesteren en Raet der Stadt Groeningen, als oock de Heeren van de Ommelanden, uyt genegentheyt tot restauratie der Provinciale ruste, vrede en eenigheyt, hebben goet gevonden by wegen van vrientschap en a l'amiable, de selve Questien ter neder te leggen, soo zijn de selve onderling geconvenieert en over een gekomen.

1. Dat de Questien tusschen beyde Leden, eenigen tijdt herwaerts geresen, op volgende maniere by desen sullen geassopieert wesen en blijven, en soo onvermoedelijck eenige nieuwe verschillen sich weder soude komen op te houden, of errysen, dat bevoren men daer over soude na buyten gaen, of de selve tot decisie of arbitrage van iemant stellen, daer over door Gecommitteerden sich onderlingh sullen verstaen, en soo doenelijck, vereenigen.

2. De Regeringe en Finances sullen haer cours, als sy voor het ontstaen der selver questien gehadt hebben, wederom nemen en behouden.

3. Doch sal de Quotisatie door de Heeren der Ommelanden, voor dit loopende half Jaer gedaen, tot het uyt-eynde van 't selve verblijven en standt grypen, midts dat door gene, die van voorsz. Quotisatie voor d'eerste 3 Maenden d'ontfangh hebben gehadt van soodanigh ontfangh, overtellinge, reeckeninge en reliqua, aen de Heeren Gedeputeerden sullen doen, en de laetste 3 Maenden door de Provincie Commisen worden ontfangen.

4. Dat voor het toekomende de species die bequamelijck konnen worden gecollecteert, als Capitael, Neringen, Dienst-bode-loon, Besaeyde Landen en Oor-gelt op de Paerden, en wat vorders de consumptie niet en raeckt, buyten Verpachtinge sullen verblyven, en by maniere van Collectatie werden geinnet, waer toe eenige Heeren sullen werden versocht en gecommitteert, en andere de welcke op de consumptie slaen, en dat dienthalven op dien voet niet konnen worden geheven, voor toekomstige Nieuwe-jaer, wederom nae den ouden voet sullen werden verpacht.

Doch dat te gelijcke mede ordre werde beraemt en vast gestelt, tegen d'onbehoorlijcke vexatie der Pachtenaren, de welcke de selve d'Ingesetenen komen aen te doen, en dat daer over eenige Heeren sullen worden gecommitteert, om d'abuysen in de Lijste te corrigeren voor d'aenstaende Verpachtinge.

Dat de reeckeningen over den ontfangh en uytgave van de Heeren Nitters en Plenck, als mede van de Schryver Jacob Emmick, by de Heeren van bey de Leden daer toe te stellen, sullen worden naegesien.

De Restanten soo wel van het loopende half Jaer, als oock gedurende de separatie wegen de gemeyne Middelen, oock uytstaende, sullen soo wel als andere Provintie restanten, door de Heeren Gedeputeerden werden geinnet.

Dat de Heeren Gecommitteerden tot de Provincie Finances, sullen bevorderen, ten eynde soo haest doenelijck opgestelt, nagesien, en by haer geëxamineert wordt een perfecte staet van Lasten, soo dese Provincie op het naestvolgende Jaer sal hebben te betalen, en wat Middelen daer tegens ingewilligt en voorhanden zijn, om die op de eerste Staetsche Regeeringe aen de Heeren Staten te exhiberen.

En dat ten reguarde en support der kosten en verteringen by beyde Leden, soo generalijck als particulierlijck, tot date deses gedragen en gedaen, de Heeren van de Stadt

2500 guldens, en de Heeren van de Ommelanden 30000 guldens, yeder voor haer Lidt, sullen hebben uyt de Provinciale Kassa te lichten en te mogen genieten, sonder dat dienthalven d'een tegen d'ander eenige verdere Actie sal hebben of reserveren: Hebben de Heeren Staten van Stadt en Landen de Heeren Gecommitteerden voor haer genomen moeyte bedanckt, het geconcipieerde haer laten welgevallen, en het selve geapprobeert.

Onder stont, Collegie Accord, Was geteeckent,
I. ROBERSSEN, Secretaris.

De Coningh van Engelandt had het Parlement tot den 8 September geprorogeert, om dat in Augusto, wanneer 't selve geschiede, noch geen seeckerheyt van de Vrede tusschen Vranckrijck en desen Staet hadde, en sedert het gene passerende, dat wy omtrent de Handelinge hebben verhaelt, soo heeft sijn Majesteyt haer vorder geprorogueert, eerst tot den 1, daer na tot den 11, en voort tot den laetsten October: Waer na den Coningh met den Hartogh van Yorck na Windsor is vertrocken, werdende derwaerts vande Coninginne gevolgt: En op de tijdinge van het teyckenen van de Vrede by de Spaenssen, zijn de Troupen, die na Vlaenderen op wegh waren, gecontramandeert.

Maer in 't begin van October is eenen Mr. Titus Otes, zijnde over eenige Jaren Rooms geworden, en hebbende sig meesten tijt tot St. Omer by de Jesuyten opgehouden, in Engelant by den Coning gekomen, en heeft aen sijn Majesteyt bekent gemaekt, dat 'er een groote Conspiratie tegen sijn Konincklijcke Persoon en 't Rijck onder handen was, 't welck sijn Majesteyt in sijnen Raedt op den 8 October bekent gemaeckt hebbende, is na Newmarket vertrocken; en dit vervolgens ruchtbaer geworden zijnde, heeft een ongemeene verbitteringe tegens de Roomsse gecauseert.

Daer wierden door den Raedt des Conings aenstonts gearresteert 8 a 9 Persoonen, meest Roomsse Priesters, en de Papieren verseeckert van eenen Coleman, te voren geweest Secretaris van de Hartoginne van Yorck, welcke sulckx verstaende, sigh quam presenteren, om ter purge te stellen; maer het viel buyten sijn gissinge uyt, alsoo voort gevangen is genomen, en naderhant swaerlijck gestraft.

't Geen ondertusschen d'ombragie op de Roomsse vermeerderde, was dat eenen Sr. Edmundbury Godfrey, zijnde een Rechter, voor wien nevens andere de getuygenissen van Mr. Otes waren beleyt, is vermoort gevonden: 't geen men in 't eerste van hem konde vernemen, was, dat hy den 12 October 's morgens uyt sijn Huys gegaen zijnde, hier en ginder was gesien, sonder dat men wist, waer hy gebleven was, tot den 17 's avonts, als wanneer eenen Bromley en Water, gaende na het witte Huys, dicht by Primrosehill, dicht aen een Hegge sagen leggen een Degen, Draegbant, Stock en een paer Hantschoenen, maer niet willende iemant moeyelijck vallen, begaven sy haer niet dicht daer by, denckende, dat het mocht wesen van iemant die sijn gevoegh was gaen doen; doch in 't voorsz. witte Huys komende, en 't selve vertellende, heeft de Knecht Rawson haer bewogen, om gesamentlijck derwaerts te gaen, ten

ten eynde / om te sien / of 't oock mocht wesen achter-gelaten van eenige Soldaten / die aldaer op Haeg-Verckens hadden gejaegt; doch daer komende / vonden den Draegbant / Scheede / Stock en Hantschoenen / doch geen Degen / maer de Knecht buckende / om dit op te rapen / wierdt hy in de Gracht of drooge Sloot een Lichaem gewaer / dat met een Degen door en doorsteecken was / en 7 a 8 Duymen achter de Rugge uyt-quam / hebbende een Camelotte of Kemels-haire Mantel over sijn Hooft leggen; en dit was den voorsz. Sr. Godfrey / hebbende het Geldt en eenige kostelijckheyt van Gesteenten noch by hem / waer uyt men te meer afnam / dat dit niet van Dieven was geschiet / maer van die hem om andere reden hadde willen om hals brengen; daer by quam / dat men een Kring om sijn Hals meynde te sien / soo dat men geloofde / dat hy eerst verworgt en doe doorsteecken was / en aldaer soo gebracht.

't Parlement den lesten October te samen komende / heeft den Coningh dat aengesprooken als volgt.

Mylords en Edelen.

MY heeft de tijt langh geschéenen, sedert wy laetst gescheyden zijn, en soude uwe Vergaderingh door soo veele Prorogatien niet uytgestelt hebben, indien ick U eerder bequamelijck had konnen ontmoeten. Het gedeelte, dat ick dese Somer heb gehad in de preservatie van onse Naburen, en de genoeghsame verseeckeringh van 't geen overgebleven was van de Spaensse Nederlanden, is suffisantelijck bekent en erkent by alle die buyten zijn; en doch door dese oorsaeck heb ick geobligeert geweest mije Troupen soo veel langer aen te houden (als sonder 't welcke onse Naburen absolutelijck desperaet waren) en beyde de Eere en Intrest van de Natie is daer by soo verre gevordert, dat ick verseeckert ben, dat het aen niemant hier sal leet zijn, of dencken, dat het Geldt, gelicht tot haer afdanckinge, qualijck is besteet geweest in haer te continueren, en ick hebbe oock veel meer tot den dienst uytgegeven, dat ick verwacht, dat ghy sult suppleren. Hoe verre het noodigh magh zijn (geconsidereert den tegenwoordigen staet van 't Christendom) te reduceren de Landt- en Zee-Machten, en tot wat trap, is waerdigh de ernstige overlegginge van ons allen. Ick hebbe nu aen U te berichten (gelijck ick alsints doe in yder dingh dat my aengaet) dat ick geinformeert ben geweest van een Desseyn tegens myn Persoon by de Jesuyten, waer van ick yder sijn opinie sal laten, op dat ick niet en magh schynen te veel of te weynigh te seggen; maer ick wil die materie laten aen de Wet, en middeler tijdt sal ick soo veel sorge dragen als ick kan, om voor te komen allerhande practijcken van die soort van Lieden of van andere, welcke haer in een hoogen graet vermenght hebben met de Vremdelingen, en getracht hoe de Papery by ons souden mogen invoeren. Ick sal concluderen met aen U mijn andere belangingen te recommanderen. Ick hebbe groote ongelegentheden by de defecten van 't Hooft-Gelt. Mijn Inkomst is belast met veele Anticipatien, en ten besten genomen, is het gants niet eguael tot de tegenwoordige en nootsakelijcke Onkosten van het Gouvernement, waer van ick meyne, dat ick de gantsche staet U voorgestelt heb, en versoecke dat ghy daer op siet, en die wilt consideréren met die getrouwheyt en affectie, als ick verseeckert ben, dat ick alsints by U sal vinden.

De rest laet ick den Cancelier seggen.

Den Cancelier vervolgden daer op / maer breyde alleen de reden wat breeder uyt / als die van den Coningh.

Hier op versocht het Parlement een Bede-dag / om voor de bewaringe van den Coningh Godt de Heere te bidden: En dede sijn Majesteyt versoecken / voort alle Paepse Recusanten tot 10 mijlen buyten Londen te doen vertrecken; gelijck oock geschiede / namentlijck by een Proclamatie van den Coning / waer by alle Paepse Recusanten voor den 17 November wierden belast met hare Familien te vertrecken uyt Withal / Somersethouse en St. James / mitsgaders uyt de Steden van Londen en Westmunster / werdende alleen geëxcuseert die / de welcke Trafijcq of Hantwercken oeffenden / en voor 12 Maenden in haer eygen Huys binnen de voorsz. Plaetsen hadden gewoont / die haer echter souden moeten aengeven aen de Justiciers of Peace.

Ondertusschen wierdt tot Londen de groote jaerlijckse Maeltijdt van den Lord Major op den 8 November wel gehouden / maer den Coning en andere Grooten waren daer niet by / om dat men niet raedsaem en vont / dat sijn Majesteyt sigh soude periculiteren onder soo veel Volckx. Daer wierdt oock door de Trainbands al-om neerstigh gewaeckt.

Inmiddels versocht het Parlement meerder opening van de Conspiratie: En alsoo men giste / dat veel uyt vreese van weerwraeck van de Roomsse niet en souden derven seggen / speciael wat de Moort van gedachten Godfrey aenging / soo heeft sijn Majesteyt by Proclamatie belooft 500 Ponden aen die quam t'ontdecken / hoe en wie de voorsz. Moort hadde gepleegt / met beloofte van soodanige verseeckering voor haer Persoonen / als sy self souden begeeren.

Het Lager-huys heeft bysonderlijck sigh bemoeyt / om de rechte geschapenheyt van het Verraet uyt te vinden / en derhalven / na dat Otes eerst in den Raedt was gehoort / is daer na tot meermalen in 't selve Huys verscheenen / en heeft seer resoluyt al 't selve geseyt; en alsoo 't meeste en eerste fondament op sijn aenbrengen is geweest / so sal in 't korte verhalen 't geen 't selve behelsde.

DAt sedert 't Jaer 1677 by de Jesuyten en andere Roomsse Religieusen was aengeleyt op het omwerpen van de Regeeringe en Religie in Engelant, 't introduceren der Roomsse, daer toe getracht de Schotten en Yren oproerigh te maken, en den Coning te vergeven, of door andere middelen om te brengen: Dat hy daer van verscheyde Brieven had gelesen, die de Jesuyten aen malkanderen hadden geschreven, gaende de Correspondentie meest over St. Omer, en dat die mede gehouden was met den Biechtvader van den Coning van Vranckrijck: voor hebbende sy Jesuyten niet alleen so met den Coning te doen, maer oock met den Hertog van Jorck, indien die niet beter na haer sin wilde doen. Dat eenen Pickring, een Leecke-broeder, die in Somersethouse woonde, ten eynde van Juny deses Jaers hadde gemeynt den Coningh te doorschieten, soo als hy in James Parck wandelde, maer dat door 't verlies van sijn Vuursteen daer in verhindert was geworden, waer over gedachten Pickringh eenige slagen tot straf hadde ontfangen, en eenen Willem Grove bekeven. Dat de Jesuyten den 24 April een groote en naderhant verscheyde kleyne Vergaderingen hadden gehouden, om den Coningh om het leven te brengen. Dat den 13 Juny aen den Deponent 50 Ponden Sterlings waren belooft, soo hy den Schry-

Schryver van de Moralen der Jesuyten konde vergeven of vermoorden. Dat eenen Ashby Instructie hadde gehad, om met George Wakeman, Doctor van de Coninginne, te handelen over het vergeven van den Coning. Dat de Roomsse in den Brant van 't Jaer 1666 die sy self gesticht hadden, wel 14000 Ponden Sterlings hadden geprofiteert, door dien sy de Huysen hadden doen plonderen, terwyl de Inwoonders met den Brant besig waren: Hy sprack oock van Jesuyten, die na Hollant waren gesonden, om aldaer mede Beroerten en onlusten tegen den Heere Prince van Orangie te verwecken. Dat ged. Wakeman had aengenomen den Coning voor 15000 Ponden te vergeven, doch dat Pickering en Grove echter yder haer best souden doen, om den Coningh om te brengen. Dat Grove hem had geseyt, dat hy aengenomen hebbende 't Zuytwerck in brant te steken, 't selve niet wel hadde konnen effectuëren, en daerom in Margrietshill een Olyslagers Huys in brant had gebracht, en daer voor Gelt genoten. Dat men op den 17 Augusti den Deponent mede had aengesocht, om den Coningh te helpen ombrengen, maer dat het selve hadde geweygert, als daer toe onbequaem zijnde, maer dat het by eenen Conjers, een Benedictijner Monnick, was aengenomen. Dat op den 18 Augusti een grooten Raet van Jesuyten en Dominicanen was gehouden, ten eynde de laetste te bewegen om mede tot voortsettinge van 't Roomsse Gelove te contribuëren, maer dat die dat hadden geweygert, 't welck de Carmelijten, aen wie den Deponent was gesonden, insgelijckx afgeslagen hadden. Dat den 20 Augusti een Raet was gehouden op een Brief uyt Yrlant, meldende, dat 4 Jesuyten hadden aengenomen den Hertogh van Ormont om hals te brengen. Dat op den 22 Augusti den voorsz. Conjers hem een Poock of een Mes, aen twee syden snydende, had getoont, daer mede hy den Coningh tot Windsor wilde vermoorden. Dat hem in een Papier aengewesen was, hoe sy Westmunster in brant wilden steecken, en dat men hem self onder de Acteurs, sonder sijn weten, had gestelt. Dat hy by eenen Blondel had gesien een Copy van een Bulle van den Paus, waer by de selve over alle Bisdommen en andere Waerdigheden had gedisponeert, meest in faveur van de Jesuyten; doch dat sy de lucht van de ontdeckinge hebbende gekregen, hem Deponent hadden willen pynigen, om te weten, wie het Werck ontdeck had, en voort wegh senden, daer op hy sigh dan deur-gemaeckt had, &c.

De omstandigheden van sijn depositie waren seer groot/en heeft die self namaels in 't licht gegeven; maer alsoo men die alleen voor voncken/ daer men teeckenen van vuur by afneemt/ moet oordeelen/ soo is metter tijdt meerder aen den dagh gekomen/ 't welck/ terwijl ick dit schrijve/noch verwachte.

Dit niet tegenstaende is by veel/die van gedachten Otes niet wel en spraecken/ noch al getwijffelt/ of'er iets aen was; maer 't Lager-huys heeft self een Resolutie genomen/ daer by verklaert wierdt/ dat'er een verbloeckt Complot was geweest/ om den Coningh om te brengen/ de Regeeringe en Religie om te werpen/ en de Papery in te voeren. Den voorsz. Otes heeft oock Pardon verkregen van 't gene hy self tegen de Wetten mocht hebben gedaen.

Den bewusten Godfrey is den 10 November met groote statie begraven. En daer is eyndeling eenen Willem Bedlow voor den dagh gekomen/ welcke hem na Withal heeft begeven/ en bekent/ dat hy 't Lijck van ged. Godfrey hadde helpen wegh brengen/ na dat het selve door 5 a 6 Persoonen/ daer onder

eenige Geestelijcken / was vermoort / waer over hy niet had konnen rusten/ voor hy dat aengebracht had / en versocht vervolgens Pardon/ 't welck hy/ op het versoeck van beyde Huysen/ oock verkregen heeft.

De Moort van den gemelden Sr. Godfrey soude zijn toegegaen in deser manier: Eenige Roomsse hebbende de lucht gekregen / dat aen hem iets van de Conspiratie ontdeckt was / hadden toegeleyt / om te sien / of sy sulckx van hem te weten souden konnen krijgen; waer op de gelegentheyt sigh presenterende / dat op den Dagh van den 12 October / wanneer hy eerst was uytgegaen/ was gekomen omtrent Somersethouse/ aldaer wat over en we'er wandelende / als wanneer 2 Paepse Priesters hem hadden aengesproocken/ en geseyt / dat sy hem meer openingh van de tSamensweeringe souden konnen doen/ maer dat hy/ om 't gesicht van de Menschen/ wilde komen na de Plaets van 't selve Huys: alwaer sy een keer of twee te samen hebbende gewandelt/ noch 2 Persoonen daer by zijn gekomen / welcke met malkanderen hem gedrongen hebben te gaen in een van de Kamers van 't selve Huys / alwaer sy hem eerst ondervraegden / wat hy van de Conspiratie wist; maer niet willende seggen / hebben sy hem tot 's avonts daer gehouden / als wanneer de 2 Priesters met Oorkussens zijn gekomen/ om hem te versmoren / alsoo sy toch uyt hem niet sagen te krijgen / 't welck sy/ hem op een Bedde werpende / oock hebben geëffectueert/ niet tegenstaende dat hy sigh dapper hadde geweert; en wanneer sy nu de voorsz. Oorkussens weder afgenomen hadden/ en bevonden/ dat hy noch leefde/ soo hebben sy hem met een Servet voort verworgt/ en vervolgens met sijn eygen Degen doorsteecken/ 't Lijck daer na verbergende/ eerst onder den Altaer / en vervolgens in een Stal / van waer sy hem met een Koets hadden gebracht ter plaetse daer hy was gevonden.

Daer is onder andere mede gevangen eenen Prance / een Silver-smit/ welcke eerst beleed/ dat hy den gedachten Godfrey hadde helpen vermoorden; maer namaels over en weer het selve bekennende en ontkennende / ter oorsake dat een Geestelijck Persoon in de Gevangenis was geweest / immer soo men presumeerde/ die hem daer toe met beloften en dreygementen had bewogen.

Den Coning den yver van 't Parlement tegens de Roomsse bemerckende/ en dat selfs Wetten socht te maecken / omme by versterf de Kroon in verseeckertheyt te stellen voor een Successeur/ die Paeps mocht wesen/soo is self den 19 November in 't meer-gedachte Parlement gekomen/ en heeft beyde Huysen aengesproocken als volgt.

Mijn Heeren en Edelen.

ICk gevoele my soo verplicht over de groote en ongemeene sorgh, die gy alrede gedragen hebt, en noch continueert, tot de veyligheyt en behoudenis van mijn Persoon in dese gevaerlijcke tyden te doen blijcken, dat ick mijn selven niet heb konnen voldoen sonder expres alhier te komen, om U L. mijn seer toegenegene bedanckingen daer over te bewysen; en ick meen oock niet, dat het genoegh is U alleen daer voor te bedancken, maer ick houde my oock verplicht, om U L. daer-en-boven te doen sien, dat ick

ick oock uwe behoudenisse soo veel als mogelijck is, betrachte, en dat ick gereet ben my met U L. te voegen in alle wegen en middelen, die de versekertheyt van de Protestantse Religie alsoo bondig konnen vast stellen, als uwe eygene Herten souden konnen begeeren, en niet alleen mijn Leven lang gedurende (waer van ick verseeckert ben, dat gylieden geen suspitie altoos hebt) maer oock in alle de toekomende Eeuwen, en self tot het eynde der Werelt toe: Weshalven ick U L. ben komen verseeckeren, dat hoedanige redelijcke Acten, die gylieden my soudet mogen komen te presenteren, om Wetten daer van te maecken, tot het besorgen van uwe veyligheyt, onder de Regeeringe van wat Successeur het soude mogen wesen (mits dat de selve het Recht van de Successie en de Devolutie van de Kroon op de ware Linie niet en komen te verhinderen, als oock mijn Macht en wettige Rechten van soodanigen Protestantsen Successeur niet en trachten in te binden) gylieden my bereyt sult vinden, om de selve aenstonts voor goet te keuren. Eyndelijck soo versoeck ick, dat gylieden op eenige krachtiger middelen tot het overtuygen der Papiste Recusanten wilt bedacht zijn, en met U L. deliberatien soo veel te spoeden, als eenigsints mogelijck is, op dat de Werelt de eenigheyt onser Gemoederen magh gewaer worden, en dat ick oorsaeck magh hebben U L. te doen sien, hoe vaerdigh dat ick ben alles te doen, dat tot genoegen en welstant van sulcke gehoorsame en getrouwe Onderdanen eenigsints kan strecken.

Dit behaegde niet alleen de beyde Huysen des Parlements/ die den Coning daer voor gingen bedancken / maer oock het gemeene Volck / 't welck deswegen verscheydene Vreugde-vuren heeft aengesteecken. 't Parlement / insonderheyt het Lager-huys/ setten ondertusschen de saeck seer voort / tegens die/ welcke aen de Conspiratie schuldigh mochten zijn / maer onder die wierden al eenige vast gehouden / die men naderhant onschuldigh bevont: men yverde by 't selve seer/ om den Coning te bewegen / dat alle Persoonen die in Withal/ St. James en Somersethuyse waren / de Eeden van getrouwigheyt en Opperhoofdigheyt souden afgenomen werden/ niemant uytgesondert / als alleen de Portugijsse Dienaers van de Coninginne; welck eerste oock wierdt verkregen / en in 't korte voltrocken: maer sijn Majesteyt meynde / dat het selve niet te vergen was aen eenige van de Dienaers / soo van de Coninginne als Hartoginne van Yorck / als directelijck strijdende tegens de aengegane Huwelijckx-Contracten.

Op den 24 November heeft het Hooger-huys mede gestemt tot de Acte/ waer by onder andere wierdt vast gestelt / dat alle Lords/ die daer Sessie hebben/ van 't selve soude werden gesecludeert/soo wel als de Leden van 't Lagerhuys/ten waer zy de voorsz. Eden insgelijcx quamen af te leggen; ja men heeft daer by verder gegaen / om dat ten tijde van Coningh Hendrick de VIII. verscheydene Lords die Eden hadden gedaen/ en echter Rooms waren gebleven/ en derhalven wilde men die noch een nader Verklaringe af-vorderen / gelijck dan in de Acte self wiert geëxpresseert/ en by den Coning op den 10 December geconsenteert / luydende als volgt.

ICk N. N. belyde, betuyge en verklare, dat ick gelove dat'er in 't Sacrament van des Heeren Avontmael geen transubstantiatie is van de Elementen van Broot en Wijn in

het Lichaem en Bloet Jesu Christi, gedurende en na de Consecratie daer van, door wat Persoon dat het oock geschiede: En dat de aenroepinge of aenbiddinge van de Maget Maria of van eenige Heyligen, en het Sacrificie van de Misse, gelijck de selve tegenwoordigh gebruyckt worden in de Roomsse Kercke, Superstitieus en Afgodisch zijn. En ick betuyge, belyde en verklare in de tegenwoordigheyt van Godt, dat ick dese verklaringe doe, en yder deel van dien, in de eenvoudige en gemeene sin van de Woorden, my voorgelesen, gelijck de selve gemeenlijck verstaen worden by de Engelsse Protestanten, sonder eenige uytvlucht, dubbelsinnigheyt of mentale reservatie, hoedanigh de selve soude kunnen of mogen zijn, en buyten eenige dispensatie, my alreets ten dien fine by den Paus of eenige andere Authoriteyt of Persoon toegestaen, of sonder eenige hoope van eenige diergelijcke dispensatie van eenigh Persoon of Authoriteyt, wie die oock soude zijn, of sonder te dencken dat ick ben, of kan quijt gescholden werden voor Godt of de Werelt, of geabsolveert van dese Verklaringe, of eenigh deel van dien, niet tegenstaende de Pairs, of eenigh ander Persoon of Persoonen of macht soude konnen disponeren, of de selve annulleren, of verklaren dat de selve was van nul en van geender waerden van den beginne af.

Hier van was niemant uytgesloten / als den Heere Hartogh van Jorck/om sijne hooge Qualiteyten.

Den Heer Joseph Williamson / een van de twee principale Secretarissen van Staet/ en mede sittende in 't Lager-huys/ had ten eynde van dese Maent het ongeluck/ dat beschuldigt wierdt/ dat 150 Commissien voor Paepse Officiers had geteyckent/ dat soo qualijck by 't meer-gedachte Huys wierdt genomen / niet tegenstaende dat hy seyde / niets te hebben gedaen sonder ordre des Conings / dat sy hem voort gevangen na den Tour hebben gesonden ; waer van sijne Majesteyt soo dra geene kennisse bequam / of deed hem aenstonts ontslaen / ja liet eenige Leden van 't Huys by hem komen / aen welcke bekent maeckte/ dat hy niet en verstont/ dat sy met die gene/welcke sijne speciale Dienaers waren/ soodanigh souden omspringen : maer 't selve heeft niet belet/dat nader instantien van 't gedachte Huys zijn gedaen / om dien Heer gestraft te hebben/ doch daer van is niet gevallen.

Den Coningh heeft vorder voor den 20 December ingedaegt eenen George Canners / Symondes / Charles Walsch / le Phaire / Pilthard en Bilston/ alias Beston / zijnde geweest laetst Dienaer van de Lady Bellasis / op pœne van noncomparitie verklaert te werden hoogh Verraet begaen te hebben / en dat 100 Ponden souden werden gegeven/aen wie eenige van de selve soude komen aenbrengen : maer gedachten Bilston of Beston comparerende / bevont men/ dat hy de Man niet en was/ die men vermeynt had/ soo dat weder is los gelaten. Zijn Majesteyt heeft mede belast/alle Paepse Priesters en Jesuyten te achterhalen en te vangen/ uytgenomen John Hudleston (als zijnde geweest het Instrument/ waer door den Coning na de Slagh van Worchester het was ontkomen) en de Geestelijcke die by de Coninginne waren.

Den genaemden Bedlow hebbende in sijne nader verhoringe in het Parlement aengebracht verscheyde Personen / waer onder eenige die mede by Otes wa=

waren gemelt/als/den Lord Bellasis/den Lord Peters/den Lord Powis/den Lord Arundel of Wards/en den Lord Staffoord/benevens noch eenige andere/ soo zijn daer op de gemelde Lords / die de voornaemste directie souden hebben gehad / na dat den Coning soude omgebracht zijn geweest / aenstonts verseeckert / en voort in den Tour gebracht.

De uytsporigheyt van eenige Rooms-gesinde heeft inmiddels soo verre gegaen / dat eenen Staley / Soon van een Goutsmit in Coventgarden / met sijn Hant op sijn Borst slaende / en met sijn Voeten stampende / sijn Arm heeft vertoont/ met dese Woorden / dat die den Coningh het Leven noch soude benemen, indien het aen andere ontbrack, alsoo die een Ketter was; nevens noch andere hatelijcke expressien: hy is daer over gevangen/ en den 1 Decemb. gecondemneert gesleept/gehangen en gevierendeelt te werden/gelijk oock op den 6 dito is volvoert: hy ontkende sijn seggen niet/ maer seyde/ dat het oock daer by gebleven soude zijn. Op 't versoeck van sijn Vrienden wiert by sijn Majest. toegestaen/ dat hy soude begraven werden; doch alsoo de Roomsse daer by seer veel uytsporigheden gebruyckte / even al of sy hem voor een Martelaer van haer Religie aensagen / soo heeft sijn Majesteyt hem weder doen opgraven / d'Executie volgens sijn Sententie laten voltrecken / en sijn Hooft en Quartieren ten toon doen stellen.

Op Woensdagh den 6 dagh van December wiert Mr. Eduard Coleman te recht gestelt voor des Conings Banck; sijne Beschuldigingen wierden voorgelesen / bestaende voornamentlijck daer in / dat hy Correspondentie had gehouden met den Biechtvader van den Coning van Vranckrijck / Monsr. le Chaise/om van den Franssen Coning Assistentie te bekomen/tot omwerpinge van de presente Regeeringe in Engelant/ met het ombrengen self van den Coning / en invoeringe van de Roomsse Religie / en dat hy daer by Secretaris van Staet soude werden: En alsoo hy verklaerde / daer aen niet schuldigh te zijn / soo wierden de Getuygen tegen hem ingebracht / waer van den eersten was Mr. Otes/die veele particulariteyten dies aengaende tegen hem getuygde / en speciael / dat hy kennisse hadde gehad van 't desseyn / om den Coningh door Grove en Pickeringh om te brengen: daer na wierdt oock Bedlow gehoort / die verklaerde / dat hy Coleman veel Gelt ontfangen had; waer op oock sijne eygen Brieven / aen den voorsz. Biechtvader geschreven / en die van bysonder gewicht wierden geoordeelt / doch te langh om hier te stellen / begeerende daer by assistentie van 1200000 Kroonen/wierden geproduceert/nevens een Ontwerp van des Conings Declaratie / indien het Parlement / volgens sijn voornemen / gedissolveert soude zijn geworden; en eyndelingh oock een Missive / die hy op de Naem van den Heere Hartogh van Jorck / sonder desselfs kennisse / ontworpen had / en by die verworpen was: hy excuseerde sigh seer slecht/ seyde alleen/ dat hy Mr. Otes en Bedlow niet en kende/en den eersten in 't begin/ wanneer voor den Raet des Conings was/self hadde verklaert/ hem niet te kennen; maer die antwoorde / dat hy sulckx hadde geseyt / om de duysterheyt van 't licht / maer dat / wanneer hy sprack / hem genoegsaem had gekent:

gekent: Hy excuseerde vorder op een Poinct / dat was / dat Otes had geseyt/ dat hy in een Consulte met de Jesuyten over Yrlandt in Augusto present was geweest in de Savoy/ en daer tegen wilde hy bewijsen/ dat hy van den 13 of 21 dier Maent al buyten de Stadt en in de Provintien was geweest: maer alsoo Otes van den precijsen dagh niet en had geattesteert / als in 't generael in Augusto / en dat hy maer bewijs meynde te konnen brengen/van een gedeelte van die Maent / soo wierdt sulckx in geen consideratie genomen / inboegen dat hy wierdt verklaert / hoogh Verraet begaen te hebben: En alsoo den volgenden dagh voor de Bar van de Banck komende / is gecondemneert gehangen en gevierendeelt te werden; hy sprack seer om Pardon / en meynde / dat men hem sulckx niet behoorde te weygeren: maer hy wierdt op den 18 December op een Horde van Newgate na Tyburn gesleept / alwaer hy verklaerde / dat hy was een Rooms Catholijck / en dat hy Godt danckte in die Religie te sterven/ oock dat hy meynde/ dat die Religie niet nadeeligh aen den Coning of het Gouvernement was: hem wierdt gevraegt / of hy oock iets nader te ontdecken had/ en speciael van 't ombrengen van Sr. Edmondbury Godfrey / maer hy seyde nergens van te weten / en alsoo is hy gehangen / gevierendeelt/ en sijn Ingewant verbrant: men meynde uyt sijn contenantie te hebben gemerckt/ dat hy groote hoope hadde gehad op een Pardon / want op de Recht-plaets zijnde/ noch het sammelen socht/ maer 't was vergeefs.

Inmiddels had men garen gesien dat'er meer opening van 't Verraet voor den dagh had gekomen / weshalven sijn Majesteyt / op 't begeeren van beyde de Huysen des Parlements/ by Placcaet heeft belooft 200 Ponden Sterlings aen die voor den 4 January in 't volgende Jaer daer van meerder bericht soude geven aen een van de Secretarissen van Staet/en Pardon/ indien den Aenbrenger mede daer aen schuldigh mochte wesen.

De beyde Huysen des Parlements hebben seer naerstig doen executeren het afnemen van de Eeden en Verklaringe van de gene die in 't selve als Leden saten / ontsiende die van 't Lager-huys niet den Sondagh / nevens andere dagen / daer toe te gebruycken: In 't Hooger-huys wierden alleen 6 a 7 Lords gevonden die 't selve weygerden/ en alsoo haer plaets mosten quiteren.

Maer by dese Acte / waer by alle Paepse Recusanten buyten de Huysen des Parlements wierden gesloten/was noch een andere met eene gepresenteert geweest / omme een derde van de Trainbands voor 6 Weeken op de been te brengen / en die dan daer na door 't ander derdendeel af te lossen / en also van 6 tot 6 Weken: maer den Coningh weygerde sulckx/ oordeelende dat te strijden tegen de Koninckl. Prerogativen/alsoo sijn Majesteyt de vrye dispositie over de Militie toe-quam; welck bescheyt aen 't Lager-huys oock wiert gegeven/ wanneer daer over een nader Addres presenteerden: maer alsoo echter het selve Huys wilde voort gaen met het af-dancken van de gelichte Militie / soo heeft sijn Majesteyt haer bekent gemaeckt/ dat het nootsakelijck was dat die/ om de onseeckere toestant / noch wierdt aengehouden / en die in de Spaensse Nederlanden was/ daer gelaten. Maer 't selve Huys/ sonder te lesen de Memorien/ die

die daer over door de Spaensse Minister waren gepresenteert / is daer in voort gegaen / en soo verre geprocedeert / dat sijn Majesteyt haer liet seggen / dat sy haer met soodanige dingen niet verder en souden bemoeyen / alsoo die aen hem stonden ; doch dit heeft het begeeren van de Gemeente niet weerhouden : En daer op komende de tijdinge van de Ratificatie van de Vrede met Spangie / soo heeft sijn Majesteyt self het Parlement laten weten / dat de Militie soude doen thuys komen / om afgedanckt te werden. En hier op is by 't Lager-huys aenstonts geresolveert te consenteren 17205 Ponden / 4 Schellingen / 9 Penningen 's maents / voor 12 Maenden / te lichten by een Taxatie op de Landen / doch dat het Gelt niet / als na gewoonte / soude werden gebracht in des Conings Exchequer / maer in de Kamer van de Stadt Londen ; oock nomineerde het self Commissarissen / die de Betalinge souden doen.

't Selve Huys resolveerde voort / dat alle Paepse Officiers / die Commissien van den Coningh aennamen / verklaert souden werden filonie begaen te hebben. Oock wilde de Bil tegen de Roomsse noch vers waren / daer mede / dat men de selve soude sluyten buyten veele Professien / Neeringen en Hanteeringen /als/ van Doctor/ Rechts-geleerde/ Apothekers/ Wapenmakers/ Ec.

Daer waren door Otes en Bedlow beklapt en gevangen genomen eenen Yrlandt/een Jesuyt/Grove en Pickering/Leecke-broeders/welkers Namen hier voren al gedacht zijn / als die getracht souden hebben gehad den Coningh om 't leven te brengen / zijnde Grove en Pickering daer toe gehuurt / en soude d'eerste daer voor ontfangen 1500 Ponden / en Pickering even so veel in Ziel-Missen / yder Misse op 12 Penningen gereeckent ; waer op ged. Pickering sulckx al hadde getracht uyt te wercken / so als sijn Majesteyt in de Palmagie-baen had gewandelt / doch dat door 't verlies van sijn Vuur-steen daer in was verhindert : En hier over zijn sy den 27 December gecondemneert gehangen en gevierendeelt te werdē/maer d'Executie wiert voor eerst uytgestelt / om dat men gaern noch meer versekering had / en daerom dit maer in 't korte schrijve.

Boven dese sat noch eenen Langhorn met eenige andere gevangen/daer van hier na meer te seggen sal zijn. Maer in 't eynde van 't Jaer barste een werck uyt tegen den Lord Thesaurier/ Grave van Danby/ over eenige Brieven aen den Lord Montagu / als die in Vranckrijck Ambassadeur was / geschreven/ en daer over den selven Heer door 't Lager- in 't Hooger-huys is aengeklaegt; gelijck sy de Beschuldigingen oock aennamen tegens d'andere Lords te doen.

Dus verwart stont het in Engelandt ten eynde van 't Jaer / en dit heeft my vervoert in de tijdt / alsoo anders U E. / beminde Leser / had behoren geseyt te hebben / dat de Hartoginne van Jorck met de Princesse Anna / Suster van Mevrouwe de Princesse van Orangie / de Hartoginnen van Monmouth en Richemond / Ec. verselt van den Grave van Osserp en andere Grooten / op den 12 October in den Hage is gekomen / om hare Hoogheyt Mevrouwe de Princesse te besoecken / alwaer wel onthaelt zijnde / en een keer na Amsterdam / doch als incognito / hebbende wesen doen / is haer Koninckl. Hoogheyt / met die gene welke by haer waren / den 24 Octob. weder na Engelant gekeert.

Onder de Heeren van Qualiteyt is van dit Jaer den 19 September op sijn Huys Bahuys overleden den Bisschop van Munster / Christof Bernard van Galen / na dat hy omtrent 28 Jaren het Bisdom hadde berecht / en by de 73 Jaren was out geworden ; hy wierdt den 13 November in de Dom-Kerck van Munster begraven : Hy was geboren in 't Jaer 1606 / den 12 October ; sijn Vader is geweest Theodorus van Galen / Erf-Marschalck van Courlandt / Heere van Lutzen/ Bisping en Roemberg ; sijn Moeder was Vrouw Catharina / geboren van Horde / die men segt / dat in de Gevangenisse van haer Man soude zijn beswangert / soo als de selve was gevangen geset tot Bevergeerde/over een rescontre tot Munster met den Mareschalck Morien/ Heere tot Noortkerck / met de welcke in geschil was geraeckt over de Jacht/ en die hy by forme van tegenweer/ alsoo den andere sijn Geweer op hem trock/ had doorsteecken / dan hy pleyte sijn self vry / hoewel noch in de Gevangenisse storf/ also begeerde/dat sijn Party d'Onkosten soude betalen : sijn Soon Bernhard van Galen is in de Studien wel opgetrocken/heeft gereyst/en naderhant betoont/dat hy wackere Herssenen/ maer vry wat onrustige / hadde / neygende meer tot Oorlog als Vrede/daerom de Soldaten hem oock haer Vader noemden/ so dat hy een bysonder Heer soude geweest zijn / indien hy in de plaets van een Bisschop een Veltheer was geweest : hy had onder den vorigen Keurvorst van Ceulen al een Regiment gecommandeert / en quiteerde de Wapenen niet/ als om een Canonickschap van Munster/waer van hy vervolgens tot het Prioorschap quam / en eyndeling in 't Jaer 1650 / als den Keurvorst van Ceulen Ferdinand van Beyeren / die oock Bisschop van Munster was/ overleed / tot het Bisdom self/niet sonder tegenstreven van sijn Partyen: hy belegerde 1657 Munster/en kreeg dat met een Accoort tot sijn devotie/ en noch eens in 't Jaer 1660/ en heeft sedert dese Landen veel onrust verweckt : hem is gesuccedeert Ferdinandus / Bisschop van Paderborn / Grave tot Pyrmont / &c. die voor sijn overlijden tot sijn Coadjuteur was verkoren ; dese gaf hier van aenstonts kennisse aen desen Staet / met aenbiedinge van goede Vriendtschap en Nabuurschap / en wierdt dat oock te seeckerder te gemoet gesien / om dat de selve van veel paisibelder humeur als sijn Voorsaet wierdt geoordeelt.

Den 6 December is den Keurvorst van Mentz / soo als hy noch een Brief wilde schrijven / door een Beroerthe yt schielijck overvallen / en out zijnde 55 Jaren / gestorven ; hy liet de naem nae van een Heer / die seer wel huys gehouden had/ en daer door goede Middelen na-liet : In 't volgende Jaer / den 9 January/is hem gesuccedeert Carolus Henricus/Vryheer van Metternich/ en gewesen Dom-Custos tot Mentz / tot groot genoegen van de Ondersaten.

Dit Jaer/ den 2 Juny/is oock op sijn Hofstede/buyten Haerlem/overleden Mr. Pieter de Groot / roemruchtigh bekent by de notable Ambassades en Employen/ die hy in sijn Leven bedient heeft.

Den ouden Professor Abraham Heydanus / seer bekent door sijn geleerde Schriften/ is den 15 October/ out 83 Jaren/ tot Leyden gestorven.

In 't begin van Mey is mede overleden Anna Maria Schuurmans.

E Y N D E.

REGISTER.

D

El-

Par-

Eynde van 't Register.

